This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT
900000005969

B. M. ... Cons...
mihi —

Digitized by Google

Julius Caesar Vaninus vir [illegible]
[illegible] atheista [illegible]
[illegible] Tolosa in Gal-
lia [illegible]
[illegible] blasphe-
mia in Deo.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. JULII CÆSARIS

Quæ exſtant

Ex accuratiſſima recenſione

JOSEPHI SCALIGERI

NOVÆ HUIC EDITIONI

In commodiorem uſum ſtudioſæ adoleſcentiæ in capita & inciſa diſtincta, & locuplete indice rerum ornata,

Acceſſerunt imperii Romani, Galliarum, & Hiſpaniarum veterum tabulæ geographicæ, ac aliæ figuræ æri inciſæ,

Nec non

Index verborum & phraſium uberrimus, nunc primum confectus cura & ſtudio

JOHANNIS VALENTINI MERBIZII.

Cum Gratia & Privil. Seren. Princ. Elect. Saxon.

(o)

FRANCOFURTI & LIPSIÆ,

Sumptibus JOH. NICOLAI Gerlach/ & FRID. Lüderwald/ Bibliopol. Magdeb. & Helmſtad.

Anno M DC XCVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOSEPHUS SCALIGER
CHRISTOPHORO PLANTINO,
S. P.

HAbes Cæſaris Commentarium duplicem, mi Plantine, de Gallico & Civili bello: eumque ita aptum & ornatum, ut me arbitro, velim cæteros Scriptores. Quæ enim a viris eruditis varie & ſparſim annotata fuerunt, ſive ab ingenio, ſive a libris, ea dilectu quodam adhibito pleraq; in contentum ipſum admiſimus, quædam ſprevimus ut mala aut incerta. idque ea æquitate & modeſtia, ut ſperem hanc operam, æquis modeſtisque, gratam eſſe poſſe, apud ipſos contentioſos extra culpam. Quæ enim finis alioqui tot obſervationum, tot notarum? quousque paginas omnes obſidebunt variæ & vanæ ſæpe Lectiones? quousque criticorum agmina Limen librorum, & poſt limen? Excutientur profecto ſcriptores ipſi e manibus, dum avida juventus ad hæc diverticula abit, & *πάρεργα* iſta curat velut *ἔργα*. Quam multi jam, qui libros tantum legunt ut emendent? ut illos meliores faciant, non ut ſeſe? Itaque toti in voculis aut ſyllabis aliquot examinandis ſunt: & ſegetem illam uberem rerum ſententiarumque ſubterhabent, paleis modo lectis. Quid ergo? tu negas, inquiunt, utilem hanc criticen? Non nego, imo neceſſariam fuiſſe confiteor, elegantiore hac doctrina renaſcente. Sed renaſcente. nunc cum adulta firmaque

Digitized by Google

ea ſit, cur togam hanc ei invidemus puram, ut ſic dixerim, & virilem? cur lectionem fluctuare ultra patimur, & agitari ambitioſis iſtis correctorum ventis? At enim loci etiam plures corrupti. Eſto. Relinque tamen aliquid lectorem induſtriæ & judicio: quos malo equidem quædam non penitus intelligere, quam ad ſingula trepidos hærere. Dies nonnulla ex iis deteget: & quis ſciat, ſi ex antro aliquo liber? Tu tantum tempera, & vide ne quod ſtudium antea fuit, morbus nunc ſit. Ego quidem exemplum in hoc ſcriptore præibo: in quo quæ a variis correctoribus, inprimis Hotomanno, Faerno, Fulvio, clariſſimis viris, obſervata ſunt, ea cum cura legimus & ſelegimus, & ad formam eam faciemque dedimus, qua cenſemus fuiſſe olim. Non tamen ut omnia germana & vera prorſus ſint, (ſcio id non poſſe, & multis locis Julii Celſi vibices etiam agnoſco & flagella) ſed ut proxima germanis & veris. Tu quidem, optime & accuratiſſime Plantine, judicii noſtri hoc ſpecimen habe, in Principe Romani Imperii & ſermonis. Quod ſi placere iis intelligam, quibus me volim & mea: nihil recuſo quin idem, ſed accuratius, a me expectes in cætera Hiſtoricorum claſſe. Vale.

Digitized by Google

DE
C. JULII CÆSARIS
SCRIPTIS
EX
GERARDI JOANNIS VOSSII
DE HISTORICIS LATINIS
LIB. I. CAP. XIII.

CAJUS JULIUS CÆSAR varia admodum ſcripſit; ex quibus ſola ſuperſunt, quæ in re hiſtorica reliquit. Nempe ſeptem libri de bello Gallico: quos Græce transtulit ſive Planudes ſive alius. Adhæc tres de bello civili. Scriptor eſt purus & elegans, inque verborum ſtructura accuratus, ac omnino placidi inſtar fluminis procurrens: interea πολιτικὸς, ac gravis in ſententiis: quo Xenophontem exſupetat: cæteroquin ei non diſſimilis multum. Ciceronis de iis judicium eſt hujusmodi in Bruto: *Commentarios ſcripſit valdè quidem probandos. Nudi ſunt, recti & venuſti, omni ornatu orationis, tanquam veſte, detracto: ſed dum voluit alios habere paratum, unde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam: ineptis gratum fortaſſe fecit, qui illa volunt calamiſtris inurere: ſanos quidem homines à ſcribendo deterruit.* De eisdem commentariis Hirtius ita prædicat, in præfatione libri VIII. de Cæſaris bello Gallico: *Adeo probantur omnium judicio, ut prærepta, non præbita, facultas ſcriptoribus videatur. Cujus tamen rei major noſtra, quam reliquorum eſt admiratio. Cæteri enim, quam bene atque emendate, nos etiam quam facilè, atque celeriter, eos perſcripſerit, ſcimus.* Et tanta cum ſit commentariorum Cæ-

ſaris venuſtas: tamen Franciſcus Floridus Sabinus tres de bello civili libros Cæſari adjudicat lib. I. Subciſivarum lectionum cap. III. & inprimis lib. II. c. II. Imo Ludovicus Carrio ne quidem VII. libros de bello Gallico Cæſaris eſſe putat. Uti nec Ludov. Caduccus, qui (ut Savaro prodidit notis in Sidonii lib. IX. epiſt. XIV.) opus illud Svetonii eſſe putabat; idque ob verba iſta Oroſius lib. VI. cap. VII. *Hanc* (de Cæſaris bello Gallico) *hiſtoriam Svetonius Tranquillus pleniſſime expoſuit: cujus nos competentes portiunculas decerpſimus.* Sed quis non credere malit ipſi Svetonio Tranquillo, qui aliena a Germanis jam olim diſcrevit? Sic enim ſcribit in Julio cap. LVI. *Reliquit & rerum ſuarum commentarios, Gallici, civilisq; belli Pompejani. Nam Alexandrini, Africiq;, & Hiſpanienſis, incertus auctor eſt. Alii enim Oppium putant, alii Hirtium: qui etiam Gallici belli noviſſimum imperfectumque librum ſupplevit.* Quod ſi quis non audit Tranquillum; at Tullio credat, Hirtioque; quorum verba Tranquillus continuo ſubjungit. Fidem item habeat Straboni, qui initio libri IV. advocat ὑπομνήματα θεῦ Καίσαρος, i. e. *commentaria divi Cæſaris.* Item Plutarcho, quando, quæ ex Cæſaris de bello civili commentariis citat, ea hodieque ibi leguntur. Adhæc veteribus credat grammaticis, qui ex commentariis iſtis quæ adducunt, Cæſari tribuunt, non alteri. Quare a Carrione quidem merito diſſentit Lipſius lib. II. Epiſt. Quæſt. epiſt. II. & Modius in Novantiquis epiſt. XXX. a Sabino autem diſcrepat Camerarius initio notarum in III. de bello civili. Hæc eo dico, ne Carrionis, aut Floridi, aut alterius cujusquam judicium a lectione commentariorum Cæſaris abſterreat juventutem. Quæ, pro pudor, ſatis in-
fre-

frequens eſt in nobiliſſimo atque adeo divino hoc ſcriptore. Aut ſi quibus in manibus ſit, haut alio legunt fine, quam ob eximiam Romanæ linguæ puritatem, verborumque proprietatem ſummam: ſuper quo ante nos non ſemel ſummi viri ſunt conqueſti. Sane ex eo haurire eſt maximarum & utiliſſimarum rerum copiam: quam qui verborum elegantia contenti negligunt, minus etiam pueris ſapiunt, qui nunquam ita ſe arboris frondibus oblectabunt, ut egregios ejus fructus contemnant. Quod ſi quid in nobiliſſimo ſcriptore culpandum videatur, hoc unum illud fuerit, quod in iis, quæ jure optimo ei verterentur vitio, Harpocratem agat, vel *Sigalionem* Ægyptium. Ita in tertio de bello civili (quemadmodum & apud Hirtium) altum de eo ſilentium eſt, quod Cæſar in urbe Alexandrina adverſus cives pugnans, ut ſe tueretur, in naves juſſerit ignem immitti, quæ flamma & navalia combuſta, & vicina in Serapeo bibliotheca, quæ continebat ferme ſeptuaginta voluminum millia, inæſtimabilem theſaurum, Ptolemæorum vigiliis per ducentos & amplius annos collectum. At ut ſileat Cæſar, non ſilent Plutarchus, Dio, Ammianus, alii. Quid quod in rebus ſuis non ſatis interdum veritati litaret.

Sane ſatis conſtat L. Cæcilium Metellum ſanctius ærarium, cujus claves abſtulerant conſules, ſella tribunitia oppoſita, defendiſſe adverſus Cæſarem: hunc autem tantopere comminatum fuiſſe Metello, ut urbe fugeret: poſt illa, effractis foribus, abſtuliſſe theſauros ſacros, qui poſt urbem a Gallis captam iſtic depoſiti erant, atque ad extrema civitatis pericula reſervabantur. Sane de clauſo perfractoque ærario clari teſtes Tullius ad Atticum lib. VII. epiſtol. XII. & XV. Lucanus lib.

III. verſ. 153. Florus lib. IV. c. II. §. 21. E Græcis Dio lib. XLI. Plutarchus Cæſar. cap. LIII. Appianus Civil. II. At ipſe in commentariis lib. I. B. Civ. cap. XIV. ſcribit, Lentulum a Pompejanis habuiſſe in mandato, ut pecuniam ex ærario omnem Pompejo mitteret in belli uſum: ſed cum nuncius, quamquam vanus ille, ad aures pertigiſſet, Cæſaris milites jam eſſe in urbe, fuga ſibi quamprimum conſuluiſſe, ac præ metu ærarium reliquiſſe apertum. Vir eruditus Philippus Rubenius Electorum lib. I. c. XXIV. operam ſibi dandam putavit, ne Cæſar cum cæteris ſcriptoribus pugnaret. Itaque ubi vulgo legitur *aperto*, inſerta negatione legit *non aperto*. Nempe hunc in modum: *Quibus rebus Romam nunciatis, tantus repente terror invaſit, ut cum Lentulus conſul ad aperiendum ærarium veniſſet, ad pecuniam Pompejo ex S. C. proferendam, protinus non aperto ſanctiore ærario ex urbe profugeret.* Sed profecto ſequentia refellunt. Nam quia mirum poterat videri, quod relinqueret apertum ærarium profugiens, eo ſubjungit: *Cæſar enim adventare, jam jamque adeſſe ejus equites falſo nuntiabantur.* Et ſane alia quoque, quæ non minus abeant a vero, reperiet, qui cum Cæſaris commentariis contulerit Plutarchum in Pompejo, & Cæſare, item Dionem, Appianum, Zonaram, cæterosque. Et memorabile eſt, quod ſuper commentariis Cæſaris, Aſinius Pollio, ſcripſit. Id quale ſit, docebit Tranquillus lib. I. *Pollio Aſinius parum diligenter, parumque integra veritate* (commentarios eos) *compoſitos putat: cum Cæſar pleraque, & quæ per alios erant geſta, temere crediderit, & quæ per ſe, vel conſulto, vel etiam memoria lapſus, perperam ediderit: exiſtimatque reſcripturum & correcturum fuiſſe.* Reliquit & Cæſar ephemeri-

 dem,

dem, ſive diarium rerum a ſe geſtarum. Servius in lib. XI. Æn. *C. Cæſar, cum dimicaret in Gallia, & ab hoſte raptus equo ejus portaretur armatus, occurrit quidam ex hoſtibus, qui eum noſſet, & inſultans ait, Cecos Cæſar: quod Gallorum lingua, Demitte, ſignificat: & ita factum eſt, ut demitteretur. Hoc autem ipſe Cæſar in ephemeride ſua dicit, ubi propriam commemorat felicitatem.* Imo Ephemeridem C. Cæſaris laudat & Symmachus, lib. IV. epiſt. XVIII. ubi quidam Balbi intelligunt Ephemeridem Sidonio memoratam lib. IX. epiſt. XIV. Nam Balbum res Cæſaris non curaſſe ſolum, quod Gellius refert lib. XVII. c. IX. ſed etiam ſcripſiſſe auctor eſt Suetonius in Julio cap. LXXXI. Sed a Sidonio non aliud opus intelligitur quam Commentarii Cæſaris de bello Gallico. Hæc enim ibidem Suetonius ſubjungit: *Hæc* (Ephemeris C. Cæſaris) *te origines, ſitus, pugnas, & quicquid fuerit in moribus, aut legibus Galliarum, docebit.* Quæ optime conveniunt commentariis Cæſaris. Imo omnem ſcrupulum eximit, quod in Manuſcriptis quibusdam hæc verba ſubſcribantur, ultimo libro de bello Gallico: *C. Julii Cæſaris Pontificis Maximi Ephemeris rerum geſtarum belli Gallici lib. VIII. explicit feliciter.* Ut nihil peccet Paulus Merula Coſmographiæ lib. II. cap. XVII. ubi jubet nos ea quæ Cæſar novennio in Galliis geſſit, petere ex libro VII. Ephemeridum ipſius Cæſaris. Nam non alio reſpexit, quo dixi. Etiam juſſu ejus ſcriptus eſt liber de ſitu orbis Romani. Æthicus in Præfatione: *Itaque Julius Cæſar, biſſextilis rationis inventor, divinis humaniſq; rebus ſingulariter inſtructus, cum conſulatus ſui faſces erigeret, ex ſenatusconſulto cenſuit, omnem orbem jam Romani nominis admetiri per prudentiſſimos viros, & omni Philo-*

ſophiæ munere decoratos. Ergo à Julio Cæſare & M. Antonio Coſs. orbis terrarum metiri cœpit, &c. Baldericus, Noviomenſis & Tornacenſis Epiſcopus, qui ante annos prope ſexcentos claruit, Chronici Cameracenſis & Atrebatenſis lib. I. cap. III. *Liber, qui jubente Julio Cæſare ex Senatus conſulto à prudentisſimis de Coſmographia inſcribitur: ubi quidem totius orbis Romani nominis univerſa loca famoſa diſtinguit, &c.* Etiam Felix Malleolus Helvetius, qui floruit ante annos CLXX. mentionem ejus facit dialogo de Nobilitate. Puto autem idem eſſe opus, quod varie poſtea, partim a gentilibus, partim a Chriſtianis, interpolatum, nunc ſub Antonini & Æthici nomine legitur. Sed occaſio jubet, ut etiam adſcribamus, quid videatur nobis de fragmento iſto, quod ſcriptori de bello Hiſpanienſi in ſua Cæſaris editione ſubjecit Gothofredus Jungermannus. Dicit hoc repertum eſſe in codice Cujacii, non appoſito nomine: item in Codice Petaviano, ſed nomine Petrarchæ adſcripto. Meminit ejusdem Caſaubonus notis in Tranquilli lib. I. cap. LVI. ubi iſta invenias: *Eſt antiqua loci hujus depravatio. Reperimus enim vulgatam lectionem, non ſolum in Codd. Suetonii noſtris omnibus; ſed etiam in fragmento quodam rerum Julii Cæſaris, quod ex veteri libro deſcriptum beneficio viri eruditisſimi Jacobi Bongarſii nacti ſumus. Continetur in ſchedis belli Hiſpanienſis hiſtoria à fratre quodam cucullato ex Suetonio, Hirtio, aliisque concinnata, plane μοναχικῶς, etſi non monachi prorſus ſtilo.* Non patiemur diutius hærere viros doctos in re levicula. Eſt fragmentum illud deſumptum ex Julii Celſi commentariis de vita Julii Cæſaris editis anno cIↃ CCCC. LXXIII. Eſt vero hic Celſus idem, qui Cæſarem recenſuit: unde multis Cæſaris

codd.

codd. MSS. ſubjunctum legitur, *Julius Celſus vir clariſsimus & Comes recenſui.* Vel hoc pacto: *Julius Celſus Conſtantinus V.C. legi.* Aliquid etiam hoc de ſcriptore diximus lib. V. Inſtit. Oratoriarum cap. III. Inter Hiſtoricos refertur, & diligenter de Julii Cæſaris geſtis ſcripſiſſe, etiam dicitur a Gualtero Burlæo Anglico, Petrarchæ æquali: ut omnino valde errent, qui fragmentum ante memoratum ipſius Petrarchæ eſſe volunt. Sane ex iſtis Celſi libris, quorum a nemine ante nos mentionem factam miror, multa in Cæſare feliciter poſſunt reſtitui, quod aliquando, σὺν θεῷ, oſtendemus. Cæterum Oxonii, in Collegio Corporis Chriſti, habes MStum cum hac epigraphe: *C. Julii Cæſaris, per Julium Celſum Commentarii.* Utrum Cæſaris, an Celſi ſint, melius dixerint qui videre. Extremo illud loco adtexam, apud Sextum Aurelium Victorem libro de Origine gentis Romanæ, quorundam ad hoc argumentum pertinentium auctorem laudari Cæſarem: eumq; nunc ἁπλῶς Cæſarem, nunc C. Cæſarem, nunc Julium Cæſarem, nunc Lucium Cæſarem nuncupari. Quare dubium, utrum pro Lucio, *Cajus*; an pro Cajo, *Lucius* debeat reponi. Facilis ſane commutatio Literæ C. & L. prout prænomina illa ſolent vulgari. Nec, ſi Lucius ſignetur, ſatis liqueat, quis ſignetur. Nam præter Lucium Cæſarem, Auguſti ex Julia nepotem; præter item atavum Cæſaris Dictatoris; fuit & atavi hujus pronepos eo prænomine, & pronepotis ejus filius, qui frater erat C. Cæſaris Strabonis oratoris; & ejusdem nepos, qui avunculus erat Antonii Triumviri, à quo interemtus: & ejusdem pronepos, quæſtor Catonis Uticenſis in Africa, qui Julii Cæſaris juſſu occiſus eſt. Nihil mirum autem, ſi vel Cajus, vel Lucius Cæſar, conſignarit originē gentis Romanæ; quando Julia gens ortum ſuum ducere credita eſt ab eodem Julo, ſive Aſcanio, à quo urbis conditor Romulus genus traxit.

EX

EX BALTHASARE BONIFACIO DE ROMANÆ HISTORIÆ SCRIPTORIBUS.

CAJUS JULIUS CÆSAR, culmen humani ingenii, naturæ conatus ultimus, monſtrumque, ut eum Cicero vocat, omnibus admirandum: nam quid attinet Homero primas cum Plinio decernere, cum de Cæſare nihil fere dici poſſit, quin de omnium laudibus quippiam detrahatur? Scriptor eſt purus, & elegans, in verborum ſtructura accuratus, ac omnino placidi inſtar fluvii procurrens, politicus quoque, & gravis ſententiis, quo Xenophontem excellit, cæteroquin ei non diſſimilis multum, ſcripſit Commentariorum de bello Gallico libros ſeptem, de Civili tres. Marci Tullii de iis judicium eſt perquam celebre: Nudi ſunt, inquit, recti & venuſti, omni ornatu orationis, tanquam veſte detracto. Sed dum voluit alios habere paratum, unde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam, ineptis gratum fortaſſe fecit, qui illa volent calamiſtris inurere; ſanos quidem homines a ſcribendo deterruit: nihil eſt enim in hiſtoria pura & illuſtri brevitate dulcius: De iisdem Hirtius prædicat in hæc verba, Tullianis prope gemina: Adeo probantur omnium judicio, ut prærepta, non præbita, facultas ſcriptoribus videatur: cujus tamen rei major noſtra, quam reliquorum eſt admiratio: cæteri enim, quam bene atque emendate, nos etiam quam facile atque celeriter eos perſcripſerit, Dolet merito Voſſius ſtudioſæ juventutis vicem, quæ ſatis infrequens eſt in nobiliſſimo atque adeo divino

Digitized by Google

hoc ſcriptore: aut ſi quibus in manu ſit, haut alius cujusquam rei legitur gratia, quam ob eximiam Romanæ linguæ puritatem, verborumque proprietatem ſummam: cum ex eo tamen haurire ſit pretioſam pulcherrimarum rerum ſupellectilem. Porro ſi quid in eo culpandum videtur, hoc unum illud fuerit, quod in his, quæ jure optimo verterentur ei vitio, non ſatis interdum veritati litaverit: nam & Aſinius Pollio parum diligenter, parumque integra fide commentarios conſcriptos putat; cum Cæſar pleraque, & quæ per alios erant geſta, incaute crediderit, & quæ per ſe, vel conſulto, vel oblivione, perperam ediderit, quemadmodum teſtatur Tranquillus. De Cæſare Dictatore, quod ad ejus ſcriptionem attinet, hæc ſunt ferme, quæ apud clariſſimos auctores reperiuntur elogia. Cæſar habet peracre judicium, ait Cicero, & splendidam quandam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet. Facit eum Tacitus ſummis oratoribus æmulum. Vocatur ab Hirtio præcellentis ingenii, ſermonisque præter alios caſtiſſimi. A Valerio Maximo humani ingenii perfectiſſimum columen. Ab Aulo Gellio gravis auctor linguæ Latinæ. Ab eodem rurſus excellentis ingenii & prudentiæ vir. Denique Fabius Quintilianus hoc illi reddit teſtimonium: Cajus Cæſar ſi foro tantum vacaſſet, non alius ex noſtris contra Ciceronem nominaretur, tanta in eo vis eſt, id acumen, ea concitatio, ut illum eodem animo dixiſſe, quo bellavit, appareat. Exornat tamen hæc omnia mira ſermonis, cujus proprie ſtudioſus fuit, elegantia. Neque immerito Cæſar vocatur a Plinio inter mortales animi vigore præſtantiſſimus; ſcribere namque & legere ſimul, dictare, & audire ſolitus erat; epiſtolas

vero

Digitized by Google

vero quaternas pariter, & ſeptenas librariis dictare. Caſaubonus Julii Cæſaris commentarios divinum opus, & maximarum, atque utiliſſimarum rerum fœtum nominavit. At Paullus Manutius tanti ſcriptoris hoc fere texuit encomium: Eminet inter omnes, primumque ſibi dignitatis gradum Cajus Cæſar jure vendicat; nam & vixit qua plurimum ætate Romæ floruit eloquentia, & coluit ipſe eloquentiam præter cæteros. Rebus vero gerendis non interfuit modo, verum etiam præfuit; quo factum ut uſum quoque, qui valet in ſcribenda hiſtoria multum, cum doctrina conjunxerit. Præclari illius commentarii, quibus nihil habent perfectius Latinæ literæ, ſe non ſolum omnibus omnium hiſtoriis æquare, verum anteferre etiam videntur. Brevitatem ſcimus in oratione magnam eſſe laudem, ſi vitetur obſcuritas, facile enim, cum illam ſequimur, in hanc incidimus, quod in Thucydide vitium Marcus Tullius notavit. At Cæſar, cum brevitatem maxime omnium adamaverit, ita tamen preſſus eſt, ut eodem nihil fieri poſſit illuſtrius. Proprie loquitur, & ſignificanter, & ornamentorum tantum habet, quantum in exponenda re decet: nam elaboratam ſtudioſius orationem, nimiaque excultam elegantia prudentium aures non modo in commentariis, verum in hiſtoria quoque reſpuunt.

EX

JOANNIS BRANTII ELO-
GIIS CICERONIANIS

illuſtrium Romanorum.

C. JULIUS CÆSAR DICTATOR.

A. Laudari pro dignitate non potuit.
B. Virtus & bellica fortitudo.
C. Placari facile potuit.
D. Memoria magna, ſed injurias obliviſci ſolitus.
E. Clementia ejus.
F. Leges Juliæ ab eo latæ.
G. Amicos quales faceret.
H. Senatus de eo decretum.
I. Morum immutatio.
K. Gaditanos donat civitate.
L. Galliam Helvetiamq; in Rom. redigit poteſtatem.
M. De ejus eloquentia.
N. Vis ejus in Rep. gerenda, voxq; tyrannica.
O. Mitis tamen fuit & clemens.
P. Diſſenſio Cæſaris & Pompeji.
Q. Cæſus Cæſar in curia Pompejana.
R. Prodigia: in bovis opimi extis cor deerat.
S. Ciceronis de utroque ſententia.

A. Nullius tantum eſt flumen ingenii, nulla dicendi aut ſcribendi tanta vis tantaque copia, quæ non dicam exornare, ſed enarrare C. Cæſaris res geſtas poſſit. *Orat. pro M. Marcello.*

Mox. Domuit gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes. *Orat. pro M. Marcello.*

)()(C. Cæſar

Digitized by Google

C. Cæſar ineunte ætate docuit ab excellenti eximiaque virtute, progreſſum ætatis exſpectari non debere. *Philippica. V.*

B. Multas equidem C. Cæſaris virtutes magnas, incredibilesque cognovi, ſed ſunt cæteræ majoribus quaſi theatris propoſitæ & pæne populares: caſtris locum capere, exercitum inſtruere, expugnare urbes, aciem hoſtium profligare: hanc vim frigorum, hyememque, quam nos vix hujus urbis tectis ſuſtinemus, excipere: his ipſis diebus hoſtem perſequi: tum cum etiam feræ latibulis ſe tegant, atque omnia bella jure gentium conquieſcant. Sunt ea quidem magna, quis negat? ſed magnis excitata ſunt præmiis ad memoriam hominum ſempiternam, quo minus admirandum eſt ea facere illum, qui immortalitatem concupiverit. Hæc mira laus, quæ non poetarum carminibus, non annalium monumentis celebratur, ſed prudentium judicio expenditur. *Orat. pro Rabirio Poſthumo.*

C. Cum facile exorari Cæſar, tum ſemel exorari ſolet. Nemo illum unquam placavit inimicus, qui ullas reſediſſe in eo ſimultatis reliquias ſenſerit. *Or. pro Dejotaro.*

D. Memoriam tuam Cæſar implorat Dejotarus, qua vales plurimum. *Or. pro Dejotaro.* Oblivıſci nihil ſoles niſi injurias. *Or. pro Q. Ligario.* Nilhil habet nec fortuna tua majus, quam ut poſſis, nec natura tua melius, quam ut velis conſervare plurimos. *Or. pro Q. Ligario.*

E. Ecquem Cæſare noſtro acriorem in rebus gerendis, eodem in victoria temperantiorem aut legiſti aut audiviſti? *Cælius ad Ciceronem lib. VIII. Ep. XV.*

C. Cæſar mitis homo & a cæde abhorrens. *Orat. pro P. Sextio.*

F. A Cæ-

F. A Cæſare ipſo ſi quæreres, quidnam egiſſet in urbe & toga, leges multas reſponderet ſe & præclaras tuliſſe. *Philipp. I.*

G. Habebat hoc omnino Cæſar, quem plane perditum ære alieno, egentemque ſi eundem nequam hominem audacemque cognoverat, hunc in familiaritatem libentiſſime recipiebat. *Philipp. II.* Ingeniis eſt excellentibus delectatus Cæſar. *Lib. VI. ad Familiar. Ep.* 6. Solet Cæſar infimorum hominum amicitias ſibi qualibet impenſa adjungere. *Cœlius ad Ciceronem lib. VIII. Epiſt,* 4. *ad Fam.* Et ſi mihi nunquam amicus C. Cæſar fuiſſet, ſed ſemper iratus, ſi aſpernaretur amicitiam meam ſeſeque mihi implacabilem inexpiabilemque præberet: tamen & cum tantas res egiſſet, gereretque quotidie, non amicus eſſe non poſſem: cujus ego imperio non Alpium vallum contra aſcenſum transgreſſionemque Gallorum, non Rheni foſſam gurgitibus illis redundantem Germanorum immaniſſimis gentibus objicio & oppono. Perfecit ille ut ſi montes reſediſſent, omnes exaruiſſent, non naturæ præſidio, ſed victoria ſua rebusque geſtis Italiam munitam haberemus. *Orat. in L. Piſonem.*

H. C. Cæſarem Senatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornavit, & numero dierum XV. Idem in anguſtiis ærarii victorem exercitum ſtipendio affecit, imperatori decem Legatos decrevit, lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. harum etiam ſententiarum & princeps & auctor fui. *Orat. pro L. Cornelio Balbo.*

I. Fuit in Cæſare ingenium, ratio, memoria, litteratura, cogitatio, diligentia: res bello geſſerat quamvis reipublicæ calamitoſas, attamen magnas. non mul-

Digitized by Google

ſos annos regnare eſt meditatus: magno labore, magnis periculis quod cogitaverat, effecerat, muneribus, monumentis, congiariis, epulis multitudinem imperitam lenierat: ſuos præmiis, adverſarios clementiæ ſpecie devinxerat. quid multa? attulerat jam liberæ civitati partim metu, partim conſcientia, conſuetudinem ſerviendi. ex plurimis malis quæ ab illo reipublicæ ſunt inuſta, hoc tantum boni eſt, quod didicit jam populus Rom. quantum cuique crederet, quibus ſe committeret, a quibus caveret. *Philipp. II.*

K. Pluribus ornamentis Gaditanos C. Cæſar, cum eſſet in Hiſpania Prætor, affecit, controverſias ſedavit, jura ipſorum permiſſu ſtatuit, inveteratam quondam barbariem ex Gaditanorum moribus diſciplinaq; delevit, ſumma in eam civitatem L. Cornelii Balbi rogatu ſtudia & beneficia contulit. *Orat. pro L. Corn. Balbo.*

L. C. Cæſar ſibi non ſolum cum iis, quos jam armatos contra populum Romanum videbat, bellandum eſſe duxit: ſed totam Galliam in noſtram ditionem eſſe redigendam. Itaque cum acerrimis nationibus, & maximis, Germanorum & Helvetiorum, præliis feliciſſime decertavit: cæteras contrivit, compulit, domuit; imperio populi Romani parere aſſuefecit: & quas regiones, quasque gentes nullæ nobis antea litteræ, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noſter imperator, noſterque exercitus, & populi Romani arma peragrarunt: ſemitam tantum Galliæ tenebamus antea, cæteræ partes a gentibus, aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, aut barbaris & bellicoſis tenebantur: quas nationes nemo unquam fuit, qui non frangi domariq; cuperet: nemo ſapienter de republica Romana cogitavit jam inde a principio

Ro-

Romani imperii, quin Galliam maxime timendam huic Romano imperio putaret: ſed propter vim ac multitudinem gentium illarum, nunquam eſt antea cum omnibus dimicatum, reſtitimus ſemper laceſſiti: nunc denique eſt perfectum, ut imperii noſtri terrarumque illarum idem eſſet extremum. *Orat. de Provinciis conſularibus.*

M. De Julio Cæſare & ipſe ita judico, & de hoc hujus generis acerrimo æſtimatore ſæpiſſime audio illum omnium fere oratorum Latine loqui elegantiſſime: nec id ſolum domeſtica conſuetudine, ut dudum de Læliorum & Muciorum familiis audivimus: ſed quanquam id quoque credo fuiſſe, tamen ut eſſet perfecta illa bene loquendi laus, multis litteris, & iis quidem reconditis & exquiſitis, ſummoque ſtudio & diligentia eſt conſecutus. Quin etiam in maximis occupationibus cum ad me de ratione loquendi accuratiſſime ſcripſerit, primoque in libro dixerit, *Verborum delectum originem eſſe eloquentiæ*, hunc facilem & quotidianum noviſſe ſermonem, nunc pro relicto eſt habendum. *In Bruto de claris oratoribus.*

Cæſar autem rationem adhibens, conſuetudinem vitioſam & corruptam pura & incorrupta conſuetudine emendat. Itaque cum ad hanc elegantiam verborũ Latinorum (quæ etiam ſi orator non ſis, & ſis ingenuus civis Romanus, tamen neceſſaria eſt) adjungit illa oratoria ornamenta dicendi: tum videtur tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. hanc cum habeat præcipuam laudẽ in communibus, non video cui debeat cedere, ſplendidam quandam minimeq; veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica & generoſa quodammodo. Orationes

 qui-

quidem ejus mihi vehementer probantur, complures autem legi. Atque etiam Commentarios quosdam ſcripſit rerum ſuarum, valde quidem, inquam, probandos: nudi enim ſunt, recti & venuſti, omni ornatu orationis tanquam veſte detracta, ſed dum alios voluit habere parata unde ſumerent qui vellent ſcribere hiſtoriam, ineptis gratum fortaſſe fecit, qui volunt illa calamiſtris inurere, ſanos qidem homines a ſcribendo deterruit. *In Bruto de claris oratoribus.*

N. Cinnam memini: vidi Sullam, modo Cæſarem: hi enim tres poſt civitatem a L. Bruto liberatam plus potuerunt, quam univerſa reſpublica: non poſſum affirmare nullis telis eos ſtipatos fuiſſe; hoc dico, nec multis nec occultis. *Philippica II.*

Ipſe ſocer in ore ſemper Græcos verſus Euripidis de Phœniſſis habebat, quos dicam ut potero, incondite fortaſſe, ſed tamen ut res poſſit intelligi:

Nam ſi violandum eſt jus, regnandi gratia violandum eſt, aliis rebus pietatem colas.

Lib. III. Officior.

O. In Cæſare hæc ſunt: mitis clemensque natura: accedit quod mirifice ingeniis excellentibus delectatur, præterea cedit multorum juſtis & officio incenſis, non inanibus aut ambitioſis voluptatibus. poſtremo, homo eſt valde acutus & multum providens. *Lib. VI. Epiſt. 6. ad Famil.* Admirari ſoleo gravitatem & juſtitiam & ſapientiam Cæſaris; nunquam niſi honorificentiſſime Pompejum appellat: at in ejus perſonam multa fecit aſperius, armorum iſta & victoriæ ſunt facta, non Cæſaris. At nos quemadmodum eſt complexus? Caſſium ſibi legavit, Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ, Marcellinũ, cui maxime ſuccenſebat,

bat, cum ſumma illius dignitate reſtituit. *Lib. VI. epiſt. 6. ad Famil.*

P. Proximo bello ſi aliquid de ſumma gravitate Pompejus, multum de cupiditate Cæſar dimiſiſſet, & pacem ſtabilem, & aliquam rempublicam nobis haberemus. *Philippica XIII. Sic Lucanus Lib. I. belli Pharſalic. Nec quemquam perferre valet Cæſarve priorem Pompejusve parem.*

Q. Quid Cæſarem putamus, ſi divinaſſet fore ut in eo ſenatu, quē majore ex parte ipſe cooptaſſet, in curia Pompejana, ante ipſius Pompeji ſimulacrum, tot centurionibus ſuis inſpectantibus, a nobiliſſimis civibus, partim etiam a ſe omnibus rebus ornatis trucidatus ita jaceret, ut ad ejus corpus non modo amicorum, ſed ne ſervorum quidem quiſquam accederet, quo cruciatu animi vitam acturum fuiſſe? *lib. III. de Divinat.*

R. Paullo ante Cæſaris interitum contigit, ut cum immolaret illo die quo primum in ſella aurea ſedit, & cum purpurea veſte proceſſit, in extis bovis opimi cor non fuit. Num igitur cenſes ullum animal quod ſanguinem habeat, ſine corde eſſe poſſe? Qua ille rei novitate perculſus, cum Spurinna diceret, timendum eſſe ne & conſilium & vita deficeret, earum enim rerum utrumque à corde proficiſci: poſtero die caput in jecore non fuit: quæ quidem illi portendebantur a diis immortalib., ut videret interitum, non ut caveret. *lib. I. de Div.*

S. Ciceronis illa vox fuit nota multis: *Utinam Cn. Pompei cum C. Cæſare ſocietatem aut nunquam coiſſes, aut nunquam diremiſſes*, fuit alterum gravitatis, alterum prudentiæ ſuæ. *Philippica. II. & Lib. III. Offic.* Duo tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæſarem Pompejo perſuaſerim. unum ne quinquennii imperium Cæſari prorogaretur. alterum ne pateretur fieri, ut abſentis ejus ratio haberetur. quorum utrumvis ſi perſuaſiſſem, nunquam in has miſerias incidiſſemus. *Philipp. II.*

DE EODEM C. JULIO CÆSARE EJUSQUE SCRIPTIS VETERUM ET QUORUNDAM RECENTIORUM SCRIPTORUM ELOGIA, TESTIMONIA, JUDICIA.

Aulus Hirtius præfat. commentarii VIII. de bello Gallico.

ADeo probantur omnium judicio, (*Commentarii Cæſaris*) ut prærepta, non præbita facultas Scriptoribus videatur. Cujus tamen nec major noſtra, quàm reliquorum eſt admiratio. Cæteri enim, quam bene atque emendate, nos etiam, quam facile atque celeriter eos perfecerit, ſcimus.

M. Tullius Cicero in Bruto ſive de claris oratoribus cap. LXXII.

Sed tamen, Brute, inquit Atticus, de Cæſare, & ipſe ita judico, & de hoc hujus generis acerrimo æſtimatore ſæpisſime audio, illum omnium fere oratorum Latine loqui elegantisſime: nec id ſolum domeſtica conſuetudine, ut dudum Lælitorum & Domitiorum familiæ; ſed, ut perfecta illa eſſet bene loquendi laus, multis literis, & iis quidem reconditis & exquiſitis, eſſe conſecutum.

Idem Ibidem cap. LXXV.

Commentarios quosdam ſcripſit rerum ſuarum, valde quidem probandos. Nudi enim ſunt, recti & venuſti, omni ornatu orationis tanquam veſte detracta. Sed dum voluit alios habere parata unde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam, ineptis gratum fortaſſe fecit, qui illa volunt calamiſtris inurere, ſanos quidem homines à ſcribendo deterruit. *Hæc etiam Suetonius in Cæſare cap. LVI in teſtimonium affert.* Va-

Digitized by Google

Valerius Maximus lib. III. cap. II. 19.

Sed ut ſuperius armorum & togæ, ita nunc etiam ſiderum clarum decus divum Julium, certiſſimam veræ virtutis effigiem, repræſentemus.

Idem lib. VI. cap. IX. 15.

C. Julius Cæſar, cujus virtutes aditum ſibi in coelum ſtruxerunt, clariſſimumque mundi ſidus.

Suetonius in Julio cap. LVI.

Pollio Aſinius parum diligenter, parumque integra veritate compoſitos (*Cæſaris commentarios*) putat: cum Cæſar pleraque & quæ per alios erant geſta, temere crediderit: & quæ per ſe, vel conſulto, vel etiam memoria lapſus, perperam ediderit; exiſtimatque reſcripturum & correcturum fuiſſe.

M. Fabius Quintilianus lib. X. cap. I.

C. Jul. Cæſar ſi foro tantum vacaſſet, non alius ex noſtris contra Ciceronem nominaretur. Tanta in eo vis eſt, id acumen, ea contentio, ut illum eodem animo dixiſſe, quo bellavit, appareat. Exornat tamen hæc omnia mira ſermonis, cujus proprie ſtudioſus fuit, elegantia.

Plinius lib. VII. Hiſtor. cap. XXV.

Animi vigore præſtantisſimum arbitror C. Cæſarem Dictatorem. Nec virtutem conſtantiamque nunc commemoro, nec ſublimitatem omnium capacem, quæ coelo continentur: ſed proprium vigorem celeritatemque quodam igne volucrem. Scribere & legere ſimul, dictare & audire ſolitum accepimus: epiſtolas vero tantarum rerum quaternas pariter Librariis dictare: aut ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. Idem ſignis collatis quinquagies dimicavit.

Digitized by Google

Corn. Tacitus lib. XIII. annalium, cap. III.

Dictator Cæſar ſummis oratoribus æmulus.

Auctor Dialogi de claris oratoribus cap. XVII.

Tranſeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium ut puto Agrippam, qui poteſt videri antiquus, noſtrorum temporum diſertis anteponere ſoletis; ſed Ciceronem, & Cæſarem, & Cœlium, & Calvum, & Brutum, & Aſinium, & Meſſallam.

Idem Ibidem cap. XXV.

Apud nos Cicero quidem cæteros eorundem temporum diſertos anteceſſit: Calvus autem & Aſinius & Cæſar & Cœlius & Brutus ſuo jure & prioribus & ſequentibus anteponuntur. Nec refert quod inter ſe ſpecie differant, cum genere conſentiant. At ſtrictior Calvus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, amarior Cœlius, gravior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero; omnes tamen eamdem ſanitatem eloquentiæ ferunt: ut ſi omnium pariter libros in manum ſumpſeris, ſcias, quamvis in diverſis ingeniis, eſſe quandam judicii ac voluntatis ſimilitudinem & cognationem.

Agellius lib. I. cap. X.

Vive ergo moribus præteritis; loquere verbis præſentibus: atque id, quod a C. Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ viro, in primo de Analogia Libro, ſcriptum eſt, Salve ſemper in memoria atque in pectore, ut tanquam ſcopulum, ſic fugias inſolens verbum.

Idem lib. IV. cap. XVI.

Cajus etiam Cæſar gravis auctor linguæ Latinæ in Anticatone.

Macro-

TESTIMONIA.

Macrobius lib. I. Saturnaliorum, cap. V.

Ego enim id, quod a Cæſare excellentis ingenii ac providentiæ viro in primo Analogiæ libro ſcriptum eſt, &c.

Aurelius Victor de Viris Illuſtribus.

Cajus Julius Cæſar veneratione rerum geſtarum Divus dictus: contubernalis Thermo in Aſiam profectus; cum ſæpe ad Nicomedem regem Bithyniæ commearet, impudicitiæ infamatus eſt. Mox Dolabellam judicio oppreſſit. Dum ſtudiorum cauſſa Rhodum petit, a piratis captus & redemptus, eosdem & poſtea captos punivit. Prætor Luſitaniam, & poſt Galliam, ab Alpibus usque, & oceanum bis claſſe transgreſſus, Britanniam ſubegit. Cum ei triumphus a Pompejo negaretur, armis eum urbe pulſum in Pharſalia vicit. Capite eius oblato flevit, & honorifice ſepeliri fecit: mox a ſatellitibus Ptolemæi obſeſſus, eorum & regis nece Pompejo parentavit. Pharnacem Mithridatis filium fama nominis fugavit. Jubam & Scipionem in Africa: Pompejos juvenes, in Hiſpania apud Mundam oppidum ingenti prælio vicit. Deinde ignoſcendo amicis odia cum armis depoſuit: nam Lentulum tantum, & Afranium, & Fauſtum Sullæ filium jusſit occidi. Dictator in perpetuum factus a ſenatu; in curia, Caſſio & Bruto cædis auctoribus tribus & viginti vulneribus occiſus eſt: cujus corpore pro roſtris poſito, ſol orbem ſuum celaſſe dicitur.

Joannes Saresberienſis de Nugis curialium lib. VI. cap. XV.

Ut enim Solinus ait, quantum Senicius aut Sergius inter milites, tantum inter duces, imo inter omnes homines Cæſar Dictator enituit. Hujus ductibus undecies

Digitized by Google

cies centum viginti & duo millia hoſtium cæſa, (nam quantum bellis civilibus fuderit, noluit annotari) ſignis collatis quinquagies & bis dimicavit. M. Marcellum ſolus ſupergreſſus, qui novies & tricies pari modo fuerat præliatus. Ad hæc nullus celerius ſcripſit, nemo velocius legit, quaternas etiam epiſtolas perhibetur ſimul dictaſſe. Benignitate adeo præditus, ut quos armis ſubegerat, clementia magis vicerit.

Idem lib. VIII. cap. XIX.

Occurrit ergo inprimis domus Cæſarea, qua nihil potentius aut glorioſius ulla ætate recolit mundus. Siquidem Julius Cæſar primus orbem, prudentiæ & rei militaris viribus, acquiſivit. Homo perpaucorum, & cui nullum expreſſe ſimilem, adhuc edidit natura mortalium. Licet enim Cicero eum alicubi criminetur, quod citra omnem utilitatis aut honeſtatis ſpeciem, delectabatur injuriis, adeo ut eum ipſum peccare juvaret: idem tamen tantis laudibus eundem effert, ut deorum cenſeat munus ex virtutibus temperatum, Romano indultum imperio, utpote qui nec proſperis extolli, nec adverſis frangi noverit, magnificus ſine crudelitate, ſine temeritate magnanimus. Quamvis enim ſi alius eſſet, poſſet temerarius videri, Cæſar tamen audax videri non debet, cujus voluntas deorum adſpirante favore, ſemper infra poteſtatem fuit. Nemo ferum expertus eſt Cæſarem, niſi ſuperbia rebellaret. Provocatus injuriis, pronus fuit ad veniam. Quos vicit viribus, prudentia anteceſſit. Exceſſus ejus videbantur ſperare, & ad juſtitiam adſpirare. Quod ex eo conjici poteſt, quod nullum tempus ſibi voluit eſſe philoſophiæ expers, &c.

Ange-

Digitized by Google

Angelus Decembrius de Politia literaria lib. I. cap. 5.

Cæſaris egregia ſunt Commentaria, ut cætera magna ejus viri facinora admiranda fuerunt; quem ultra imperatorias & militares artes oratorem bonum fuiſſe, promptiſſimum ſcriptorem, & ſua exempla, & veterum teſtimonia declarant.

Lilius Gregorius Gyraldus Progymn. adverſ. Lit. p. 440.

Unus Cæſar mihi cæteros viciſſe & ſcribendo & pugnando videtur.

Philippus Beroaldus in literis ad Erneſtum Schleinitenſem, quas Cæſari præmiſit.

Inter cætera divini ingenii monumenta reliquit Commentarios rerum ſuarum valde quidem probandos, qui adeo munditer, pure, eleganter conſcripti ſunt, ut mundius, elegantius, terſius nihil quicquam reperiri poſſit. In quibus ſumma illa oratoris virtus, quam perſpicuitatem vocant, magno cum nitore conſpicitur. Sunt enim, quod nemo non videt, luciдiſſimi planiſſimique, in quibus omnia fluunt elaborata, ac feliciſſimam facilitatem præ ſe ferentia, nec ullis reconditorum verborum, exoletarumque vocum fœtoribus deformata.

Aldus Manutius in literis ad Lectorem, quas Cæſari præmiſit.

Illud inſuper addiderim, bonā partem eorum, quæ his commentariis ſcripta ſunt, haberi etiam in epiſtolis M. Tullii ad Atticum, in quibus, cum quid novi geſtum erat a Cæſare, ſtatim Atticum Quintumve fratrem, aut M. Brutum certiores faciebat. Id quod maxi-

maximo teſtimonio eſt, veriſſima eſſe, quæcunque in his commentariis ſcripta habentur.

Henricus Glareanus in Epiſtola ad Guidonem & Proſperum Barones, quam ſuis ad Cæſarem Notis præmiſit.

In Cæſare nemo, ut in Livio, Geographica culpare poteſt. Nam in ea re mire cautus fuit Cæſar. Nemo fabulas: quippe cujus hiſtoriæ veritatem ne inimiciſſimi quidem, aut reprehendere, aut culpare potuere. Nemo Patavinitatem aut Hiſpanitatem, cum nihil illo Latinius auctore, nihil mundius, nihil, quod minus exteram ac a Romano eloquio alienam ſapiat phraſin.

Idem in Notis ad lib. 1. c. 1. de Bello Gallico.

Cum Livius ſit copioſiſſimus, Salluſtius breviſſimus, Cæſar, ut commentatorem decuit, mediocris eſt, planus, terſus, ſimplex, minimeq; affectatus: qualem ſtilum propemodum habuiſſe apud Græcos Ariſtotelem videmus. Scripſit enim hos libros in caſtris, & ſubciſivis quidem horis: quibus hercle vel ob hoc major fides debetur, quod rebus geſtis ipſe, qui ſcripſit, interfuit. Quam vero reliquos auctores in locis perſcribendis diligentia ac cura vicerit, facile videre poterit, quicunque vel apud Geographos aliquid laboris inſumſerit, vel qui Galliam ipſam viderit.

Sebaſtianus Corradus in Commentario ad Ciceronis Brutum, pag. 370.

Paterculus Cæſarem Ciceroni proximum oratorem fuiſſe ſcribit: nec ab eo Plutarchus diſſentit, qui in Cæſare ἀκμὴν καὶ θερμότητα fuiſſe confirmat.

Idem ibidem, pag. 381.

Cæſar

Cæſar in commentariis pura & illuſtri brevitate ita uſus eſt, ut in ea re ſuperari non poſſit.

Hadrianus Barlandus in Epiſtola de ratione Studiorum.

Perlectis Terentii Comœdiis, ad Ciceronem traducendi ſunt pueri, quem inprimis legendum vel ediſcendum puto. Nam & vivo gurgite exundat, ut ait Fabius, & ubique præ ſe fert feliciſſimam facilitatem, & per varias eloquentiæ partes evagatus eſt. Poſt Ciceronis fluvios guſtent C. Julii Cæſaris commentarios, in quibus lenis eſt & æquabiliter fluens oratio & mira etiam Latini ſermonis caſtitas.

Joannes Ludovicus Vives de ratione ſtudii puerilis, Epiſt. II.

In Cæſaris Commentariis oſtenditur caſtitas illa ſermonis Latini, quæ erat in priſca Romana nobilitate, nihilque fingi poteſt terſius, expolitius, limatius.

Petrus Victorius lib. I. Var. lect. cap. XXIV.

Verba Cæſaris e III. libro de bello civili ita nunc paſſim leguntur mendoſe prorſus, ut cuivis facile intelligere licet, *cohortemque poſtea &c.* Quomodo enim tam inquinato verbo, locus eſt apud politiſſimum ſcriptorem?

Idem lib. XXII. cap. X. Var. Lect.

C. Cæſar elegans rerum ſuarum ſcriptor, in primo Commentario de bello Gallico, &c.

Joannes Bodinus methodo hiſtoriarum cap. IV.

Quæ de bellis a ſe geſtis ſcripſit, ex magna parte vera judicantur, præſertim cum Imperator lege Porcia falſum cæſorum numerum ad ærarii tribunos deferret: alioqui triumpho & imperio (cujus cauſſa Cæſar ſceleratum eſſe juſtum putabat) caruiſſet. Quæ lex ut impune

Digitized by Google

pune violata ſit, attamen infamiæ metus hominem gloriæ cupidisſimum retinebat, præſertim cum ſe vivo ſua ſcripta in vulgus manare pateretur, & innumerabiles hoſtes haberet, qui ſe mendacii coarguere potuiſſent.

Antonius Riccobonus Rhodiginus in libro de hiſtoria pag. 8.

Traditur etiam, ut verborum ratio, & genus orationis fuſum atque tractum, & cum lenitate quadam æquabili profluens ſine judiciali aſperitate, ſine ſententiarum forenſium aculeis ſervetur. Qua in re præcæteris excellit Cæſar, qui non ſolum latiori ſingularum rerum, temporum, locorum, conſiliorum, atq; actionum explicatione mire delectat, verum etiam genere orationis & eleganti, & non ob nimiam diligentiam odioſo. Hanc legem quamplurimi neglexerunt.

Chriſtophorus Milæus lib. V. de ſcribenda hiſtoria pag. 344.

C. Cæſar prima ætate ſummam ingenii pura & eleganti, quam adamavit, oratione, commendationem in foro habuit, ut præter voluntatem nihil illi defuiſſe videatur: qui etiam de ratione Latine loquendi ad M. Tullium erudite & accurate ſcripſit.

Idem ibidem pag. ſeq. 346.

C. Cæſar, relatis in commentarios rebus a ſe geſtis, prudentiæ, conſiliorum explicandorum, elegantis, proprii & puri ſermonis maximam commendationem eſt aſſecutus: idque humili quodam orationis genere, quod ad modeſtiam in rebus ſuis enumerandis ſervandam laudatur: cujus libri propter ſermonis Latini bonitatem & integritatem, ſine controverſia, poſterorum judiciis ſecundum a M. Tullio locum obtinuerant.

Paul-

Paulus Manutius in epiſtola ad Paulum Rhamnuſium, quam Cæſari præmiſit.

Romana porro viri præſtantes multi cum literarum monumentis tradiderint, quorum ingeniis, quæ cuiq; merces gloriæ pro cujusq; facultate debebatur, ea poſteritatis judicio perſoluta, eminet inter omnes, mea ſententia (nec vero ſecus antiquitas ſenſit) primumque ſibi dignitatis gradum Cæſar jure vindicat. Nam & vixit, qua plurimum ætate Romæ floruit eloquentia: & coluit ipſe eloquentiam præter cæteros: rebus vero gerendis, non interfuit modo, ſed etiam præfuit: quo factum, ut uſum quoque, qui valet in ſcribenda hiſtoria multum, cum doctrina conjunxerit. Exſtant bono quodam literarum fato, præclari illius de bellis ipſo duce geſtis, commentarii, qui ſe non ſolum omnibus omnium hiſtoriis æquare, verum, ut omnes fatentur, anteferre etiam videntur. Brevitatem ſcis in oratione magnam eſſe laudem, cum ea tamen ſi vitetur obſcuritas. *Facile* enim, cum illam ſequimur, in hanc incidimus, quod in Thucydide vitium Cicero notavit, cum eſſet alioqui ſcriptor egregius. At vero C. Cæſar, cum brevitatem maxime omnium adamaverit, ita tamen preſſus eſt, ut eodem nihil fieri poſſit illuſtrius. Proprie loquitur & ſignificanter: ornamentorum tantum habet, quantum in exponenda decet.

Franciſcus Hotomannus in epiſtola ad Guidonem Comitem Laocellium, quam Cæſari præmiſit.

Jam vero ſi ſcriptoris artificium, hoc eſt, gravitatem, prudentiam, ſplendorem deniq; orationis attendere volumus; ecquis unquam poſt hominum genus natum, ad ſcribendam hiſtoriam animum appulit, qui cum hoc noſtro conferendus videatur? Prudentia in

eo cernitur, quod non modo eventa, verum etiam eventorum cauſas aperit: nihil a propoſito alienum, nihil non ordine ac loco, nihil non magnopere neceſſarium admiſcet. Gravitas vero vel ex hoc cognoſci poteſt, quod levia quæque prætermittens, ſumma duntaxat (ut ille ait) faſtigia rerum perſequitur: neque vel mularum partubus, vel ejusmodi nugis & ineptiis commemorandis lectoris avidum cognoſcendi animum defatigat.

Jacobus Strada in epiſtola ad Albertum Comitem Palatinum Rheni, quam Cæſari præmiſit.

Minime mirum eſt, Carolo V. Imperatori in tanta exiſtimatione habitos, & tantopere laudatos fuiſſe hos Julii Cæſaris Commentarios. Intellexi enim a viris fide dignis, uſum eſſe eum diverſis horum commentariorum exemplaribus, quorum margines ſua ipſius manu annotationibus referciebat eorum locorum, ubi ſi fortaſſis caſtra metatus eſſet, eadem ipſe ratione fuerit uſus. Nullum certe unquam familiariorem habuit librum, & quoties de Julio Cæſare loquebatur, tam agebat de eo graviter, ut facile eſſet videre, quo animo quantoque ſtudio erga Cæſarem Cæſar ipſe loqueretur. Solymannus Turcarum imperator ita Carolum V. obſervavit, etiamſi inimicus, ut effigiem ejus ſtudioſe perquiſiverit, & Titiani diviniſſimi pictoris manu, ut audio, factam, & via Veneta miſſam, tanquam viri divini potiusquam hominis, traduxerit in cubiculum ſuum. Frequens autem illi erat in ore; Carolo, præter virtutem illam bellicam, familiarem aliquem ſpiritum divinum adeſſe, a quo adjuvaretur, & Chriſtianos, librorum ope, futura omnia tenere. Voluit & ſcire, quo libro Carolus V. maxime uteretur. Turcæ enim, præter Al-

cora

coranum ſuum, quod diſcant, alios lectu dignos aut alicujus momenti libros non habent. Intellexit autem, ab eo librum quendam quotidiana lectione teri, cujus præceptis ad ſuum commodum in rebus bello paceq; gerendis ſæpenumero uteretur. Eſſe vero hunc ipſos C. Julii Cæſaris commentarios. Jubet itaque barbarus varia ex orbe Chriſtiano exemplaria afferri, veritus, ne ſibi ſuppoſititius aliquis, aut alioqui non omnino idem liber oſtenderetur. Collatione vero facta exemplariũ, ac amoto jam ſcrupulo, curavit Cæſaris commentarios in Arabicam linguam, ſcriptoribus Turcicis ac politicæ Ottomanicæ curiæ familiarem, eoque loco habitam Turcis, quo Chriſtianis eſt Latina, quam commodiſſime verti, ac tanto eos ſtudio ac ſedulitate evolvere cœpit, ut facile appareat, horum opera adjutũ fuiſſe in multis bellicis facinoribus tam per ſtrategemata, quam per juſto marte inita prælia, editis. Quin & in multis politicis Solymanni rebus imitatio Juliana extitit.

Franciſcus Fabricius in annotationibus ad Oroſii lib. VI. cap. VI.

Nos eam (hiſtoriam de bello Cæſaris Gallico) ab ipſo Cæſare ſumma diligentia ſimul & eloquentia expoſitam non ſine fructu libenter & legimus ipſi, & interpretamur.

Carolus Sigonius *in judicio de hiſtoricis Romanis, cap.* 2.

C. Julius Cæſar belli Gallici & civilis Pompejani libros undecim commentariorum rerum a ſe geſtarum ſcripſit, genere orationis & eleganti, neq; ob nimiam diligentiam odioſo. Hujus cum perſpicuitas, elegantia, & numeri mire placent; tum latior ſingularum rerum, temporum, locorum, conſiliorum, atque actionum eſt

explicatio. Ad juſtam tamen hiſtoriam non attinget; quanquam ita nihil omiſiſſe videtur, ut, quod Cicero ait, alios a ſcribendo deterruerit.

Franciſcus Bentius de Jul. Cæſare in Carminib. p. 346.

Integer & ſimplex ſermo, pulcherrimus idem,
Non ullo ingenuum fuco violante decorem.

Juſtus Lipſius Præfat. in Tacitum.

C. Cæſar laudatur inprimis, ſi ut diſertus narratur, libens aſſentio. Eſt enim ejus viri pura oratio ſine fuco ac calamiſtris ornata, vel Romanis vel Atticis Muſis digniſſima. Sin ut perfectus hiſtoricus, dubitare me dicam, cum & nonnulli fidem ejus in hiſtoria civili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei deſit. Itaque ipſe Cæſar, cæteroqui minime ſui contemptor, commentarios inſcripſit, non hiſtorias: & hoc ipſo laudem veram meruit, quod falſam affectare contempſit.

Idem in notis ad lib. I. c. IX. Politic.

C. Cæſar res ſuas ipſe digeſſit: compoſite ſane, & pari modeſtia ac libertate. In ſtilo ſunt quæ culpem ſine ejus tamen culpa. Nam malam aliquam & alienam manum acceſſiſſe, ſatis mihi liquet. Prudentiam non e verbis ejus hauries, ſed e factis & maxime militarem. Commentarii enim ſunt, nihil pollicentur præter nudam ſimplicemque narrationem.

Idem lib. II. epiſt. II. Epiſtol. Quæſtion. ad Ludovicum Carrionem, qui affirmabat Commentaria illa non eſſe Julii Cæſaris, ſed Julii Celſi.

Quin Julius aliquis Celſus manus attulerit Cæſari, quædam reciderit, addiderit quædam, interpolarit, nunquam inficiabor. Ut Cæſarem totum immutarit ſic

quaſi

quaſi Juſtinus Trogum, ignoſce, ne tua quidem cauſſa poſſum credere. De ſtilo quid vis: ſi verum quærimus, ſi de bello Gallico diſcrepant aliquantum ab illis de civili, filo orationis: & fieri poteſt ut interpolati ſint, ut dixi; non tamen ita ut ſimilitudo oris prorſus evanuerit: & quamvis gemini non ſint, fratres tamen eſſe ex ipſa ratione ſcribendi agnoſcas.

Joannes Brantius in epiſtola Dedicatoria quam ſuis in Cæſarem notis præmiſit.

In hiſtorica ſcriptione, vel M. Tullio judice, familiam ducit C Julius Cæſar, qui, ut maximarum rerum gloria mortales omnes anteivit, ſic linguæ Latinæ elegantia Romanos pæne omnes ſuperavit: rebus autem gerendis, non modo interfuit, ſed & præfuit. Quo factum, ut uſum, qui rerum omnium magiſter, plurimum quoque in Hiſtoria ſcribenda valet, cum doctrina conjunxerit.

Iſaacus Caſaubonus in Præfatione ad Polybium.

Quid magis ridiculum, quam Julii Cæſaris commentarios, divinum opus, & maximarum atque utiliſſimarum rerum doctrina fœtum, ea ſolum fine lectitare, ut loqui latine diſcamus? aut ut Romanæ Linguæ puritatem & verborum proprietatem obſervemus?

Obertus Giſanius de ætatibus Latinæ linguæ pag. 431.

Ἀκμὴ, ætas vigens, florens, conſtans, matura, pura, incorrupta, perfecta, abſolutæ doctrinæ & elegantiæ ſeculum aureum, habet ſcriptorem Terentium, qui tamen ex priore ætate nonnullos retinuit archaiſmos. Præter hunc habuit M. Terentium Varronem, Auguſtino Literatorum Doctiſſimum; M. Tullium Ciceronem, aureum eloquentiæ flumen, omnium Latinorum opti-

Digitized by Google

optimum & perfectiſſimum: Julium Cæſarem, qui valde dulcem ſtilum habet.

Paullus Benius de Hiſtoria lib. II.

Cæſar quem admirari ſoleo, non plenioris hiſtoriæ reliquit ideam, ſed brevioris ac preſſæ, quæq; vel germanis annalibus, & commentariis ſcribendis videri poſſet exemplar (nam idcirco Plutarchus ἐφημερίδας, Strabo ὑπομνηματισμάτα ejus appellat commentarios) vel certe ad pleniorem perfectamque Hiſtoriam ſcribendam res geſtas, breviter ille quidem, ſed optime tamen ordinatas & collocatas, imprimisque orationis candore ac virili dicendi genere informatas, paravit. *& paulo poſt.* Perfecti ſunt itaque in ſuo genere Cæſaris commentarii ac digniſſimi, qui inaudita illa fluctibus eriperentur audacia; præſertim vero, quia veritatis quoque notas egregias referunt; cum & ea ſcripſerit auctor, quibus non interfuerat ſolum, ſed præfuerat; & tunc ea vulgaverit, cum infinitos propemodum haberet teſtes, a quibus redargui poſſet, ſi mentiretur. Ut omittam, a Cicerone non uno in loco veridicum indicari. Sed ut hæc tibi conceſſero, atque illud addidero, a Plutarcho aliisque auctoribus multis, iisque laudatiſſimis, commendari, ita ut candore & elegantia hiſtoricis antecellat omnibus, de caſtris, agminibus, exercitu, machinis, dimicationibus, oppugnationibus, deque re bellica univerſa, perſpicue ac ſupra omnem hiſtoricorum conſuetudinem milites imperatoresque inſtruere poſſit; illud tamen ipſe mihi viciſſim concedas neceſſe eſt, preſſum nimi[s] anguſtumque videri, dum plenioris hiſtoriæ form[a] conquiritur; ita ut abſolutum hiſtoricum requiren[ti] non pleniſſime ſatisfaciat.

Nic

Nicolaus Cauſinus de eloquentia ſacra & humana, pag. 170.

Cæſar, leniſſimo amni ſimilis fluit, multus in ea virtute, quam Hermogenes καθαρότητα nominat; nos ſtili puritatem perſpicuitatemq; dicimus. Apparet in eo mira naturæ atque ingenii felicitas, candor, facilitas. Nihil detortum, nihil affectatum, nihil puerile: minus ornamentorum habet, ſed & minus ineptiarum: in eo genere quod tractat, prudens eſt & felix; ad exemplar conformationemque hiſtorici ſtili perutilis. Qui vir, ſi foro vacaſſet, eodem vigore dixiſſet, quo bellavit.

Thomas Dempſterus in elencho ſcriptorum, quem præmiſit paralipomen. ad Joh. Roſini antiquitates Romanas.

Cæſar Dictator & hiſtoricus eximius & orator inſignis. *Ibidem.* Julius Cæſar in commentariis purus, terſus, oratoribus ſummis comparandus.

Andreas Schottus Tullian. Quæſtion. lib. I. cap. 14. pag. 39.

Julius Cæſar, ſi, ut armis, ſic & in foro clarere voluiſſet, par Ciceroni, vel ipſius ac Fabii teſtimonio evaſiſſet.

Idem ibidem lib. I. cap. XX. p. 53.

Verborum ſummus a Cicerone delectus eſt habitus, & ab ejus æquali C. Julio Cæſare, cui in Bruto hoc tribuit elogium: *In maximis*, inquit, *occupationibus, ad me ipſum de ratione Latine loquendi accuratiſſime ſcripſit Cæſar; primoque in libro dixit, Verborum delectum imaginem eſſe eloquentiæ.* Non erubuit tantus imperator, rebusque præclare geſtis omni major invidia, de lingua Latina domi commentari: quem librum ad Ciceronem potiſſimum, ut eloquentiæ ævi ſui vindicem,

cem, mittere dijudicandum putavit: ut & ſuos Latinæ linguæ commentarios antea; aut iisdem pene temporibus M. Terentius Varro, togatorum doctiſſimus eidem inſcripſit. Sed in iis de Analogia libris Cæſar non originem modo eloquentiæ, verborum delectum exiſtimavit, verum etiam obſoletum verbum non ſecus atque ſcopulum nautis in mari procelloſo vitandum judicavit. Equidem dicam ingenue; cum his tantis viris errare malim, ſi is modo error eſt appellandus, quam cum novis ſapere.

Idem in Obſervat. Humanis lib. III. cap. XXIX

Julii Cæſaris commentarios libens equidem adoleſcens ob inaffectatam elegantiam manibus tenebam.

Wolfgangus Schœnsleder in præfatione ad lectorem præmiſſa Apparatui eloquentiæ.

Primus omnium eſt Cicero, diſertiſſimus Romuli nepotum, ad omne dicendi genus aptiſſimus, a quo formam capias orationis ſcribendæ. Qui ſequuntur omnes aliis ſcribendi formis ſunt accommodati. Cæſaris, Terentii, Celſi, Cornelii Nepotis, Velleii, pura facilisque dictio eſt, epiſtolis, familiari colloquio, narrationi, diſſertationi peridonea.

Famianus Strada Prolaſionibus Academicis lib. II.

De Cæſare nihil attinet dicere; de quo quoties cogito, toties illud venit in mentem, quod de Romanis vulgo ferebatur, civi Romano Latine loquenti non minus turpe eſſe rem quamque non ſuo demonſtrare vocabulo, quam hominem non ſuo nomine appellare.

Caſpar

Caſpar Barlæus epiſtola CCCCVIII. ad Ephorum Ducum Megapolenſium.

Poſt Plautum, Terentium, Ciceronem, prælegerem Cæſaris Commentarios, cum perpetua rerum militarium lectione excitetur generoſa Principum indoles; & orationis Romanæ minime affectatum leporem ſpiret maximus imperator. Unus quippe ſemper habitus eſt, qui eas res geſſit, ut a quovis ſcriptæ eſſent, admirationi hominibus futuræ viderentur; unus qui ita ſcripſerit, ut quibuscunque de rebus ſcriptam hiſtoriam reliquiſſet, maxima voluptate legeretur.

Gerhardus Ioannes Voſſius in oratione de utilitate hiſtoriæ.

Cæterum quamvis hiſtoricos hic præ aliis commendemus, non eo reliqui ſcriptores negligendi: præſertim quibus cum hiſtoria aliquid commune. Sunt enim in Tullio ipſo multa paſſim ad hiſtoriam pertinentia. Terentii ſcripta ut non hiſtoria, tamen ad inſtar ejus ſunt. nam humanæ vitæ ſpeculum eſt Comœdia. His igitur duobus comites dabimus Cæſarem, Livium, ac hiſtoricorum alios; præſertim qui aureo Julii & Auguſti ævo vixerunt. Ex quibus & breviori tempore, & majori voluptate, linguæ caſtimoniam ac genium diſcemus. ſimplici enim hiſtoria quid facilius? cum vix quidquam præter memoriam requirat. Aut quid ſuavius? illa quidem, ut ait Plinius, quomodocunque ſcripta, delectat: at quantopere animos afficiet, accedente dictionis & cultu, & delecto verborum ſplendore ac majeſtate? Ipſa horum quoque pueritia teſtis; quæ & promptiſſime capit hiſtorias, & capitur iis maxime. *Et paullo poſt.* Viderint igitur, qui aliam expeditiorem ac jucundiorem diſcendæ linguæ viam eſſe contendunt,

durit, quam ſi cum Terentio Tullioque jungamus Cæſarem, Livium, auctorumque alios qui eodem ævo vixerunt.

Gerbardus Joannes Voſſius de Philologia cap. VII. §. 2.

In legendis auctoribus plane ordo aliquis eſt ſervandus. Nempe á facilioribus incipiendum: ut ſunt fabellæ Æſopicæ (Phædri) aut deſumpta ex hiſtoria ſacra, ut ita cum linguæ notitia ſimul pietas ac boni mores imbibantur. Hinc legendi ſcriptores claſſici: quales e Latinis præcipui ſunt, Cicero, Cæſar, Terentius.

Idem lib. IV. cap. 1. Inſtitut. Orator.

Auream voco ætatem, quæ Ciceronis, Cæſaris, Virgilii, Horatii & æqualium temporibus effulſit. Poſtea vero ſermo Romanus retro fluere, ac quaſi ex aureo in argenteum iterum commutari.

Caſpar Barthius lib. XLVII. cap. XXIII. Adverſariorum.

Quid vero dignius Cæſare, tam omnis Philologiæ artiumq; humanarum conſulto, ut vix unum alterumve parem habuerit eo ævo, quo nobiliſſima ingenia in urbe floruerunt.

Caſpar Scioppius de ſtilo hiſtorico pag. 45. ubi agit de ſcriptoribus aureæ ætatis.

Cicero, Cæſar, Livius, Cornelius Nepos, Virgilius, Horatius, Catullus, Tibullus, Propertius, ejus notæ ſunt ſcriptores, ut ad eorum ſcripta, tanquam ad obruſſam puritatis & elegantiæ Latinæ omnium poſteriorum orationem exigere debeamus.

Idem in Infamia Famiani pag. 13.

Iſta Taciti verba (*blandiri & aſſentari ſeculum*) pro ſuis venditare, furis eſt, non imitatoris, & ſi nec imita-

tionem

tionem peſſimi aut ſaltem non optimi (Ciceronis quippe, Cæſaris, Nepotis, Livii longe limpidiſſimi) ſtoliditatis abſolvere poterit, qui minori Plinio, Taciti amico & familiari credendum putat, ſtultiſſimum eſſe cenſenti non optima quæque proponere.

Philippus Caroli Animadverſion. in Agellii lib. 1. cap. X. pag. 69.

In oratione optimum quid eſt? Perſpicuitas. Hujus ſi quisquam alius antiquorum religioſus obſervator M. Tullius fuit & Terentius & Julius Cæſar; quorum dictio ſeſe liquidiſſimi fluminis inſtar, animis legentium infundit.

Degoreus Whear in Methodo legendi hiſtorias civiles pag. 128.

Cæſaris Commentarios, quis non laude digniſſimos, & diligenter a Juventute legendos unquam cenſuit? Cicero valde probandos affirmavit. Aulus Hirtius etiam admirandos. *Adeo probantur*, inquit, *omnium judicio* &c. *vide ſupra locum integrum.* Quid critici hodierni? haut minoris æſtimant. Clariſſimus Voſſius lib. 1. de Hiſtor. Lat. cap. XIII. *ſcriptor eſt purus & elegans* &c. *vide ſupra* Librum de bello Africano, ſive ſit Cæſaris, ſive Oppii, ſive Hirtii, reliquis omnibus præfert Colerus Epiſtola de ſtudio Politico: *Ita non ſanguine & colore tantum, ſed robore ac nervis ea commentatio*, inquit, *præſtat: habent certe Principes & militares viri, quod legant & imitentur aut mirentur potius. Quis enim Cæſarem imitetur?*

Auguſtus Buchnerus Diſſertatione Academica CLVIII.

Julium Cæſarem, maximum Romanorum, Apollonio Moloni, clariſſimo dicendi magiſtro, dediſſe operam

ram, Suetonius auctor eſt: eundemque vel eloquentia etiam fretum invaſiſſe rerum culmen, ſcriptores graviſſimi prodiderunt.

Idem Diſſertat. Academ. CCCXCI.

Neſcio ſane, an ullum alium, qui inter Latinos hiſtoricos loco aliquo numeroq; haberi ſoleat, Cæſari anteponere debeam, cum quidem de caſtitate Latini ſermonis & venuſtate agendum eſt. Primum in Romāna hiſtoria Salluſtium Martialis prædicat: ſed antiquarium eundem, & novatorem verborum, itemque obſcurum, Critici veteres notarunt. Livio, quo nihil diſertius, neſcio quam Patavinitatem objecit Pollio: alii & ubertatem ejus perſtringunt, ut ſine modeſtia profluentem. Maximus ſcriptor Tacitus: ſed ſi dicendi genus æſtimes, Salluſtii æmulus ferme, aſtrictiorque & gravior, quam jucundus & comis. Curtii oratio inſtar verni prati ridet: ſed ad declamatoria acumina deſcendit ſæpius, & infregit ſenſus viriles, & laborat in parte vitiis, ſed dulcibus tamen. Nec mirum: quia non exceſſit ſcholam, & inter declamantium argutias trivit ætatem. Nihil hujusmodi in Cæſare notes: cujus orationem nec duram reddit affectatio, nec maculoſam peregrinitas, nec impudicam ac laſcivientem ornandi ſtudium ineptum. Venuſta, decora, ſobria eſt: & quia nunquam torquet lectorem, jucunda perpetuo ac ſuavis. Enim vero usque adeo ab omni inſolentia verborum ſibi temperavit Cæſar, ut inuſitatam dictionem aut vocem, ſic, quaſi ſcopulum vitandum putaret. Quam ob cauſſam & apud Ciceronem Atticus hanc ei præ oratoribus reliquis laudem tribuit, ut omnium elegantiſſime locutum perhibeat, &c.

Auguſtus Buchnerus Part. I. epiſt. LXXV.

Ex

Ex Hiſtoricis nemo aptior adoleſcentibus Nepote & Cæſare; qui proxime accedunt ad quotidianum ſermonem, & phraſin Terentii paſſim repræſentant. Atque hiſtorias quidem primæ ætati proponere optimũ mihi videtur factum. Tum enim maxime valet memoria, qua opus cumprimis ad hiſtorias exemplaq; comprehendenda. Deinde omnes ducimur narrationibus. Jam in hiſtoriis major rerum varietas eſt, quam in ſcriptoribus aliis.

Idem Parte I. epiſt. XXXI. *ad Rudolphum à Brand.*

Quæ in Terentio, in Cæſare tractata hactenus, repete diligenter: olim videbis, quantum utilitatis tibi allaturum ſit, ſi iſtos auctores in ſuccum & ſanguinem converteris probe.

Idem Parte II. epiſtola XXVIII.

Ex Cicerone puram illam & incontaminatam Latini ſermonis facilitatem & elegantiam hauries: quæ fundamentum ſinceri ſtili ac incorrupti eſt. Quo etiam faciet Terentii, Plauti, Nepotis & Cæſaris aſſidua lectio, unde omnis laſcivia orationis atque inanis granditas abeſt.

Joannes Fredericus Gronovius epiſtola ad Thomam Reineſium data Daventriæ III. Kal. Febr. Anno 1649.

Animadverti, quod tanta barbarie laboramus, nonnullam, & magnam quidem in Profeſſoribus etiam literarũ gnaris culpam eſſe, qui ſui faſtidii aut lucri gratia miſeros adoleſcentes in inſcitiæ ludo detinent. Ei rei mederi pro virili conſtitui. Hoc profeci, ut hoc loco, de ponte dejectis novitiis epiſtolarum & orationum libellis, Ciceronem, Cæſarem, Terentium, Plautum, Phædrum & horum interpretes, libros antehac ignoratos,

Digitized by Google

ratos, denique nihil niſi antiquum adoleſcentes legere.

Joannes Andreas Boſius in Diſſertatione de comparanda eloquentia civili pag. 66.

C. Julii Cæſaris dictio plurimum dignitatis, oſtentationis nihil, explicationem vero plane incomparabilem præfert; cujus ſtylo qui mature capitur, ſi ſummos audiamus viros, magnam ingenii civilis & practici ſpem, qui ſerius, aliquam, qui nunquam, nullam de ſe concitat, & ad civilia negotia ineptus exiſtimandus eſt.

Joannes Schefferus in Diſſertatione de ſtilo, pag. 32.

Cæſar, ſi quis alius, puriſſimus Latinitatis auctor eſt.

Idem ibidem pag. 46.

In Cæſare ſplendida minimeque veteratoria ratio dicendi teſte Attico apud Ciceronem in Bruto. Vim ei aſſignat Fabius lib. X. cap. 2. Valorem Apulejus in Apologia; quanquam hæc Judicia ad orationes ejus pertinere videantur, quæ amiſſæ ſunt. In Commentariis ſuperſtitibus Cicero, ut eſt in Bruto, nuditatem, rectitudinem & venuſtatem commendat.

Guilielmus Meckovius in Diſſertatione de Studiis, pag. 24.

Ipſa juventa Latinitatis, & quaſi quædam indeflexa maturitas circa Ciceronem & Auguſti ævo effloruit, Baudio judice: nec fallitur. *Oratio enim ac vis forenſis, perfectumq; proſæ eloquentiæ decus, ita univerſa ſub principe operis ſui erupit Tullio, ut delectari ante eum paucisſimis, mirari neminem poſſis, niſi aut ab illo viſum, aut quem ille viderit. Omnia ingenia, quæ lucem ſtudiis attulerunt, tunc nata ſunt,* Senecæ Rhetoris judicio. Ego dicerem, quæ exquiſitam elegantiam ac munditiam Latinæ linguæ extulerunt. In his erunt Cæſar, Varro, Livius, Cornelius Nepos, & qui ſub pari

ætate

ætate nituerant poetæ, Catullus, Propertius, Tibullus, Virgilius, Ovidius, Horatius. Hi ſunt principes Latini ſermonis.

Chriſtophorus Schraderus Progrmmate XXIV.

E bonis auctoribus, quorum mihi juxta dicendi artem prælectio publice eſt commiſſa, C. Julium Cæſarem delegi, cujus perquam venuſtos de bello civili commentarios deinceps interpretabor.

Samuel Conradus Schurtzfleiſchius in collegio ſtili Manuſcripto, cap. V. §. 4. de charactere hiſtorico.

Julius Cæſar purus profluensque eſt; verba componit eleganter & ſine quæſito ornatu, ac judice ipſo Cicerone talis eſt, ut ſtili ratione utiliter exprimatur. Tranquillus in Cæſare cap. LVI. Hugo Grotius priusquam imitari cœpit Tacitum, auctore Joſepho Scaligero eum *legit* diligenter, atque inde ſermonis Latini *rationem* regulamque ſumpſit. Liber de bello Hiſpanienſi Hirtio tribui ſolitus, neque Hirtii eſt, & a priſca Romanorum eloquentia multum recedit. Hirtii autem ipſi libri de bello Alexandrino & Africano, ſatis elegantes ſunt, & ſtili ordinisque cauſa proxime a Julio Cæſare recte leguntur.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. JULII CÆSARIS COMMENTARIORUM DE BELLO GALLICO

LIBER I.

1 GALLIA eſt omnis diviſa in par- I
tes tres, quarum unam incolunt
Belgæ, aliam Aquitani, tertiam
qui ipſorum lingva Celtæ, no-
2 ſtra Galli appellantur. Hi
omnes lingua, inſtitutis, le-
3 gibus inter ſe differunt. Gallos ab Aquitanis Ga-
rumna flumen, à Belgis Matrona & Sequana di-
vidit. Horum omnium fortiſſimi ſunt Belgæ: pro-
pterea quod à cultu atq; humanitate provinciæ
longiſſime abſunt, minimeq; ad eos mercatores
4 ſæpe commeant, atq; ea, quæ ad effeminandos
animos pertinent, important. Proximi ſunt Ger-
manis, qui trans Rhenum incolunt, quibuſcum
continenter bellum gerunt, qua de cauſſa Helve-
tii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt;
quod fere quotidianis prœliis cum Germanis
contendunt, quum aut ſuis finibꝰ eos prohibent,
5 aut ipſi in eorum finibus bellum gerunt. Eorum
una pars, quam Gallos obtinere dictum eſt, initi-
um capit à flumine Rhodano: continetur Garu-

Digitized by Google

mna flumine, Oceano, finibus Belgarum; attingit etiam à Sequanis & Helvetiis flumen Rhenum: vergit ad Septemtriones. Belgæ ab extremis Gal- 6
liæ finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni: ſpectant in Septemtriones, & orientem ſolem. Aquitania à Garumna 7
flumine ad Pyrenæos montes, & eam partem Oceani, quæ ad Hiſpaniam pertinet, ſpectat inter occaſum Solis & Septemtriones.

2 Apud Helvetios longe nobiliſſimus & ditiſſi- 1
mus fuit Orgetorix. is M. Meſſala & M. Piſone
1 Coss. regni cupiditate inductus, conjuratio- 1
nem nobilitatis fecit: & civitati perſvaſit, ut de
finibus ſuis cum omnibus copiis exirent. perfa- 2
cile eſſe, quum virtute omnibus præſtarent, totius Galliæ imperio potiri. id hoc facilius eis per- 3
ſvaſit, quod undiq; loci natura Helvetii continentur; una ex parte, flumine Rheno latiſſimo atq; altiſſimo, qui agrum Helvetium à Germanis dividit; altera ex parte, monte Jura altiſſimo, qui eſt inter Sequanos & Helvetios; tertia, lacu Lemano, & flumine Rhodano, qui provinciam noſtram ab Helvetiis dividit. his rebus fiebat, ut 4
& minus late vagarentur, & minus facile finitimis bellum inferre poſſent. qua de cauſa homines bellandi cupidi magno dolore afficiebantur.
pro multitudine autem hominum, & pro Gloria 5
belli atque fortitudinis, anguſtos ſe fines habere arbitrabantur: qui in longitudinem millia paſſuum CCXL, in latitudinem CLXXX, patebant.

3 His rebus adducti, & auctoritate Orgetorigis 1

per-

permoti, conſtituerunt ea, quæ ad proficiſcen-
dum pertinerent, comparare, jumentorum & car-
rorum quam maximum numerum coëmere, ſe-
mentes quam maximas facere, ut in itinere copia
frumenti ſuppeteret, cum proximis civitatibus
2 pacē & amicitiam confirmare. ad eas res conficiē-
das biennium ſibi ſatis eſſe duxerunt; in tertium
3 annum profectionem lege confirmant. ad eas res
4 conficiendas Orgetorix deligitur. ſibi legationem
ad civitates ſuſcepit. in eo itinere perſvadet Ca-
ſtico Catamantaledis filio, Sequano, cujus pater
regnum in Sequanis multos annos obtinuerat, &
à S.P.Q.R. amicus appellatus erat, ut regnum in
civitate ſua occuparet, quod pater ante habuerat:
5 itemque Dumnorigi Æduo fratri Divitiaci, qui
eo tempore principatum in civitate ſua obtine-
bat, ac maxime plebi acceptus erat, ut idem co-
naretur, perſvadet: eique filiam ſuam in matri-
6 monium dat. perfacile factu eſſe illis probat, co-
nata perficere; propterea quod ipſe ſuæ civitatis
7 imperium obtenturus eſſet. non eſſe dubium
quin totius Galliæ plurimum Helvetii poſſent.
ſe ſuis copiis, ſuoque exercitu, illis regna conci-
8 liaturum, confirmat. Hac ratione adducti, inter ſe
fidem & jusjurandum dant, &, regno occupato,
per tres potentiſſimos ac firmiſſimos populos to-
tius Galliæ ſeſe potiri poſſe ſperant.

1 Ea res, ut eſt Helvetiis per indicium enuncia- 4
ta, moribus ſuis Orgetorigem ex vinculis cauſ-
ſam dicere coëgerunt. damnatum pœnam ſequi
2 oportebat, ut igni cremaretur. die conſtituta

 caus-

Digitized by Google

cauſſæ dictionis, Orgetorix ad judicium omnem
ſuam familiam, ad hominum millia decem, un-
dique coëgit; & omnes clientes, obæratosque ſu-
os, quorum magnum numerum habebat, eodem
conduxit: per eos, ne cauſſam diceret, ſe eripuit.
quum civitas, ob eam rem incitata, armis jus ſu- 3
um exequi conaretur, multitudinemque homi-
num ex agris magiſtratus cogerent; Orgetorix
mortuus eſt: neque abeſt ſuſpicio, ut Helvetii ar- 4
bitrantur, quin ipſe ſibi mortem conſciverit.

5 Poſt ejus mortem nihilo minus Helvetii id, 1
quod conſtituerant, facere conantur. ut è finibus
ſuis exeant. ubi jam ſe ad eam rem paratos eſſe 2
arbitrati ſunt, oppida ſua omnia, numero ad du-
odecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata
ædificia incendunt. frumentum omne, præter 3
quod ſecum portaturi erant, comburunt; ut do-
mum reditionis ſpe ſublata, paratiores ad omnia
pericula ſubeunda eſſent: trium menſium molita
cibaria ſibi quemque domo efferre jubent. per- 4
ſvadent Rauracis, & Tulingis, & Latobrigis fini-
timis, uti eodem uſi conſilio, oppidis ſuis vicis-
que exuſtis, una cum iis proficiſcantur: Boios-
que, qui trans Rhenum incoluerunt, & in agrum
Noricum tranſierant, Noricamq; oppugnarant,
receptos ad ſe ſocios ſibi adſciſcunt.

6 Erant omnino itinera duo, quibus itineribus 1
domo exire poſſent: unum per Sequanos, angu-
ſtum, & difficile inter montem Juram, & flumen
Rhodanum, quo vix ſinguli carri ducerentur; 2
mons autem altiſſimus impendebat, ut facile per-

pau-

2 pauci prohibere poſſent: alterum per provinci-
am noſtram, multo facilius, atque expeditius;
propterea quod Helvetiorum inter fines & Allo-
brogum, qui nuper pacati erant, Rhodanus fluit,
3 isque nonnullis locis vado tranſitur. extremum
oppidum Allobrogum eſt, proximumque Helve-
tiorum finibus Geneva. ex eo oppido pons ad
Helvetios pertinet. Allobrogibus ſeſe vel per-
ſvaſuros, quod nondum bono animo in populũ
4 R. viderentur, exiſtimabant, vel vi coacturos, ut
per ſuos fines eos ire paterentur. Omnibus rebus
ad profectionem comparatis, diem dicunt, qua
die ad ripam Rhodani omnes conveniant. is dies
erat, a. d. v. K. Apr.

1 L. Piſone, A. Gabinio, coſs. Cæſari quum id 7
nunciatum eſſet, eos per provinciam noſtram i-
ter facere conari, maturat ab urbe proficiſci, &
quam maximis itineribus poteſt, in Galliam ul-
teriorem contendit, & ad Genevam pervenit.
2 provinciæ toti quam maximum militum nume-
rum imperat. erat omnino in Gallia ulteriore
legio una. pontem, qui erat ad Genevam, jubet
3 reſcindi. Ubi de ejus adventu Helvetii certiores
facti ſunt, legatos ad eum mittunt nobiliſſimos
civitatis; cujus legationis Numejus & Verodu-
ctius principem locum obtinebant; qui dicerent,
ſibi eſſe in animo, ſine ullo maleficio iter per pro-
vinciam facere, propterea quod aliud iter habe-
rent nullum: rogare, ut ejus voluntate id ſibi fa-
4 cere liceat. Cæſar, quod memoria tenebat, L.
Caſſium Conſulem occiſum, exercitumque ejus

ab Helvetiis pulſum & ſub iugum miſſum, concedendum non putabat: neque homines inimico animo, data facultate per provinciam itineris faciundi, temperaturos ab iniuria & maleficio exiſtimabat. tamen, ut ſpatium intercedere poſſet, dum milites, quos imperaverat, convenirent, legatis reſpondit, diem ſe ad deliberandum ſumpturum: ſi quid vellent, a. d. Idus April. reverterentur.

8 Interea ea legione, quam ſecum habebat, militibusque, qui ex provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, millia paſſuum decem novem, murum in altitudinem pedum ſexdecim, foſſamque perducit. Eo opere perfecto, præſidia diſponit, caſtella communit, quo facilius, ſi ſe invito tranſire conarentur, prohibere poſſent. Ubi ea dies, quam conſtituerat cum legatis, venit, & legati ad eum reverterunt, negat ſe more & exemplo populi Rom. poſſe iter ulli per provinciam dare: & ſi vim facere conentur, prohibiturum oſtendit. Helvetii ea ſpe deiecti, navibus iunctis, ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnunquam interdiu, ſæpius noctu, ſi perrumpere poſſent, conati, operis munitione, & militum concurſu & telis repulſi, hoc conatu deſtiterunt.

9 Relinquebatur una per Sequanos via, qua, Sequanis invitis, propter anguſtias ire non poterant. His cum ſua ſponte perſuadere non poſ-

ſent, legatos ad Dumnorigem Æduum mittunt,
ut eo deprecatore à Sequanis hoc impetrarent.
3 Dumnorix gratia & largitione apud Sequanos
plurimum poterat, & Helvetiis erat amicus,
quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matri-
monium duxerat; & cupiditate regni adductus
novis rebus ſtudebat, & quam plurimas civitates
4 ſuo ſibi beneficio habere obſtrictas volebat. itaq;
rem ſuſcipit; & à Sequanis impetrat, ut per fines
ſuos Helvetios ire patiantur; obſideſque uti in-
ter ſeſe dent, perficit: Sequani, ne itinere Hel-
vetios prohibeant; Helvetii, ut ſine maleficio &
injuria tranſeant.

1 Cæſari nunciatur, Helvetiis eſſe in animo per 10
agrum Sequanorum & Æduorum iter in Santo-
num fines facere, qui non longe à Toloſatium fi-
2 nibus abſunt, quæ civitas eſt in provincia. id ſi
fieret, intelligebat magno cum provinciæ pericu-
lo futurum, ut homines bellicoſos, populi R. ini-
micos, locis patentibus maximeque frumentari-
3 is finitimos haberet. ob eas cauſſas ei munitioni,
quam fecerat, T. Labienum legatum præfecit.
ipſe in Italiam magnis itineribus contendit: du-
aſque ibi legiones conſcribit; & tres quæ circum
Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit; &
qua proximum iter in ulteriorem Galliam per
Alpes erat, cum his quinque legionibus ire con-
4 tendit. ibi Centrones, & Garoceli, & Caturiges,
locis ſuperioribus occupatis, itinere exercitum
5 prohibere conantur. compluribus his prœliis
pulſis, ab Ocelo, quod eſt citerioris provinciæ

extremum. In fines Vocontiorum ulterioris pro-
vinciæ die ſeptimo pervenit: inde in Allobro-
gum fines; ab Allobrogibus in Seguſianos exer-
citum ducit. hi ſunt extra provinciam trans
Rhodanum primi.

11 Helvetii jam per anguſtias, & fines Sequano- 1
rum ſuas copias transduxerant, & in Æduorum
fines pervenerant, eorumque agros populaban-
tur. Ædui quum ſe ſuaque ab his defendere non 2
poſſent, legatos ad Cæſarem mittunt rogatum
auxilium. ita ſe omni tempore de populo R. me- 3
ritos eſſe, ut, pæne in conſpectu exercitus noſtri,
agri vaſtari, liberi eorum in ſervitutem abduci,
oppida expugnari non debuerint. Eodem tem- 4
pore, quo Ædui, Ambarri quoque neceſſarii &
conſanguinei Æduorum, Cæſarem certiorem fa-
ciunt, ſeſe, depopulatis agris, non facile ab oppi-
dis vim hoſtium prohibere. item Allobroges, 5
qui trans Rhodanum vicos poſſeſſionesque ha-
bebant, fuga ſe ad Cæſarem recipiunt, & demon-
ſtrant; ſibi, præter agri ſolum, nihil eſſe reliqui.
Quibꝰ rebus adductus Cæſar non expectandum 6
ſibi ſtatuit, dum omnibus fortunis ſociorum
conſumptis, in Santones Helvetii pervenirent.

12 Flumen eſt Arar, quod per fines Æduorum & 1
Sequanorum in Rhodanum influit, incredibili
lenitate, ita ut oculis, in utram partem fluat, ju-
dicari non poſſit. id Helvetii ratibus ac lintri-
bus junctis tranſibant. Ubi per exploratores Cæ- 2
ſar certior factus eſt, tres jam copiarum partes
Helvetios id flumen traduxiſſe, quartam vero
par-

Digitized by Google

partem circa flumen Ararim reliquam eſſe; de
tertia vigilia cum legionibus tribus caſtris pro-
fect9 ad eam partem pervenit, quæ nondum flu-
3 men tranſierat. eos impeditos, & inopinantes ag-
greſſus, magnam partem eorum concidit: reli-
qui ſeſe fugæ mandarunt, atque in proximas ſil-
vas abdiderunt. is pagus appellabatur Tigurin9.
4 nam omnis civitas Helvetia in quatuor pagos di-
5 viſa eſt. hic pagus unus quum domo exiſſet, pa-
trum noſtrorum memoria L. Caſſium conſulem
interfecerat, & ejus exercitum ſub jugum miſe-
6 rat. ita, ſive caſu ſive conſilio Deorum immorta-
lium, quæ pars civitatis Helvetiæ inſignem cala-
mitatem pop. R. intulerat, ea princeps pœnas
7 perſolvit. qua in re Cæſar non ſolum publicas, ſed
etiam privatas injurias ultus eſt, quod ej9 ſoceri
L. Piſonis avum L. Piſonem legatum, Tigurini
eodem prœlio, quo Caſſium, interfecerant.

1 Hoc prœlio facto reliquas copias Helvetio- 13
rum ut conſequi poſſet, pontem in Arare facien-
2 dum curat, atque ita exercitum transducit. Hel-
vetii, repentino ejus adventu com̃oti, quum id,
quod ipſi diebus XX. ægerrime confecerant, ut
flumen tranſirent, illum uno die feciſſe intellige-
rent, legatos ad eum mittunt: cujus legationis
3 Divico princeps fuit, qui bello Caſſiano dux Hel-
vetiorum fuerat. is ita cum Cæſare egit: ſi pacem
populus R. cum Helvetiis faceret, in eam partem
4 ituros, atque ibi futuros Helvetios, ubi Cæſar
conſtituiſſet, atque eſſe voluiſſet. ſin bello perſe-
qui perſeveraret; reminiſceretur & veteris in-

Digitized by Google

commodi populi R. & priſtinæ virtutis Helve-tiorum. quod improviſo unum pagum adortus 5
eſſet, quum ii, qui flumen tranſiſſent, ſuis auxili-um ferre non poſſent; ne, ob eam rem aut ſuæ magnopere virtuti tribueret, aut ipſos deſpice-ret. ſe ita à patribus majoribuſque ſuis didiciſſe; 6
ut magis virtute, quam dolo, contenderent, aut inſidiis niterentur. quare, ne committeret, ut is 7
locus, ubi conſtitiſſent, ex calamitate pop. R. & 8
internecione exercitus nomen caperet, ac memo-riam proderet.

14 His Cæſar ita reſpondit: Eo ſibi minus dubi-tationis dari, quod eas res quas legati Helvetii commemoraſſent, memoria teneret: atque eo gravius ferre, quo minus merito pop. R. accidiſ-ſet. qui ſi alicujus injuriæ ſibi conſcius fuiſſet; 2
non fuiſſet difficile cavere. ſed eo deceptum, quod neque commiſſum à ſe intelligeret, quare time-ret: neque ſine cauſſa timendum putaret. quod ſi 3
veteris contumeliæ obliviſci vellet; num etiam recentium injuriarum, quod eo invito, iter per provinciam per vim tentaſſent; quod Æduos, quod Ambarros, quod Allobroges vexaſſent, me-moriam deponere poſſet? quod ſua victoria tam 4
inſolenter gloriarentur, quodque tam diu ſe im-pune tuliſſe injurias admirarentur, eodem perti-nere. Conſveſſe enim deos immortales, quo gra- 5
vius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci velint, his ſecun-diores interdum res, & diuturniorem impunita-tem concedere. Quum ea ita ſint, tamen ſi obſi- 6

des

Digitized by Google

des ab iis ſibi dentur, uti ea, quæ polliceantur, fa-
cturos intelligat; & ſi Æduis de injuriis, quas i-
pſis ſociisq; eorum intulerint, item ſi Allobrogi-
7 bus ſatisfaciant, ſeſe cum iis pacem eſſe facturum.
Divico reſpondit: Ita Helvetios à majoribus ſu-
is inſtitutos eſſe, uti obſides accipere, non dare
conſueverint: ejus rei pop. R. eſſe teſtem. Hoc
reſponſo dato, diſceſſit.

1 Poſtero die caſtra ex eo loco movent. idem Cæ- 15
ſar facit, equitatumque omnem, ad numerum
quatuor millium, quem ex omni provincia, &
Æduis atq; eorum ſociis coactum habebat, præ-
mittit; qui videant, quas in partes hoſtes iter fa-
2 ciant. qui cupidius noviſſimum agmen inſecuti,
alieno loco cum equitatu Helvetiorum prœlium
3 committunt; & pauci de noſtris cadunt. quo
prœlio ſublati Helvetii, quod quingentis equiti-
bus tantam multitudinem equitum propule-
rant, audacius ſubſiſtere, nonnunquam ex noviſ-
ſimo agmine prœlio noſtros laceſſere cœperunt.
4 Cæſar ſuos à prœlio continebat, ac ſatis habebat
in præſentia hoſtem rapinis, pabulationibus, po-
5 pulationibusque prohibere. Ita dies circiter
quindecim iter fecerunt, uti inter noviſſimum
hoſtium agmen, & noſtrum primum, non ampli-
us quinis aut ſenis millibus paſſuum intereſſet.

1 Interim quotidie Cæſar Æduos frumentum, 16
2 quod eſſent publice polliciti, flagitare. nam pro-
pter frigora, quod Gallia ſub Septemtrionibus, ut
ante dictum eſt, poſita eſt, non modo frumenta
in agris matura non erant, ſed ne pabuli quidem

ſatis

Digitized by Google

ſatis magna copia ſuppetebat, eo autem fru- 3
mento quod flumine Arare navibus ſubvexerat,
propterea minus uti poterat, quod iter ab Arare
Helvetii averterant, à quibus diſcedere nolebat.
Diem ex die ducere Ædui, conferri, comportari, 4
adeſſe, dicere. Ubi ſe diutius duci intellexit, & 5
diem inſtare, quo die frumentum militibus me-
tiri oporteret; convocatis eorum principibus,
quorum magnam copiam in caſtris habebat, in
his Divitiaco, & Liſco, qui ſummo magiſtratu
præerat (quem Vergobretum appellant Ædui,
qui creatur annuus, & vitæ necisque in ſuos ha-
bet poteſtatem,) graviter eos accuſat: quod, 6
quum neque emi, neque ex agris ſumi poſſet, tam
neceſſario tempore, tam propinquis hoſtibus, ab
iis non ſublevetur; præſertim quum magna ex
parte eorum precibus adductus bellum ſuſcepe-
rit; multo etiam gravius, quod ſit deſtitutus,
queritur.

17 Tum demum Liſcus oratione Cæſaris addu- 1
ctus, quod antea tacuerat, proponit: eſſe nonnul-
los, quorum auctoritas apud plebem plurimum
valeat, qui privati plus poſſint, quam ipſi magi-
ſtratus: hos ſeditioſa atque improba oratione 2
multitudinem deterrere, ne frumentum confe-
rant; quod præſtare dicant, ſi jam principatum 3
Galliæ obtinere non poſſint, Gallorum, quam
Romanorum, imperia perferre; neque dubitare 4
debeant, quin, ſi Helvetios ſuperaverint Romani,
una cum reliqua Gallia Æduis libertatem ſint e-

reptu-

5 repturi. ab iisdem noſtra conſilia, quæque in ca-
ſtris gerantur, hoſtibus enunciari: hos à ſe coër-
6 ceri non poſſe. quin etiam, quod neceſſario rem
Cæſari enunciarit, intelligere ſeſe, quanto id cum
periculo fecerit; & ob eam cauſſam, quam diu
potuerit, tacuiſſe.

1 Cæſar hac oratione Liſci Dumnorigem Divi- 18
tiaci fratrem deſignari ſentiebat: ſed, quod pluri-
bus præſentibus eas res jactari nolebat, celeriter
2 concilium dimittit; Liſcum retinet. quærit ex
ſolo ea, quæ in conventu dixerat. dicit liberius,
atque audacius. eadem ſecreto ab aliis reperit eſ-
3 ſe vera. ipſum eſſe Dumnorigem, ſumma auda-
cia, magna apud plebem propter liberalitatem
gratia, cupidum rerum novarum, complures an-
nos portoria, reliquaq; omnia Æduorum vecti-
galia parvo pretio redempta habere: propterea
4 quod *illo licente*, contra liceri audeat nemo. his
rebus & ſuam rem familiarem auxiſſe, & faculta-
5 tes ad largiendum magnas comparaſſe, magnum
numerum equitatus ſuo ſumptu ſemper alere,
6 & circum ſe habere. neq; ſolum domi, ſed etiam
apud finitimas civitates largiter poſſe, atque hu-
jus potentiæ cauſſa, matrem in Biturigibus, ho-
mini *illic* nobiliſſimo, ac potentiſſimo, collocaſ-
7 ſe: ipſum ex Helvetiis uxorem habere: ſororem
ex matre & propinquas ſuas nuptum in alias ci-
8 vitates collocaſſe, favere, & cupere Helvetiis, pro-
pter eam affinitatem: odiſſe etiam ſuo nomine
Cæſarem, & Romanos; quod eorum adventu
potentia ejus deminuta, & Divitiacus frater in
anti-

Digitized by Google

antiquum locum gratiæ atque honoris ſit reſti-
tutus. ſi quid accidat Romanis, ſummam in ſpem
regni per Helvetios obtinendi venire: imperio
populi R. non modo de regno, ſed etiam de ea,
quam habeat, gratia deſperare. Reperiebat etiam
Cæſar, inquirendo, quod prœlium equeſtre ad-
verſum paucis ante diebus eſſet factum, initium
ejus fugæ à Dumnorige, atque ejus equitibus
factum eſſe: (nam equitatui, quem auxilio Cæſa-
ri Ædui miſerant, Dumnorix præerat) eorumq;
fuga reliquum eſſe equitatum perterritum.

19 Quibus rebus cognitis, quum ad has ſuſpicio-
nes certiſſimæ res accederent: quod per fines Se-
quanorum Helvetios traduxiſſet: quod obſides
inter eos dandos curaſſet: quod ea omnia non
modo injuſſu ſuo & civitatis, ſed etiam inſcienti-
bus ipſis feciſſet: quod à magiſtratu Æduorum
accuſaretur; ſatis cauſſæ arbitrabatur, quare
in eum aut ipſe animadverteret, aut civitatem a-
nimadvertere juberet. His omnibus unum re-
pugnabat, quod Divitiaci fratris ſummum in po-
pulum R. ſtudium, ſummam in ſe voluntatem, e-
gregiam fidem, juſtitiam, temperantiam cogno-
verat, nam, ne ejus ſupplicio Divitiaci animum
offenderet, verebatur. itaque prius, quam quid-
quam conaretur, Divitiacum ad ſe vocari jubet,
& quotidianis interpretibus remotis, per C. Va-
lerium Procillum, principem Galliæ provinciæ,
familiarem ſuum, cui ſummam rerum omnium
fidem habebat, cum eo colloquitur: ſimul com-
monefacit, quæ ipſo præſente in concilio Gal-

lorum

lorum de Dumnorige ſint dicta, quæ ſeparatim
5 quisque de eo apud ſe dixerit. petit, atque hortatur, ut ſine ejus offenſione animi, vel ipſe de eo cauſſa cognita, ſtatuat, vel civitatem ſtatuere jubeat.

20

1 Divitiacus multis cum lacrimis Cæſarem complexus obſecrare cœpit, nequid gravius in
2 fratrem ſtatueret: ſcire ſe illa eſſe vera: nec quenquam ex eo plus, quam ſe doloris capere: propterea quod, quum ipſe gratia plurimum domi, atq; in reliqua Gallia, ille minimum propter ado-
3 leſcentiam poſſet, per ſe creviſſet. quibus opibus ac nervis, non ſolum ad minuendam gratiam, ſed pæne ad perniciem ſuam uteretur: ſeſe tamen amore fraterno, & exiſtimatione vulgi commo-
4 veri. quod ſi quid ei à Cæſare gravius accidiſſet, cum ipſe eum locum amicitiæ apud eum teneret, neminem exiſtimaturum non ſua voluntate factum; qua ex re futurum, uti totius Galliæ ani-
5 mi à ſe averterentur. Hæc quum pluribus verbis flens à Cæſare peteret, Cæſar ejus dexteram prehendit, conſolatus rogat finem orandi faciat: tanti ejus apud ſe gratiam eſſe oſtendit, uti & Reipubl. injuriam, & ſuum dolorem ejus volun-
6 tati ac precibus condonet. Dumnorigem ad ſe vocat, fratrem adhibet: quæ in eo reprehendat, oſtendit; quæ ipſe intelligat, quæ civitas queratur, proponit: monet, ut in reliquum tempus omnes ſuſpiciones vitet. præterita ſe Divitiaco fratri condonare dicit. Dumnorigi cuſtodes ponit: ut, quæ agat, quibuſcum loquatur, ſcire poſſit.

Eo-

21 Eodem die ab exploratoribus certior factus 1
hoſtes ſub montem conſediſſe, millia paſſuum
ab ipſius caſtris octo; qualis eſſet natura montis,
& qualis in circuitu adſcenſus, qui cognoſcerent,
miſit. renunciatum eſt, facilem eſſe. de tertia 2
vigilia T. Labienum legatum properè cum dua-
bus legionibus, & iiſdem ducibus, qui iter co-
gnoverant, ſummum jugum montis adſcendere
jubet: quid ſui conſilii ſit, oſtendit, ipſe de quar- 3
ta vigilia eodem itinere, quo hoſtes ierant, ad eos
contendit; equitatumque omnem ante mittit.
P. Conſidius, qui rei militaris peritiſſimus habe- 4
batur, & in exercitu L. Syllæ, & poſtea in M. Craſ-
ſi fuerat, cum exploratoribus præmittitur.

Prima luce, quum ſummus mons à T. Labieno 1
teneretur, ipſe ab hoſtium caſtris non longius
mille & quingentis paſſibus abeſſet; neque, ut
poſtea ex captivis comperit, aut ipſius adventus,
aut Labieni cognitus eſſet; Conſidius, equo ad-
miſſo, ad eum accurrit: dicit, montem, quem à 2
Labieno occupari voluerit, ab hoſtibus teneri: id
ſe à Gallicis armis atque inſignibus cognoviſſe.
Cæſar ſuas copias in proximum collem ſubducit; 3
aciem inſtruit. Labienus, ut erat ei præceptum à
Cæſare ne prœlium committeret, niſi ipſius co-
piæ prope hoſtium caſtra viſæ eſſent, ut undique
uno tempore in hoſtes impetus fieret; monte oc-
cupato, noſtros exſpectabat, prœlioque abſtine-
bat. Multo denique die per exploratores cogno- 4
vit; & montem à ſuis teneri, & hoſtes caſtra mo-
viſſe, & Conſidium timore perterritum, quod non

vidiſ-

5 vidiſſet, pro viſo ſibi renunciaſſe. eo die, quo con-
ſuerat intervallo hoſtes ſequitur, & millia paſſu-
um tria ab eorum caſtris caſtra ponit.

1 Poſtridie ejus diei; quod omnino biduum ſu- 23
pererat, quum exercitu frumentum metiri opor-
teret; & quod à Bibracte oppido Æduorum lon-
ge maximo ac copioſiſſimo, non amplius milli-
bus paſſuum XVIII. aberat: rei frumentariæ
proſpiciendum exiſtimavit; & iter ab Helvetiis
2 avertit, ac Bibracten ire contendit. ea res per fugi-
tivis L. Æmilii, Decurionis equitum Gallorum,
hoſtibus nunciatur. Helvetii, ſeu quod timore
3 perterritos Romanos diſcedere exiſtimarent, eo
magis, quod pridie, ſuperioribus locis occupatis,
prœlium non commiſiſſent; ſive quod re frumen-
taria intercludi poſſe confiderent, commutato
conſilio atque itinere converſo, noſtros à noviſſi-
mo agmine inſequi ac laceſſere cœperunt.

1 Poſtquam id animadvertit, copias ſuas Cæſar 24
in proximum collem ſubducit; equitatumque,
2 qui ſuſtineret hoſtium impetum, miſit. ipſe inte-
rim in colle medio triplicem aciem inſtruxit le-
gionum quatuor veteranarum, ita, uti ſupra ſe in
ſummo jugo duas legiones, quas in Gallia citeri-
ore proxime conſcripſerat, & omnia auxilia, col-
locaret, ac totum montem hominibus comple-
3 ret. Interea ſarcinas in unum locum conferri, &
eum ab iis, qui in ſuperiore acie conſtiterant, mu-
4 niri juſſit. Helvetii cum omnibus ſuis carris ſe-
cuti, impedimenta in unum locum contulerunt.
5 ipſi confertiſſima acie, rejecto noſtro equitatu,

phalange facta, ſub primam noſtram aciem ſucceſſerunt.

25 Cæſar, primum ſuo, deinde omnium (è conſpectu) remotis equis, ut, æquato periculo, ſpem fugæ tolleret, cohortatus ſuos, prœlium commiſit, milites, è loco ſuperiore pilis miſſis, facile 2 hoſtium phalangem perfregerunt. ea disjecta, gladiis diſtrictis, in eos impetum fecerunt. Gallis 3 magno ad pugnam erat impedimento, quod pluribus eorum ſcutis uno ictu pilorum transfixis & colligatis, quum ferrum ſe inflexiſſet, neque evellere, neque ſiniſtra impedita, ſatis commode pugnare poterant; multi ut, diu jactato brachio, 4 præoptarent ſcutum manu emittere, & nudo corpore pugnare. tandem, vulneribus defeſſi, & pe- 5 dem referre, &, quod mons ſuberat circiter mille paſſuum, eo ſe recipere cœperunt. capto monte, & 6 ſuccedentibus noſtris, Boii, & Tulingi, qui hominum millibus circiter xv. agmen hoſtium claudebant, & noviſſimis præſidio erant, ex itinere noſtros latere aperto aggreſſi, circumvenire, & id conſpicati Helvetii, qui in montem ſeſe receperant, rurſus inſtare, & prœlium redintegrare cœperunt. Romani converſa ſigna tripartito in- 7 tulerunt: prima, ac ſecunda acies, ut victis, ac ſubmotis, reſiſteret; tertia, ut venientes exciperet.

26. Ita, ancipiti prœlio, diu atque acriter pugnatum eſt. Diutius quum noſtrorum impetum ſuſtinere non poſſent; alteri ſe, ut cœperant, in montem receperunt, alteri ad impedimenta & carros ſuos ſe contulerunt; nam hoc toto prœlio, 2 quum

quum ab hora ſeptima ad veſperam, pugnatum
3 ſit, adverſum hoſtem videre nemo potuit. ad mul-
tam noctem etiam ad impedimenta pugnatum
eſt: propterea quod pro vallo carros objecerant,
& è loco ſuperiore in noſtros venientes tela con-
jiciebant, & nonnulli inter carros rotasque, mata-
4 ras ac trajulas ſubjiciebant, noſtrosque vulnera-
bant. Diu quum eſſet pugnatum, impedimentis
5 caſtrisque noſtri potiti ſunt. ibi Orgetorigis filia,
atque unus è filiis captus eſt. ex eo prælio circi-
ter millia hominum CXXX. ſuperfuerunt: eaq;
tota nocte continenter ierunt: nullam partem
noctis itinere intermiſſo, in fines Lingonum die
IV. pervenerunt, quum & propter vulnera mili-
6 tum, & propter ſepulturam occiſorum, noſtri
triduum morati, eos ſequi non potuiſſent. Cæſar
ad Lingones litteras, nunciosque miſit, ne eos
frumento, neve alia re, juvarent: qui ſi juviſſent,
ſe eodem loco illos, quo Helvetios, habiturum.
ipſe, triduo intermiſſo, cum omnibus copiis eos
ſequi cœpit.

1 Helvetii omnium rerum inopia adducti, legatos 27
2 de deditione ad eum miſerunt. qui quum eum in
itinere conveniſſent; ſeque ad pedes projeciſ-
ſent; ſuppliciterque locuti, flentes pacem petiſ-
ſent; atque eos in eo loco, quo tum eſſent, ſuum
3 adventum exſpectare juſſiſſet; paruerunt. eo
poſtquam Cæſar pervenit, obſides, arma, ſervos,
4 qui ad eos perfugiſſent, popoſcit. dum ea conqui-
runtur, & conferuntur, nocte intermiſſa circiter
hominum millia VI. ejus pagi, qui Verbigenus

appellabantur, ſive timore perterriti, ne, armis tradi-
tis, ſupplicio afficerentur, ſive ſpe ſalutis inducti,
quod in tanta multitudine dedititiorum, ſuam fu-
gam aut occultari, aut omnino ignorari poſſe ex-
iſtimarent; prima nocte vigilia, ex caſtris Hel-
vetiorum egreſſi, ad Rhenum fineſque Germa-
norum contenderunt.

28 Quod ubi Cæſar reſcivit, quorum per fines ie-
rant, his, uti conquirerent, & reducerent, ſi ſibi 2
purgati eſſe vellent, imperavit; reductos in hoſti-
um numero habuit, reliquos omnes, obſidibus, &
armis, perfugis traditis, in deditionem accepit.
Helvetios, Tulingos, Latobrigos in fines ſuos, un- 3
de erant profecti, reverti juſſit; & quod omnibus
frugibus amiſſis, domi nihil erat, quo famem to-
lerarent, Allobrogibus imperavit, ut his frumenti
copiam facerent: ipſos, oppida vicoſque, quos
incenderant, reſtituere juſſit: id ea maxime rati- 4
one fecit, quod noluit eum locum, unde Helve-
tii diſceſſerant, vacare; ne propter bonitatem a-
grorum, Germani, qui trans Rhenum incolunt, è
ſuis finibus in Helvetiorum fines tranſirent; & fi-
nitimi Galliæ provinciæ, Allobrogibuſque eſ-
ſent. Boios, petentibus Æduis, quod egregia 5
virtute erant, ut in finibus ſuis collocarent, con-
ceſſit: quibus illi agros dederunt; quoſque poſte-
ea in parem juris libertatiſque conditionem, at-
que ipſi erant, receperunt.

29 In caſtris Helvetiorum tabulæ repertæ ſunt 1
litteris Græcis confectæ, & ad Cæſarem perlatæ;
quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat,
qui

1 qui numerus domo exiſſet eorum, qui arma fer-
2 re poſſent; & idem ſeparatim pueri, ſenes, mulie-
reſque. quarum omnium rerum ſumma erat, ca-
pitum Helvetiorum millia CCLXIII. Tu-
lingorum millia XXXVI. Latobrigorum XIV.
Rauracorum XXIII. Boiorum XXXII. ex his,
3 qui arma ferre poſſent, ad millia XCII. Summa
omnium fuerant ad millia CCCLXIIX. Eo-
rum, qui domum redierunt, cenſu habito, ut Cæ-
ſar imperaverat, repertus eſt numerus millium
C. & X.

1 Bello Helveticorum confecto, totius fere Gal- 30
liæ legati, principes civitatum, ad Cæſarem gra-
2 tulatum convenerunt. intelligere ſeſe, tametſi
pro veteribus Helvetiorum injuriis, populus R.
ab iis pœnas bello repetiſſet, tamen eam rem
non minus ex uſu terræ Galliæ, quam populi R.
3 accidiſſe: propterea quod eo conſilio, florentiſſi-
mis rebus, domos ſuas Helvetii reliquiſſent, ut
toti Galliæ bellum inferrent, imperioq. potiren-
tur, locumque domicilio ex magna copia deli-
gerent, quem ex omni Gallia opportuniſſimum
4 ac fructuoſiſſimum judicaſſent, reliquaſque civi-
tates ſtipendiarias haberent. petierunt, uti ſibi
concilium totius Galliæ in diem certam indicere,
idque Cæſaris voluntate facere, liceret: ſeſe ha-
bere quaſdam res, quas è communi conſenſu ab
5 eo petere vellent. Ea re permiſſa, diem concilio
conſtituerunt, & jurejurando, ne quis enuncia-
ret, niſi, quibus communi conſilio mandatum
eſſet, inter ſe ſanxerunt.

Digitized by Google

31 Eo concilio dimiſſo, iidem principes civita- 1
tum qui ante (fuerant.) ad Cæſarem reverterunt,
petieruntque, uti ſibi ſecreto, de ſua omniumque
ſalute cum eo agere liceret. ea re impetrata ſeſe 2
omnes flentes Cæſari ad pedes projecerunt: non
minus ſe id contendere, & laborare, ne ea, quæ
dixiſſent, enunciarẽtur; quam, uti ea, quę vellent,
impetrarent: propterea quod, ſi enunciatum eſ-
ſet, ſummum in cruciatum ſe venturos viderent.
Locutus eſt pro his Divitiacus Æduus: Galliæ 3
totius factiones eſſe duas: harum alterius prin-
cipatum tenere Æduos: alterius Arvernos. Hi 4
quum tantopere de potẽtatu inter ſe multos an-
nos contẽderent, factum eſſe, uti ab Arvernis, Se-
quaniſque Germani mercede accerſerentur; ho- 5
rum primo circiter millia XV. Rhenum tranſiſſe:
poſteaquam agros, & cultum & copias Gallorum
homines feri ac barbari adamaſſent; transductos
plures: nunc eſſe in Gallia ad C. & XX. millium
numerum; cum his Æduos, eorumque clientes 6
ſemel atque iterum armis contendiſſe: magnam
calamitatem pulſos accepiſſe, omnem nobilita-
tem, omnem Senatum, omnem equitatum ami-
ſiſſe. quibus prœliis calamitatibusq; fractos, qui 7
& ſua virtute, & populi R. hoſpitio atque ami-
citia plurimum ante in Gallia potuiſſent, coa-
ctos eſſe Sequanis obſides dare nobiliſſimos ci-
vitatis, & jurejurando civitatem obſtringere, ſeſe
neq; obſides repetituros, neque auxilium à po-
pulo R. imploraturos, neq; recuſaturos, quin mi-
nus perpetuo ſub illorum ditione atque imperio
eſſent.

Digitized by Google

8 eſſent. unum ſe eſſe, ex omni civitate Æduorum,
qui adduci non potuerit, ut juraret, aut ſuos libe-
9 ros obſides daret. ob eam rem ſe ex civitate pro-
fugiſſe, & Romam ad Senatum veniſſe, auxilium
poſtulatum, quod ſolus neque jurejurando, neq;
10 obſidibus teneretur. ſed pejus victoribus Sequa-
nis, quam Æduis victis accidiſſe, propterea quod
Arioviſtus rex Germanorum in eorum finibus
conſediſſet, tertiamq; partem agri Sequani, qui
eſſet optimus totius Galliæ, occupaviſſet, & nunc
de altera parte tertia Sequanos decedere juberet;
propterea quod, paucis menſibꝰ ante, Harudum,
millia hominum XXIV. ad eum veniſſent; qui-
11 bus locus ac ſedes pararentur, futurum eſſe pau-
cis annis, uti omnes è Galliæ finibus pellerentur,
atque omnes Germani Rhenum tranſirent: ne-
que enim conferendum eſſe Gallicum cum Ger-
12 manorum agro, neque hanc conſvetudinem vi-
ctus cum illa comparandam. Arioviſtum autem,
ut ſemel Gallorum copias prœlio vicerit, quod
prœlium factum ſit Amagetobriæ, ſuperbe, &
crudeliter imperare, obſides nobiliſſimi cujusq;
liberos poſcere, & in eos omnia exempla crucia-
tus edere, ſi qua res non ad nutum, aut ad volun-
13 tatem ejus facta ſit. hominem eſſe barbarum, ira-
cundum, temerarium: non poſſe ejus imperia
14 diutius ſuſtineri: niſi quid in Cæſare populoque
R. ſit auxilii, omnibꝰ Gallis idem eſſe faciendum,
quod Helvetii fecerunt, ut domo emigrent; a-
liud domicilium, alias ſedes, remotas à Germa-
nis, petant; fortunamq;, quæcunque accidat, ex-

Digitized by Google

periantur. hæc ſi enunciata Arioviſto ſint, non 15
dubitare, quin de omnibus obſidibus, qui apud
eum ſint, graviſſimum ſupplicium ſumat; Cæſa- 16
rem vel auctoritate ſua atque exercitus, vel re-
centi victoria, vel nomine populi R. deterrere
poſſe ne maior multitudo Germanorum Rhenum
transducatur, Galliamque omnem ab Arioviſti
injuria poſſe defendere.

32 Hac oratione à Divitiaco habita, omnes, qui 1
aderant, magno fletu auxilium à Cæſare petere
cœperunt. animadvertit Cæſar unos ex omnibus 2
Sequanos nihil earum rerum facere, quas ceteri
facerent; ſed triſtes, capite demiſſo, terram in-
tueri. ejus rei quæ cauſſa eſſet, miratus, ex ipſis
quæſivit. nihil Sequani reſpondere, ſed in eadem 3
triſtitia taciti permanere. quùm ab iis ſæpius quæ-
reret, neque ullam omnino vocem exprimere
poſſet; idem Divitiacus Æduus reſpondit: hoc 4
eſſe miſeriorem, gravioremque fortunam Sequa-
norum, quam reliquorum; quod ſoli nec in oc-
culto quidem queri, nec auxilium implorare
auderent, abſentesque Arioviſti crudelitatem,
velut ſi coram adeſſet, horrerent: propterea 5
quod reliquis tamen fugæ facultas daretur; Se-
quanis vero, qui intra fines ſuos Arioviſtum re-
cepiſſent, quorum oppida omnia in poteſtate e-
jus eſſent, omnes cruciatus eſſent perferendi.

33 His rebus cognitis, Cæſar Gallorum animos 1
verbis confirmavit; pollicitusque eſt ſibi eam
rem curæ futuram: magnam ſe habere ſpem, &
beneficio ſuo, & auctoritate adductum Ariovi-

2 ſtum, finem injuriis facturum. Hac oratione habita, concilium dimiſit. & ſecundum ea multæ res eum hortabantur, quare ſibi eam rem cogitandam & ſuſcipiendam putaret: inprimis, quod Æduos fratres conſangvineosque ſæpenumero ab ſenatu appellatos, in ſervitute atque in ditione videbat Germanorum teneri; eorumque obſides eſſe apud Arioviſtum ac Sequanos intellige- bat: quod in tanto imperio populi Romani turpiſſimum ſibi & Reipublicæ eſſe arbitrabatur.
3 paullatim autem Germanos conſveſcere Rhenum tranſire, & in Galliam magnam eorum multitudinem venire, populo Romano periculoſum
4 videbat. neque ſibi homines feros ac barbaros temperaturos exiſtimabat, quin, quum omnem Galliam occupaſſent, ut ante Cimbri, Teutoniq; feciſſent, in provinciam exirent, atque inde in Italiam contenderent: præſertim quum Sequanos à provincia noſtra Rhodanus divideret. qui-
5 bus rebus quam maturrime occurrendum putabat. ipſe autem Arioviſtus tantos ſibi ſpiritus, tantam arrogantiam ſumpſerat, ut ferendus non videretur.

1 Quamobrem placuit ei, ut ad Arioviſtum le- 34
gatos mitteret, qui ab eo poſtularent, ut aliquem locum medium utriusque colloquio deligeret: velle ſeſe de Republ. & ſummis utriusque rebus
2 cum eo agere. Ei legationi Arioviſtus reſpondit: Si quid ipſi à Cæſare opus eſſet, ſeſe ad eum venturum fuiſſe: ſi quid ille ſe velit, illum ad ſe venire
3 oportere. præterea ſe neque ſine exercitu in eas

partes Galliæ venire audere, quas Cæſar poſſide-
ret, neque exercitum ſine magno commeatu, atq;
emolumento in unum locum contrahere poſſe:
ſibi autem mirum videri, quid in ſua Gallia, 4
quam bello viciſſet, aut Cæſari, aut omnino po-
pulo R. negotii eſſet.

35 His reſponſis ad Cæſarem relatis, iterum ad e- 1
um Cæſar legatos cum his mandatis mittit: Quo- 2
niam tanto ſuo populique R. beneficio affectus,
quum in conſulatu ſuo rex atq; amicus a ſenatu
appellatus eſſet; hanc ſibi populoq; R. gratiam
referret, ut in colloquium venire invitatus gra-
varetur, neq; de communi re dicendum ſibi &
cognoſcendum putaret; hæc eſſe, quæ ab eo po-
ſtularet: primum, ne quam multitudinem ho-
minum amplius trans Rhenum in Galliam trans- 3
duceret: deinde obſides, quos haberet ab Æduis,
redderet: Sequaniſque permitteret, ut, quos illi
haberent, voluntate ejus reddere illis liceret:
neve Æduos injuria laceſſeret: neve his ſociiſ-
ve eorum bellum inferret. ſi id feciſſet, ſibi po- 4
puloque R. perpetuam gratiam atque amicitiam
cum eo futuram: ſi non impetraret, quoniam M.
Meſſalla, M. Piſone, COSS. Senatus cenſuiſſet,
uti, quicunque Galliam provinciam obtineret,
quod commodo Reipublicæ facere poſſet, Ædu-
os ceteroſque amicos populi R. defenderet, ſe
Æduorum injurias non neglecturum.

36 Ad hæc Arioviſtus reſpondit: Jus eſſe belli, ut, 1
qui viciſſent, iis, quos viciſſent, quemadmodum
vellent, imperarent: idem populum R. victis non

ad

2 ad alterius præſcriptum, ſed ad ſuum arbitrium
imperare conſveſſe. ſi ipſe populo R. non præ-
3 ſcriberet, quemadmodum ſuo jure uteretur; non
oportere ſe à populo R. in ſuo jure impediri. Æ-
duos ſibi, quoniam belli fortunam tentaſſent, &
4 armis congreſſi, ac ſuperati eſſent, ſtipendiarios
eſſe factos. magnam Cæſarem injuriam facere,
5 qui ſuo adventu vectigalia ſibi deteriora face-
ret. Æduis ſe obſides redditurum non eſſe; neq;
iis, neq. eorum ſociis, injuria bellum illaturum,
6 ſi in eo manerent, quod conveniſſet, ſtipendi-
umque quotannis penderent: ſi id non feciſſent,
longe ab his fraternum nomen populi R. abfu-
turum. quod ſibi Cæſar denunciaret, ſe Æduo-
rum injurias non neglecturum; neminem ſecum
7 ſine ſua pernicie contendiſſe. quum vellet, con-
grederetur: intellecturum, quid invicti Germani,
exercitatiſſimi in armis, qui intra annos XIV. te-
ctum non ſubiſſent, virtute poſſent.

1 Hæc eodem tempore Cæſari mandata refere- 37
bantur; & legati ab Æduis & Treviris veniebant.
2 Ædui queſtum, quod Harudes, qui nuper in Gal-
liam transportati eſſent, fines eorum popularen-
tur; ſeſe ne obſidibus quidem datis pacem Ari-
3 oviſti redimere potuiſſe. Treviri autem, pagos
centum Suevorum ad ripam Rheni conſediſſe,
qui Rhenum tranſire conarentur: iis præeſſe Na-
4 ſuam, & Cimberium fratres. Quibus rebus Cæſar
vehementer commotus, maturandum ſibi exi-
ſtimavit, ne ſi nova manus Svevorum cum vete-
ribus copiis Arioviſti ſeſe conjunxiſſet, minus

facile reſiſti poſſet. itaque, re frumentaria, quam 5
celerrime potuit, comparata; magnis itineribus
ad Arioviſtum contendit.

38 Quum tridui viam proceſſiſſet, nunciatum eſt 1
ei, Arioviſtum cum ſuis omnibus copiis ad occu-
pandum Veſontionem, quod eſt oppidum maxi-
mum Sequanorum, contendere, triduique viam
à ſuis finibus proceſſiſſe. id ne accideret, magno- 2
pere præcavendum ſibi Cæſar exiſtimabat. nam- 3
que omnium rerum, quæ ad bellum uſui erant,
ſumma erat in eo oppido facultas: idque natura 4
loci ſic muniebatur, ut magnam ad ducendum
bellum daret facultatem: propterea quod flu-
men Adduaſdubis, ut circino circumductum, pe-
ne totum oppidum cingit: reliquum ſpatium, 5
quod non eſt amplius pedum DC, qua flumen
intermittit, mons continet magna altitudine, ita
ut radices ejus montis ex utraque parte ripæ flu-
minis contingant. hunc murus circumdatus ar- 6
cem efficit, & cum oppido conjungit. huc Cæſar 7
magnis diurnis nocturniſque itineribus conten-
dit; occupatoque oppido, ibi præſidium collo-
cat.

39 Dum paucos dies ad Veſontionem, rei fru- 1
mentariæ commeatuſq; cauſſa moratur, ex per-
cunctatione noſtrorum, vocibuſque Gallorum,
ac mercatorum, qui ingenti magnitudine cor-
porum Germanos, incredibili virtute, atque ex-
ercitatione in armis eſſe prædicabant, ſæpenume-
ro ſeſe cum iis congreſſos ne vultum quidem
atque aciem oculorum ferre potuiſſe; tantus ſu-
bito

bito timor omnem exercitum occupavit, ut non
mediocriter omnium mentes animoſque pertur-
2 baret. hic primnm ortus eſt à tribunis militum,
ac præfectis, reliquiſque, qui ex urbe, amicitiæ
cauſſa, Cæſarem ſecuti magnum periculum miſe-
rabantur, quod non magnum in re militari uſum
3 habebant. quorum alius, alia cauſſa illata, quam
ſibi ad proficiſcendum neceſſariam eſſe duceret,
petebat, ut ejus voluntate diſcedere liceret; non-
nulli, pudore adducti, ut timoris ſuſpicionem vi-
4 tarent, remanebant. hi neque vultum fingere, ne-
que interdum lacrymas tenere poterant: abditi
in tabernaculis aut ſuum fatum querebātur, aut
cum familiaribus ſuis commune periculum mi-
ſerabantur. vulgo totis caſtris teſtamenta obſi-
5 gnabantur horum vocibus., ac timore paullatim
etiam ii, qui magnum in caſtris uſum habebant,
milites, centurioneſque, quique equitatui præe-
6 rant, perturbabantur. qui ſe ex his minus timi-
dos exiſtimari volebant, non ſe hoſtem vereri, ſed
anguſtias itineris, & magnitudinem ſilvarum,
quæ inter eos, atque Arioviſtum intercederent,
aut rem frumentariam, ut ſatis commode ſup-
7 portari poſſet, timere dicebant. nonnulli etiam
Cæſari renunciabant, cum caſtra moveri, ac ſigna
ferri juſſiſſet, non fore dicto audientes milites, ne-
que propter timorem ſigna laturos.

1 Hæc quum animadvertiſſet Cæſar, convocato
concilio, omniumque ordinum ad id concilium 40
adhibitis centurionibus, vehementer eos incuſa-
vit: primum, quod aut quam in partem, aut quo-

conſilio ducerentur, ſibi quærendum aut cogitan-
dum putarent. Arioviſtum, ſe conſule, cupidiſſi- 2
me populi R. amicitiam appetiſſe: cur hunc tam
temere quiſquam ab officio diſceſſurum judica-
ret? ſibi quidem perſvaderi, cognitis ſuis poſtu- 3
latis, atq; æquitate conditionum perſpecta, eum
neque ſuam, neque populi R. gratiam repudiatu-
rum. quod ſi furore atque amentia impulſus bel- 4
lum intuliſſet, quid tandem vererentur? aut cur
de ſua virtute, aut de ipſius diligentia deſpera-
rent? factum ejus hoſtis periculum patrum no- 5
ſtrorum memoria, quum Cimbris & Teutonis à
C. Mario pulſis, nō minorem laudem exercitus,
quam ipſe imperator, meritus videbatur. factum
etiam nuper in Italia, ſervili tumultu; quos ta-
men aliquid uſus ac diſciplina, quam à nobis ac-
cepiſſent, ſublevaret. ex quo judicari poſſet, 6
quantum haberet in ſe boni cōſtantia: propterea
quod, quos aliquandiu inermes ſine cauſſa timu-
iſſent, hos poſtea armatos, ac victores ſuperaſſēt:
denique hos eſſe Germanos, quibuſcum ſæpenu- 7
mero Helvetii congreſſi, non ſolum in ſuis, ſed
etiam in illorum finibus plerumque ſuperaſſent,
qui tamen pares eſſe noſtro exercitui non potue-
rint. ſi quos adverſum prœlium, & fuga Gallo- 8
rum cōmoveret, hos, ſi quærerent, reperire poſ-
ſe, diuturnitate belli defatigatis Gallis, Ariovi-
ſtum, quum multos menſes caſtris ac paludibus
ſe continuiſſet, neque ſui poteſtatem feciſſet, de-
ſperantes jam de pugna, & diſperſos ſubito ador-
tum, magis ratione ac conſilio, quam virtute, vi-
ciſſe.

Digitized by Google

9 ciſſe. cui rationi contra homines barbaros atque
imperitos locus fuiſſet; hac ne ipſum quidem
10 ſperare noſtros exercitus capi poſſe. qui ſuum ti-
morem in rei frumentariæ ſimulationem, angu-
ſtiasque itinerum conferrent, facere arroganter:
quum aut de officio imperatoris deſperare, aut
11 ei præſcribere viderentur, hæc ſibi eſſe curæ; fru-
mentum Sequanos, Leucos, Lingones ſubmini-
ſtrare: jamque eſſe in agris frumenta matura: de
12 itinere, ipſos brevi tempore judicaturos. quod
non fore dicto audientes, neque ſigna laturi di-
cantur, nihil ſe ea re commoveri: ſcire enim, qui-
buscunque exercitus dicto audiens non fuerit;
aut, male re geſta fortunam defuiſſe; aut, aliquo
13 facinore comperto, avaritiam eſſe convictam: ſu-
am innocentiam perpetua vita, felicitatem Hel-
14 vetiorum bello eſſe perſpectam. itaque ſe, quod
in longiorem diem collaturus eſſet, repræſenta-
turum, & proxima nocte de quarta vigilia caſtra
moturum, ut quamprimum intelligere poſſet,
utrum apud eos pudor atque officium, an timor
15 plus valeret. quod ſi præterea nemo ſequatur, ta-
men ſe cum ſola decima legione iturum, de qua
non dubitaret, ſibique eam Prætoriam cohortem
futuram. huic legioni & Cæſar indulſerat præci-
pue, & propter virtutem confidebat maxime.

1 Hac oratione habita, mirum in modum con- 41
verſæ ſunt omnium mentes, ſummaque alacritas
2 & cupiditas belli gerendi innata eſt: princepsq;
decima legio per tribunos mil. ei gratias egit,
quod de ſe optimum judicium feciſſet; ſeque eſſe

ad

Digitized by Google

ad bellum gerendum paratiſſimam confirmavit: deinde reliquæ legiones per tribunos militum & primorum ordinum centuriones egerunt, uti Cæſari ſatisfacerent: ſe neque unquam dubitaſſe, neque timuiſſe, neque de ſumma belli ſuum judicium, ſed Imperatoris eſſe, exiſtimaviſſe. Eorum ſatisfactione accepta, & itinere exquiſito per Divitiacum, quod ex aliis Gallis ei maximam fidem habebat, ut millium amplius quadraginta circuitu locis apertis exercitum duceret, de quarta vigilia, uti dixerat, profectus eſt. Septimo die, quum iter non intermitteret, ab exploratoribus certior factus eſt, Arioviſti copias à noſtris millibus paſſuum IV. & XX. abeſſe.

42 Cognito Cæſaris adventu Arioviſtus legatos ad eum mittit: quod antea de colloquio poſtulaſſet, id per ſe fieri licere, quoniam propius acceſſiſſet, ſeque id ſine periculo facere poſſe exiſtimaret. Non reſpuit conditionem Cæſar: jamque eum ad ſanitatem reverti arbitrabatur, quum id, quod antea petenti denegaſſet, ultro polliceretur: magnamque in ſpem veniebat, pro ſuis tantis populique R. in eum beneficiis, cognitis ſuis poſtulatis, fore uti pertinacia deſiſteret. Dies colloquio dictus eſt, ex eo die quintus. Interim, quum ſæpe ultro citroque legati inter eos mitterentur, Arioviſtus poſtulavit, ne quem peditem ad colloquium Cæſar adduceret: vereri ſe, ne per inſidias ab eo circumveniretur: uterque cum equitatu veniret: alia ratione ſe non eſſe venturum. Cæſar, quod nec colloquium, interpoſita cauſſa, tolli

tolli volebat, neque ſalutem ſuam Gallorum e-
quitatu committere audebat; commodiſſimum
eſſe ſtatuit, omnibus equis *Gallis* equitibus de-
tractis, legionarios eo milites legionis decimæ,
cui quam maxime confidebat, imponere; ut præ-
ſidium quam amiciſſimum, ſi quid opus facto es-
6 ſet, haberet. quod cum fieret, non irridicule qui-
dam ex militibus decimæ legionis dixit; Plus,
quam pollicitus eſſet, Cæſarem facere: pollici-
tum in cohortis prætoriæ loco decimam legio-
nem habiturum, nunc ad equum reſcribere.

1 Planicies erat magna, & in ea tumulus terreus 43
ſatis grandis, hic locus æquo fere ſpatio ab caſtris
utriſque aberat. eo, ut erat dictum, ad colloqui-
2 um venerunt. Legionem Cæſar, quam equis de-
vexerat, paſſibus CC. ab eo tumulo conſtituit:
item equites Arioviſti pari intervallo conſtite-
3 runt. *Arioviſtus*, ut ex equis colloquerentur, &
præter ſe, denos ut ad colloquium adducerent,
4 poſtulavit. ubi eo ventum eſt, Cæſar initio ora-
tionis, ſua Senatusque in eum beneficia comme-
moravit; quod rex appellatus eſſet à Senatu, quod
amicus, quod munera ampliſſima miſſa; quam
rem & paucis contigiſſe, & à Romanis pro maxi-
mis hominum officiis conſueviſſe tribui doce-
5 bat: illum, quum neque aditum neque cauſſam
poſtulandi juſtam haberet, beneficio ac liberali-
6 tate ſua ac Senatus, ea præmia conſecutum. do-
cebat etiam, quam veteres, quamque juſtæ cauſſæ
neceſſitudinis ipſis cum Æduis intercederent:
7 quæ Senatus conſulta, quoties, quamque honori-

fica in eos facta eſſent; ut omni tempore totius Galliæ principatum Ædui tenuiſſent; prius etiã, quam noſtram amicitiam appetiſſent. populi R. 8
hanc eſſe conſuetudinem, ut ſocios, atque amicos non modo nihil ſui deperdere, ſed gratia, dignitate, honore auctos velit eſſe. quod vero ad amicitiam populi R. attuliſſent, id iis eripi, quis pati 9
poſſet? poſtulavit deinde eadem, quæ legatis in mandatis dederat, ne aut Æduis, aut eorum ſociis bellum inferret; obſides redderet; ſi nullam partem Germanorum domum remittere poſſet; at ne quos amplius Rhenum tranſire pateretur.

44 Arioviſtus ad poſtulata Cæſaris pauca reſpon- 1
dit; de ſuis virtutibus multa prædicavit; tranſiſ- 2
ſe Rhenum ſeſe non ſua ſponte, ſed rogatum, &
accerſitum à Gallis; non ſine magna ſpe, magniſ- 3
que præmiis, domum propinquoſque reliquiſſe:
ſedes habere in Gallia ab ipſis conceſſas; obſides 4.5
ipſorum voluntate datos; ſtipendium capere ju- 6
re belli, quod victores victis imponere conſueve-
rint; non ſeſe Gallis, ſed Gallos ſibi bellum in- 7
tuliſſe: omnes Galliæ civitates ad ſe oppugnan-
dum veniſſe; ac contra ſe caſtra habuiſſe: eas o- 8
mnes copias uno abs ſe prœlio fuſas ac ſuperatas
eſſe. ſi iterum experiri velint, paratum ſe decer- 9
tare. ſin Pace uti malint, iniquum eſſe de ſtipen-
dio recuſare; quod ſua voluntate ad id tempus
pependerint. amicitiam populi R. ſibi ornamen- 10
to, & præſidio, non detrimento, eſſe oportere: id-
que ſe ea ſpe petiſſe. ſi per populum R. ſtipendiũ 11
remittatur, & dedititii ſubtrahantur; non minus
liben-

libenter ſeſe recuſaturum populi R. amicitiam,
12 quam appetierit. quod multitudinem Germanorum in Galliam transducat, id ſe ſui muniendi, non Galliæ impugnandæ cauſſa facere; ejus rei teſtimonium eſſe, quod niſi rogatus, non venerit, & quod bellum non intulerit, ſed defenderit.
13 ſe prius in Galliam veniſſe, quam populum R.
14 nunquam ante hoc tempus exercitum populi R.
15 Galliæ provinciæ fines egreſſum. quid ſibi vellet, cur in ſuas poſſeſſiones veniret? provinciam ſu-
16 am eſſe hanc Galliam, ſicuti illam noſtram. ut ſibi concedi non oporteret, ſi in noſtros fines impetum faceret; ſic iterum, nos eſſe iniquos, quod
17 in ſuo jure ſe interpellaremus. quod ex S. C. Æduos appellatos amicos diceret; non ſe tam barbarum, neque tam imperitum eſſe rerum, ut non ſciret, neque bello Allobrogum proximo, Æduos Romanis auxilium tuliſſe, neque ipſos in his contentionibus, quas Ædui ſecum & cum Sequa-
18 nis habuiſſent, auxilio populi R. uſos eſſe. debere ſe ſuſpicari, ſimulata Cæſarem amicitia, quod exercitum in Gallia habeat, ſui opprimendi cauſ-
19 ſa habere. quod niſi decedat, aut exercitum deducat ex his regionibus; ſeſe illum non pro ami-
20 co, ſed pro hoſte habiturum: quod ſi eum interfecerit, multis ſeſe nobilibus, principibusque po-
21 puli Romani gratum eſſe facturum. id ſe ab ipſis per eorum nuncios compertum habere; quorum omnium gratiam atque amicitiam ejus morte
22 redimere poſſet. quod ſi diſceſſiſſet, ac liberam ſibi poſſeſſionem Galliæ tradidiſſet, magno ſe il-

Digitized by Google

lum præmio remuneraturum, & quæcunque bel-
la geri vellet, ſine ullo ejus labore & periculo
confecturum.

45 Multa à Cæſare in eam ſententiam dicta ſunt, 1
quare negotio deſiſtere non poſſet, & neq; ſuam,
neque populi R. conſvetudinem pati, uti optime
meritos ſocios deſereret; neque ſe judicare Gal-
liam potius eſſe Arioviſti, quam populi R. Bello 2
ſuperatos eſſe Arvernos, & Rutenos à Q. Fabio
Maximo, quibus populus R. ignoviſſet, neque in
provinciam redegiſſet, neque ſtipendium impo-
ſuiſſet. quod ſi antiquiſſimum quodque tempus 3
ſpectari oporteret, populi R. juſtiſſimum eſſe in
Gallia imperium. ſi judicium Senatus ſervari o-
porteret, liberam debere eſſe Galliam, quam bel-
lo victam ſuis legibus uti voluiſſet.

46 Dum hæc in colloquio geruntur, Cæſari nun- 1
ciatum eſt, equites Arioviſti propius tumulum
accedere, & noſtros adequitare; lapides telaque
in noſtros conjicere. Cæſar loquendi finem fecit; 2
ſeque ad ſuos recepit; ſuisq; imperavit, ne quod
omnino telum in hoſtes rejicerent. nam, etſi ſi- 3
ne ullo periculo legionis dilectæ cum equitatu
prœlium fore videbat; tamen committendum
non putabat, ut, pulſis hoſtibus, dici poſſet, eos à
ſe per fidem in colloquio circumventos. Poſtea- 4
quam in vulgus militum elatum eſt, qua arro-
gantia in colloquio Arioviſtus uſus, omni Gallia
Romanis interdixiſſet; impetumque in noſtros
ejus equites feciſſent; eaq; res colloquium dire-
miſſet: multo major alacritas ſtudiumq; pugnan-
di majus exercitui injectum eſt.

Bi-

Digitized by Google

1 Biduo poſt Arioviſtus legatos ad Cæſarem 47
mittit, velle ſe de his rebus, quæ inter eos agi cœ-
ptæ, neque perfectæ eſſent, agere cum eo: uti aut
iterum colloquio diem conſtitueret; aut, ſi id
minus vellet, ex ſuis legatis aliquem ad ſe mitte-
2 ret. Colloquendi Cæſari cauſſa viſa non eſt, & eo
magis, quod pridie ejus diei Germani retineri
non potuerant, quin in noſtros tela conjicerent.
3 legatum ex ſuis ſeſe magno cum periculo ad eum
miſſurum, & hominibus feris objecturum exiſti-
4 mabat. commodiſſimum viſum eſt, C. Valerium
Procillum C. Valerii Caburi filium, ſumma vir-
tute & humanitate adoleſcentem (cujus pater
à C. Valerio Flacco civitate donatus erat) & pro-
pter fidem, & propter lingvæ Gallicæ ſcientiam,
qua multa jam Arioviſtus, longinqua conſve-
tudine, utebatur, &, quod in eo peccandi Germa-
5 nis cauſſa non eſſet, ad eum mittere; & M. Metti-
um, qui hoſpitio Arioviſti uſus erat. his manda-
6 vit: ut, quæ diceret Arioviſtus, cognoſcerent, &
ad ſe referrēt. quos qvum apud ſe in caſtris Ario-
viſtus conſpexiſſet, exercitu ſuo præſente, cla-
mavit: Quid ad ſe venirent? an ſpeculandi cauſſa?
conantes dicere prohibuit, & in catenas conjecit.

1 Eodem die caſtra promovit, & millibus paſ- 48
ſuum VI. à Cæſaris caſtris ſub monte conſēdit.
2 poſtridie ejus diei, præter caſtra Cæſaris ſuas co-
pias transduxit, & millibus paſſuum II. ultra e-
um caſtra fecit; eo conſilio, uti frumento, com-
meatuque, qui ex Sequanis & Æduis ſupportare-
3 tur, Cæſarem intercluderet. ex eo die dies conti-

 nuos

nuos V. Cæſar, pro caſtris ſuas copias produxit, &
aciem inſtructam habuit; ut, ſi vellet Arioviſtus
prœlio contendere, ei poteſtas non deeſſet. Ario- 4
viſtus his omnibꝰ diebus exercitum caſtris con-
tinuit. equeſtri prœlio quotidie contendit. Ge-
nus hoc erat pugnæ, quo ſe Germani exercuerant.
Equitum millia erant VI. totidem numero pedi- 5
tes velociſſimi, ac fortiſſimi; quos ex omni
copia ſinguli ſingulos, ſuæ ſalutis cauſſa, delege-
rant, cum his in prœliis verſabantur: ad hos ſe 6
equites recipiebant: hi, ſi quid erat durius, con-
currebant: ſi qui, graviore vulnere accepto, equo
deciderant, circumſiſtebant; ſi quo erat longius 7
prodeundum, aut celerius recipiendum, tanta e-
rat horum exercitatione celeritas, ut jubis equo-
rum ſublevati curſum adæquarent.

49 Ubi eum caſtris ſeſe tenere Cæſar intellexit, ne 1
diutius commeatu prohiberetur, ultra eum lo-
cum, quo in loco Germani conſederant, circiter
paſſus DC ab his caſtris idoneum locum delegit;
acieque triplici inſtructa, ad eum locum venit.
primam & ſecundam aciem in armis eſſe, tertiam 2
caſtra munire juſſit. hic locus ab hoſte circiter 3
paſſus ſexcentos, uti dictum eſt, aberat. eo circiter
hominum numerum XVI. millia expedita cum o-
mni equitatu Arioviſtus miſit; quæ copiæ noſtros
perterrerent, & munitione prohiberent. nihilo 4
ſecius Cæſar, ut ante conſtituerat, duas acies ho-
ſtem propulſare; tertiam opus perficere juſſit.
munitis caſtris, duas ibi legiones reliquit & par- 5
tem auxiliorum: quatuor reliquas in caſtra ma-
jora reduxit. Pro-

Digitized by Google

1 Proximo die, inſtituto ſuo Cæſar ex caſtris u- 50
trisque copias ſuas eduxit: paullulumque à ma-
joribus progreſſus aciem inſtruxit; hoſtibusque
2 pugnandi poteſtatem fecit. Ubi ne tum quidem
eos prodire intellexit, circiter meridiem exerci-
tum in caſtra reduxit. tum demum Arioviſtus
partem ſuarum copiarum, quæ caſtra minora
3 oppugnaret, miſit. acriter utrimque, usque ad
veſperum, pugnatum eſt. Solis occaſu ſuas co-
pias Arioviſtus, multis & illatis & acceptis vul-
4 neribus, in caſtra reduxit. Quum ex captivis
quæreret Cæſar, quamobrem Arioviſtus prœlio
non decertaret, hanc reperiebat cauſſam: Quod
apud Germanos ea conſvetudo eſſet, ut matres
familias eorum ſortibus & vaticinationibus de-
clararent, utrum prœlium committi ex uſu eſſet,
5 nec ne: eas ita dicere, Non eſſe fas Germanos
ſuperare, ſi ante novam Lunam prœlio conten-
diſſent.

1 Poſtridie ejus diei Cæſar præſidio utrisque ca- 51
ſtris, quod ſatis eſſe viſum eſt, relicto, omnes ala-
rios in conſpectu hoſtium pro caſtris minoribus
conſtituit; quod minus multitudine militum le-
gionariorum, pro hoſtium numero, valebat, ut ad
ſpeciem alariis uteretur. ipſe triplici inſtructa a-
2 cie usque ad caſtra hoſtium acceſſit. tum demum
neceſſario Germani ſuas copias è caſtris eduxe-
runt, generatimque conſtituerunt, paribusque
intervallis Harudes, Marcomanos, Triboccos,
Vangiones, Nemetes, Seduſios, Svevos: omnem-
que aciem ſuam rhedis & carris circumdederunt:

ne qua ſpes in fuga relinqueretur. eo mulieres 3
impoſuerunt, quæ in prœlium proficiſcentes milites
paſſis crinibus flentes implorabant, ne ſe in
ſervitutem Romanis traderent.

52 Cæſar ſingulis legionibus ſingulos legatos, & 1
quæſtorem præfecit; uti eos teſtes ſuæ quisque
virtutis haberet. ipſe à dextro cornu, quod eam 2
partem minime firmam hoſtium eſſe animadverterat,
prœlium commiſit. ita noſtri acriter in 3
hoſtes, ſigno dato, impetum fecerunt. itaq; hoſtes
repente celeriterque procurrerunt, ut ſpatium
pila in hoſtes conjiciendi non daretur. rejectis 4
pilis, comminus gladiis pugnatum eſt. at
Germani celeriter, ex conſvetudine ſua, phalange
facta, impetus gladiorum exceperunt. reperti 5
ſunt complures noſtri milites, qui in phalangas
inſilirent, & ſcuta manibus revellerent, & deſuper
vulnerarent. Quum hoſtium acies à ſiniſtro 6
cornu pulſa, atque in fugam converſa eſſet, à dextro
cornu vehementer multitudine ſuorum noſtram
aciem premebant. id quum animadvertiſſet 7
P. Craſſus adoleſcens, qui equitatu præerat,
quod expeditior erat, quam hi, qui inter aciem
verſabantur, tertiam aciem laborantibus noſtris
ſubſidio miſit.

53 Ita prœlium reſtitutum eſt, atque omnes hoſtes 1
terga verterunt, neque prius fugere deſtiterunt,
quam ad flumen Rhenum millia paſſuum
ex eo loco circiter quinquaginta pervenerunt.
ibi perpauci, aut viribus confiſi transnatare contenderunt, 2
aut lintribus inventis, ſalutem ſibi pe-

tie-

Digitized by Google

3 tierunt. in his fuit Arioviſtus, qui naviculam deligatam ad ripam nactus ea profugit: reliquos
4 omnes equites conſecuti noſtri interfecerunt. duæ fuerunt Arioviſti uxores, una Sveva natione, quam domo ſecum adduxerat; altera Norica, regis Vocionis ſoror, quam in Gallia duxerat, à fratre miſſam. utraque in ea fuga periit, duæ fi-
5 liæ harum, altera occiſa, altera capta eſt. C. Valerius Procillus, quum à cuſtodibus in fuga trinis catenis vinctus traheretur, in ipſum Cæſarem ho-
6 ſtium equitatum perſequentem incidit. quæ quidem res Cæſari non minorem, quam ipſa victoria, voluptatem attulit: quod hominem honeſtiſſimum provinciæ Galliæ, ſuum familiarem, & hoſpitem, ereptum è manibus hoſtium, ſibi reſti-
7 tutum videbat; neque ejus calamitate de tanta voluptate & gratulatione quidquam fortuna deminuerat. is, ſe præſente, de ſe ter ſortibus conſultum dicebat, utrum igni ſtatim necaretur, an in aliud tempus reſervaretur, ſortium beneficio ſe eſſe incolumem. item M. Mettius repertus, & ad eum reductus eſt.

1 Hoc prœlio trans Rhenum nunciato, Svevi, 54.
qui ad ripas Rheni venerant, domum reverti cœperunt; quos Ubii, qui proxime Rhenum incolunt, perterritos inſecuti, magnum ex his nume-
2 rum occiderunt. Cæſar una æſtate, duobus maximis bellis confectis, maturius paullo, quam tempus anni poſtulabat, in hiberna in Sequanos ex-
3 ercitum deduxit: Hibernis Labienum præpoſuit: ipſe in citeriorem Galliam ad conventus agendos profectus eſt.

Digitized by Google

LIBER II.

I QUum eſſet Cæſar in citeriore Gallia in 1
hibernis, ita uti ſupra demonſtravimus, crebri ad eum rumores afferebantur, litteriſque item Labieni certior fiebat, omnes Belgas, quam tertiam eſſe Galliæ partem dixeramus, contra populum R. conjurare; obſideſque inter ſe dare. conjurandi has 2
eſſe cauſſas: primum, quod vererentur, ne, omni pacata Gallia, ad eos exercitus noſter adduceretur: deinde quod ab nonnullis Gallis ſollicita- 3
rentur, partim qui Germanos diutius in Gallia verſari nollent, ita populi R. exercitum hiemare, atq; inveteraſcere in Gallia moleſte ferebant: partim qui mobilitate & levitate animi novis imperiis ſtudebant: ab nonnullis etiam, quod in 4
Gallia à potentioribus, atque iis, qui ad conducendos homines facultates habebant, vulgo regna occupabantur; qui minus facile eam rem imperio noſtro conſequi poterant.

2 Iis nunciis litteriſque commotus Cæſar duas 1
legiones in citeriore Gallia novas conſcripſit, & inita æſtate in interiorem Galliam, qui deduceret, Q. Pedium legatum miſit. ipſe, quum pri- 2
mum pabuli copia eſſe inciperet, ad exercitum venit. dat negotium Senonibus, reliquiſq; Gal- 3
lis, qui finitimi Belgis erant, uti ea, quæ apud eos gerantur, cognoſcant: ſeque de his rebus certiorem faciant. hi conſtanter omnes nunciaverunt 4
manus cogi, exercitum in unum locum conduci. tum vero dubitandum non exiſtima[illegible] quin ad 5

eos

Digitized by Google

6 eos duodecimo die proficiſceretur. re frumenta-
ria proviſa, caſtra movet, diebusque circiter
XV. ad fines Belgarum pervenit.

1 Eò quum de improviſo, celeriusque omnium 3
opinione veniſſet, Rhemi, qui proximi Galliæ ex
Belgis ſunt, ad eum legatos Iccium & Antebro-
2 gium primos civitatis ſuæ miſerunt: qui dice-
rent, ſe ſuaque omnia in fidem atque poteſtatem
populi R. permittere, neque ſe cum reliquos Bel-
gis conſenſiſſe, neque contra populum R. omni-
no conjuraſſe; paratosque eſſe & obſides dare,
3 & imperata facere, & oppidis recipere, & fru-
mento, ceterisque rebus juvare. reliquis omnes
4 Belgas in armis eſſe: Germanosque qui cis Rhe-
num incolunt, ſeſe cum his conjunxiſſe; tantumq;
5 eſſe eorum omnium furorem, ut, ne Sveſſones
quidem fratres conſanguineosque ſuos, qui eo-
dem jure, iisdem legibus utantur, unum imperi-
um, unumque magiſtratum cum ipſis habeant,
deterrere potuerint, quin cum his conſentirent.

1 Quum ab his quæreret, quæ civitates, quantæ- 4
que in armis eſſent, & quid in bello poſſent; ſic
reperiebat, plerosque Belgas eſſe ortos à Ger-
manis, Rhenumque antiquitus transductos, pro-
pter loci fertilitatem ibi conſediſſe; Gallosque,
qui ea loca incolerent, expuliſſe. ſolosque eſſe,
2 qui patrum noſtrorum memoria omni Gallia
vexata, Teutones, Cimbrosq; intra fines ſuos in-
3 gredi prohibuerint. qua ex re fieri, uti earum rerũ
memoria magnam ſibi auctoritatem, magnosq;
4 ſpiritus in re militari ſumerent. de numero eo-

rum

rum omnia ſe habere explorata. Rhemi dice-
bant, propterea quod propinquitatibꝰ affinitati-
busque conjuncti, quantam quisque multitudi-
nem in communi Belgarum concilio ad id bel- 5
lum pollicitus ſit, cognoverint. plurimum in-
ter eos Bellovacos & virtute, & auctoritate, &
hominum numero valere: hos poſſe conficere
armata millia centum, pollicitos ex eo numero
lecta millia LX. totiusque belli imperium ſibi 6
poſtulare. Sveſſones ſuos eſſe finitimos; latiſſi- 7
mos, feraciſſimosque agros poſſidere. apud eos
fuiſſe regem noſtra etiam memoria Divitiacum
totius Galliæ potentiſſimum; qui qvum magnæ
partis harum regionum, tum etiam Britanniæ,
imperium obtinuerit: nunc eſſe regem Galbam:
ad hunc propter juſtitiam, prudentiamque ſum-
mam totius belli omnium voluntate deferri: op- 8
pida habere numero xii; polliceri millia armata
quinquaginta: totidem Nervios, qui maxime fe-
ri inter ipſos habeantur, longiſſimeque abſint.
xv millia Atrebates: Ambianos x millia: Mori- 9
nos xxv millia: Menapios ix millia: Calates
x millia: Velocaſſes & Veromanduos totidem:
Aduaticos xxix millia: Condruſos, Eburones, 10
Cæræſos, Pæmanos, qui uno nomine Germani
appellantur, arbitrari ad XL. millia.

5 Cæſar Rhemos cohortatus, liberaliterque o- 1
ratione proſecutus, omnem ſenatum ad ſe con-
venire, principumque liberos obſides ad ſe addu-
ci juſſit. quæ omnia ab his diligenter ad diem
facta ſunt. ipſe Divitiacum Æduum magnopere 2
cohor-

Digitized by Google

cohortatus, docet quantopere Reipub. communisque ſalutis interſit, manus hoſtium diſtineri, ne cum tanta multitudine uno tempore confli-
3 gendum ſit. id fieri poſſe, ſi ſuas copias Ædui in fines Bellovacorum introduxerint: & eorum agros populari cœperint. his mandatis, eum ab
4 ſe dimittit. Poſtquam omnes Belgarum copias in unum locum coactas ad ſe venire, neque jam longe abeſſe, ab his quos miſerat, exploratoribus, & ab Rhemis cognovit; flumen Axonam, quod eſt in extremis Rhemorum finibus, exercitum transducere maturavit, atque ibi caſtra poſuit.
5 quæ res, & latus unum caſtrorum ripis fluminis muniebat, & poſt ea quæ erant, tuta ab hoſtibus reddebat, &, commeatus ab Rhemis, reliquisque civitatibus, ut ſine periculo ad eum portari
6 poſſet, efficiebat. in eo flumine pons erat. ibi præſidium ponit. & in altera parte fluminis Q. Titurium Sabinum legatum cum VI. cohortibus reliquit. caſtra in altitudine pedum XII. vallo foſſaque duodeviginti pedum munire jubet.

1 Ab ipſis caſtris oppidum Rhemorum nomine Bibrax aberat millia paſſuum IIX. id ex itinere magno impetu Belgæ oppugnare cœperunt. 6
2 ægre eo die ſuſtentatum eſt. Gallorum eadem, atque Belgarum, oppugnatio. hi, ubi circumjecta multitudine hominum totis mœnibus, undique in murum lapides jaci cœpti ſunt, murusque defenſoribus nudatus eſt; teſtudine facta,
3 portis ſuccedunt; murumque ſubruunt. quod tum facile fiebat. nam tanta multitudo lapides

ac

ac tela conjiciebant, ut in muro conſiſtendi po-
teſtas eſſet nulli. quum finem oppugnandi nox 4
feciſſet, Iccius Rhemus, ſumma nobilitate &
gratia inter ſuos, qui tum oppido præerat, unus
ex iis, qui legati de pace ad Cæſarem venerant,
nuncios ad eum mittit, Niſi ſubſidium ſibi mit-
tatur, ſe diutius ſuſtinere non poſſe. 1

7 Eo de media nocte Cæſar, iisdem ducibus u-
ſus, qui nuncii ab Iccio venerant, Numidas, &
Cretas ſagittarios, & funditores Baleares ſubſi- 2
dio oppidanis mittit. quorum adventu, & Rhe-
mis cum ſpe defenſionis ſtudium propugnandi
acceſſit; & hoſtibus eâdem de cauſſa ſpes poti- 3
tundi oppidi diſceſſit. Itaque paulliſper apud
oppidum morati, agrosque Rhêmorum depo-
pulati, omnibus vicis, ædificiisque, quo adire po-
terant, incenſis ad caſtra Cæſaris omnibus copiis
contenderunt: & à millibus paſſuum minus II.
caſtra poſuerunt. quæ caſtra, ut fumo, atque igni- 4
bus ſignificabatur, amplius millibus paſſuum
IIX. in latitudinem patebant.

8 Cæſar primo, & propter multitudinem ho- 1
ſtium, & propter eximiam opinionem virtutis,
prœlio ſuperſedere ſtatuit. quotidie tamen eque- 2
ſtribus prœliis, quid hoſtis virtute poſſet, & quid
noſtri auderent, periclitabatur. ubi noſtros non 3
eſſe inferiores intellexit, loco pro caſtris ad a-
ciem inſtruendam natura opportuno atque ido-
neo, quod is collis, ubi caſtra poſita erant, paul-
lulum ex planicie editus tantum adverſus in la-
titudinem patebat, quantum loci acies inſtructa

occupare poterat, atque ex utraque parte lateris
dejectus habebat; & in fronte leviter faſtigiatus
paullatim ad planiciem redibat: ab utroque la-
tere ejus collis transverſam foſſam obduxit cir-
4 citer paſſuum CD: & ad extremas foſſas caſtella
conſtituit, ibique tormenta collocavit: ne, quum
aciem inſtruxiſſet, hoſtes (quod tantum multitu-
dine poterant) à lateribus ſuos pugnantes cir-
5 cumvenire poſſent. hoc facto, duabus legionibus,
quas proxime conſcripſerat, in caſtris relictis, ut,
ſi quid opus eſſet, ſubſidio duci poſſent, reliquas
ſex legiones pro caſtris in acie conſtituit. hoſtes
item ſuas copias ex caſtris eductas inſtruxerant.

1 Palus erat non magna inter noſtrum atque ho- 9
ſtium exercitum: hanc ſi noſtri tranſirent, ho-
ſtes exſpectabant. noſtri autem, ſi ab illis initi-
um transeundi fieret, ut impeditos aggrederen-
2 tur, parati in armis erant. interim prœlio eque-
ſtri inter duas acies contendebant. ubi neutri
transeundi initium faciunt, ſecundiore equitum
noſtrorum prœlio, Cæſar ſuos in caſtra reduxit.
3 hoſtes protinus ex eo loco ad flumen Axonam,
contenderunt, quod eſſe poſt noſtra caſtra de-
4 monſtratum eſt. ibi vadis repertis partem ſua-
rum copiarum transducere conati ſunt; eo con-
ſilio, ut, ſi poſſent, caſtellum, cui præerat Q. Ti-
turius legatus, expugnarent, pontemque inter-
5 ſcinderent: ſin minus, agros Rhemorum popu-
larentur, qui magno nobis uſui ad bellum geren-
dum erant; commeatusque noſtros ſuſtinebant.

1 Cæſar certior factus à Titurio omnem equita- 10

tum

tum, & levis armaturæ Numidas, funditores, ſa-
gittariosque pontem transducit, atque ad eos
contendit. acriter in eo loco pugnatum eſt. ho- 2
ſtes impeditos noſtri in flumine aggreſſi, ma-
gnum eorum numerum occiderunt. per eorum 3
corpora reliquos audaciſſime tranſire conantes,
multitudine telorum repulerunt. primos, qui
tranſierant, equitatu circumventos interfece-
runt. Hoſtes, ubi & de expugnando oppido, & de 4
flumine tranſeundo ſpem ſe fefelliſſe intellexe-
runt, neque noſtros in locum iniquiorem pro-
gredi pugnandi cauſſa viderunt, atque eos res
frumentaria deficere cœpit; concilio convoca-
to, conſtituerunt optimum eſſe domum ſuam
quemque reverti; & quorum in fines primum
Romani exercitum introduxiſſent, ad eos defen-
dendos undique convenire; ut potius in ſuis,
quam alienis finibus decertarent: & domeſticis
copiis rei frumentariæ uterentur. ad eam ſen- 5
tentiam, cum reliquis cauſſis, hæc quoque ratio
eos deduxit; quod Divitiacum atque Æduos fi-
nibus Bellovacorum appropinquare cognove-
rant; his perſvaderi, ut diutius morarentur, ne
ſuis auxilium ferrent, non poterat.

Ea re conſtituta, ſecunda vigilia magno cum 1
11 ſtrepitu ac tumultu caſtris egreſſi, nullo certo or-
dine, neque imperio, quum ſibi quisque primum
itineris locum peteret, & domum pervenire pro-
peraret, fecerunt, ut conſimilis fugæ profectio
videretur. Hac re ſtatim Cæſar per ſpeculatores 2
cognita, inſidias veritus; quod, qua de cauſſa
diſce-

diſcederent, nondum perſpexerat; exercitum, e-
3 quitatumque caſtris continuit. prima luce, con-
firmata re ab explorantibus, omnem equita-
tum, qui noviſſimum agmen moraretur præmi-
ſit; eique Q. Pedium, & L. Auruncul eium Cot-
tam, legatos præfecit. Labienum legatum cum
4 legionibus tribus ſubſequi juſſit. hi noviſſimos
adorti, & multa millia paſſuum proſecuti, ma-
gnam multitudinem eorum fugientium conci-
derunt: quum ab extremo agmine hi, ad quos
ventum erat conſiſterent; fortiterque impetum
5 noſtrorum militum ſuſtinerent; priores, quod
abeſſe à periculo viderentur, neque ulla neceſſi-
tate, neque imperio continerentur, exaudito cla-
more, perturbatis ordinibus, omnes in fuga ſibi
6 ſubſidium poſuerunt. ita ſine ullo periculo tan-
tam eorum multitudinem noſtri interfecerunt,
quantum fuit diei ſpatium: ſub occaſumque So-
lis ſequi deſtiterunt; ſeque in caſtra, uti erat
imperatum, receperunt. 12
1 Poſtridie ejus diei Cæſar, priusquam ſe hoſtes
ex terrore ac fuga reciperent, in fines Sveſſonum,
qui proximi Rhemis erant, exercitum duxit; &
magno itinere confecto ad oppidum Noviodu-
2 num contendit. Id ex itinere oppugnare cona-
tus, quod vacuum ab defenſoribus eſſe audiebat,
propter latitudinem foſſæ, murique altitudinem,
paucis defendentibus, expugnare non potuit.
3 Caſtris munitis vineas agere, quæq; ad oppugnā-
4 dum uſui erant, comparare cœpit. Interim omnis
ex fuga Sveſſonum multitudo in oppidum pro-

xima nocte convenit. Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere jacto, turribusque conſtitutis, magnitudine operum, quæ neque viderant ante Galli, neque audierant, & celeritate Romanorum permoti, legatos ad Cæſarem de deditione mittunt, &, petentibus Rhemis, ut conſervarentur, impetrant.

13 Cæſar, obſidibus acceptis, primis civitatis, atque ipſius Galbæ regis duobus filiis, armisque omnibus ex oppido traditis, in deditionem Sveſſones accepit; exercitumque in Bellovacos ducit: qui cum ſe, ſuaque omnia in oppidum Bratuſpantium contuliſſent, atque ab eo oppido Cæſar cum exercitu circiter millia paſſuum V abeſſet, omnes majores natu ex oppido egreſſi, manus ad Cæſarem tendere, & voce ſignificare cœperunt, ſeſe in ejus fidem ac poteſtatem venire; neque contra populum R. armis contendere: item quum ad oppidum acceſſiſſet; caſtraque ibi poneret; pueri, mulieresque ex muro paſſis manibus, ſuo more, pacem à Romanis petierunt. 1

14 Pro his Divitiacus (nam poſt diſceſſum Belgarum, dimiſſis Æduorum copiis, ad eum reverterat) facit verba; Bellovacos omni tempore in fide atque amicitia civitatis Æduæ fuiſſe, impulſos à ſuis principibus, qui dicerent Æduos à Cæſare in ſervitutem redactos omnes indignitates, contumeliasque perferre, & ab Æduis defeciſſe, & populo R. bellum intuliſſe: qui hujus conſilii principes fuiſſent, quod intelligerent, quantam calamitatem civitati intuliſſent, in Britanniam pro-

5 profugiſſe. petere non ſolum Bellovacos, ſed
etiam pro his Æduos, ut ſua clementia ac man-
6 ſvetudine in eos utatur. quod ſi fecerit, Æduo-
rum auctoritatem apud omnes Belgas amplifi-
caturum; quorum auxiliis atque opibus, ſi qua
bella inciderint, ſuſtentare conſveverint.

1 Cæſar honoris Divitiaci, atque Æduorum 15
cauſſa, ſeſe eos in fidem recepturum, & conſer-
vaturum, dixit: &, quod erat civitas magna &
inter Belgas auctoritate ac hominum multitu-
2 dine præſtabat, DC. obſides popoſcit. his tradi-
tis, omnibusque armis ex oppido collatis, ab eo
loco in fines Ambianorum pervenit, qui ſe, ſuaq;
3 omnia ſine mora, dediderunt. Eorum fines Ner-
vii attingebant: quorum de natura moribusque
4 Cæſar quum quæreret, ſic reperiebat: Nullum a-
ditum eſſe ad eos mercatoribus: nihil pati vini,
reliquarumque rerum ad luxuriam pertinenti-
um, inferri: quod his rebus relangveſcere ani-
mos, eorumque remitti virtutem exiſtimarent.
5 eſſe homines feros, magnæque virtutis. increpi-
tare, atque incuſare reliquos Belgas, qui ſe po-
pulo R. dedidiſſent, & patriam virtutem proje-
6 ciſſent: confirmare ſeſe neque legatos miſſuros,
neque ullam conditionem pacis accepturos.

1 Quum per eorum fines triduo iter feciſſet; in- 16
veniebat ex captivis, Sabin flumen ab caſtris ſuis
2 non amplius millia paſſuum X. abeſſe, trans id
flumen omnes Nervios conſediſſe: adventumq;
ibi Romanorum expectare una cum Atrebati-
3 bus, & Veromanduis, finitimis ſuis. nam his u-

Digitized by Google

triſque perſvaſerant, ut eandem belli fortunam
experirentur. expectari etiam ab his Aduatico- 4
rum copias, atq; eſſe in itinere. mulieres, quique 5
per ætatem ad pugnam inutiles viderentur, in
eum locum conjeciſſe, quo propter paludes exer-
citui aditus non eſſet.

17 Cæſar, his rebus cognitis, exploratores, cen- 1
turionesque præmittit, qui locum caſtris idone-
um deligant. quumque ex dedititiis Belgis, reli- 2
quisque Gallis complures Cæſarem ſecuti una
iter facerent: quidam ex his, ut poſtea ex capti-
vis cognitum eſt, eorum dierum conſve-
tudine itineris noſtri exercitus perſpecta, nocte
ad Nervios pervenerunt, atque his demonſtra-
runt, inter ſingulas legiones, impedimentorum
magnum numerum intercedere, neq; eſſe quid-
quam negotii, cum prima legio in caſtra venis-
ſet, reliquæque legiones magnum ſpatium abes-
ſent, hanc ſub ſarcinis adoriri. qua pulſa, impe- 3
dimentisque direptis, futurum, ut reliquæ con-
tra conſiſtere non auderent. adjuvabat etiam eo- 4
rum conſilium, qui rem deferebant, quod Nervii
antiquitus, quum equitatu nihil poſſent, (neque
enim ad hoc tempus ei rei ſtudent, ſed, quidquid
poſſunt, pedeſtribus valent copiis) quo facilius
finitimorum equitatum, ſi prædandi cauſſa ad e-
os veniſſet, impedirent, teneris arboribus inciſis,
atque inflexis, crebrisque in latitudinem ramis
(enatis) & rubis ſentibusque interjectis effece-
rant, ut, inſtar muri, hæ ſepes munimenta præbe-
rent: quo non modo non intrari, ſed ne perſpici
qui-

5 quidem poſſet. iis rebus quum iter agminis no-
ſtri impediretur, non omittendum ſibi conſilium
Nervii exiſtimaverunt.

1 Loci natura erat hæc, quem noſtri caſtra dele- 18
gerant: Collis ab ſummo æqualiter declivis ad
flumen Sabin, quod ſupra nominavimus verge-
2 bat. ab eo flumine pari acclivitate collis naſce-
batur adverſus huic & contrarius, paſſus circiter
CC. infimus apertꝰ, ab ſuperiore parte ſylveſtris;
3 ut non facile introrſus perſpici poſſet. intra eas
ſilvas hoſtes in occulto ſeſe continebant. in aper-
to loco, ſecundum flumen, paucæ ſtationes equi-
tum videbantur. Fluminis erat altitudo circiter
pedum III.

1 Cæſar, equitatu præmiſſo, ſubſequebatur o- 19
mnibus copiis: ſed ratio, ordoque agminis ali-
ter ſe habebat, ac Belgæ ad Nervios detulerant.
2 nam, quod hoſtis appropinquabat, conſvetudine
3 ſua Cæſar VI. legiones expeditas ducebat. poſt
eas totius exercitus impedimenta collocabat. in-
de duæ legiones, quæ proxime conſcriptæ erant,
totum agmen claudebant, præſidioque impe-
4 dimentis erant. equites noſtri cum funditori-
bus ſagittariiſque flumen transgreſſi cum hoſti-
5 um equitatu prœlium committunt. quum ſe illi
identidem in ſilva ad ſuos reciperent, ac rur-
ſus è ſilva in noſtros impetum facerent, neque
noſtri longius, quam quem ad finem porrecta,
ac loca aperta pertinebant, cedentes inſequi au-
derent; interim legiones ſex, quæ primæ vene-
rant, opere dimenſo, caſtra munire cœperunt.

 ubi

ubi prima impedimenta noſtri exercitus 6
ab iis, qui in ſylvis abditi latebant, viſa
ſunt. quod tempus inter eos committendi prœlii
convenerat, ita ut intra ſilvam aciem ordines-
que conſtituerant, atq; ipſi ſeſe confirmaverant;
ſubito omnibus copiis provolaverunt, impe-
tumque in noſtros equites fecerunt. His facile 7
pulſis, ac proturbatis, incredibili celeritate ad
flumen decurrerunt; ut pene uno tempore &
ad ſylvas, & in flumine, & jam in manibus noſtris
hoſtes viderentur. eadem autem celeritate ad- 8
verſo colle ad noſtra caſtra, atque eos, qui in o-
pere occupati erat, contenderunt.

20 Cæſari omnia uno tempore erant agenda: ve- 1
xillum proponendum, quod erat inſigne, quum
ad arma concurri oporteret: ſignum tuba dan-
dum: ab opere revocandi milites: qui paullo
longius, aggeris petendi cauſſa, proceſſerant, ac-
cerſendi: acies inſtruenda: milites cohortandi:
ſignum dandum. quarum rerum magnam par- 2
tem temporis brevitas, & ſucceſſus & incurſus
hoſtium impediebat. iis difficultatibus duæ res 3
erant ſubſidio, ſcientia atque uſus militum, quod
ſuperioribus prœliis exercitati, quid fieri opor-
teret, non minus commode ipſi ſibi præſcribere,
quam ab aliis doceri, poterant. & quod ab ope-
re ſingulisque legionibus ſingulos legatos Cæſar
diſcedere, niſi munitis caſtris, vetuerat. Hi, pro- 4
pter celeritatem & propinquitatem hoſtium,
nihil jam Cæſaris imperium ſpectabant; ſed per
ſe, quæ videbantur, adminiſtrabant.

Digitized by Google

1 Cæſar neceſſariis rebus imperatis, ad cohor- 21
tandos milites, quam in partem fors obtulit,
decucurrit: & ad legionem decimam devenit.
2 milites non longiore oratione eſt cohortatus,
quam uti ſuæ priſtinæ virtutis memoriam reti-
nerent, ne perturbarentur animo, hoſtiumque
3 impetum fortiter ſuſtinerent. &, quod non lon-
gius hoſtes aberant, quam quo telum adjici poſ-
4 ſet; prœlii committendi ſignum dedit, atque i-
tem in alteram partem cohortandi cauſſa profe-
5 ctus, pugnantibus occurrit. temporis tanta fuit
exiguitas, hoſtiumque tam paratus ad dimican-
dum animus, ut, non modo ad inſignia accom-
modanda, ſed etiam ad galeas induendas, ſcutisq;
6 tegmenta detrahenda, tempus defuerit. Quam
quisque in partem ab opere caſu devenit, quæq;
prima ſigna conſpexit, ad hæc conſtitit: ne, in
quærendo ſuos, pugnandi tempus dimitteret.

1 Inſtructo exercitu, magis, ut loci natura, deje- 22
ctusque collis, & neceſſitas temporis; quam, ut
rei militaris ratio, atque ordo poſtulabat: quum
diverſis locis legiones aliæ alia in parte hoſtibus
reſiſterent, ſepibusque denſiſſimis, ut ante de-
monſtravimus, interjectis, proſpectus impedi-
retur; neque certa ſubſidia collocari, neque quid
in quaque parte opus eſſet, provideri, neque ab
2 uno omnia imperia adminiſtrari poterant. itaq;
in tanta rerum iniquitate, fortunæ quoque even-
tus varii ſequebantur.

1 Legionis nonæ & decimæ milites, ut in ſini- 23
ſtra parte aciei conſtiterant, pilis emiſſis, curſu ac

laſſi-

laſſitudine exanimatos, vulneribuſque confectos
Atrebates (nam his ea pars obvenerat) celeri-
ter ex loco ſuperiore in flumen compulerunt: &
tranſire conantes, inſecuti gladiis, magnam par-
tem eorum impeditam interfecerunt. ipſi tran- 2
ſire flumen non dubitaverunt; & in locum ini-
quum progreſſi rurſus regreſſos ac reſiſtentes
hoſtes, redintegrato prœlio, in fugam dederunt.
item alia in parte diverſæ duæ legiones, undeci- 3
ma, & octava, profligatis Veromanduis, quibuſ-
cum erant congreſſi, ex loco ſuperiore in ipſis
fluminis ripis prœliabantur. At totis fere à 4
fronte, & à ſiniſtra parte nudatis caſtris, quum in
dextro cornu legio duodecima, & non magno ab
ea intervallo ſeptima conſtitiſſet; omnes Nervii
confertiſſimo agmine, duce Boduognato, qui
ſummam imperii tenebat, ad eum locum con-
tenderunt. quorum pars aperto latere legiones 5
circumvenire, pars ſummum locum caſtrorum
petere cœpit.

24 Eodem tempore equites noſtri, levisque ar- 1
maturæ pedites, qui cum his una fuerant, quos
primo hoſtium impetu pulſos dixeram; quum
ſe in caſtra reciperent, adverſis hoſtibus occurre-
bant ac rurſus aliam in partem fugam petebant.
& calones, qui Decumana porta, à ſummo jugo
collis noſtros victores flumen tranſire conſpexe-
rant prædandi cauſa, egreſſi, quum reſpexiſſent,
& hoſtes in noſtris caſtris verſari vidiſſent, præ-
cipites ſeſe fugæ mandabant. ſimul eorum, qui 3
cum impedimentis veniebant, clamor fremitus-
que

que oriebatur: aliique aliam in partem perterri-
4 ti ferebantur. quibus omnibus rebus permoti
equites Treviri, quorum inter Gallos virtutis o-
pinio eſt ſingularis, qui, auxilii cauſſa à civitate
miſſi, ad Cæſarem venerant, quum multitudine
hoſtium caſtra noſtra compleri, legiones premi,
& pæne circumventas teneri, calones, equites,
funditores, Numidas, diverſos diſſipatosque in
omnes partes fugere vidiſſent, deſperatis noſtris
5 rebus, domum contenderunt. Romanos pulſos
ſuperatosque, caſtris, impedimentisque eorum
hoſtes potitos, civitati renunciaverunt.
1 Cæſar, ab decimæ legionis cohortatione ad 25
dextrum cornu profectus; ubi ſuos urgeri, ſignis-
que in unum locum collatis duodecimæ legio-
nis milites confertos ſibi ipſis ad pugnam eſſe
impedimento; quartæ cohortis omnibus centu-
rionibus occiſis, ſigniferoque interfecto, ſigno
amiſſo, reliquarum cohortium omnibus fere cen-
turionibus aut vulneratis, aut occiſis, in his, pri-
mipilo P. Sextio Baculo, fortiſſimo viro, multis
gravibusque vulneribus confecto, ut jam ſe ſu-
ſtinere non poſſet, reliquos eſſe tardiores, & non-
nullos à noviſſimis deſertos prœlio excedere, ac
tela vitare, hoſtes neq; à fronte ex inferiore loco
ſubeuntes intermittere, & ab utroque látere in-
ſtare, & rem eſſe in anguſto vidit, neq; ullum eſ-
ſe ſubſidium, quod ſubmitti poſſet; ſcuto ab no-
viſſimis uni militi detracto (quod ipſe eo ſine
2 ſcuto venerat,) in primam aciem proceſſit; cen-
turionibusque nominatim appellatis, reliquos

cohortatus, milites ſigna inferre, & manipulos
laxare juſſit, quo facilius gladiis uti poſſent. hujus 3
adventu ſpe illata militibus, ac redintegrato ani-
mo, quum pro ſe quisque in conſpectu Imperato-
ris etiam in extremis ſuis rebus operam navare
cuperet, paullum hoſtium impetus tardatus eſt.

26 Cæſar, quum ſeptimam legionem, quæ juxta 1
conſtiterat, item urgeri ab hoſtes vidiſſet, Trib.
mil. monuit, ut paullatim ſeſe legiones conjun-
gerent, & converſa ſigna in hoſte inferrent. quo 2
facto quum aliis alii ſubſidium ferrent, neque ti-
merent, ne adverſi ab hoſte circumvenirētur, au-
dacius reſiſtere, ac fortius pugnare cœperant. in- 3
terim milites legionum duarum, quæ in noviſſi-
mo agmine præſidio impedimentis fuerant,
prœlio nunciato, curſu incitato, in ſummo colle
ab hoſtibus conſpiciebantur. & T. Labienus, ca- 4
ſtris hoſtium potitus, & ex loco ſuperiore, quæ
res in noſtris caſtris gererentur, conſpicatus,
decimam legionem ſubſidio noſtris miſit. qui, 5
quum ex equitum & calonum fuga, quo in loco
res eſſet, quantoque in periculo & caſtra, & legio-
nes, & imperator verſaretur, cognoviſſent, nihil
ad celeritatem ſibi reliqui fecerunt.

27 Horum adventu tanta rerum commutatio eſt 1
facta, ut noſtri, etiam qui vulneribus confecti
procubuiſſent, ſcutis innixi, prœlium redinte-
grarent; tum calones, perterritos hoſtes conſpi-
cati, etiam inermes armatis occurrerent. equites 2
vero, ut turpitudinem fugæ virtute delerent, o-
mnibus in locis pugnabant, quo ſe legionariis

Digitized by Google

3 militibus præferrent. at hoſtes, etiam in extre-
ma ſpe ſalutis tantam virtutem præſtiterunt, ut,
quum primi eorum cecidiſſent, proximi jacenti-
bus inſiſterent, atque ex eorum corporibus pu-
4 gnarent; his dejectis, & coacervatis cadaveribus,
qui ſupereſſent, ut ex tumulo tela in noſtros con-
5 jicerent, pilaque intercepta remitterent: ut non
nequidquam tantæ virtutis homines judicari de-
beret auſos eſſe tranſire latiſſimum flumen, ad-
ſcendere altiſſimas ripas, ſubire iniquiſſimum
locum: quæ facilia ex difficillimis animi magni-
tudo redegerat.

1 Hoc prœlio facto, & prope ad internecionem 28
gente ac nomine Nerviorum redacto, majores
natu, quos una cum pueris, mulieribuſque in æ-
ſtuaria ac paludes collectos dixeramus, hac pu-
gna nunciata, quum victoribus nihil impeditum,
2 victis nihil tutum arbitrarentur; omnium, qui
ſupererant, conſenſu, legatos ad Cæſarem miſe-
3 runt; ſeque ei dediderunt; & commemoranda
civitatis calamitate, ex DC. ad III. ſenatores; ex
hominum millibus LX. vix ad D. qui arma fer-
3 re poſſent, ſeſe redactos eſſe dixerunt. quos Cæ-
ſar, ut in miſeros ac ſupplices uſus miſericordia
videretur, diligentiſſime conſervavit; ſuiſque fi-
nibus atque oppidis uti juſſit; & finitimis impe-
ravit, ut ab injuria & maleficio ſe ſuoſque prohi-
berent.

1 Atuatici, de quibus ſupra ſcripſimus, quum o- 29
mnibus copiis auxilio Nerviis venirent, hac pu-
2 gna nunciata, ex itinere domũ reverterunt: cun-
ctis

ctis oppidis caſtelliſque deſertis, ſua omnia in 2
unum oppidum egregie natura munitum contu-
lerunt. quod quum ex omnibus in circuitu parti- 3
bus altiſſimas rupes deſpectuſque haberet, una
ex parte leniter acclivis aditus, in latitudinem
non amplius CC. pedum relinquebatur: quem
locum duplici altiſſimo muro munierant. tum
magni ponderis ſaxa, & præacutas trabes in
muro collocarant. ipſi erant ex Cimbris, Teu- 4
toniſque prognati; qui, quum iter in provin-
ciam noſtram, atque Italiam facerent, his impe-
dimentis, quæ ſecum agere ac portare non pote-
rant, citra flumen Rhenum depoſitis; cuſtodiæ
ex ſuis ac præſidio VI. millia hominum una reli-
querunt. hi, poſt eorum obitum, multos annos 5
à finitimis exagitati, quum alias bellum infer-
rent, alias illatum defenderent; conſenſu eorum
omnium pace facta hunc ſibi domicilio locum
delegerunt.

30 Ac, primo adventu exercitus noſtri, crebras 1
ex oppido excurſiones faciebant, parvuliſque
prœliis cum noſtris contendebant. poſtea, val- 2
lo pedum XII. in circuitu XV. millium, cre-
briſque caſtellis circummuniti, oppido ſeſe con-
tinebant. ubi, vineis actis, aggere exſtructo, 3
turrim conſtitui procul viderunt, primum irri-
dere ex muro, atque increpitare vocibus, quo
tanta machinatio ab tanto ſpatio inſtitueretur?
quibuſnam manibus, aut quibus viribus, præ- 4
ſertim homines tantulæ ſtaturæ (nam pleriſque
hominibus Gallis, pro magnitudine corporum

ſuo-

Digitized by Google

ſuorum, brevitas noſtra contemtui eſt,] tanti oneris turrim in muros ſeſe collocare confiderent.

1 Ubi vero moveri, & appropinquare mœnibus 31
viderunt, nova atque inuſitata ſpecie commoti,
legatos ad Cæſarē de pace miſerunt: qui ad hunc
2 modum locuti: Non ſe exiſtimare, Romanos ſi-
ne ope deorum bellum gerere; qui tantæ alti-
tudinis machinationes tanta celeritate pro-
movere, & ex propinquitate pugnare poſſent,
3 ſe, ſuaque omnia eorum poteſtati permittere
4 dixerunt. unum petere, ac deprecari; ſi forte
pro ſua clementia ac manſvetudine, quam ipſi
ab aliis audiſſent, ſtatuiſſet, Aduaticos eſſe con-
5 ſervandos, ne ſe armis deſpoliaret. ſibi omnes
fere finitimos eſſe inimicos ac ſuæ virtuti invi-
dere; à quibus ſe defendere, traditis armis, non
6 poſſent. ſibi præſtare, ſi in eum caſum deduce-
rentur, quamvis fortunam à populo R. pati,
quam ab his per cruciatum interfici; inter quos
dominari conſveſſent.

1 Ad hæc Cæſar reſpondit, Se magis conſve- 32
tudine ſua, quam merito eorum, civitatem
conſervaturum, ſi prius, quam aries murum atti-
2 giſſet, ſe dedidiſſent; ſed deditionis nullam eſſe
conditionem, niſi armis traditis: ſe id, quod in
Nervios feciſſet, facturum; finitimisq; imperatu-
rum, ne quam dedititiis populi R. injuriam in-
3 ferrent. Re nunciata ad ſuos, illi ſe, quæ impera-
4 rentur, facere dixerunt. Armorū magna multitu-

dine.

Digitized by Google

dine de muro in foſſam, quæ erat ante oppidum, jacta, ſic ut prope ſummam muri aggeriſq; altitudinem acervi armorum adæquarent: & tamen circiter parte tertia (ut poſtea perſpectum eſt) celata, atque in oppido retenta, portis patefactis, eo die pace ſunt uſi.

33 Sub veſperum Cæſar portas claudi, militeſq; ex oppido exire juſſit, ne quam noctu oppidani à militibus injuriam acciperent. illi, ante inito (ut intellectū eſt) conſilio, quod, deditione facta, noſtros præſidia deducturos, aut deniq; indiligentius ſervaturos crediderant, partim cum his, quæ retinuerant & celaverant, armis, partim, ſcutis ex cortice factis, aut viminibus intextis, quæ ſubito (ut temporis exiguitas poſtulabat) pellibus induxerant: tertia vigilia, qua minime arduus ad noſtras munitiones adſcenſus videbatur, omnibus copiis repente ex oppido eruptionem fecerunt. Celeriter, ut ante Cæſar imperaverat, ignibus ſignificatione facta ex proximis caſtellis eo concurſum eſt: pugnatumque ab hoſtibus ita acriter, ut à viris fortibus in extrema ſpe ſalutis, iniquo loco contra eos, qui ex vallo turribuſque tela jacerent, pugnari debuit, quum una in virtute omnis ſpes ſalutis conſiſteret. Occiſis ad hominum millibus IV. reliqui in oppidum rejecti ſunt. poſtridie ejus diei, refractis portis, quum jam defenderet nemo, atque intromiſſis militibus noſtris, ſectionem ejus oppidi univerſam Cæſar vendidit: ab his, qui emerant, capitum numerus ad eum relatus eſt millium LIII.

Eo-

1 Eodem tempore à P. Craſſo, quem cum legio- 34
ne una miſerat ad Venetos, Unellos, Oſiſmios,
Curioſolitas, Seſuvios, Aulercos, Rhedones, quæ
ſunt maritimæ civitates, Oceanumque attingunt,
certior factus eſt, omnes eas civitates in ditio-
nem poteſtatemque populi R. eſſe redactas.
1 His rebus geſtis, omni Gallia pacata, tanta 35
hujus belli ad Barbaros opinio perlata eſt, uti ab
nationibus, quæ trans Rhenum incolerent, mit-
terentur legati ad Cæſarem, quæ ſe obſides datu-
2 ras, imperata facturas, pollicerentur; quas lega-
tiones Cæſar, quod in Italiam Illyricumque pro-
perabat, initâ proximâ æſtate, ad ſe reverti juſ-
3 ſit. Ipſe in Carnutes, Andes, Turones, quæ civita-
tes propinquæ his locis erant, ubi bellum geſſe-
rat, legionibus in hiberna deductis, in Italiam
4 profectus eſt. ob eas res, ex litteris Cæſaris, dies
XV. ſupplicatio decreta eſt. quod ante id tem-
pus acciderat nulli.

LIBER III.

1 Quum in Italiam proficiſceretur Cæſar,
Ser. Galbam cum legione duodecima
& parte equitatus, in Nantuates, Ver-
agros, Sedunosque miſit, qui à finibus
Allobrogum, & lacu Lemano, & flumine Rho-
2 dano ad ſummas Alpes pertinent. cauſſa mit-
tendi fuit, quod iter per Alpes, quo magno cum
periculo, magniſque portoriis mercatores ire
3 conſueverant, patefieri volebat. huic permiſit, ſi
opus eſſe arbitraretur, uti in iis locis legionem
hie-

hiemandi cauſſa, collocaret. Galba ſecundis ali- 4
quot prœliis factis, caſtellisque compluribus eo-
rum expugnatis, miſſis ad eum undique legatis,
obſidibusque datis, & pace facta, conſtituit co-
hortes duas in Nantuatibus collocare, ipſe cum
reliquis ejus legionis cohortibus in vico Vera-
grorum, qui appellatur Octodurus, hiemare. qui 5
vicus poſitus in valle, non magna adjecta plani-
cie, altiſſimis montibus undique continetur.
quum hic in duas partes flumine divideretur, al- 6
teram partem ejus vici Gallis conceſſit; alteram
vacuam ab illis relictam cohortibus ad hieman-
dum attribuit. eum locum vallo foſſaque mu-
nivit.

2 Quum dies hibernorum complures tranſiſ- 1
ſent, frumentumque eo comportari juſſiſſet; ſu-
bito per exploratores certior factus eſt, ex ea
parte vici, quam Gallis conceſſerant, omnes no-
ctu diſceſſiſſe, montesque, qui impenderent, a
maxima multitudine Sedunorum & Veragrorum
teneri. id aliquot de cauſſis acciderat, ut ſubito 2
Galli belli renovandi, legionisque opprimendæ
conſilium caperent. primum, quod legionem, 3
neque eam pleniſſimam, detractis cohortibus
duabus, & compluribus ſigillatim, qui commea-
tus petendi cauſſa, miſſi erant, abſentibus, pro-
pter paucitatem deſpiciebant: tum etiam, quod, 4
propter iniquitatem loci, quum ipſi ex monti-
bus in vallem decurrerent, & tela conjicerent:
ne primum quidem poſſe impetum ſuſtineri exi-
ſtimabant. accedebat, quod ſuos ab ſe liberos abs- 5

tra-

Digitized by Google

tractos obſidum nomine dolebant; & Romanos,
non ſolum itinerum cauſſa, ſed etiam perpetuæ
poſſeſſionis, culmina Alpium occupare conari,
& ea loca finitimæ provinciæ adjungere, ſibi per-
ſvaſum habebant.

1 His nunciis acceptis, Galba; quum neque o- 3
pus hibernorum, munitionesque plene eſſent
perfectæ, neque de frumento, reliquoque
commeatu ſatis eſſet proviſum; quod deditione
facta, obſidibusque acceptis, nihil de bello ti-
mendum exiſtimaverat; concilio celeriter con-
2 vocato, ſententias exquirere cœpit. quo in con-
cilio quum tantum repentini periculi præter o-
pinionem accidiſſet, ac jam omnia fere ſuperio-
ra loca multitudine armatorum completa con-
ſpicerentur, neque ſubſidio veniri, neque com-
meatus ſupportari, intercluſis itineribus, pos-
3 ſent; prope jam deſperata ſalute, nonnullæ hu-
juſmodi ſententiæ dicebantur, ut, impedimentis
relictis, eruptione facta, iisdem itineribus, qui-
bus eo perveniſſent, ad ſalutem contenderent.
4 majori tamen parti placuit, hoc reſervato ad ex-
tremum conſilio, interim rei eventum experiri,
& caſtra defendere.

1 Brevi ſpatio interjecto, vix ut his rebus, quas 4
conſtituiſſent, collocandis, atque adminiſtrandis
tempus daretur, hoſtes ex omnibus partibus, ſi-
gno dato, decurrere, lapides, gæſaque in vallum
2 conjicere. noſtri primo, integris viribus fortiter
repugnare, neque ullum fruſtra telum ex loco
ſuperiore mittere: ut quæque pars caſtrorum nu-

data defenſoribus premi videbatur, eò occurre-
re, & auxilium ferre. ſed hoc ſuperari, quod di- 3
uturnitate pugnæ hoſtes defeſſi prœlio excede-
bant, alii integris viribus ſuccedebant: quarum
rerum à noſtris propter paucitatem fieri nihil
poterat; ac non modo defeſſo ex pugna exce- 4
dendi, ſed ne ſaucio quidem ejus loci, ubi con-
ſtiterat, relinquendi ac ſui recipiendi facultas
dabatur.

5 Quum jam amplius horis VI. continenter pu- 1
gnaretur, ac non ſolum vires, ſed etiam tela no-
ſtris deficerent, atque hoſtes acrius inſtarent, lan-
gvidioribusque noſtris, vallum ſcindere, & foſſas
complere cœpiſſent, resque eſſet jam ad extre-
mum deducta caſum, P. Sextius Baculus, primi- 2
pili centurio, quem Nervico prœlio compluribus
confectum vulneribus diximus, & item C. Volu-
ſenus tribunus mil. vir & conſilii magni & virtu-
tis, ad Galbam accurrunt, atque unam eſſe ſpem
ſalutis docent: ſi, eruptione facta, extremum au-
xilium experirentur. itaque, convocatis centu- 3
rionibus, celeriter milites certiores facit, paul-
liſper intermitterent prœlium, ac tantummodo
tela miſſa exciperent, ſeque ex labore reficerent.
poſt ſigno dato, è caſtris erumperent, atque o-
mnem ſpem ſalutis in virtute ponerent.

6 Quod juſſi ſunt, faciunt; ac ſubito omnibus 1
portis eruptione facta, neque cognoſcendi quid
fieret, neque ſui colligendi hoſtibus facultatem
relinquunt. ita commutata fortuna, eos, qui in 2
ſpem potiendorum caſtrorum venerant, undiq;
cir-

Digitized by Google

circumventos, interficiunt, & ex hominum mil-
libus amplius XXX. quem numerum barbaro-
rum ad caſtra veniſſe conſtabat, plus tertia parte
interfecta, reliquos perterritos in fugam conjici-
unt: ac, ne in locis quidem ſuperioribus conſiſte-
3 re patiuntur. ſic omnibus hoſtium copiis fuſis,
armisque exutis, ſe in caſtra munitionesque ſuas
4 recipiunt. quo prœlio facto, quod ſæpius fortu-
nam tentare Galba nolebat, atque alio ſeſe in hi-
berna conſilio veniſſe meminerat, aliis occurriſſe
rebus videbat, maxime frumenti, commeatusq;
inopia permotus, poſtero die omnibus ejus vici
ædificiis incenſis, in provinciam reverti conten-
5 dit: ac nullo hoſte prohibente, aut iter demo-
rante, incolumem legionem in Nantuates, inde
in Allobrogas, perduxit, ibique hiemavit.

1 His rebus geſtis, quum omnibus de cauſſis Cæ- 7
ſar pacatam Galliam exiſtimaret, ſuperatis Bel-
gis, expulſis Germanis, victis in Alpibus Sedu-
nis, atque ita inita hieme in Illyricum profectus
2 eſſet, quod eas quoque nationes adire, & regio-
nes cognoſcere volebat; ſubitum bellum in Gal-
lia coortum eſt. ejus belli hæc fuit cauſſa. P. Craſ-
ſus adoleſcens cum legione VII. proximus mare
3 Oceanum Andibus hiemabat. is, quod in his lo-
cis inopia frumenti erat, præfectos, tribunosque
mil. complures in finitimas civitates, frumenti
4 commeatusque petendi cauſſa, dimiſit. quo in
numero erat T. Terraſidius miſſus in Euſubios;
M. Terebius Gallus, in Curioſolitas; Q. Vela-
nius, cum T. Silio, in Venetos.

Digitized by Google

8 Hujus civitatis eſt longe ampliſſima auctori- 1
tas omnis oræ maritimæ regionum earum, quod
& naves habent Veneti plurimas, quibus in
Britanniam navigare conſveverunt; & ſci-
entia atque uſu nauticarum rerum ceteros
antecedunt; & in magno impetu maris, atque
aperto, paucis portibus interjectis, quos tenent
ipſi, omnes fere, qui eodem mari uti conſveve-
runt, habent vectigales. ab iis fuit initium reti- 2
nendi Silii atque Velanii, quod per eos ſuos ſe
obſides, quos Craſſo dediſſent, recuperaturos e-
xiſtimabant. horum auctoritate finitimi addu- 3
cti (ut ſunt Gallorum ſubita & repentina conſi-
lia) eadem de cauſſa Trebium Terraſidumque
retinent: & celeriter miſſis legatis, per ſuos prin-
cipes inter ſe conjurant, nihil, niſi communi con-
ſilio, acturos, eundemque omnis fortunæ exi-
tum eſſe laturos; reliquasque civitates ſollici- 4
tant ut, in ea libertate, quam à majoribus acce-
perant, permanere, quam Romanorum ſervitu-
tem perferre, mallent. omni ora maritima ce- 5
leriter ad ſuam ſententiam perducta, commu-
nem legationem ad P. Craſſum mittunt, ſi velit
ſuos recipere, obſides ſibi remittat.

9 Quibus de rebus Cæſar à Craſſo certior factus; 1
quod ipſe aberat longius; naves interim longas
ædificari in flumine Ligeri, quod influit in Ocea-
num, remiges ex provincia inſtitui, nautas gu-
bernatoresq; comparari jubet. his rebus celeriter 2
adminiſtratis, ipſe, quam primum per anni
tem-

Digitized by Google

3 tempus potuit, ad exercitum contendit. Veneti,
reliquæque item civitates, cognito Cæſaris ad-
ventu, ſimul quod, quantum in ſe facinus admi-
ſiſſent, intelligebant, legatos, quod nomen ad o-
mnes nationes ſanctum inviolatumque ſemper
fuiſſet, retentos abs ſe, & in vincula conjectos;
pro magnitudine periculi bellum parare, & ma-
xime ea, quæ ad uſum navium pertinerent, pro-
videre inſtituunt, hoc majore ſpe, quod mul-
4 tum natura loci confidebant. pedeſtria eſſe iti-
nera conciſa æſtuariis, navigationem impedi-
tam propter inſcientiam locorum, paucitatemq;
5 portuum ſciebant. neque noſtros exercitus, pro-
pter frumenti inopiam, diutius apud ſe morari
6 poſſe confidebant. ac jam ut omnia contra opi-
nionem acciderent, tamen ſe plurimum navibus
poſſe: Romanos neque ullam facultatem habe-
re navium, neque eorum locorum, ubi bellum
7 geſturi eſſent, vada, portus, inſulasque noviſſe: ac
longe aliam eſſe navigationem in concluſo mari,
atque in vaſtiſſimo atque apertiſſimo Oceano,
8 perſpiciebant. his initis conſiliis, oppida muni-
unt, frumenta ex agris in oppida comportant.
9 naves in Venetiam, ubi Cæſarem primum bel-
lum geſturum conſtabat, quam plurimas poſ-
10 ſunt, cogunt. ſocios ſibi ad id bellum Oſiſmi-
os, Lexobios, Nannetes, Ambialites, Morinos,
Diablintres, Menapios adſciſcunt. auxilia ex
Britannia, quæ contra eas regiones poſita eſt,
acceſſunt. 10
1 Erant hæ difficultates belli gerendi, quas ſu-

pra oſtendimus. ſed tamen multa Cæſarem ad
id bellum incitabant: injuriæ retentorum equi- 2
tum Romanorum: rebellio facta poſt deditio-
nem: defectio datis obſidibus: tot civitatum
conjuratio: in primis, ne, hac parte neglecta, re-
liquæ nationes idem ſibi liceri arbitrarentur. ita- 3
que qvum intelligeret omnes fere Gallos novis
rebus ſtudere, & ad bellum mobiliter celeriter-
que excitari, omnes autem homines natura li-
bertati ſtudere, & conditionem ſervitutis odiſ-
ſe; prius quam plures civitates conſpirarent,
partiendum ſibi, ac latius diſtribuendum exer-
citum putavit.

11 Itaque T. Labienum legatum in Treviros, qui 1
proximi Rheno flumini ſunt, cum equitatu mit-
tit. huic mandat; Rhemos, reliquoſque Belgas 2
adeat, atque in officio contineat: Germanoſque,
qui auxilio à Belgis acceſſiti dicebantur, ſi per
vim navibus flumen tranſire conentur, prohibe-
at. P. Craſſum cum cohortibus legionariis XII. 3
& magno numero equitatus in Aquitaniam pro-
ficiſci jubet, ne ex his nationibus auxilia in Gal-
liam mittantur, ac tantæ nationes conjungantur.
Q. Titurium Sabinum legatũ cum legionibus III 4
in Unellos, Curoſolitas, Lexobiosq; mittit, qui
eam manum diſtinendam curet. D. Brutum ado- 5
leſcentem claſſi, Gallicisque navibus, quas ex
Pictonibus, & Santonis, reliquisque pacatis re-
gionibus convenire juſſerat; præficit; & quum
primum poſſet, in Venetos proficiſci jubet. ipſe
eo pedeſtribus copiis contendit. 1

Erant

Digitized by Google

1 Erant ejuſmodi fere ſitus oppidorum, ut po- 12
ſita in extremis lingulis promontoriiſque neque
pedibus aditum haberent, quum ex alto ſe æſtus
incitaviſſet, quod bis ſemper accidit horarum
XII. ſpatio; neque navibus, quod, rurſus minu-
2 ente æſtu, naves in vadis afflictarentur. ita u-
traque re oppidorum oppugnatio impedieba-
3 tur: ac, ſi quando magnitudine operis forte ſu-
perati, extruſo mari aggere ac molibus, atque
his ferme mœnibus adæquatis, ſuis fortunis de-
ſperare cœperant; magno numero navium ap-
pulſo, cujus rei ſummam facultatem habebant,
ſua omnia deportabant; ſeque in proxima op-
pida recipiebant. ibi ſe rurſus iiſdem opportu-
4 nitatibus loci defendebant. hæc eo facilius ma-
5 gnam partem æſtatis faciebant, quod noſtræ na-
ves tempeſtatibus detinebantur; ſummaque e-
rat vaſto atque aperto mari, magnis æſtibus, ra-
ris ac prope nullis portubus, difficultas navi-
gandi.

1 Namque ipſorum naves ad hunc modum fa- 13
ctæ armatæque erant. Carinæ aliquanto planio-
res quam noſtrarum navium, quo facilius vada,
2 ac deceſſum æſtus excipere poſſent. proræ admo-
dum erectæ, atque item puppes ad magnitudi-
nem fluctuum tempeſtatumque accommodatæ.
3 naves totæ factæ ex robore, ad quamvis vim &
4 contumeliam perferendam. tranſtra ex pedali-
bus in latitudinem trabibus confixa clavis fer-
5 reis, digiti pollicis craſſitudine. anchoræ, pro fu-
6 nibus, ferreis catenis revinctæ. pelles pro velis,

Digitized by Google

alutæq; tenuiter confectæ, ſive propter lini ino-
piam, atque ejus uſus inſcientiam; ſive, quod eſt
magis veriſimile, quod tantas tempeſtates Ocea-
ni, tantosq; impetus ventorum ſuſtineri, ac tan-
ta onera navium regi velis non ſatis commode
arbitrabantur. Cum his navibus noſtræ claſſi e- 7
jusmodi congreſſus erat; ut una celeritate, &
pulſu remoram præſtaret; reliqua, pro loci na-
tura, pro vi tempeſtatum, illis eſſent aptiora &
accommodatiora. neque enim his noſtræ roſtro 8
nocere poterant: tanta in his erat firmitudo: ne-
que propter altitudinem, facile telum adjiciebatur,
& eadem de cauſſa minus incommode ſco-
pulis continebantur. accedebat, ut, quum ſævire 9
ventus cœpiſſet, & ſe vento dediſſent, & tempe-
ſtatem ferrent facilius, & in vadis conſiſterent
tutius, & ab æſtu derelictæ nihil ſaxa & cautes ti-
merent. quarum rerum omnium noſtris navi-
bus caſus erant extimeſcendi.

14 Compluribus expugnatis oppidis, Cæſar, ubi 1
intellexit fruſtra tantum laborem ſumi, neq; ho-
ſtium fugam captis oppidis reprimi, neque his
noceri poſſe, ſtatuit expectandam claſſem. quæ 2
ubi convenit, ac primum ab hoſtibus viſa eſt; cir-
citer CCXX. naves eorum paratiſſimæ atque
omni genere armorum ornatiſſimæ è portu pro-
fectæ noſtris adverſæ conſtiterunt. neque ſatis 3
Bruto, qui claſſi præerat, neque tribunis mil. cen-
turionibusque, quibus ſingulæ naves erant attri-
butæ, conſtabat, quid agerent, aut quam ratio-
nem pugnæ inſiſterent. roſtro enim noceri non 4
poſſe

Digitized by Google

poſſe cognoverant: turribus autem excitatis ta-
men has altitudo puppium ex barbaris navibus
ſuperabat; ut neque ex inferiore loco ſatis com-
mode tela adjici poſſent, & miſſa à Gallis gravi-
5 us acciderent. una erat magno uſui res præpa-
rata à noſtris, falces præacutæ, inſertæ affixæque
longuriis, non abſimili forma muralium falci-
6 um. his quum funes, qui antennas ad malos de-
ſtinebant, comprehenſi adductiq; erant, navigio
7 remis incitato prærumpebantur. quibus abſciſ-
ſis, antennæ neceſſario concidebant, ut, quum o-
mnis Gallicis navibus ſpes in velis armamentiſ-
que conſiſteret, his ereptis, omnis uſus navium
8 uno tempore eriperetur. reliquum erat certa-
men poſitum in virtute; qua noſtri milites faci-
le ſuperabant, atque eo magis quod in conſpectu
Cæſaris, atque omnis exercitus res gerebatur;
9 ut nullum paullo fortius factum latere poſſet. o-
mnes enim colles, & loca ſuperiora, unde erat
propinquus deſpectus in mare, ab exercitu tene-
bantur.

1 Disjectis, ut diximus, antennis, quum ſingulas 15
binæ aut ternæ naves circumſiſterent, milites
ſumma vi tranſcendere in hoſtium naves contē-
2 debant. quod poſtquam barbari fieri animad-
verterunt, expugnatis compluribus navibus,
quum ei rei nullum reperiretur auxilium; fuga
3 ſalutem petere contenderunt. ac, jam converſis
in eam partem navibus, quo ventus ferebat, tan-
ta ſubito malacia, ac tranquillitas exſtitit, ut ſe
4 loco movere non poſſent. quæ quidem res ad

Digitized by Google

negotium conficiendum maxime fuit opportu-
na. nam ſingulas noſtri conſectati expugnave- 5
runt, ut perpaucæ ex omni numero, noctis inter-
ventu, ad terram pervenerint, quum ab hora IV.
usque ad Solis occaſum, pugnaretur.

16 Quo prœlio bellum Venetorum totiusque o- 1
ræ maritimæ confectum eſt. nam quum omnis 2
juventus, omnes etiam gravioris ætatis, in qui-
bus aliquid conſilii aut dignitatis fuit, eo conve-
nerant; tum navium quod ubique fuerat, unum
in locum coëgerant. quibus amiſſis, reliqui ne- 3
que quo ſe reciperent, neque quemadmodum
oppida defenderent, habebant. itaque ſe, ſuaque
omnia Cæſari dediderunt. in quos eo gravius 4
Cæſar vindicandum ſtatuit, quod diligentius in
reliquum tempus à barbaris jus legatorum con-
ſervaretur. itaque, omni ſenatu necato, reliquos
ſub corona vendidit.

Dum hæc in Venetis geruntur, Q. Titurius 1
17 Sabinus cum his copiis, quas à Cæſare accepe-
rat, in fines Unellorum pervenit. his præerat 2
Viridovix, ac ſummam imperii tenebat earum
omnium civitatum, quæ defecerant; ex quibus
exercitum, magnasque copias coëgerat. atque 3
his paucis diebus Aulerci, Eburovices, Lexoviiq;
ſenatu ſuo interfecto, quod auctores belli eſſe no-
lebant, portas clauſerunt, ſeque cum Viridovice
conjunxerunt; magnaque præterea multitudo 4
undique ex Gallia perditorum hominum latro-
numque convenerat, quos ſpes prædandi, ſtudi-
umque bellandi ab agricultura, & quotidiano
labo-

Digitized by Google

5 labore revocabat. Sabinus idoneo omnibus rebus loco caſtris ſeſe tenebat, quum Viridovix contra eum duum millium ſpatio conſediſſet, quotidieque productis copiis pugnandi poteſtatem faceret, ut jam non ſolum hoſtibus in contemptionem Sabinus veniret, ſed etiam noſtro-
6 rum militum vocibus non nihil carperetur: tantamque opinionem timoris præbuit, ut jam ad
7 vallum caſtrorum hoſtes accedere auderent. id ea de cauſſa faciebat, quod cum tanta multitudine hoſtium, præſertim eo abſente, qui ſummam imperii teneret, niſi æquo loco, aut opportunitate aliqua data, legato dimicandum non exiſtimabat.

Hac confirmata opinione timoris, idoneum 18
1 quendam hominem & callidum delegit Gallum, ex iis quos auxilii cauſſa ſecum habebat. huic
2 magnis præmiis pollicitationibusque perſvadet, uti ad hoſtes tranſeat: quid fieri velit, edocet. qui ubi pro perfuga ad eos venit, timorem Ro-
3 manorum proponit. quibus anguſtiis ipſe Cæſar à Venetis prematur, docet: neque longius abeſ-
4 ſe, quin proxima nocte Sabinus clam ex caſtris exercitum educat, & ad Cæſarem, auxilii ferendi cauſſa, proficiſcatur. quod ubi auditum eſt,
5 conclamant omnes, occaſionem negotii bene gerendi amittendam non eſſe: ad caſtra iri oportere. Multæ res ad hoc conſilium Gallos horta-
6 bantur: ſuperiorum dierum Sabini cunctatio; perfugæ confirmatio; inopia cibariorum, cui rei parum diligenter ab his erat proviſum; ſpes Ve-

netū

netici belli: & quod fere libenter homines, id quod volunt, credunt. iis rebus adducti non pri- 7 us Viridovicem, reliquosque duces ex concilio dimittunt, quam ab his ſit conceſſum, arma uti capiant & ad caſtra contendant. qua re conceſſa, 8 læti, velut explorata victoria, ſarmentis virgultisque collectis, quibus foſſas Romanorum compleant, ad caſtra pergunt.

19 Locus erat caſtrorum editus, & paullatim ab 1 imo acclivis: circiter paſſus CIↃ. huc magno curſu contenderunt. ut quamminimum ſpatii ad ſe colligendos armandosque Romanis daretur, exanimatique pervenerunt. Sabinus ſuos horta- 2 tus, cupientibus ſignum dat. impeditis hoſtibus, propter ea, quæ ferebant, onera, ſubito duabus portis eruptionem fieri jubet. factum eſt oppor- 3 tunitate loci, hoſtium inſcitia ac defatigatione, virtute militum, ac ſuperiorum pugnarum exercitatione, ut ne unum quidem noſtrorum impetum ferrent, ac ſtatim terga verterent. quos im- 4 peditos, integris viribus milites noſtri conſecuti, magnum numerum eorum occiderunt; reliquos, equites conſectati, paucos, qui ex fuga evaſerant, reliquerunt. ſic, uno tempore, & de navali pu- 5 gna Sabinus, & de Sabini victoria Cæſar certior factus eſt: civitatesque omnes ſe ſtatim Titurio dediderunt. nam ut ad bella ſuſcipienda Gallo- 6 rum alacer ac promptus eſt animus; ſic mollis ac minime reſiſtens ad calamitates perferendas, mens eorum eſt.

Eo-

Digitized by Google

1 Eodem fere tempore, P. Craſſus, quum in A- 20
quitaniam perveniſſet, quæ pars, ut ante dictum
eſt, & regionum latitudine, & multitudine ho-
minum, ex tertia parte Galliæ eſt æſtimanda,
quum intelligeret in illis locis ſibi bellum ge-
rendum, ubi paucis ante annis L. Valerius Præ-
coninus legatus, exercitu pulſo, interfectus eſſet,
atque unde L. Manilius Procos. impedimentis a-
miſſis, profugiſſet; non mediocrem ſibi diligen-
2 tiam adhibendam intelligebat. itaque, re fru-
mentaria proviſa, auxiliis, equitatuque compa-
rato, multis præterea viris fortibus Toloſa, Car-
caſone, & Narbone, quæ ſunt civitates Galliæ
provinciæ finitimæ, ex his regionibus nomina-
tim evocatis, in Sotiatium fines exercitum intro-
3 duxit. cujus adventu cognito Sotiates, magnis
copiis coactis, equitatuque, quo plurimum va-
lebant, in itinere agmen noſtrum adorti, pri-
4 mum equeſtre prœlium commiſerunt: deinde,
equitatu ſuo pulſo, atque inſequentibus noſtris,
ſubito pedeſtres copias; quas in convalle in inſi-
diis collocaverant, oſtenderunt. hi, noſtros disje-
ctos adorti, prœlium renovarunt.

1 Pugnatum eſt diu, atque acriter; quum Sotia- 21
tes ſuperioribus victoriis freti in ſua virtute
totius Aquitaniæ ſalutem poſitam putarent;
noſtri autem, quid ſine imperatore, & ſine reli-
quis legionibus, adoleſcentulo duce, efficere
poſſent, perſpici cuperent: tandem tamen con-
2 fecti vulneribus hoſtes terga vertere. quorum
magno numero interfecto, Craſſus ex itinere
op-

Digitized by Google

oppidum Sotiatium oppugnare cœpit. quibus
fortiter reſiſtentibus, vineas turresque egit. Illi 3
alias eruptione tentata, alias cuniculis ad agge-
rem vineasque actis, cujus rei ſunt longe peritiſ-
ſimi Aquitani, propterea quod multis locis apud
eos ærariæ ſecturæ ſunt; ubi diligentia noſtrorū,
nihil his rebus profici poſſe intellexerunt, lega-
tos ad Craſſum mittunt; ſeque in deditionem ut
recipiat, petunt. qua re impetrata, arma trade-
re juſſi, faciunt.

22 Atque in ea re omnium noſtrorum intentis a- 1
nimis, alia ex parte oppidi Adcantuannus, qui
ſummam imperii tenebat, cum DC. devotis, quos
illi Soldurios appellant; quorum eſt hæc condi- 2
tio, ut in omnibus vita commodis una cum his
fruantur, quorum ſe amicitiæ dediderunt: ſi quid
iis per vim accidat, aut eundem caſum una fe-
rant, aut ſibi mortem conſciſcant. neque adhuc 3
hominum memoria repertus eſt quiſquam, qui,
eo interfecto, cujus ſe amicitiæ devoviſſet, mori
recuſaret. cum iis Adcantuannus eruptionem 4
facere conatus, clamore ab ea parte munitionis
ſublato, quum ad arma milites concurriſſent, ve-
hementerque ibi pugnatum eſſet, repulſus in op-
pidum eſt: uti tamen eadem deditionis conditio-
ne uteretur, à Craſſo impetravit.

23 Armis, obſidibusque acceptis, Craſſus in fi- 1
nes Vocatiorum & Taruſatium profectus eſt.
tum vero barbari commoti, quod oppidum & 2
natura loci, & manu munitum, paucis diebus
quibus eo ventum erat, expugnatum cognove-
rant,

Digitized by Google

rant, legatos quoquoverſus dimittere, conjurare,
3 obſides inter ſe dare, copias parare cœperunt.
mittuntur etiam ad eas civitates legati, quæ ſunt
4 citeriores Hiſpaniæ, finitimæ Aquitaniæ: inde
auxilia duceſque accerſuntur. quorum adventu
5 magna cum auctoritate, & magna cum homi-
num multitudine bellum gerere conantur. Du-
ces vero ii deliguntur, qui una cum Q. Sertorio
6 omnes annos fuerant, ſummamque ſcientiam rei
militaris habere exiſtimabantur. ii conſvetudi-
7 ne populi R. loca capere, caſtra munire, comme-
atibus noſtros intercludere inſtituunt. quod ubi
Craſſus animadvertit, ſuas copias propter exi-
guitatem non facile diduci, hoſtem & vagari, &
vias obſidere, & caſtris ſatis præſidii relinquere;
ob eam cauſſam minus commode frumentum,
commeatumque ſibi ſupportari; in dies hoſtium
numerum augeri; non cunctandum exiſtimavit,
8 quin pugna decertaret. hac re ad concilium de-
lata, ubi omnes idem ſentire intellexit, poſterum
diem pugnæ conſtituit.
1 Prima luce productis omnibus copiis, dupli- 24
ci acie inſtituta, auxiliis in mediam aciem conje-
ctis; quid hoſtes conſilii caperent, exſpectabat.
2 illi, etſi propter multitudinem, & veterem belli
gloriam, paucitatemque noſtrorum, ſe tuto di-
micaturos exiſtimabant; tamen tutius eſſe arbi-
3 trabantur, obſeſſis viis, commeatu intercluſo, ſi-
ne ullo vulnere victoria potiri: &, ſi propter in-
opiam rei frumentariæ Romani ſeſe recipere
cœpiſſent, impeditos agmine, & ſub ſarcinis in-
ferio-

Digitized by Google

ſeriores animo adoriri cogitabant. hoc conſilio 4
probato ab ducibus, productis Romanorum copiis, ſe caſtris tenebant. hac re perſpecta, Cras- 5
ſus, quum ſua cunctatione, atque opinione, timidiores hoſtes, noſtros milites alacriores ad pugnandum effeciſſet, atque omnium voces audirentur, exſpectari diutius non oportere, quin ad caſtra iretur; cohortatus ſuos, omnibus cupientibus, ad hoſtium caſtra contendit.

25 Ibi, quum alii foſſas complerent; alii, multis 1
telis conjectis, defenſores vallo munitionibusque depellerent; auxiliaresque, quibus ad pugnam non multum Craſſus confidebat, lapidibus telisque ſubminiſtrandis, & ad aggerem ceſpitibus comportandis, ſpeciem atq; opinionem pugnantium præberent; quum item ab hoſtibus conſtanter, ac non timide, pugnaretur, telaque ex loco ſuperiore miſſa non fruſtra acciderent; equites, 2
circuitis hoſtium caſtris, Craſſo renunciaverunt, non eadem eſſe diligentia ab Decumana porta caſtra munita, facilemque aditum habere.

26 Craſſus, equitum præfectos cohortatus, ut 1
magnis præmiis pollicitationibusque ſuos excitarent, quid fieri velit, oſtendit. illi, ut erat im- 2
peratum, eductis quatuor cohortibus, quæ præſidio caſtris relictæ, integræ ab labore erant, & longiore itinere circumductis, ne ex hoſtium caſtris conſpici poſſent, omnium oculis mentibuſque ad pugnam intentis, celeriter ad eas, quas diximus, munitiones pervenerunt; atque 3
his prorutis, prius in hoſtium caſtris conſtiterunt,

Digitized by Google

runt, quam plane ab his videri, aut, quid rei gere-
4 retur, cognoſci poſſet. tum vero, clamore ab ea
parte audito, noſtri redintegratis viribus, quod
plerumque in ſpe victoriæ accidere conſuevit,
5 acrius impugnare cœperunt. hoſtes undique cir-
cumventi, deſperatis omnibus rebus, ſe per mu-
nitiones dejicere, & fuga ſalutem petere conten-
6 derunt; quos equitatus apertiſſimis campis con-
ſectatus, ex millium L. numero, quæ ex Aquita-
nia Cantabriſque veniſſe conſtabat, vix quarta
parte relicta, multa nocte ſe in caſtra recepit.

1 Hac audita pugna maxima pars Aquitaniæ 27
ſeſe Craſſo dedidit, obſideſque ultro miſit: quo
in numero fuerunt Tarbelli, Bigerriones, Precia-
ni, Vocates, Taruſates, Eluſcates, Garites, Auſci,
2 Garumni, Siburzates, Cocoſateſque. paucæ ul-
timæ nationes, anni tempore confiſæ, quod hi-
ems ſuberat, id facere neglexerunt.

1 Eodem fere tempore Cæſar, etſi prope exacta 28
jam æſtas erat; tamen, quod omni Gallia pacata,
Morini, Menapiique ſupererant, qui in armis eſ-
ſent, neque ad eum unquam legatos de pace mi-
ſiſſent; arbitratus id bellum celeriter confici poſ-
2 ſe, eo exercitum adduxit; qui longe alia ratione,
ac reliqui Galli, bellum gerere inſtituerunt. nam,
quod intelligebant, maximas nationes, quæ
prœlio contendiſſent, pulſas, ſuperataſque eſſe;
continenteſque ſilvas ac paludes habebant; eo
3 ſe, ſuaque omnia contulerunt. ad quarum initi-
um ſilvarum quum perveniſſet Cæſar, caſtraque
munire inſtituiſſet; neque hoſtis interim viſus

eſſet; diſperſis in opere noſtris, ſubito ex omnibus partibus ſilvæ evolaverunt, & in noſtros impetum fecerunt. noſtri celeriter arma ceperunt, 4
eosque in ſilvas repulerunt; &, compluribus interfectis, longius impeditioribus locis ſecuti, paucos ex ſuis deperdiderunt.

29 Reliquis deinceps diebus Cæſar ſilvas cædere 1
inſtituit; &, ne quis inermibus imprudentibusque militibus ab latere impetus fieri poſſet; omnem eam materiam, quæ erat cæſa, converſam ad hoſtem collocabat, & pro vallo ad utrumque latus exſtruebat. Incredibili celeritate magno 2
ſpacio paucis diebus confecto, quum jam pecus atque extrema impedimenta ab noſtris tenerentur, ipſi denſiores ſilvas peterent; ejusmodi tempeſtates ſunt conſecutæ, uti opus neceſſario intermitteretur, & continuatione imbrium, diutius ſub pellibus milites contineri non poſſent. itaque, vaſtatis omnibus eorum agris, vicis, ædi- 3
ficiisque incenſis, Cæſar exercitum reduxit, & in Aulercis, Lexoviisque, reliquis item civitatibus, quæ proxime bellum fecerant, in hibernis collocavit.

LIBER IV.

1 EA, quæ ſecuta eſt, hieme, qui fuit annus 1
Cn. Pompejo, M. Craſſo, Coss. Uſipetes Germani, & item Tenchtheri, magna cum multitudine hominum flumen Rhenum tranſierunt, non longe à mari, quo Rhenus influit. cauſſa tranſeundi fuit, quod ab Svevis 2
com-

complures annos exagitati, bello premebantur,
3 & agricultura prohibebantur. Svevorum gens
eſt longe maxima, & bellicoſiſſima Germano-
4 rum omnium. ii centum pagos habere dicuntur:
ex quibus quotannis ſingula millia armatorum,
bellandi cauſſa, ſuis ex finibus educunt. reliqui
5 domi manent: pro ſe atque illis colunt. hi rurſus
invicem anno poſt in armis ſunt: illi domi re-
6 manent. Sic neque agricultura, neque ratio, ne-
7 que uſus belli intermittitur: ſed privati, ac ſepa-
rati agri apud eos nihil eſt: neque longius anno
remanere uno in loco, incolendi cauſſa licet. ne-
8 que multum frumento, ſed maximam partem la-
cte atque pecore vivunt, multumque ſunt in ve-
9 nationibus. quæ res & cibi genere, & quotidia-
na exercitatione, & libertate vitæ (quod à pueris
nullo officio aut diſciplina aſſvefacti nihil omni-
no contra voluntatem faciant) & vires alit, & im-
10 mani corporum magnitudine efficit. atque in
eam ſe conſvetudinem adduxerunt, ut locis fri-
gidiſſimis neque veſtitus, præter pelles, habeant
quidquam, quarum propter exiguitatem magna
eſt corporis pars aperta: & laventur in flumi-
nibus.

1 Mercatoribus eſt ad eos aditus, eo magis, ut,
quæ bello ceperint, quibus vendant, habeant;
quam quo ullam rem ad ſe importari deſiderent.
2 quin etiam jumentis, quibus maxime Gallia de-
lectatur, quæque impenſo parat pretio, Germani
importatis non utuntur; ſed quæ ſunt apud eos
nata prava atque deformia, hæc quotidiana exer-

Digitized by Google

citatione, ſummi ut ſint laboris, efficiunt. eque- 3
ſtribus prœliis ſæpe ex equis deſiliunt, ac pedi-
bus prœliantur; equosque eodem remanere ve-
ſtigio aſſvefaciunt; ad quos ſe celeriter, quum u-
ſus poſcit, recipiunt. neque eorum moribus tur- 4
pius quidquam, aut inertius habetur, quam e-
phippiis uti. itaq; ad quemvis numerum ephip- 5
piatorum equitum quamvis pauci adire audent.
vinum ad ſe omnino importari non ſinunt, 6
quod ea re ad laborem ferendum remolleſcere
homines, atque effeminari arbitrantur.

3 Publice maximam putant eſſe laudem, quam 1
latiſſime à ſuis finibus vacare agros: hac re ſi-
gnificari, magnum numerum civitatum ſuam
vim ſuſtinere non potuiſſe. itaque una ex parte 2
à Svevis circiter millia paſſuum DC. agri vacare
dicuntur. Ad alteram partem ſuccedunt Ubii, 3
quorum fuit civitas ampla atque florens, ut eſt
captus Germanorum, & paullo, qui ſunt ejus-
dem generis; etiam ceteris humaniores; propte-
rea quod Rhenum attingunt, multique ad eos
mercatores ventitant, & ipſi propter propinqui-
tatem Gallicis ſunt moribus aſſvefacti. hos quum 4
Svevi, multis ſæpe bellis experti propter ampli-
tudinem, gravitatemque civitatis, finibus expel-
lere non potuiſſent, tamen vectigales ſibi fece-
runt, ac multo humiliores infirmioresque red-
diderunt.

4 In eadem cauſſa fuerunt Uſipetes, & Tench- 1
theri, quos ſupra diximus; qui complures annos
Svevorum vim ſuſtinuerunt. ad extremum ta- 2
men

Digitized by Google

men agris expulſi & multis locis Germaniæ triennium vagati, ad Rhenum pervenerunt: quas regiones Menapii incolebant, & ad utramque ripam fluminis agros, ædificia, vicosque habebant.
3 ſed tantæ multitudinis adventu perterriti, ex his ædificiis, quæ trans flumen habuerant, demigraverunt: & cis Rhenum diſpoſitis præſidiis Germanos tranſire prohibebant.
4 illi, omnia experti, quum neque vi contendere, propter inopiam navium; neque clam tranſire, propter cuſtodias Menapiorum poſſent; reverti ſe in ſuas ſedes regionesque ſimulaverunt
5 & tridui viam progreſſi rurſus reverterunt: atque omni hoc itinere una nocte, equitatu confecto inſcios inopinantesque
6 Menapios oppreſſerunt; qui de Germanorum diſceſſu per exploratores certiores facti ſine metu trans Rhenum in ſuos vicos remigraverant.
7 his interfectis, navibusque eorum occupatis, priusquam ea pars Menapiorum, quæ citra Rhenũ erat, certior fieret, flumen tranſierunt; atque omnibus eorum ædificiis occupatis, reliquam partem hiemis ſe eorum copiis aluerunt.

5

1 His de rebus Cæſar certior factus, & infirmitatem Gallorum veritus, quod ſunt in conſiliis capiendis mobiles, & novis plerumque rebus
2 ſtudent, nihil his committendum exiſtimavit. eſt autem hoc Gallicæ conſuetudinis, ut, & viatores etiam invitos conſiſtere cogant; & quod quisq; eorum de quaque re audierit aut cognoverit, quærant; & mercatores in oppidis vulgus circumſiſtat; quibus ex regionibus veniant;

quasque ibi res cognoverint, pronunciare co-
gant. his rumoribus atque auditionibus permo- 3
ti de ſummis ſæpe rebus conſilia ineunt: quorum
eos è veſtigio pœnitere neceſſe eſt, quum incertis
rumoribus ſerviant & plerique ad voluntatem
eorum ficta reſpondeant.

6 Qua conſvetudine cognita Cæſar, ne graviori 1
bello occurreret maturius, quam conſveverat,
ad exercitum proficiſcitur. eo quum veniſſet, ea, 2
quæ fore ſuſpicatus erat, facta cognovit: miſſas 3
legationes à nonnullis civitatibus ad Germa-
nos; invitatosque eos, uti ab Rheno diſcede-
rent; omniaque, quæ poſtulaſſent, ab ſe fore pa-
rata. qua ſpe adducti Germani latius jam vaga- 4
bantur, & in fines Eburonum, & Condruſorum,
qui ſunt Trevirorum clientes, pervenerant. Prin- 5
cipibus Galliæ evocatis, Cæſar, ea, quæ cognove-
rat, diſſimulanda ſibi exiſtimavit; eorumque a-
nimis permulſis & confirmatis, equitatuque im-
perato, bellum cum Germanis gerere conſtituit.

7 Re frumentaria comparata, equitibusque de- 1
lectis, iter in ea loca facere cœpit, quibus in locis
Germanos eſſe audiebat. à quibus quum pauco- 2
rum dierum iter abeſſet, legati ab iis venerunt.
quorum hæc fuit oratio: Germanos neque prio- 3
res populo R. bellum inferre; neque tamen recu-
ſare, ſi laceſſantur, quin armis contendant: quod
Germanorum conſvetudo hæc ſit à majoribus
tradita, quicunque bellum inferant, reſiſtere, ne-
que deprecari: hoc tamen dicere, veniſſe invi-
tos, ejectos domo. ſi ſuam gratiam Romani ve- 4
lint,

Digitized by Google

ſint, poſſe eis utiles eſſe amicos: vel ſibi agros at-
tribuant, vel patiantur eos tenere, quos armis
5 poſſederint: ſeſe unis Svevis concedere; quibus
ne dii quidem immortales pares eſſe poſſint: re-
liquum quidem in terris eſſe neminem, quem
non ſuperare poſſint.

1 Ad hæc Cæſar, quæ viſum eſt, reſpondit. ſed e- 8
xitus fuit orationis: ſibi nullam cum his amici-
2 tiam eſſe poſſe, ſi in Gallia remanerent. neque
verum eſſe, qui ſuos fines tueri non potuerint,
alienos occupare: neque ullos in Gallia vacare
agros, qui dari tantæ præſerim multitudini ſine
3 injuria poſſint. ſed licere, ſi velint in Ubiorum
finibus conſidere: quorum ſint legati apud ſe, &
de Svevorum injuriis querantur, & à ſe auxilium
petant. hoc ſe ab Ubiis impetraturum.

1 Legati hæc ſe ad ſuos relaturos dixerunt: &, 9
re deliberata, poſt diem tertium ad Cæſarem re-
2 verſuros: interea, ne propius ſe caſtra moveret,
petierunt. ne id quidem Cæſar ab ſe impetrari
3 poſſe dixit. cognoverat enim magnam partem
equitatus ab iis aliquot diebus ante prædandi,
frumentandique cauſſa ad Ambivaritos trans
Moſam miſſam. hos expectari equites, atque ejus
rei cauſſa moram interponi arbitrabatur.

1 Moſa profluit ex monte Vogeſo, qui eſt in fi- 10
nibus Lingonum, & parte quadam Rheni rece-
pta, quæ appellatur Walis, inſulam efficit Bata-
2 vorum. neque longius ab eo millibus paſſuum
3 LXXX. in Oceanum tranſit. Rhenus autem ori-
tur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt, & longo

Digitized by Google

ſpatio per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Triboccorum, Trevirorum citatus fertur: & ubi Oceano appropinquavit, in plures diffluit partes, multis ingentibusque inſulis effectis, quarum pars magna à feris barbariſq; nationibus incolitur; ex quibus ſunt, qui piſcibus atque ovis avium vivere exiſtimantur: multiſque capitibus in Oceanum influit. 4 5 6

XI. Cæſar, quum ab hoſte non amplius paſſuum XII millibus abeſſet, ut erat conſtitutum, ad eum legati revertuntur: qui in itinere congreſſi, magnopere, ne longius progrederetur, orabant. 1
quum id non impetraſſent, petebant, uti ad eos equites, qui agmen anteceſſiſſent, præmitteret, eoſque pugna prohiberet: ſibique uti poteſtatem faceret in Ubios legatos mittendi. 2
quorum ſi principes ac ſenatus ſibi jurejurando fidem feciſſent, ea conditione, quæ à Cæſare ferretur, ſe uſuros oſtendebant. ad has res conficiendas ſibi tridui ſpatium daret. 3
hæc omnia Cæſar eodem illo pertinere arbitrabatur, ut tridui mora interpoſita, equites eorum, qui abeſſent, reverterentur. tamen ſeſe non longius millibus paſſuum IV aquationis cauſſa proceſſurum eo die dixit: 4
huc poſtero die quam frequentiſſimi convenirent, ut de eorum poſtulatis cognoſceret. 5
Interim ad præfectos, qui cum omni equitatu anteceſſerant, mittit, qui nunciarent, ne hoſtes prœlio laceſſerent: & ſi ipſi laceſſerentur, ſuſtinerent, quoad ipſe cum exercitu propius acceſſiſſet. 6

At.

1 At hoſtes, ubi primum noſtros equites con- 12
ſpexerunt, quorum erat V. millium numerus,
quum ipſi non amplius DCCC. equites haberent,
quod ii, qui frumentandi cauſſa ierant trans Mo-
ſam, nondum redierant; nihil noſtris timenti-
bus, quod legati eorum paullo ante à Cæſare diſ-
ceſſerant, atque is dies induciis erat ab iis peti-
tus, impetu facto, celeriter noſtros perturbave-
2 runt; rurſus reſiſtentibus noſtris, conſvetudine
ſua, ad pedes deſilierunt, ſuffoſſisque equis, com-
pluribusque noſtris dejectis, reliquos in fugam
conjecerunt; atque ita perterritos egerunt, ut
non prius fuga deſiſterent, quam in conſpectum
3 agminis noſtri veniſſent. In eo prœlio ex equi-
4 tibus noſtris interficiuntur IV. & LXX. in his
vir fortiſſimus Piſo Aquitanus, ampliſſimo ge-
nere natus, cujus avus in civitate ſua regnum ob-
tinuerat, amicus ab ſenatu noſtro appellatus.
5 hic, quum fratri intercluſo ab hoſtibus auxilium
ferret, illum periculo eripuit; ipſe, equo vulne-
rato, dejectus, quoad potuit, fortiſſime reſtitit.
6 quum circumventus, multis vulneribus acce-
ptis, cecidiſſet; atque id frater, qui jam prœlio
exceſſerat, procul animadvertiſſet, incitato equo,
ſeſe hoſtibus obtulit, atque interfectus eſt.

1 Hoc facto prœlio, Cæſar neque jam ſibi lega- 13
tos audiendos, neque conditiones accipiendas
arbitrabatur ab iis, qui, per dolum atque inſidias,
2 petita pace, ultro bellum intuliſſent. expectare
vero dum hoſtium copiæ augerentur, equitatus-
que reverteretur, ſummæ dementiæ eſſe judica-

 bat:

Digitized by Google

bat: & cognita Gallorum infirmitate, quantum
jam apud eos, hoſtes uno prœlio auctoritatis eſ-
ſent conſecuti, ſentiebat: quibus ad conſilia ca-
pienda nihil ſpatii dandum exiſtimabat. his con- 4
ſtitutis rebus, & conſilio cum legatis & quæſtore
communicato, ne quem diem pugnæ prætermit-
teret; opportuniſſima res accidit, quod poſtridie
ejus diei mane eadem & perfidia, & ſimulatione
uſi (Germani) frequentes, omnibus principibus,
majoribusque natu adhibitis, ad eum in caſtra
venerunt; ſimul, ut dicebatur, ſui purgandi cauſ- 5
ſa, quod contra, atque eſſet dictum & ipſi petiſ-
ſent, prœlium pridie commiſiſſent: ſimul, ut, ſi
quid poſſent, de induciis fallendo impetrarent.
quos ſibi Cæſar oblatos gaviſus retineri juſſit: 6
ipſe omnes copias caſtris eduxit; equitatum,
quod recenti prœlio perterritum eſſe exiſtima-
bat, agmen ſubſequi juſſit.

Acie triplici inſtituta, & celeriter IIX. milli- 1
14 um itinere confecto, prius ad hoſtium caſtra per-
venit, quam, quid ageretur, Germani ſentire poſ-
ſent. qui, omnibus rebus ſubito perterriti, & ce- 2
leritate adventus noſtri, & diſceſſu ſuorum, neq;
conſilii habendi, neque arma capiendi ſpatio da-
to, perturbantur, copiasque adverſus hoſtem e-
ducere, an caſtra defendere, an fuga ſalutem pe-
tere, præſtaret. quorum timor quum fremitu & 3
concurſu ſignificaretur, milites noſtri, priſtini di-
ei perfidia incitati, in caſtra irruperunt. quorum 4
qui celeriter arma capere potuerunt, paulisper
noſtris reſtiterunt, atque inter carros impedi-

men-

Digitized by Google

5 mentaque prœlium commiſerunt. at reliqua
multitudo puerorum, mulierumque (nam cum
omnibus ſuis domo exceſſerant, Rhenumq; tran-
ſierant) paſſim fugere cœpit. ad quos conſectan-
dos Cæſar equitatum miſit.
1 Germani poſt tergum clamore audito, quum 15
ſuos interfici viderent, armis abjectis, ſignisque
2 militaribus relictis ſe ex caſtris ejecerunt; &
quum ad confluentum Moſæ & Rheni perveniſ-
ſent, reliqua fuga deſperata, magno numero in-
terfecto, reliqui ſe in flumen præcipitaverunt; at-
que ibi, timore, laſſitudine, & vi fluminis oppreſ-
3 ſi, perierunt. noſtri ad unum omnes incolumes,
perpaucis vulneratis, ex tanti belli timore, quum
hoſtium numerus capitum CDXXX. millium
4 fuiſſet, ſe in caſtra receperunt. Cæſar iis, quos in
caſtris retinuerat, diſcedendi poteſtatem fecit.
5 illi ſupplicia cruciatusque Gallorum veriti, quo-
rum agros vexaverant, remanere ſe apud eum
velle dixerunt. iis Cæſar libertatem conceſſit. 16
1 Germanico bello confecto, multis de cauſſis
Cæſar ſtatuit ſibi Rhenum eſſe tranſeundum:
quarum illa fuit juſtiſſima, quod quum videret
Germanos tam facile impelli, ut in Galliam ve-
nirent, ſuis quoq; rebus eos timere voluit, quum
intelligerent, & poſſe, & audere populi R. exer-
2 citum Rhenum tranſire. Acceſſit etiam quod il-
la pars equitatus Uſipetum, & Tenchtherorum,
quam ſupra commemoravi, prædandi frumen-
tandique cauſſa Moſam tranſiſſe, neque prœlio
interfuiſſe, poſt fugam ſuorum ſe trans Rhenum
in

Digitized by Google

in fines Sigambrorum receperat, ſeque cum iis 3
conjunxerat. ad quos quum Cæſar nuncios miſiſſet, qui poſtularent, eos, qui ſibi, Galliæque bellum intuliſſent, ut ſibi dederent, reſponderunt: 4
Populi R. imperium Rhenum finire; ſi, ſe invito Germanos in Galliam tranſire non æquum
exiſtimaret; cur ſui quidquam eſſe imperii aut 5
poteſtatis trans Rhenum poſtularent? Ubii autem, qui uni ex transrhenanis ad Cæſarem legatos miſerant, amicitiam fecerant, obſides dederant, magnopere orabant, ut ſibi auxilium ferret, 6
quod graviter ab Svevis premerentur; vel, ſi id facere occupationibus reipubl. prohiberetur, exercitum modo Rhenum transportaret: id ſibi ad auxilium, ſpemque reliqui temporis ſatis fu- 7
turum. tantum eſſe nomen apud eos, atque opinionem exercitus Romani, Arioviſto pulſo, & hoc noviſſimo prœlio facto, etiam ad ultimas
Germanorum nationes, uti opinione & amici- 8
tia populi R. tuti eſſe poſſint. navium magnam copiam ad transportandum exercitum pollicebantur.

17 Cæſar his de cauſſis, quas commemoravi, 1
Rhenum tranſire decreverat: ſed navibus tranſire neque ſatis tutum eſſe arbitrabatur, neq; ſuæ,
neque populi R. dignitatis eſſe ſtatuebat. itaque 2
etſi ſumma difficultas faciundi pontis proponebatur, propter latitudinem, rapiditatem, altitudinemque fluminis; tamen id ſibi contendendum, aut aliter non transducendum exercitum exiſtimabat. rationem igitur pontis hanc inſtituit.

Digitized by Google

tuit. Tigna bina ſeſquipedalia paullum ab imo
4 præacuta, dimenſa ad altitudinem fluminis, in-
tervallo pedum duorum inter ſe jungebat. hæc
cum machinationibus demiſſa in flumen defixe-
rat, fiſtucisque adegerat, non ſublicæ modo di-
recta ad perpendiculum, ſed prona, ac faſtigiata,
5 ut ſecundum naturam fluminis procumberent.
his item contraria duo ad eundem modum jun-
cta intervallo pedum quadragenûm ab inferiore
6 parte contra vim atque impetum fluminis con-
verſa ſtatuebat: hæc utraque bipedalibus trabi-
bus immiſſis, quantum eorum tignorum junctu-
7 ra diſtinebat, binis utrimque fibulis ab extrema
parte diſtinebantur. quibus diſcluſis, atque in
contrariam partem revinctis, tanta erat operis
firmitudo, atque ea rerum natura, ut, quo major
8 vis aquæ ſe incitaviſſet, hoc arctius illigata tene-
rentur. hæc directa materia injecta contexeban-
9 tur, ac longuriis, cratibusque conſternebantur.
ac nihilo ſecius ſublicæ ad inferiorem partem
fluminis obliquæ adigebantur; quæ, pro pariete
10 ſubjectæ, & cum omni opere conjunctæ, vim flu-
minis exciperent: & alia item ſupra pontem me-
diocri ſpatio: ut, ſi arborum trunci, ſive naves,
dejiciendi operis cauſſa, eſſent à barbaris miſſæ,
his defenſoribus earum rerum vis minueretur,
neu ponti nocerent.

1 Diebus X. quibus materia cœpta erat com-
portari, omni opere effecto, exercitus transduci- 18
2 tur. Cæſar, ad utramque partem pontis firmo
præſidio relicto, in fines Sigambrorum conten-
dit,

dit. interim à compluribus civitatibus ad eum legati veniunt, quibus pacem atque amicitiam petentibus, liberaliter reſpondit, obſidesque ad ſe adduci jubet. Sigambri ex eo tempore, quo pons 4 inſtitui cœptus eſt, fuga comparata, hortantibus iis, quos ex Tenchtheris atque Uſipetibus apud ſe habebant, finibus ſuis exceſſerant, ſuaque omnia aſportaverant, ſeque in ſolitudinem ac ſilvas abdiderant.

19 Cæſar paucos dies in eorum finibus moratus, 1 omnibus vicis ædificiisque incenſis, frumentisq; ſuccisis, ſe in fines Ubiorum recepit, atque his auxilium ſuum pollicitus, ſi à Svevis premerentur, hæc ab iis cognovit: Svevos poſtquam per ex- 2 ploratores pontem fieri comperiſſent, more ſuo, conſilio habito, nuncios in omnes partes dimiſiſſe, uti de oppidis demigrarent, liberos, uxores, ſuaq; omnia in ſilvas deponerent: atque omnes, qui arma ferre poſſent, unum in locum convenirent: hunc eſſe delectum medium fere regionum 3 earum, quas Svevi obtinerent, ibi Romanorum adventum expectare, atque ibi decertare conſtituiſſe. quod ubi Cæſar comperit, omnibus his 4 rebus confectis, quarum rerum cauſſa exercitum transducere conſtituerat, ut Germanis metum injiceret, ut Sigambros ulciſceretur, ut Ubios obſidione liberaret: diebus omnino XIIX. trans Rhenum conſumptis, ſatis & ad laudem, & ad utilitatem profectum arbitratus, ſe in Galliam recepit, pontemque reſcidit.

20 Exigua parte æſtatis reliqua, Cæſar, etſi in iis 1

loćis

Digitized by Google

locis, quod omnis Gallia ad Septentrionem ver-
git, maturæ ſunt hiemes, tamen in Britanniam
proficiſci contendit, quod omnibus fere Gallicis
bellis hoſtibus noſtris inde ſubminiſtrata auxilia
2 intelligebat: & ſi tempus anni ad bellum geren-
dum deficeret; tamen magno ſibi uſui fore arbi-
trabatur, ſi modo inſulam adiſſet, genus homi-
num perſpexiſſet; loca portus, aditus cognovis-
3 ſet: quæ omnia fere Gallis erant incognita. ne-
que enim temere præter mercatores ad illos adit
quisquam: neque iis ipſis quidquam, præter o-
ram maritimam, atque eas regiones, quæ ſunt
4 contra Galliam, notum eſt. itaque, convocatis
ad ſe undique mercatoribus, neq; quanta eſſet in-
ſulæ magnitudo neq; quæ, aut quantæ nationes
incolerent, neque quem uſum belli haberent, aut
quibus inſtitutis uterentur; neque qui eſſent ad
majorum navium multitudinem idonei portus
reperire poterat.

1 Ad hæc cognoſcenda, priusquam periculum 21
faceret, idoneum eſſe arbitratus C. Voluſenum,
2 cum navi longa præmittit. huic mandat, ut, ex-
ploratis omnibus rebus, ad ſe quam primum re-
3 vertatur. ipſe, cum omnibus copiis in Morinos
proficiſcitur; quod inde erat breviſſimus in Bri-
4 tanniam transjectus, huc naves undique ex fini-
timis regionibus, &, quam ſuperiore æſtate ad
Veneticum bellum fecerat claſſem, jubet conve-
5 nire. interim, conſilio ejus cognito, & per mer-
catores perlato ad Britannos, à compluribus e-
jus inſulæ civitatibus ad eum legati veniunt, qui
pol-

polliceantur, obſides dare, atque imperio popu-
li R. obtemperare. Quibus auditis, liberaliter 6
pollicitus, hortatusque ut in ea ſententia per-
manerent, eos domum remiſit. & cum his una 7
Comium, quem ipſe, Atrebatibus ſuperatis, re-
gem ibi conſtituerat, cujus & virtutem & conſi-
lium probabat; & quem ſibi fidelem arbitraba- 8
tur, cujusq; auctoritas in his regionibus magna
habebatur, mittit. huic imperat, quas poſſit, ad-
eat civitates; horteturque, ut populi R. fidem 9
ſequantur: ſeque celeriter eo venturum nunciet.
Voluſenus, perſpectis regionibus, quantum ei
facultatis dare potuit, qui navi egredi, ac ſe bar-
baris committere non auderet, V. die ad Cæſa-
rem revertitur: quæque ibi perſpexiſſet, renun-
ciat.

22 Dum in his locis Cæſar navium parandarum 1
cauſſa moratur, ex magna parte Morinorum ad
eum legati venerunt, qui ſe de ſuperioris tempo-
ris conſilio excuſarent: quod homines barbari,
& noſtræ conſvetudinis imperiti, bellum popu-
lo R. feciſſent, ſeque ea, quæ imperaſſet, facturos
pollicerentur. hoc ſibi ſatis opportune Cæſar 2
accidiſſe arbitratus, quod neque poſt tergum
hoſtem relinquere volebat; neque belli gerendi,
propter anni tempus, facultatem habebat; neq;
has tantularum rerum occupationes ſibi Britan-
niæ anteponendas judicabat; magnum his nu-
merum obſidum imperat. quibus adductis, eos 3
in fidem recepit, navibus circiter LXXX. one-
rariis coactis, contractisque, quod ſatis eſſe ad
duas

duas legiones transportandas exiſtimabat.;
quidquid præterea navium longarum habebat,
4 quæſtori, legatis, præfectisque diſtribuit. huc
accedebant XIIX. onerariæ naves, quæ ex eo lo-
co millibus paſſuum IIX. vento tenebantur, quo
minus in eundem portum pervenire poſſent.
5 has equitibus diſtribuit; reliquum excercitum
Q. Titurio Sabino, & L. Aurunculeio Cottæ, le-
gatis, in Menapios, atque in eos pagos Morino-
rum, ab quibus ad eam legati non venerant, de-
6 ducendum dedit. P. Sulpicium Rufum legatum
cum eo præſidio, quod ſatis eſſe arbitrabatur,
portum tenere juſſit.

1 His conſtitutis rebus, nactus idoneam ad na- 23
vigandum tempeſtatem, tertia fere vigilia ſolvit,
equitesque in ulteriorem portum progredi, &
2 naves conſcendere, ac ſe ſequi, juſſit: ab quibus
quum paullo tardius eſſet adminiſtratum, ipſe
hora circiter diei IV. cum primis navibus Bri-
tanniam attigit: atque ibi in omnibus collibus
3 expoſitis hoſtium copias armatas conſpexit. cu-
jus loci hæc erat natura: adeo montibus anguſtis
mare continetur, ut ex locis ſuperioribus in
4 littus telum adjici poſſet. hunc ad egrediendum
nequaquam idoneum arbitratus locum, dum re-
liquæ naves eo convenirent, ad horam IX. in an-
5 choris expectavit. interim legatis, tribunisque
militum convocatis, & quæ ex Voluſeno cogno-
viſſet; & quæ fieri vellet, oſtendit: monuitque,
ut rei militaris ratio, maxime ut res maritimæ
poſtularent (ut quæ celerem, atque inſtabilem

motum haberent) ad nutum & ad tempus, o-
mnes res ab iis adminiſtrarentur. his dimiſſis, & 6
ventum, & æſtum uno tempore nactus ſecun-
dum, dato ſigno, & ſublatis anchoris, circiter
millia paſſuum IIX. ab eo loco progreſſus, aper-
to ac plano littore naves conſtituit.

24 At barbari, conſilio Romanorum cognito, 1
præmiſſo equitatu, & eſſedariis, quo plerumque
genere in prœliis uti conſverunt, reliquis copiis
ſubſecuti, noſtros navibus egredi prohibebant.
erat ob has cauſſas ſumma difficultas, quod na- 2
ves propter magnitudinem, niſi in alto, conſtitui
non poterant. militibus autem, ignotis locis,
impeditis manibus, magno & gravi onere ar-
morum preſſis, ſimul & navibus deſiliendum,
& fluctibus conſiſtendum, & cum hoſtibus erat
pugnandum; quum illi aut ex arido, aut paullu- 3
lum in aquam progreſſi, omnibus membris expe-
diti, notiſſimis locis, audacter tela conjicerent, &
equos inſvefactos incitarent. quibus rebus noſtri 4
perterriti, atq; hujus omnino generis pugnæ im-
periti, non omnes eadẽ alacritate, ac ſtudio, quo
in pedeſtribꝰ uti prœliis conſveverant, utebãtur.

25 Quod ubi Cæſar animadvertit, naves longas, 1
quarum & ſpecies erat barbaris inuſitatior, &
motus ad uſum expeditior, paullulum removeri
ab onerariis navibus, & remis incitari, & ad latus
apertum hoſtium conſtitui, atque inde fundis,
tormentis, ſagittis, hoſtes propelli, ac ſubmoveri
juſſit: quæ res magno uſui noſtris fuit. nam & 2
navium figura, & remorum motu, & inuſitato

ge-

Digitized by Google

genere tormentorum permoti barbari, conſtite-
3 runt: ac paullum modo pedem retulerunt. at
noſtris militibus cunctantibus, maxime propter
altitudinem maris, qui X. legionis aquilam fere-
bat, conteſtatus deos, ut res legioni feliciter
eveniret: Deſilite, inquit, milites, niſi vultis a-
quilam hoſtibus prodere. ego certe meum Rei-
4 publ. atque Imperatori officium præſtitero. hoc
quum magna voce dixiſſet, ſe ex navi projecit,
5 atque in hoſtes aquilam ferre cœpit. tum noſtri
cohortati inter ſe, ne tantum dedecus admittere-
6 tur, univerſi ex navi deſilierunt. hos item alii ex
proximis navibus quum conſpexiſſent, ſubſecuti,
hoſtibus appropinquarunt.

1 Pugnatum eſt ab utriſque acriter. noſtri ta- 26
men, quod neque ordines ſervare, neque firmiter
inſiſtere, neque ſigna ſubſequi poterant, atque a-
lius alia ex navi, quibuſcumque ſignis occurre-
rat, ſe aggregabat, magnopere perturbabantur.
2 hoſtes vero, notis omnibus vadis, ubi ex littore
aliquos ſingulares ex navi egredientes conſpe-
xerant, incitatis equis, impeditos adoriebantur.
3 plures paucos circumſiſtebant, alii ab latere a-
4 perto, in univerſos tela conjiciebant. quod quum
animadvertiſſet Cæſar, ſcaphas longarum na-
vium, item ſpeculatoria navigia militibus com-
pleri juſſit: &, quos laborantes conſpexerat, iis
5 ſubſidia ſummittebat. noſtri ſimul atque in ari-
do conſtiterunt, ſuis omnibus conſecutis, in ho-
ſtes impetum fecerunt, atque eos in fugam de-
derunt; neq; longius proſequi potuerunt, quod

Digitized by Google

equites curſum tenere, atque inſulam capere non
potuerant. hoc unum ad priſtinam fortunam
Cæſari defuit.

27 Hoſtes prœlio ſuperati, ſimul atque ſe ex fuga 1
receperunt, ſtatim ad Cæſarem legatos de pace
miſerunt: obſides daturos, quæque imperaſſet,
ſeſe facturos, polliciti ſunt. una cum his legatis 2
Comius Atrebas venit, quem ſupra demonſtra-
veram à Cæſare in Britanniam præmiſſum. hunc 3
illi è navi egreſſum, quum ad eos imperatoris
mandata perferret, comprehenderant, atque in
vincula conjecerant. tunc, facto prœlio, remiſe- 4
runt; & in petenda pace ejus rei culpam in mul-
titudinem contulerunt, &, propter impruden-
tiam, ut ignoſceretur, petiverunt. Cæſar queſtus, 5
quod, quum ultro in continentem legatis miſſis
pacem ab ſe petiſſent, bellum ſine cauſſa intuliſ-
ſent, ignoſcere imprudentiæ dixit: obſidesque
imperavit: quorum illi partem ſtatim dederunt, 6
partem ex longinquioribus locis accerſitam pau-
cis diebus ſeſe daturos dixerunt. interea ſuos re- 7
migrare in agros juſſerunt; principesque undiq;
convenere, & ſe, civitatesque ſuas Cæſari com-
mendarunt.

28 His rebus pace firmata, poſt diem IV. quam eſt 1
in Britanniam ventum, naves XIIX. de quibus
ſupra demonſtratum eſt, quæ equites ſuſtulerant,
ex ſuperiore portu leni vento ſolverunt. quæ 2
quum appropinquarent Britanniæ, & ex caſtris
viderentur, tanta tempeſtas ſubito coorta eſt, ut
nulla earum curſum tenere poſſet: ſed aliæ eo-
dem,

Digitized by Google

dem, unde erant profectæ, referrentur, aliæ ad
inferiorem partem inſulæ, quæ eſt propius Solis
occaſum, magno ſui cum periculo dejicerentur.
3 quæ tamen, anchoris jactis, cum fluctibus com-
plerentur, neceſſario, adverſa nocte in altum pro-
vectæ, continentem petiverunt.

1 Eadem nocte accidit, ut eſſet Luna plena, quæ 29
dies maritimos æſtus maximos in Oceano effi-
cere conſvevit; noſtriſque id erat incognitum.
2 ita uno tempore & longas naves, quibus Cæſar
exercitum transportandum curaverat, quaſque
in aridum ſubduxerat, æſtus complebat: & one-
rarias, quæ ad anchoras erant deligatæ, tempe-
ſtas afflictabat. neque ulla noſtris facultas aut
3 adminiſtrandi, aut auxiliandi dabatur. complu-
ribus navibus fractis, reliquæ quum eſſent, funi-
bus, anchoris, reliquiſque armamentis amiſſis,
ad navigandum inutiles, magna, id quod neceſſe
erat accidere, totius exercitus perturbatio facta
4 eſt. neque enim naves erant aliæ, quibus repor-
tari poſſent; & omnia deerant, quæ ad reficien-
das eas uſui ſunt, &, quod omnibus conſtabat
hiemare in Gallia oportere, frumentum his in
locis in hiemem proviſum non erat.

1 Quibus rebus cognitis, principes Britanniæ, 30
qui poſt prœlium ad ea, quæ juſſerat Cæſar, faci-
enda convenerant, inter ſe collocuti, quum equi-
tes, & naves & frumentum Romanis deeſſe in-
telligerent; & paucitatem militum ex caſtrorum
exiguitate cognoſcerent; quæ hoc erant etiam
anguſtiora, quod ſine impedimentis Cæſar le-

giones tranſportaverat: optimum factu eſſe du- 2
xerunt, rebellione facta, frumento, commeatuq;
noſtros prohibere, & rem in hiemem produce-
re; quod his ſuperatis, aut reditu interclusis, ne-
minem poſtea belli inferendi cauſſa in Britanni-
am tranſiturum confidebant.

31. Itaque, rurſus conjuratione facta paullatim 1
ex caſtris diſcedere, ac ſuos clam ex agris dedu-
cere cœperunt. At Cæſar, etſi nondum eorum
conſilia cognoverat, tamen ex eventu navium
ſuarum, & ex eo, quod obſides dare intermiſe-
rant, fore id, quod accidit, ſuſpicabatur. itaque
ad omnes caſus ſubſidia comparabat. nam & 2
frumentum ex agris in caſtra quotidie confere-
bat; &, quæ graviſſime afflictæ erant naves, ea-
rum materia atque ære ad reliquas reficiendas
utebatur; &, quæ ad eas res erant uſui, ex conti-
nenti comportare jubebat. itaque quum id ſum- 3
mo ſtudio à militibus adminiſtraretur, XII. na-
vibus amiſſis, reliquis, ut navigari commode
poſſet, effecit.

32. Dum ea geruntur, legione, ex conſuetudine, 1
una frumentatum miſſa, quæ appellabatur VII.
neque ulla ad id tempus belli ſuſpicione inter-
poſita, quum pars hominum in agris remane-
ret; pars etiam in caſtra ventitaret, ii, qui pro
portis caſtrorum in ſtatione erant, Cæſari renun-
ciaverunt, pulverem majorē, quam conſuetudo
ferret in ea parte videri, quam in partem legio
iter feciſſet. Cæſar, id quod erat, ſuſpicatus, ali- 2
quid novi à barbaris initum conſilii, cohortes

quæ

Digitized by Google

quæ in ſtationibus erant, ſecum in eam partem
3 proficiſci, duas in ſtationem ſuccedere, reliquas
armari, & confeſtim ſe ſubſequi, juſſit. quum
paullo longius à caſtris proceſſiſſet; ſuos ab ho-
ſtibus premi, atque ægre ſuſtinere, & conferta
4 legione ex omnibus partibus tela conjici ani-
madvertit. nam quod omni ex reliquis partibus
demeſſo frumento, una pars erat reliqua; ſuſpi-
5 cati hoſtes huc noſtros eſſe venturos, noctu in ſil-
vis delituerant. tum diſperſos, depoſitis armis,
in metendo occupatos ſubito adorti, paucis in-
terfectis, reliquos incertis ordinibus perturba-
verant: ſimul equitatu, atque eſſedis circumde-
derant.

1 Genus hoc eſt ex eſſedis pugnæ: primo per 33
omnes partes perequitant, & tela conjiciunt, at-
que ipſo terrore equorum, & ſtrepitu rotarum,
ordines plerumque perturbant: & quum ſe inter
equitum turmas inſinuavere, ex eſſedis deſiliunt,
2 & pedibus prœliantur. aurigæ interim paullum
è prœlio excedunt, atque ita ſe collocant, ut, ſi il-
li à multitudine hoſtium premantur, expeditum
3 ad ſuos receptum habeant. ita mobilitatem e-
quitum, ſtabilitatem peditum in prœliis præ-
ſtant; ac tantum uſu quotidiano, & exercitatio-
ne efficiunt, ut in declivi, ac præcipiti loco incita-
tos equos ſuſtinere, & brevi moderari, ac flecte-
re, & per temonem percurrere, & in jugo inſiſte-
re, & inde ſe in currus citiſſime recipere conſve-
rint.

1 Quibus rebus, perturbatis noſtris novitate 34

Digitized by Google

pugnæ, tempore opportuniſſimo Cæſar auxili-
um tulit. namque ejus adventu hoſtes conſtite-
runt, noſtri ex timore ſe receperunt. quo facto, 2
ad laceſſendum hoſtem, & committendum prœ-
lium alienum eſſe tempus arbitratus, ſuo ſe loco
continuit; &, brevi tempore intermiſſo, intra ca-
ſtra legiones reduxit. dum hæc geruntur, noſtris 3
omnibus occupatis, qui erant in agris, reliqui
diſceſſerunt, ſecutæ ſunt continuos dies com- 4
plures tempeſtates; quæ & noſtros in caſtris
continerent, & hoſtem à pugna prohiberent. in- 5
terim barbari nuncios in omnes partes dimiſe-
runt; paucitatemque noſtrorum militum ſuis
prædicaverunt; &, quanta prædæ faciendæ, atque
in perpetuum ſui liberandi facultas daretur, ſi
Romanos caſtris expuliſſent, demonſtraverunt.
his rebus celeriter magna multitudine peditatus
equitatusque coacta, ad caſtra venerunt.

35 Cæſar, etſi idem, quod ſuperioribus diebus ac- 1
ciderat, fore videbat, ut ſi eſſent hoſtes pulſi, ce-
leritate periculum effugerent: tamen nactus e-
quites circiter XXX. quos Comius Atrebas, de
quo ante dictum eſt, ſecum transportaverat,
legiones in acie pro caſtris conſtituit. commiſſo 2
prœlio, diutius noſtrorum militum impetum
hoſtes ferre non potuerunt, ac terga verterunt:
quos tanto ſpatio ſecuti, quantum curſu & viri- 3
bus efficere potuerunt, complures ex iis occi-
derunt; deinde omnibus longe lateque ædificiis
incenſis, ſe in caſtra receperunt.

36 Eodem die legati ab hoſtibus miſſi ad Cæſa- 1
rem

2 rem de pace venerunt. his Cæſar numerum ob-
ſidum, quem antea imperaverat, duplicavit; eoſ-
que in continentem adduci juſſit; quod propin-
qua die æquinoctii, infirmis navibus hiemi na-
3 vigationem ſubjiciendam non exiſtimabat. ipſe
idoneam tempeſtatem nactus, paullo poſt medi-
am noctem navis ſolvit. quæ omnes incolumes
4 ad continentem pervenerunt. ſed ex his onera-
riæ II. eosdem portus, quos reliquæ, capere non
potuerunt, & paullo infra delatæ ſunt.

1 Quibus ex navibus, quum eſſent expoſiti mili- 37
tes circiter CCC. atque in caſtra contenderent;
Morini, quos Cæſar, in Britanniam proficiſcens,
pacatos reliquerat, ſpe prædæ adducti, primo
non ita magno ſuorum numero circumſtete-
runt; ac, ſi ſeſe interfici nollent, arma ponere
2 juſſerunt. quum illi, orbe facto, ſeſe defenderent,
celeriter ad clamorem hominum circiter millia
VI. convenerunt. qua re nunciata, Cæſar omnem
3 ex caſtris equitatum ſuis auxilio miſit. interim
noſtri milites impetum hoſtium ſuſtinuerunt;
atque amplius horis fortiſſime IV. pugnaverunt;
&, paucis vulneribus acceptis, complures ex iis
4 occiderunt. poſtea vero quam equitatus noſter
in conſpectum venit; hoſtes, abjectis armis, ter-
ga verterunt; magnusque eorum numerus eſt
occiſus.

1 Cæſar, poſtero die, T. Labienum legatum cum 38
iis legionibus, quas ex Britannia reduxerat, in
Morinos, qui rebellionem fecerant, miſit. qui
2 quum propter ſiccitates paludum, quo ſe recipe-
rent,

Digitized by Google

rent, non haberent; quo perfugio ſuperiore anno fuerant uſi; omnes fere in poteſtatem Labieni venerunt. At Q. Titurius, & L. Cotta, legati, qui 3
in Menapiorum fines legiones duxerant, omnibus eorum agris vaſtatis, frumentis ſuccisis, ædificiisque incenſis; quod Menapii omnes ſe in denſiſſimas ſilvas abdiderant, ad Cæſarem ſe receperunt. Cæſar in Belgis omnium legionum 4
hiberna conſtituit. eo duæ omnino civitates ex Britannia obſides miſerunt: reliquæ neglexerunt. His rebus geſtis, ex litteris Cæſaris dierum 5
XX. ſupplicatio à ſenatu decreta eſt.

LIBER V.

1 LUcio Domitio, Ap. Claudio Coss. diſcedens ab hibernis Cæſar in Italiam, ut 1
quotannis facere inſtituerat, legatis imperat, quos legionibus præfecerat, uti quamplurimas poſſent, hieme naves ædificandas veteresque reficiendas curarent. earum mo- 2
dum formamque demonſtrat. ad celeritatem onerandi ſubductionesque, paullo facit humiliores, quam quibus noſtro mari uti conſuevimus; atque ideo magis, quod propter crebras commutationes æſtuum, minus magnos ibi fluctus fieri cognoverat; ad onera, & ad multitudinem jumentorum transportandum paullo latiores, quam quibus in reliquis utimur maribus. has 3
omnes actuarias imperat fieri: quam ad rem humilitas multum adjuvat. ea, quæ ſunt uſui ad 4

ar-

armandas naves, ex Hiſpania apportari jubet.
5 ipſe, conventibus Galliæ citerioris peractis, in Illyricum proficiſcitur, quod à Piruſtis finitimam partem provinciæ incurſionibus vaſtari
6 audiebat. eo quum veniſſet, civitatibus milites imperat: certumque in locum convenire jubet.
7 qua re nunciata, Piruſtæ legatos ad eum mittunt, qui doceant, nihil earum rerum publico factum conſilio: ſeſeque paratos eſſe demonſtrant, o-
8 mnibus rationibus de injuriis ſatisfacere. accepta oratione eorum, Cæſar obſides imperat, eoſque ad certam diem adduci jubet. niſi ita fecerint, ſeſe bello civitatem perſecuturum demon-
9 ſtrat. iis ad diem adductis, imperat, arbitros inter civitates dat, qui litem æſtiment, pœnamque conſtituant.

1 His confectis rebus, conventibuſque pera- 2
ctis, in citeriorem Galliam revertitur, atque in-
2 de ad exercitum proficiſcitur. Eo quum veniſſet, circuitis omnibus hibernis, ſingulari militum ſtudio, in ſumma rerum omnium inopia, circiter DC. ejus generis, cujus ſupra demonſtravimus, naves, & longas XXIIX. invenit conſtructas, neque multum abeſſe (ab eo) quin pau-
3 cis diebus deduci poſſent. collaudatis militibus, atque iis, qui negotio præfuerant, quid fieri velit, oſtendit, atque omnes ad portum Itium convenire jubet: quo ex portu commodiſſimum in Britanniam tranſjectum eſſe cognoverat, cir-
4 citer millium paſſuum XXX. à continenti. huic rei quod ſatis eſſe viſum eſt militum, relinquit.

ipſe

Digitized by Google

ipſe cum legionibus expeditis IV. & equitibus 5
DCCC. in fines Trevirorum proficiſcitur: quod
hi neque ad concilia veniebant, neque imperio
parebant, Germanoſque transrhenanos ſollici-
tare dicebantur.

3 Hæc civitas longe plurimum totius Galliæ e- 1
quitatu valet, magnaſque habet copias peditum,
Rhenumque, ut ſupra demonſtravimus, tangit.
in ea civitate duo de principatu inter ſe conten- 2
debant, Indutiomarus, & Cingetorix: ex quibus 3
alter, ſimulatque de Cæſaris legionumq; adven-
tu cognitum eſt, ad eum venit; ſe ſuoſque omnes
in officio futuros, neque ab amicitia populi R.
defecturos, confirmavit; quæque in Treviris ge-
rerentur, oſtendit. at Indutiomarus equitatum 4
peditatumque cogere; iiſque qui per ætatem
in armis eſſe non poterant, in ſilvam Arduen- 1
nam abditis, quæ ingenti magnitudine per me-
dios fines Trevirorum à flumine Rheno ad ini-
tium Rhemorum pertinet, bellum parare inſti-
tuit. ſed poſtea quam nonnulli principes ex ea ci- 5
vitate, & familiaritate Cingetorigis adducti, &
adventu noſtri exercitus perterriti ad Cæſarem
venerunt, & de ſuis privatim rebus ab eo petere
cœperunt, quoniam civitati conſulere non poſ-
ſent; veritus, ne ab omnibus deſereretur, (Indu-
tiomarus) legatos ad Cæſarem mittit; ſeſe idcir- 6
co à ſuis diſcedere, atque ad eum venire noluiſſe,
quo facilius civitatem in officio contineret, ne
omnis nobilitatis diſceſſu, plebs propter impru-
dentiam laberetur: itaque civitatem in ſua pote- 7
ſtate

Digitized by Google

te eſſe: ſeque, ſi Cæſar permitteret, ad eum in caſtra venturum, & ſuas, civitatisque fortunas ejus fidei permiſſurum.

1 Cæſar, etſi intelligebat, qua de cauſſa ea dicerentur, quæque eum res ab inſtituto conſilio deterreret; tamen, ne æſtatem in Treviris conſumere cogeretur, omnibus rebus ad Britannicum bellum comparatis, Indutiomarum ad ſe cum 4
2 CC. obſidibus venire juſſit. his adductis, & in iis filio, propinquisque ejus omnibus, quos nominatim evocaverat, conſolatus Indutiomarum,
3 hortatusque eſt, uti in officio permaneret: nihilo tamen ſecius principibus Trevirorum ad ſe convocatis, eos ſigillatim Cingetorigi conciliavit. quod quum merito ejus à ſe fieri intelligebat; tum magni intereſſe arbitrabatur, ejus auctoritatem inter ſuos quamplurimum valere, cujus tam egregiam in ſe voluntatem perſpexiſſet.
4 id factum graviter tulit Indutiomarus, ſuam gratiam inter ſuos minui: &, qui jam ante inimico in nos animo fuiſſet, multo gravius hoc dolore exarſit.

1 Iis rebus conſtitutis, Cæſar ad portum Itium 5
2 cum legionibus pervenit. ibi cognoſcit XL. naves, quæ in Meldis factæ erant, tempeſtate rejectas, curſum tenere non potuiſſe, atque eodem, unde erant profectæ, relatas: reliquas paratas ad navigandum, atq; omnibus rebus inſtructas in-
3 venit. Eodem totius Galliæ equitatus convenit, numero millium IV. principesque ex omnibus
4 civitatibus; ex quibus perpaucos, quorum in ſe

ſe fidem perſpexerat, relinquere in Gallia, reli-
quos obſidum loco ſecum ducere decreverat:
quod, quum ipſe abeſſet, motum Galliæ vere-
batur.

6 Erat una cum ceteris Dumnorix Æduus, de 1
quo à nobis antea dictum eſt; hunc ſecum duce-
re in primis conſtituerat, quod eum cupidum re-
rum novarum, cupidum imperii, magni animi,
magnæ inter Gallos auctoritatis, cognoverat.
Accedebat huc, quod jam in concilio Æduorum 2
Dumnorix dixerat, Sibi à Cæſare regnum civita-
tis deferri: quod dictum Ædui graviter ferebant:
neque recuſandi, neque deprecandi cauſſa lega-
tos ad Cæſarem mittere audebant. id factum ex
ſuis hoſpitibus Cæſar cognoverat. ille primo o- 3
mnibus precibus petere contendit, ut in Gallia
relinqueretur, partim, quod inſvetus navigandi
mare timeret; partim quod religionibus ſeſe di-
ceret impediri. poſteaquam id obſtinate ſibi ne- 4
gari vidit; omni ſpe impetrandi adempta, prin-
cipes Galliæ ſollicitare, ſevocare ſingulos, hor-
tarique cœpit, ut in continenti remanerent, metu
territare, non ſine cauſſa fieri, ut Gallia omni no-
bilitate ſpoliaretur: id eſſe conſilium Cæſaris, 5
ut quos in conſpectu Galliæ interficere verere-
tur, hos omnes in Britanniam transductos neca-
ret: fidem reliquis interponere; jusjurandum 6
poſcere; ut, quod eſſe ex uſu Galliæ intellexiſ-
ſent, communi conſilio adminiſtrarent.

7 Hæc à compluribus ad Cæſarem deferebam- 1
tur. qua re cognita, Cæſar, quod tantum civitati

Æduæ

Æduæ dignitatis tribuebat, coërcendum, atque deterrendum quibuscumque rebus poſſet Dum-
2 norigem ſtatuebat: quod longius ejus amentiam progredi videbat, proſpiciendum, ne quid
3 ſibi ac Reipubl. nocere poſſet. itaque dies circiter XXV. in eo loco commoratus, quod Corus ventus navigationem impediebat; qui magnam partem omnis temporis in his locis flare conſuevit; dabat operam, ut Dumnorigem in officio contineret, nihilo tamen ſecius omnia ejus
4 conſilia cognoſceret: tandem idoneam tempeſtatem nactus, milites, equitesque conſcendere
5 naves jubet. At impeditis omnium animis, Dumnorix cum equitibus Æduorum à caſtris,
6 inſciente Cæſare, domum diſcedere cœpit. qua re nunciata, Cæſar, intermiſſa profectione, atque omnibus rebus poſtpoſitis, magnam partem equitatus ad eum inſequendum mittit, retrahique imperat; ſi vim faciat, neque pareat, interfici ju-
7 bet. nihil hunc ſe abſente pro ſano facturum ar-
8 bitratus, qui præſentis imperium neglexiſſet. ille enim revocatus reſiſtere, ac ſe manu defendere, ſuorumque fidem implorare cœpit, ſæpe cla-
9 mitans, Liberum ſe, liberæque civitatis eſſe. illi, ut erat imperatum, circumſiſtunt, hominemque interficiunt. at equites Ædui ad Cæſarem omnes referuntur.

1 His rebus geſtis, Labieno in continente cum 8
III. legionibus, & equitum millibus II. relicto, ut portus tueretur, & rei frumentariæ provideret, quæque in Gallia gererentur, cognoſceret, & con-

conſilium pro tempore, & pro re caperet; ipſe
cum legionibus V. & pari numero equitum,
quem in continente reliquerat, ad Solis occaſum
naves ſolvit: & leni Africo profectus, media 2
circiter nocte vento intermiſſo, curſum non te-
nuit; & longius delatus æſtu, orta luce, ſub ſi-
niſtra Britanniam relictam conſpexit. tum rur-
ſus æſtus commutationem ſecutus remis conten- 3
dit, ut eam partem inſulæ caperet, qua optimum
eſſe egreſſum ſuperiore æſtate cognoverat. qua
in re admodum fuit militum virtus laudanda, 4
qui vectoriis, gravibusque navigiis, non inter-
miſſo remigandi labore, longarum navium cur-
ſum adæquaverunt. acceſſum eſt ad Britanniam 5
omnibus navibus meridiano fere tempore. neq; 6
in eo loco hoſtis eſt viſus. ſed, ut poſtea Cæſar
ex captivis comperit, quum magnæ manus eo
conveniſſent, multitudine navium perterritæ,
quæ cum annotinis privatisque, quas ſui quisque
commodi cauſſa fecerat, amplius DCCC. una e-
rant viſæ, timore à littore diſceſſerant, ac ſe in
ſuperiora loca abdiderant.

9 Cæſar, expoſito exercitu, ac loco caſtris ido- 1
neo capto, ubi ex captivis cognovit, quo in loco
hoſtium copiæ conſediſſent, cohortibus X. ad
mare relictis, & equitibus CCC. qui præſidio na-
vibus eſſent, de III. vigilia ad hoſtes contendit,
eo minus veritus navibus, quod in littore molli
atque aperto, deligatas ad anchoras relinquebat;
& præſidio navibus Q. Atrium præfecit. ipſe no- 2
ctu progreſſus millia paſſuum circiter XII. ho-
ſtium

Digitized by Google

3 ſtium copias conſpicatus eſt. illi equitatu, atque
eſſedis ad flumen progreſſi ex loco ſuperiore no-
ſtros prohibere, & prœlium committere cœpe-
4 runt. repulſi ab equitatu ſe in ſilvas abdiderunt,
locum nacti, egregie & natura, & opere muni-
tum; quem, domeſtici belli, ut videbatur, cauſſa,
5 jam ante præparaverant. nam crebris arboribꝰ
6 ſucciſis omnes introitus erant præcluſi. ipſi ex
ſilvis rari propugnabant, noſtroſque intra mu-
7 nitiones ingredi prohibebant. at milites legio-
nis *VII.* teſtudine facta, & aggere ad munitiones
adjecto, locum ceperunt, eoſque ex ſilvis expu-
8 lerunt, paucis vulneribus acceptis. ſed eos fu-
gientes longius Cæſar perſequi vetuit, & quod
loci naturam ignorabat, & quod, magna parte
diei conſumpta munitioni caſtrorum tempꝰ re-
linqui volebat.

1 Poſtridie ejus diei, mane, tripartito milites e- 10
quitesque in expeditionem miſit, ut eos, qui fu-
2 gerant, perſequerentur. iis aliquantum itineris
progreſſis, quum jam extremi eſſent in proſpectu,
equites à Q. Atrio ad Cæſarem venerunt, qui
nunciarent, ſuperiori nocte maxima coorta tem-
peſtate, prope omnes naves afflictas, atque in lit-
tore ejectas eſſe; quod neque anchoræ, funeſque
ſubſiſterent, neque nautæ, gubernatoreſq; vim
3 tempeſtatis pati poſſent. itaque ex eo concurſu
navium magnum eſſe incommodum acceptum.

1 His rebus cognitis, Cæſar legiones, equita- 11
tumque revocari, atque itinere deſiſtere jubet:
2 ipſe ad naves revertitur: eadem fere, quę ex nun-

Digitized by Google

ciis literiſq; cognoverat, coram perſpicit, ſic, ut,
aſſis circiter XL. navibus, reliquæ tamen refici
poſſe magno negotio viderentur. itaq; ex legio-
nibus fabros deligit, & ex continenti alios accer-
ſiri jubet; Labieno ſcribit, ut, quam plurimas
poſſet, iis legionibus, quæ ſunt apud eum, naves
inſtituat. ipſe, etſi res erat multæ operæ ac labo-
ris, tamen commodiſſimum eſſe ſtatuit, omnes
naves ſubduci, & cum caſtris una munitione
conjungi. in his rebus circiter dies X. conſumit, 6
ne nocturnis quidem temporibus ad laborem
militum intermiſſis. ſubductis navibus, caſtriſq; 7
egregie munitis, eaſdem copias, quas ante, præ-
ſidio navibus relinquit. ipſe eodem, unde re-
dierat, proficiſcitur. eo quum veniſſet, majoreſq; 8
undique in eum locum copiæ Britannorum con-
venerant. ſumma imperii belliq; adminiſtrandi, 9
communi conſilio, permiſſa eſt Caſſivellauno, cu-
jus fines à maritimis civitatibus flumen dividit,
quod appellatur Tameſis, à mari circiter millia
paſſuum LXXX. huic ſuperiori tempore cum 10
reliquis civitatibus continentia bella interceſſe-
rant. ſed, noſtro adventu permoti Britanni, hunc
toti bello imperioque præfecerant.

12 Britanniæ pars interior ab iis incolitur, quos 1
natos in inſula ipſa memoria proditum dicunt.
maritima pars ab iis qui, prædæ ac belli inferen- 2
di cauſſa, ex Belgio tranſierant, qui omnes fere
iis nominibus civitatum appellantur, quibꝰ orti
ex civitatibus eo pervenerunt, & bello illato ibi
remanſerunt, atque agros colere cœperunt. ho- 3
mi-

Digitized by Google

minum eſt infinita multitudo, creberrimaque æ-
dificia fere Gallicis conſimilia: pecoris magnus
4 numerus. utuntur aut nummo æreo, aut annulis
ferreis ad certum pondus examinatis pro num-
5 mis. naſcitur ibi plumbum album in mediterra-
neis regionibus, in maritimis ferrum: ſed ejus
exigua eſt copia. ære utuntur in opportato. ma-
teria cujusque generis, ut in Gallia eſt, præter
6 fagum atque abietem. Leporem & gallinam, &
anſerem guſtare, fas non putant. hæc tamen a-
7 lunt, animi voluptatisque cauſſa. loca ſunt tem-
peratiora, quam in Gallia, remiſſioribus frigori-
bus.

1 Inſula natura triquetra, cujus unum latus eſt 13
contra Galliam: hujus lateris alter angulus, qui
eſt ad Cantium, quo fere ex Gallia naves appel-
luntur, ad orientem Solem; inferior, ad Meri-
diem ſpectat. hoc latus tenet circiter millia paſ-
2 ſuum D. alterum vergit ad Hiſpaniam, atque oc-
cidentem Solem. qua ex parte eſt Hibernia,
dimidio minor, ut exiſtimatur, quam Britan-
nia: ſed pari ſpatio transmiſſus, atque ex Gal-
3 lia eſt in Britanniam. in hoc medio curſu eſt in-
ſula, quæ appellatur Mona. complures præ-
terea minores objectæ inſulæ exiſtimantur:
de quibus inſulis nonnulli ſcripſerunt, dies con-
4 tinuos XXX. ſub bruma eſſe noctem. nos ni-
hil de eo percunctationibus reperiebamus,
niſi certis ex aqua menſuris, breviores eſſe
5 noctes, quam in continente, videbamus. hu-
jus eſt longitudo lateris, ut fert illorum opinio,

Digitized by Google

DCC. millium paſſuum. tertium eſt contra ſe- 6
ptemtrionem. cui parti nulla eſt objecta terra: ſed ejus angulus lateris maxime ad Germaniam ſpectat. huic millia paſſuum DCCC in longitudinem eſſe exiſtimatur. ita omnis inſula eſt in 7
circuitu vicies centena millia paſſuum.

14 Ex his omnibus longe ſunt humaniſſimi, qui 1
Cantium incolũt: quæ regio eſt maritima omnis, neq; multum à Gallica differunt conſuetudine. interioris plerique frumenta non ſerunt; ſed la- 2
cte & carne vivunt: pellibusque ſunt veſtiti: omnes vero ſe Britanni vitro inficiunt, quod cærulæum efficit colorem. atque hoc horribiliore 3
ſunt in pugna adſpectu: capilloq; ſunt promiſſo; atq; omni parte corporis raſa, præter caput, & labiorum ſuperius. uxores habent deni duodeniq; 4
inter ſe communes, & maxime fratres cum fratribus, parentesq; cum liberis. ſed ſi qui ſunt ex his 5
nati, eorum habentur liberi, à quibus primum virgines quæque ductæ ſunt.

15 Equites hoſtium eſſedariique acriter prælio 1
cum equitatu noſtro in itinere conflixerunt; ita tamen, ut noſtri omnibus partibus ſuperiores fuerint, atq; eos in ſilvas collesque compulerint. ſed, compluribus interfectis, cupidius inſecuti 2
nonnullos ex ſuis amiſerunt. at illi, intermiſſo 3
ſpatio, imprudentibus noſtris atq; occupatis in munitione caſtrorum, ſubito ſe ex ſilvis ejecerunt, impetuque in eos facto, qui erant in ſtatione pro caſtris collocati, acriter pugnaverunt: duabusque miſſis ſubſidio cohortibus à Cæſare, 4

at-

Digitized by Google

atque his primis legionum duarum,quum hæ,
intermiſſo perexiguo loci ſpatio, inter ſe conſti-
tiſſent, novo genere pugnæ perterritis noſtris
per medios audaciſſime proruperunt,ſeque inde
5 incolumes receperunt. eo die Q. Laberius Du-
rus tribunus mil. interficitur. illi,pluribus ſub-
miſſis cohortibus,repelluntur.

1 Toto hoc in genere pugnæ quum ſub oculis 16
omnium,ac pro caſtris dimicaretur,intellectum
eſt noſtros,propter gravitatem armorum, quod
neque inſequi cedentes poſſent,neque ab ſignis
diſcedere auderent,minus aptos eſſe ad hujus
2 generis hoſtem; equites autem magno cum peri-
culo dimicare,propterea quod illi etiam conſul-
to plerumque cederent; &,quum paullulum ab
legionibus noſtros removiſſent,ex eſſedis deſili-
rent,& pedibus diſpari prælio contenderent. e-
3 queſtris autem prœlii ratio,& cedentibus & inſe-
quentibus par atque idem periculum inferebat.
4 accedebat huc, ut, nunquam conferti, ſed rari,
magniſque intervallis prœliarentur, ſtationesq́;
diſpoſitas haberent,atque alios alii deinceps ex-
ciperent,integrique & recentes defatigatis ſuc-
cederent.

1 Poſtero die procul à caſtris hoſtes in collibus 17
conſtiterunt,rariq́; ſe oſtendere,& lentius,quam
pridie, noſtros equites prœlio laceſſere cœpe-
2 runt. ſed meridie,quum Cæſar pabulandi cauſſa
III. legiones,atque omnem equitatum cum C.
Trebonio legato miſiſſet, repente ex omnibus
partibus ad pabulatores advolaverunt,ſic uti ab

Digitized by Google

ſignis legionibuſque non abſiſterent. noſtri a- 3
criter in eos impetu facto,repulerunt: neque fi-
nem inſequendi fecerunt,quoad ſubſidio confiſi
equites,quum poſt ſe legiones viderent, præci-
pites hoſtes egerunt: magnoque eorum nume- 4
ro interfecto,neque ſui colligendi, neque conſi-
ſtendi,aut ex eſſedis deſiliendi facultatem dede-
runt. ex hac fuga protinus, quæ undique con- 5
venerant,auxilia diſceſſerunt; neq; poſt id tem-
pus unquam ſum̃is nobiſcum copiis hoſtes con-
tenderunt.

18 Cæſar, cognitò conſilio eorum, ad flumen 1
Tameſim,in fines Caſſivellauni exercitum duxit.
quod flumen uno omnino loco pedibus; atque
hoc ægre tranſiri poteſt. eo quum veniſſet, a- 2
nimadvertit, ad alteram fluminis ripam magnas
eſſe copias hoſtium inſtructas. ripa autem erat 3
acutis ſudibus præfixis munita: ejuſdemque ge-
neris ſub aqua defixæ ſudes flumine tegebantur.
iis rebus cognitis à captivis perfugiſque. Cæſar, 4
præmiſſo equitatu, confeſtim legiones ſubſequi
juſſit. ſed ea celeritate,atque eo impetu milites 5
ierunt,quum capite ſolo ex aqua exſtarent, ut
hoſtes impetum legionum atque equitum ſuſti-
nere non poſſent,ripaſque dimitterent,ac ſe fugæ
mandarent,

19 Caſſivellaunus,ut ſupra demonſtravimus, o- 1
mni ſpe depoſita contentionis, dimiſſis amplio-
ribus copiis; millibus circiter IV. eſſedariorum
retentis, itinera noſtra ſervabat; paullulumque
ex via excedebat,locisque impeditis,atque ſilve-
ſtri-

Digitized by Google

ſtribus ſeſe occultabat; atque iis regionibus, quibus nos iter facturos cognoverat, pecora, atque
2 homines ex agris in ſilvas compellebat: &, quum equitatus noſter liberius, vaſtandi prædandique cauſſa, ſe in agros effunderet, omnibus viis notis ſemitisque eſſedarios ex ſilvis emittebat; &, magno cum periculo noſtrorum equitum cum iis confligebat; atque hoc metu latius vagari pro-
3 hibebat. relinquebatur, ut neque longius ab agmine legionum diſcedi Cæſar pateretur, & tantum in agris vaſtandis, incendiisque faciendis hoſtibus noceretur, quantum labore atque itinere legionarii milites efficere poterant.

1 Interim Trinobantes, prope firmiſſima ea- 20
rum regionum civitas, ex qua Mandubratius adoleſcens, Cæſaris fidem ſecutus, ad eam in continentem [Galliam] venerat, cujus pater Inmanuenti9 in ea civitate regnum obtinuerat, interfectusque erat à Caſſivellauno. ipſe fuga mortem
2 vitaverat legatos ad Cæſarem mittunt: pollicenturque ſeſe ei dedituros, & imperata facturos:
3 petunt, ut Mandubratium ab injuria Caſſivellauni defendat; atque in civitatem mittat, qui præ-
4 ſit, imperiumque obtineat. his Cæſar imperat obſides XL, frumentumque exercitui; Mandubratiumque ad eos mittit. illi imperata celeriter fecerunt: obſides ad numerum, frumentumq; miſerunt.

1 Trinobantibus defenſis, atque ab omni mili- 21
tum injuria prohibitis, Cenimagni, Segontiaci, Ancalites, Bibroci, Caſſi, legationibus miſſis ſe-

Digitized by Google

ſe Cæſari dediderunt. ab his cognoſcit non lon-
ge ex loco oppidum Caſſivellauni abeſſe, ſilvis,
paludibusque munitum, quo ſatis magnus ho-
minum pecorisque numerus convenerit. oppi-
dum autem Britanni vocant, quum ſilvas impe-
ditas vallo atque foſſa munierunt, quo incurſio-
nis hoſtium vitandæ cauſſa, convenire conſue-
verunt. eo proficiſcitur cum legionibus: locum 4
reperit egregie natura atque opere munitum;
tamen hunc duabus ex partibus oppugnare con-
tendit. Hoſtes paulliſper morati militum no- 5
ſtrorum impetum non tulerunt; ſeſeque ex alia
parte oppidi ejecerunt. magnus ibi numerus pe- 6
coris repertus: multique in fuga ſunt compre-
henſi, atque interfecti.

22 Dum hæc in his locis geruntur, Caſſivellaunus 1
ad Cantium, quod eſſe ad mare ſupra demonſtra-
vimus, quibus regionibus IV. reges præerant,
Cingetorix, Carnilius, Taximagulus, Segonax,
nuncios mittit: atque his imperat, ut coactis o-
mnibus copiis, caſtra navalia de improviſo ad-
oriantur, atque oppugnent. hi quum ad caſtra 2
veniſſent, noſtri eruptione facta, multis eorum
interfectis, capto etiam nobili duce Lugotorige,
ſuos incolumes reduxerunt. Caſſivellaunus, hoc 3
prœlio nunciato, tot detrimentis acceptis, vaſta-
tis finibus, maxime etiam permotus defectione
civitatum, legatos per Atrebatem Comium de
deditione ad Cæſarem mittit. Cæſar, quum ſta- 4
tuiſſet hiemem in continente propter repentinos
Galliæ motus agere, neque multum æſtatis ſu-

Digitized by Google

pereſſet,atque id facile extrahi poſſe intelligeret,
obſides imperat; &,quid in annos ſingulos ve-
ctigalis populo R.Britannia penderet,conſtituit.
5 interdicit atque imperat Caſſivellauno,ne Man-
dubratio,neu Trinobantibus noceat.

1 Obſidibus acceptis exercitum reducit ad ma- 23
2 re,naves invenit refectas. his deductis, quod &
captivorum magnum numerum habebat, &
nonnullæ tempeſtate deperierant naves,duobus
commeatibus exercitum reportare conſtituit.
3 ac ſic accidit,ut,ex tanto navium numero, tot
navigationibus,neque hoc,neque ſuperiore an-
no ulla omnino navis,quæ milites portaret, de-
4 ſideraretur: at ex iis,quæ inanes ex continente
ad eum remitterentur & prioris commeatus ex-
poſitis militibus,& quas poſtea Labienus facien-
5 das curaverat numero LX. perpaucæ locum
caperent,reliquæ fere omnes rejicerentur. quas
quum aliquamdiu Cæſar fruſtra expectaſſet, ne
anni tempore navigatione excluderetur, quod
6 æquinoctium ſuberat,neceſſario anguſtius mili-
tes collocavit; ac ſummam tranquillitatem con-
ſecutus,ſecunda inita quum ſolviſſet vigilia,pri-
ma luce terram attigit,omneſque incolumes na-
ves perduxit.

1 Subductis navibus,concilioque Gallorum Sa- 24
marobrinæ peracto, quod eo anno frumentum
in Gallia, propter ſiccitates, anguſtius prove-
nerat; coactus eſt aliter, ac ſuperioribus annis,
exercitum in hibernis collocare,legioneſque in
2 plures civitates diſtribuere: ex quibus unam in

Digitized by Google

Morinos ducendam C. Fabio legato dedit: alte-
ram in Nervios Q. Ciceroni: tertiam in Eſſuos
L. Roſcio: quartam in Rhemis cum T. Labieno
in confinio Trevirorum, hiemare juſſit: tres in 3
Belgio collocavit. his M. Craſſum quæſtorem,
& L. Munatium Plancum, & C. Trebonium lega-
tos præfecit. unam legionem, quam proxime 4
trans Padum conſcripſerat, & cohortes V. in E-
burones, quorum pars maxime eſt inter Moſam
& Rhenum, qui ſub imperio Ambiorigis & Cati-
vulci erant, miſit. his militibus Q. Titurium 5
Sabinum, & L. Aurunculeium Cottam, legatos
præeſſe juſſit. Ad hunc modum diſtributis legio- 6
nibus, facillime inopiæ frumentariæ ſeſe mederi
poſſe exiſtimavit. atque harum tamen omnium 7
legionum hiberna (præter eam, quam L. Roſcio
in pacatiſſimam & quietiſſimam partem ducen-
dam dederat) millibus paſſuum C. continaban-
tur. ipſe interea, quoad legiones collocaſſet, 8
munitaque hiberna cognoviſſet, in Gallia morari
conſtituit.

25 Erat in Carnutibus ſummo loco natus Tasge- 1
tius; cujus majores in ſua civitate regnum obti-
nuerant. huic Cæſar, pro ejus virtute, atque in 2
ſe benevolentia, quod in omnibus bellis ſingula-
ri ejus opera fuerat uſus; majorum locum reſti-
tuerat. tertium jam hunc annum regnantem ini- 3
mici palam, multis etiam ex civitate auctori-
bus, interfecerunt. defertur ea res ad Cæſarem.
ille, veritus, quod ad plures res pertinebat, ne ci- 4
vitas eorum impulſu deficeret, L. Plancum cum
le-

Digitized by Google

legione ex Belgio celeriter in Carnutes proficiſci jubet, ibique hiemare; quorumque opera cognoverit Tasgetium interfectum, hos comprehenſos
5 ad ſe mittere. interim ab omnibus legatis, quæſtoribusque, quibus legiones transdiderat, certior factus eſt, in hiberna perventum, locumque hibernis eſſe munitum.

1 Diebus circiter XV. quibus in hiberna ventum eſt, initium repentini tumultus ac defectio- 26
2 nis ortum eſt ab Ambiorige & Cativulco: qui, quum ad fines regni ſui Sabino Cottæque præſto fuiſſent, frumentumq; in hiberna comportaviſſent, Induciomari Treviri nunciis impulſi ſuos concitaverunt; ſubitoq; oppreſſis lignatoribus, magna manu caſtra oppugnatum venerunt.
3 quum celeriter noſtri arma cepiſſent, vallumq; adſcendiſſent; atq; una ex parte Hiſpanis equitibus emiſſis, equeſtri prœlio ſuperiores fuiſſent; deſperata re, hoſtes ſuos ab oppugnatione reduxerunt. tum ſuo more conclamaverunt, uti aliqui ex noſtris ad colloquium prodirent: habere ſeſe, quæ de re communi dicere vellent, quibus controverſias minui poſſe ſperarent.

1 Mittitur ad eos colloquendi cauſſa C. Arpinius eques Romanus, familiaris Q. Titurii, & Q. Junius ex Hiſpania quidam, qui jam ante miſſu Cæſaris ad Ambiorigem ventitare conſueverat: apud quos Ambiorix in hunc modum locutus 27
2 eſt: Seſe pro Cæſaris in ſe beneficiis plurimum ei confiteri debere, quod ejus opera ſtipendio liberatus eſſet, quod Atuaticis finitimis ſuis pendere

con-

conſveſſet; quodque ei & filius, & fratris filius,
ab Cæſare remiſſi eſſent, quos Atuatici obſidum
numero miſſos apud ſe in ſervitute & catenis te-
nuiſſent. neque id, quod fecerat de oppugnatio- 3
ne caſtrorum, aut judicio, aut voluntate ſua fe-
ciſſe, ſed coactu civitatis; ſuaq; eſſe ejusmodi im-
peria, ut non minus haberet in ſe juris multitu-
do, quam ipſe in multitudinem. civitati porro 4
hanc fuiſſe belli cauſſam, quod repentinæ Gallo-
rum conjurationi reſiſtere non potuerit; id ſe fa-
cile ex humilitate ſua probare poſſe; quod non
adeo ſit imperitus rerum, ut ſuis copiis popu-
lum R. ſe ſuperare poſſe confidat. ſed eſſe Galliæ 5
commune conſilium; omnibus hibernis Cæſa-
ris oppugnandis hunc eſſe dictum diem, ne qua
legio alteri legioni ſubſidio venire poſſet. non 6
facile Gallos Gallis negare potuiſſe: præſertim
quum de recuperanda communi libertate conſi-
lium initum videretur. quibus quoniam pro pie- 7
tate ſatisfecerit, habere ſe nunc rationem officii:
pro beneficiis Cæſarem monere, orare Titurium
pro hoſpitio, ut ſuæ ac militum ſaluti conſulat.
magnam manum Germanorum conductam 8
Rhenum tranſiſſe; hanc affore biduo: ipſorum 9
eſſe conſilium, velintne prius, quam finitimi ſen-
tiant, eductos ex hibernis milites aut ad Cicero-
nem, aut ad Labienum deducere, quorum alter
millia paſſuum circiter L, alter paullo amplius
abſit. illud ſe polliceri, & jurejurando confirma- 10
re, tutum ſe iter per fines ſuos daturum. quod 11
cum facit, & civitati ſeſe conſulere, quod hiber-
nis

nis levetur, & Cæſari pro ejus meritis gratiam
referre. Hac oratione habita diſcedit Ambio-
rix.

1 C. Arpinius, & Junius, quæ audierant, ad le- 28
gatos deferũt. illi repentina re perturbati, etſi ab
hoſte ea dicebantur, non tamen negligenda exi-
ſtimabant: maximeque hac re permovebantur,
quod civitatem ignobilem atque humilem Ebu-
2 ronum ſua ſponte populo R. bellum facere au-
3 ſam vix erat credendum. itaq; ad concilium rem
deferunt. magnaq; inter eos exiſtit controverſia.
L. Aurunculeius, compluresq; tribuni mil. & pri-
morum ordinum centuriones, nihil temere a-
gendum, neq; ex hibernis injuſſu Cæſaris diſce-
4 dendum exiſtimabant. quantasvis magnas co-
pias etiam Germanorum ſuſtineri poſſe, munitis
5 hibernis, ducebant. rem eſſe teſtimonio, quod
primum hoſtium impetum, multis ultro vulne-
6 ribus illatis, fortiſſimè ſuſtinuerint. re frumenta-
ria non premi. interea & ex proximis hibernis,
7 & à Cæſare conventura ſubſidia. poſtremo quid
eſſe levius aut turpius, quam auctore hoſte de
ſummis rebus capere conſilium?

1 Contra ea Titurius, ſero facturos clamitabat, 29
quum majores manus hoſtium, adjunctis Ger-
manis, conveniſſent; aut quum aliquid calami-
tatis in proximis hibernis eſſet acceptum. bre-
2 vem conſulendi eſſe occaſionem. Cæſarem arbi-
trari profectum in Italiam: nec aliter Carnutes
interficiendi Tasgetii conſilium fuiſſe capturos,
neque Eburones, ſi ille adeſſet, tanta cum con-
tem-

temtione noſtri ad caſtra venturos eſſe. non ho- 3
ſtem auctorem, ſed rem, ſpectare. ſubeſſe Rhe-
num. magno eſſe Germanis dolori Arioviſti
mortem, & ſuperiores noſtras victorias. ardere 4
Galliam tot contumeliis acceptis ſub populi R.
imperium redactam, ſuperiore gloria rei mili-
taris exſtincta. poſtremo quis hoc ſibi perſua- 5
deret, ſine certa re Ambiorigem ad ejuſmodi
conſilium deſcendiſſe? ſuam ſententiam in u- 6
tramque partem eſſe tutam: ſi nil ſit durius, nul-
lo periculo ad proximam legionem perventu-
ros; ſi Gallia omnis cum Germanis conſentiat,
unam eſſe in celeritate poſitam ſalutem. Cottæ 7
quidem, atque eorum, qui diſſentirent, conſiliū
quem haberet exitum? in quo ſi non præſens pe-
riculum, at certe longa obſidione fames eſſet per-
timeſcenda.

30 Hic in utramque partem habita diſputatione, 1
quum à Cotta, primiſque ordinibus acriter reſi-
ſteretur, Vincite, inquit, ſi ita vultis, Sabinus; &
id clariore voce, ut magna pars militum exaudi-
ret: neque is ſum, inquit, qui graviſſime ex vobis 2
mortis periculo terrear: hi ſapient, & ſi gravius
quid acciderit, abs te rationem repoſcent: qui, ſi 3
per te liceat perendino die cum proximis hiber-
nis conjuncti, communem cum reliquis caſum
ſuſtineant: ne rejecti & relegati longe ab cæteris,
aut ferro, aut fame intereant.

31 Conſurgitur ex conſilio: comprehendunt u- 1
trumque, & orant, ne ſua diſſenſione & pertina-
cia rem in ſummum periculum deducant: fa- 2

ci-

Digitized by Google

cilem eſſe rem,ſeu maneant,ſeu proficiſcantur,
ſi modo unum omnes ſentiant,ac probent: con-
tra in diſſenſione nullam ſe ſalutem perſpicere.
3 Res diſputatione ad mediam noctem perduci-
tur, tandem dat Cotta permotus manus. ſupe-
4 rat ſententia Sabini. pronunciatur, prima lu-
ce ituros. conſumitur vigiliis reliqua pars no-
ctis,quum ſua quisque miles circumſpiceret,
quid ſecum portare poſſet, quid ex inſtrumento
5 hibernorum relinquere cogeretur. Omnia ex-
cogitantur,quare nec ſine periculo maneatur,
& languore militum, & vigiliis periculum au-
6 geatur. prima luce ſic ex caſtris proficiſcuntur,
ut,quibus eſſet perſuaſum, non ab hoſte, ſed ab
homine amiciſſimo Ambiorige conſilium da-
tum, longiſſimo agmine, magnisque impedi-
mentis.

1 At hoſtes, poſtea quam ex nocturno fremitu, 32
vigiliisq; de profectione eorum ſenſerunt, collo-
catis inſidiis bipartito in ſilvis,opportuno atque
occulto loco, à millibus paſſuum circiter II. Ro-
2 manorum adventum expectabant: &, quum ſe
major pars agminis in magnam convallem de-
miſiſſet,ex utraq; parte ejus vallis ſubito ſeſe o-
ſtenderunt: noviſſimosq; premere,&primos pro-
hibere adſcenſu, atque iniquiſſimo noſtris loco
prœlium committere cœperunt.

1 Tum demum Titurius,uti qui nihil ante pro- 33
vidiſſet,trepidare & concurſare, cohortesq; dis-
ponere: hæc tamen ipſa timide, atque ut eum
omnia deficere viderentur: quod plerumque iis
ac-

Digitized by Google

accidere conſuevit, qui in ipſo negotio conſiliũ capere coguntur. at Cotta, qui cogitaſſet hæc 2 poſſe in itinere accidere, atque ob eam cauſſam profectionis auctor non fuiſſet, nulla in re communi ſaluti deerat, & in appellandis cohortandisque militibus, imperatoris, &, in pugna militis officia præſtabat. quumque propter longitu- 3 dinem agminis minus facile per ſe omnia obire, & quid quoque loco faciendum eſſet, providere poſſent; juſſerunt pronunciari, ut impedimenta relinquerent, atque in orbem conſiſterent: quod 4 conſilium etſi in ejusmodi caſu reprehendendum non eſt, tamen incommode accidit. nam & 5 noſtris militibus ſpem minuit, & hoſtes ad pugnandum alacriores effecit; quod non ſine ſummo timore & deſperatione id factum videbatur. præterea accidit, quod fieri neceſſe erat, ut vulgo 6 milites ab ſignis diſcederent; quæque quisque eorum cariſſima haberet, ab impedimentis petere, atque arripere properaret, & clamore ac fletu omnia complerentur.

34 At barbaris conſilium non defuit: nam duces 1 eorum tota acie pronunciari juſſerunt, ne quis ab loco diſcederet: illorum eſſe prædam, atque illis reſervari, quæcunque Romani reliquiſſent: proinde omnia in victoria poſita exiſtimarent. erant & virtute, & numero pugnando pares no- 2 ſtri: tametſi à duce, & à fortuna deſerebantur, tamen omnem ſpem ſalutis in virtute ponebant; &, quoties quæque cohors procurrerat, ab ea parte magnus hoſtium numerus cadebat. qua re 3 ani-

animadverſa, Ambiorix pronunciari jubet, ut procul tela conjiciant, neu propius accedant: &, quam in partem Romani impetum fecerint, ce-
4 dant; levitate armorum, & quotidiana exercitatione nihil iis noceri poſſe: rurſus ſe ad ſigna recipientes inſequantur.

1 Quo præcepto ab iis diligentiſſime obſervato, 35
quum quæpiam cohors ex orbe exceſſerat, atque impetum fecerat, hoſtes velociſſime refugiebant,
2 interim ea parte nudari neceſſe erat, & ab latere
3 aperto tela recipi. rurſus, quum in eum locum, unde erant egreſſi, reverti cœperant, & ab iis, qui ceſſerant; & ab iis, qui proximi ſteterant, cir-
4 cumveniebantur: ſin autem locum tenere vellent, neque virtuti locus relinquebatur, neque à tanta multitudine conjecta tela conferti vitare
5 poterant. tamen tam multis incommodis conflictati, multis vulneribus acceptis, reſiſtebant; & magna parte diei conſumpta, quum à prima luce, ad horam IIX, pugnaretur, nihil, quod ipſis
6 eſſet indignum, committebant. tum T. Balventio, qui ſuperiore anno primum pilum duxerat, viro forti, & magnæ auctoritatis, utrumq; femur
7 tragula transjicitur. Q. Lucanius ejusdem ordinis fortiſſime pugnans, dum circumvento filio
8 ſubvenit, interficitur. L. Cotta Legatus omnes cohortes ordinesque adhortans in adverſum os funda vulneratur.

1 His rebus permotus Q. Titurius, quum pro- 36
cul Ambiorigem ſuos cohortantem conſpexiſſet, interpretem ſuum Cn. Pompejum ad eum

mittit, rogatum, ut ſibi, militibusque parcat. Il- 2
le, appellatus reſpondit: ſi velit ſecum colloqui,
licere; ſperare à multitudine impetrari poſſe,
quod ad militum ſalutem pertineat; ipſi vero
nihil nocitum iri; inque eam rem ſe ſuam fidem
interponere. ille cum Cotta ſaucio communi- 3
cat, ſi videatur, pugna ut excedant, & cum Am-
biorige una colloquantur. ſperare ſe ab eo de ſua
ac militum ſalute impetrari poſſe. Cotta ſe ad 4
armatum hoſtem iturum negat, atque in eo per-
ſeverat.

37 Sabinus, quos in præſentia tribunos mil. cir- 1
cum ſe habebat, & primorum ordinum centurio-
nes, ſe ſequi jubet: & quum propius Ambiori-
gem acceſſiſſet, juſſus arma abjicere, imperatum
facit: ſuisque, ut idem faciant, imperat. interim, 2
dum de conditionibus inter ſe agunt, longiorque
conſulto ab Ambiorige inſtituitur ſermo, pauſ-
latim circumventus, interficitur. tum vero, ſuo 3
more, victoriam conclamant, atque ululatum
tollunt; impetuque in noſtros facto, ordines
perturbant. ibi L. Cotta pugnans interficitur 4
cum maxima parte militum. reliqui ſe in caſtra
recipiunt, unde erant egreſſi. ex quibus L. Petro- 5
ſidius aquilifer, quum magna multitudine hoſti-
um premeretur, aquilam intra vallum projecit.
ipſe pro caſtris fortiſſime pugnans occiditur.
alii ægre ad noctem oppugnationem ſuſtinent: 6
noctu ad unum omnes, deſperata ſalute, ſe ipſi
interficiunt. pauci ex prœlio elapſi incertis iti- 7
neribus per ſilvas ad T. Labienum legatum in

hi-

hiberna perveniunt; atque eum de rebus geſtis
certiorem faciunt.

1 Hac victoria ſublatus Ambiorix, ſtatim cum 38
equitatu in Atuaticos, qui erant ejus regno fini-
timi, proficiſcitur; neque diem, neque noctem
2 intermittit; peditatumque ſe ſubſequi jubet. re
demonſtrata, Atuaticisque concitatis, poſtero
die in Nervios pervenit: hortaturque, ne ſui in
perpetuum liberandi, atq; ulciſcendi Romanos,
pro iis, quas acceperint, injuriis, occaſionem di-
3 mittant: interfectos eſſe legatos duos, magnamq;
4 partem exercitus interiſſe demonſtrat: nihil eſſe
negotii, ſubito oppreſſam legionem, quæ cum
Cicerone hiemet, interfici: ſe ad eam rem profi-
tetur adjutorem.

1 Itaque, confeſtim dimiſſis nunciis ad Centro- 39
nes, Grudios, Levacos, Pleumoſios, Gordunos;
qui omnes ſub eorum imperio ſunt, quam maxi-
mas manus poſſunt, cogunt; & de improviſo ad
Ciceronis hiberna advolant, nondum ad eum
2 fama de Titurii morte perlata. Huic quoq; acci-
dit, quod fuit neceſſe, ut nonnulli milites, qui li-
gnationis munitionisq; cauſſa in ſilvas diſceſſiſ-
ſent, repentino equitũ adventu interciperentur.
3 his circumventis, magna manu Eburones, Atua-
tici, Nervii, atq; horum omnium ſocii & clientes
legionem oppugnare incipiunt. noſtri celeriter
4 ad arma concurrunt; vallum conſcendunt. ægre
is dies ſuſtentatur, quòd omnem ſpem hoſtes in
celeritate ponebant. atq; hanc adepti victoriam
in perpetuum ſe fore victores confidebant.

Digitized by Google

40 Mittuntur ad Cæſarem confeſtim à Cicerone 1
litteræ,magnis propoſitis præmiis,ſi pertuliſſent.
obſeſſis omnibus viis,miſſi intercipiuntur. no- 2
ctu ex ea materia,quam munitionis cauſſa com-
portaverant,turres CXX. excitantur incredibili
celeritate. quæ deeſſe operi videbantur,perfici-
untur. hoſtes poſtero die multo majoribus co- 3
piis coactis caſtra oppugnant,foſſam complent,
à noſtris eadem ratione, qua pridie,reſiſtitur. 4
hoc idem deinceps reliquis fit diebus. nulla pars 5
nocturni temporis ad laborem intermittitur:
non ægris,non vulneratis facultas quiete datur.
quæcunque ad proximi diei oppugnationem o-
pus ſunt, noctu comparantur. multæ præuſtæ 6
ſudes,magnus muralium pilorum numerus in-
ſtituitur: turres contabulantur;pinnæ, loricæq;
ex cratibus attexuntur. ipſe Cicero, quum te- 7
nuiſſima valetudine eſſet,ne nocturnum quidem
ſibi tempus ad quietem relinquebat:ut ultro mi-
litum concurſu ac vocibus, ſibi parcere cogere-
tur.

41 Tunc duces,principesque Nerviorum,qui a- 1
liquem ſermonis aditum,cauſſamque amicitiæ
cum Cicerone habebant, colloqui ſeſe velle di-
cunt. facta poteſtate,eadem,quæ Ambiorix cum 2
Titurio egerat,commemorant: omnem eſſe in 3
armis Galliam ; Germanos Rhenum tranſiiſſe:
Cæſaris,reliquorumque hiberna oppugnari. ad-
dunt etiam de Sabini morte. Ambiorigem o- 4
ſtentant,fidei faciundæ cauſſa. errare eos dicunt, 5
ſi quidquam ab iis præſidii ſperent, qui ſuis re-
bus

Digitized by Google

bus diffidant: ſe tamen hoc eſſe in Ciceronem
populumque R. animo, ut nihil, niſi hiberna re-
cuſent, atque hanc inveteraſcere conſuetudinem
6 nolint: licere illis incolumibus per ſe ex hibernis
diſcedere, & in quaſcunque partes velint, ſine
7 metu proficiſci. Cicero ad hæc unum modo re-
ſpondit: Non eſſe conſuetudinem populi R. ul-
8 lam accipere ab hoſte armato conditionem. ſi ab
armis diſcedere velint, ſe adjutore utantur, lega-
toſq; ad Cæſarem mittant: ſperare ſe, pro ejus ju-
ſtitia, quæ petierint, impetraturos.

1 Ab hac ſpe repulſi Nervii, vallo pedum XI, & 42
2 foſſa pedum XV. hiberna cingunt. hæc ſuperio-
rũ annorũ conſuetudine à noſtris cognoverant;
& quoſdam de exercitu nacti captivos, ab his
3 docebantur. ſed nulla his ferramentorum copia,
quæ eſſet ad hunc uſum idonea; gladiis ceſpitem
circumcidere, manibus, ſagulisq; terram exhau-
4 rire cogebantur. qua quidem ex re hominum
multitudo cognoſci potuit. nam minus horis
tribus, millium paſſuum XV. in circuitu muni-
5 tionem perfecerunt: reliquiſq; diebus turres ad
altitudinem valli, falces, teſtudineſque, quas iiſ-
dem captivi docuerant, parare ac facere cœpe-
runt.

1 Septimo oppugnationis die, maximo coorto 43
vento, ferventes fuſili ex argilla glandes, fundis,
& fervefacta jacula in caſas, quæ more Gallico
2 ſtramentis erant tectæ, jacere cœperunt. hæ ce-
leriter ignem comprehenderunt, &, venti ma-
gnitudine, in omnem caſtrorum locum diſtule-

Digitized by Google

runt,hoſtes,maximo clamore inſecuti,quaſi par- 3
ta jam atq; explorata victoria,turres,teſtudinesq; agere,& ſcalis vallum adſcendere cœperunt. at tanta militum virtus, atque ea præſentia animi 4
fuit,ut,quum undique flamma torrerentur, maximaq; telorum multitudine premerentur,ſuaq; omnia impedimenta atq; omnes fortunas conflagrare intelligerent: non modo demigrandi cauſſa de vallo decederet nemo,ſed pene ne reſpiceret quidem quisquam; ac tum omnes acerrime fortiſſimeque pugnarent. hic dies noſtris 5
longe graviſſimus fuit; ſed tamen hunc habuit eventum, ut eo die maximus numerus hoſtium vulneraretur, atq; interficeretur; ut ſe ſub ipſo vallo conſtipaverant,receſſumque primis ultimi non dabant. Paullum quidem intermiſſa flam- 6
ma,& quodam loco turri adacta, & contingente vallum, tertiæ cohortis centuriones, ex eo, quo ſtabant,loco receſſerunt, ſuosque omnes removerunt; nutu vocibusque hoſtes, ſi introire vellent,vocare cœperunt: quorum progredi auſus eſt nemo. tum ex omni parte lapidibus conjectis 7
deturbati,turrisque ſuccenſa eſt.

44 Erant in ea legione fortiſſimi viri centurio- 1
nes,qui jam primis ordinibus appropinquarent, T. Pulfio,& L. Varenus. ii perpetuas contro ver- 2
ſias inter ſe habebant,uter alteri anteferretur, omnibusque annis de loco ſummis ſimultatibus contendebant. ex iis Pulfio, quum acerrime ad 3
munitiones pugnaretur, Quid dubitas,inquit, Varene? aut quem locum probandæ virtutis tuæ

ex-

Digitized by Google

exſpectas? hic dies, hic dies de noſtris contro-
4 verſiis judicabit. Hæc quum dixiſſet, procedit
extra munitiones; &, quæ pars hoſtium confer-
5 tiſſima viſa eſt, in eam irrumpit. ne Varenus
quidem tum vallo ſeſe continet, ſed omnium ve-
ritus exiſtimationem ſubſequitur, mediocri ſpa-
6 tio relicto. Pulfio pilum in hoſtes mittit, atque
unum ex multitudine procurrentem transjicit;
quo percuſſo, & exanimato, hunc ſcutis prote-
gunt hoſtes. & in illum univerſi tela conjiciunt;
7 neque dant regrediendi facultatem. transfigitur
ſcutum Pulfioni, & verutrum in balteo defigitur.
8 avertit hic caſus vaginam, & gladium educere
conantis dextram moratur manum, impeditum-
9 que hoſtes circumſiſtunt. ſuccurrit inimicus il-
10 li Varenus, & laboranti ſubvenit. ad hunc ſe
confeſtim à Pulfione omnis multitudo convertit.
11 illum verutro transfixum arbitrantur. Illo vero
occurſat ocius gladio, cominusq; rem gerit Va-
renus: atque uno interfecto reliquos paullum
12 propellit. dum cupidius inſtat, in locum inferio-
rem dejectus concidit. huic rurſus circumvento
13 fert ſubſidium Pulfio; atque ambo incolumes,
compluribus interfectis, ſumma cum laude ſeſe
14 intra munitiones recipiunt. ſic fortuna in con-
tentione, & certamen utrumq; verſavit, ut alter
alteri inimicus auxilio ſalutique eſſet; neque di-
judicari poſſet, uter utri virtute anteferendus
videretur.

1 Quanto erat in dies gravior atque aſperior 45
oppugnatio, & maxime quod, magna parte mili-

 tum

tum confecta vulneribus, res ad paucitatem de-
fenſorum pervenerat; tanto crebriores litteræ
nunciique ad Cæſarem mittebantur: quorum
pars deprehenſa in conſpectu noſtrorum (mili-
tum) cum cruciatu necabatur. erat unus intus 2
Nervius, nomine Vertico loco natus honeſto,
qui à prima obſidione ad Ciceronem profugerat,
ſuamque ei fidem præſtiterat: hic ſervo, ſpe li- 3
bertatis, magnisque perſuadet præmiis, ut litte-
ras ad Cæſarem deferat. has ille in jaculo illiga- 4
tas affert; & Gallus inter Gallos ſine ulla ſuſpi-
cione verſatus, ad Cæſarem pervenit. ab eo de
periculo Ciceronis, legionisque cognoſcit.

46 Cæſar, acceptis litteris circiter hora XI. diei, 1
ſtatim nuncium in Bellovacos ad M. Craſſum
quæſtorem mittit, cujus hiberna aberant ab eo
millia paſſuum XXV. jubet media nocte legio- 2
nem proficiſci, celeriterque ad ſe venire. exiit
cum nuncio Craſſus. alterum ad C. Fabium le- 3
gatum mittit, ut in Atrebatium fines legionem
adducat, qua ſibi iter faciendum ſciebat. ſcribit 4
Labieno, ſi Reipubl. commodo facere poſſet, cum
legione ad fines Nerviorum veniat: reliquam
partem exercitus, quod paullo aberat longius,
non putat expectandam: equites circiter CD. ex
proximis hibernis cogit.

47 Hora circiter III. ab antecurſoribus de Craſſi 1
adventu certior eſt factus: eo die millia paſſuum
XX. progreditur. Craſſum Samarobrinæ præ- 2
ficit legionemque ei attribuit, quod ibi impedi-
menta exercitus, obſides civitatum, literas pu-

blicas,frumentumque omne,quod eo tolerandę
3 hiemis cauſſa devexerat,relinquebat. Fabius,ut
imperatum erat, non ita multum moratus,in
4 itinere cum legione occurrit. Labienus,interitu
Sabini,& cæde cohortum cognita, quum omnes
ad eum Trevirorum copiæ veniſſent,veritus,ſi ex
hibernis fugæ ſimilem profectionem feciſſet,ut
hoſtium impetum ſuſtinere non poſſet, præſer-
tim quos recenti victoria efferri ſciret, literas
5 Cæſari dimittit; quanto cum periculo legionem
ex hibernis educturus eſſet: rem geſtam in Ebu-
ronibus perſcribit: docet omnes peditatus, e-
quitatusq; copias Trevirorum III millia paſſuum
longe ab ſuis caſtris conſediſſe.

1 Cæſar, conſilio ejus probato, etſi opinione 48
III. legionum dejectus, ad II. redierat, tamen u-
num communis ſalutis auxilium in celeritate
2 ponebat. venit magnis itineribus in Nerviorum
fines. ibi ex captivis cognoſcit, quæ apud Cice-
ronem gerantur,quantoque in periculo res ſit.
3 tum cuidam ex equitibus Gallis magnis præ-
miis perſuadet, uti ad Ciceronem epiſtolam de-
4 ferat. hanc Græcis conſcriptam literis mittit; ne,
intercepta epiſtola, noſtra ab hoſtibus conſilia
5 cognoſcantur: ſi adire non poſſit,monet,ut tra-
gulam cum epiſtola ad amentum deligata, intra
6 munitiones caſtrorum abjiciat. in literis ſcribit,
ſe cum legionibus profectum celeriter affore:
7 hortatur,ut priſtinam virtutem retineat. Gal-
lus periculum veritus, ut erat præceptum,tra-
8 gulam mittit, hæc caſu ad turrim adhæſit, neque

ab noſtris biduo animadverſa. tertio die à quo-
dam milite conſpicitur, dempta ad Ciceronem
defertur. ille perlectam in conventu militum 9
recitat, maximaque omnes lætitia afficit. tum 10
fumi incendiorum procul videbantur. quæ res
omnem dubitationem adventus legionum ex-
pulit.

49 Galli, re cognita per exploratores, obſidionem 1
relinquunt, ad Cæſarem omnibus copiis conten-
dunt. eæ erant armatorum circiter millia LX. Ci- 2
cero data facultate Gallum ab eodem Verticone,
quem ſupra demonſtravimus, repetit, qui literas
ad Cæſarem deferat; hunc admonet, iter caute 3
diligenterque faciat; perſcribit in literis, hoſtes
ab ſe diſceſſiſſe, omnemq; ad eum multitudinem
convertiſſe. quibus literis circiter media nocte 4
Cæſar, allatis, ſuos facit certiores; eoſq; ad dimi-
candum animo confirmat. poſtero die luce pri- 5
ma movet caſtra; & circiter millia paſſuum IV.
progreſſus trans vallem magnam, & rivum, ho-
ſtium multitudinem conſpicatur. erat magni 6
periculi res, cum tantis copiis iniquo loco dimi-
care: tamen quoniam liberatum obſidione Ci-
ceronem ſciebat, eoque omnino remittendum
de celeritate exiſtimabat, conſedit, & quam æ-
quiſſimo loco poteſt, caſtra communit: atque 7
hæc, etſi erant exigua per ſe, vix hominum mil-
lium VII. præſertim nullis cum impedimentis,
tamen anguſtiis viarum, quam maxime poteſt,
contrahit, eo conſilio, ut in ſummam contemtio-
nem hoſtibus veniat. interim ſpeculatoribus in 8

omnes

omnes partes dimiſſis,explorat, quo commodiſ-
ſime itinere vallem tranſire poſſet.
1 Eo die parvulis equeſtribus prœliis ad aquam 50
2 factis, utriq; ſeſe ſuo loco continent; Galli,quod
ampliores copias,quæ nondum convenerant,
3 exſpectabant;Cæſar, ſi forte timoris ſimulatione
hoſtes in ſuum locum elicere poſſet,citra vallem,
ut pro caſtris prœlio contenderet; ſi id efficere
non poſſet,ut,exploratis itineribus, minore cum
4 periculo vallem rivumque tranſiret. prima luce
hoſtium equitatus ad caſtra accedit, prœliumq;
5 cum noſtris equitibus committit. Cæſar conſul-
to equites cedere,ſeque in caſtra recipere jubet;
ſimul,ex omnibus partibus caſtra altiore vallo
muniri,portasque obſtrui, atque in iis admini-
ſtrandis rebus quam maxime concurſari,& cum
ſimulatione timoris agi jubet.
1 Quibus omnibus rebus hoſtes invitati,copias 51
transducunt, aciemq; iniquo loco conſtituunt,
2 noſtris vero etiam de vallo deductis, propius ac-
cedunt; & tela intra munitionem ex omnibus
3 partibus conjiciunt;præconibusque circummiſ-
ſis,pronunciari jubent, ſeu quis Gallus, ſeu Ro-
manus velit ante horam tertiam ad ſe tranſire,
ſine periculo licere: poſt id tempus non fore
4 poteſtatem. ac ſic noſtros contempſerunt, ut,
obſtructis in ſpeciem portis ſingulis ordinibus
ceſpitum, quod ea non poſſe introrumpere vi-
debantur,alii vallum manu ſcandere, alii foſſas
5 complere, inciperent. tunc Cæſar,omnibus por-
tis eruptione facta, equitatuque emiſſo,celeriter
ho-

Digitized by Google

hoſtes dat in fugam. ſic, ut omnino pugnandi cauſſa reſiſteret nemo: magnumque ex his numerum occidit, atque omnes armis exuit.

52 Longius proſequi veritus, quod ſilvæ paludesq; intercedebant; neq; etiam parvulo detri- 1
mento illorum, locum relinqui videbat; omnib9 ſuis incolumibus copiis, eodem die ad Ciceronem pervenit. inſtitutas turres, teſtudines, muni- 2
tionesque hoſtium admiratur. legione producta, cognoſcit non decimum quemque eſſe relictum militem ſine vulnere. ex his omnibus ju- 3
dicat rebus, quanto cum periculo, & quanta virtute ſint res adminiſtratæ: Ciceronem pro ejus 4
merito; legionemque collaudat: centuriones ſigillatim, tribunosque mil. appellat, quorum egregiam fuiſſe virtutem, teſtimonio Ciceronis cognoverat. de caſu Sabini & Cottæ certius ex captivis cognoſcit. poſtero die concione habita, 5
rem geſtam proponit: milites conſolatur, & confirmat: quod detrimentum culpa & temeritate 6
legati ſit acceptum, hoc æquiore animo ferendum docet, quod beneficio deorum immortalium, & virtute eorum expiato incommodo, neq; hoſtibus diutina lætatio, neq; ipſis longior dolor relinquatur.

53 Interim ad Labienum per Rhemos incredibi- 1
li celeritate de victoria Cæſaris fama perfertur; ut, quum ab hibernis Ciceronis millia paſſuum L abeſſet, eoq; poſt horam IX. diei Cæſar perveniſſet, ante mediam noctem ad portas caſtrorum clamor oriretur; quo clamore ſignificatio victoriæ, gratulatioque ab Rhemis Labieno fieret.

Hac

Digitized by Google

2 Hac fama ad Treviros perlata, Indutiomarus, qui poſtero die caſtra Labieni oppugnare decreverat, noctu profugit, copiasque omnes in Tre-
3 viros reducit. Cæſar Fabium cum legione in ſua remittit hiberna. ipſe cum III. legionibus circum Samarobrinam trinis hibernis hiemare conſtituit; &, quod tanti motus Galliæ exſtiterant, totam hiemem ipſe ad exercitum manere
4 decrevit. nam illo incommodo de Sabini morte perlato, omnes fere Galliæ civitates de bello conſultabant, nuncios legationesque in omnes partes dimittebant; &, quid reliqui conſilii caperent, atque unde initium belli fieret, explorabant; nocturnaque in locis deſertis concilia ha-
5 bebant: neque ullum totius hiemis tempus ſine ſollicitudine Cæſaris interceſſit, quin aliquem de conciliis & motu Gallorum nuncium accipe-
6 ret. in his ab L. Roſcio legato, quem legioni XIII præfecerat, certior eſt factus, magnas Gallorum copias earum civitatum, quæ Armoricæ appellantur, oppugnandi ſui cauſſa, conveniſſe.
7 neque longius millia paſſuum IIX. ab hibernis ſuis abfuiſſe: ſed, nuncio allato de victoria Cæſaris, diſceſſiſſe, adeo ut fugæ ſimilis diſceſſus videretur.

1 At Cæſar, principibus cujusque civitatis ad ſe 54
vocatis, alias territando, quum ſe ſcire, quæ fierent, denunciaret; alias cohortando, magnam
2 partem Galliæ in officio tenuit: tamen Senones, quæ eſt civitas imprimis firma, & magnæ inter Gallos auctoritatis, Carvarinum, quem Cæſar a-

pud

pud eos regem conſtituerat, cujus frater Mori-
taſgus, adventu in Galliam Cæſaris, cujusq; ma-
jores regnum obtinuerant, interficere publico
conſilio conati, cum ille præſenſiſſet, ac profugis-
ſet, usque ad fines inſecuti, regno, domoq; expu-
lerunt; &, miſſis ad Cæſarem ſatisfaciundi cauſſa 3
legatis, quum is omnem ad ſe ſenatum venire
juſſiſſet, dicto audientes non fuerunt. tantum a- 4
pud homines barbaros valuit, eſſe repertos ali-
quos principes belli inferendi, tantamque omni-
um voluntatis commutationem attulit; ut præ-
ter Æduos, & Rhemos, quos præcipuo ſemper
honore Cæſar habuit, alteros pro vetere ac perpe-
tua erga populum R. fide; alteros, pro recentibꝰ
belli Gallici officiis, nulla fere fuerit civitas non
ſuſpecta nobis. idque adeo haud ſcio mirandum- 5
ne ſit; quum compluribus aliis de cauſſis, tum
maxime, quod, qui virtute belli omnibus genti-
bus præferebantur, tantum ſe ejus opinionis de-
perdidiſſe, ut populi R. imperia perferrent, gra-
viſſime dolebant.

55 Treviri vero, atque Indutiomarus, totius hie- 1
mis nullum tempus intermiſerunt, quin trans
Rhenum legatos mitterent; civitates ſollicita-
rent; pecunias pollicerentur: magna parte exer-
citus noſtri interfecta, multo minorem ſuper- 2
eſſe dicerent partem. neque tamen ulli civitati
Germanorum perſuaderi potuit, ut Rhenum
tranſiret, quum ſe bis expertos dicerent, Ariovi-
ſti bello, & Tenchtherorum tranſitu. non eſſe for- 3
tunam amplius tentaturos. Hac ſpe lapſus In-
du-

dutiomarus nihilominus copias cogere, exigere à finitimis, equos parare, exules damnatosque è
4 Gallia magnis præmiis ad ſe allicere cœpit; ac tantam ſibi jam iis rebus in Gallia auctoritatem comparaverat, ut undique ad eum legationes concurrerent; gratiam atque amicitiam publicè privatimque peterent.

1 Ubi intellexit ultro ad ſe veniri; altera ex par- 56
te Senones Carnutesq; conſcientia facinoris inſtigari; altera Nervios Atuaticosq; bellum Romanis parare; neque ſibi voluntariorum copias defore, ſi ex finibus ſuis progredi cœpiſſet; arma-
2 tum concilium indicit. hoc more Gallorum eſt initium belli, quo, lege communi, omnes puberes armati convenire coguntur; &, qui ex iis noviſſimus venit, in conſpectu multitudinis omni-
3 bus cruciatibus affectus necatur. in eo concilio Cingetorigem, alterius principem factionis, generum ſuum, quem ſupra demonſtravimus Cæſaris ſecutum fidem ab eo non diſceſſiſſe, hoſtem
4 judicandum curat, bonaque ejus publicat. his rebus confectis, in concilio pronunciat, accerſitum ſe à Senonibus, & Carnutibus, aliiſq; com-
5 pluribus Galliæ civitatibus; huc iter facturum per fines Rhemorum; eorumq; agros populaturum; ac prius, quam id faciat, Labieni caſtra oppugnaturum: quæq; fieri velit, præcipit.

1 Labienus, quum & loci natura & manu muni- 57
tiſſimis ſeſe contineret caſtris, de ſuo ac legionis periculo nihil timebat; ſed ne quam occaſionem rei bene gerendæ dimitteret, cogitabat.

ita-

Digitized by Google

itaque à Cingetorige, atque ejus propinquis ora- 2
tione Indutiomari cognita, quam in concilio ha-
buerat, nuncios mittit ad finitimas civitates, e-
quitesque undique convocat, iis certam diem
conveniendi dicit. interim prope quotidie cum 3
omni equitatu Indutiomarus ſub caſtris ejus va-
gabatur, alias ut ſitum caſtrorum cognoſceret,
alias colloquendi, aut territandi cauſſa. equites
plerumque omnes tela intra vallum conjicie-
bant. Labienus ſuos intra munitiones contine- 4
bat: timoriſque opinionem, quibuscunque po-
terat rebus augebat.

58 Quum majore in dies contemptione Indutio- 1
marus ad caſtra accederet, nocte una intromiſſis
equitibus omnium finitimarum civitatum, quos
accerſendos curaverat, tanta diligentia omnes
ſuos cuſtodiis intra caſtra continuit, ut nulla ra-
tione ea res enunciari aut ad Treviros perferri
poſſet. interim ex conſuetudine quotidiana, In- 2
dutiomarus ad caſtra accedit; atque ibi magnam
partem diei conſumit; equites tela conjiciunt,
& magna contumelia verborum noſtros ad pu-
gnam evocant. nullo à noſtris dato reſponſo, u- 3
bi viſum eſt, ſub veſperum, diſperſi ac diſſipati
diſcedunt. ſubito Labienus duabus portis o- 4
mnem equitatum emittit; præcipit atque inter-
dicit, perterritis hoſtibus atque in fugam conje-
ctis, quod fore, ſicut accidit, videbat, omnes u-
num peterent Indutiomarum, neu quis quem-
quam prius vulneraret, quam illum interfectum
videret: quod, mora reliquorum, illum, ſpatium
na-

Digitized by Google

5 nactum, effugere nolebant: magna proponit iis, qui occiderint, præmia: ſummittit cohortes e-
6 quitibus ſubſidio. comprobat hominis conſilium fortuna; &, quum unum omnes peterent, in ipſo fluminis vado deprehenſus Indutiomarus interficitur; caputque ejus refertur in caſtra. redeuntes equites, quos poſſunt, conſectantur,
7 atq; occidunt. Hac re cognita, omnes Eburonum, & Nerviorum, quæ convenerant, copiæ diſcedunt; paulloque habuit poſt id factum Cæſar quietiorem Galliam.

LIBER VI.

1 MUltis de cauſſis Cæſar, majorem Galliæ 1
motum expectans, per M. Silanum, C. Antiſtium Reginum, T. Sextium, le-
2 gatos, delectum habere inſtituit: ſimul ab Cn. Pompejo proconſule petit, quoniam ipſe ad urbem cum imperio Reipubl. cauſſa maneret, quos ex Ciſalpina Gallia conſulis ſacramen-
3 to rogaviſſet, ad ſigna convenire, & ad ſe proficiſci juberet: magni intereſſe etiam in reliquum tempus, ad opinionem Galliæ, exiſtimans, tantas videri Italiæ facultates, ut, ſi quid eſſet in bello detrimenti acceptum, non modo id brevi
4 tempore ſarciri, ſed etiam majoribus adaugeri copiis poſſet. quod quum Pompejus & Reipubl. & amicitiæ tribuiſſet; celeriter confecto per ſuos delectu, tribus ante exactam hiemem & conſtitutis & adductis legionibus, duplicatoque earum cohortium numero, quas cum Q. Titurio

Digitized by Google

amiſerat, & celeritate, & copiis docuit, quid po-
puli R. diſciplina atque opes poſſent.

2 Interfecto Indutiomaro, ut docuimus, ad ejus 1
propinquos à Treviris imperium deſertur. illi
finitimos Germanos ſollicitare, & pecuniam
polliceri, non deſiſtunt. quum ab proximis im- 2
petrare non poſſent, ulteriores tentant: inventis
nonnullis, civitates jurejurando inter ſe confir-
mant, obſidibusque de pecunia cavent: Ambio-
rigem ſibi ſocietate & fœdere adjungunt. Qui- 3
bus rebus cognitis, Cæſar, quum undique bellum
parari videret, Nervios, Atuaticos, ac Menapios,
adjunctis cisrhenanis omnibus Germanis, eſſe
in armis, Senones ad imperatum non venire, &
cum Carnutibus finitimisque civitatibus conſi-
lia communicare, à Treviris Germanos crebris
legationibus ſollicitari; maturius ſibi de bello
cogitandum putavit.

3 Itaque, nondum hieme confecta, proximis IV 1
legionibꝰ coactis, de improviſo in fines Nervio-
rum contendit; &, prius, quam illi aut conveni- 2
re, aut profugere poſſent, magno pecoris atque
hominum numero capto, atque ea præda militi-
bus conceſſa, vaſtatisq; agris, in deditionem ve-
nire, atque obſides ſibi dare coëgit. eo celeriter 3
confecto negotio, rurſus legiones in hiberna re-
duxit. Concilio Galliæ primo vere, ut inſtitue- 4
rat, indicto, quum reliqui, præter Senones, Car-
nutes, Trevirosque, veniſſent; initium belli, ac
defectionis hoc eſſe arbitratus, ut omnia poſt-
ponere videretur, concilium Lutetiam Pariſio-
rum

Digitized by Google

5 rum transfert. confines erant hi Senonibus,civi-
tatemq; patrum memoria conjunxerant: ſed ab
6 hoc conſilio abfuiſſe exiſtimabantur. Hac re pro
ſuggeſtu pronunciata,eodem die cum legionibꝰ
in Senones proficiſcitur, magnisque itineribꝰ eo
pervenit.

1 Cognito ejus adventu, Acco qui princeps ejus 4
conſilii fuerat, jubet in oppida multitudinem
convenire: conantibus,prius quam id effici poſ-
2 ſet, adeſſe Romanos nunciatur. neceſſario ſen-
tentia deſiſtunt, legatosq; deprecandi cauſſa ad
Cæſarem mittunt; adeunt per Æduos, quorum
3 antiquitus erat in fide civitas. libenter Cæſar,
petentibus Æduis,dat veniam: excuſationemq;
accipit: quod æſtivum tempus inſtantis belli,
4 non quæſtionis eſſe arbitrabatur. Obſidibus im-
peratis centum,hos Æduis cuſtodiendos tradit.
5 eodem Carnutes legatos obſidesque mittunt,uſi
deprecatoribus Rhemis,quorum erant in clien-
6 tela: eadem ferunt reſponſa. peragit concilium
Cæſar,equitesque imperat civitatibus.

1 Hac parte Galliæ pacata, totus & mente & 5
animo in bellum Trevirorum & Ambiorigis in-
2 ſiſtit. Cavarinum cum equitatu Senonum ſecum
proficiſci jubet,ne quis aut ex hujus iracundia,
aut ex eo, quod meruerat, odio civitatis motus
3 exiſtat. his rebus conſtitutis, quod pro explo-
rato habebat Ambiorigem prœlio non eſſe cer-
taturum,reliqua ejus conſilia animo circumſpi-
4 ciebat. erant Menapii propinqui Eburonum
finibus,perpetuis paludibus ſilvisq; muniti,qui

uni ex Gallia, de pace, ad Cæſarem legatos num-
quam miſerant. cum iis eſſe hoſpitium Ambio-
rigi ſciebat: item per Treviros veniſſe Germanis
in amicitiam cognoverat. hæc prius illi detra- 5
henda auxilia exiſtimabat, quam ipſum bello la-
ceſſendum, ne deſperata ſalute, aut ſe in Mena-
pios abderet, aut cum transrhenanis congredi
cogeretur. hoc inito conſilio, totius exercitus 6
impedimenta ad Labienum in Treviros mittit,
duasque legiones ad eum proficiſci jubet: ipſe
cum legionibus expeditis V. in Menapios profi-
ciſcitur. Illi, nulla coacta manu, loci præſidio 7
freti, in ſilvas paludesque confugiunt; ſuaque
eodem conferunt.

6 Cæſar, partitis copiis cum C. Fabio legato, & 1
M. Craſſo quæſtore, celeriterque effectis pontib9,
abiit tripartito ædificia vicosque incendit, ma-
gno pecoris atque hominum numero potitur;
quibus rebus coacti Menapii legatos ad eum pa- 2
cis petendæ cauſſa, mittunt. ille, obſidibus acce- 3
ptis, hoſtium ſe habiturum numero confirmat, ſi
aut Ambiorigem, aut ejus legatos, finibus ſuis re-
cepiſſent. his confirmatis rebus, Comium Atre- 4
batem cum equitatu, cuſtodis loco, in Menapiis
relinquit; ipſe, in Treviros proficiſcitur.

7 Dum hæc à Cæſare geruntur, Treviri, magnis 1
coactis peditatus equitatusque copiis, Labie-
num cum una legione, quæ in eorum finib9 hie-
maverat, adoriri parabant. jamque ab eo non 2
longius bidui via aberant, quum duas veniſſe le-
giones miſſu Cæſaris cognoſcunt. poſitis caſtris 3
à mil-

Digitized by Google

a millibus paſſuum XV. auxilia Germanorum
4 expectare conſtituunt. Labienus, hoſtium cognito conſilio, ſperans temeritate eorum fore aliquam dimicandi facultatem, V. cohortium præſidio impedimentis relicto, cum XXV. cohortibus, magnoque equitatu, contra hoſtem proficiſcitur; &, ∞ paſſuum intermiſſo ſpatio, caſtra
5 communit. Erat inter Labienum, atque hoſtem, difficili tranſitu flumen, ripisque præruptis. hoc neque ipſe tranſire habebat in animo, neque ho-
6 ſtes tranſituros exiſtimabat. augebatur auxiliorum quotidie ſpes, loquitur in concilio palam; quoniam Germani appropinquare dicuntur, ſeſe ſuas exercitusque fortunas in dubium non devocaturum, & poſtero die prima luce caſtra mo-
7 turum. celeriter hæc ad hoſtes deferuntur, ut ex magno Gallorum equitatus numero nonnullos
8 Gallicis rebus favere natura cogebat. Labienus, noctu tribunis mil. primisque ordinibus convocatis, quid ſui conſilii ſit, proponit; &, quo facilius hoſtibus timoris det ſuſpicionem, majore ſtrepitu & tumultu, quam populi R. fert conſuetudo, caſtra moveri jubet. his rebus fugæ ſimilem pro-
9 fectionem efficit. hæc quoque per exploratores ante lucem, in tanta propinquitate caſtrorum, ad hoſtes deferuntur.

1 Vix agmen noviſſimum extra munitiones 8 proceſſerat; cum Galli cohortati inter ſe, ne ſperatam prædam ex manibus dimitterent; longum eſſe, perterritis Romanis, Germanorum auxilium exſpectare; neque ſuam pati dignita-

tem, ut tantis copiis tam exiguam manum præſertim fugientem, atque impeditam adoriri non audeant; flumen tranſire, & iniquo loco prœlium committere non dubitant. quæ fore ſuſpica- 2
tus Labienus, ut omnes citra flumen eliceret, eadem uſus ſimulatione itineris, placide progrediebatur. tum præmiſſis paullum impedimen- 3
tis, atque in tumulo quodam collocatis; Habetis, inquit, milites, quam petiſtis, facultatem: hoſtem impedito atque iniquo loco tenetis: præſta- 4
te eandem nobis ducibus virtutem, quam ſæpenumero Imperatori præſtitiſtis: eum adeſſe, & hæc coram cernere, exiſtimate. ſimul, ſigna ad 5
hoſtem converti, aciemque dirigi jubet; &, paucis turmis præſidio ad impedimenta dimiſſis, reliquos equites ad latera diſponit. celeriter no- 6
ſtri, clamore ſublato, pila in hoſtes jaciunt. illi, ubi præter ſpem, quos fugere credebant, infeſtis ſignis ad ſe ire viderunt, impetum modo ferre non potuerunt; ac primo concurſu in fugam conjecti, proximas ſilvas petiverunt: quos La- 7
bienus equitatu conſectatus, magno numero interfecto, compluribus captis, paucis poſt diebus civitatem recipit. nam Germani, qui auxilio veniebant, percepta Trevirorum fuga, ſeſe domum contulerunt. cum iis propinqui Indutiomari, 8
qui defectionis auctores fuerant, comitati eos, ex civitate exceſſere. Cingetorigi, quem ab initio 9
permanſiſſe in officio demonſtravimus, principatus, atque imperium eſt traditum.

9 Cæſar, poſtquam ex Menapiis in Treviros ve- 1
nit,

nit, duabus de cauſſis Rhenum tranſire conſti-
2 tuit. quarum erat altera, quod auxilia contra ſe
Treviris miſerant: altera, ne Ambiorix rece-
3 ptum ad eos haberet. his conſtitutis rebus, paul-
lum ſupra eum locum, quo antea exercitum
4 transduxerat, facere pontem inſtituit. nota atque
inſtituta ratione, magno militum ſtudio, paucis
5 diebus, opus efficitur: firmo in Treviris præſi-
dio ad pontem relicto, ne quis ab iis ſubito mo-
tus oriretur; reliquas copias, equitatumque
6 transducit. Ubii, qui ante obſides dederant, at-
que in deditionem venerant, purgandi ſui cauſſa
ad eum legatos mittunt: qui doceant, neque ex
ſua civitate auxilia in Treviros miſſa, neq; ab ſe
7 fidem læſam. petunt, atque orant, ut ſibi parcat,
ne communi odio Germanorum, innocentes pro
nocentibus pœnas pendant. ſi amplius obſidum
8 velit, dare pollicentur. cognita Cæſar cauſſa, re-
perit, ab Svevis auxilia miſſa eſſe; Ubiorum ſa-
tisfactionem accepit: aditus viasque in Svevos
perquirit.

1 Interim, paucis poſt dieb9 fit ab Ubiis certior, 10
Svevos omnes in unum locum copias cogere;
atque iis nationibus, quæ ſub eorum ſunt impe-
rio denunciare, ut auxilia peditatus equitatusq;
2 mittant. his cognitis rebus, rem frumentariam
providet, caſtris idoneum locum deligit: Ubiis
imperat, ut pecora deducant; ſuaque omnia ex
agris in oppida conferant; ſperans, barbaros, at-
que imperitos homines, inopia cibariorum ad-
ductos, ad iniquam pugnandi conditionem poſ-

Digitized by Google

ſe deduci. mandat,ut crebros exploratores in 3
Svevos mittant,quæq; apud eos gerantur,cogno-
ſcant. illi imperata faciunt; &,paucis diebus in- 4
termiſſis, referunt,Svevos omnes,poſteaquam
certiores nuncii de exercitu Romanorum vene-
rant,cum omnibus ſuis ſociorumq; copiis, quas
coëgiſſent,penitus ad extremos fines ſeſe rece-
piſſe. ſilvam eſſe ibi infinitæ magnitudinis, quæ 5
appellatur Bacenis: hanc longe introrſus perti-
nere,& pro nativo muro objectam, Cheruſcos à
Svevis,Svevosque à Cheruſcis,injuriis,incurſio-
nibusque prohibere: ad ejus initium ſilvæ Sve-
vos adventum Romanorum expectare conſti-
tuiſſe.

11 Quoniam ad hunc locum perventum eſt,non 1
alienum eſſe videtur de Galliæ Germaniæque
moribus,& quo differant eæ nationes inter ſeſe,
proponere. In GALLIA non ſolum in omni- 2
bus civitatibus,atq; pagis,partibusque,ſed pene
etiam in ſingulis domibus factiones ſunt: earum- 3
que factionum ſunt principes,qui ſummam au-
ctoritatem eorum judicio habere exiſtimantur:
quorum ad arbitrium judiciumq; ſumma omni-
um rerum conſiliorumque redeat. idque ejus rei 4
cauſſa antiquitus inſtitutum videtur,ne quis ex
plebe contra potentiorem auxilii egeret. ſuos e-
nim opprimi quisque,& circumveniri non pati-
tur; neque, aliter ſi faciat,ullam inter ſuos ha-
beat auctoritatem. hæc eadem ratio eſt in ſumma
totius Galliæ. namque omnes civitates in duas
partes diviſæ ſunt.

Digitized by Google

1 Quum Cæſar in Galliam venit, alterius factio- 12
2 nis principes erant Ædui, alterius Sequani. ii
quum per ſe minus valerent, quod ſumma au-
ctoritas antiquitus erat in Æduis, magnæque
eorum erant clientelæ, Germanos atque Ariovi-
ſtum ſibi adjunxerant, eosque ad ſe magnis ja-
cturis, pollicitationibusque perduxerant. prœ-
3 liis vero compluribus factis ſecundis, atque o-
mni nobilitate Æduorum interfecta, tantum po-
tentia anteceſſerant, ut magnam partem clien-
tium ab Æduis ad ſe transducerent; obſidesque
4 ab iis principum filios acciperent, & publice
jurare cogerent, nihil ſe contra Sequanos conſilii
inituros; & partem finitimi agri per vim occu-
patam poſſiderent; Galliæque totius principa-
tum obtinerent. qua neceſſitate adductus Divi-
5 tiacus, auxilii petendi cauſſa Romam ad Senatum
profectus, infecta re redierat. adventu Cæſaris
6 facta commutatione rerum, obſidibus Æduis
redditis, veteribus clientelis reſtitutis, novis per
Cæſarem comparatis; quod ii, qui ſe ad eorum
amicitiam aggregaverant, meliore conditione,
atque imperio æquiore ſe uti videbant, reliquis
rebus eorum, gratia, dignitateque amplificata,
7 Sequani principatum dimiſerant. in eorum lo-
cum Rhemi ſucceſſerant; quos, quod adæquare
apud Cæſarem gratia intelligebatur, ii, qui pro-
pter veteres inimicitias nullo modo cum Æduis
conjungi poterant, ſe Rhemis in clientelam dica-
8 bant. hos illi diligenter tuebantur. ita & novam,
& repente collectam auctoritatem tenebant.

eo tum ſtatu res erat, ut longe principes habe- 9
rentur Ædui, ſecundum locum dignitatis Rhemi
obtinerent.

13 In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo 1
ſunt numero atque honore, genera ſunt duo.
nam plebs pene ſervorum habetur loco, quæ per
ſe nihil audet, & nulli adhibetur conſilio, pleriq; 2
quum aut ære alieno, aut magnitudine tributo-
rum, aut injuria potentiorum premuntur, ſeſe in
ſervitutem dicant nobilibꝰ. in hos eadem omnia 3
ſunt jura, quæ dominis in ſervos. Sed de his duo-
bus generibus alterum eſt Druidum, alterum
equitum. illi rebus divinis interſunt, ſacrificia 4
publica ac privata procurant, religiones inter-
pretantur: ad hos magnus adoleſcentium nu-
merus diſciplinæ cauſſa concurrit; magnoque ii
ſunt apud eos honore. nam fere de omnibus 5
controverſiis, publicis privatisque, conſtituunt;
&, ſi quod eſt admiſſum facinus, ſi cædes facta, ſi
de hæreditate, de finibus controverſia eſt, iidem
decernunt; præmia pœnasque conſtituunt: ſi 6
quis aut privatus aut publicus eorum decreto
non ſtetit, ſacrificiis interdicunt. hæc pœna a-
pud eos eſt graviſſima. quibus ita eſt interdi- 7
ctum, ii numero impiorum ac ſceleratorum ha-
bentur; iis omnes decedunt, aditum eorum ſer-
monemque defugiunt, ne quid ex contagione
incommodi accipiant: neque iis petentibus jus
redditur, neque honos ullus communicatur. his 8
autem omnibus Druidibꝰ præeſt unus, qui ſum- 9
mam inter eos habet auctoritatem. hoc mortuo,

ſi

Digitized by Google

ſi quis ex reliquis excellit dignitate,ſuccedit. at,
ſi ſunt plures pares, ſuffragio Druidum adlegi-
tur; nonnunquam etiam de principatu armis
10 contendunt. ii certo anni tempore in finibus
Carnutum,quæ regio totius Galliæ media habe-
tur, conſidunt, in loco conſecrato. huc omnes
undique,qui controverſias habent,conveniunt;
11 eorumq; judiciis decretiſque parent. Diſcipli-
na in Britannia reperta, atque inde in Galliam
12 translata eſſe exiſtimatur. & nunc,qui diligen-
tius eam rem cognoſcere volunt, plerumq; illo,
diſcendi cauſſa proficiſcuntur.
1 Druides à bello abeſſe conſveverunt,neq; tri 14
buta una cum reliquis pendunt, militiæ vacatio-
nem,omniumque rerum habent immunitatem.
2 tantis excitati præmiis, & ſua ſponte multi in di-
ſciplinam conveniunt, & à propinquis paren-
3 tibusq; mittuntur. magnum ibi numerum ver-
ſuum ediſcere dicuntur. itaque nonnulli annos
vicenos in diſciplina permanent; neque fas eſſe,
exiſtimant ea literis mandare,quum in reliquis
fere rebus,publicis privatisq; rationibus, [Græ-
4 cis] literis utantur. id mihi duabus de cauſſis in-
ſtituiſſe videntur; quod neque in vulgus diſci-
plinam efferri velint; neque eos,qui diſcunt,li-
teris confiſos,minus memoriæ ſtudere. quod fe-
re pleriſque accidit,ut præſidio literarum, dili-
gentiam in perdiſcendo, ac memoriam remit-
5 tant. in primis hoc volunt perſuadere,Non in-
terire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire,
ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excita-
ri

Digitized by Google

ri putant,metu mortis neglecto. multa præter- 6
ea de ſideribus atque eorum motu,de mundi ac
terrarum magnitudine,de rerum natura,de deo-
rum immortalium vi ac poteſtate diſputant, &
juventuti tradunt.

15 Alterum genus eſt equitum. ii,quum eſt uſus, 1
atque aliquod bellum incidit(quod ante Cæſaris
adventum ferè quotannis accidere ſolebat, uti
aut ipſi injurias inferrent, aut illatas propulſa-
rent.)omnes in bello verſantur; atque eorum, 2
ut quiſque eſt genere copiiſque ampliſſimus,ita
plurimos circum ſe ambactos clienteſque habet.
hanc unam gratiam potentiamque noverunt.

16 Natio eſt omnis Gallorum admodum dedita 1
religionibus; atque ob eam cauſam,qui ſunt af- 2
fecti gravioribus morbis,quique in prœliis peri-
culiſq; verſantur,aut pro victimis homines im-
molant,aut ſe immolaturos vovent,adminiſtriſ-
que ad ea ſacrificia Druidibus utuntur;quod pro 3
vita hominis,niſi vita hominis reddatur, non
poſſe aliter deorum immortalium numen placa-
ri arbitrantur: publiceque ejuſdem generis ha-
bent inſtituta ſacrificia. alii immani magnitudi- 4
ne ſimulacra habent: quorum contexta vimini-
bus membra vivis hominibus complent,quibus
ſuccenſis,circumventi flamma exanimantur ho-
mines. ſupplicia eorum, qui in furto aut latro- 5
cinio,aut aliqua noxa ſint comprehenſi,gratiora
diis immortalibus eſſe arbitrantur. ſed, quum
ejus generis copia deficit,etiam ad innocentium
ſupplicia deſcendunt.

Digitized by Google

1 Deûm maxime Mercurium colunt: hujꝰ ſunt 17
plurima ſimulacra: hunc omnium inventorem
artium ferunt: hunc viarum atque itinerum du-
cem; hunc ad quæſtus pecuniæ mercaturasque
2 habere vim maximam arbitrantur. poſt hunc,
Apollinem, & Martem, & Jovem, & Minervam.
de his eandem fere, quam reliquæ gentes habent
opinionem; Apollinem morbos depellere; Mi-
nervam, operum atq; artificiorum initia trans-
dere; Jovem, imperium cœleſtium tenere; Mar-
3 tem, bella regere. huic, quum prælio dimicare
conſtituerunt, ea, quæ bello ceperint, plerumq;
devovent. quæ ſuperaverint, animalia capta
immolant: reliquas res in unum locum confe-
runt. multis in civitatibus harum rerum exſtru-
ctos tumulos locis conſecratis conſpicari licet.
4 neque ſæpe accidit, ut, neglecta quispiam religi-
one, aut capta apud ſe occultare, aut poſita tolle-
re auderet: graviſſimumque ei rei ſupplicium
cum cruciatu conſtitutum eſt.

1 Galli ſe omnes ab Dite patre prognatos præ- 18
dicant: idque ab Druidibus proditum dicunt.
2 ob eam cauſſam ſpatia omnis temporis, non nu-
mero dierum, ſed noctium, finiunt; & dies nata-
les, & menſium, & annorum initia ſic obſer-
3 vant, ut noctem dies ſubſequatur. in reliquis vi-
tæ inſtitutis hoc fere ab reliquis differunt, quod
ſuos liberos, niſi quum adoleverint, ut munus
militiæ ſuſtineri poſſint, palam ad ſe adire non
patiantur; filiumque in puerili ætate in publico,
in conſpectu patris aſſiſtere, turpe ducunt.

Viri

Digitized by Google

19 Viri quantas pecunias ab uxoribus dotis no-
mine acceperunt, tantas ex ſuis bonis, æſtima-
tione facta, cum dotibus communicant. hujus o-
mnis pecuniæ conjunctim ratio habetur, fructuſ-
que ſervantur. uter eorum vita ſuperarit, ad eū
pars utriusq; cum fructibus ſuperiorum tempo-
rum pervenit. viri in uxores, ſicuti in liberos, vi- 3
tæ necisque habent poteſtatem; & quum pater-
familias illuſtriore loco natus deceſſit, ejus pro-
pinqui conveniunt; & de morte, ſi res in ſuſpi-
cionem venit, de uxoribus in ſervilem modum
quæſtionem habent; &, ſi compertum eſt, igni at-
que omnibꝰ tormentis excruciatas interficiunt.
funera ſunt pro cultu Gallorum magnifica, & 4
ſumptuoſa; omniaq;, quæ vivis cordi fuiſſe arbi-
trantur, in ignem inferunt, etiam animalia; ac,
paullo ſupra hanc memoriam, ſervi, & clientes,
quos ab iis dilectos eſſe conſtabat, juſtis funeribꝰ
confectis, una cremabantur.

20 Quæ civitates commodius ſuam Rempubl. ad- 1
miniſtrare exiſtimantur, habent legibꝰ ſanctum,
ſi quis quid de Rep. à finitimis rumore aut fama
acceperit, uti ad magiſtratum deferat, neve cum
quo alio communicet: quod ſæpe homines teme- 2
rarios atque imperitos falſis rumoribus terreri,
& ad facinus impelli, & de ſummis rebus conſili-
um capere cognitum eſt. Magiſtratus, quæ viſa 3
ſunt, occultant; quæque eſſe ex uſu judicaverint,
multitudini produnt. de Rep. niſi per concilium
loqui non conceditur.

21 GERMANI multum ab hac conſuetudine 1

diffe-

Digitized by Google

differunt. nam neque Druides habent, qui rebus
2 divinis præſint; neque ſacrificiis ſtudent. deo-
rum numero eos ſolos ducunt, quos cernunt, &
quorum opibus aperte juvantur, Solem, & Vul-
canum, & Lunam: reliquos ne fama quidem ac-
3 ceperunt. vita omnis in venationibus, atque in
ſtudiis rei militaris conſiſtit: ab parvulis labori
4 ac duritiæ ſtudent. qui diutiſſime impuberes
permanſerunt, maximam inter ſuos ferunt lau-
dem: hoc ali ſtaturam, ali vires, nervosque con-
5 firmari putant: intra annum vero XX. feminæ
notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus.
cujus rei nulla eſt occultatio; quod, & promi-
ſcue in fluminibus perluuntur, & pellibus, aut
parvis renonum tegumentis utuntur, magna
corporis parte nuda.

1 Agriculturæ non ſtudent; majorque pars vi- 22
2 ctus eorum lacte, & caſeo, & carne conſiſtit: ne-
que quiſquam agri modum certum, aut fines
proprios habet; ſed magiſtratus, ac principes
in annos ſingulos gentibus, cognationibusque
hominum, qui una coierunt, quantum eis, & quo
loco viſum eſt, attribuunt agri, atque anno poſt
3 alio tranſire cogunt. ejus rei multas afferunt
cauſſas; ne aſſidua conſuetudine capti ſtudium
belli gerendi agricultura commutent; ne latos
fines parare ſtudeant, potentioresque humilio-
res poſſeſſionibus expellant; ne accuratius, ad
frigora atque æſtus vitandos, ædificent; ne
qua oriatur pecuniæ cupiditas; qua ex re factio-
4 nes, diſſenſionesque naſcuntur: ut animi æquita-

Digitized by Google

tate plebem contineant, quum ſuas quisque opes
cum potentiſſimis æquari videat.

23. Civitatibus maxima laus eſt, quam latiſſimas 1
circum ſe vaſtatis finibꝰ ſolitudines habere. hoc
proprium virtutis exiſtimant, expulſos agris fi- 2
nitimos cedere, neq; quemquam prope ſe audere
conſiſtere. ſimul hoc ſe fore tutiores arbitrantur, 3
repentinæ incurſionis timore ſublato. quum
bellum civitas aut illatum defendit, aut infert;
magiſtratus, qui ei bello præſint, ut vitæ neciſq; 4
habeant poteſtatem, deliguntur. in pace, nullus 5
communis eſt magiſtratus; ſed principes regio-
num atque pagorum inter ſuos jus dicunt, con-
troverſiasque minuunt. latrocinia nullam ha- 6
bent infamiam, quæ extra fines cujusque civita-
tis fiunt. atque ea juventutis exercendæ, ac deſi-
diæ minuendæ cauſſa fieri prædicant. atque, ubi 7
quis ex principibus in concilio ſe dixit ducem
fore, ut qui ſequi velint, profiteantur; conſur-
gunt ii, qui & cauſſam, & hominem probant, ſu-
umque auxilium pollicentur; atque ab multitu-
dine collaudantur: qui ex iis ſecuti non ſunt, in 8
deſertorum ac proditorum numero ducuntur;
omniumque rerum iis poſtea fides abrogatur.
hoſpites violare, fas non putant: qui, quaque 9
de cauſſa, ad eos venerunt, ab injuria prohibent,
ſanctosque habent, iis omnium domus patent,
victusque communicatur.

24. Ac fuit antea tempus, quum Germanos Galli 1
virtute ſuperarēt, & ultro bella inferrent, ac, pro-
pter hominum multitudinem, agrique inopiam,
trans-

2 trans Rhenum colonias mitterent. itaque ea, quæ fertiliſſima ſunt, Germaniæ loca circum Hercyniam ſilvam,quam Eratoſtheni & quibusdam Græcis fama notam eſſe video, quam illi Orciniam appellant, Volcæ Tectoſages occupa-
3 runt,atque ibi conſederunt. quæ gens ad hoc tempus iis ſedibus ſe continet, ſummamqve ha-
4 bet juſtitiæ & bellicæ laudis opinionem. nuncq; in eadem inopia,egeſtate,patientia, qua Germani, permanent, eodem victu & cultu corporis
5 utuntur. Gallis autem propinquitas,& transmarinarum rerum notitia, multa ad copiam atqve
6 uſus largitur. paullatim aſſvefacti ſuperari,multisqve victi prœliis, ne ſe qvidem ipſi cum illis virtute comparant.

1 Hujus Hercyniæ ſilvæ,quæ ſupra demonſtra- 25
ta eſt, latitudo IX. dierum iter expedito patet. non enim aliter finiri poteſt,neqve menſuras iti-
2 nerum noverunt. oritur ab Helvetiorum,& Nemetum,& Rauracorum finibus, rectaqve fluminis Danubii regione pertinet ad fines Dacorum,
3 & Anartium. hinc ſe flectit ſiniſtrorſus,diverſis à flumine regionibus,multarumqve gentium fi-
4 nes propter magnitudinem attingit. neq; qvisqvam eſt hujus Germaniæ, qui ſe adiſſe ad initium ejus ſilvæ dicat,qvum dierum iter LX. pro-
5 ceſſerit, aut qvo ex loco oriatur, acceperit. multa in ea genera ferarum naſci conſtat, qvæ reliqvis in locis viſa non ſint: ex qvibus qvæ maxime differant ab cæteris, & memoriæ prodenda videantur, hæc ſunt.

26 Eſt bos cervi figura: cujus à media fronte in- 1
ter aures unum cornu exiſtit excelſius, magisque
directum his, quæ nota ſunt, cornibus. ab ejus 2
ſummo ſicut palmæ, rami quam late diffundun-
tur. eadem eſt fæminæ marisque natura, eadem 3
forma magnitudoque cornuum.

27 Sunt item, quæ appellantur Alces. harum eſt 1
conſimilis capris figura, & varietas pellium, ſed
magnitudine paullo antecedunt; mutilæq; ſunt
cornibus, & crura ſine nodis articulisq; habent;
neque quietis cauſſa procumbunt: neque, ſi quo 2
afflictæ caſu conciderunt, erigere ſeſe, aut ſuble-
vare, poſſunt. his ſunt arbores pro cubilibus. ad 3
eas ſe applicant, atque ita paullum modo recli-
natæ quietem capiunt: quarum ex veſtigiis 4
quum eſt animadverſum à venatoribus, quo ſe
recipere conſveverint, omnes eo loco, aut à ra-
dicibus ſubruunt, aut accidunt arbores tantum,
ut ſumma ſpecies earum ſtantium relinquatur.
huc quum ſe ex conſvetudine reclinaverint, in 5
firmas arbores pondere affligunt, atque una ipſæ
concidunt.

28 Tertium eſt genus eorum, qui Uri appellan- 1
tur. ii ſunt magnitudine paullo infra elephan-
tos; ſpecie, & colore, & figura tauri. magna vis 2
eſt eorum, & magna velocitas, neque homi-
ni, neque feræ, quam conſpexerint, parcunt.
hos ſtudioſe foveis captos interficiunt. hoc ſe 3
labore durant adoleſcentes, atque hoc genere
venationis exercent; &, qui plurimos ex his in-
terfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ

ſint

Digitized by Google

4 ſint teſtimonio, magnam ferunt laudem. ſed aſ-
ſveſcere ad homines & manſvefieri ne parvuli
5 quidem excepti poſſunt. amplitudo cornuum
& figura, & ſpecies multum à noſtrorum boum,
6 cornibus differt. hæc ſtudioſe conquiſita ab la-
bris argento circumcludunt: atq; in ampliſſimis
epulis pro poculis utuntur.

1 Cæſar, poſtquam per Ubios exploratores com- 29
perit Svevos ſeſe in ſilvas recepiſſe; inopiam fru-
menti veritus, quod, ut ſupra demonſtravimus,
minime omnes Germani agriculturæ ſtudent,
2 conſtituit non progredi longius: ſed, ne omnino
metum reditus ſui barbaris tolleret, atque ut eo-
rum auxilia tardaret, reducto exercitu partem
ultimam pontis, quæ ripas Ubiorũ contingebat;
3 in longitudinem pedum CC. reſcindit; atque in
extremo ponte turrim tabulatorum IV. conſti-
tuit, præſidiumq; cohortium XII. pontis tuendi
cauſſa ponit; magniſq; eum locum munitionib9
firmat. ei loco, præſidioq. C. Volcatium Tul-
4 lum adoleſcentem præfecit: ipſe, quum mature-
ſcere frumenta inciperent, ad bellum Ambiori-
gis, per Arduennam ſilvam, quæ eſt totius Galliæ
maxima, atque ab ripis Rheni finibusq; Treviro-
rum ad Nervios pertinet, millibusq; amplius D.
in longitudinem patet, L. Minucium Baſilium
cum omni equitatu præmittit, ſi quid celeritate
5 itineris, atque opportunitate temporis proficere
poſſit; monet, ut ignes fieri in caſtris prohibeat;
ne qua ejus adventus procul ſignificatio fiat. ſe-
ſe confeſtim ſubſequi dicit.

Digitized by Google

30 Baſilius, ut imperatum eſt, facit; celeriterque, & contraque omnium opinionem confecto itinere, multos in agris inopinantes deprehendit: eorum indicio ad ipſum Ambiorigem contendit, quo in loco cum paucis equitibus eſſe dicebatur.
Multum quum in omnibus rebus, tum in re mi 2
litari fortuna poteſt. nam ſicut magno accidit caſu, ut in ipſum incautum atque imparatum incideret: priuſque ejus adventus ab hominibus videretur, quam fama ac nunciis afferretur; ſic magnæ fuit fortunæ, omni militari inſtrumento, quod circum ſe habebat, erepto, rhedis, equisque comprehenſis, ipſum effugere [mortem] ſed hoc 3
eo factum eſt, quod, ædificio circumdato ſilva (ut ſunt fere domicilia Gallorum, qui, vitandi æſtus cauſſa, plerumque ſilvarum ac fluminum petunt propinquitates,) comites familiaresque ejus anguſto in loco equitum noſtrorum vim paulliſper ſuſtinuerunt. iis pugnantibus, illum in equum 4
quidam ex ſuis intulit; fugientem ſilvæ texerunt. ſic ad ſubeundum periculum, & ad vitandum, multum fortuna valuit.

31 Ambiorix copias ſuas judicione non con- 1
duxerit, quod prœlio dimicandum non exiſtimaverit; an tempore excluſus, & repentino equitum adventu prohibitus fuerit, quum reliquum exercitum ſubſequi crederet, dubium eſt.
ſed certe, clam dimiſſis per agros nunciis, ſibi 2
quemque conſulere juſſit: quorum pars in Arduenam ſilvam, pars in continentes paludes profugit. qui proximi Oceano fuerunt, ii in in- 3
ſu-

ſulis ſeſe occultaverunt, quas æſtus efficere con-
4 ſverunt. multi ex ſuis finibus egreſſi ſe, ſuaque
5 omnia alieniſſimis crediderunt. Cativulcus rex
dimidiæ partis Eburonum, qui una cum Ambio-
rige conſilium inierat, ætate jam confectus,
quum laborem aut belli aut fugæ ſuſtinere non
poſſet, omnibus precibus deteſtatus Ambiori-
gem, qui ejus conſilii auctor fuiſſet, taxo, cujus
magna in Gallia Germaniaque copia eſt, ſe exa-
nimavit.

1 Segni, Condruſique, ex gente & numero Ger- 32
manorum, qui ſunt inter Eburones, Treviroſq;,
legatos ad Cæſarem miſerunt, oratum, ne ſe in
hoſtium numero duceret, neve omnium Ger-
manorum, qui eſſent citra Rhenum, cauſſam eſ-
ſe unam judicaret: nihil ſe de bello cogitaſſe;
2 nulla Ambiorigi auxilia miſiſſe. Cæſar, explo-
rata re, quæſtione captivorum, ſi qui ad eos E-
burones ex fuga conveniſſent, ad ſe ut reduce-
rentur, imperavit: ſi ita feciſſent, fines eorum ſe
3 violaturum negavit. tum copiis in tres partes
diſtributis impedimenta omnium legionum A-
4 tuatucam contulit. id castelli nomen eſt. hoc
fere eſt in mediis Eburonum finibus, ubi Tituri-
us, atq; Aurunculeius, hiemandi cauſſa conſede-
5 rant. hunc quum reliquis rebus locum proba-
bat Cæſar, tum quod ſuperioris anni munitiones
integræ manebant, ut militum laborem ſuble-
varet; præſidio impedimentis legionem XIV. re-
liquit, unam ex iis III. quas proxime conſcri-
6 ptas ex Italia transduxerat. ei legioni caſtriſque

Digitized by Google

Q. Tullium Ciceronem præfecit, ducentosqve
eqvites attribuit.

33 Partito exercitu, T. Labienum cum legionibꝰ 1
III. ad Oceanum verſus in eas partes, qvæ Mena-
pios attingunt, proficiſci jubet. C. Trebonium 2
cum pari legionum numero ad eam regionem,
qvæ Atuatuco adjacet, depopulandam mittit:
ipſe cum reliqvis tribꝰ ad flumen Scaldim, qvod 3
influit in Moſam, extremasqve Arduennæ par-
tes, ire conſtituit, qvo cum paucis eqvitibus pro-
fectum Ambiorigem audiebat. diſcedens poſt 4
diem VII. ſeſe reverſurum confirmat: qvam ad
diem ei legioni, qvæ in præſidio relinqvebatur,
deberi frumentum ſciebat. Labienum Trebo- 5
niumqve hortatur, ſi Reipubl. commodo facere
poſſint, ad eam diem revertantur; ut, rurſus com-
municato conſilio, exploratisq; hoſtium rationi-
bus, aliud initium belli capere poſſint.

34 Erat, ut ſupra demonſtravimus, manus certa
nulla, non præſidium, non oppidum, qvod ſe ar-
mis defenderet, ſed in omnes partes diſperſa
multitudo. ubi cuiqve aut vallis abdita, aut lo- 2
cus ſilveſtris, aut palus impedita ſpem præſidii
aut ſalutis aliqvam offerebat, conſederat. hæc 3
loca vicinitatibus erant nota, magnamq; res di-
ligentiam reqvirebat, non in ſumma exercitus
tuenda (nullum enim poterat, univerſis perterri-
tis ac diſperſis, periculum accidere,) ſed in ſin-
gulis militibus conſervandis; qvæ tamen ex par-
te res ad ſalutem exercitus pertinebat. nam & 4
prædæ cupiditas multos longius evocabat; ac

ſil-

Digitized by Google

ſilvæ incertis occultiſque itineribus, confertos
5 adire prohibebant. ſi negotium confici, ſtirpemque
que hominum ſceleratorum interfici vellet, di-
mittendæ plures manus diducendique erant
6 milites. ſi continere ad ſigna manipulos vellet,
ut inſtituta ratio & conſuetudo exercitus Roma-
ni poſtulabat; locus ipſe erat præſidio barbaris;
neque ex occulto inſidiandi, & diſperſos circum-
7 veniendi ſingulis deerat audacia. At in ejus-
modi difficultatibus, quantum diligentia provi-
deri poterat, providebatur: ut potius in nocendo
aliquid amitteretur; etſi omnium animi ad ul-
ciſcendum ardebant, quam cum aliquo detri-
8 mento militum noceretur. Cæſar ad finitimas
civitates nuncios dimittit. omnes evocat ſpe
prædæ, ad diripiendos Eburones; ut potius in
ſilvis Gallorum vita, quam legionariorum, peri-
clitaretur; ſimul ut, magna multitudine circum-
fuſa, pro tali facinore, ſtirps ac nomen civitatis
9 tollatur. magnus undique numerus celeriter
convenit.

1 Hæc in omnibus Eburonum partibus gere- 35
bantur; dieſque appetebat VII. quem ad diem
Cæſar ad impedimenta legionemq; reverti con-
2 ſtituerat. hic, quantum in bello fortuna poſſit,
3 & quantos afferat caſus, cognoſci potuit. diſſi-
patis ac perterritis hoſtibus, ut demonſtravimus,
manus erat nulla, quæ parvam modo timoris
4 cauſſam afferret. trans Rhenum ad Germanos
pervenit fama, diripi Eburones, atque ultro o-
mnes ad prædam evocari. cogunt equitum II.

Digitized by Google

millia Sigambri, qui ſunt proximi Rheno, à qui-
bus receptos ex fuga Tenchtheros atque Uſipe-
tes, ſupra docuimus: tranſeuntes Rhenum na- 6
vibus ratibusque, XXX. millibus paſſuum in-
fra eum locum, ubi pons erat imperfectus, præſi-
diumque ab Cæſare relictum, primos Eburonum
fines adeunt: multos ex fuga diſperſos excipi-
unt: magno pecoris numero, cujus ſunt cupidiſ-
ſimi, barbari potiuntur. invitati præda longius
procedunt. non hos palus in bello latrociniisq; 7
natos, non ſilvæ morantur: quibus in locis ſit
Cæſar, ex captivis quærunt: profectum longius
reperiunt, omnemque exercitum diſceſſiſſe co-
gnoſcunt, atq; unus ex captivis: Quid vos, in- 8
quit, hanc miſeram, ac tenuem ſectamini præ-
dam, quibus jam licet eſſe fortunatiſſimis? III.
horis Atuatucam venire poteſtis; huc omnes
ſuas fortunas exercitus Romanorum contulit.
præſidii tantum eſt, ut ne murus quidem cingi 9
poſſit, neque quiſquam egredi extra munitiones
audeat. Oblata ſpe, Germani, quam nacti erant 10
prædam in occulto relinquunt: ipſi Atuatucam
contendunt, uſi eodem duce, cujus hæc indicio
cognoverant.

36 Cicero, qui per omnes ſuperiores dies præce- 1
ptis Cæſaris ſumma diligentia milites in caſtris
continuiſſet, ac ne calonem quidem quemquam
extra munitionem egredi paſſus eſſet, VII. die
diffidens Cæſarem de numero dierum fidem ſer-
vaturum, qvod longius eum progreſſum audie-
bat, neque ulla de ejus reditu fama afferebatur;
ſimul

2 ſimul eorum permotus vocibus, qui illius pati-
entiam, pene obſeſſionem appellabant; ſiquidem
ex caſtris egredi non liceret; nullum hujusmo-
di caſum exſpectans, quo, IX. oppoſitis legio-
nibus, maximoque equitatu, diſperſis ac pene
deletis hoſtibus: in millibus paſſuum III. offen-
di poſſet; V. cohortes frumentatum in proximas
ſegetes miſit, quas inter & caſtra unus omnino
3 collis intererat. complures erant in caſtris ex le-
gionibus ægri relicti: ex quibus qui hoc ſpatio
dierum convaluerant, circiter CCC ſub vexillo
una mittuntur: magna præterea multitudo ca-
lonum, magna vis jumentorum, quæ in caſtris
ſubſederat, facta poteſtate, ſequitur.

1 Hoc ipſo tempore & caſu Germani equites 37
interveniunt, protinusq; eodem illo, quo vene-
rant, curſu ab Decumana porta in caſtra irrum-
2 pere conantur: nec prius ſunt viſi, objectis ab ea
parte ſilvis, quam caſtris appropinquarent usq;
eo, ut, qui ſub vallo tenderent mercatores, reſpi-
3 ciendi ſui non haberent facultatem. inopinan-
tes noſtri re nova perturbantur: ac vix primum
4 impetum cohors in ſtatione ſuſtinet. circum-
funduntur hoſtes ex reliquis partibus, ſi quem
5 aditum reperire poſſent. ægre noſtri portas tu-
entur. reliquos aditus locus ipſe per ſe, muni-
6 tioque defendit. totis trepidatur caſtris, atq;
alius ex alio cauſſam tumultus quærit: neq; quo
ſigna ferantur, neque quam in partem quisque
7 conveniat, provident. alius jam capta caſtra
pronunciat: alius, deleto exercitu atque Impera-

Digitized by Google

tore, victores barbaros veniſſe contendit: pleri- 8
que novas ſibi ex loco religiones fingunt: Cot-
tæque & Titurii calamitatem, qui in eodem oc-
ciderint caſtello, ante oculos ponunt. tali timo- 9
re omnibus perterritis, confirmatur opinio bar-
baris, ut ex captivo audierant, nullum eſſe intus
præſidium. perrumpere nituntur, ſeque ipſi ad- 10
hortantur, ne tantam fortunam ex manibus di-
mittant.

38 Erat æger in præſidio relictus P. Sextius Bacu- 1
lus, qui primum pilum apud Cæſarem duxerat,
cujus mentionem ſuperioribus prœliis fecimus;
ad diem jam V. cibo caruerat. hic, diffiſus ſuæ, ac 2
omnium ſaluti, inermis ex tabernaculo prodit:
videt imminere hoſtes, atqve in ſummo eſſe rem
diſcrimine: capit arma à proximis, atq; in porta
conſiſtit: ſeqvuntur hunc centuriones ejꝰ cohor- 3
tis, quæ in ſtatione erat. paulliſper prælium una
ſuſtinent. relinquit animus Sextium gravibus 4
acceptis vulneribus. ægre per manus tractus, ſer-
vatur. hoc ſpatio interpoſito, reliqui ſeſe confir- 5
mant, tantum ut in munitionibus conſiſtere au-
deant, ſpeciemq; defenſorum præbeant.

39 Interim, confecta frumentatione, milites no- 1
ſtri clamorem exaudiunt. præcurrunt eqvites;
quanto res ſit in periculo, cognoſcunt. hic vero 2
nulla munitio eſt, quæ perterritos recipiat. mo-
do conſcripti, atque uſus militaris imperiti, ad
tribunum mil. centurionesqve ora convertunt;
quid ab his præcipiatur, exſpectant. nemo eſt 3
tam fortis, quin rei novitate perturbetur. Barba- 4

ri,

Digitized by Google

ri, ſigna procul conſpicati, ab oppugnatione deſiſtunt, rediſſe primo legiones credunt, quas longius diſceſſiſſe, ex captivis cognoverant. poſtea, deſpecta paucitate, ex omnibus partibus impetum faciunt.

1 Calones in proximum tumulum procurrunt. 40
hinc celeriter dejecti ſe in ſigna manipulosque
conjiciunt: eo magis timidos perterrent mili-
2 tes. alii, cuneo facto ut celeriter perrumpant,
cenſent; quoniam tam propinqua ſint caſtra: et-
ſi pars aliqua circumventa ceciderit, at reliquos
3 ſervari poſſe confidunt; alii, ut in jugo conſiſtant,
4 atque eundem omnes ferant caſum. hoc veteres
non probant milites, quos ſub vexillo una profe-
ctos docuimus: itaq; inter ſe cohortati, duce
C. Trebonio, equite R. qui eis erat præpoſitus,
per medios hoſtes perrumpunt, incolumesq; ad
5 unum in caſtra perveniunt omnes. hos ſubſecu-
ti calones, equitesque eodem impetu, militum
6 virtute ſervantur. at ii, qui in jugo conſtiterant,
nullo etiam nunc uſu rei militaris [percepto] ne-
que in eo, quod probaverant, conſilio permane-
re, ut ſe loco ſuperiore defenderent, neque eam,
quam profuiſſe aliis vim, celeritatemq; viderant,
imitari potuerũt; ſed ſe in caſtra recipere conati,
7 iniquum in locũ demiſerunt. Centuriones, quo-
rum nonnulli ex inferioribꝰ ordinibus reliqua-
rum legionũ, cauſſa virtutis, in ſuperiores erant
ordines hujꝰ legionis transducti, ne ante partam
rei militaris laudem amitterent, fortiſſime pu-
8 gnantes conciderunt. militum pars, horum vir-

tute

tute ſummotis hoſtibus, præter ſpem incolumis
in caſtra pervenit: pars à barbaris circumventa,
periit.
41 Germani deſperata expugnatione caſtrorum, 1
quod noſtros jam conſtitiſſe in munitionibꝰ vi-
debant; cum ea præda, quam in ſilvis depoſue-
rant, trans Rhenum ſeſe receperunt. ac tantus 2
fuit etiam poſt diſceſſum hoſtium terror, ut ea
nocte, quum C. Voluſenus miſſus cum equitatu
ad caſtra veniſſet, fidem non faceret, adeſſe cum
incolumi Cæſarem exercitu. ſic omnium ani- 3
mos timor præoccupaverat, ut, pene alienata
mente, deletis omnibus copiis, equitatum tan-
tum ſe ex fuga recepiſſe dicerent; neque incolu-
mi exercitu, Germanos caſtra oppugnaturos
fuiſſe contenderent. quem timorem, Cæſaris ad- 4
ventus ſuſtulit.
42 Reverſus ille, eventus belli non ignarus; u- 1
num, quod cohortes ex ſtatione & præſidio eſ-
ſent emiſſæ, queſtus, ne minimo quidem caſu lo-
cum relinqui debuiſſe, multum fortunam in re-
pentino hoſtium adventu potuiſſe judicavit:
multo etiam amplius, quod pene ab ipſo vallo 2
portisque caſtrorum barbaros avertiſſent. qua- 3
rum omnium rerum maxime admirandum vi-
debatur, quod Germani, qui eo conſilio Rhenum
tranſierant, ut Ambiorigis fines depopularentur,
ad caſtra Romanorum delati, optatiſſimum Am-
biorigi beneficium obtulerant.
43 Cæſar, ad vexandos rurſus hoſtes profectus, 1
magno coacto numero ex finitimis civitatibus,
in

Digitized by Google

2 in omnes partes dimittit. omnes vici, atque o-
mnia ædificia, quæ quiſque conſpexerat, incen-
debantur: præda ex omnibus locis agebatur:
3 frumenta nō ſolum à tanta multitudine jumen-
torum atq; hominum conſumebantur, ſed etiam
anni tempore, atque imbribus procubuerant:
ut ſi qui etiam in præſentia ſe occultaſſent; ta-
men iis, deducto exercitu, rerum omniũ inopia
4 pereundum videretur. ac ſæpe in eum locum
ventum eſt, tanto in omnes partes diviſo equita-
tu, ut non modo viſum ab ſe Ambiorigem in fu-
ga captivi, ſed nec plane etiam abiiſſe ex conſpe-
5 ctu contenderent; ut, ſpe conſequendi illata, atq;
infinito labore ſuſcepto, qui ſe ſummam à Cæſa-
re gratiam inituros putarent, pene naturam ſtu-
dio vincerent; ſemperque paullum ad ſummam
6 felicitatem defuiſſe videretur; atq; ille latebris,
ac ſilvis, aut ſaltibus ſe eriperet; & noctu occul-
tatus, alias regiones, parteſque peteret, non ma-
jore equitum præſidio, quam IV. quibus ſolus vi-
tam ſuam committere audebat.

1 Tali modo vaſtatis regionibus exercitum Cæ- 44
ſar, duarum cohortium damno, Durocortorum
Rhemorum reducit; concilioque in eum locum
Galliæ indicto, de conjuratione Senonum &
2 Carnutum quæſtionem habere inſtituit; & de
Accone, qui princeps ejus conſilii fuerat, gravio-
re ſententia pronunciata, more majorum ſuppli-
3 cium ſumpſit. nõnulli judicium veriti, profuge-
runt: quibus quum aqua atq; igni interdixiſſet,
II. legiones ad fines Trevirorum, II. in Lingoni-
bus,

Digitized by Google

bus, VI. reliquas in Senonum finibus Agendici in
hibernis collocavit; frumentoq́; exercitui provi-
ſo, ut inſtituerat, in Italiam ad conventus agen-
dos profectus eſt.

LIBER VII.

QVieta Gallia, Cæſar, ut conſtituerat, in 1
Italiam ad conventus agendos profici-
ſcitur. ubi cognoſcit de P. Clodii cæde,
de Senatusque conſulto certior factus, ut o-
mnes Italiæ juniores conjurarent, delectum
tota provincia habere inſtituit. eæ res in Gal- 2
liam Tranſalpinam celeriter perferuntur. ad-
dunt ipſi & affingunt rumoribus Galli, quod
res poſcere videbatur; retineri urbano motu
Cæſarem, neque in tantis diſſenſionibus ad exer-
citum venire poſſe. hac impulſi occaſione, qui 3
jam ante ſe populi R. imperio ſubjectos dole-
rent, liberius atque audacius de bello conſilia
inire incipiunt. indictis inter ſe principes Gal- 4
liæ conciliis, ſilveſtribus ac remotis locis, que-
runtur de Acconis morte: hunc caſum ad ipſos
recidere poſſe, demonſtrant: miſerantur com- 5
munem Galliæ fortunam: omnibus pollicitatio-
nibus, ac præmiis depoſcunt, qui belli initium
faciant, & ſui capitis periculo Galliam in liber-
tatem vindicent. ejus in primis rationem ha- 6
bendam eſſe dicunt, prius quam eorum clande-
ſtina conſilia efferantur, ut Cæſar ab exercitu in-
tercludatur: id eſſe facile, quod neque legiones, 7

ab-

Digitized by Google

abſente Imperatore, audeant ex hibernis egredi;
neque Imperator ſine præſidio ad legiones per-
8 venire poſſit. poſtremo in acie præſtare interfici,
quam non veterem belli gloriam libertatemq;,
quam à majoribus acceperint, recuperare.

His rebus agitatis, profitentur Carnutes, ſe nul- 2
lum periculum communis ſalutis cauſſa, recuſa-
re; principesque ſe ex omnibus bellum facturos
2 pollicentur; & quoniam in præſentia obſidibus
cavere inter ſe non poſſent, ne res efferatur, ut
jurejurando ac fide ſanciatur, petunt, collatis mi-
litaribus ſignis, quo more eorum graviſſimæ ce-
rimoniæ continentur, ne facto initio belli à reli-
3 quis deſerantur. tunc, collaudatis Carnutibus,
dato jurejurando ab omnibus, qui aderant, tem-
pore ejus rei conſtituto, ab concilio diſceditur.

1 Ubi ea dies venit, Carnutes, Cotuato & Cone- 3
toduno ducibus, deſperatis hominibus, Gena-
bum dato ſigno concurrunt; civesq; Romanos,
qui negotiandi cauſſa ibi conſtiterant, in iis C.
Fuſium Cottam, honeſtum equitem Romanum,
qui rei frumentariæ, juſſu Cæſaris, præerat, inter-
2 ficiunt; bonaque eorum diripiunt. celeriter ad
omnes Galliæ civitates fama perfertur. nam, ubi
major atque illuſtrior incidit res, clamore per
agros regionesque ſignificant. hunc alii dein-
ceps excipiunt, & proximis tradunt; ut tunc acci-
3 dit. nam, quæ Genabi oriente Sole geſta eſſent,
ante primam confectam vigiliam in finibus Ar-
vernorum audita ſunt, quod ſpatiũ eſt millium
paſſuum circiter CLX.

Digitized by Google

4 Simili ratione ibi Vercingetorix, Celtilli filius, 1
Arvernus, ſummæ potentiæ adoleſcens, cujus
pater principatum Galliæ totius obtinuerat, &
ob eam cauſſam quod regnum appetebat, ab ci-
vitate erat interfectus, convocatis ſuis clienti-
bus facile eos incendit. cognito ejus conſilio, ad 2
arma concurritur: ab Gobanitione, patruo ſuo,
reliquisque principibus, qui hanc tentandam
fortunam non exiſtimabant, expellitur ex oppi-
do Gergovia. non tamen deſiſtit; atque in agris 3
habet delectum egentium ac perditorum. hac
coacta manu, quoscunque adit ex civitate, in
ſuam ſententiam perducit. hortatur, ut commu- 4
nis libertatis cauſſa, arma capiant: magnisque
coactis copiis, adverſarios ſuos, à quibus paullo
ante erat ejectus, expellit ex civitate. Rex ab 5
ſuis appellatur. dimittit quoquo verſus legatio-
nes. obteſtatur, ut in fide maneant. celeriter ſibi 6
Senones, Pariſios, Pictones, Cadurcos, Turones,
Aulercos, Lemovices, Andes, reliquosq; omnes,
qui Oceanum attingunt, adjungit. omnium 7
conſenſu ad eum defertur imperium, qua obla-
ta poteſtate, omnibus iis civitatibus obſides im-
perat, certum numerum militum celeriter ad ſe
adduci jubet. armorum quantum quæque civi- 8
tas domi; quodque ante tempus efficiat, conſti-
tuit. in primis eqvitatui ſtudet: ſummæ diligen- 9
tiæ ſummam imperii ſeveritatem addit: magni-
tudine ſupplicii dubitantes cogit. nam, majore 10
commiſſo delicto, igni, atq; omnibus tormentis
necat: leviore de cauſſa, auribꝰ deſectis, aut ſin-
gu-

gulis effoſſis oculis, domum remittit; ut ſint reliquis documento, magnitudine pœnæ perterreant alios.

1 His ſuppliciis celeriter coacto exercitu, Lucte- 5
rium Cadurcum ſummæ hominem audaciæ cum parte copiarum in Ruthenos mittit, ipſe in Bitu-
2 riges proficiſcitur. ejus adventu Bituriges ad Æduos, quorum erant in fide, legatos mittunt, ſubſidium rogatum, quo facilius hoſtium copias ſu-
3 ſtinere poſſint. Ædui de conſilio legatorum, quos Cæſar ad exercitum reliquerat, copias equitatus peditatusq; ſubſidio Buturigibus mittunt:
4 qui quum ad flumen Ligerim veniſſent, quod Bituriges ab Æduis dividit; paucos dies ibi morati, neque flumen tranſire auſi, domum rever-
5 tunt: legatisq; noſtris renunciant, ſe Biturigum perfidiam veritos revertiſſe: quibus id conſilii fuiſſe cognoverint, ut ſi flumen tranſiſſent, una ex parte ipſi, altera Arverni ſe circumſiſterent.
6 idcane de cauſſa, quam legatis pronunciarunt, an perfidia adducti fecerint, quod nihil nobis conſtat, non videtur pro certo eſſe ponendum.
7 Bituriges eorum diſceſſu ſtatim ſe cum Arvernis conjungunt.

1 His rebus in Italiam Cæſari nunciatis, quum 6
jam ille virtute Cn. Pompeji urbanas res commodiorem in ſtatum perveniſſe intelligeret, in
2 Tranſalpinam Galliam profectus eſt. eo quum veniſſet, magna difficultate afficiebatur, qua ra-
3 tione ad exercitum pervenire poſſet. nam, ſi legiones in provinciam accerſeret, ſe abſente in iti-

Digitized by Google

nere prœlio dimicaturas intelligebat. ſi ipſe ad 4
exercitum contenderet; ne iis quidem, qui eo
tempore pacati viderentur, ſuam ſalutem recte
committi videbat.

7 Interim Lucterius Cadurcus in Ruthenos 1
miſſus eam civitatem Arvernis conciliat. pro- 2
greſſus in Nitiobriges, & Gabalos, ab utriſque
obſides accipit; &, magna coacta manu, in pro-
vinciam Narbonem verſus, eruptionem facere
contendit. qua re nunciata, Cæſar omnibus con- 3
ſiliis antevertendum exiſtimavit, ut Narbonem
proficiſceretur. eo quum veniſſet, timentes con- 4
firmat; præſidia in Ruthenis, Provincialibus,
Volcis, Arecomicis, Toloſatibus, circumq; Nar-
bonem, quæ loca erant hoſtibus finitima, conſti-
tuit; partem copiarum ex provincia ſupplemen- 5
tumque, quod ex Italia adduxerat, in Helvios, qui
fines Arvernorum contingunt, convenire jubet.

8 His rebus comparatis, repreſſo jam Lucterio 1
& remoto, quod intrare intra præſidia periculo-
ſum putabat, in Helvios proficiſcitur. etſi mons 2
Cebenna, qui Arvernos ab Helviis diſcludit, du-
riſſimo tempore anni, altiſſima nive iter impe-
diebat: tamen diſcuſſa nive VI. in altitudinem
pedum, atque ita viis patefactis, ſummo militum
labore ad fines Arvernorũ pervenit. quibus op- 3
preſſis inopinantibus, quod ſe Cebenna, ut mu-
ro, munitos exiſtimabant, ac ne ſingulari quidem
homini unquam eo tempore anni ſemitæ patue-
rant; equitibus imperat, ut, quam latiſſime poſ-
ſent, vagentur, & quam maximum hoſtibus ter-

ro-

Digitized by Google

4 rorem inferant. Celeriter hæc fama ac nunciis
ad Vercingetorigem perferuntur: quem perter-
riti omnes Arverni circumſiſtunt, atq; obſecrant,
ut ſuis fortunis conſulat, neu ſe ab hoſtibus diri-
pi patiatur; præſertim quum videat omne ad ſe
bellum translatum. quorum ille precibus per-
motus caſtra ex Biturigibus movet in Arvernos
verſus.

1 At Cæſar biduum in iis locis moratus, quod 9
hæc de Vercingetorige uſu ventura, opinione
præceperat, per cauſſam ſupplementi, equitatus-
2 que cogendi, ab exercitu diſcedit: Brutum ado-
leſcentem iis copiis præficit: hunc monet, ut
in omnes partes equites quam latiſſime perva-
gentur; daturum ſe operam, ne longius triduo
3 ab caſtris abſit. his conſtitutis rebus, ſuis ino-
pinantibus, qua maximis poteſt itineribus Vien-
4 nam pervenit ibi nactus recentem equitatum,
quem multis ante diebus eo præmiſerat, neque
diurno, neque nocturno itinere intermiſſo, per
fines Æduorum in Lingones contendit; ubi II.
legiones hiemabant; ut, ſi quid etiam de ſua ſa-
lute ab Æduis iniretur conſilii, celeritate præcur-
5 reret. eo quum perveniſſet, ad reliquas legiones
mittit, priusque in unum locum omnes cogit,
6 quam de ejus adventu Arvernis nunciari poſſet,
hac re cognita, Vercingetorix rurſus in Bituriges
exercitum reducit, atque inde profectus (Ger-
goviam) Boiorum oppidum, quos ibi Helvetico
prœlio victos Cæſar collocaverat, Æduisque at-
tribuerat, oppugnare inſtituit.

Digitized by Google

10 Magnam hæc res Cæſari difficultatem ad con- 1
ſilium capiendum afferebat, ſi reliquam partem hiemis uno in loco legiones contineret, ne, ſtipendiariis Æduorum expugnatis, cuncta Gallia deficeret, quod nullum in eo amicis præſidium videretur poſitum eſſe; ſin maturius ex hibernis educeret, ne ab re frumentaria duris ſubvectionibus laboret. præſtare viſum eſt tamen omnes 2
difficultates perpeti, quam, tanta contumelia accepta, omnium ſuorum voluntates alienare. ita- 3
que cohortatus Æduos de ſupportando commeatu, præmittit ad Boios, qui de ſuo adventu doceant, hortenturque ut in fide maneant, atque hoſtium impetum magno animo ſuſtineant. dua- 4
bus Agendici legionibus, atque impedimentis totius exercitus relictis, ad Boios proficiſcitur.

11 Altero die quum ad oppidum Senonum Vel- 1
launodunum veniſſet, ne quem poſt ſe hoſtem relinqueret, quo expeditiore re frumentaria uteretur, oppugnare inſtituit. idque biduo circum- 2
vallavit. tertio die miſſis ex oppido legatis de deditione, arma proferri, jumenta produci, DC. obſides dari jubet. ea qui conficeret, C. Treboni- 3
um legatum relinquit, ipſe, ut quamprimum iter faceret, Genabum Carnutum proficiſcitur; qui tunc primum, allato nuncio de oppugnatio- 4
ne Vellaunoduni, quum longius eam rem ductum iri exiſtimarent, præſidium Genabi tuendi cauſſa, quod eo mitterent, comparabant. huc bi- 5
duo Cæſar pervenit; &, caſtris ante oppidum poſitis, diei tempore excluſus, in poſterum oppugna-

Digitized by Google

gnationem differt; quæque ad eam rem uſui ſint
6 militibus imperat; &, quod oppidum Genabum
pons fluminis Ligeris continebat, veritus, ne no-
ctu ex oppido profugerent, II. legiones in armis
7 excubare jubet. Genabenſes paullo ante medi-
am noctem ſilentio ex oppido egreſſi flumen
8 tranſire cœperunt. qua re per exploratores nun-
ciata, Cæſar legiones, quas expeditas eſſe juſſerat,
portis incenſis, intromittit; atque oppido poti-
tur, perpaucis ex hoſtium numero deſideratis:
quin cuncti caperentur, quod pontis atque itine-
rum anguſtiæ multitudinis fugam intercluſe-
9 rant. Oppidum diripit, atque incendit, prædam
militibus donat: exercitum Ligerim transducit,
atque in Biturigum fines pervenit.

1 Vercingetorix, ubi de Cæſaris adventu cogno- 12
vit, oppugnatione deſiſtit, adque obviam Cæſari
2 proficiſcitur. ille oppidum Biturigum poſitum
3 in via Noviodunum oppugnare inſtituerat. quo
ex oppido quum legati ad eum veniſſent, ora-
tum, ut ſibi ignoſceret, ſuæque vitæ conſuleret;
ut celeritate reliquas res conficeret, qua pleraq;
erat conſecutus, arma proferri, equos produci,
4 obſides dari jubet. parte jam obſidum transdi-
ta, quum reliqua adminiſtrarentur, centurioni-
bus & paucis militibus intromiſſis, qui arma ju-
mentaque conquirerent, equitatus hoſtium pro-
cul viſus eſt, qui agmen Vercingetorigis anteceſ-
5 ſerat: quem ſimulatque oppidani conſpexerunt,
atque in ſpem auxilii venerunt, clamore ſublato,
arma capere, portas claudere, murum complere

Digitized by Google

cœperunt. Centuriones in oppido, quum ex ſi- 6
gnificatione Gallorum novi aliquid ab iis iniri
conſilii intellexiſſent, gladiis diſtrictis portas
occupaverunt, ſuoſque omnes incolumes rece-
perunt.

13 Cæſar ex caſtris equitatum educi jubet, præli- 1
umque equeſtre committit: laborantibus jam
ſuis Germanos equites circiter CD ſubmittit,
quos ab initio ſecum habere inſtituerat. eorum 2
impetum Galli ſuſtinere non potuerunt, atque
in fugam conjecti multis amiſſis, ſeſe ad agmen
receperunt: quibus profligatis, rurſus oppidani
perterriti, comprehenſos eos, quorum opera ple-
bem concitatam exiſtimabant, ad Cæſarem per-
duxerunt, ſeſeque ei dediderunt. Quibus rebus
confectis, Cæſar ad oppidum Avaricum, quod 3
erat maximum munitiſſimumque in finibus Bi-
turigum, atque agri fertiliſſima regione, profe-
ctus eſt: quod, eo oppido recepto, civitatem Bi-
turigum ſe in poteſtatem redacturũ confidebat.

14 Vercingetorix, tot continuis incommodis 1
Vellaunoduni, Genabi, Novioduni acceptis,
ſuos ad concilium convocat. docet longe alia 2
ratione eſſe bellum gerendum, atq; antea ſit ge-
ſtum: omnibus modis huic rei ſtudendum, ut pa-
bulatione & commeatu Romani prohibeantur.
id eſſe facile, quod equitatu ipſi abundent; & 3
quod anni tempore ſubleventur. pabulum ſe- 4
cari non poſſe. neceſſario diſperſos hoſtes ex æ-
dificiis petere: hos omnes quotidie ab equitibus
deleri poſſe. præterea, ſalutis cauſſa, rei familia- 5
ris

Digitized by Google

ris commoda negligenda. vicos atque ædificia incendi oportere, hoc eſt, ſpatio (à Boia) quoquo verſus, quo pabulandi cauſſa adire poſſe videan-
6 tur. harum ipſis rerum copiam ſuppetere, quod, quorum in finibus bellum geratur, eorum opi-
7 bus ſubleventur. Romanos aut inopiam non laturos, aut magno cum periculo longius à ca-
8 ſtris progreſſuros. neque intereſſe, ipſos-ne interficiant, impedimentisve exuant, quibus amiſ-
9 ſis bellum geri non poſſit; præterea, oppida incendi oportere, quæ non munitione, & loci natura, ab omni ſint periculo tuta: ne ſuis ſint ad detrectandam militiam receptacula, neu Romanis propoſita ad copiam commeatus, prædamq;
10 tollendam. hæc ſi gravia, aut acerba videantur, multo illa gravius æſtimari debere, liberos, conjuges in ſervitutem abſtrahi, ipſos interfici; quæ ſit neceſſe accidere victis.

1 Omnium conſenſu hac ſententia probata, uno 15 die amplius XX. urbes Biturigum incenduntur.
2 hoc idem fit in reliquis civitatibus. in omnibus partibus incendia conſpiciuntur: quæ etſi magno cum dolore omnes ferebant, tamen hoc ſibi ſolatii proponebant, quod ſe, prope explorata victoria, celeriter amiſſa recuperaturos confide-
3 bant. deliberatur de Avarico in communi concilio, incendi placeret, an defendi. procumbunt
4 Gallis omnibus ad pedes Bituriges, ne pulcherrimam prope totius Galliæ urbem, quæ & præſidio & ornamento ſit civitati, ſuis manibus ſuc-
5 cendere cogerentur: facile ſe loci natura defen-

Digitized by Google

ſuros dicunt, quod prope ex omnibus partibus flumine & palude circumdata, unum habeat & perangustum aditum. datur petentibus venia, disſvadente primo Vercigetorige, poſt concedente, & precibus ipſorum, & miſericordia vulgi. defenſores idonei oppido diliguntur.

16 Vercingetorix minoribus Cæſarem itineribus 1
ſubſequitur, & locum caſtris diligit, paludibus ſilviſque munitum, ab Avarico longe millia
paſſuum XV. ibi per certos exploratores in ſin- 2
gula diei tempora, quæ ad Avaricum agerentur,
cognoſcebat; &, quid fieri vellet, imperabat. o- 3
mnes noſtras pabulationes frumentationesque obſervabat, diſperſoſque, quum longius neceſſario procederent, adoriebatur, magnoque incommodo afficiebat; etſi, quantum ratione provideri poterat, ab noſtris occurrebatur, ut incertis temporibus, diverſiſque itineribus iretur.

17 Caſtris ad eam partem oppidi poſitis, Cæſar, 1
quæ intermiſſa à flumine & palude aditum, ut ſupra diximus, anguſtum habebat, aggerem apparare, vineas agere, turres duas conſtituere cœpit: nam circumvallare loci natura prohibe-
bat. de re frumentaria Boios, atque Æduos, ad- 2
hortari non deſtitit: quorum alteri, quod nullo ſtudio agebant, non multum adjuvabant; alteri non magis facultatibus, quod civitas erat exigua & infirma, celeriter, quod habuerunt, con-
ſumpſerunt. ſumma difficultate rei frumenta- 3
riæ affecto exercitu, tenuitate Boiorum, indiligentia Æduorum, incendiis ædificiorum, usque

eo,

Digitized by Google

eo, ut complures dies milites frumento caruerint, & pecore, è longinquioribus vicis adacto, extremam famem ſuſtentarent: nulla tamen vox eſt ab iis audita populi R. majeſtate & ſu-
4 perioribus victoriis indigna. quin etiam Cæſar,
quum in opere ſingulas legiones appellaret, &, ſi acerbius inopiam ferrent, ſe dimiſſurum oppugnationem diceret; univerſi ab eo, ne id fa-
5 ceret, petebant: ſic ſe complures annos, illo im-
perante meruiſſe, ut nullam ignominiam acci-
6 perent, nunquam infecta re diſcederent: hoc ſe
ignominiæ laturos loco, ſi inceptam oppugna-
7 tionem reliquiſſent: præſtare omnes perferre
acerbitates, quam non civibus R. qui Genabi perfidia Gallorum interiſſent, parentarent:
8 hæc eadem centurionibus, tribuniſque mil.
mandabāt, ut per eos ad Cæſarem deferrentur.

1 Quum jam muro appropinquaſſent turres, 18
ex captivis Cæſar cognovit, Vercingetorigem, conſumpto pabulo caſtra moviſſe propius Avaricum, atque ipſum, cum equitatu, expeditiſque, qui inter equites prœliari conſueſſent, inſidiarum cauſſa eo profectum, quo noſtros po-
2 ſtero die pabulatum venturos arbitrabatur. qui-
bus rebus cognitis, media nocte ſilentio profe-
3 ctus, ad hoſtium caſtra mane pervenit. illi, ce-
leriter per exploratores adventu Cæſaris cognito, carros impedimentaque ſua in arctiores ſilvas abdiderunt, copias omnes, in loco edito
4 atque aperto, inſtruxerunt. qua re nunciata,

 Cæſar

Digitized by Google

Cæſar celeriter ſarcinas conferri, arma expediri juſſit.

19 Collis erat leniter ab infimo acclivis. hunc 1 ex omnibus fere partibus palus difficilis atque impedita cingebat, non latior pedibus L. hoc ſe 2 colle, interruptis pontibus, Galli fiducia loci continebant, generatimque diſtributi in civitates, omnia vada ac ſaltus ejus paludis certis cuſtodiis obtinebant, ſic animo parati, ut, ſi eam paludem Romani perrumpere conarentur, hæſitantes premerent ex loco ſuperiore: ut, qui 3 propinquitatem loci viderent, paratos prope æquo Marte ad dimicandum exiſtimarent; qui iniquitatem conditionis perſpicerent, inani ſimulatione ſeſe oſtentare cognoſcerent. indi- 4 gnantes milites Cæſar, quod conſpectum ſuum hoſtes ferre poſſent, tantulo ſpatio interjecto, & ſignum prœlii expoſcentes, edocet, quanto detrimento, & quot virorum fortium morte neceſſe eſſet conſtare victoriam: quos quum ſic 5 animo paratos videret, ut nullum pro ſua laude periculum recuſarent, ſummæ ſe iniquitatis condemnari debere, niſi eorum vitam ſua ſalute habeat cariorem. ſic milites conſolatus eo- 6 dem die reducit in caſtra: reliquaque, quæ ad oppugnationem oppidi pertinebant, adminiſtrare inſtituit.

20 Vercingetorix, quum ad ſuos rediſſet, prodi- 1 tionis inſimulatus, quod caſtra propius Romanos moviſſet, quod cum omni equitatu diſceſ- 1 ſiſſet, quod ſine imperio tantas copias reliquiſſet,

Digitized by Google

ſet, quod ejus diſceſſu Romani tanta opportu-
2 nitate & celeritate veniſſent: non hæc omnia fortuito aut ſine conſilio accidere potuiſſe: regnum illum Galliæ malle Cæſaris conceſſu, quam ipſorum habere beneficio. Tali modo
3 accuſatus ad hæc reſpondit: Quod caſtra moviſſet, factum inopia pabuli, etiam ipſis hortantibus: quod propius Romanos acceſſiſſet, perſuaſum loci opportunitate, qui ſe ipſum muni-
4 tione defenderet: equitum vero operam neque in loco paluſtri deſiderari debuiſſe, & illic fuiſſe
5 utilem, quo ſint profecti: ſummam imperii ſe conſulto nulli diſcedentem tradidiſſe, ne is multitudinis ſtudio ad dimicandum impelleretur: cui rei, propter animi mollitiem ſtudere
6 omnes videret, quod diutius laborem ferre non poſſent. Romani ſi caſu intervenerint, fortunæ; ſi alicujus indicio vocati, huic habendam gratiam, quod & paucitatem eorum ex loco ſuperiore cognoſcere, & virtutem deſpicere potuerint; qui dimicare non auſi turpiter ſe in caſtra
7 receperint. imperium ſe à Cæſare per proditionem nullum deſiderare, quod habere victoria poſſet, quæ jam eſſet ſibi ac omnibus Gallis explo
rata: quin etiam ipſis remittere, ſi ſibi magis honorem tribuere, quam ab ſe ſalutem accipere
8 videantur. quod ut intelligatis, inquit, ſincere à
9 me pronunciari, audite Romanos milites. producit ſervos, quos in pabulatione paucis ante diebus exceperat, & fame vinculisque excrucia-
10 verat. ii jam ante edocti, quæ interrogati pronuncia-

Digitized by Google

nunciarent, milites ſe eſſe legionarios dicunt;
fame & inopia adductos, clam ex caſtris exiiſſe,
ſi quid frumenti, aut pecoris in agris reperire
poſſent: ſimili omnem exercitum inopia pre- 11
mi, nec jam vires ſufficere cujusquam, nec ferre
operis laborem poſſe. itaque ſtatuiſſe Imperato-
rem, ſi nihil in oppugnatione oppidi profeciſ-
ſet, triduo exercitum deducere. Hæc à me, in- 12
qvit Vercingetorix, beneficia habetis, quem pro-
ditionis inſimulatis: cujus opera, ſine veſtro
ſanguine, tantum exercitum victorem fame pe-
ne conſumptum videtis; quem turpiter ſe ex hac
fuga recipientem, ne qua civitas ſuis finibus re-
cipiat, à me proviſum eſt.

21 Conclamat omnis multitudo, & ſuo more ar- 1
mis concrepat: quod facere in eo conſueverunt,
cujus orationem approbant: ſummum eſſe Ver-
cingetorigem ducem, nec de ejus fide dubitan-
dum, nec majori ratione bellum adminiſtrari
poſſe ſtatuunt, ut decem millia hominum dele- 2
cta ex omnibus copiis in oppidum ſubmittan-
tur: nec ſolis Biturigibus communem ſalutem
committendam cenſent; quod penes eos, ſi oppi-
dum retinuiſſent, ſummam victoriæ conſtare in-
telligebant.

Deſunt.

22 Singulari militum noſtrorum virtuti conſi- 1
lia, cujusquemodi Gallorum occurrebant, ut eſt
ſummæ genus ſollertiæ, adque ad omnia imi-
tanda, atq; efficienda, quæ ab quoquo traduntur,
aptiſſimum. nam & laqueis falces avertebant; 2

quas

quas quum deſtinaverant, tormentis introrſus
reducebant, & aggerem cuniculis ſubtrahe-
bant, eo ſcientius, quod apud eos magnæ ſunt
ferrariæ, atque omne genus cuniculorum notum
3 atque uſitatum eſt. totum autem murum ex o-
mni parte turribus contabulaverant, atque has
4 coriis intexerant. Tum crebris diurnis noctur-
niſque eruptionibus aut aggeri ignem infere-
bant, aut milites occupatos in opere adorieban-
tur; & noſtrarum turrium altitudinem, quantum
has quotidianus agger expreſſerat, commiſſis
5 ſuarum turrium malis, adæquabant; & apertos
cuniculos præuſta & præacuta materia, & pice
fervefacta, & maximi ponderis ſaxis moraban-
tur, mœnibusque appropinquare prohibebant.

1 Muris autem omnibus Gallicis hæc fere for- 23
ma eſt: Trabes directæ perpetuæ in longitudi-
nem, paribus intervallis, diſtantes inter ſe bi-
2 nos pedes, in ſolo collocantur. hæ revinciun-
tur introrſus; & multo aggere veſtiuntur. ea
autem, quæ diximus, intervalla grandibus in
3 fronte ſaxis effarciuntur; iis collocatis, & co-
agmentatis, alius inſuper ordo adjicitur, ut
idem illud intervallum ſervetur, neque inter ſe
contingant trabes, ſed paribus intermiſſæ ſpa-
tiis, ſingulæ ſingulis ſaxis interjectis, arte conti-
4 neantur. ſic deinceps omne opus contexitur,
5 dum juſta muri altitudo expleatur. Hoc quum
in ſpeciem varietatemq; opus deforme non eſt,
alternis trabibus, aut ſaxis, quæ rectis lineis ſuos
ordines ſervant: tum, ad utilitatem, & defen-
ſionem

ſionem urbium, ſummam habet opportunitatem, quod & ab incendio lapis, & ab ariete materia defendit, quæ, perpetuis trabibus pedes quadragenos plerumque introrſus revincta, neque perrumpi, neque diſtrahi poteſt.

24 Iis tot rebus impedita oppugnatione, milites 1
quum toto tempore luto, frigore, & aſſiduis imbribus tardarentur, tamen continenti labore omnia hæc ſuperaverunt, & diebus XXV aggerem latum pedes CCCXXX, altum pedes LXXX, exſtruxerunt, quum is murum hoſtium 2
pene contingeret, & Cæſar ad opus conſvetudine excubaret, militesque cohortaretur, ne quod omnino tempus ab opere intermitteretur; paulo ante III. vigiliam eſt animadverſum, fumare aggerem, quem cuniculo hoſtes ſuccenderant. eodemque tempore toto muro clamore ſublato, 3
duabus portis ab utroque latere turrium eruptio fiebat. alii faces, atque aridam materiam 4
de muro in aggerem eminus jaciebant; picem alii reliquasque res, quibus ignis excitari poteſt, fundebant; ut, quo primum occurreretur, aut cui rei ferretur auxilium, vix ratio iniri poſſet. tamen, quod inſtituto Cæſaris duæ ſemper legiones 5
pro caſtris excubabant, pluresque partitis temporibus in opere erant, celeriter factum eſt, ut alii eruptionib9 reſiſterent, alii turres reducerent, aggeremque interſcinderent, omnis vero ex caſtris multitudo ad reſtingvendum concurreret.

25 Quum in omnibus locis, conſumpta jam reliqua parte noctis, pugnaretur, ſemperque hoſtibus

ſtibus ſpes victoriæ redintegraretur, eo magis, quod deuſtos turrium pluteos videbant, nec facile adire apertos ad auxiliandum animadvertebant, ſemperque ipſi recentes defeſſis ſuccederent, omnemque Galliæ ſalutem in illo veſtigio temporis poſitam arbitrarentur; accidit inſpectantibus nobis, quod, dignum memoria viſum, prætermittendum non exiſtimavimus.
2 Quidam ante portam oppidi Gallus, qui per manus ſevi ac picis transditas glebas in ignem è regione turris projiciebat, ſcorpione ab latere dextro transjectus, exanimatusque concidit:
3 hunc ex proximis unus jacentem transgreſſus, eodem illo munere fungebatur: eadem ratione ictu ſcorpionis exanimato altero, ſucceſſit ter-
4 tius, & tertio quartus; nec ille prius eſt à propugnatoribus vacuus relictus locus; quam reſtincto aggere, atque omni parte ſubmotis hoſtibus, finis eſt pugnandi factus.

1 Omnia experti Galli, quod res nulla ſucceſ- 26
ſerat, poſtero die, conſilium cœperunt ex oppido profugere, hortante & jubente Vercingeto-
2 rige. id ſilentio noctis conati non magna jactura ſuorum ſeſe effecturos ſperabant: propterea quod neque longe ab oppido caſtra Vercingetorigis aberant; & palus, quæ perpetua intercede-
3 bat, Romanos ad inſequendum tardabat. jamque hoc facere noctu apparabant, quum matresfamilias repente in publicum procurrerunt, flentesque projectæ ad pedes ſuorum, omnibus precibus petierunt, ne ſe, & communes liberos

hoſtibus

hoſtibus ad ſupplicium dederent: quos ad ca-
piendam fugam natura & virium infirmitas im-
pediret. ubi eos perſtare in ſententia viderunt, 4
quod plerumque in ſummo periculo timor mi-
ſericordiam non recipit, conclamare, & ſignifi-
care de fuga Romanis cœperunt. quo timore 5
perterriti Galli, ne ab equitatu Romanorum viæ
præoccuparentur, conſilio deſtiterunt.

27 Poſtero die Cæſar promota turri, directiſque 1
operibus, quæ facere inſtituerat: magno coor-
to imbri, non inutilem hanc ad capiendum con-
ſilium tempeſtatem arbitratus eſt, quod paullo
incautius cuſtodias in muro diſpoſitas videbat:
ſuosque langvidius in opere verſari juſſit, &
quid fieri vellet, oſtendit. Legiones intra vineas 2
in occulto expeditas cohortatus, ut aliquando
pro tantis laboribus fructum victoriæ percipe-
rent, iis, qui primi murum adſcendiſſent, præ-
mia propoſuit, militibusque ſignum dedit.
illi ſubito ex omnibus partibus evolaverunt, 3
murumque celeriter compleverunt.

28 Hoſtes re nova perterriti, muro turribusque 1
dejecti, in foro ac locis patentioribus cuneatim
conſtiterunt, hoc animo, ut, ſi qua ex parte ob-
viam contra veniretur, acie inſtructa depugna-
rent. ubi neminem in æquum locum ſeſe demit- 2
tere, ſed toto undique muro circumfundi vide-
runt, veriti, ne omnino ſpes fugæ tolleretur, ab-
jectis armis, ultimas oppidi partes continenti
impetu petiverunt: parsque ibi, qvum anguſto 3
exitu portarum ſe ipſi premerent, à militibus;
pars

Digitized by Google

pars jam egreſſa portis ab equitibus eſt inter-
4 fecta. nec fuit quiſquam, qui prædæ ſtuderet. ſic,
& Genabenſi cæde, & labore operis incitati, non
ætate confectis, non mulieribus, non infantibus
5 pepercerunt. denique ex omni eo numero, qui
fuit circiter XL. millium, vix DCCC. qui primo
clamore audito ſe ex oppido ejecerant, incolu-
6 mes ad Vercingetorigem pervenerunt. quos il-
le, multa jam nocte, ſilentio ſic ex fuga excepit,
(veritus, ne qua in caſtris ex eorum concurſu &
miſericordia vulgi ſeditio oriretur) ut procul
in via diſpoſitis familiaribus ſuis, principibuſ-
que civitatum diſparandos, deducendosque ad
ſuos curaret, quæ cuique civitati pars caſtrorum
ab initio obvenerat.

1 poſtero die concilio convocato, conſolatus 29
cohortatuſque eſt, ne ſe admodum animo de-
mitterent, neve perturbarentur incommodo;
2 non virtute, neque acie viciſſe Romanos, ſed ar-
tificio quodam & ſcientia oppugnationis; cujus
3 rei fuerint ipſi imperiti: errare, ſi qui in bello
4 omnes ſecundos rerum eventus exſpectent: ſibi
nunquam placuiſſe Avaricum defendi, cujus rei
teſtes ipſos haberet; ſed factum imprudentia
Biturigum, & nimia obſequentia reliquorum,
5 uti hoc incommodum acciperetur: id tamen ſe
6 celeriter majoribus commodis ſanaturum. nam
quæ ab reliquis Gallis civitates diſſentirent, has
ſua diligentia adjuncturum; atque unum con-
ſilium totius Galliæ effecturum; cujus conſen-
ſui ne orbis quidem terrarum poſſit obſiſtere:

Digitized by Google

idque ſe prope jam effectum habere. Interea 7
æquum eſſe, ab iis communis ſalutis cauſſa im-
petrari, ut caſtra munire inſtituerent, quo faci-
lius hoſtium repentinos impetus ſuſtinere poſ-
ſent.

30 Fuit hæc oratio non ingrata Gallis, maxime, 1
quod ipſe animo non defecerat, tanto accepto
incommodo, neque ſe in occultum abdiderat,
neque conſpectum multitudinis fugerat: plus- 2
que animo providere & præſentire exiſtimaba-
tur, quod re integra primo incendendum Ava-
ricum, poſt deferendum cenſuerat. itaque ut re- 3
liquorum imperatorum res diverſæ auctorita-
tem minuunt; ſic hujus ex contrario dignitas,
incommodo accepto, in dies augebatur, ſimul
in ſpem veniebant, ejus affirmatione de reliquis
adjungendis civitatibus: primumque eo tem- 4
pore Galli caſtra munire inſtituerunt; & ſic ſunt
animo conſternati, homines inſveti laboris, ut
omnia, quæ imperarentur, ſibi patienda exiſti-
marent.

31 Nec minus, quam eſt pollicitus, Vercingeto- 1
rix animo laborabat, ut reliquas civitates adjun-
geret, atque earum principes donis pollicita-
tionibusque alliciebat. huic rei idoneos homi- 2
nes deligebat; quorum quisque & oratione ſub-
dola, aut amicitia facillime capi poſſet. qui 3
Avarico expugnato refugerant, armandos ve-
ſtiendosque curat, ſimul ut deminutæ copiæ 4
redintegrarentur. imperat certum numerum
militum civitatibus; quem, & quam ante diem
in

Digitized by Google

in caſtra adduci velit; ſagittarioſque omnes,
quorum erat permagnus numerus in Gallia,
conquiri, & ad ſe mitti, jubet. his rebus celeri-
5 ter id, quod Avarici deperierat, expletur. in-
terim Theutomatus, Olloviconis filius rex Ni-
tiobrigum, cujus pater ab ſenatu noſtro amicus
erat appellatus, cum magno equitum ſuorum
numero, & quos ex Aquitania conduxerat, ad
eum pervenit.

1 Cæſar Avarici complures dies commoratus, 32
ſummamque ibi copiam frumenti, & reliqui
commeatus nactus, exercitum ex labore atque
2 inopia refecit. jam prope hieme confecta, quum
ipſo anni tempore ad gerendum bellum vo-
caretur; & ad hoſtem proficiſci conſtituiſſet;
ſive eum ex paludibus ſilviſque elicere, ſive ob-
ſidione premere poſſet; legati ad eum princi-
pes Æduorum veniunt, oratum, ut maxime ne-
3 ceſſario tempore civitati ſubveniat: ſummo eſſe
in periculo rem; quod, quum ſinguli magiſtra-
tus antiquitus creari, atque regiam poteſtatem
annuam obtinere conſveſſent; duo magiſtra-
tum gerant; & ſe uterque eorum legibus crea-
4 tum eſſe dicat, horum eſſe alterum Convictoli-
tanem, florentem & illuſtrem adoleſcentem;
alterum Cotum antiquiſſima familia natum, at-
que ipſum hominem ſummæ potentiæ, & ma-
gnæ cognationis, cujus frater Vedeliacus pro-
5 ximo anno eundem magiſtratum geſſerit: civi-
tatem omnem eſſe in armis: diviſum ſenatum,
diviſum populum in ſuas cujuſque eorum clien-

Digitized by Google

telas. quod ſi diutius alatur controverſia, fore, 6
uti pars cum civitatis parte confligat: id ne ac-
cidat, poſitum in ejus diligentia atque auctori-
tate.

33 Cæſar, etſi à bello atque hoſte diſcedere, de- 1
trimentoſum eſſe exiſtimabat: tamen non igno-
rans, quanta ex diſſenſionibus incommoda ori-
ri conſveſſent; ne tanta, & tam conjuncta popu-
lo R. civitas, quam ipſe ſemper aluiſſet, omni-
busque rebus ornaſſet, ad vim, atque ad arma,
deſcenderet; atque ea pars, quæ minus ſibi con-
fideret; auxilia à Vercingetorige accerſeret;
huic rei prævertendum exiſtimavit: & quod le- 2
gibus Æduorum, iis, qui ſummum magiſtra-
tum obtineret, excedere ex finibus non liceret;
ne quid de jure aut legibus eorum diminuiſſe vi-
deretur, ipſe in Æduos proficiſci ſtatuit, ſena-
tumque omnem, & quos inter controverſia eſ-
ſet, Decetiam ad ſe evocavit. quum prope o- 3
mnis civitas eo conveniſſet, doceretur que, pau-
cis clam vocatis, alio loco, alio tempore, atque
oportuerat, fratrem à fratre renunciatum;
quum leges, duos ex una familia, vivo utroque,
non ſolum magiſtratus creari vetarent, ſed eti-
am in ſenatu eſſe prohiberent; Cotum magi-
ſtratum deponere coëgit; Convictolitanem, 4
qui per ſacerdotes, more civitatis, intermiſſis
magiſtratibus, eſſet creatus, poteſtatem obtine-
re juſſit.

34 Hoc decreto interpoſito, cohortatus Æduos, 1
ut controverſiarum ac diſſenſionum obliviſce-
ren-

rentur, atque omnibus omiſſis rebus, huic bello
ſervirent, eaque, quæ meruiſſent, præmia ab ſe,
devicta Gallia, expectarent, equitatumque o-
mnem, & peditum millia X. ſibi celeriter mitte-
rent, quæ in præſidiis rei frumentariæ cauſſa dis-
2 poneret; exercitum in duas partes diviſit. VI.
legiones in Senones Pariſiosque Labieno du-
cendas dedit: VI. ipſe in Arvernos, ad oppidum
Gergoviam ſecundum flumen Elaver duxit. e-
3 quitatus partem illi attribuit, partem ſibi reli-
quit. qua re cognita, Vercingetorix, omnibus
interruptis ejus fluminis pontibus, ab altera E-
laveris parte iter facere cœpit.

1 Quum uterque utrique eſſet exercitus in con- 35
ſpectu, fereque è regione caſtris caſtra poneret;
diſpoſitis exploratoribus, nec ubi effecto ponte
Romani copias transducerent; erat in magnis
Cæſari difficultatibus res, ne majorem æſtatis
partem flumine impediretur; quod non fere an-
2 te autumnum Elaver vado tranſiri ſoleat. ita-
que, ne id accideret, ſilveſtri loco caſtris poſitis,
è regione unius eorum pontium, quos Vercinge-
torix reſcindendos curaverat, poſtero die cum
3 II. legionibus in occulto reſtitit; reliquas co-
pias cum omnibus impedimentis; ut conſueve-
rat, miſit, demptis (quartis) quibusque cohor-
tibus, uti numerus legionum conſtare videre-
4 tur. iis quam longiſſime poſſent progredi juſ-
ſis; quum jam ex diei tempore conjecturam ca-
peret, in caſtra perventum; iisdem ſublicis,
quarum pars inferior integra remanebat, pon-

ſem reficere cœpit, celeriter effecto opere, le- 5
gionibusque transductis, & loco caſtris idoneo
delecto, reliquas copias revocavit. Vercinge- 6
torix, re cognita, ne contra ſuam voluntatem
dimicare cogeretur, magnis itineribus ante-
ceſſit.

36 Cæſar ex eo loco quintis caſtris Gergoviam 1
pervenit; equeſtrique prœlio eo die levi facto,
perſpecto urbis ſitu, quæ poſita in altiſſimo
monte omnes aditus difficiles habebat, de ex-
pugnatione deſperavit: de obſeſſione non prius
agendum conſtituit, quam rem frumentariam
expediſſet. At Vercingetorix, caſtris prope op- 2
pidum in monte poſitis, mediocribus circum ſe
intervallis, ſeparatim ſingularum civitatum co-
pias collocaverat; atque omnibus ejus jugi col-
libus occupatis, qua deſpici poterat, horribilem
ſpeciem præbebat; principeſque earum civita- 3
tum, quos ſibi ad conſilium capiendum delege-
rat, prima luce ad ſe quotidie convenire jube-
bat; ſeu quid communicandum, ſeu quid admi-
niſtrandum videretur: neque ullum fere diem 4
intermittebat, quin, equeſtri prœlio interjectis
ſagittariis, quid in quoque eſſet animi ac virtutis
ſuorum periclitaretur. Erat è regione oppidi 5
collis ſub ipſis radicibus montis egregie muni-
tus, atque ex omni parte circumciſus: quem ſi
tenerent noſtri, & aquæ magna parte, & pabu-
latione libera prohibituri hoſtes videbantur. 6
ſed is locus præſidio ab iis non nimis firmo te-
nebatur. tamen ſilentio noctis Cæſar, ex caſtris 7
egreſ-

Digitized by Google

egreſſus, prius quam ſubſidium ex oppido ve-
nire poſſet, dejecto præſidio, potitus loco, duas
ibi legiones collocavit; foſſamque duplicem
duodenum pedum à majoribus caſtris ad mino-
ra perduxit: ut tuto ab repentino hoſtium incur-
ſu etiam ſinguli commeare poſſent.

1 Dum hæc ad Gergoviam geruntur, Convi- 37
ctolitanis Æduus, cui magiſtratum adjudicatum
à Cæſare demonſtravimus, ſollicitatus ab Ar-
vernis pecunia, cum quibuſdam adoleſcentibus
colloquitur: quorum erat princeps Litavicus,
atque ejus fratres, ampliſſima familia nati ado-
2 leſcentes. cum iis præmium communicat, hor-
taturque eos, ut ſe liberos, & imperio natos,
3 meminerint: unam eſſe Æduorum civitatem,
quæ certiſſimam Galliæ victoriam diſtineat:
ejus auctoritate reliquas contineri; qua trans-
ducta, locum conſtituendi Romanis in Gallia,
4 non fore; eſſe nonnullo ſe Cæſaris beneficio af-
fectum, ſic tamen, ut juſtiſſimam apud eam
cauſſam obtinuerit; ſed plus communi libertati
5 tribuere. cur enim potius Ædui de ſuo jure, &
de legibus ad Cæſarem diſceptaturi, quam Ro-
6 mani ad Æduos, veniant? celeriter adoleſcen-
tibus, & ratione magiſtratus, & præmio dedu-
ctis, quum ſe vel principes ejus conſilii fore pro-
fiterentur, ratio perficiendi quærebatur; quod
civitatem temere ad ſuſcipiendum bellum ad-
7 duci poſſe non confidebant. placuit, ut Litavi-
cus decem illis millibus, quæ Cæſari ad bellum
mitterentur, præficeretur, atque ea ducenda cu-

 raret,

raret, fratresque ejus ad Cæſarem præcurrerent:
reliqua, qua ratione agi placeat, conſtituunt.
38 Litavicus, accepto exercitu, quum millia paſ- 1
ſuum circiter XXX ab Gergovia abeſſet, con-
vocatis ſubito militibus, lacrimans: Quo pro-
ficiſcimur, inquit, milites? omnis noſter equi- 2
tatus, nobilitas omnis interiit; principes civi-
tatis Eporedorix & Virdumarus, inſimulati
proditionis ab Romanis, indicta cauſſa, inter-
fecti ſunt. hæc ab iis cognoſcite, qui ex ipſa cæ- 3
de fugerunt. nam ego, fratribus atque omnibus
propinquis meis interfectis, dolore prohibeor,
quæ geſta ſunt, pronunciare. producuntur ii, 4
quos ille edocuerat, quæ dici vellet: atque ea-
dem, quæ Litavicus pronunciaverat, multitu-
dini exponunt: multos equites Æduorum inter- 5
fectos, quod collocuti cum Arvernis diceren-
tur; ipſos ſe inter multitudinem militum oc-
cultaſſe, atque ex media cæde profugiſſe. con- 6
clamant Ædui, & Litavicum obſecrant, ut ſibi
conſulat. Quaſi vero, inquit ille, conſilii ſit res, 7
ac non neceſſe ſit nobis Gergoviam contendere,
& cum Arvernis noſmet conjungere. an dubi- 8
tamus, quin, nefario facinore admiſſo, Romani
jam ad nos interficiendos concurrant? proinde,
ſi quid in nobis animi eſt, perſequamur eorum
mortem, qui indigniſſime interierunt; atque
hos latrones interficiamus. oſtendit cives Rom.
qui ejus præſidii fiducia una erant. continuo 9
magnum numerum frumenti, commeatusque
diripit, ipſos crudeliter excruciatos interficit:
nun-

Digitized by Google

10 nuncios tota civitate Æduorum dimittit: eo-
dem mendacio, de cæde equitum, & principum,
permovet: hortatur, ut ſimili ratione atque ipſe
fecerit, ſuas injurias perſequantur. 39

1 Eporedorix Æduus ſummo loco natus adole-
ſcens, & ſummæ domi potentiæ, & una Virduma-
rus, pari ætate & gratia, ſed genere diſpari, quem
Cæſar ſibi ab Divitiaco transditum ex humili lo-
co ad ſummam dignitatem perduxerat, in equi-
tum numero convenerant, nominatim ab eo evo-
2 cati. his erat inter ſe de principatu contentio: &
in illa magiſtratuū controverſia alter pro Convi-
ctolitane, alter pro Coto ſummis opibus pugna-
3 verat. ex iis Eporedorix, cognito Litavici con-
ſilio, media fere nocte rem ad Cæſarem defert;
orat, ne patiatur, civitatem pravis adoleſcen-
tium conſiliis, ab amicitia populi R. deficere:
quod futurum provideat, ſi ſe tot hominum
millia cum hoſtibus conjunxerint, quorum ſa-
lutem neque propinqui negligere, neque civitas
levi momento æſtimare poſſet.

1 Magna affectus ſollicitudine hoc nuncio, Cæ- 40
ſar, quod ſemper Æduorum civitati præcipue
indulſerat, nulla interpoſita dubitatione, legio-
nes expeditas IV. equitatumque omnem ex ca-
2 ſtris educit. nec fuit ſpatium tali tempore ad
contrahenda caſtra; quod res in celeritate poſi-
3 ta eſſe videbatur. C. Fabium legatum cum le-
gionibus II. caſtris præſidio relinquit. fratres
Litavici, quum comprehendi juſſiſſet, paullo
ante reperit ad hoſtes profugiſſe. adhortatus

Digitized by Google

militeſ ne neceſſario tempore itineris labore
permoveantur; cupidiſſimis omnibus progreſ-
ſus millia paſſuum XXV. agmen Æduorum con-
ſpicatus, immiſſo equitatu, iter eorum mora-
tur atque impedit: interdicitque omnibus, ne
quemquam interficiant. Emporedorigem, & 4
Viridomarum, quos illi interfectos exiſtima-
bant, inter equites verſari, ſuosque appellare,
jubet. iis cognitis, & Litavici fraude perſpecta, 5
Ædui manus tendere, & deditionem ſignificare,
& projectis armis, mortem deprecari incipiunt.
Litavicus cum ſuis clientibus, quibus nefas, mo- 6
re Gallorum eſt, etiam in extrema fortuna deſe-
rere patronos Gergoviam profugit.

41 Cæſar nunciis ad civitatem Æduorum miſſis, 1
qui ſuo beneficio conſervatos docerent, quos ju-
re belli interficere potuiſſet, tribusque horis no-
ctis exercitui ad quietem datis; caſtra ad Gergo-
viam movit. medio fere itinere, equites à Fa- 2
bio miſſi, quanto res in periculo fuerit, expo-
nunt: ſummis copiis caſtra oppugnari demon-
ſtrant: quam crebro integri defeſſis ſuccederent,
noſtroſque aſſiduo labore defatigarent, quibus,
propter magnitudinem caſtrorum, perpetuo eſ-
ſet iisdem in vallo permanendum: multitudi- 3
ne ſagittarum, atque omnis generis telorum
multos vulneratos: ad hæc ſuſtinenda magno
uſui fuiſſe tormenta: Fabium diſceſſu eorum, 4
duabus relictis portis, obſtruere ceteras, plu-
teoſque vallo addere, & ſe in poſterum diem ſi-
milem ad caſum parare. iis rebus cognitis, Cæ- 5

Digitized by Google

ſar, ſummo ſtudio militum, ante ortum ſolis in caſtra pervenit.

1 Dum hæc ad Gergoviam geruntur, Ædui, 42
primis nunciis à Litavico acceptis, nullum ſibi
2 ad cognoſcendum ſpatium relinquunt. impel-
lit alios avaritia, alios iracundia & temeritas,
quæ maxime illi hominum generi eſt innata, ut
levem auditionem habeant pro re comperta. bo-
3 na civium Romanorum diripiunt, cædes fa-
4 ciunt, in ſervitutem abſtrahunt. adjuvat rem
proclinatam Convictolitanis, plebemque ad fu-
rorem impellit, ut, facinore admiſſo, ad ſanita-
5 tem reverti pudeat. M. Ariſtium tribunum mil.
iter ad legionem facientem, fide data, ex oppido
Cabillono educunt. idem facere cogunt eos,
6 qui negotiandi cauſſa ibi conſtiterant. hos con-
tinuo in itinere adorti, omnibus impedimentis
exuunt; repugnantes diem noctemque obſident:
multis utrimque interfectis, majorem multitu-
dinem ad arma concitant.

1 Interim, nuncio allato, omnes eorum milites 43
in poteſtate Cæſaris teneri concurrunt ad Ari-
2 ſtium: nihil publico factum conſilio demon-
ſtrant: quæſtionem de bonis direptis decernunt:
Litavici fratrumque bona publicant: legatos ad
3 Cæſarem, ſui purgandi gratia mittunt: hæc fa-
ciunt, recuperandorum ſuorum cauſſa: ſed con-
taminati facinore, & capti compendio ex dire-
ptis bonis, quod ea res ad multos pertinebat, &
timore pœnæ exterriti, conſilia clam de bello
inire incipiunt, civitateſque reliquas legationi-

bus

Digitized by Google

bus ſollicitant. quæ tametſi Cæſar intelligebat, 4
tamen, quam mitiſſime poteſt, legatos appellat:
nihil ſe, propter inſcientiam levitatemque vul-
gi, gravius de civitate judicare, neque de ſua in
Æduos benevolentia deminuere. ipſe majorem 5
Galliæ motum exſpectans, ne ab omnibus civi-
tatibus circumſiſteretur, conſilia inibat, quem-
admodum à Gergovia diſcederet, ac rurſus o-
mnem exercitum contraheret; ne profectio na-
ta à timore defectionis ſimilis fugæ videretur.

44 Hæc cogitanti accidere viſa eſt facultas bene 1
rei gerendæ, nam quum minora in caſtra, ope-
ris perſpiciendi cauſſa, veniſſet, animadvertit
collem, qui ab hoſtibus tenebatur, nudatum ho-
minibus, qui ſuperioribus diebus vix præ mul-
titudine cerni poterat. admiratus, quærit ex 2
perfugis cauſſam: quorum magnus ad eum quo-
tidie numerus confluebat. conſtabat inter o- 3
mnes, quod jam ipſe Cæſar per exploratores co-
gnoverat, dorſum eſſe ejus jugi prope æquum;
ſed ſilveſtre, & anguſtum, qua eſſet aditus ad al-
teram partem oppidi. vehementer huic illos lo- 4
co timere, nec jam aliter ſentire, uno colle ab
Romanis occupato, ſi alterum amiſiſſent, quin
pene circumvallati, atque omni exitu & pabula-
tione intercluſi viderentur. ad hunc muniendum
locum omnes à Vercingetorige evocatos.

45 Hac re cognita, Cæſar mittit complures equi- 1
tum turmas eo de media nocte. iis imperat, ut
paullo tumultuoſius omnibus in locis pervaga-
rentur. prima luce magnum numerum impedi-
men-

Digitized by Google

mentorum ex caſtris mulorumque produci,
eque iis ſtramenta detrahi, mulioneſque cum
caſſidibus, equitum ſpecie ac ſimulatione, col-
3 libus circumvehi jubet. his paucos addit equi-
tes, qui latius oſtentationis cauſſa vagarentur.
longo circuitu eaſdem omnes jubet petere re-
4 giones. hæc procul ex oppido videbantur; ut
erat à Gergovia deſpectus in caſtra: neque tan-
5 to ſpatio, certi quid eſſet, explorari poterat. le-
gionem unam eodem jugo mittit, & paullum
progreſſam inferiore loco conſtituit ſilviſque
6 occultat. augetur Gallis ſuſpicio, atque omnes
7 illo munitionum copiæ transducuntur. vacua
caſtra hoſtium Cæſar conſpicatus, tectis inſigni-
bus ſuorum, occultatiſque ſignis militaribus,
raros milites, ne ex oppido animadverterentur,
8 ex majoribus caſtris in minora transducit: lega-
tiſque, quos ſingulis legionibus præfecerat, quid
fieri vellet, oſtendit: in primis monet, ut con-
tineant milites, ne ſtudio pugnandi, aut ſpe
9 prædæ longius progrediantur. quid iniquitas
loci habeat incommodi, proponit. hoc una ce-
leritate poſſe vitari. occaſionis eſſe rem, non
prœlii. his rebus expoſitis, ſignum dat, & ab
10 dextera parte alio aſcenſu eodem tempore Æ-
duos mittit.

1 Oppidi murus ab planitie, atque initio aſcen- 46
ſus, recta regione, ſi nullus anfractus intercede-
2 ret, ∞CC. paſſus aberat. quidquid huic circui-
tus ad molliendum clivum acceſſerat, id ſpatium
3 itineris augebat. à medio fere colle in longitu-
dine,

Digitized by Google

dine, ut natura montis ferebat, ex grandibus ſa-
xis VI. pedum murum, qui noſtrorum impetum
tardaret, præduxerant Galli; atque inferiore
omni ſpatio vacuo relicto, ſuperiorem partem
collis usque ad murum oppidi denſiſſimis ca-
ſtris compleverant. milites, ſigno dato, celeri- 4
ter ad munitionem perveniunt, eamque trans-
greſſi trinis caſtris potiuntur. ac tanta fuit in 5
capiendis caſtris celeritas, ut Theutomatus rex
Nitiobrigum ſubito in tabernaculo oppreſſus,
ut meridie conquieverat, ſuperiore corporis
parte nudata, vulnerato equo, vix ſe ex mani-
bus prædantium militum eriperet.

47 Conſecutus id, quod animo propoſuerat, Cæ- 1
ſar receptui cani juſſit: legionisque decimæ, qua
cum erat concionatus, ſigna conſiſtere. at reli- 2
quarum milites legionum, non exaudito tubæ
ſono, quod ſatis magna vallis intercedebat, ta-
men à tribunis militum, legatisque, ut erat à
Cæſare præceptum, retinebantur. ſed elati ſpe 3
celeris victoriæ, & hoſtium fuga, ſuperiorumq;
temporum ſecundis prœliis, nihil adeo arduum
ſibi exiſtimabant, quod non virtute conſequi
poſſent; neque prius finem ſequendi fecerunt,
quam muro oppidi portisque appropinquarunt.
cum vero ex omnibus urbis partibus, orto cla- 4
more, qui longius aberant repentino tumultu
perterriti, quum hoſtes intra portas eſſe exiſti-
marent, ſeſe ex oppido ejecerunt. matresfami- 5
lias de muro veſtem argentumque jactabant; &
pectore nudo prominentes, paſſis manibus ob-
teſta-

Digitized by Google

teſtabantur Romanos, ut ſibi parcerent; neu,
ſicut Avarici feciſſent, ne mulieribus quidem
6 atque infantibus abſtinerent. nonnullæ de mu-
ris per manus demiſſæ, ſeſe militibus transde-
7 bant. L. Fabius centurio legionis IIX. quem in-
ter ſuos eo die dixiſſe conſtabat excitari ſe Ava-
ricenſibus præmiis, neque commiſſurum, ut
prius quisquam murum adſcenderet, tres ſuos
nactus manipulares, atque ab iis ſublevatus mu-
rum adſcendit. eos ipſe rurſus ſingulos exce-
ptans, in murum extulit.

1 Interim ii, qui ad alteram partem oppidi, ut 48
ſupra demonſtravimus, munitionis cauſſa, con-
venerant. primo exaudito clamore, inde etiam
crebris nunciis incitati, oppidum ab Romanis
teneri, præmiſſis equitibus, magno concurſu eo
2 contenderunt. eorum ut quisque primus vene-
rat, ſub muro conſiſtebat, ſuorumque pugnan-
3 tium numerum augebat. quorum quum magna
multitudo conveniſſet, matresfamilias, quæ
paullo ante Romanis de muro manus tende-
bant, ſuos obteſtari, &, more Gallico, paſſum
capillum oſtentare, liberosque in conſpectum
4 proferre cœperunt. erat Romanis nec loco, nec
numero æqua contentio: ſimul & curſu, & ſpa-
tio pugnæ defatigati non facile recentes atque
integros ſuſtinebant.

1 Cæſar, quum iniquo loco pugnari, hoſtium- 49
que augeri copias videret, præmetuens ſuis, ad
T. Sextium legatum, quem minoribus caſtris
præſidio reliquerat, mittit, ut cohortes ex ca-

ſtris

Digitized by Google

ſtris celeriter educeret, & ſub infimo colle ab
dextro latere hoſtium conſtitueret: ut, ſi noſtros, 2
depulſos loco vidiſſet, quo minus libere hoſtes
inſequerentur, terreret. ipſe paullum ex eo loco
cum legione progreſſus, ubi conſtiterat, even-
tum pugnæ exſpectabat.

50 Quum acerrime cominus pugnaretur; hoſtes 1
loco, & numero; noſtri virtute confiderent;
ſubito ſunt Ædui viſi, ab latere noſtris aperto;
quos Cæſar ab dextra parte alio adſcenſu, manus
diſtinendæ cauſſa miſerat. ii ſimilitudine armo- 2
rum vehementer noſtros perterruerunt: ac, ta-
metſi dextris humeris exertis animadverteban-
tur, quod inſigne pacatis eſſe conſveverat, ta-
men id ipſum ſui fallendi cauſſa milites ab hoſti-
bus factum exiſtimabant. Eodem tempore L Fa- 3
bius centurio, quiq; una murum adſcenderant,
circumventi atque interfecti, de muro præcipi-
tantur. M. Petrejus ejuſdem legionis centurio, 4
quum portas exſcindere conatus eſſet, à multi-
tudine oppreſſus, ac ſibi deſperans, multis jam
vulneribus acceptis, manipularibus ſuis, qui il-
lum ſecuti erant, Quoniam, inquit, me una
vobiſcum ſervare non poſſum, veſtræ quidem
certæ ſaluti proſpiciam, quos cupiditate gloriæ
adactus in periculum deduxi. vos, data faculta-
te, vobis conſulite. ſimul in medios hoſtes ir- 5
rupit; duobusque interfectis, reliquos à porta
paullum ſubmovit. conantibus auxiliari ſuis. 6
Fruſtra, inquit, meæ vitæ ſubvenire conanimi,
quem jam ſangvis viresque deficiunt. proinde
hinc

hinc abite, dum eſt facultas, voſque ad legionem recipite. ita pugnans poſt paullum concidit, ac ſuis ſaluti fuit.

1 Noſtri, quum undique premerentur, XLVI. 51
centurionibus amiſſis dejecti ſunt loco. ſed intolerantius Gallos inſequentes legio X. tardavit, quæ pro ſubſidio paullo æquiore loco conſtite-
2 rat. hanc rurſus XIII. legionis cohortes exceperunt; quæ ex caſtris minoribus eductæ, cum T. Sextio legato ceperant locum ſuperiorem. le-
3 giones, ubi primum planitiem attigerunt, inſe-
4 ſtis contra hoſtes ſignis conſtiterunt. Vercingetorix ab radicibus collis ſuos intra munitiones reduxit. eo die milites ſunt paullo minus DCC. deſiderati.

1 Poſtero die Cæſar, concione advocata, teme- 52
ritatem, cupiditatemque militum reprehendit, quod ſibi ipſi judicaviſſent, quo procedendum, aut quid agendum videretur, neque, ſigno recipiendi dato, conſtitiſſent, neque à tribunis mili-
2 tum legatiſque retineri potuiſſent: expoſuit, quid iniquitas loci poſſet; quid ipſe ad Avaricum ſenſiſſet, quum, ſine duce, & ſine equitatu deprehenſis hoſtibus, exploratam victoriam dimiſiſſet, ne parvum modo detrimentum in contentione propter iniquitatem loci acciperet;
3 quantopere eorum animi magnitudinem admiraretur, quos non caſtrorum munitiones, non altitudo montis, non murus oppidi tardare potuiſſet: tantopere licentiam, arrogantiamque reprehendere, quod plus ſe, quam imperato-

O rem,

Digitized by Google

rem, de victoria atque exitu rerum ſentire exiſti- marent: nec minus ſe in milite modeſtiam, & 4 continentiam, quam virtutem, atque animi ma- gnitudinem, deſiderare.

53 Hac habita concione, & ad extremum oratio- 1 ne confirmatis militibus, ne ob hanc cauſſam animo permoverentur, neu, quod iniquitas loci attuliſſet, id virtuti hoſtium tribuerent: eadem de profectione cogitans, quæ ante ſenſerat, le- giones ex caſtris eduxit: aciemque idoneo lo- co conſtituit. quum Vercingetorix nihilo ma- 2 gis in æquum locum deſcenderet, levi facto equeſtri prœlio, atque ſecundo, in caſtra exer- citum reduxit. quum hoc idem poſtero die fe- 3 ciſſet, ſatis ad Gallicam oſtentationem minu- endam, militumque animos confirmandos fa- ctum exiſtimans, in Æduos caſtra movit. ne 4 tum quidem inſecutis hoſtibus, III. die ad flu- men Elaver pontem refecit, atque exercitum tranſduxit.

54 Ibi à Viridumaro atque Eporedorige Æduis 1 appellatus, diſcit, cum omni equitatu Litavi- cum ad ſollicitandos Æduos profectum: opus eſſe & ipſos præcedere ad confirmandam civi- tatem. etſi multis jam rebus perfidiam Æduo- 2 rum Cæſar perſpectam habebat, atque horum diſceſſu admaturari defectionem civitatis exiſti- mabat; tamen retinendos eos non cenſuit; ne aut inferre injuriam videretur, aut dare timoris aliquam ſuſpicionem. diſcedentibus his, brevi- 3 ter ſua in Æduos merita expoſuit, quos & quam

hu-

4 humiles accepiſſet. compulſos in oppida, mul-
tatos agris, omnibus ereptis copiis, impoſito ſti-
pendio, obſidibus ſumma cum contumelia ex-
tortis, quam in fortunam quamque in amplitudi-
nem deduxiſſet; ut non ſolum in priſtinum ſta-
tum rediſſent, ſed omnium temporum dignita-
tem & gratiam anteceſſiſſe viderentur. his datis
mandatis, eos ab ſe dimiſit.
1 Noviodunum erat oppidum Æduorum, ad 55
2 ripas Ligeris opportuno loco poſitum. huc Cæ-
ſar omnes obſides Galliæ, frumentum, pecu-
niam publicam, ſuorum atque exercitus impe-
3 dimentorum magnam partem contulerat. huc
magnum numerum equorum hujus belli cauſſa
in Italia atque Hiſpania coëmptorum miſerat.
4 eo quum Eporedorix Viridumarusque veniſſent,
& de ſtatu civitatis cognoviſſent, Litavicum Bi-
bracte ab Æduis receptum, quod eſt oppidum
apud eos maximæ auctoritatis, Convictolita-
nem magiſtratum, magnamque partem ſenatus
ad eum conveniſſe, legatos ad Vercingetorigem
de pace & amicitia concilianda publice miſſos;
non prætermittendum tantum commodum exi-
5 ſtimaverunt. itaque, interfectis Novioduni cu-
ſtodibus, quique eo negotiandi aut itineris cauſ-
ſa convenerant, pecuniam atque equos inter
6 ſe partiti ſunt; obſides civitatum Bibracte ad
7 magiſtratum deducendos curaverunt; oppi-
dum quod ab ſe teneri non poſſe judicabant, ne
8 cui eſſet uſui Romanis, incenderunt; frumenti,
quod ſubito potuerunt, navibus avexerunt; re-

liquum flumine, atque incendio corruperunt;
ipſi ex finitimis regionibus copias cogere, præ- 9
ſidia, cuſtodiasque ad ripas Ligeris diſponere,
equitatumque omnibus locis, injiciendi timoris
cauſſa, oſtentare cœperunt; ſi aut re frumenta-
ria Romanos excludere, aut adductos inopia ex
Provincia expellere poſſent. quam ad ſpem 10
multum eos adjuvabat, quod Liger ex nivibus
creverat, ut omnino vado tranſiri non poſſe vi-
deretur.

56 Quibus rebus cognitis Cæſar maturandum 1
ſibi cenſuit, ſi eſſet in perficiendis pontibus
periclitandum, ut prius, quam eſſent majores
eo copiæ coactæ, dimicaret. nam ut commu- 2
tato conſilio iter in Provinciam converteret,
id ne tum quidem neceſſario faciendum exi-
ſtimabat, cum infamia atque indignitas rei,
& oppoſitus mons Gebenna, viarumque dif-
ficultas impediebat; tum maxime, quod ad-
jungi Labieno, atque iis legionibus, quas u-
na miſerat, vehementer cupiebat. itaque, ad- 3
modum magnis diurnis atque nocturnis itine-
ribus confectis, contra omnium opinionem,
ad Ligerim pervenit; vadoque per equites 4
invento, pro rei neceſſitate, opportuno; ut
brachia modo, atque humeri ad ſuſtinenda
arma liberi ab aqua eſſe poſſent, diſpoſito
equitatu, qui vim fluminis refringeret; atque
hoſtibus primo adſpectu perturbatis, incolu-
mem exercitum transduxit: frumentumque 5
in agris, & copiam pecoris nactus, repleto

iis

Digitized by Google

iis rebus exercitu, iter in Senones facere inſti-
tuit.

1 Dum hæc apud Cæſarem geruntur, Labienus 57
eo ſupplemento, quod nuper ex Italia venerat,
relicto Agendici, ut eſſet impedimentis præſi-
dio, cum IV. legionibus Lutetiam proficiſcitur.
id eſt oppidum Pariſiorum, poſitum in inſula
2 fluminis Sequanæ. cujus adventu ab hoſtibus
cognito, magnæ ex finitimis civitatibus copiæ
3 convenerunt. ſumma imperii transgreditur Camu-
logeno Aulerco; qui prope confectus ætate, ta-
4 men propter ſingularem ſcientiam rei militaris
ad eum eſt honorem evocatus. is, quum animad-
vertiſſet, perpetuam eſſe paludem, quæ influeret
in Sequanam, atque illum omnem locum magno-
pere impediret, hic conſedit; noſtroſque tranſi-
tu prohibere inſtituit.

1 Labienus primo vineas agere, cratibus atque 58
aggere paludem explere, atque iter munire co-
2 nabatur. poſtquam id difficilius confieri ani-
madvertit, ſilentio è caſtris III. vigilia egreſſus,
eodem, quo venerat, itinere Metioſedum per-
3 venit. id eſt oppidum Senonum in inſula Sequa-
næ poſitum, ut paullo ante Lutetiam diximus.
4 deprehenſis navibus circiter L. celeriterq; con-
junctis, atque eo militibus impoſitis, & rei no-
vitate perterritis oppidanis, quorum magna
pars erat ad bellum evocata, ſine contentione
5 oppido potitur. refecto ponte, quam ſuperiori-
bus diebus hoſtes reſciderant, exercitum trans-
ducit, & ſecundo flumine ad Lutetiam iter face-

Digitized by Google

re cœpit. hoſtes re cognita ab iis, qui à Metio- 6
ſedo profugerant, Lutetiam incendi, pontesque
ejus oppidi reſcindi jubent: ipſi profecti palu-
de, in ripis Sequanæ è regione Lutetiæ, contra
Labieni caſtra conſidunt.

59 Jam Cæſar à Gergovia diſceſſiſſe audieba- 1
tur: Jam de Æduorum defectione & ſecundo
Galliæ motu rumores afferebantur, Gallique in
colloquiis, intercluſum itinere & Ligere Cæſa-
rem, inopia frumenti coactum, in Provinciam
contendiſſe confirmabant. Bellovaci autem, de- 2
fectione Æduorum cognita, qui ante erant per
ſe infideles, manus cogere, atque aperte bellum
parare cœperunt. Tum Labienus, tanta rerum 3
commutatione, longe aliud ſibi capiendum con-
ſilium, atque antea ſenſerat, intelligebat. neque 4
jam, ut aliquid acquireret, prœlioque hoſtes la-
ceſſeret, ſed ut incolumem exercitum Agendi-
cum reduceret, cogitabat. namque altera ex 5
parte Bellovaci, quæ civitas in Gallia maximam
habet opinionem virtutis, inſtabant: alteram
Camulogenus parato atque inſtructo exercitu
tenebat. tum legiones à præſidio atque impe-
dimentis intercluſas maximum flumen diſtine-
bat. tantis ſubito difficultatibus objectis, ab 6
animi virtute auxilium petendum videbat.

60 Itaque ſub veſperum concilio convocato, co- 1
hortatus, ut ea, quæ imperaſſet, diligenter indu-
ſtrieque adminiſtrarent, naves, quas è Metioſedo
deduxerat, ſingulas equitibus Romanis attri-
buit; &, prima confecta vigilia, IV. millia paſ-

ſuum

Digitized by Google

ſuum ſecundo flumine progredi ſilentio, ibiq; ſe
2 exſpectari, jubet. V. cohortes quas minime firmas
ad dimicandum eſſe exiſtimabat, caſtris præſi-
3 dio relinquit. V. ejusdem legionis reliquas de
media nocte cum omnibus impedimentis ad-
verſo flumine magno tumultu proficiſci impe-
4 rat. conquirit etiam lintres. has magno ſonitu
remorum incitatas, in eandem partem mittit.
ipſe poſt paullo, ſilentio egreſſus cum III. legio-
nibus, eum locum petit, quo naves appelli juſ-
ſerat.

1 Eo quum eſſet ventum, exploratores hoſtium, 61
ut omni fluminis parte erant diſpoſiti, inopi-
nantes, quod magna ſubito erat coorta tempe-
2 ſtas, ab noſtris opprimuntur: exercitus equita-
tusque, equitibus Romanis adminiſtrantibus,
quos ei negotio præfecerat, celeriter tranſmit-
3 titur. uno fere tempore ſub lucem hoſtibus
nunciatur, in caſtris Romanorum præter con-
ſvetudinem tumultuari, & magnum ire agmen
adverſo flumine, ſonitumque remorum in ea-
dem parte exaudiri, & paullo infra milites na-
4 vibus transportari. quibus rebus auditis, quod
exiſtimabant tribus locis tranſire legiones, atque
omnes perturbatos defectione Æduorum fugam
parare, ſuas quoque copias in tres partes di-
5 ſtribuerunt. nam & præſidio è regione caſtro-
rum relicto, & parva manu Metioſedum verſus
miſſa, quæ tantum progrederetur, quantum na-
ves proceſſiſſent. reliquas copias contra Labie-
num duxerunt.

Digitized by Google

62 Prima luce & noſtri omnes erant transporta- 1
ti, & hoſtium acies cernebatur. Labienus, mili- 2
tes cohortatus, ut ſuæ priſtinæ virtutis, & tot ſe-
cundiſſimorum prœliorum memoriam tene-
rent. atque ipſum Cæſarem, cujus ductu ſæpe-
numero hoſtes ſuperaſſent, adeſſe exiſtimarent;
dat ſignum prœlii. primo concurſu, ab dextero 3
cornu, ubi VII. legio conſtiterat, hoſtes pellun-
tur, atque in fugam conjiciuntur: ab ſiniſtro, 4
quem locum XII. legio tenebat, quum primi or-
dines hoſtium transfixi pilis concidiſſent; ta-
men acerrime reliqui reſiſtebant, nec dabat ſu-
ſpicionem fugæ quisquam. ipſe dux hoſtium 5
Camulogenus ſuis aderat, atque eos cohorta-
batur. at, incerto etiam nunc exitu victoriæ, 6
quum VII. legionis Tribunis eſſet nunciatum,
quæ in ſiniſtro cornu gererentur, poſt tergum
hoſtium legionem oſtenderunt; ſignaque intu-
lerunt. ne eo quidem tempore quisquam loco 7
ceſſit, ſed circumventi omnes, interfectique
ſunt. eandem fortunam tulit Camulogenus. at 8
ii, qui præſidio contra caſtra Labieni erant reli-
cti, quum prœlium commiſſum audiſſent, ſub-
ſidio ſuis ierunt, collemque ceperunt, neque no-
ſtrorum militum victorum impetum ſuſtinere
potuerunt. ſic, cum ſuis fugientibus permiſti, 9
quos non ſilvæ montesque texerunt, ab equitatu
ſunt interfecti. hoc negotio confecto, Labienus 10
revertitur Agendicum: ubi impedimenta totius
excercitus relicta erant. inde, cum omnibus co-
piis ad Cæſarem pervenit.

Deſe-

Digitized by Google

1 Defectione Æduorum cognita, bellum au- 63
2 getur. legationes in omnes partes circummit-
tuntur. quantum gratia, auctoritate, pecunia
3 valent, ad ſollicitandas civitates nituntur. nacti
obſides, quos Cæſar apud eos depoſuerat, horum
4 ſupplicio dubitantes territant. petunt à Vercin-
getorige Ædui, ut ad ſe veniat, rationesque bel-
5 li gerendi communicet. re impetrata, conten-
dunt, ut ipſis ſumma imperii transdatur: &, re
in controverſiam deducta, totius Galliæ conci-
6 lium Bibracte indicitur. eodem conveniunt un-
dique frequentes. multitudinis ſuffragiis res
permittitur. ad unum omnes Vercingetorigem
7 probant Imperatorem. ab hoc concilio Rhemi,
Lingones, Treviri abſuerunt: illi, quod amici-
tiam Romanorum ſequebantur: Treviri, quod
aberant longius, & ab Germanis premebantur:
quæ fuit cauſa, quare toto abeſſent bello, & neu-
8 tris auxilia mitterent. magno dolore Ædui fe-
runt ſe dejectos principatu: quæruntur fortunæ
commutationem; & Cæſaris indulgentiam in
ſe requirunt: neque tamen, ſuſcepto bello, ſuum
9 conſilium ab reliquis ſeparare audent. inviti
ſummæ ſpei adoleſcentes, Eporedorix & Virdu-
marus, Vercingetorigi parent.

1 Ille imperat reliquis civitatibus obſides. de- 64
nique ei rei conſtituit diem: huc omnes equites
XV. millia numero celeriter convenire jubet.
2 peditatu, quem ante habuerit, ſe fore conten-
tum dicit; neque fortunam tentaturum, neque
acie dimicaturum; ſed quoniam abundet equi-

tatu, perfacile eſſe factu, frumentationibus pa-
bulationibusque Romanos prohibere: æquoq;
modo animo ſua ipſi frumenta corrumpant,
ædificiaque incendant; qua rei familiaris jactu-
ra, perpetuum imperium, libertatemque ſe con-
ſequi videbant. Hi conſtitutis rebus, Æduis, Se- 4
guſianisque, qui ſunt finitimi provinciæ, X. mil-
lia peditum imperat. huc addit equites DCCC. 5
his præficit fratrem Eporedorigis, bellumque
inferre Allobrogibus jubet. altera ex parte Ga- 6
balos, proximosque pagos Arvernorum in Hel-
vios, item Ruthenos, Cadurcosque ad fines Vol-
carum ac Rhemorum depopulandos mittit.
hic nihilo minus clandeſtinis nunciis legationi- 7
busque Allobroges ſollicitat, quorum mentes
nondum à ſuperiore bello reſediſſe ſperabat.
horum principibus pecunias, civitati autem 8
imperium totius provinciæ pollicetur.

65 Ad hos omnes caſus proviſa erant præſidia co- 1
hortium duarum & viginti, quæ ex ipſa coacta
provincia ab L. Cæſare legato ad omnes partes
opponebantur. Helvii ſua ſponte cum finitimis 2
prœlio congreſſi pelluntur, & C. Valerio Dono-
tauro Caburi filio principe civitatis, complu-
ribusque aliis interfectis, intra oppida muroſq; 3
compelluntur. Allobroges, crebris ad Rhoda-
num diſpoſitis præſidiis, magna cum cura, &
diligentia, ſuos fines tuentur. Cæſar, quod 4
hoſtes equitatu ſuperiores eſſe intelligebat, &
interclusis omnibus itineribus, nulla re ex Pro-
vincia atque Italia ſublevari poterat, trans Rhe-

num

Digitized by Google

num in Germaniam mittit ad eas civitates, quas ſuperioribus annis pacaverat; equiteſque ab his
5 accerſit; & levis armaturæ pedites, qui inter eos prœliari conſveverant. Eorum adventu, quod minus idoneis equis utebantur, à tribunis mil. reliquiſque, ſed & equitibus Romanis, atque evocatis, equos ſumit, Germaniſque diſtribuit.

1 Interea dum hæc geruntur, hoſtium copiæ 66
ex Arvernis, equiteſque, qui toti Galliæ erant
2 imperati, conveniunt. magno horum coacto numero, quum Cæſar in Sequanos per extremos Lingonum fines iter faceret, quo facilius ſubſidium Provinciæ ferri poſſet, circiter millia paſſuum X. ab Romanis trinis caſtris Vercingeto-
3 rix conſedit; convocatiſque ad concilium præfectis equitum, veniſſe tempus victoriæ demonſtrat: fugere in Provinciam Romanos, Gallia-
4 que excedere: id ſibi ad præſentem obtinendam libertatem ſatis eſſe: ad reliqui temporis pacem atque otium, parum profici; majoribus enim coactis copiis reverſuros, neque finem bellandi facturos. proinde, agmine impeditos
5 adoriantur. ſi pedites ſuis auxilium ferant, atque in eo morentur; iter confici non poſſe: ſin, id quod magis futurum confidat, relictis impedimentis, ſuæ ſaluti conſulant, & uſu rerum ne-
6 ceſſariarum & dignitate ſpoliatum iri. nam de equitibus hoſtium, quin nemo eorum progredi modo extra agmen audeat, ne ipſos quidem de-
7 bere dubitare. id quod majore faciant animo, copias

Digitized by Google

pias ſe omnes pro caſtris habituram, & terrori
hoſtibus futurum, conclamant equites ſanctiſ-
ſimo jurejurando confirmari oportere, ne tecto
recipiatur, ne ad liberos, ne ad parentes, ne ad
uxorem aditum habeat, qui non bis per hoſtium
agmen perequitaſſet.

Probata re, atque omnibus ad jusjurandum 1
67 adactis, poſtero die in tres partes diſtributo e-
quitatu, duæ ſe acies à duobus lateribus oſten-
dunt: una à primo agmine iter impedire cœ-
pit. qua renunciata, Cæſar ſuum quoque equi- 2
tatum tripartito diviſum ire contra hoſtem ju-
bet. pugnatur una omnibus in partibus. conſi- 3
ſtit agmen. impedimenta inter legiones reci-
piuntur. ſi qua in parte noſtri laborare, aut 4
gravius premi videbantur, eo ſigna inferri Cæ-
ſar, aciemque converti jubebat. quæ res & ho-
ſtes ad inſequendum tardabat, & noſtros ſpe au-
xilii confirmabat. tandem Germani ab dextro 5
latere, ſummum jugum nacti, hoſtes loco depel-
lunt: fugientes usque ad flumen, ubi Vercinge-
torix cum pedeſtribus copiis conſederat, perſe-
quuntur, compluresque interficiunt. qua re 6
animadverſa, reliqui, ne circumvenirentur ve-
riti, ſe fugæ mandant. omnibus locis fit cædes. 7
tres nobiliſſimi Ædui capti ad Cæſarem perdu-
cuntur, Cotus præfectus equitum, qui contro-
verſiam cum Convictolitane proximis comitiis
habuerat; & Cavarillus, qui poſt defectionem
Litavici pedeſtribus copiis præfuerat; & Epore-
dorix,

dorix, quo duce ante adventum Cæſaris Ædui
cum Sequanis bello contenderunt.

1 Fugato omni equitatu, Vercingetorix copias 68
ſuas, ut pro caſtris collocaverat, reduxit, pro-
tinusque Aleſiam, quod eſt oppidum Mandu-
biorum, iter facere cœpit; celeriterque impe-
dimenta caſtris educi, & ſe ſubſequi juſſit.
2 Cæſar, impedimentis in proximum collem de-
ductis, duabusque legionibus præſidio relictis,
ſequutus, quantum diei tempus eſt paſſum, cir-
citer III. millibus hoſtium ex noviſſimo agmine
interfectis, altero die ad Aleſiam caſtra fecit.
perſpecto urbis ſitu, perterritisque hoſtibus,
quod equitatu, qua maxime parte exercitus con-
fidebant, erant pulſi; adhortatus ad laborem
milites, Aleſiam circumvallare inſtituit.

1 Ipſum erat oppidum in colle ſummo, admo- 69
dum edito loco, ut niſi obſidione expugnari non
2 poſſe videretur. cujus collis radices duo duabus
3 ex partibus flumina ſubluebant. ante oppidum
planities circiter millia paſſuum III. in longitu-
4 dinem patebat. reliquis ex omnibus partibus
colles, mediocri interjecto ſpatio, pari altitudi-
5 nis faſtigio oppidum cingebant. ſub muro, quæ
pars collis ad orientem ſpectabat, hunc omnem
locum copiæ Gallorum compleverant; foſſam-
que, & materiam ſex in altitudinem pedum
6 præduxerant. ejus munitionis, quæ ab Roma-
nis inſtituebatur, circuitus XI ∞ paſſuum tene-
7 bat. caſtra opportunis locis erant poſita; ibique
caſtella XXIII. facta, in quibus interdiu ſta-
tiones

tiones diſponebantur, ne qua ſubito irruptio fieret, hæc eadem noctu excubitoribus, ac firmis præſidiis tenebantur.

70 Opere inſtituto, fit equeſtre prœlium in ea 1 planitie, quam intermiſſam collibus III. millium paſſuum in longitudinem patere ſupra demonſtravimus, ſumma vi ab utrisque contenditur. laborantibus noſtris Cæſar Germanos ſubmit- 2 tit, legionesque pro caſtris conſtituit, ne qua ſubito irruptio ab hoſtium peditatu fiat. præſi- 3 dio legionum addito, noſtris animus augetur: hoſtes in fugam conjecti ſe ipſi multitudine impediunt; atque anguſtioribus portis (relictis) coarctantur. Germani acrius usque ad muni- 4 tiones ſequuntur. fit magna cædes, nonnulli, re- 5 lictis equis, foſſam tranſire, & maceriam tranſcendere conantur. paullum legiones Cæſar, quas pro vallo conſtituerat, promoveri jubet, non minus, qui intra munitiones erant. Galli 6 perturbantur. veniri ad ſe confeſtim exiſtimantes, ad arma conclamant. nonnulli perterriti 7 in oppidum irrumpunt. Vercingetorix jubet portas claudi, ne caſtra nudentur. multis interfectis, compluribus equis captis, Germani ſeſe recipiunt.

71 Vercingetorix, priusquam munitiones ab 1 Romanis perficiantur, conſilium capit, omnem à ſe equitatum noctu dimittere. diſcedentibus 2 mandat, ut ſuam quisque eorum civitatem adeat, omnesque, qui per ætatem arma ferre poſſint, ad bellum cogant. ſua in illos merita pro- 3 ponit;

ponit; obteſtaturque, ut ſuæ ſalutis rationem habeant, neu ſe de communi libertate optime meritum in cruciatum hoſtibus dedant: qui ſi indiligentiores fuerint, millia hominum LXXX.
4 delecta ſecum interitura demonſtrat: ratione inita, frumentum ſe exigue dierum XXX. habere, ſed paullo etiam longius tolerare poſſe par-
5 cendo. his datis mandatis, qua erat noſtrum opus intermiſſum, ſecunda vigilia ſilentio equi-
6 tatum dimittit; frumentum omne ad ſe ferri jubet; capitis pœnam iis, qui non paruerint,
7 conſtituit: pecus, cujus magna erat ab Mandu-
8 biis compulſa copia, viritim diſtribuit: frumentum parce, & paullatim metiri inſtituit: copias omnes, quas pro oppido collocaverat, in oppi-
9 dum recipit. his rationibus auxilia Galliæ exſpectare, & bellum adminiſtrare parat.

1 Quibus rebus cognitis ex perfugis & captivis, 72
Cæſar hæc genera munitionis inſtituit. foſſam pedum XX. directis lateribus duxit; ut ejus ſolum tantundem pateret, quantum ſumma labra diſtabant. reliquas omnes munitiones ab ea foſ-
2 ſa pedibus CD. reduxit: id hoc conſilio, quoniam tantum eſſet neceſſario ſpatium complexus, nec facile totum opus corona militum cingeretur; ne de improviſo, aut noctu ad munitiones hoſtium multitudo advolaret, aut interdiu tela in noſtros operi deſtinatos conjicere
3 poſſent. hoc intermiſſo ſpatio, duas foſſas, XV. pedes latas eadem altitudine, perduxit: quarum interiorem campeſtribus, ac demiſſis locis, aqua

ex

Digitized by Google

ex flumine derivata, complevit. poſt eas agge- 4
rem, & vallum XII. pedum exſtruxit. huic lori-
cam pinnasque adjecit, grandibus cervis emi-
nentibus ad commiſſuras pluteorum, atque ag-
geris, qui aſcenſum hoſtium tardarent: & tur-
res toto opere circumdedit, quæ pedes LXXX.
inter ſe diſtarent.

73 Erat uno tempore & materiari, & frumenta- 1
ri, & tantas munitiones fieri neceſſe, diminutis
noſtris copiis, quæ longius ab caſtris progre-
diebantur: & nonnunquam opera noſtra Galli
tentare, atque eruptionem ex oppido pluribus
portis facere ſumma vi conabantur. quare ad 2
hæc rurſus opera addendum Cæſar putavit, quo
minore numero militum munitiones defendi
poſſent. itaque truncis arborum, aut admo-
dum firmis ramis abſciſſis, atque horum dola-
bratis, atque præacutis cacuminibus, perpetuæ
foſſæ quinos pedes altæ, ducebantur. huc illi ſti- 3
pites demiſſi, & ab infimo revincti, ne revelli
poſſent, ab ramis eminebant. quini erant ordi- 4
nes conjuncti inter ſe, atque implicati; quo
qui intraverant, ſe ipſi acutiſſimis vallis indue-
bant, hos Cippos appellabant. ante hos, obli- 5
quis ordinibus in quincuncem diſpoſitis, ſcro-
bes trium in altitudinem pedum fodiebantur,
paullatim anguſtiore ad ſummum faſtigio. huc 6
teretes ſtipites feminis craſſitudine, ab ſummo
præacuti & præuſti, demittebantur; ita ut non
amplius IV. digitis ex terra eminerent. ſi- 7
mul confirmandi & ſtabilendi cauſſa ſinguli

ab

ab infimo ſolo pedes terra occultabantur: reliqua pars ſcrobis ad occultandas inſidias vimi-
8 nibus ac virgultis integebatur. hujus generis octoni ordines ducti, ternos inter ſe pedes diſtabant. id ex ſimilitudine floris Lilium appella-
9 bant. ante hæc taleæ pedem longæ ferreis hamis infixis totæ in terram infodiebantur; mediocribusque intermiſſis ſpatiis, omnibus locis diſſerebantur, quos Stimulos nominabant.

1 His rebus refectis, regiones ſecutus, quam 74
potuit, æquiſſimas pro loci natura, XIV. millia paſſuum complexus, pares ejuſdem generis munitiones diverſas ab his contra exteriorem hoſtem perfecit, ut ne magna quidem multitudine, ſi ita accidat, ejus diſceſſu, munitionum præſi-
2 dia circumfundi poſſent. neu cum periculo ex caſtris egredi cogerentur; dierum XXX. pabulum frumentumque habere omnes convectum jubet.

1 Dum hæc ad Aleſiam geruntur, Galli, conci- 75
lio principum indicto, non omnes, qui arma ferre poſſent, ut cenſuit Vercingetorix, convocandos ſtatuunt, ſed certum numerum cuique civitati imperandum; ne, tanta multitudine confuſa nec moderari, nec diſcernere ſuos, nec
2 frumentandi rationem habere poſſent. imperant Æduis, atque eorum clientibus, Seguſianis, Ambivaretis, Aulercis, Brannovicibus, (Brannoviis) millia XXXV. parem numerum Arvernis, adjunctis Eleutheris, Cadurcis, Gabalis, Velaunis, qui ſub imperio Arvernorum eſſe con-

ſveverunt: Senonibus, Sequanis, Biturigibus, 3
Xantonibus, Ruthenis, Carnutibus XII. millia; Bellovacis X. totidem Lemovicibus; octona Pictonibus, & Turonis, & Pariſiis, & Eleutheris Sveſſionibus; Ambianis, Mediomatricis, Petrocoriis, Nerviis, Morinis, Nitiobrigibus quina millia; Aulercis Denomanis totidem; Atrebatibus IV. millia; Bellocaſſis, Lexoviis, Aulercis, Eburonibus terna; Rauracis, & Bojis XXX.
universis civitatibus, quæ Oceanum attingunt, 4
quæque eorum conſvetudine Armoricæ appellantur, quo ſunt in numero Curioſolites, Rhedones, Ambibari, Cadetes, Oſiſmii, (Lemovices,) Veneti, Unelli, ſena.
ex his Bellovaci 5
ſuum numerum non contulerunt; quod ſe ſuo nomine, atque arbitrio cum Romanis bellum geſturos dicerent, neque cujusquam imperio obtemperaturos. rogati tamen à Comio, pro ejus hoſpitio II. millia miſerunt.

76 Hujus opera Comii, ita ut antea demonſtra- 1
vimus, fideli atque utili ſuperioribus annis erat uſus in Britannia Cæſar: pro quibus meritis civitatem ejus immunem eſſe juſſerat; jura legesque reddiderat: atque ipſi Morinos attribuerat.
tanta tamen univerſæ Galliæ conſenſio fuit 2
libertatis vidicandæ, & priſtinæ belli laudis recuperandæ, ut neque beneficiis neque amicitiæ memoria moverentur; omnesque & animo, & opibus in id bellum incumberent; coactis equitum IIX. millibus, & peditum circiter CCXL.
hæc in Æduorum finibus recenſebantur; nume- 3

rusque

ruſque inibatur: præfecti conſtituebantur: Co-
mio Atrebati, Viridomaro, & Eporedorigi Æ-
duis, Vergaſillauno Arverno conſobrino Ver-
4 cingetorigis ſumma imperii transditur. iis de-
lecti ex civitatibus attribuuntur, quorum con-
5 ſilio bellum adminiſtraretur. omnes alacres, &
6 fiduciæ pleni ad Aleſiam proficiſcuntur. nec
erat omnium quiſquam qui adſpectum modo
tantæ multitudinis ſuſtineri poſſe arbitraretur,
præſertim ancipiti prœlio; quum ex oppido e-
ruptione pugnaretur, & foris tantæ copiæ equi-
tatus peditatusque cernerentur.

1 At ii, qui Aleſiæ obſidebantur, præterita die, 77
qua ſuorum auxilia exſpectaverant, conſumpto
omni frumento, inſcii, quid in Æduis gereretur,
concilio coacto, de exitu fortunarum ſuarum,
2 conſultabant, ac variis dictis ſententiis, quarum
pars deditionem; pars, dum vires ſuppeterent,
eruptionem cenſebant. non prætereunda videtur
oratio Critognati, propter ejus ſingularem ac
3 nefariam crudelitatem. hic ſummo in Arvernis
natus loco, & magnæ habitus auctoritatis, Ni-
hil, inquit, de eorum ſententia dicturus ſum,
qui turpiſſimam ſervitutem deditionis nomine
appellant; neque hos habendos civium loco,
4 neque ad conſilium adhibendos cenſeo. cum iis
mihi res ſit, qui eruptionem probant: quorum
5 in conſilio omnium veſtrum conſenſu priſtina
reſidere virtutis memoria videtur. animi eſt
iſta mollities, non virtus, inopiam paullisper fer-
6 re non poſſe. qui ſe ultro morti offerant, faci-

lius reperiuntur , quam qui dolorem patienter
ferant. atque ego hanc ſententiam probarem, 6
nam apud me multum dignitas poteſt; ſi nul-
lam, præterquam vitæ noſtræ, jacturam fieri vi-
derem: ſed in conſilio capiendo omnem Gal- 7
liam reſpiciamus, quam ad noſtrum auxilium
concitavimus. quid, hominum millibus LXXX. 8
uno loco interfectis, propinquis conſanguineiſ-
que noſtris, animi fore exiſtimatis, ſi pene in ipſis
cadaveribus prœlio decertare cogentur? nolite 9
hos veſtro auxilio ſpoliare, qui veſtræ ſalutis
cauſſa ſuum periculum neglexerint, nec ſtultitia
ac temeritate veſtra, aut imbecillitate animi o-
mnem Galliam proſternere, ac perpetuæ ſervi-
tuti addicere. an, quod ad diem non venerint, 10
de eorum fide conſtantiaque dubitatis? quid er-
go? Romanos in illis ulterioribus munitioni-
bus animi-ne cauſſa quotidie exerceri putatis?
Si illorum nunciis confirmari non poteſtis, o- 11
mni aditu præſepto, iis utimini teſtibus ap-
propinquare eorum adventum; cujus rei ti-
more extertiti, diem, noctemque in opere ver-
ſantur. quid ergo mei conſilii eſt? facere, quod 12
noſtri majores nequaquam pari bello Cimbro-
rum Teutonumque fecerunt; qui in oppida
compulſi, ac ſimili inopia ſubacti, eorum cor-
poribus, qui ætate inutiles ad bellum videban-
tur, vitam toleraverunt, neque ſe hoſtibus tran-
diderunt. cujus rei exemplum ſi non habere- 13
mus, tamen libertatis cauſſa inſtitui & poſteris
prodi pulcherrimum judicarem. nam quid huic 14

ſimile

ſimile bello fuit? depopulata Gallia, magnaque illata calamitate, Cimbri finibus noſtris aliquando exceſſerunt, atque alias terras petierunt: jura, leges, agros, libertatem nobis reli-
15 querunt. Romani vero quid petunt aliud, aut quid volunt, niſi invidia adducti, quos fama nobiles, potentesque bello cognoverunt, horum in agris civitatibusque conſidere, atque his æternam injungere ſervitutem? neque enim un-
16 quam alia conditione bella geſſerunt. quod ſi ea, quæ in longinquis nationibus geruntur, ignoratis; reſpicite finitimam Galliam, quæ in provinciam redacta, jure, & legibus commutatis, ſecuribus ſubjecta, perpetua premitur ſervitute.

1 Sententiis dictis, conſtituunt, ut, qui valetu- 78
dine, aut ætate inutiles ſunt bello, oppido excedant; atque omnia prius experiantur quam ad
2 Critognati ſententiam deſcendant: illo tamen potius utendum conſilio, ſi res cogat atque auxilia morentur, quam deditionis aut pacis ſub-
3 eundam conditionem. Mandubii, qui eos oppido receperant, cum liberis atque uxoribus
4 exire coguntur. ii, cum ad munitiones Romanorum acceſſiſſent, flentes, omnibus precibus orabant, ut ſe in ſervitutem receptos cibo juva-
5 rent. hos Cæſar diſpoſitis in vallo cuſtodiis, recipi prohibebat.

1 Interea Commius, & reliqui duces, quibus ſum- 79
ma imperii permiſſa erat, cum omnibus copiis ad Aleſiam perveniunt, & colle exteriore oc-

Digitized by Google

cupato, non longius D. paſſibus à noſtris munitionibus conſidunt. poſtero die equitatu ex ca- 2
ſtris educto, omnem eam planitiem, quam in longitudinem III. millia paſſuum patere demonſtravimus, complent; pedeſtresque copias, paullum ab eo loco, abditas in locis ſuperioribus conſtituunt. erat ex oppido Aleſia deſpe- 3
ctus in campum. concurritur, his auxiliis viſis, fit gratulatio inter eos, atque omnium animi ad lætitiam excitantur. itaque, productis copiis, 4
ante oppidum conſidunt; & proximam foſſam cratibus integunt, atque aggere explent; ſeque ad eruptionem, atque omnes caſus comparant.

80 Cæſar, omni exercitu ad utramque partem 1
munitionum diſpoſito, ut, ſi uſus veniat, ſuum quiſque locum teneat, & noverit; equitatum ex caſtris educi, & prœlium committi jubet. erat omnibus caſtris, quæ ſummum undique 2
jugum tenebant, deſpectus: atque omnium militum intenti animi pugnæ eventum exſpectabant. Galli inter equites, raros ſagittarios, expeditosque levis armaturæ interjecerant, qui 3
ſuis cedentibus auxilio ſuccurrerent, & noſtrorum equitum impetum ſuſtinerent. ab his complures de improviſo vulnerati, prœlio excedebant. quum ſuos pugna ſuperiores eſſe Galli confiderent, & noſtros premi multitudine vide- 4
rent; ex omnibus partibus, & ii, qui munitionibus continebantur; & ii, qui ad auxilium convenerant, clamore & ululatu ſuorum animos confirmabant, quod in conſpectu omnium 5

res

res gerebatur, neque recte, aut turpiter factum
celari poterat; utroſque & laudis cupiditas, &
timor ignominiæ ad virtutem excitabat. quum
6 à meridie prope ad Solis occaſum dubia victo-
ria pugnaretur, Germani una in parte confer-
tis turmis in hoſtes impetum fecerunt, eoſque
7 propulerunt. quibus in fugam conjectis, ſagit-
8 tarii circumventi, interfectique ſunt. item ex
reliquis partibus noſtri cedentes usque ad ca-
ſtra inſecuti, ſui colligendi facultatem non de-
derunt. at ii, qui ab Aleſia proceſſerant, mœſti,
prope victoria deſperata, ſe in oppidum rece-
perunt.

Uno die intermiſſo, Galli, atque hoc ſpatio, 81
magno cratium, ſcalarum, harpagonum nume-
ro effecto, media nocte ſilentio ex caſtris egreſ-
ſi, ad campeſtres munitiones accedunt. ſubito
clamore ſublato, qua ſignificatione, qui in op-
pido obſidebantur, de ſuo adventu cognoſce-
re poſſent, crates projicere, fundis, ſagittis, la-
2 pidibus noſtros de vallo deturbare, reliquaque,
quæ ad oppugnationem pertinent, adminiſtra-
3 re. eodem tempore, clamore exaudito, dat tu-
ba ſignum ſuis Vercingetorix, atque ex oppido
educit. noſtri, ut ſuperioribus diebus ſuus cui-
que locus erat attributus, ad munitiones acce-
dunt: fundis libralibus ſudibusque quas in ope-
re diſpoſuerant, ac glandibus Gallos perter-
5 rent. proſpectu tenebris adempto, multa u-
trimque vulnera accipiuntur. complura tor-
6 mentis tela conjiciuntur. At M. Antonius, &

 C. Tre-

C. Trebonius, legati, quibus eæ partes ad defendendum obvenerant, qua ex parte premi noſtros intellexerant, iis auxilio ex ulterioribus caſtellis deductos ſubmittebant.

82 Dum longius ab munitione aberant Galli; 1
plus multitudine telorum proficiebant: poſtea quam propius ſucceſſerunt, aut ſe ipſi ſtimulis inopinantes induebant; aut in ſcrobes delapſi transfodiebantur; aut ex vallo, & turribus transjecti pilis muralibus interibant. multis 2
undique vulneribus acceptis, nulla munitione perpetua quum lux appeteret; veriti, ne ab latere aperto ex ſuperioribus caſtris eruptione circumvenirentur, ſe ad ſuos receperunt. at 3
interiores, dum ea, quæ à Vercingetorige ad eruptionem præparata erant, proferunt, priores foſſas explent: diutius in iis rebus adminiſtran- 4
dis morati prius ſuos diſceſſiſſe cognoverunt, quam munitionibus appropinquarent. ita re infecta in oppidum reverterunt.

83 Bis magno cum detrimento repulſi Galli 1
quid agant, conſulunt. locorum peritos adhibent, ab his ſuperiorum caſtrorum ſitus, munitionesque cognoſcunt. erat à Septemtrionibus 2
collis, quem quia, propter magnitudinem circuitus, opere circumplecti non potuerant; noſtri neceſſario pene iniquo loco, & leniter declivi, caſtra fecerunt. hæc C. Antiſtius Reginus, & 3
C. Caninius Rebilus, legati cum II. legionibus obtinebant. cognitis per exploratores regioni- 4
bus, duces hoſtium LV. millia ex omni numero

deli-

deligunt earum civitatum, quæ maximam vir-
5 tutis opinionem habebant: quid, quoque pacto,
agi placeat, occulte inter ſe conſtituunt. adeun-
6 di tempus definiunt, quum meridies eſſe videa-
tur. iis copiis Vergaſillaunum Arvernum, u-
num ex IV. ducibus, propinquum Vercingeto-
7 rigis, præficiunt. ille ex caſtris prima vigilia e-
greſſus, prope confecto ſub lucem itinere, poſt
montem ſe occultavit, militesque ex nocturno
8 labore ſeſe reficere juſſit. quum jam meridies ap-
propinquare videretur, ad ea caſtra, quæ ſupra
demonſtravimus, contendit; eodemque tempo-
re equitatus ad campeſtres munitiones accede-
re, & reliquæ copiæ ſeſe pro caſtris oſtendere
cœperunt.

1 Vercingetorix ex arce Aleſiæ ſuos conſpica- 84
tus, ex oppido egreditur; * è caſtris longuri-
os, muſculos, falces, reliquaque, quæ eruptio-
2 nis cauſſa paraverat, profert. pugnatur uno
tempore omnibus locis, atque omnia tentan-
tur. quæ minime viſa pars firma eſſe, huc con-
3 curritur. Romanorum manus tantis munitio-
nibus diſtinetur, nec facile pluribus locis oc-
4 currit. multum ad terrendos noſtros valuit cla-
mor, qui poſt tergum pugnantibus exſtitit, quod
ſuum periculum in aliena vident virtute conſi-
5 ſtere. omnia enim plerumque quæ abſunt, ve-
hementius hominum mentes perturbant.

1 Cæſar idoneum locum nactus, quid quaque 85
in parte geratur, cognoſcit; laborantibus ſub-
2 mittit. utriſque ad animum occurrit, unum il-

lud eſſe tempus, quo maxime contendi conve-
niat. Galli niſi perfregerint munitiones, de 3
omni ſalute deſperant. Romani, ſi rem obti- 4
nuerint, finem laborum omnium exſpectant,
maxime ad ſuperiores munitiones laboratur, 5
quo Vergaſillaunum miſſum demonſtravimus.
exiguum loci ad declivitatem faſtigium, ma- 6
gnum habet momentum. alii tela conjiciunt, 7
alii teſtudine facta ſubeunt, defatigatis invicem
integri ſuccedunt. agger ab univerſis in muni- 8
tionem conjectus, & adſcenſum dat Gallis, &
quæ in terram occultaverant Romani, contegit.
nec jam arma noſtris, nec vires ſuppetunt. 9

86 His rebus cognitis, Cæſar Labienum cum co- 1
hortibus VI. ſubſidio laborantibus mittit. impe- 2
rat, ſi ſuſtinere non poſſit, deductis cohortibus
eruptione pugnaret. id, niſi neceſſario, non faciat.
ipſe adit reliquos: cohortatur, ne labori ſuc- 3
cumbant: omnium ſuperiorum dimicationum
fructum in eo die, atque hora docet conſiſtere.
interiores, deſperatis campeſtribus locis, pro- 4
pter magnitudinem munitionum, loca præru-
pta ex adſcenſu tentant. huc ea, quæ parave- 5
rant, conferunt: multitudine telorum ex tur-
ribus propugnantes deturbant: aggere, & cra- 6
tibus, aditus expediunt: falcibus vallum, ac lo-
ricam, reſcindunt.

87 Cæſar mittit primo Brutum adoleſcentem 1
cum cohortibus VI. poſt cum aliis VII. Fabi-
um legatum. poſtremo ipſe, quum vehemen- 2
tius pugnaretur, integros ſubſidio adducit.

reſti-

3 reſtituto prœlio, ac repulſis hoſtibus, eo, quo Labienum miſerat, contendit. cohortes IV. ex
4 proximo caſtello educit. equitum ſe partem ſequi, partem circumire exteriores munitiones,
5 & ab tergo hoſtes adoriri jubet. Labienus, poſtquam neque aggeres, neque foſſæ vim hoſtium ſuſtinere poterant, coactis una de quadraginta cohortibus, quas ex proximis præſidiis deductas ſors obtulit, Cæſarem per nuncios facit certiorem, quid faciendum exiſtimet. accelerat Cæſar, ut prœlio interſit.

1 Ejus adventu ex colore veſtitus cognito, quo 88
inſigni in prœliis uti conſveverat, turmisque equitum & cohortibus viſis, quas ſe ſequi juſſerat, ut de locis ſuperioribus hæc declivia & devexa cernebantur, hoſtes committunt prœlium.
2 utrimque clamore ſublato, excipit rurſus ex
3 vallo atque omnibus munitionibus clamor. noſtri, emiſſis pilis, gladiis rem gerunt. repente poſt tergum equitatus cernitur. cohortes aliæ appropinquant. hoſtes terga vertunt. fugien-
4 tibus equites occurrunt. fit magna cædes. Sedulius dux & princeps Lemovicum occiditur: Vergaſillaunus Arvernus vivus in fuga comprehenditur. ſigna militaria LXXIV. ad Cæſarem referuntur. pauci, ex tanto numero ſe incolu-
5 mes in caſtra recipiunt. conſpicati ex oppido cædem & fugam ſuorum, deſperata ſalute, copias à munitionibus reducunt. fit protinus, hac
6 re audita, ex caſtris Gallorum fuga. quod niſi crebris ſubſidiis, ac totius diei labore milites fuiſſent

fuiſſent defeſſi, omnes hoſtium copiæ deleri po-
tuiſſent. de media nocte miſſus equitatus no- 7
viſſimum agmen conſequitur. magnus nume-
rus capitur, atque interficitur: reliqui ex fuga
in civitates diſcedunt.

89 Poſtero die Vercingetorix, conſilio convoca- 1
to, id ſe bellum ſuſcepiſſe non ſuarum neceſſita-
tum, ſed communis libertatis cauſſa demon-
ſtrat; &, quoniam ſit fortunæ cedendum, ad u- 2
tramque rem ſe illis offerre, ſeu morte ſua Ro-
manis ſatisfacere, ſeu vivum transdere velint.
Mittuntur de his rebus ad Cæſarem legati. ju- 3
bet arma transdi, principes produci. ipſe in 4
munitione pro caſtris conſedit. eo duces pro-
ducuntur. Vercingetorix deditur, arma proji-
ciuntur; reſervatis Æduis, atque Arvernis, ſi 5
per eos civitates recuperare poſſet, ex reliquis
captivis toto exercitu capita ſingula, prædæ no-
mine, diſtribuit.

90 His rebus confectis, in Æduos proficiſcitur; 1
civitatem recipit. eo legati ab Arvernis miſſi, 2
quæ imperaret, ſe facturos pollicentur. impe-
rat magnum numerum obſidum. legiones in 3
hiberna mittit, captivorum circiter XX. millia
Æduis Arvernisque reddit. T. Labienum cum 4
IV. legionibus & equitatu in Sequanos proficiſci
jubet. huic M. Sempronium Rutilum attribuit.
C. Fabium, & L. Minucium Baſilum cum II. le- 5
gionibus in Rhemis collocat, ne quam à finiti-
mis Bellovacis calamitatem accipiant. C. An- 6
tiſtium Reginum in Ambivaretos, T. Sextium
in

Digitized by Google

in Bituriges, C. Caninium Rebilum in Rhute-
7 nos cum ſingulis legionibus mittit. Q. Tullium
Ciceronem & P. Sulpicium Cabiloni & Matiſco-
ne in Æduis ad Ararim, rei frumentariæ cauſſa,
8 collocat. ipſe Bibracte hiemare conſtituit. His
9 rebus Cæſaris literis cognitis, Romæ dierum
XX. ſupplicatio indicitur.

LIBER VIII.

Scriptore

A. HIRTIO PANSA.

1 COactus aſſiduis tuis vocibus, Balbe,
quum quotidiana mea recuſatio non
difficultatis excuſationem, ſed inertiæ
videretur deprecationem habere, diffi-
2 cillimam rem ſuſcepi. Cæſaris noſtri Commen-
tarios rerum geſtarum Galliæ, non comparan-
dos ſuperioribus atque inſequentibus ejus ſcri-
ptis, contexui: noviſſimeque imperfecta ab re-
bus geſtis Alexandriæ confeci, uſque ad exitum
3 nondum quidem civilis diſſenſionis, cujus finem
nullum videmus; ſed vitæ Cæſaris. Quos uti-
nam qui legent, ſcire poſſent, quam invitus ſuſ-
ceperim ſcribendos; quo facilius caream ſtulti-
4 tiæ atque arrogantiæ crimine, qui me medius
interpoſuerim Cæſaris ſcriptis. conſtat enim
inter omnes, nihil tam operoſe ab aliis eſſe per-
5 fectum, quod non horum elegantia Commen-
tariorum ſuperetur: qui ſunt editi, ne ſcientia
tantarum rerum ſcriptoribus deeſſet; adeoque
pro-

Digitized by Google

probantur omnium judicio, ut prærepta, non præbita facultas ſcriptoribus videatur. cujus 6 tamen rei major noſtra, quam reliquorum eſt admiratio. ceteri enim quam bene atque emendate; nos etiam quam facile atque celeriter eos confecerit, ſcimus. Erat autem in Cæſare quum 7 facultas, atque elegantia ſumma ſcribendi, tum veriſſima ſuorum ſcientia conſiliorum explicandorum. Mihi ne illud quidem accidit, ut A- 8 lexandrino atque Africano bello intereſſem. quæ bella quamquam ex parte nobis Cæſaris ſermone ſint nota: tamen aliter audimus ea, quæ rerum novitate, aut admiratione nos capiunt; aliter, quæ pro teſtimonio ſumus dicturi. Sed 9 ego nimirum, dum omnes excuſationis cauſſas colligo, ne cum Cæſare conferar, hoc ipſum crimen arrogantiæ ſubeo, quod me judicio cujusquam exiſtimem poſſe cum Cæſare comparari. Vale.

1 OMni Gallia devicta, Cæſar quum à ſuperiore æſtate nullum bellandi tempus intermiſiſſet, militesque hibernorum quiete reficere à tantis laboribus vellet; complures eodem tempore civitates renovare belli conſilia nunciabantur, conjurationesque facere. cujus 2 rei veriſimilis cauſſa afferebatur, quod Gallis omnibus cognitum eſſet, neque ulla multitudine in unum locum coacta reſiſti poſſe Romanis; nec, ſi diverſa bella complures eodem tempore intuliſſent civitates, ſatis auxilii aut ſpatii, aut copiarum habiturum exercitum populi R. ad

3 omnia perſequenda: non eſſe autem alicui civitati ſortem incommodi recuſandam, ſi tali mora reliquæ poſſent ſe vindicare in libertatem.

1 Quæ ne opinio Gallorum confirmaretur, Cæſar M. Antonium quæſtorem ſuis præfecit hibernis: ipſe, equitatus præſidio, pridie Kal. Januarii ab oppido Bibracte proficiſcitur ad legionem XII. quam non longe à finibus Æduorum collocaverat in finibus Biturigum, eique adjungit legionem XI. quæ proxima fuerat. binis cohortibus ad impedimenta tuenda relictis, reliquum exercitum in copioſiſſimos agros Biturigum inducit: qui quum latos fines, & complura oppida haberent, unius legionis hibernis non potuerant contineri, quin bellum pararent, conjurationesque facerent. 2

1 Repentino adventu Cæſaris, accidit, quod imparatis disjectisque fuit neceſſe, ut ſine timore ullo rura colentes prius ab equitatu opprimerentur, quam confugere in oppida poſſent. 2 namque etiam illud vulgare incurſionis ſignum hoſtium, quod incendiis ædificiorum intelligi conſvevit, Cæſaris id erat interdicto ſublatum: ne aut copia pabuli frumentique, ſi longius progredi vellet, deficeret; aut hoſtes in-3cendiis terrerentur. multis hominum millibus captis, perterriti Bituriges, qui primum adventum effugere potuerant Romanorum, in finitimas civitates, aut privatis hoſpitiis confiſi, aut ſocietate conſiliorum, confugerant fruſtra. 3

nam

nam Cæſar magnis itineribus omnibus locis 4
occurrit; nec dat ulli civitati ſpatium de aliena
potius, quam de domeſtica ſalute cogitandi.
qua celeritate, & fideles amicos retinebat; &
dubitantes terrore ad conditiones pacis addu-
cebat. tali conditione propoſita, Bituriges, 5
quum ſibi viderent clementia Cæſaris reditum
patere in ejus amicitiam, finitimasque civitates
ſine ulla pœna dediſſe obſides, atque in fidem
receptas eſſe, idem fecerunt.

4 Cæſar militibus pro tanto labore ac patientia, 1
qui brumalibus diebus, itineribus difficillimis,
frigoribus intolerandis ſtudioſiſſime permanſe-
rant in labore, ducenos ſeſtertios, centurioni-
bus II. millia nummum prædæ nomine condo-
nanda pollicetur: legionibusque in hiberna re-
miſſis, ipſe ſe recepit die XL. Bibracte. ibi quum 2
jus diceret, Bituriges ad eum legatos mittunt,
auxilium petitum contra Carnutes, quos intu-
liſſe bellum ſibi querebantur. qua re cognita, 3
quum non amplius X. & IIX. dies in hibernis eſ-
ſet commoratus, legiones XIV, & VI. ex hiber-
nis ab Arare educit: quas ibi collocatas, expli-
candæ rei frumentariæ cauſſa, ſuperiore Com-
mentario demonſtratum eſt. ita cum II. legioni-
bus ad perſequendos Carnutes proficiſcitur.

5 Quum fama exercitus ad hoſtes eſſet perlata, 1
calamitate ceterorum ducti Carnutes, deſertis
vicis oppidisque, quæ tolerandæ hiemis cauſſa,
conſtitutis repente exiguis ad neceſſitatem æ-
dificiis, incolebant (nuper enim devicti com-

plura oppida dimiſerant diſperſi profugiunt.
2 Cæſar erumpentes eo maxime tempore acerrimas tempeſtates quum ſubire milites nollet, in oppido Carnutum Genabo caſtra ponit, atque in tecta partim Gallorum, partim quæ conjectis celeriter ſtramentis, tentoriorum integendorum gratia erant inædificata, milites contegit.
3 equites tamen, & auxiliarios pedites, in omnes partes mittit, quaſcunque petiſſe dicebantur
4 hoſtes: nec fruſtra. nam plerumque magna præda potiti noſtri revertuntur. oppreſſi Carnutes hiemis difficultate, terrore periculi, quum tectis expulſi nullo loco diutius conſiſtere auderent, nec ſilvarum præſidio tempeſtatibus duriſſimis tegi poſſent; diſperſi, magna parte amiſſa ſuorum, diſſipantur in finitimas civitates.

1 Cæſar, tempore anni difficillimo, quum ſatis 6
haberet convenientes manus diſſipare, ne quod initium belli naſceretur; quantumque in ratione eſſet, exploratum haberet, ſub tempus æſtivorum nullum ſummum bellum poſſe conflari; C. Trebonium cum II. legionibus, quas ſecum
2 habebat, in hibernis Genabi collocavit: ipſe, quum crebris legationibus Rhemorum certior fieret, Bellovacos, qui belli gloria Gallos omnes Belgaſque præſtabant, finitimaſque in civitates, duce Correo Bellovaco, & Comio Atrebate, exercitum comparare, atque in unum locum cogere, ut omni multitudine in fines Sveſſionum, qui Rhemis erant attributi, facerent im-

Digitized by Google

preſſionem; pertinere autem non tantum ad dignitatem, ſed etiam ad ſalutem ſuam judicaret, nullam calamitatem in ſocios optime de republ. meritos accipere; legionem ex hibernis 3
evocat rurſus XI. literas autem ad C. Fabium mittit, in fines Sveſſionum legiones II. quas habebat, adduceret; alteramque ex duabus 2
T. Labieno accerſit. ita quantum hibernorum 4
opportunitas, bellique ratio poſtulabat, perpetuo ſuo labore, invicem legionibus expeditionum onus injungebat.

7 His copiis coactis, ad Bellovacos proficiſcitur 1
; caſtriſque in eorum finibus poſitis, equitum turmas dimittit in omnes partes ad aliquos excipiendos, ex quibus hoſtium conſilia cognoſceret. equites officio functi renunciant paucos 2
in ædificiis eſſe inventos; atque hos, non qui agrorum incolendorum cauſſa remanſiſſent, (namque eſſe undique diligenter demigratum) ſed qui ſpeculandi gratia eſſent remiſſi. à qui- 3
bus quum quæreret Cæſar, quo loco multitudo eſſet Bellovacorum, quodque eſſet conſilium eorum: inveniebat, Bellovacos omnes, qui arma ferre poſſent, in unum locum conveniſſe. itemque Ambianos, Aulercos, Caletos, Vello- 4
caſſes, Atrebates locum caſtris excelſum, impedita circumdatum palude, delegiſſe; omnia impedimenta in ulteriores ſilvas contuliſſe; complures eſſe principes belli auctores, ſed multitudinem maxime Correo obtemperare, quod ei ſummo odio eſſe nomen populi R. intelle-

5 tellexiſſent. paucis ante diebus ex his caſtris Comium diſceſſiſſe ad auxilia Germanorum adducenda, quorum & vicinitas propinqua, &
6 multitudo eſſet infinita. conſtituiſſe autem Bellovacos, omnium principum conſenſu, ſumma plebis cupiditate, ſi, ut diceretur, Cæſar cum III. legionibus veniret, offerre ſe ad dimicandum; ne, miſeriore ac duriore poſtea conditione cum toto exercitu decertare cogerentur:
7 ſin majores copias adduceret, in eo loco permanere, quem delegiſſent; pabulatione autem, quæ propter anni tempus quum exigua, tum disjecta eſſet, & frumentatione, & reliquo commeatu, ex inſidiis prohibere Romanos.

1 Quæ Cæſar quum, conſentientibus plurimis, 8
cognoviſſet; atque ea, quæ proponerentur, conſilia plena prudentiæ, longeque à temeritate barbarorum remota eſſe judicaret; omnibus rebus inſerviendum ſtatuit, quo celerius hoſtes, contempta ſuorum paucitate, prodirent in a-
2 ciem. ſingularis enim virtutis veteranas legiones VII. IIX. & IX. habebat, ſummæ ſpei, delectæque juventutis, XI. quæ octavo jam ſtipendio functa, tamen, collatione reliquarum, nondum eandem vetuſtatis & virtutis ceperat opi-
3 nionem. itaque conſilio advocato, rebus iis, quæ ad ſe eſſent delatæ, omnibus expoſitis, animos multitudinis confirmat. ſi forte hoſtes III. legionum numero poſſet elicere ad dimicandum, agminis ordinem ita conſtituit; ut legio VII. IIX. & IX. ante omnia iret impedimenta;

Digitized by Google

deinde omnium impedimentorum agmen (quod
tamen erat mediocre, ut in expeditionibus eſſe
conſvevit) cogeret XI. ne majoris multitudinis
ſpecies accidere hoſtibus poſſet, quam ipſi de-
popoſciſſent. hac ratione pene quadrato agmi- 4
ne inſtructo, in conſpectum hoſtium celerius
opinione eorum exercitum adducit.

9 Quum legiones repente inſtructas velut in 1
acie certo gradu accedere Galli viderent, quo-
rum erant ad Cæſarem plena fiduciæ conſilia
perlata, ſive certaminis periculo, ſive ſubito ad-
ventu, ſeu exſpectatione noſtri conſilii, copias
inſtruunt pro caſtris, nec loco ſuperiore dece-
dunt. Cæſar, etſi dimicare optaverat; tamen 2
admiratus tantam multitudinem hoſtium valle
intermiſſa, magis in altitudinem depreſſa,
quam late patente, caſtra caſtris hoſtium con-
fert. hæc imperat vallo pedum XII. muniri, co- 3
ronisque pro ratione ejus altitudinis inædifica-
ri; foſſam duplicem, pedum quinum denum,
lateribus directis, deprimi; turres crebras ex-
citari, in altitudinem III. tabulatorum, ponti-
bus transjectis, conſtratisque conjungi; quo- 4
rum frontes viminea loricula munirentur, ut
hoſtis à duplici propugnatorum ordine depel-
leretur: quorum alter ex pontibus, quo tutior
altitudine eſſet, hoc audacius longiusque tela
permitteret; alter, qui propior hoſtem in ipſo
vallo collocatus eſſet, ponte ab incidentibus te-
lis tegeretur. portis fores, altioresque turres
impoſuit.

Hu-

Digitized by Google

1 Hujus munitionis duplex erat conſilium. 10
namque & operum magnitudinem & timorem
ſuum ſperabat fiduciam barbaris allaturum; &,
quum pabulatum frumentatumque longius eſ-
ſet proficiſcendum, parvis copiis caſtra muni-
2 tione ipſa videbat poſſe defendi. interim, crebro
paucis utrimque procurrentibus, inter bina
caſtra palude interjecta, contendebatur: quam
tamen paludem nonnunquam aut noſtra auxi-
lia Gallorum Germanorumque tranſibant, a-
criusque hoſtes inſequebantur, aut viciſſim ho-
ſtes eandem transgreſſi noſtros longius ſubmo-
3 vebant. Accidebat autem quotidianis pabula-
tionibus, (id quod accidere erat neceſſe, quum
raris disjectiſque ex ædificiis pabulum conqui-
reretur) ut impeditis locis diſperſi pabulatores
4 circumvenirentur: quæ res etſi mediocre detri-
mentum jumentorum ac ſervorum noſtris affe-
rebat, tamen ſtultas cogitationes incitabat bar-
barorum. atque eo magis, quod Comius, quem
profectum ad auxilia Germanorum accerſenda
dixeram, cum equitibus venerat: qui tametſi
numero non amplius erant quingentis; tamen
Germanorum adventu barbari inflabantur.

1 Cæſar, quum animadverteret hoſtem com- 11
plures dies caſtris palude & loci natura muni-
tis, ſe tenere; neque oppugnari caſtra eorum
ſine dimicatione pernitioſa, nec locum muni-
tionibus claudi, niſi à mojore exercitu poſſe; li-
teras ad Trebonium mittit, ut, quam celerrime
poſſet, legionem XIII. quæ cum T. Sextio le-

Digitized by Google

gato in Biturigibus hiemabat, accerſeret; atque
ita cum III. legionibus magnis itineribus ad ſe
veniret: ipſe equites invicem Rhemorum, ac 2
Lingonum, reliquarumque civitatum, quorum
magnum numerum evocaverat, præſidio pabulatoribus mittit, qui ſubitas hoſtium incurſiones ſuſtinerent.

12 Quod quum quotidie fieret, ac jam conſve- 1
tudine diligentia minueretur (quod plerumque
accidit diuturnitate,) Bellovaci delecta manu
peditum, cognitis ſtationibus quotidianis equitum noſtrorum, ſilveſtribus locis inſidias diſponunt; eodemque equites poſtero die mittunt, 2
qui primum elicerent noſtros in inſidias, deinde circumventos aggrederentur. cujus mali 3
ſors incidit Rhemis, quibus illa dies fugiendi
muneris obvenerat. namque ii, quum repente
hoſtium equites animadvertiſſent, ac numero
ſuperiores paucitatem contempſiſſent, cupidius
inſecuti à peditibus undique ſunt circumdati.
quo facto perturbati celerius, quam conſvetu- 4
do fert equeſtris prœlii, ſe receperunt, amiſſo
Vertiſco, principe civitatis, præfecto equitum:
qui quum vix equo propter ætatem poſſet uti, 5
tamen conſvetudine Gallorum, neque ætatis
excuſatione in ſuſcipienda præfectura uſus erat,
neque dimicari ſine ſe voluerat. inflantur atque 6
incitantur hoſtium animi ſecundo prœlio, principe & præfecto Rhemorum interfecto. noſtri 7
detrimento admonentur, diligentius explora-

tis

tis locis ſtationes diſponere, ac moderatius cedentem inſequi hoſtem.

1 Non intermittuntur interim quotidiana prœ- 13
lia in conſpectu utrorumque caſtrorum, quæ ad
2 vada, tranſitusque fiebant paludis. qua contentione Germani, quos propterea Cæſar transduxerat Rhenum, ut equitibus interpoſiti prœliarentur; quum conſtantius univerſi paludem tranſiſſent, paucisque reſiſtentibus interfectis, pertinacius reliquam multitudinem eſſent inſecuti, perterriti non ſolum ii, qui aut cominus opprimebantur, aut eminus vulnerabantur; ſed etiam qui longius ſubſidiari conſveverant,
3 turpiter fugerunt; nec prius finem fugæ fecerunt, ſæpe amiſſis ſuperioribus locis, quam ſe aut in caſtra ſuorum reciperent; aut nonnulli
4 pavore coacti longius profugerent. quorum periculo ſic omnes copiæ ſunt perturbatæ, ut vix judicari poſſet, utrum ſecundis nimiisque rebus inſolentiores; an adverſis mediocribusque timidiores eſſent.

1 Compluribus diebus iisdem in caſtris con- 14
ſumptis, quum propius acceſſiſſe legiones & C. Trebonium legatum, cognoviſſent; duces Bellovacorum veriti ſimilem obſeſſionem Aleſiæ, noctu dimittunt eos, quos aut ætate, aut viribus inferiores, aut inermes habebant, unaque
2 reliqua impedimenta: quorum perturbatum, & confuſum dum explicant agmen, (magna enim multitudo carrorum etiam expeditos ſequi Gallos conſvevit,) oppreſſi luce copias armato-

Digitized by Google

matorum pro ſuis inſtruunt caſtris; ne prius
Romani perſequi ſe inciperent, quam longius
agmen impedimentorum ſuorum proceſſiſſet. 3
At Cæſar neque reſiſtentes tanto collis adſcenſu
laceſſendos judicabat; neque non usque eo le-
giones admovendas, ut diſcedere ex eo loco ſi-
ne periculo barbari militibus inſtantibus non 4
poſſent: ita quum paludem impeditam à caſtris
caſtra dividere, quæ transeundi difficultas cele-
ritatem inſequendi tardare poſſet; atque id ju-
gum, quod trans paludem pene ad hoſtium ca-
ſtra pertineret, mediocri valle à caſtris eorum
interciſum animadverteret; pontibus palude
conſtrata, legiones transducit, celeriterque in
ſummam planitiem jugi pervenit; quæ declivi
faſtigio duobus ab lateribus muniebatur. ibi le- 5
gionibus inſtructis ad ultimum jugum pervenit:
aciemque eo loco conſtituit, unde tormento
miſſa tela in hoſtium cuneos conjici poſſent.

15 Barbari confiſi loci natura, quum dimicare 1
non recuſarent, ſi forte Romani ſubire collem
conarentur, pallatimque copias diſtributas
dimittere non auderent, ne diſperſi perturba-
rentur, in acie permanſerunt, quorum pertina- 2
cia cognita, Cæſar XX. cohortibus inſtructis,
caſtrisque eo loco metatis, muniri jubet caſtra.
abſolutis operibus, legiones pro vallo inſtru- 3
ctas collocat: equites frenatis equis in ſtatio-
nibus diſponit. Bellovaci, quum Romanos ad 4
inſequendum paratos viderent, neque pernocta-
re, neque diutius permanere ſine cibariis eodem

loco

Digitized by Google

loco poſſent, tale conſilium ſui recipiendi inie-
5 runt: Faſces, ubi conſederant, (nam in acie ſe-
dere Gallos conſveſſe, ſuperioribus commenta-
riis declaratum eſt) ſtramentorum ac virgulto-
rum, quorum ſumma erat in caſtris copia, per
manus inter ſe transditos, ante aciem colloca-
verunt; extremoque tempore diei, ſigno pro-
6 nunciato, uno tempore incenderunt. ita con-
tinens flamma copias omnes repente à conſpe-
ctu texit Romanorum. quod ubi accidit, barbari
vehementiſſimo curſu fugerunt.

1 Cæſar, etſi diſceſſum hoſtium animadvertere 16
non poterat incendiis oppoſitis; tamen id con-
ſilium quum fugæ cauſſa initum ſuſpicaretur,
legiones promovet; & turmas mittit ad inſe-
quendum: ipſe veritus inſidias, ne forte eo-
dem loco ſubſiſtere hoſtis, atque elicere noſtros
in locum conaretur iniquum, tardius procedit.
2 Equites, quum intrare fumum, & flammam
denſiſſimam timerent; ac, ſi qui cupidius in-
traverant, vix ſuorum ipſi priores partes ani-
madverterent equorum, inſidias veriti, liberam
facultatem ſui recipiendi Bellovacis dederunt.
3 ita, fuga timoris ſimul calliditatisque plena, ſi-
ne ullo detrimento, millia non amplius X. pro-
greſſi hoſtes, munitiſſimo loco caſtra poſue-
4 runt. inde, quum ſæpe inſidiis equites pedi-
teſque diſponerent, magna detrimenta Roma-
nis in pabulationibus inferebant.

1 Quod quum crebrius accideret, ex captivo 17
quodam comperit Cæſar, Correum Bellovaco-

Digitized by Google

rum ducem, fortiſſimorum millia VI. peditum
delegiſſe, equitesque ex omni numero ∞, quos
in inſidiis eo loco collocaret, quem in locum,
propter copiam frumenti ac pabuli, Romanos
pabulatum miſſuros ſuſpicaretur. quo cognito 2
conſilio, Cæſar, legiones plures, quam ſolebat,
educit; equitatumque qua conſvetudine pabu-
latoribus mittere præſidio conſveverat, præ-
mittit. huic interponit præſidia levis armatu- 3
ræ: ipſe cum legionibus quam poteſt maxime
appropinquat.

18 Hoſtes in inſidiis diſpoſiti quum ſibi dele- 1
giſſent campum ad rem gerendam non amplius
patentem in omnes partes paſſibus ∞, ſilvis
undique impeditiſſimis, aut altiſſimo flumine,
velut indagine munitum, hunc inſidiis circum-
dederunt noſtri. Explorato hoſtium conſilio, 2
ad prœliandum animo, atque armis parati,
quum ſubſequentibus legionibus, nullam di-
micationem recuſarent, turmatim in eum lo-
cum devenerunt. quorum adventu quum ſibi 3
Correus oblatam occaſionem rei gerendæ exi-
ſtimaret, primum cum paucis ſe oſtendit; atque
in proximas turmas impetum facit. noſtri con- 4
ſtanter impetum ſuſtinent inſidiatorum; neque
plures in unum locum conveniunt; quod ple-
rumque equeſtribus prœliis quum propter ali-
quem timorem accidit, tum multitudine ipſo-
rum detrimentum accipitur.

19 Quum diſpoſitis turmis invicem rati prœ- 1
liarentur; neque ab lateribus circumveniri ſuos

pate-

Digitized by Google

paterentur; erumpunt ceteri Correo prœlian-
te, ex ſilvis. fit magna contentione diverſum
prœlium: quod quum diutius pari marte ini-
retur; paullatim ex ſilvis inſtructa multitudo
procedit peditum, quæ noſtros cogit cedere
equites: quibus celeriter ſubveniunt levis ar-
maturæ pedites, quos ante legiones miſſos do-
cui; turmisque noſtrorum interpoſiti, conſtan-
3 ter prœliantur. pugnatur aliquamdiu pari con-
tentione: deinde, ut ratio poſtulabat prœlii,
qui ſuſtinuerant primos impetus inſidiarum,
hoc ipſo fiunt ſuperiores, quod nullum ab inſi-
diantibns imprudentes acceperant detrimen-
4 tum. accedunt propius interim legiones: cre-
brique eodem tempore & noſtris, & hoſtibus
nuncii afferuntur, imperatorem inſtructis co-
5 piis adeſſe. qua re cognita, præſidio cohortium
confiſi noſtri, acerrime prœliantur: ne, ſi tar-
dius rem geſſiſſent, victoriæ gloriam commu-
6 nicaſſe cum legionibus viderentur. Hoſtes con-
cidunt animis: atque itineribus diverſis fugam
quærunt. nequidquam: nam quibus difficul-
tatibus locorum Romanos claudere voluerant,
7 iis ipſi tenebantur. victi tamen, propulſique,
majore parte amiſſa, conſternati, quo ſors tu-
lerat, confugiunt, partim ſilvis petitis, partim
8 flumine; qui tamen in fuga à noſtris acriter in-
ſequentibus conficiuntur: quum interim nulla
calamitate victus Correus, excedere prœlio, ſil-
vasque petere, aut invitantibus noſtris ad dedi-
tionem, potuit adduci, quin fortiſſime prœlian-

do

do, compluresque vulnerando, cogeret elatos
iracundia victores in ſe tela conjicere.

20 Tali modo re geſta, recentibus prœlii veſti- 1
giis ingreſſus Cæſar, quum victos tanta cala-
mitate exiſtimaret hoſtes, nuncio accepto, lo-
cum caſtrorum relicturos, quæ non longius ab
ea cæde abeſſe plus minus IIX. millibus paſſuum
dicebantur, tametſi flumine impeditum tranſi-
tum videbat; tamen, exercitu transducto, pro-
greditur. At Bellovaci, reliquæque civitates, 2
repente ex fuga paucis, atque his vulneratis, re-
ceptis, qui ſilvarum beneficio caſum evitave-
rant, omnibus adverſis, cognita calamitate, in-
terfecto Correo, amiſſo equitatu, & fortiſſimis
peditibus, quum adventare Romanos exiſtima-
rent, concilio repente cantu tubarum convoca-
to, conclamant, ut legati obſideſque ad Cæſa-
rem mittantur.

21 Hoc omnibus probato conſilio, Comius A- 1
trebas ad eos profugit Germanos, à quibus ad
id bellum auxilia mutuatus erat. ceteri è veſti- 2
gio mittunt ad Cæſarem legatos: petuntque, ut
ea pœna ſit contentus (hoſtium,) quam ſi ſine
dimicatione inferre integris poſſet, pro ſua cle-
mentia atque humanitate, nunquam profecto
eſſet illaturus: afflictas opes equeſtri prœlio 3
Bellovacorum eſſe: delectorum peditum mul-
ta millia interiiſſe: vix refugiſſe nuncios cædis.
tamen magnum, ut in tanta calamitate, Bello- 4
vacos eo prœlio commodum eſſe conſecutos;
quod Correus, auctor belli, concitator multitu-
dinis,

dinis, eſſet interfectus. numqu. enim ſena-
tum tantum in civitate, illo vivo, quantum im-
peritam plebem, potuiſſe.

1 Hæc orantibus legatis, commemorat Cæſar, 22
eodem tempore ſuperiore anno Bellovacos,
ceteraſque Galliæ civitates ſuſcepiſſe bellum:
pertinaciſſime hos ex omnibus in ſententia
permanſiſſe, neque ad ſanitatem reliquorum de-
2 ditione eſſe perductos: ſcire, atque intelligere
ſe, cauſſam peccati facillime mortuis delegari:
neminem vero tantum pollere, ut, invitis prin-
cipibus, reſiſtente ſenatu, omnibus bonis repu-
gnantibus, infirma manu plebis bellum conci-
tare & gerere poſſet, ſed tamen ſe contentum fo-
re ea pœna, quam ſibi ipſi contraxiſſent.

1 Nocte inſequenti legati reſponſa ad ſuos re- 23
ferunt, obſides conficiunt. concurrunt reli-
quorum civitatum legati, quæ Bellovacorum
2 ſpeculabantur eventum. obſides dant. impe-
rata faciunt, excepto Comio, quem timor cohi-
bebat cujuſquam fidei ſuam committere ſalu-
3 tem. nam ſuperiore anno T. Labienus, Cæſare
in Gallia citeriore jus dicente, quum Comium
comperiſſet ſollicitare civitates, & conjuratio-
nem contra Cæſarem facere; infidelitatem ejus
ſine ulla perfidia judicavit comprimi poſſe:
4 quem quia non arbitrabatur vocatum in caſtra
venturum, ne tentando cautiorem faceret, C.
Voluſenum Quadratum miſit, qui eum, per ſi-
mulationem colloquii, curaret interficiendum.
ad eam rem delectos transdidit centuriones.

quum

Digitized by Google

quum in colloquium ventum eſſet, &, ut conve- 5
nerat, manum Comii Voluſenus arripuiſſet;
centurio, velut inſveta re permotus, vellet ho-
minem conficere; celeriter à familiaribus pro-
hibitus Comii non potuit. graviter tamen pri- 6
mo ictu gladio caput percuſſit. quum utrim-
que gladii diſtricti eſſent; non tam pugnandi
quam diffugiendi fuit utrorumque conſilium;
noſtrorum, quod mortifero vulnere Comium
credebant affectum; Gallorum, quod, inſidiis
cognitis, plura, quam videbant, extimeſcebant.
quo facto ſtatuiſſe Comius dicebatur, nunquam
in conſpectum cujusquam Romani venire.

24 Bellicoſiſſimis gentibus devictis, Cæſar, 1
quum videret nullam jam eſſe civitatem, quæ
bellum pararet, quo ſibi reſiſteret; ſed nonnul-
los ex oppidis demigrare, ex agris effugere, ad
præſens imperium evitandum; plures in partes
exercitum dimittere conſtituit. M. Antonium 2
quæſtorem, cum legione XI. ſibi conjungit; C.
Fabium legatum cum cohortibus XXV. mittit
in diverſiſſimam partem Galliæ; quod ibi quas-
dam civitates in armis eſſe audiebat, neque C.
Caninium Rebilum legatum, qui illis regioni-
bus præerat, ſatis firmas II. legiones habere exi-
ſtimabat. T. Labienum ad ſe evocat: legio- 3
nemque XII. quæ cum eo fuerat in hibernis, in
Togatam Galliam mittit, ad colonias civium
Romanorum tuendas; ne quod ſimile incom-
modum accideret decurſione barbarorum, ac
ſuperiore æſtate Tergeſtinis accidiſſet; qui re-
pen-

Digitized by Google

pentino latrocinio atque impetu eorum erant
4 oppreſſi. ipſe ad devaſtandos depopulandos-
que fines Ambiorigis proficiſcitur: quem per-
territum atque fugientem quum redigi poſſe in
ſuam poteſtatem deſperaſſet; proximum (ſuæ
dignitati) eſſe ducebat, adeo fines ejus vaſtare
civibus, ædificiis, pecore, ut odio ſuorum Am-
biorix, ſi quos fortuna feciſſet reliquos, nullum
reditum propter tantas calamitates haberet in
civitatem.

1 Quum in omnes partes finium Ambiorigis 25
aut legiones aut auxilia dimiſiſſet, atque omnia
cædibus, incendiis, rapinis, vaſtaſſet: magno
numero hominum interfecto aut capto, Labie-
num cum II. legionibus, in Treviros mittit;
2 quorum civitas, propter Germaniæ vicinita-
tem, quotidianis exercitata bellis, cultu & feri-
tate, non multum à Germanis differebat: neque
imperata unquam, niſi exercitu coacta, facie-
bat.

1 Interim C. Caninius legatus, quum, magnam 26
multitudinem conveniſſe hoſtium in fines Pi-
ctonum literis nunciiſque Duracii cognoviſ-
ſet, qui perpetuo in amicitia Romanorum per-
manſerat; quum pars quædam civitatis ejus
2 defeciſſet, ad oppidum Limonum contendit.
quo quum adventaret; atque ex captivis cer-
tius cognoſceret, multis hominum millibus,
Dumnaco duce Andium, Duracium clauſum,
Limonum oppugnari; neque infirmas legiones
hoſtibus committere auderet; caſtra munito

loco

loco poſuit. Dumnacus, quum appropinqua-
re Caninium cognoviſſet, copiis omnibus ad
legiones converſis, caſtra Romanorum oppu-
gnare inſtituit. quum complures dies in oppu- 4
gnatione conſumpſiſſet; &, magno ſuorum de-
trimento, nullam partem munitionum convel-
lere potuiſſet, rurſus ad obſidendum Limonum
rediit.

27 Eodem tempore C. Fabius legatus complu- 1
res civitates in fidem recipit, obſidibus firmat,
literisque C. Caninii certior fit, quæ in Picto-
nibus gerantur. quibus rebus cognitis, profi-
ciſcitur ad auxilium Duracio ferendum. at 2
Dumnacus, adventu Fabii cognito, deſperata
ſalute, ſi tempore eodem coactus eſſet & Roma-
num externum ſuſtinere hoſtem, & reſpicere
ac timere oppidanos, repente eo ex loco cum
copiis recedit: nec ſe ſatis tutum fore arbitra-
tur, niſi flumen Ligerim, quod erat ponte pro-
pter magnitudinem transeundum, copias trans-
duxiſſet. Fabius, etſi nondum in conſpectum 3
venerat hoſtibus, neque ſe cum Caninio con-
junxerat, tamen doctus ab iis, qui locorum no-
verant naturam, potiſſimum credidit, hoſtes
perterritos eum locum, quem petebant, peti-
turos. Itaque cum copiis ad eundem pontem 4
contendit, equitatumque tantum procedere
ante agmen imperat legionum, quantum quum
proceſſiſſet, ſine defatigatione equorum in ea-
dem ſe reciperet caſtra. Conſequuntur equites 5
noſtri, ut erat præceptum, invaduntq; Dumnaci

agmen:

agmen: & fugientes perterritosque ſub ſarcinis
in itinere aggreſſi, magna præda, multis inter-
fectis, potiuntur. itaque, re bene geſta, ſe reci-
piunt in caſtra.

1 Inſequenti nocte Fabius equites præmittit, 28
ſic paratos, ut confligerent, atque omne agmen
2 morarentur, dum conſequeretur ipſe. cujus
præceptis, ut res gereretur, Q. Atius Varus,
præfectus equitum, ſingularis & animi & pru-
dentiæ vir, ſuos hortatur, agmenque hoſtium
conſecutus, turmas partim idoneis locis diſpo-
3 nit, partim equitum prœlium committit. con-
ſiſtit audacius equitatus hoſtium, ſuccedentibus
ſibi peditibus, qui toto agmine ſubſiſtentes,
equitibus ſuis contra noſtros ferunt auxilium.
4 fit prœlium acri certamine. namque noſtri,
contemptis pridie ſuperatis hoſtibus, quum
ſubſequi legiones meminiſſent, & pudore ce-
dendi, & cupiditate celerius per ſe conficien-
di prœlii, fortiſſime contra pedites prœlian-
5 tur: hoſteſque nihil amplius copiarum acceſ-
ſurum credentes, ut pridie cognoverant, de-
lendi equitatus noſtri nacti occaſionem vide-
bantur.

1 Quum aliquandiu ſumma contentione dimi- 29
caretur, Dumnacus inſtruit aciem, quæ ſuis eſ-
ſet equitibus invicem præſidio. tum repente
2 confertæ legiones in conſpectum hoſtium ve-
niunt. quibus viſis perculſæ barbarorum tur-
mæ, ac perterritæ acies hoſtium, perturbato
impedimentorum agmine, magno clamore

Digitized by Google

diſcurſuque paſſim fugæ ſe mandant. at noſtri 3
equites, qui paullo ante cum reſiſtentibus for-
tiſſime conflixerant, lætitia victoriæ elati ma-
gno undique clamore ſublato, cedentibus cir-
cumfuſi, quantum equorum vires ad perſequen-
dum, dextreque ad cædendum valent, tantum
eo prœlio interficiunt. itaque amplius millibus 4
XII. aut armatorum, aut eorum, qui timore ar-
ma projecerant, interfectis, omnis multitudo
capitur impedimentorum.

30 Qua ex fuga, quum conſtaret Drapetem Se- 1
nonem [qui, ut primum defecerat Gallia, col-
lectis undique perditis hominibus, ſervis ad li-
bertatem vocatis, exulibus omnium civitatum
accitis, receptis latronibus, impedimenta &
commeatus Romanorum interceperat,] non
amplius hominum V. millibus ex fuga collectis,
provinciam petere, unaque conſilium cum eo
Luterium Cadurcum cepiſſe, quem in ſuperiore
Commentario, prima defectione Galliæ facere
in provinciam impetum voluiſſe, cognitum eſt;
Caninius legatus, cum legionibus II. ad eos 2
perſequendos contendit, ne de timore, aut de-
trimento provinciæ magna infamia, perditorum
hominum latrociniis, caperetur.

31 C. Fabius cum reliquo exercitu in Carnutes, 1
reliquasque proficiſcitur civitates, quarum eo
prœlio, quod cum Dumnaco fecerat, copias
eſſe accitas ſciebat. non enim dubitabat, quin
recenti calamitate ſubmiſſiores eſſent futuræ;
dato vero ſpatio ac tempore, eodem inſtan-
te

3 te Dumnaco, poſſent concitari. qua in re ſumma felicitas celeritasque in recipiendis civitatibus Fabium conſequitur. nam Carnutes, qui ſæpe vexati nunquam pacis fecerant mentionem, datis obſidibus, veniunt in deditionem;
4 ceteræque civitates poſitæ in ultimis Galliæ finibus Oceano conjunctæ, quæ Armoricæ appellantur, auctoritate adductæ Carnutum, adventu Fabii legionumque, imperata ſine mora
5 faciunt. Dumnacus ſuis finibus expulſus, errans, latitansque, ſolus extremas Galliæ regiones petere coactus eſt.

1 At Drapes, unaque Luterius, quum legiones 32 Caniniumque adeſſe cognoſcerent, nec ſe ſine certa pernicie, perſequente exercitu, putarent Provinciæ fines intrare poſſe; nec jam liberam vagandi latrocinandique facultatem haberent,
2 conſiſtunt in agris Cadurcorum. ibi quum Luterius apud ſuos cives quondam, integris rebus, multum potuiſſet, ſemperque auctor novorum conſiliorum magnam apud Barbaros auctoritatem haberet; oppidum Uxellodunum, quod in clientela fuerat ejus, natura loci egregie munitum, occupat ſuis & Drapetis copiis, oppidanosque ſibi conjungit.

1 Quo quum confeſtim C. Caninius veniſſet, 33 animadverteretque omnes oppidi partes præruptiſſimis ſaxis eſſe munitas, quo, defendente nullo, tamen armatis adſcendere eſſet difficile; magna autem impedimenta oppidanorum videret; quæ ſi clandeſtina fuga ſubtrahere

conarentur, effugere non modo equitatum, ſed ne legiones quidem poſſent: tripartito cohor- 1
tibus diviſis, trina excelſiſſimo loco caſtra fecit, à quibus paullatim, quantum copiæ patiebantur, vallum in oppidi circuitu ducere inſtituit.

34 Quod quum animadverterent oppidani, mi- 1
ſerrimaque Aleſiæ memoria ſolliciti, ſimilem caſum obſeſſionis vererentur, maximeque ex omnibus Luterius, qui fortunæ illius periculum fecerat, moneret rationem frumenti eſſe habendam: conſtituunt omnium conſenſu, parte ibi relicta copiarum, ipſi cum expeditis ad importandum frumentum proficiſci. eo 2
conſilio probato, proxima nocte, II. millibus armatorum relictis, reliquos ex oppido Drapes & Luterius educunt: ii, paucos dies mora- 3
ti, ex finibus Cadurcorum, qui partim re frumentaria ſublevare eos cupiebant, partim prohibere, quo minus ſumerent, non poterant; magnum numerum frumenti comparant. nonnunquam autem expeditionibus nocturnis caſtella noſtrorum adoriuntur. quam ob cau- 4
ſam C. Caninius toto oppido munitiones circumdare moratur; ne aut opus effectum tueri non poſſit, aut plurimis in locis infirma diſponat præſidia.

35 Magna copia frumenti comparata, conſidunt 1
Drapes & Luterius non longius ab oppido X. millibus paſſuum, unde paullatim frumentum in oppidum ſupportarent. ipſi inter ſe provin- 2

cias

cias partiuntur. Drapes caſtris præſidio cum
parte copiarum reſiſtit: Luterius agmen ju-
3 mentorum ad oppidum adducit. diſpoſitis ibi
præſidiis, hora noctis circiter X. ſilveſtribus an-
guſtisque itineribus frumentum importare in
4 oppidum inſtituit. quorum ſtrepitum vigiles
caſtrorum quum ſenſiſſent; exploratoresque
miſſi, quæ agerentur, renunciaſſent; Caninius
celeriter cum cohortibus armatis ex proximis
caſtellis, in frumentarios ſub ipſam lucem im-
5 petum fecit. ii, repentino malo perterriti, dif-
fugiunt ad ſua præſidia: quæ noſtri ut viderunt,
acrius contra armatos incitati neminem ex eo
numero vivum capi patiuntur. effugit inde
cum paucis Luterius, nec ſe recipit in caſtra.

1 Re bene geſta, Caninius ex captivis compe- 36
rit, partem copiarum cum Drapete eſſe in ca-
ſtris millibus non amplius X. qua re ex com-
pluribus cognita, quum intelligeret, fugato
duce altero, perterritos reliquos facile opprimi
poſſe; magnæ felicitatis eſſe arbitrabatur, ne-
minem ex cæde refugiſſe in caſtra, qui de acce-
2 pta calamitate nuncium Drapeti perferret. ſed,
quum in experiundo periculum nullum vide-
ret, equitatum omnem, Germanosque pedites
ſummæ velocitatis omnes ad caſtra hoſtium
præmittit. Ipſe legionem unam in trina caſtra
diſtribuit; alteram ſecum expeditam ducit.
3 quum propius hoſtem acceſſiſſet, ab explorato-
ribus, quos præmiſerat, cognoſcit, caſtra eo-
rum, ut barbarorum fert conſuetudo, relictis

locis ſuperioribus, ad ripas fluminis eſſe dimiſ-
ſa, aut Germanos equites imprudentibus omni-
bus de improviſo advolaſſe, & prœlium com-
miſiſſe. qua re cognita, legionem armatam 4
inſtructamque adducit. ita, repente omnibus
ex partibus ſigno dato, loca ſuperiora capiun-
tur. quod ubi accidit, Germani equites, ſignis
legionis viſis, vehementiſſime prœliantur. con- 5
feſtim omnes cohortes undique impetum fa-
ciunt: omnibus aut interfectis, aut captis, ma-
gna præda potiuntur. capitur ipſe eo prœlio
Drapes.

37 Caninius, feliciſſime re geſta, ſine ullo pene 1
militis vulnere, ad obſidendos oppidanos re-
vertitur. externoque hoſte deleto, cujus timo- 2
re augere præſidia, & munitione oppidanos
circumdare prohibitus erat, opera undique im-
perat adminiſtrari. venit eodem cum ſuis co- 3
piis poſtero die C. Fabius, partemque oppidi
ſumit ad obſidendum.

38 Cæſar interim M. Antonium quæſtorem 1
cum cohortibus XV. in Bellovacis reliquit; ne
qua rurſus novorum conſiliorum capiendo-
rum Belgis facultas daretur. ipſe reliquas ci- 2
vitates adit: obſides plures imperat: timentes
omnium animos conſolatione ſanat. quum in 3
Carnutes veniſſet, quorum conſilio in civitate
ſuperiore Commentario Cæſar expoſuit initi-
um belli eſſe ortum, quod præcipue eos, pro-
pter conſcientiam facti timore animadverte-
bat; quo celerius civitatem metu liberaret,
prin-

Digitized by Google

principem ſceleris ipſius, & concitatorem belli
4Guturvatum ad ſupplicium depoſcit. qui etſi
ne civibus quidem ſuis ſe committebat; ta-
men celeriter, omnium cura quæſitus, in ca-
5ſtra perducitur. cogitur in ejus ſupplicium.
Cæſar contra naturam ſuam, maximo mili-
tum concurſu; qui omnia pericula & detri-
menta belli à Guturvato accepta referebant;
adeo ut verberibus exanimatum corpus ſecuri
feriretur.

1 Ibi crebris literis Caninii fit certior, quæ de 39
Drapete & Luterio geſta eſſent, quoque in con-
2ſilio permanerent oppidani: quorum etſi pau-
citatem contemnebat, tamen pertinaciam
magna pœna eſſe afficiendam judicabat; ne u-
niverſa Gallia non vires ſibi defuiſſe ad reſiſten-
dum Romanis, ſed conſtantiam, putaret; ne-
ve hoc exemplo ceteræ civitates, locorum op-
portunitate fretæ, ſe vindicarent in libertatem.
3quum omnibus Gallis notum eſſe ſciret, reli-
quam eſſe unam æſtatem ſuæ provinciæ; quam
ſi ſuſtinere potuiſſent, nullum ultra periculum
4vererentur. itaque Q. Calenum legatum cum le-
gionibus II. relinquit, qui juſtis itineribus ſe ſub-
ſequeretur: ipſe cum omni equitatu, quam pot-
eſt celerrime, ad Caninium contendit.

1 Quum, contra exſpectationem omnium, Cæ- 40
ſar Uxellodunum veniſſet, oppidumque operi-
bus clauſum animadverteret; neque ab oppu-
gnatione recedi videret ulla conditione poſſe;
magna autem copia frumenti abundare oppi-

Digitized by Google

danos, ex perfugis cognoviſſet; aqua prohibere hoſtem tentare cœpit. Flumen infimam vallem dividebat, quæ pene totum montem cingebat, in quo poſitum erat præruptum undique oppidum Uxellodunum. hoc avertere loci natura prohibebat. ſic enim imis radicibus montis ferebatur, ut nullam in partem, depreſſis foſſis, derivari poſſet. erat autem oppidanis difficilis, & præruptus eo deſcenſus; ut, prohibentibus noſtris, ſine vulneribus, ac periculo vitæ, neque adire flumen, neque arduo ſe recipere poſſent adſcenſu. qua difficultate eorum cognita, Cæſar, ſagittariis funditoribusque diſpoſitis, tormentis etiam quibusdam locis contra facillimos deſcenſus collocatis, aqua fluminis prohibebat oppidanos; quorum omnis poſtea multitudo aquatum unum in locum conveniebat.

41 Sub ipſius oppidi murum magnus fons prorumpebat ab ea parte, quæ fere pedum CCC. intervallo fluminis circuitu vacabat. hoc fonte prohiberi poſſe oppidanos quum optarent reliqui; Cæſar unus videret, non ſine magno periculo; è regione ejus vineas agere adverſus montem, & aggeres ſtruere cœpit, magno cum labore, & continua dimicatione. oppidani enim loco ſuperiore decurrentes ſine periculo prœliabantur, multosque pertinaciter ſuccedentes vulnerabant, ut tamen non deterrerentur milites noſtri vineas proferre, & labore atque operibus locorum vincere difficultates, eodem

4 eodem tempore tectos cuniculos, crates & vi-
neas agunt ad caput fontis. quod genus operis
ſine ullo periculo, & ſine ſuſpicione hoſtium fa-
5 cere licebat. Exſtruitur agger in altitudinem pe-
dum LX. collocatur in eo turris X. tabulatorum,
non quidem quæ mœnibus æquaretur (id enim
nullis operibus effici poterat,) ſed quæ ſupera-
6 ret fontis faſtigium. ex ea quum tela tormen-
tis jacerentur ad fontis aditus; nec ſine pericu-
lo poſſent adaquari oppidani; non tantum pe-
cora, atque jumenta, ſed etiam magna homi-
num multitudo ſiti conſumebatur.

1 Quo malo perterriti oppidani cupas ſevo,
pice, ſcandulis implent. eas ardentes in opera 42
provolvunt. eodem tempore acerrime prœli-
antur, ut ab incendio reſtingvendo dimicatio-
2 ne & periculo deterreant Romanos. magna
repente in ipſis operibus flamma exiſtit. quæ-
cunque enim per locum præcipitem miſſa erant,
ea vineis & aggere ſuppreſſa comprehendebant
3 id ipſum quod morabatur. milites contra no-
ſtri, quanquam periculoſo genere prœlii, loco-
que iniquo premebantur, tamen omnia para-
4 tiſſimo ſuſtinebant animo. res enim gerebatur
& excelſo loco & in conſpectu exercitus noſtri:
magnusque utriusque clamor oriebatur: ita
quam quisque poterat, maxime inſignis, quo
notior teſtatiorque virtus ejus eſſet, telis hoſtium
flammæque ſe offerebat.

1 Cæſar, quum complures ſuos vulnerari vi-
deret, ex omnibus oppidi partibus cohortes 43

Digitized by Google

montem adſcendere, &, ſimulatione mœnium occupandorum, clamorem undique jubet tollere. quo facto perterriti oppidani, quum quid 2 ageretur in locis reliquis, eſſent ignari, revocant ab impugnandis operibus armatos, muriſque diſponunt. ita noſtri, ſine prœlio facto, 3 celeriter opera flamma comprehenſa partim reſtingvunt, partim interſcindunt. quum perti- 4 naciter reſiſterent oppidani, & jam magna parte ſuorum ſiti amiſſa, in ſententia permanerent: ad poſtremum cuniculis venæ fontes interciſæ ſunt, atque averſæ. quo facto repente fons 5 perennis exhauſtus, tantam attulit oppidanis ſalutis deſperationem, ut id non hominum conſilio, ſed Deorum voluntate factum putarent. itaque neceſſitate coacti ſe transdiderunt.

44 Cæſar, quum ſuam lenitatem cognitam o- 1 mnibus ſciret; neque vereretur, ne quid crudelitate naturæ videretur aſperius feciſſe, neque exitum conſiliorum ſuorum animadverteret, ſi tali ratione diverſis in locis plures rebellare cœpiſſent; exemplo ſupplicii deterrendos reliquos exiſtimavit. itaque omnibus, qui arma tulerant, manus præcidit. vitam conceſſit; quo teſtatior eſſet pœna improborum. Drapes, 2 quem captum eſſe à Caninio docui, ſive indignatione, & dolore vinculorum, ſive timore gravioris ſupplicii, paucis diebus ſeſe cibo abſtinuit, atque ita interiit. Eodem tempo- 3 re Luterius, quem profugiſſe ex prœlio ſcri-

pſi,

pſi, quum in poteſtatem veniſſet Epasnacti Ar-
verni, (crebro enim mutandis locis, multorum
fidei ſe committebat, quod nusquam diutius
ſine periculo commoraturus videbatur, quum
ſibi conſcius eſſet, quam inimicum deberet
Cæſarem habere,) hunc Epaſnactus Arvernus,
amiciſſimus populi R. ſine dubitatione ulla vin-
ctum ad Cæſarem duxit.

1 Labienus interim in Treviris equeſtre prœ- 45
lium ſecundum facit; compluribusque Trevi-
ris interfectis, & Germanis, qui nulli adver-
ſus Romanos auxilia denegabant, principes
2 eorum vivos in ſuam redegit poteſtatem; at-
que in iis Surum Æduum, qui & virtutis & ge-
neris ſummam nobilitatem habebat, ſolus-
que ex Æduis ad id tempus permanſerat in
armis.

1 Ea re cognita, Cæſar quum in omnibus 46
partibus Galliæ bene res geſtas videret, ju-
dicaretque ſuperioribus æſtivis Galliam de-
victam & ſubactam eſſe, Aquitaniam nun-
quam ipſe adiſſet, ſed per P. Craſſum quadam
ex parte deviciſſet; cum II. legionibus in eam
partem eſt profectus, ubi extremum tempus
2 conſumeret æſtivorum. quam rem, ſicut ce-
tera, celeriter feliciterque confecit. namque
omnes Aquitaniæ civitates legatos ad eum mi-
3 ſerunt, obſidesque ei dederunt. quibus rebus
geſtis, ipſe cum equitum præſidio Narbonem
profectus eſt: exercitum per legatos in hi-
berna deduxit: IV. legiones in Belgio colloca-
vit

Digitized by Google

vit cum M. Antonio, & C. Trebonio, & P. Vatinio, & Q. Tullio legatis. Duas in Æduos miſit, [4] quorum in omni Gallia ſummam eſſe auctoritatem ſciebat: II. in Turonis ad fines Carnutum poſuit, quæ omnem regionem conjunctam Oceano continerent: II. reliquas in Lemovicum fines non longe ab Arvernis, ne qua pars Galliæ vacua ab exercitu eſſet. paucos dies [5] ipſe in provincia moratus, quum celeriter omnes conventus percucurriſſet; publicas controverſias cognoviſſet; bene meritis præmia tribuiſſet; cognoſcendi enim maximam facultatem [6] habebat, quali quiſque animo in rempubl. fuiſſet totius Galliæ defectione, quam ſuſtinuerat fidelitate atque auxiliis provinciæ illius.

47 His rebus confectis, ad legiones in Belgium [1] ſe recipit. hibernavitque Nemetocennæ. ibi cognoſcit Comium Atrebatem prœlio cum equitatu ſuo contendiſſe. nam quum Antonius [2] in hiberna veniſſet, civitasque Atrebatum in officio maneret: Comius, qui poſt illam vulnerationem, quam ſupra commemoravimus, ſemper ad omnes motus paratus ſuis civibus eſſe conſveſſet, ne conſilia belli quærentibus auctor armorum duxque deeſſet, parente Romanis civitate, cum ſuis equitibus ſe ſuosque latrociniis alebat, infeſtisque itineribus commeatus complures, qui comportabantur in hiberna Romanorum, intercipiebat.

48 Erat attributus Antonio præfectus equitum [1] C. Voluſenus Quadratus, qui cum eo hiemaret. hunc

hunc Antonius ad perſequendum equitatum
2 hoſtium mittit. Voluſenus autem ad eam virtutem, quæ ſingularis in eo erat, magnum odium Comii adjungebat, quo libentius id faceret, quod imperabatur: itaque, diſpoſitis inſidiis, ſæpius ejus equites aggreſſus, ſecunda prœ-
3 lia faciebat. noviſſime, quum vehementius contenderetur, ac Voluſenus ipſius intercipiendi Comii cupiditate pertinacius eum cum paucis inſecutus eſſet; ille autem fuga, vehementi Voluſenum longius produxiſſet; repente omnium ſuorum invocat fidem atque auxilium, ne ſua vulnera, præſidia interpoſita, paterentur inulta: converſoque equo, ſe à ceteris
4 incautius permittit in præfectum. faciunt idem omnes ejus equites, paucoſque noſtros conver-
5 tunt atque inſequuntur. Comius incenſum calcaribus equum jungit equo Quadrati, lanceaque infeſta medium femur ejus magnis viribus
6 transjicit. præfecto vulnerato, non dubitant noſtri reſiſtere, & converſi hoſtem pellere. quod ubi accidit, complures hoſtium, magno noſtrorum impetu pulſi, vulnerantur, & partim in fuga proteruntur, partim intercipiuntur.
7 quod ibi malum dux equi velocitate evitavit; graviter vulneratus præfectus, ut vitæ pericu-
8 lum aditurus videretur, refertur in caſtra. Comius autem ſive expiato ſuo dolore, ſive magna parte amiſſa ſuorum, legatos ad Antonium mittit, ſeque ibi futurum, ubi præſcripſerit, & ea facturum, quæ imperaverit, obſidibus datis firmat:

Digitized by Google

firmat: unum illud erat, ut timori ſuo concedatur, ne in conſpectum veniat cujusquam Romani. quam poſtulationem Antonius quum judicaret ab juſto naſci timore, veniam petendi dedit; obſides accepit.

SCIO, Cæſarem ſingulorum annorum ſingulos Commentarios confeciſſe: quod ego non exiſtimavi mihi eſſe faciendum: propterea quod inſequens annus L. Paullo, & C. Marcello, COSS. nullas habet Galliæ magnopere res geſtas. Ne quis tamen ignoraret, quibus in locis Cæſar, exercitusque eo tempore fuiſſent, pauca ſcribenda, conjungendaque huic Commentario ſtatui.

49 CÆSAR, quum in Belgio hiemaret, unum illud propoſitum habebat, contineri in amicitia civitates, nulli ſpem aut cauſſam dare armorum. nihil enim minus volebat, quam ſub diſceſſum ſuum neceſſitatem ſibi aliquam imponi belli gerendi; ne, quum exercitum deducturus eſſet, bellum aliquod relinqueretur, quod omnis Gallia libenter ſine præſenti periculo ſuſciperet. itaque, honorifice civitates appellando, principes maximis præmiis afficiendo, nulla onera nova imponendo, defeſſam tot adverſis prœliis Galliam, conditione parendi meliore, facile in pace continuit.

50 Ipſe, hibernis peractis, contra conſvetudinem in Italiam quam maximis itineribus eſt profectus, ut municipia & colonias appellaret, quibus M. Antonii quæſtoris ſui commendaret fa-

cere

2 cerdotii petitionem. contendebat enim (gratia) quum libenter pro homine ſibi conjunctiſſimo, quem paulo ante præmiſerat ad petitionem, tum acriter contra factionem, & potentiam paucorum, qui M. Antonii repulſa, Cæſaris decedentis convellere gratiam cupiebant.
3 hunc etſi augurem prius factum, quam Italiam attingeret, in itinere audierat; tamen non minus juſtam ſibi cauſſam municipia & colonias adeundi exiſtimavit, ut iis gratias ageret, quod frequentiam atque officium ſuum Antonio præ-
4 ſtitiſſent: ſimulque ſe & honorem ſuum in ſequentis anni commendaret petitione; propterea quod inſolenter adverſarii ſui gloriarentur, L. Lentulum & C. Marcellum COSS. creatos, qui omni honore & dignitate Cæſarem exſpoliarent, ereptum Ser. Galbæ conſulatum, quum is multo plus gratia ſuffragiisque valuiſſet, quod ſibi conjunctus & familiaritate, & neceſſitudine legationis eſſet.

1 Exceptus eſt Cæſaris adventus ab omnibus municipiis & coloniis incredibili honore 51
atque amore, tum primum enim veniebat ab
2 illo univerſæ Galliæ bello. nihil relinquebatur, quod ad ornatum portarum, itinerum, locorumque omnium, qua Cæſar iturus erat, exco-
3 gitari poſſet. cum liberis omnis multitudo obviam procedebat. hoſtiæ omnibus locis immolabantur. tricliniis ſtratis fora templaque occupabantur, ut vel expectatiſſimi triumphi

Digitized by Google

phi lætitia percipi poſſet. tanta erat magnifi-
centia apud opulentiores, cupiditas apud hu-
miliores.

52 Quum omnes regiones Galliæ Togatæ Cæ- 1
ſar percucurriſſet, ſumma celeritate ad exerci-
tum Nemetocennam rediit; legionibusque ex
omnibus hibernis ad fines Trevirorum evoca-
tis, eò profectus eſt, ibique exercitum luſtravit.
T. Labienum Galliæ Togatæ præfecit, quo ma- 2
jore commendatione conciliaretur ad conſula-
tus petitionem. ipſe tantum itinerum faciebat,
quantum ſatis eſſe ad mutationem locorum,
propter ſalubritatem exiſtimabat. Ibi quan- 3
quam crebro audiebat, Labienum ab inimicis
ſuis ſollicitari; certiorque fiebat, id agi pauco-
rum conſiliis, ut interpoſita ſenatus auctoritate
aliqua parte exercitus ſpoliaretur: tamen neque
de Labieno credidit quidquam, neque contra
ſenatus auctoritatem, ut aliquid faceret, potuit
adduci. judicabat enim liberis ſententiis pa- 4
trum conſcriptorum cauſſam ſuam facile obti-
neri. nam C. Curio, tribunus plebis, quum
Cæſaris cauſſam dignitatemque defendendam
ſuſcepiſſet, ſæpe erat ſenatui pollicitus; ſi quem
timor armorum Cæſaris læderet, & quoniam
Pompeji dominatio, atque arma, non mini-
mum terrorem foro inferrent; diſcederet u-
terque ab armis, exercitusque dimitteret, 5
fore eo pacto liberam, & ſui juris civitatem.
neque hoc tantum pollicitus eſt; ſed etiam per
ſe ſenatus diſceſſionem facere cœpit. quod ne

fieret,

fieret, conſules amicique Pompeji interceſſerunt,
atque, ita rem moderando, diſceſſerunt.
1 Magnum hoc teſtimonium ſenatus erat uni- 53
verſi, conveniensque ſuperiori facto. nam Mar-
cellus proximo anno, quum impugnaret Cæſaris
dignitatem, contra legem Pompeji & Craſſi, re-
tulerat ante tempus ad ſenatum, de Cæſaris pro-
vinciis; ſententiisque dictis, diſceſſionem fa-
ciente Marcello, qui ſibi omnem dignitatem ex
Cæſaris invidia quærebat, ſenatus frequens in
2 alia omnia tranſiit. quibus non frangebantur
animi inimicorum Cæſaris, ſed admonebantur,
quo majores pararent neceſſitudines, quibus co-
gi poſſet ſenatus id probare, quod ipſi conſtituiſ-
ſent.
1 Fit deinde SC. ut ad bellum Parthicum legio 54
una à Cn. Pompejo, altera à C. Cæſare mitteren-
tur. neque obſcure hæ duæ legiones uni Cæſari
2 detrahuntur. nam Cn. Pompejus legionem pri-
mam, quam ad Cæſarem miſerat, confectam ex
delectu provinciæ, Cæſari eam tanquam ex ſuo
3 numero dedit. Cæſar tamen, quum de volunta-
te adverſariorum ſuorum ſe exſpoliari nemini
dubium eſſet, Cn. Pompejo legionem remiſit, &
ex ſuo numero XV. quam in Gallia citeriore ha-
buerat, ex SC. jubet transdi. in ejus locum XIII.
legionem in Italiam mittit, quæ præſidia tuere-
4 tur, ex quibus præſidiis XV. deducebatur: ipſe
exercitum diſtribuit per hiberna, C. Trebonium
cum legionibus IV. in Belgio collocat; C. Fa-
bium cum totidem in Æduos deducit. ſic enim

exiſtimabat tutiſſimam fore Galliam, ſi Belgæ,
quorum maxima virtus, & Ædui, quorum aucto-
ritas ſumma eſſet, exercitibus continerentur.

55 Ipſe in Italiam profectus eſt. quo quum ve- 1
niſſet, cognoſcit, per *C.* Marcellum conſulem le-
giones II. ab ſe remiſſas, quæ ex S*C.* deberent ad
Parthicum bellum duci, *Cn.* Pompejo transdi-
tas, atque in Italia retentas eſſe, hoc facto, quam- 2
quam nulli erat dubium, quin arma contra *Cæ-*
ſarem pararentur; tamen *Cæſar* omnia patienda
eſſe ſtatuit, quoad ſibi ſpes aliqua relinqueretur
jure potius diſceptandi, quam belli gerendi.

C. JULII CÆSARIS COMMENTARIORUM *DE* BELLO CIVILI.

LIBER I.

1 Literis (à Fabio *C.*) *Cæſaris* conſuli- 1
bus redditis, ægre ab iis impetra-
tum eſt, ſumma tribunorum
plebis contentione, ut in ſena-
tu recitarentur. ut vero ex li-
teris ad ſenatum referretur, 2
impetrari non potuit. Referunt conſules de

republ.

Digitized by Google

repub.(in civitate)L.Lentulus conſul ſenatu rei-
que publicæ ſe non defuturum pollicetur,ſi au-
dacter ac fortiter ſententias dicere velint: ſin
Cæſarem reſpiciant, atque ejus gratiam ſequan-
tur, ut ſuperioribus fecerint temporibus, ſe ſibi
conſilium capturum, neque ſenatus auctoritati
obtemperaturum: habere ſe quoque ad Cæſaris
gratiam, atque amicitiam receptum. In eandem
ſententiam loquitur Scipio: Pompejo eſſe in ani-
mo reipub. non deeſſe, ſi ſenatus ſequatur: ſin
cunctetur atque agat lenius, nequidquam ejus
auxilium, ſi poſtea velit, imploraturum.
1 Hæc Scipionis oratio, quod ſenatus in urbe
habebatur, Pompejusque aderat, ex ipſius ore
2 Pompeji mitti videbatur. Dixerat aliquis le-
niorem ſententiam, ut primo M. Marcellus in-
greſſus in eam orationem, non oportere ante de
repub. ad ſenatum referri, quam delectus tota
Italia habiti, & exercitus conſcripti eſſent. quo
3 præſidio, tuto, & libere, ſenatus, quæ vellet, de-
cernere auderet: ut M. Calidius, qui cenſebat, ut
Pompejus in ſuas provincias proficiſceretur, ne
qua eſſet armorum cauſſa. timere Cæſarem, ab-
4 reptis ab eo II. legionibus, ne ad ejus periculum
reſervare & retinere eas ad urbem Pompejus vi-
deretur: ut M. Rufus, qui ſententiam Calidii,
5 paucis fere mutatis verbis, ſequebatur. ii omnes
convitio L. Lentuli conſulis correpti exagitaban-
6 tur. Lentulus ſententiam Calidii pronunciatu-
rum ſe omnino negavit. Marcellus perterritus
convitiis à ſua ſententia diſceſſit. Sic vocibus

Digitized by Google

conſulis, terrore præſentis exercitus, minis ami-
corum Pompeji plerique compulſi, inviti & co-
acti, Scipionis ſententiam ſequuntur; uti ante 7
certam diem Cæſar exercitum dimittat. ſi non
faciat, eum adverſus rempubl. facturum videri.
Intercedit M. Antonius, Q. Caſſius, tribuni ple- 8
bis. Refertur confeſtim de interceſſione tribu-
norum. dicuntur ſententiæ graves, ut quisque
acerbiſſime crudeliſſimeque dixit, ita quam ma-
xime ab inimicis Cæſaris collaudatur.

3 Miſſo ad veſperum ſenatu, omnes, qui ſunt 1
ejus ordinis, à Pompejo evocantur. laudat
promptos, atque in poſterum confirmat;
ſegniores caſtigat, atque incitat. multi undi- 2
que ex veteribus Pompeji exercitibus, ſpe præ-
miorum atque ordinum, evocantur. multi ex 3
duabus legionibus, quæ ſunt traditæ à Cæſare,
accerſuntur. completur urbs ad jus comitiorum.
tribunos plebis C. Curio evocat. omnes amici 4
conſulum, neceſſarii Pompeji, atque eorum, qui
veteres inimicitias cum Cæſare gerebant, cogun-
tur in ſenatum. quorum vocibus, & concurſu 5
terrentur infirmiores, dubii confirmantur, ple-
risque vero libere poteſtas decernendi eripitur.
pollicetur L. Piſo Cenſor, ſeſe iturum ad Cæſa- 6
rem; item L. Roſcius prætor, qui de his rebus
eum doceant. VI. dies ad eam rem conficien-
dam ſpatii poſtulant. dicuntur etiam à nonnul- 7
lis ſententiæ, ut legati ad Cæſarem mittantur, qui
voluntatem ſenatus ei proponunt.

4 Omnibus his reſiſtitur, omnibusque oratio 1
con-

Digitized by Google

2 conſulis, Scipionis, Catonis opponitur. Catonem veteres inimicitiæ Cæſaris incitant, & dolor repulſæ. Lentulus æris alieni magnitudine, & ſpe exercitus, ac provinciarum, & regum ap-
3 pellandorum largitionibus movetur: ſeque alterum fore Syllam, inter ſuos gloriatur, ad quem ſumma imperii redeat. Scipionem eadem ſpes provinciæ atque exercitum impellit; quos ſe pro neceſſitudine partiturum cum Pompejo arbitratur; ſimul judiciorum metus, adulatio, atq; oſtentatio ſui & potentium, qui in repub. judiciis-
4 que tum plurimum pollebant. ipſe Pompejus ab inimicis Cæſaris incitatus, & quod neminem dignitate ſecum exæquari volebat, totum ſe ab ejus amicitia averterat, & cum communibus inimicis in gratiam redierat, quorum ipſe maximam partem illo affinitatis tempore adjunxerat
5 Cæſari. ſimul infamia II. legionum permotus, quas ab itinere Aſiæ Syriæque ad ſuam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci ſtudebat.

1 His de cauſſis aguntur omnia raptim, atque 5
turbate; neque docendi Cæſaris propinquis ejus ſpatium datur; nec tribunis plebis ſui periculi deprecandi, neq; etiam extremi juris interceſſione retinendi, quod L. Sylla reliquerat, facultas tri-
2 buitur; ſed de ſua ſalute die VII. cogitare coguntur; quod illi turbulentiſſimi ſuperioribus temporibus tribuni plebis IIX. deniq; menſe ſuarum
3 actionum reſpicere ac timere conſveverant. decurritur ad illud extremum atque ultimum SC.

Digitized by Google

quo, niſi pene in ipſo urbis incendio, atque de-
ſperatione omnium ſalutis, latorum audacia,
nunquam ante diſceſſum eſt; Dent operam con-
ſules, prætores, tribuni plebis, quique pro con-
ſulibus ſunt ad urbem, ne quid respubl. detri-
menti capiat. Hæc SC. perſcribuntur a. d. VII. 4
Id. Januarii. Itaque V. primis diebus, quibus ha-
beri ſenatus potuit, qua ex die conſulatum iniit
Lentulus, biduo excepto comitiali, & de impe-
rio Cæſaris, & de ampliſſimis viris tribunis ple-
bis graviſſime acerbiſſimeque decernitur. Pro- 5
fugiunt ſtatim ex urbe tribuni plebis, ſeque ad
Cæſarem conferunt. is eo tempore erat Raven-
næ, exſpectabatque ſuis leniſſimis poſtulatis re-
ſponſa: ſi qua hominum æquitate res ad otium
deduci poſſet.

6 Proximis diebus habetur ſenatus extra urbem. 1
Pompejus eadem illa, quæ per Scipionem oſten-
derat, agit; ſenatus virtutem conſtantiamque
collaudat; copias ſuas exponit, legiones habere 2
ſeſe paratas X. præterea cognitum compertumq;
ſibi, alieno eſſe animo in Cæſarem milites, neque
iis poſſe perſvaderi, ut eum defendant, aut ſe-
quantur. de reliquis rebus ad ſenatum refertur, 3
tota ut Italia delectus habeatur; Fauſtus Sylla
propere in Mauritaniam mittatur: pecunia uti
ex ærario Pompejo detur. Refertur etiam de re- 4
ge Juba, ut ſocius ſit atque amicus. Marcellus
vero paſſurum ſe in præſentia negat. De Fauſto
impedit Philippus tribunus plebis. de reliquis
rebus SC. perſcribuntur. Provinciæ privatis de- 5
cer-

Digitized by Google

cernuntur; duæ conſulares, reliquæ prætoriæ. Scipioni obvenit Syria: L. Domitio Gallia: Philippus & Marcellus privato conſilio præter-
6 euntur, neque eorum ſortes dejiciuntur, in reliquas provincias prætores mittuntur, neque exſpectant, quod ſuperioribus annis acciderat, ut de eorum imperio ad populum referatur: Palu-
7 datique, votis nuncupatis, exeant. Conſules, quod ante id tempus acciderat nunquam, ex urbe proficiſcuntur; lictoresque habent in urbe & Capitolio privati, contra omnia vetuſtatis exem-
8 pla. tota Italia delectus habetur, arma imperantur, pecuniæ à municipiis exiguntur, & è fanis tolluntur: omnia divina, & humana jura permiſcentur.

1 Quibus rebus cognitis, Cæſar apud milites 7
concionatur: omnium temporum injurias inimicorum in ſe commemorat, à quibus inductum & depravatum Pompejum queritur, invidia atq; obtrectatione laudis ſuæ, cujus ipſe honori & di-
2 gnitati ſemper faverit, adjutorque fuerit. novum in Repub. introductum exemplum queritur, ut tribunitia interceſſio armis notaretur, atque opprimeretur, quæ ſuperioribus annis eſſet reſtitu-
3 ta. Syllam, nudata omnibus rebus tribunitia poteſtate, tamen interceſſionem liberam reliquiſſe:
4 Pompejum, qui amiſſam reſtituiſſe videatur, dona etiam, quæ habuerat, ademiſſe: quotiescunque ſit decretum, Darent magiſtratus operam, ne quid respubl. detrimenti caperet; qua voce, & quo SC. populus R. ad arma ſit vocatus;

factum in pernicioſis legibus, in vi Tribunitia, in ſeceſſione populi, templis locisque editioribus occupatis (atque hæc ſuperioris ætatis exempla expiata Saturnini atque Gracchorum caſibus docet:) quarum rerum illo tempore nihil factum, ne cogitatum quidem; nulla lex promulgata, non cum populo agi cœptum, nulla ſeceſſio facta. hortatur cujus Imperatoris ductu IX. annis 6
remp. feliciſſime geſſerint, plurimaque prœlia ſecunda fecerint, omnem Galliam Germaniamque pacaverint, ut ejus exiſtimationem, dignitatemque ab inimicis defendant. Conclamant legionis 7
XIII. quæ aderat, milites, (hanc enim initio tumultus evocaverat: reliquæ nondum convenerant) ſeſe paratos eſſe Imperatoris ſui Tribunorumque pl. injurias defendere.

8 Cognita militum voluntate, Ariminum cum 1
ea legione proficiſcitur, ibique Tribunos pl. qui ad eum confugerant, convenit: reliquas legiones ex hibernis evocat, & ſubſequi jubet. Eo L. 2
Cæſar adoleſcens venit: cujus pater Cæſaris erat legatus. is, reliquo ſermone confecto, cujus rei cauſſa venerat, habere ſe à Pompejo ad eum privati officii mandata demonſtrat: velle Pom- 3
pejum ſe Cæſari purgatum, ne ea, quæ reipubl. cauſſa egerit, in ſuam contumeliam vertat: ſemper ſe reipubl. commoda privatis neceſſitatibus habuiſſe potiora: Cæſarem quoque pro ſua dignitate debere & ſtudium & iracundiam ſuam reipubl. dimittere, neque adeo graviter iraſci inimicis, ne, quum illis nocere ſe ſperet, reipubl. noceat.

4 noceat. pauca ejuſdem generis addit cum ex-
cuſatione Pompeji conjuncta. eadem fere atque
eiſdem de rebus prætor Roſcius agit cum Cæſa-
re, ſibique Pompejum commemoraſſe demon-
ſtrat.

1 Quæ res etſi nihil ad levandas injurias perti- 9
nere videbantur: tamen idoneos nactus homi-
nes, per quos ea, quæ vellet, ad eum perferrentur,
petit ab utroque, quoniam Pompeji mandata ad
ſe detulerint, ne graventur ſua quoque ad eum
poſtulata deferre; ſi parvo labore magnas con-
2 troverſias tollere, atque omnem Italiam metu
liberare poſſent. ſibi ſemper reipubl. primam
fuiſſe dignitatem, vitaque potiorem; doluiſſe ſe,
quod populi R. beneficium ſibi per contumeli-
am ab inimicis extorqueretur; ereptoque ſeme-
ſtri imperio, in urbem retraheretur, cujus abſen-
tis rationem haberi proximis comitiis populus
3 juſſiſſet; tamen hanc honoris jacturam ſui reip.
cauſſa æquo animo tuliſſe: quum literas ad ſena-
tum miſerit, ut omnes ab exercitibus diſcede-
4 rent; ne id quidem impetraviſſe: tota Italia de-
lectus haberi, retineri legiones II. quæ ab ſe ſi-
mulatione Parthici belli ſint abductæ: civitatem
5 eſſe in armis. quonam hæc omnia, niſi ad ſuam
perniciem, pertinere? ſed tamen ad omnia ſe
deſcendere paratum, atque omnia pati reipubl.
cauſſa. Proficiſcatur Pompejus in ſuas provin-
cias: ipſi exercitus dimittantur: diſcedant in Ita-
lia omnes ab armis: metus è civitate tollatur:
libera comitia, atque omnis reſp. Senatui popu-

Digitized by Google

loque R. permittatur, hæc quo facilius, certiſque 6
conditionibus fiant, jurejurando ſanciantur;
aut ipſe propius accedat, aut ſe patiatur acce-
dere. fore, uti per colloquia omnes controverſiæ
componantur.

10 Acceptis mandatis Roſcius cum L. Cæſare, 1
Capuam pervenit, ibique conſules Pompejum-
que invenit. poſtulata Cæſaris renunciat. illi re 2
deliberata reſpondent, ſcriptaque ad eum man-
data per eos remittunt: quorum hæc erat ſum-
ma: *Cæſar* in Galliam reverteretur, Arimino 3
excederet, exercitus dimitteret. quæ ſi feciſſet,
Pompejus in Hiſpanias iturum. interea, quod 4
fides eſſet data, *Cæſarem* facturum, quæ pollice-
retur, non intermiſſuros Conſules Pompejum-
que delectus.

11 Erat iniqua conditio, poſtulare, ut *Cæſar* Ari- 1
mino excederet, atque in provinciam reverteré-
tur; ipſum & provincias, & legiones alienas te-
nere: exercitum *Cæſaris* velle dimitti, delectus 2
habere: polliceri, ſe in provinciam iturum; neq;
ante quem diem iturus ſit, definire: ut ſi, peracto
Cæſaris conſulatu Pompejus profectus non eſſet, 3
nulla tamen mendacii religione obſtrictus vide-
retur. tempus vero colloquio non dare, neque 4
acceſſurum polliceri, magnam pacis deſperatio-
nem afferebat. Itaque ab Arimino M. Antonium
cum cohortibus V. Arretium mittit: ipſe Arimi-
ni cum II. legionibus ſubſiſtit, ibique delectum
habere inſtituit. Piſaurum, Fanum, Anconam
ſingulis cohortibus occupat.

In-

Digitized by Google

1 Interea certior factus, Iguvium Thermum 12
prætorem cohortibus V. tenere, oppidum muni-
re, omniumque eſſe Iguvinorum optimam erga ſe
voluntatem: Curionem cum III. cohortibus,
2 quas Piſauri & Arimini habebat, mittit. cujus ad-
ventu cognito, diffiſus municipii voluntati Ther-
mus cohortes ex urbe educit, & profugit: milites
in itinere ab eo diſcedunt, ac domum revertun-
tur: Curio, omnium ſumma voluntate, Iguvium
3 recipit. Quibus rebus cognitis, confiſus munici-
piorum voluntatibus Cæſar, cohortes legionis
XIII. ex præſidiis deducit, Auximumq; proficiſci-
tur; quod oppidum Attius cohortibus introdu-
ctis, tenebat. delectumque toto Piceno, circum-
miſſis ſenatoribus, habebat.

1 Adventu Cæſaris cognito, Decuriones Auximi 13
ad Attium Varũ frequentes conveniunt: docent
ſui judicii rem non eſſe; neque ſe neque reliquos
municipes pati poſſe, C. Cæſarem imperatorem
bene de Republ. meritum, tantis rebus geſtis, op-
pido mœnibusque prohiberi: proinde habeat ra-
2 tionem poſteritatis, & periculi ſui. Quorum ora-
tione permotus Attius Varus, præſidium, quod
introduxerat, ex oppido educit, & profugit.
3 hunc ex primo ordine pauci Cæſaris conſecuti
milites, conſiſtere cogunt: commiſſoque prœlio
deſeritur à ſuis Varus: nonnulla pars militum
domum diſcedit: reliqui ad Cæſarem perveniunt.
4 atque una cum iis deprehenſus L. Pupius primi-
pili centurio adducitur, qui hunc eundem ordi-
nem in exercitu Cn. Pompeji antea duxerat.

At

Digitized by Google

At Cæſar milites Attianos collaudat. Pupium 5
dimittit, Auximatibus agit gratias, ſeque eorum
facti memorem fore pollicetur.

14 Quibus rebus Romam nunciatis, tantus re- 1
pente terror invaſit, ut, quum Lentulus conſul
ad aperiendum ærarium veniſſet, ad pecuniam
Pompejo ex SC. proferendam, protinus, aperto
ſanctiore ærario, ex urbe profugeret. Cæſar
enim adventare, jamjamque adeſſe ejus equites
falſo nunciabantur. hunc Marcellus collega, & 2
plerique magiſtratus conſecuti ſunt. Cn. Pom- 3
pejus pridie ejus diei ex urbe profectus iter ad le-
giones habebat, quas à Cæſare acceptas in Apu-
lia hibernorum cauſſa diſpoſuerat. delectus in- 4
tra urbem intermittuntur. nihil citra Capuam
tutum eſſe omnibus videtur. Capuæ primum
ſeſe confirmant, & colligunt, delectumque colo-
norum, qui lege Julia Capuam deducti erant,
habere inſtituunt; gladiatoresque, quos ibi Cæ-
ſar in ludo habebat, in forum productos Lentu-
lus libertati confirmat atque iis equos attribuit,
& ſe ſequi juſſit: quos poſtea, monitus à ſuis, 5
quod ea res omnium judicio reprehendebatur,
circum familiares conventus Campaniæ, cuſto-
diæ cauſſa, diſtribuit.

15 Auximo Cæſar progreſſus omnem agrum Pi- 1
cenum percurrit. cunctæ earum regionum præ-
fecturæ libentiſſimis animis eum recipiunt, exer-
citumque ejus omnibus rebus juvant. Etiam a 2
Cingulo, quod oppidum Labienus conſtituerat,
ſuaq; pecunia exædificaverat, ad eum legati ve-
niunt;

3 niunt; quæque imperarit, ſeſe cupidiſſime factu-
ros pollicentur. Milites imperat. mittunt. In-
terea legio XII. Cæſarem conſequitur. cum his
II. Aſculum Picenum proficiſcitur. id oppidum
Lentulus Spinther X. cohortibus tenebat: qui
Cæſaris adventu cognito profugit ex oppido, co-
4 horteſq; ſecum abducere conatus, à magna parte
militum deſeritur. relictus in itinere cum paucis
incidit in Vibullium Rufum, miſſum à Pompejo
in agrum Picenum, confirmandorum hominum
cauſſa. à quo factus Vibullius certior, quæ res
5 in Piceno gererentur, milites ab eo accipit, ipſum
dimittit. item ex finitimis regionibus, quas pot-
eſt, contrahit cohortes ex delectibus Pompeja-
nis. in iis Camerino fugientem * Ulcillem Hi-
rum, cum VI. cohortibus, quas ibi in Præſidio
6 habuerat, excipit, quibus coactis, XIIII. efficit.
cum iis ad Domitium Ahenobarbum Corfinium
7 magnis itineribus pervenit; Cæſaremque adeſſe
cum legionibus II. nunciat. Domitius per ſe cir-
citer XX. cohortes Alba, ex Marſis, & Pellignis,
& finitimis ab regionibus coëgerat.

1 Recepto Aſculo, expulſoque Lentulo, Cæſar 16
conquiri milites, qui ab eo diſceſſerant, dele-
ctumque inſtitui jubet. ipſe, unum diem ibi, rei
frumentariæ cauſſa, moratus, Corfinium con-
2 tendit. eo quum veniſſet, cohortes V. præmiſſæ
à Domitio ex oppido pontem fluminis inter-
rumpebant, qui erat ab oppido millia paſſuum
3 circiter III. ibi cum antecurſoribus Cæſaris prœ-
lio commiſſo, celeriter Domitiani à ponte re-
pulſi

Digitized by Google

pulſi ſe in oppidum receperunt. *Cæſar*, legioni- 4
bus transductis, ad oppidum conſtitit, juxtaq;
murum caſtra poſuit.

17 Re cognita, Domitius ad Pompejum in Apu- 1
liam peritos regionum magno propoſito præmio
cum literis mittit; qui petant atque orent, ut ſibi
ſubveniat: *Cæſarem* duobus exercitibus, & lo-
corum anguſtiis facile intercludi poſſe, frumen-
toque prohiberi. quod niſi fecerit, ſe, cohortes- 2
que amplius XXX. magnumq; numerum ſena-
torum, atque equitum Romanorum in pericu-
lum eſſe venturum. interim ſuos cohortatus, 3
tormenta in muris diſponit: certasque cuique
partes ad cuſtodiam urbis attribuit; militibus in 4
concione agros ex ſuis poſſeſſionibus pollicetur,
quaterna in ſingulos jugera, & pro rata parte
centurionibus evocatisque.

Interim *Cæſari* nunciatur Sulmonenſes, quod 1
18 oppidum à *Corfinio* VII. millium intervallo ab-
eſt, cupere ea facere, quæ vellet, ſed à Q. Lucre-
tio ſenatore & Attio Peligno prohiberi, qui id op-
pidum VII. cohortium præſidio tenebant. Mit- 2
tit eo M. Antonium cum legionis VIII. cohor-
tibus. V. Sulmonenſes, ſimul atque noſtra ſigna
viderunt, portas aperuerunt, univerſique & op-
pidani & milites obviam gratulantes Antonio
exierunt. Lucretius & Attius de muro ſe deje- 3
cerunt. Attius ad Antonium deductus petit, ut
ad *Cæſarem* mitteretur. Antonius cum cohorti-
bus, & Attio, eodem die, quo profectus erat, re-
vertitur. *Cæſar* eas cohortes cum exercitu ſuo 4
con-

Digitized by Google

conjunxit, Attiumque incolumem dimiſit. *Cæſar* tribus primis diebus caſtra magnis operibus munire, & ex finitimis municipiis frumentum comportare, reliquasque copias exſpectare, in-
ſtituit. eo triduo legio VIII. ad eum venit, cohortesque ex novis Galliæ delectibus XXII. equitesque à rege Norico circiter *CCC.* quorum adventu altera caſtra ad alteram oppidi partem
6 ponit. iis caſtris *Curionem* præfecit: reliquis diebus oppidum vallo, caſtellisque circummunire inſtituit. cujus operis maxima parte effecta, eodem fere tempore miſſi ad Pompejum revertuntur.

1 Literis perlectis Domitius diſſimulans in conſilio pronunciat Pompejum celeriter ſubſidio venturum, hortaturque eos, ne animo deficiant, quæque uſui ad defendendum oppidum ſint, parent. ipſe arcano cum paucis familiaribus ſuis colloquitur, conſiliumq; fugæ capere conſtituit. Quum vultus Domitii cum oratione non conſentiret, atque omnia trepidantius timidiusque ageret, quam ſuperioribus diebus conſveſſet, multumque cum ſuis conſiliandi cauſſa ſecreto, præter conſuetudinem, colloqueretur; concilia conventusque hominum fugeret; res diutius
3 tegi diſſimularique non potuit. Pompejus enim reſcripſerat, ſeſe rem in ſummum periculum deducturum non eſſe; neque ſuo conſilio, aut voluntate Domitium ſe in oppidum *Corfi-*
4 *nium* contuliſſe. proinde, ſi qua facultas fuiſſet, ad ſe cum omnibus copiis veniret. Id ne fieri 19

fieri poſſet, obſidione, atque oppidi circummu-
nitione fiebat.

20 Divulgato Domitii conſilio, milites, qui e- 1
rant Corfinii, prima veſpera ſeceſſionem faciunt;
atque ita inter ſe per tribunos mil. centuriones- 2
que, atque honeſtiſſimos ſui generis, colloquun-
tur; obſideri ſe à Cæſare; opera, munitionesque
prope eſſe perfectas; ducem ſuum Domitium,
cujus ſpe atque fiducia permanſerint, projectis
omnibus, fugæ conſilium capere; debere ſe ſuæ
ſalutis rationem habere. Ab his primo Marſi 3
diſſentire incipiunt, eamque oppidi partem, quæ
munitiſſima videretur, occupant. tantaque in- 4
ter eos diſſenſio exſtitit, ut manum conſerere, at-
que armis dimicare conarentur. poſt paullo ta-
men, internunciis ultro citroque miſſis, quæ
ignorabant, de L. Domitii fuga cognoſcunt.
itaque omnes uno conſilio Domitium produ- 5
ctum in publicum circumſiſtunt, & cuſtodiunt;
legatosque ex ſuo numero ad Cæſarem mittunt:
ſeſe paratos eſſe portas aperire, quæque impera-
verit facere, & L. Domitium vivum in ejus pote-
ſtatem transdere.

21 Quibus rebus cognitis Cæſar, etſi magni inter- 1
eſſe arbitrabatur, quam primum oppido potiri,
cohortesque ad ſe in caſtra transducere, ne qua
aut largitionibus, aut animi confirmatione, aut
falſis nunciis commutatio fieret voluntatis, quod
ſæpe in bello parvis momentis magni caſus in-
tercederent; tamen veritus, ne militum introi- 2
tu, & nocturni temporis licentia oppidum diri-

pere-

peretur, eos, qui venerant, collaudat, atque in
oppidum dimittit; portas, murosque aſſervari
3 jubet. ipſe iis operibus, quæ facere inſtituerat,
milites diſponit, non certis ſpatiis intermiſſis,
ut erat ſuperiorum dierum conſvetudo, ſed per-
petuis vigiliis, ſtationibusque, ut contingant in-
4 ter ſe, atque omnem munitionem expleant: tri-
bunos mil. & præfectos circummittit; atque
hortatur, non ſolum ab eruptionibus caveant;
ſed etiam ſingulorum hominum occultos exitus
5 aſſervent. neque vero tam remiſſo ac langvido
animo quiſquam omnium fuit, qui ea nocte con-
6 quieverit. tanta erat ſumma rerum exſpectatio,
ut alius in aliam partem mente atque animo tra-
heretur, quid ipſis Corfinienſibus, quid Domi-
tio, quid Lentulo, quid reliquis accideret, qui
quosque eventus exciperet.

1 Quarta vigilia circiter Lentulus Spinther de 22
muro cum vigiliis, cuſtodibusque noſtris collo-
quitur, velle, ſi ſibi fiat poteſtas, Cæſarem conve-
2 nire. facta poteſtate, ex oppido mittitur, neque
ab eo prius Domitiani milites diſcedunt, quam
in conſpectum Cæſaris deducatur. cum eo de
ſalute ſua agit, atque obſecrat, ſibi ut parcat;
3 veteremque amicitiam commemorat; Cæſaris-
que in ſe beneficia exponit; quæ erant maxima:
quod per eum in collegium pontificum venerat;
quod provinciam Hiſpaniam ex prætura habue-
4 rat; quod in petitione conſulatus ab eo erat ſub-
levatus. Cujus orationem Cæſar interpellat: ſe
5 non maleficii cauſſa ex provincia egreſſum, ſed

uti ſe à contumeliis inimicorum defenderet; ut tribunos pl. ea re ex civitate expulſos, in ſuam dignitatem reſtitueret; ut ſe, & populum R. paucorum factione oppreſſum in libertatem vindicaret. Cujus oratione confirmatus Lentulus, 6
ut in oppidum reverti liceat, petit; quod de ſua ſalute impetraverit, fore etiam reliquis ad ſuam ſpem ſolatio; adeo eſſe perterritos nonnullos, ut ſuæ vitæ durius conſulere cogantur. facta poteſtate, diſcedit.

23 Cæſar ubi illuxit, omnes ſenatores, ſenato- 1
rumque liberos, tribunos mil. equitesque Romanos ad ſe produci jubet. erant ſenatorii ordi- 2
nis L. Domitius, & P. Lentulus Spinther, L. Vibullius Rufus, Sex. Qvintilius Varus quæſtor, L. Rubrius; preterea filius Domitii, aliique complures adoleſcentes, & magnus numerus equitum Romanorum, & Decurionum, quos ex 3
municipiis Domitius evocaverat. hos omnes productos à contumeliis militum, conviciisque prohibet: pauca apud eos loquitur, quod ſibi à parte eorum gratia relata non ſit pro ſuis in eos 4
maximis beneficiis. dimittit omnes incolumes. Seſtertium ſexagies, quod aurum adduxerat Domitius, atque in publicum depoſuerat, allatum ad ſe ab II. viris Corfinienſibus Domitio reddit; ne continentior in vita hominum, quam in pecunia fuiſſe videatur. etſi eam pecuniam publicam eſſe conſtabat, datamque à Pompejo in ſtipendium. Milites Domitianos ſacramentum 5
apud ſe dicere jubet: atque eo die caſtra movet:

juſtum-

Digitized by Google

juſtumque iter conficit. VII omnino dies ad Cor-
finium commoratus, & per fines Marrucinorum,
Frentanorum, Larinatium in Apuliam pervenit.
1 Pompejus, iis rebus cognitis, quæ erant ad
Corfinium geſtę, Luceria proficiſcitur Canuſium,
2 atque inde Brunduſium. copias undique omnes,
ex novis delectibus ad ſe cogi jubet. ſervos, pa-
3 ſtores armat, atque his equos attribuit. ex iis
circiter *CCC.* equites conficit. L. Manlius præ-
tor Alba cum cohortibus VI. profugit: Rutilus
Lupus prætor Tarracina cum III. quæ procul e-
quitatum Cæſaris conſpicatæ, cui præerat Bivius
4 Curius, relicto prætore, ſigna ad Curium trans-
ferunt, atque ad eum tranſeunt. item reliquis
itineribus nonnullæ cohortes in agmen Cæſaris,
aliæ in equites incidunt. reducitur ad eum de-
prehenſus ex itinere Cn. Magius Cremona præ-
5 fectus fabrûm Cn. Pompeji: quem Cæſar ad eum
remittit cum mandatis: quoniam ad id tempus
facultas colloquendi non fuerit, atque ad ſe
6 Brunduſium ſit venturus, intereſſe Reipubl. &
communis ſalutis, ſe cum Pompejo colloqui: ne-
que vero idem perfici longo itineris ſpatio, quum
per alios conditiones ferantur, ac ſi coram de
omnibus conditionibus diſceptetur.
1 His datis mandatis, Brunduſium cum legio-
nibus VI. pervenit, veteranis IV. reliquis, quas ex
novo delectu confecerat, atque in itinere com-
pleverat. Domitianas enim cohortes protinus
à Corfinio in Siciliam miſerat. reperit conſules
Dyrrachium profectos. cum magna parte exer-

Digitized by Google

citius, Pompejum remanere Brunduſii cum co-
hortibus XX. neque certum inveniri poterat, 3
obtinendi ne cauſſa Brunduſii ibi remanſiſſet,
quo facilius omne Hadriaticum mare, extremis
Italiæ partibus regionibusque Græciæ, in pote-
ſtatem haberet, atque ex utraque parte bellum
adminiſtrare poſſet, an inopia navium ibi re-
ſtitiſſet; veritusque, ne Italiam ille dimittendam 4
non exiſtimaret, exitus, adminiſtrationesque
Brunduſini portus impedire inſtituit: quorum
operum hæc erat ratio. Qua fauces erant angu- 5
ſtiſſimæ portus, molem atque aggerem ab utra-
que parte litoris jaciebat, quod his locis erat ma-
re vadoſum. longius progreſſum, quum agger 6
altiore aqua contineri non poſſet, rates duplices,
quoquo verſus pedum XXX è regione molis col-
locabat. has quaternis anchoris ex quatuor an- 7
gulis deſtinabat, ne fluctibus moverentur. his 8
perfectis, collocatisque, alias deinceps pari ma-
gnitudine rates jungebat. has terra atq; aggere 9
contegebat, ne aditus, atque incurſus ad defen-
dendum impediretur: à fronte, atque ab utro-
que latere cratibus ac pluteis protegebat. in 10
quarta quaque earum turres binorum tabula-
torum excitabat, quo commodius ab impetu na-
vium incendiisque defenderet.

26 Contra hæc Pompejus naves magnas onera- 1
rias, quas in portu Brunduſino deprehenderat,
adornabat. ibi turres cum ternis tabulatis eri-
gebat, easque multis tormentis, & omni genere
telorum completas, ad opera Cæſaris appellebat,
ut

Digitized by Google

ut rates perrumperet, atque opera diſturbaret.
1 ſic quotidie utrimque eminus fundis, ſagittis,
2 reliquisque telis, pugnabatur. Atque hæc ita
Cæſar adminiſtrabat, ut conditiones pacis di-
mittendas non exiſtimaret. ac tametſi magno-
pere admirabatur Magium, quem ad Pompejum
cum mandatis miſerat, ad ſe non remitti; atque
ea res ſæpe tentata, etſi impetus ejus conſiliaque
tardabat; tamen omnibus rebus in eo perſeve-
3 randum putabat. itaque Caninium Rebilum le-
gatum, familiarem neceſſariumque Scribonii Li-
bonis, mittit ad eum colloquii cauſſa; mandat,
ut Libonem de concilianda pace hortetur; in pri-
mis, ut ipſe cum Pompejo colloqueretur, poſtu-
4 lat. magnopere ſeſe confidere demonſtrat, ſi
ejus rei ſit poteſtas facta, fore, ut æquis condi-
tionibus ab armis diſcedatur: cujus rei magnam
partem laudis atque exiſtimationis ad Libonem
perventuram, ſi illo, auctore, atque agente, ab
armis ſit diſceſſum. Libo à colloquio Caninii
5 digreſſus, ad Pompejum proficiſcitur. paullo
poſt renunciat, quod conſules abſint, ſine illis de
6 compoſitione agi non poſſe. ita ſæpius rem fru-
ſtra tentatam Cæſar aliquando dimittendam ſibi
judicabat, & (de) bello agendum.

1 Prope dimidia parte operis à Cæſare effecta, 27
diebusque in ea re conſumptis IX. naves à con-
ſulibus Dyrrhachio remiſſæ, quæ priorem partem
exercitus eo deportaverant, Brunduſium rever-
2 tuntur. Pompejus, ſive operibus Cæſaris per-
motus, ſive etiam quod ab initio Italia excedere

Digitized by Google

conſtituerat, adventu navium profectionem pa-
rare incipit: &, quo facilius impetum Cæſaris 3
tardaret, ne ſub ipſa profectione milites oppi-
dum irrumperent. portas obſtruit, vicos plateaſ-
que inædificat. foſſas transverſas viis præducit,
atque ibi ſudes, ſtipitesque præacutos defigit.
hæc levibus cratibus, terraque inæquat; aditus 4
autem atque itinera duo quæ extra murum ad
portum ferebant, maximis defixis trabibus, atq;
eis præacutis, præſepit. his paratis rebus, mili- 5
tes ſilentio naves conſcendere jubet; expeditos
autem ex evocatis ſagittariis funditoribusque,
raros in muro turribusque diſponit. hos certo
ſigno revocare conſtituit, quum omnes milites
naves conſcendiſſent; atque iis expedito loco
actuaria navigia relinquit.

28 Brunduſini Pompejanorum militum injuriis 1
atque ipſius Pompeji contumeliis permoti Cæ-
ſaris rebus favebant. itaque, cognita Pompeji 2
profectione, concurſantibus illis, atque in ea re
occupatis, vulgo ex tectis ſignificabant: per
quos re cognita, Cæſar ſcalas parari, militesque
armari jubet, ne quam rei gerendæ facultatem
dimittat. Pompejus ſub noctem naves ſolvit.
qui erant in muro cuſtodiæ cauſſa collocati, eo
ſigno, quod convenerat, revocantur, notisque
itineribus ad naves decurrunt. Milites poſitis 3
ſcalis muros aſcendunt: ſed moniti à Brundu-
ſinis, ut vallum cæcum foſſasque caveant, ſubſi-
ſtunt, & longo itinere ab iis circumducti ad por-
tum perveniunt, duasque naves cum militibus,
quæ

quæ ad moles Cæſaris adhæſerant, ſcaphis lintribusque deprehendunt.

1 Cæſar etſi ad ſpem conficiendi negotii maxi- 29
me probabat coactis navibus mare tranſire, &
Pompejum ſequi, prius quam ille ſeſe transma-
rinis auxiliis confirmaret; tamen rei ejus mo-
ram, temporisque longinquitatem timebat:
2 quod, omnibus coactis navibus Pompejus præ-
ſentem facultatem inſequendi ſui ademerat. Re-
linquebatur, ut ex longinquioribus regionibus
Galliæ, Picenique, & à Freto naves eſſent exſpe-
3 ctandæ. ſed id propter anni tempus, longum at-
que impeditum videbatur. interea veterem
exercitum, duas Hiſpanias confirmari; quarum
altera erat maximis beneficiis Pompeji devincta;
auxilia, equitatum parari, Galliam, Italiamque
tentari ſe abſente, nolebat.

1 Itaque in præſentia Pompeji inſequendi ra- 30
tionem omittit: in Hiſpaniam proficiſci conſti-
tuit: II. viris municipiorum omnium imperat,
ut naves conquirant, Bruduſiumque deducen-
2 das curent. mittit in Sardiniam cum legione
una Valerium legatum, in Siciliam Curionem
proprætorem cum legionibus III. eundem quum
Siciliam recepiſſet, protinus in Africam trans-
ducere exercitum jubet. Sardiniam obtinebat
M. Cotta, Siciliam M. Cato: Africam ſorte Tu-
3 bero obtinere debebat. Caralitani, ſimul ad ſe
Valerium mitti audierunt, nondum profecto ex
Italia, ſua ſponte ex oppido Cottam ejiciunt. ille
perterritus, quod omnem provinciam conſenti-

re intelligeret, ex Sardinia in Africam profugit.
Cato in Sicilia naves longas veteres reficiebat, 4
novas civitatibus imperabat: hæc magno ſtudio
agebat: in Lucanis, Brutiiſque, per legatos ſuos
civium R. delectus habebat: equitum peditum-
que certum numerum à civitatibꝰ Siciliæ exige-
bat. Quibus rebus pene perfectis adventu Curio- 5
nis cognito, queritur in concione ſeſe projectum
ac proditum à Cn. Pompejo; qui, omnibus re-
bus imparatiſſimus, non neceſſarium bellum ſuſ-
cepiſſet; & ab ſe, reliquiſque in ſenatu interro-
gatus, omnia ſibi eſſe ad bellum apta ac parata
confirmaſſet. Hæc in concione queſtus, ex pro-
vincia fugit.
31 Nacti vacuas ab imperiis, Sardiniam Valerius, 1
Curio Siciliam, cum exercitibus eo perveniunt.
Tubero, quum in Africam veniſſet, invenit in 2
provincia cum imperio Attium Varum, qui ad
Auximum, ut ſuprà demonſtravimus, amiſſis
cohortibus, protinus ex fuga in Africam perve-
nerat; atque eam ſua ſponte vacuam occupave-
rat, delectuque habito, II. legiones effecerat, ho-
minum & locorum notitia, & uſu ejus provin-
ciæ nactus aditus ad ea conanda, quod paucis 3
ante annis ex prætura eam provinciam obtinue-
rat. hic venientem Uticam cum navibus Tube-
ronem portu atque oppido prohibet, neque affe-
ctum valetudine filium exponere in terram pati-
tur, ſed ſublatis anchoris excedere eo loco cogit.
32 His rebus confectis Cæſar, ut reliquum tem-
pus à labore intermitteretur, milites in proxima 1
mu-

Digitized by Google

2 municipia deducit. ipſe ad urbem proficiſcitur. Coacto Senatu, injurias inimicorum commemorat: docet ſe nullum extraordinarium honorem appetiſſe, ſed exſpectato legitimo tempore
3 (conſulatus) eo fuiſſe contentum, quod omnibus civibus pateret: latum ab X. Tribunis pl., contradicentibus inimicis, Catone vero acerrime repugnante, & priſtina conſvetudine dicendi mora diem extrahente, ut ſui ratio abſentis haberetur, ipſo conſule Pompejo: qui ſi improbaſ-
4 ſet, cur ferri paſſus eſſet? ſin probaſſet, cur ſe uti populi beneficio prohibuiſſet? patientiam proponit ſuam, quum de exercitibus dimittendis ul-
5 tro poſtulaviſſet; in quo jacturam dignitatis atque honoris ipſe facturus eſſet. acerbitatem inimicorum docet; qui, quod ab altero poſtularent,
6 in ſe recuſarent, atque omnia permiſceri mallent, quam imperium exercitusque dimittere. injuriam in eripiendis legionibus prædicat; crudelitatem & inſolentiam in circumſcribendis Tri-
7 bunis pl. conditiones à ſe latas & expedita colloquia, & denegata, commemorat. pro quibus rebus orat ac poſtulat, Remp. ſuſcipiant, atque una ſecum adminiſtrent. ſin timore defugiant,
8 illis ſe oneri non futurum, & per ſe Rempubl. adminiſtraturum. Legatos ad Pompejum de compoſitione mitti oportere: neque ſe reformidare, quod in ſenatu paullo ante Pompejus dixiſſet, ad quos legati mitterentur, iis auctoritatem attribui; timoremque eorum, qui mitterent, ſignificari: tenuis, atque infirmi hæc animi videri: ſe

vero, ut opibus anteire ſtuduerit, ſic juſtitia &
æquitate velle ſuperare.

33 Probat rem Senatus de mittendis legatis: ſed 1
qui mitterentur, non reperiebantur: maximeque
timoris cauſſa pro ſe quiſq; id munus legationis
recuſabat. Pompejus enim diſcedens ab urbe in 2
Senatu dixerat, eodem ſe habiturum loco, qui
Romæ remanſiſſent, & qui in caſtris Cæſaris fuiſ-
ſent. ſic triduum diſputationibus excuſationi- 3
busque extrahitur. ſubjicitur etiam L. Metellus
Tribunus pleb. ab inimicis Cæſaris, qui hanc rem
diſtrahat; reliquasque res quascunque agere in-
ſtituerit, impediat. cujus cognito conſilio, Cæ- 4
ſar, fruſtra diebus aliquot conſumptis, ne reli-
quum tempus omittat, infectis iis, quæ agere de-
ſtinaverat, ab urbe proficiſcitur, atque in ulte-
riorem Galliam pervenit.

34 Quo quum veniſſet, cognoſcit miſſum in Hi- 1
ſpaniam à Pompejo Vibullium Rufum, quem
paucis diebus ante Corfinio captum dimiſerat:
profectum item Domitium ad occupandam 2
Maſſiliam navibus actuariis VII. quas Igili & in
Coſano à privatis coactas, ſervis, libertis, colonis
ſuis compleverat. præmiſſos etiam legatos Maſ- 3
ſilienſes domi nobiles adoleſcentes; quos ab Ur-
be diſcedens Pompejus erat adhortatus, ne nova
Cæſaris officia veterem ſuorum beneficiorum in
eos memoriam expellerent. Quibus mandatis 4
acceptis Maſſilienſes portas Cæſari clauſerant:
Albicos, barbaros homines, qui in eorum fide
antiquitus erant, montesque ſupra Maſſiliam in-
cole-

5 colebant, ad ſe vocaverant: frumentum ex finitimis regionibus, atque ex omnibus caſtellis in urbem convexerant; armorum officinas in urbe inſtituerant: muros, claſſem portasque refecerant.

1 Evocat ad ſe Cæſar Maſſilienſium XV. primos: 35
cum his agit, ne initium inferendi belli à Maſſilienſibus oriatur: debere eos Italiæ totius auctoritatem ſequi potius, quam unius hominis
2 voluntati obtemperare. reliqua, quæ ad eorum ſanandas mentes pertinere arbitrabatur, com-
3 memorat. Cujus orationem domum legati referunt, atque ex auctoritate hæc Cæſari renunciant: Intelligere ſe diviſum eſſe populum R. in partes duas: neque ſui judicii, neque ſuarum eſſe virium diſcernere, utra pars juſtiorem habeat cauſ-
4 ſam: principes vero eſſe earum partium Cn. Pompejum, & C. Cæſarem, patronos civitatis; quorũ alter agros Volcarum, Arecomicorum & Helviorum publice iis conceſſerit: alter bello victas Gallias attribuerit, vectigaliaque auxerit.
5 quare paribus eorum beneficiis, parem ſe quoque voluntatem tribuere debere, & neutrum eorum contra alterum juvare, aut urbe, aut portibus recipere.

1 Hæc dum inter eos aguntur, Domitius navibus 36
Maſſiliam pervenit; atque ab iis receptus urbi præficitur. ſumma ei belli adminiſtrandi per-
2 mittitur. ejus imperio claſſem quoquo verſus dimittunt; onerarias naves, quas ubique poſſunt, deprehendunt, atq; in portum deducunt: earum

clavis,

clavis, aut materia, atque armamentis inſtructis
ad reliquas armandas reficiendasque utuntur:
frumenti quod inventum eſt, in publicum con- 3
ferunt: reliquas merces commeatusque ad ob-
ſidionem urbis, ſi accidat, reſervant. Quibus in- 4
juriis permotus Cæſar, legiones III. Maſſiliam
adducit: turres, vineasque ad oppugnationem
urbis agere, naves longas Arelate numero XII.
facere inſtituit. Quibus effectis armatisque die- 5
bus XXX. à qua die materia cæſa eſt, adductis-
que Maſſiliam, his D. Brutum præfecit: C. Tre-
bonium legatum ad oppugnationem Maſſiliæ re-
linquit.

37 Dum hæc parat atque adminiſtrat, C. Fabium 1
legatum cum legionibus III. quas Narbone, cir-
cumque ea loca, hiemandi cauſſa, diſpoſuerat, in
Hiſpaniam præmittit; celeriterque Pyrenæos 2
ſaltus occupari jubet; qui eo tempore ab L.
Afranio legato præſidiis tenebantur. legiones
reliquas, quæ longius hiemabant, ſubſequi jubet.
Fabius, ut erat imperatum, adhibita celeritate, 3
præſidium ex ſaltu dejecit, magnisque itineribus
ad exercitum Afranii contendit.

38 Adventu Vibullii Rufi, quem à Pompejo miſ- 1
ſum in Hiſpaniam demonſtratum eſt, Afranius,
& Petrejus, & Varro legati Pompeji, quorum
unus III. legionibus Hiſpaniam citeriorem; alter
à ſaltu Caſtulonenſi, ad Anam, II. legionibus;
tertius ab Ana Vettonum agrum, Luſitaniamque
pari numero legionum obtinebat. officia inter
ſe partiuntur; ut Petrejus ex Luſitania per Vet- 2

tones

Digitized by Google

tones cum omnibus copiis ad Afranium proficiſcatur; Varro cum iis, quas habebat, legioni-
3 bus omnem ulteriorem Hiſpaniam tueatur. his rebus conſtitutis, equites, auxiliaque toti Luſitaniæ à Petrejo, Celtiberis, Cantabris, barbariſque omnibus, qui ad Oceanum pertinent, ab Afranio imperantur. quibus coactis, celeriter Petrejus
4 per Vettones ad Afranium pervenit. conſtituunt communi conſilio, bellum ad Ilerdam, propter ipſius loci opportunitatem, gerere.

1 Erant, ut ſupra demonſtratum eſt, legiones 39
Afranii III. Petrei II. præterea ſcutati citerioris provinciæ, & cetratæ ulterioris Hiſpaniæ cohortes circiter XXC., equitum utriusque provinciæ
2 circiter V. millia. Cæſar legiones in Hiſpaniam præmiſerat, ad VI. millia auxilia peditum, equitum III. millia, quæ omnibus ſuperioribus bellis habuerat, & parem ex Gallia numerum, quem ipſe paraverat, nominatim ex omnibus civitatibus, nobiliſſimo, & fortiſſimo quoque evocato. hinc optimi generis homines ex Aquitanis monta-
3 nisque, qui Galliam provinciam attingunt. Audierat Pompejum per Mauritaniam cum legionibus iter in Hiſpaniam facere, confeſtimque eſſe venturum. ſimul à tribunis mil. centurio-
4 nibusque mutuas pecunias ſumpſit. has exercitui diſtribuit. quo facto, duas res conſecutus eſt, quod pignore animos centurionum devinxit, & largitione redemit militum voluntates.

Fabius finitimarum civitatum animos literis 40
nunciiſque tentabat. in Sicore flumine pontes

eſſe-

effecerat duos, inter ſe diſtantes millia paſſuum
IV. his pontibus pabulatum mittebat; quod ea,
quæ citra flumen fuerant, ſuperioribus diebus
conſumpſerat. Hoc idem fere, atque eadem de 2
cauſſa Pompejani exercitus duces faciebant; cre-
broque inter ſe equeſtribus prœliis contende-
bant. huc quum quotidiana conſuetudine (con- 3
greſſæ) pabulatoribus præſidio (proprio) legio-
nes Fabianæ II. flumen tranſiſſent; impedimen-
taque, & omnis equitatus ſequeretur; ſubito, vi
jumentorum, & aquæ magnitudine pons eſt in-
terruptus, & reliqua multitudo equitum inter-
cluſa. Quo cognito (à Petrejo & Afranio) ex ag- 4
gere atque cratibus, quæ flumine ferebantur, ce-
leriter ponte Afranius, quem oppido caſtriſque
conjunctum habebat, legiones IV. equitatumque
omnem tranſjecit, duabusque Fabianis occurrit
legionibus. cujus adventu nunciato, L. Plancus, 5
qui legionibus præerat, neceſſaria re coactus, lo-
cum capit ſuperiorem; diverſamque aciem in
duas partes conſtituit; ne ab equitatu circumve-
niri poſſit. ita, congreſſus impari numero, ma- 6
gnos impetus legionum equitatusque ſuſtinet.
Commiſſo ab equitibus prœlio, ſigna II. legio- 7
num procul ab utriſque conſpiciuntur, quas C.
Fabius ulteriore ponte ſubſidio noſtris miſerat,
ſuſpicatus fore id, quod accidit, ut duces adver-
ſariorum occaſione & beneficio fortunæ ad no-
ſtros opprimendos uterentur: quarum adventu
prœlium dirimitur, ac ſuas uterque legiones re-
ducit in caſtra.

1 Eo biduo Cæſar cum equitibus *DCCCC.* quos 41
ſibi præſidio reliquerat, in caſtra pervenit. Pons,
qui fuerat tempeſtate interruptus, neque erat re-
2 fectus, hunc noctu perfici juſſit. Ipſe, cognita lo-
corum natura, ponti caſtriſque præſidio VI. co-
hortes reliquit, atq; omnia impedimenta: & po-
ſtero die omnibus copiis, triplici inſtructa acie,
ad Ilerdam proficiſcitur, & ſub caſtris Afranii
conſtitit: & ibi pauliſper armis moratus, facit
æquo loco pugnandi poteſtatem. poteſtate facta,
Afranius copias educit, & in medio colle ſub ca-
3 ſtris conſtitit. Cæſar, ubi cognovit per Afranium
ſtare, quo minus prœlio dimicaretur, ac infimis
radicibus montis, intermiſſis circiter paſſibus
4 CD. caſtra facere conſtituit; &, ne in opere faci-
endo milites repentino hoſtium incurſu exterre-
rentur, atque opere prohiberentur, vallo muniri
vetuit, quod eminere, & procul videri neceſſe
erat. ſed à fronte contra hoſtem pedum XV. foſ-
ſam fieri juſſit. prima, & ſecunda acies in armis,
ut ab initio conſtituta erat, permanebat. poſt hos
5 opus in occulto acies tertia faciebat. ſic omne
prius eſt perfectum, quam intelligeretur ab A-
franio caſtra muniri.

1 Sub veſperum Cæſar intra hanc foſſam legiones 42
reducit, atque ibi ſub armis proxima nocte con-
quieſcit. Poſtero die omnem exercitum intra foſ-
ſam continet: &, quod longius erat agger peten-
dus, in præſentia ſimilem rationē operis inſtituit,
ſingulaque latera caſtrorum ſingulis attribuit
legionibus munienda: foſſaſque ad eandem ma-

gni-

Digitized by Google

gnitudinem perfici jubet. reliquas legiones in
armis expeditas contra hoſtem conſtituit. Afra-
nius, Petrejusque, terrendi cauſſa, atque operis 2
impediendi, copias ſuas ad infimas montis radi-
ces producunt, & prœlio laceſſunt. neque idcir- 3
co Cæſar opus intermittit confiſus præſidio le-
gionum III. & munitione foſſæ. illi non diu 4
commorati, nec longius ab infimo colle pro-
greſſi copias in caſtra reducunt. III. die Cæſar
vallo caſtra communit: reliquas cohortes, quas 5
in ſuperioribus caſtris reliquerat, impedimenta-
que ad ſe transduci jubet.

43 Erat inter oppidum Ilerdam, & proximum 1
collem, ubi caſtra Petrejus atque Affanius habe-
bant, planicies circiter paſſuum *CCC.* atque in 2
hoc fere medio ſpatio tumulus erat paullo edi-
tior: quem ſi occupaſſet Cæſar, & communiſſet,
ab oppido, & ponte, & commeatu omni, quem in
oppidum contulerant, ſe interclusurum adverſa-
rios confidebat; hoc ſperans, legiones III. ex ca- 3
ſtris educit: acieque in locis idoneis inſtructa,
unius legionis anteſignanos præcurrere, atque 4
occupare eum tumulum jubet. qua re cognita,
celeriter, quæ in ſtatione pro caſtris erant Afra-
nii cohortes, breviori itinere ad eundem occu- 5
pandum locum mittuntur. contenditur prœlio,
&, quod prius in tumulum Afraniani venerant,
noſtri repelluntur, atque, aliis ſummiſſis ſubſi-
diis, terga vertere, ſeque ad ſigna legionum reci-
pere coguntur.

44 Genus erat pugnæ militum illorum, ut ma- 1

gno

gno impetu primo procurrerent, audacter locum caperent, ordines ſuos non magnopere ſer-
2 varent, rari diſperſique pugnarent, ſi premerentur, pedem referre, & loco excedere non turpe exiſtimarent, cum Luſitanis, reliquiſque barba-
3 ris genere quodam pugnæ aſſvefacti: quod fere fit, quibus quisque in locis miles inveteraverit, uti multum earum regionum conſvetudine mo-
4 veatur. hæc tamen ratio noſtros perturbat inſvetos hujus generis pugnæ. circumiri enim ſeſe ab aperto latere, procurrentibus ſingulis arbitrabantur: ipſi autem ſuos ordines ſervare, neq; ab ſignis diſcedere, neque ſine gravi cauſſa eum locum, quem ceperant, dimitti cenſuerant opor-
5 tere. itaque perturbatis anteſignanis, legio, quæ in eo cornu conſtiterat, locum non tenuit, atque in proximum collem ſeſe recepit.

1 Cæſar pene omni acie perterrita, quod præter opinionem conſvetudinemque acciderat, cohortatus ſuos, legionem IX. ſubſidio ducit: hoſtem inſolenter, atque acriter noſtros inſequentem ſupprimit, rurſusque terga vertere, ſeque ad oppidum Ilerdam recipere, & ſub muro conſiſtere
2 cogit. ſed IX. legionis milites elati ſtudio, dum ſarcire acceptum detrimentum volunt, temere inſecuti fugientes in locum iniquum progrediuntur, & ſub montem, in quo erat oppidum po-
3 ſitum, ſuccedunt. hinc ſe recipere quum vellent, rurſus illi ex loco ſuperiore noſtros premebant.
4 præruptus locus erat, utraque ex parte directus; ac tantum in latitudinem patebat, ut tres inſtru-

Digitized by Google

ctæ cohortes eum locum explerent, & neque ſub-
ſidia à lateribus ſummitti, neque equites labo-
rantibus uſui eſſe poſſent: ab oppido autem decli- 5
vis locus tenui faſtigio vergebat, in longitudi-
nem paſſuum circiter CD. hac noſtris erat rece-
ptus; quod eo incitati ſtudio, inconſultius pro-
ceſſerant. hoc pugnabatur loco propter angu- 6
ſtias iniquo, & quod ſub ipſis radicibus montis
conſtiterant, ut nullum fruſtra telum in eos mit-
teretur: tamen virtute, & patientia nitebantur,
atque omnia vulnera ſuſtinebant. Augebantur 7
illis copiæ; atque ex caſtris cohortes per oppi-
dum crebro ſummittebantur; ut integri defeſſis
ſuccederent. hoc idem Cæſar facere cogebatur: 8
ut, ſummiſſis in eundem locum cohortibus, de-
feſſos reciperet.

46 Hoc quum eſſet modo pugnatum continenter 1
horis V. noſtrique gravius à multitudine preme-
rentur; conſumptis omnibus telis, gladiis di-
ſtrictis, impetum adverſus montem in cohortes
faciunt; paucisque dejectis, reliquos ſeſe conver-
tere cogunt. ſummotis ſub murum cohortibus, 2
ac nonnulla parte propter terrorem in oppidum
compulſis, facilis eſt noſtris receptus datus. E- 3
quitatus autem noſter ab utroque latere, etſi de-
jectis aut inferioribus locis conſtiterat, tamen in
ſummum jugum virtute connititur, atque inter
duas acies perequitans commodiorem ac tutio-
rem noſtris receptum dat. ita vario certamine 4
pugnatum eſt. noſtri in primo congreſſu circi-
ter LXX. ceciderunt. in his Q. Fulginus ex primo
haſtato

Digitized by Google

haſtato legionis XIV. qui propter eximiam vir-
tutem, ex inferioribus ordinibus in eum locum
5 pervenerat. vulnerantur amplius DC. Ex Afra-
nianis interficiuntur T. Cæcilius, primipili cen-
turio, &, præter eum, centuriones IV. milites
amplius CC.

1 Sed hæc ejus diei præfertur opinio, ut ſe utri- 47
que ſuperiores diſceſſiſſe exiſtimarent; Afrania-
2 ni, quod, quum eſſe omnium judicio inferiores
viderentur, cominus tamen diu ſtetiſſent, & no-
ſtrorum impetum ſuſtinuiſſent, & initio locum
tumulumque tenuiſſent, quæ cauſſa pugnandi
fuerat; & noſtros primo congreſſu terga verte-
3 re coëgiſſent: noſtri autem, quod iniquo loco,
atq; impari congreſſi numero, V. horis prœlium
ſuſtinuiſſent, quod montem gladiis diſtrictis
adſcendiſſent, quod ex loco ſuperiore terga ver-
tere adverſarios coëgiſſent, atque in oppidum
4 compuliſſent. illi eum tumulum, pro quo pu-
gnatum eſt, magnis operibus munierunt, præſi-
diumque ibi poſuerunt.

1 Accidit etiam repentinum incommodum bi- 48
duo, quo hæc geſta ſunt. tanta enim tempeſtas
cooritur, ut nunquam illis locis majores aquas
2 fuiſſe conſtaret. tum autem ex omnibus monti-
bus nix profluit, ac ſummas ripas fluminis ſupe-
ravit, pontesque ambos, quos C. Fabius fecerat,
3 uno die interrupit. quæ res magnas difficultates
exercitui Cæſaris attulit. Caſtra enim, ut ſupra
demonſtratum eſt, quum eſſent inter flumina
duo Sicorim & Cingam, ſpatium millium XXX.

Digitized by Google

neutrum horum tranſiri poterat, neceſſarioque omnes anguſtiis continebantur: neque civitates, quæ ad Cæſaris amicitiam acceſſerant, frumentum ſupportare; neque ii, qui pabulatum longius progreſſi erant, interclufi fluminibus, reverti; neque maximi comitatus, qui ex Italia Galliaque veniebant, in caſtra pervenire poterant. tempus autem erat anni difficillimum, quo neque frumenta in herbis erant, neque multum à maturitate aberant: ac civitates exinanitæ, quod Afranius pene omne frumentum ante Cæſaris adventum Ilerdam convexerat; reliqui ſi quid fuerat, Cæſar ſuperioribus diebus conſumpſerat: pecora, quod ſecundum poterat eſſe inopiæ ſubſidium, propter bellum finitimæ civitates longius removerant: qui erant pabulandi aut frumentandi cauſſa progreſſi, hos levis armaturæ Luſitani, peritique earum regionum cetrati citerioris Hiſpaniæ conſectabantur, quibus erat proclive tranſnare flumen; quod conſvetudo eorum omnium eſt, ut ſine utribus ad exercitum non eant.

4
5
6
7

49 At exercitus Afranii omnium rerum abundabat copia. multum erat frumentum proviſum, & convectum ſuperioribus temporibus: multum ex omni provincia comportabatur: magna copia pabuli ſuppetebat. harum rerum omnium facultates ſine ullo periculo pons Ilerdæ præbebat, & loca trans flumen integra, quo omnino Cæſar adire non poterat.

50 Eæ permanſerunt aquæ dies complures. conatus

natus eſt Cæſar reficere pontes. ſed nec magni-
tudo fluminis permittebat; neque ad ripam diſ-
poſitæ cohortes adverſariorum perfici patieban-
2 tur: quod illis prohibere erat facile, tum ipſius
fluminis natura, atque aquæ magnitudine, tum
quod ex totis ripis in unum atque anguſtum lo-
3 cum tela jaciebantur: atque erat difficile, eodem
tempore rapidiſſimo flumine opera perficere, &
tela vitare.

1 Nunciatur Afranio, magnos comitatus, qui 51
iter habebant ad Cæſarem, ad flumen conſtitiſſe.
venerant eo ſagittarii ex Ruthenis; equites ex
Gallia cum multis carris magniſque impedi-
2 mentis, ut fert Gallica conſvetudo. erant præ-
terea cujuſque generis hominum millia circiter
VI. cum ſervis liberiſque; ſed nullus ordo, nul-
lum imperium certum, quum ſuo quiſque conſi-
lio uteretur, atque omnes ſine timore iter face-
rent, uſi ſuperiorum temporum atque itinerum
3 licentia. Erant complures honeſti adoleſcentes,
ſenatorum filii, & equeſtris ordinis: erant lega-
tiones civitatum: erant legati Cæſaris. hos o-
4 mnes flumina continebant. ad hos opprimen-
dos cum omni equitatu, IIIque legionibus Afra-
nius de nocte proficiſcitur, imprudentesque an-
temiſſis equitibus aggreditur. celeriter tamen
ſeſe Galli equites expediunt, prœliumque com-
5 mittunt. hi dum pari certamine res geri potuit,
magnum hoſtium numerum pauci ſuſtinuere,
ſed, ubi ſigna legionum appropinquare cœpe-
runt, paucis amiſſis, ſeſe in montes proximos

Digitized by Google

conferunt. hoc pugnæ tempus magnum attulit 6
noſtris ad ſalutem momentum. nacti enim ſpa-
tium ſe in loca ſuperiora receperunt. deſiderati
ſunt eo die ſagittarii circiter CC. equites pauci,
calonum, atque impedimentorum non magnus
numerus.

52 His tamen omnibus annona crevit: quæ fere 1
res inopia non ſolum præſentis, ſed etiam futuri
temporis timore ingraveſcere conſvevit. jamque 2
ad denarios L. in ſingulos modios annona per-
venerat, & militum vires inopia frumenti dimi-
nuerat: atque incommoda in dies augebantur; 3
& tam paucis diebus magna erat rerum facta
commutatio, ac ſe fortuna inclinaverat: ut no-
ſtri magna inopia neceſſariarum rerum confli-
ctarentur; illi omnibus abundarent rebus, ſu-
perioresque haberentur. Cæſar iis civitatibus, 4
quæ ad ejus amicitiam acceſſerant, quo minor
erat frumenti copia, pecus imperabat; calones
ad longinquiores civitates dimittebat. ipſe præ-
ſentem inopiam, quibus poterat ſubſidiis tuta-
batur.

53 Hæc Afranius, Petrejusque, & eorum amici, 1
pleniora etiam atque uberiora Romam ad ſuos
perſcribebant. multa rumor fingebat: ut pene 2
bellum confectum videretur. Quibus literis
nunciisque Romam perlatis, magni domum
concurſus ad Afranium, magnæ gratulationes
fiebant. multi ex Italia ad Cn. Pompejum pro- 3
ficiſcebantur; alii, ut principes talem nuncium
attu-

attuliſſe; alii, ne eventum belli exſpectaſſe, aut ex omnibus noviſſimi veniſſe viderentur.

1 Quum in his anguſtiis res eſſet; atque omnes viæ ab Afranianis militibus equitibusque obſiderentur; nec pontes perfici poſſent: imperat militibus Cæſar, ut naves faciant, cujus generis eum ſuperioribus annis uſus Britanniæ docuerat, 5
2 carinæ primum ac ſtatumina ex levi materia fiebant: reliquum corpus navium, viminibus con-
3 textum, coriis integebatur, has perfectas carris junctis devehit noctu millia paſſuum à caſtris XXII. militesque his navibus flumen transportat; continentemque ripæ collem improviſu occupat. hunc celeriter, priusquam ab adverſariis
4 ſentiatur, communit. huc legionem poſtea transducit; atque ex utraque parte pontem in-
5 ſtitutum perficit biduo. ita commeatus, & qui frumenti cauſſa proceſſerant, tuto ad ſe recipit; & rem frumentariam expedire incipit.

1 Eodem die equitum magnam partem flumen transjecit; qui inopinantes pabulatores, & ſine ullo diſſipatos timore aggreſſi, quam maximum numerum jumentorum, atque hominum inter- 55
2 cipiunt: cohortibusque cetratis ſubſidio miſſis, ſcienter in duas partes ſeſe diſtribuunt; alii, ut prædæ ſubſidio ſint; alii, ut venientibus reſi-
3 ſtant, atque eos propellant: unamque cohortem, quæ temere ante ceteras extra aciem procurrerat, ſecluſam à reliquis circumveniunt, atque interficiunt; incolumesque cum magna præda eodem ponte in caſtra revertuntur.

56 Dum hæc ad Ilerdam geruntur, Maſſilienſes 1
uſi L. Domitii conſilio naves longas expediunt,
numero XVII. quarum erant XI. tectæ. multa 2
huc minora navigia addunt: ut ipſa multitudi-
ne noſtra claſſis terreatur: magnum numerum
ſagittariorum, magnum Albicorum, de quibus
ſupra demonſtratum eſt, imponunt: atque hos
præmiis, pollicitationibusque incitant. certas 3
ſibi depoſuit naves Domitius, atque has colonis,
paſtoribusque, quos ſecum adduxerat, complet.
ſic omnibus rebus inſtructa claſſe, magna fiducia
ad noſtras naves procedunt, quibus præerat D.
Brutus. hæ ad inſulam, quæ eſt contra Maſſiliam,
ſtationes obtinebant.

57 Erat multo inferior numero navium Brutus: 1
ſed delectos ex omnibus legionibus fortiſſimos
viros anteſignanos, centuriones Cæſar ei claſſi
attribuerat, qui ſibi id muneris depopoſcerant. 2
ii manus ferreas, atque harpagones paraverant:
magnoque numero pilorum, tragularum, reli-
quorumque telorum ſe inſtruxerant: ita, cogni-
to hoſtiũ adventu ſuas naves ex portu educunt,
cum Maſſilienſibus confligunt. pugnatum utrim- 3
que eſt fortiſſime, atque acerrime; neque mul-
tum Albici noſtris virtute cedebant; homines
aſperi & montani, exercitati in armis: atque ii 4
modo digreſſi à Maſſilienſibus recentem eorum
pollicitationem animis continebant; paſtores-
que indomiti, ſpe libertatis excitati, ſub oculis
domini ſuam probare operam ſtudebant.

58 Ipſi Maſſilienſes & celeritate navium, & ſcien- 1
tia

tia gubernatorum confiſi, noſtros eludebant, impetusque eorum excipiebant; &, quod licebat latiore ſpatio, producta longius acie, circumvenire noſtros, aut pluribus navibus adoriri ſingulas, aut remos transcurrentes detergere, ſi pos-
2 ſent contendebant: quum propius erat neceſſario ventum, ab ſcientia gubernatorum atque artificis, ad virtutem montanorum confugiebant.
3 Noſtri, quod minus exercitatis remigibus, minusque peritis gubernatoribus utebantur; qui repente ex onerariis navibus erant producti, neque dum etiam vocabulis armamentorum cognitis; tum etiam gravitate & tarditate navium impediebantur. factæ enim ſubito ex humida materia, non eundem uſum celeritatis habebant.
4 itaque, dum locus cominus pugnandi daretur, æquo animo ſingulas binis navibus objiciebant, atque injecta manu ferrea, & retenta utraque nave, diverſi pugnabant, atque in hoſtium naves tranſcendebant; & magno numero Albicorum & paſtorum interfecto, partem navium deprimunt; nonnullas cum hominibus capiunt, reliquas in portum compellunt. Eo die naves Maſſilienſium cum iis, quæ ſunt captæ, intereunt IX.

1 Hoc primum Cæſari ad Ilerdam nunciato, ſimul profecto ponte, celeriter fortuna mutatur.
2 illi perterriti virtute equitum, minus libere, minus audacter vagabantur: alias non longo ab caſtris progreſſi ſpatio, ut celerem receptum ha-
3 berent; anguſtius pabulabantur: alias, longiore circuitu, cuſtodias, ſtationesque equitum vitabant;

Digitized by Google

tabant; aut, aliquo accepto detrimento, aut procul equitatu viſo, ex medio itinere, projectis ſarcinis, fugiebant; poſtremo & plures intermittere dies, &, præter conſvetudinem omnium, noctu conſtituerant pabulari.

60 Interim Oſcenſes & Calagurritani, qui erant 1
cum Oſcenſibus contributi, mittunt ad eum legatos, ſeſeque imperata facturos pollicentur. hos Taraconenſes, & Jacetani, & Auſetani, & 2
paucis poſt diebus Illurgavonenſes, qui flumen Iberum attingunt, inſequuntur. petit ab his o- 3
mnibus, ut ſe frumento juvent; pollicentur, atque, omnibus undique conquiſitis jumentis, in caſtra deportant. tranſit etiam cohors Illurga- 4
vonenſis ad eum, cognito civitatis conſilio, & ſigna ex ſtatione transfert. magna celeriter fit commutatio rerum. perfecto ponte, magnis V. 5
civitatibus ad amicitiam adjunctis, expedita re frumentaria; exſtinctis rumoribus de auxiliis legionum, quæ cum Pompejo per Mauritaniam venire dicebantur, multæ longinquiores civitates ab Afranio deſciſcunt, & Cæſaris amicitiam ſequuntur.

61 Quibus rebus perterritis animis adverſario- 1
rum, Cæſar, ne ſemper magno circuitu per pontem equitatus eſſet mittendus, nactus idoneum locum, foſſas pedum XXX. in altitudinem complures facere inſtituit, quibus partem aliquam Sicoris averteret, vadumque in eo flumine efficeret. His pene effectis, magnum in timoem 2
Afranius Petrejusque perveniunt, ne omnino fru-

frumento pabuloque intercluderentur; quod multum Cæſar equitatu valebat: itaque conſtituunt ipſis locis excedere, & in Celtiberiam bel-
3 lum transferre. Huic conſilio ſuffragabatur etiam illa res, quod ex duobus contrariis generibus, quæ ſuperiore bello cum L. Sertorio ſteterant, civitates victæ nomen atque imperium abſentis timebant: quæ in amicitia manſerant, Pompeji magnis affectæ beneficiis eum diligebant: Cæſaris autem in barbaris erat nomen obſcurius. hinc magnos equitatus, magnaque auxilia exſpectabant; & ſuis locis bellum in hiemem ducere
4 cogitabant. Hoc inito conſilio, toto flumine Ibero naves conquirere, & Octogeſam adduci jubent. id erat oppidum poſitum ad Iberum, milliaque paſſuum à caſtris aberat XX. ad eum locum fluminis, navibus junctis, pontem imperat fieri: legionesque II. flumen Sicorim transducunt; caſtraque muniunt vallo pedum XII.

1 Qua re per exploratores cognita, ſummo labore militum Cæſar continuato diem noctemq; opere in flumine avertendo, huc jam rem deduxerat, ut equites, etſi difficulter, atque ægre fiebat, poſſent tamen, atque auderent flumen trans-
2 ire; pedites vero tantummodo humeris ac ſummo pectore exſtare; & quum altitudine aquæ, tum etiam rapiditate fluminis ad transeundum
3 non impedirentur. ſed tamen eodem fere tempore pons in Ibero prope effectus nunciabatur; & in Sicori vadum reperiebatur.

1 Jam vero eo magis illi maturandum iter exiſtima-

Digitized by Google

tabant; aut, aliquo accepto detrimento, aut pro-
cul equitatu viſo, ex medio itinere, projectis ſar-
cinis, fugiebant; poſtremo & plures intermit-
tere dies, &, præter conſvetudinem omnium, no-
ctu conſtituerant pabulari.

60 Interim Oſcenſes & Calagurritani, qui erant 1
cum Oſcenſibus contributi, mittunt ad eum le-
gatos, ſeſeque imperata facturos pollicentur.
hos Taraconenſes, & Jacetani, & Auſetani, & 2
paucis poſt diebus Illurgavonenſes, qui flumen
Iberum attingunt, inſequuntur. petit ab his o- 3
mnibus, ut ſe frumento juvent; pollicentur, at-
que, omnibus undique conquiſitis jumentis, in
caſtra deportant. tranſit etiam cohors Illurga- 4
vonenſis ad eum, cognito civitatis conſilio, &
ſigna ex ſtatione transfert. magna celeriter fit
commutatio rerum. perfecto ponte, magnis V. 5
civitatibus ad amicitiam adjunctis, expedita re
frumentaria; exſtinctis rumoribus de auxiliis
legionum, quæ cum Pompejo per Mauritaniam
venire dicebantur, multæ longinquiores civita-
tes ab Afranio deſciſcunt, & Cæſaris amicitiam
ſequuntur.

61 Quibus rebus perterritis animis adverſario- 1
rum, Cæſar, ne ſemper magno circuitu per pon-
tem equitatus eſſet mittendus, nactus idoneum
locum, foſſas pedum XXX. in altitudinem com-
plures facere inſtituit, quibus partem aliquam
Sicoris averteret, vadumque in eo flumine effi-
ceret. His pene effectis, magnum in timoem 2
Afranius Petrejusque perveniunt, ne omnino
fru-

frumento pabuloque intercluderentur; quod multum Cæſar equitatu valebat: itaque conſtituunt ipſis locis excedere, & in Celtiberiam bel-
3 lum transferre. Huic conſilio ſuffragabatur etiam illa res, quod ex duobus contrariis generibus, quæ ſuperiore bello cum L. Sertorio ſteterant, civitates victæ nomen atque imperium abſentis timebant: quæ in amicitia manſerant, Pompeji magnis affectæ beneficiis eum diligebant: Cæſaris autem in barbaris erat nomen obſcurius. hinc magnos equitatus, magnaque auxilia exſpectabant; & ſuis locis bellum in hiemem ducere
4 cogitabant. Hoc inito conſilio, toto flumine Ibero naves conquirere, & Octogeſam adduci jubent. id erat oppidum poſitum ad Iberum, milliaque paſſuum à caſtris aberat XX. ad eum locum fluminis, navibus junctis, pontem imperat fieri: legionesque II. flumen Sicorim transducunt; caſtraque muniunt vallo pedum XII.

1 Qua re per exploratores cognita, ſummo labore militum Cæſar continuato diem noctemq; opere in flumine avertendo, huc jam rem deduxerat, ut equites, etſi difficulter, atque ægre fiebat, poſſent tamen, atque auderent flumen trans-
2 ire; pedites vero tantummodo humeris ac ſummo pectore exſtare; & quum altitudine aquæ, tum etiam rapiditate fluminis ad transeundum
3 non impedirentur. ſed tamen eodem fere tempore pons in Ibero prope effectus nunciabatur; & in Sicori vadum reperiebatur.

1 Jam vero eo magis illi maturandum iter exiſtima-

Digitized by Google

ſtimabant. Itaque II. auxiliaribus cohortibus
Ilerdæ præſidio relictis, omnibus copiis Sicorim
tranſeunt, & cum II. legionibus, quas ſuperiori-
bus diebus transduxerant, caſtra conjungunt.
Relinquebatur Cæſari nihil, niſi uti equitatu
agmē adverſariorum male haberet, & carperet.
Pons enim ipſius magnum circuitum habebat;
ut multo breviore itinere illi ad Iberum perveni-
re poſſent. equites ab eo miſſi flumen tranſeunt, 3
& quum de tertia vigilia Petrejus atque Afra-
nius caſtra moviſſent, repente ſeſe ad noviſſi-
mum agmen oſtendunt; &, magna multitudine
circumcluſa, morari atque iter impedire inci-
piunt.

4 Prima luce ex ſuperioribus locis, quæ Cæſaris 1
caſtris erant conjuncta, cernebatur equitatus no-
ſtri prœlio noviſſimos illorum premi vehemen-
ter, ac nonnunquam ſuſtinere extremum agmen,
atque interrumpi: alias inferri ſigna, & univer- 2
ſarum cohortium impetu noſtros propelli, dein-
de rurſus converſos inſequi: totis vero caſtris
milites conturbari, & dolere, hoſtem ex mani-
bus dimitti, bellum neceſſario longius duci.
centuriones, tribunosque militum adire, atque 3
obſecrare, ut per eos Cæſar certior fieret, ne la-
bori ſuo, nec periculo parceret: paratos eſſe, ſeſe
poſſe & audere ea tranſire flumen, qua transdu-
ctus eſſet equitatus. quorum ſtudio & vocibus 4
excitatus Cæſar, etſi timebat tantæ magnitudinis
flumini exercitum objicere, conandum tamen,
atque experiendum judicat. itaque infirmiores 5
milites

milites ex omnibus centuriis deligi jubet, quo-
rum aut animus, aut vires videbantur ſuſtinere
6 non poſſe. hos cum legione una præſidio caſtris
relinquit: reliquas legiones expeditas educit;
magnoque numero jumentorum in flumine ſu-
pra atque infra conſtituto, transducit exercitum.
7 pauci ex his militibus vi fluminis abrepti ab e-
quitatu excipiuntur, ac ſublevantur. interiit ta-
men nemo. transducto incolumi exercitu, co-
pias inſtruit; triplicemque aciem ducere incipit,
8 ac tantum fuit in militibus ſtudium, ut, millium
VI. addito circuitu, magnaque ad vadum flumi-
nis mora interpoſita, eos qui de tertia vigilia ex-
iſſent, ante horam diei IX. conſequerentur.

1 Quos ubi Afranius procul (viſos) cum Petrejo 65
conſpexit, nova re perterritus, locis ſuperiori-
2 bus conſiſtit, aciemque inſtruit. Cæſar in cam-
pis exercitum reficit, ne defeſſum prœlio obji-
ciat. rurſus conantes progredi inſequitur & mo-
3 ratur. illi neceſſario maturius, quam conſtitue-
rant, caſtra ponunt. ſuberant enim montes, atq;
à millibus paſſuum V. itinera difficilia atque an-
4 guſta excipiebant. hos intra montes ſe recipie-
bant, ut equitatum effugerent Cæſaris; præſi-
diisq; in anguſtiis collocatis, exercitum itinere
prohiberent; ipſi ſine periculo, ac timore, Ibe-
5 rum copias transducerent. quod fuit illis conan-
dum, atque omni ratione efficiendum: ſed totius
diei pugna, atque itineris labore defeſſi rem in
poſterum diem diſtulerunt. Cæſar quoque in
proximo colle caſtra ponit.

Media

Digitized by Google

inopiam ſuſtinere, confiderent. ſed, ubi paulla- 3
tim retorqueri agmen ad dextram conſpexerunt; jamque primos ſuperare regionem caſtrorum, animadverterunt; nemo erat adeo tardus, aut fugiens laboris, quin ſtatim caſtris exeundum, atque occurrendum putaret. Conclamatur ad 4
arma; atque omnes copiæ, paucis præſidio relictis cohortibus, exeunt, rectoque ad Iberum itinere contendunt.

Erat in celeritate omne poſitum certamen, uti 1
prius anguſtias monteſque occuparent: ſed exercitum Cæſaris viarum difficultates tardabant; Afranii copias equitatus Cæſaris inſequens morabatur. res tamen ab Afranianis huc erat neceſ- 2
ſario deducta, ut, ſi priores montes, quos petebant, attigiſſent, ipſi periculum vitarent, impedimenta totius exercitus, cohorteſque in caſtris relictas ſervare non poſſent, quibus interclusis exercitu Cæſaris, auxilium ferri nulla ratione poterat. confecit prior iter Cæſar; atque ex magnis 3
rupibus nactus planiciem, in hac contra hoſtem aciem inſtruit. Afranius, quum ab equitatu noviſſimum agmen premeretur, & ante ſe hoſtem videret, collem quendam nactus, ibi conſtitit. ex eo loco IV. cetratorum cohortes in montem, 4
qui erat in conſpectu omnium exceſſiſſimus, mittit. hunc magno curſu concitatos jubet occupare, eo conſilio, uti ipſe eodem omnibus copiis contenderet, & mutato itinere, jugis Octogeſam perveniret. hunc quum obliquo itinere 5
cetrati peterent; conſpicatus equitatus Cæſaris,

in

in cohortes impetum facit: nec minimam par-
tem temporis equitum vim cetrati ſuſtinere po-
tuerunt, omneſque ab his circumventi, in con-
ſpectu utriuſque exercitus interficiuntur.
1 Erat occaſio bene gerendæ rei, neque vero id 71
Cæſarem fugiebat, tanto ſub oculis accepto de-
trimento, perterritum exercitum ſuſtinere non
poſſe, præſertim circumdatum undique equita-
tu, quum in loco æquo atque aperto confligere-
tur. idque ex omnibus partibus ab eo flagitaba-
2 tur. Concurrebant legati, centuriones, tribu-
nique mil. ne dubitaret prœlium committere:
3 omnium eſſe militum paratiſſimos animos: A-
franianos contra multis rebus ſui timoris ſigna
miſiſſe; quod ſuis non ſubveniſſent; quod de
colle non decederent; quod vix equitum incur-
ſus ſuſtinerent; collatiſque in unum locum ſi-
gnis conferti; neque ordines, neque ſigna ſerva-
4 rent. quod ſi iniquitatem loci timeret, datum
iri tamen aliquo loco pugnandi facultatem;
quod certe inde decedendum eſſet Afranio, nec
ſine aqua permanere poſſet.
1 Cæſar in eam ſpem venerat, ſe ſine pugna & 72
ſine vulnere ſuorum res conficere poſſe; quod
2 re frumentaria adverſarios interclusiſſet. cur
etiam ſecundo prœlio aliquos ex ſuis amitteret?
cur vulnerari pateretur optime meritos de ſe mi-
lites? cur denique fortunam periclitaretur?
præſertim quum non minus eſſet imperatoris,
3 conſilio ſuperare, quam gladio: movebat etiam
iam miſericordia civium, quos interficiendos vi-

debat: quibus ſalvis atque incolumibus rem ob-
tinere malebat. hoc conſilium Cæſaris à pleris-
que non probabatur. Milites vero palam inter 4
ſe loquebantur; quoniam talis occaſio victoriæ
dimitteretur, etiam quum vellet Cæſar, ſeſe non
eſſe pugnaturos. ille in ſua ſententia perſeverat;
& paullum ex eo loco digreditur, ut timorem
adverſariis minuat. Petrejus atque Afranius, 5
oblata facultate in caſtra ſeſe referunt. Cæſar
præſidiis montibus diſpoſitis, omni ad Iberum
intercluſo itinere, quam proxime poteſt hoſtium
caſtris caſtra communit.

73 Poſtero die duces adverſariorum perturbati, 1
quod omnem rei frumentariæ, fluminisque Ibe-
ri ſpem amiſerant, de reliquis rebus conſulta-
bant. erat unum iter, Ilerdam ſi reverti vellent, 2
alterum, ſi Tarraconem peterent. Hæc conſul-
tantibus eis, nunciatur, aquatores ab equitatu
premi noſtro: qua re cognita, crebras ſtationes 3
diſponunt equitum, & cohortium alariarum:
legionariasque interjiciunt cohortes; vallumq;
ex caſtris ad aquam deducere incipiunt; ut intra
munitionem & ſine tempore, & ſine ſtationibus
aquari poſſent. id opus inter ſe Petrejus atque
Afranius partiuntur; ipſique, perficiendi operis
cauſſa, longius progrediuntur.

74 Quorum diſceſſu liberam nacti milites collo- 1
quiorum facultatem, vulgo procedunt; & quem
pleriſque in caſtris notum aut municipem habe-
bat, conquirit, atque vocat. primum agunt gra-
tias omnes omnibus, quod ſibi perterritis pridie

pe-

Digitized by Google

peperciſſent : eorum ſe beneficio vivere : deinde
imperatoris fidem quærunt, rectene ſe illi ſint
commiſſuri ; &, quod non ab initio fecerint, ar-
maque cum hominibus neceſſariis, & conſangvi-
3 neis contulerint, conqueruntur. His provocati
ſermonibus, fidem ab imperatore de Petreji &
Afranii vita petunt ; ne quod in ſe ſcelus conce-
piſſe, neu ſuos prodidiſſe videantur: quibus con-
firmatis rebus, ſe ſtatim ſigna tranſlaturos con-
4 firmant ; legatosq; de pace primorum ordinum
centuriones ad Cæſarem mittunt. Interim alii
ſuos in caſtra, invitandi cauſſa, adducunt ; alii
ab ſuis abducuntur ; adeo, ut una caſtra jam fa-
cta ex binis viderentur. compluresque tribuni
5 militum, & centuriones ad Cæſarem veniunt, ſe-
que ei commendant. hoc idem fit à principibus
Hiſpaniæ ; quos illi evocaverant, & ſecum in ca-
ſtris habebant obſidum loco. ii ſuos notos ho-
ſpitesque quærebant, per quem quisque eorum
6 aditum commendationis haberet ad Cæſarem.
Afranii etiam filius adoleſcens, de ſua & parentis
7 ſui ſalute, cum Cæſare, per Sulpicium legatum,
agebat. erant plena lætitia & gratulatione omnia;
eorum, qui tanta pericula vitaſſe ; & eorum, qui
ſine vulnere tantas res confeciſſe videbantur.
magnumq; fructum ſuæ priſtinæ lenitatis omni-
um judicio Cæſar ferebat ; conſiliumque ejus à
cunctis probabatur.

1 Quibus rebus nunciatis Afranio, ab inſtituto 75
opere diſcedit, ſeque in caſtra recipit ; ſic para-
tus, ut videbatur, ut, quicunque accidiſſet caſus,

hunc quieto & æquo animo ferret. Petrejus vero
non deſerit ſeſe; armat familiam; cum hac, &
prætoria cohorte cetratorum, barbariſque equi-
tibus paucis, beneficiariis ſuis, quos ſuæ cuſtodiæ
cauſſa habere conſveverat, improviſo ad vallum
advolat; colloquia militum interrumpit; no-
ſtros repellit ab caſtris: quos deprehendit, inter- 3
ficit. reliqui coëunt inter ſe, & repentino peri-
culo exterriti ſiniſtras ſagis involvunt, gladios-
que diſtringunt; atque ita ſe à cetratis, equiti-
busque defendunt, caſtrorum propinquitate
confiſi; ſeque in caſtra recipiunt; & ab iis co-
hortibus, quæ erant in ſtatione ad portas, defen-
duntur.

76 Quibus rebus confectis, flens Petrejus mani- 1
pulos circuit; milites appellat; neu ſe, neu
Pompejum abſentem Imperatorem ſuum adver-
ſariis ad ſupplicium transdant, obſecrat. fit cele-
riter concurſus in prætorium. Poſtulat, ut jurent 2
omnes, ſe exercitum ducesque non deſerturos,
neque prodituros, neq; ſibi ſeparatim à reliquis
conſilium capturos. Princeps in hæc verba ju-
rat. ipſe in idem jusjurandum adigit Afranium; 3
ſubſequuntur tribuni militum, centurionesque,
centuriatim producti milites idem jurant; edi- 4
cunt, penes quem quoque ſit miles Cæſaris, ut
producatur. productos palam in prætorio in-
terficiunt. ſed pleroſque ii quos receperant, ce-
lant, noctuque per vallum emittunt. ſic terror 5
oblatus à ducibus, crudelitas in ſupplicio, nova
religio jusjurandi, ſpem præſentis deditionis
ſuſtu-

Digitized by Google

ſuſtulit, menteſque militum convertit, & rem ad priſtinam belli rationem redegit.

Cæſar milites adverſariorum, qui in caſtra per 1
tempus colloquii venerant, ſumma diligentia
conquiri & remitti jubet. ſed ex numero tribu- 2
norum militum centurionumque nonnulli ſua
voluntate apud eum remanſerunt, quos ille poſtea magno in honore habuit. centuriones in ampliores ordines, equites Romanos in Tribunitium reſtituit honorem.

8 Premebantur Afraniani pabulatione, aqua- 1
bantur ægre; frumenti copiam legionarii nonnullam habebant, quod dierum XXII. ab Ilerda
frumentum juſſi erant efferre. Cetrati, auxi- 2
liareſque nullam, quorum erant & facultates ad parandum exiguæ, & corpora inſveta ad onera portanda. itaque magnus eorum quotidie nu-
merus ad Cæſarem perfugiebat. In his erat an- 3
guſtiis res: ſed ex propoſitis conſiliis duobus explicitius videbatur Ilerdam reverti, quod ibi paullulum frumenti reliquerant. ibi ſe reliquum
conſilium explicaturos confidebant. Tarraco 4
aberat longius: quo ſpatio plures rem poſſe caſus recipere intelligebant. hoc probato conſilio
ex caſtris proficiſcuntur. Cæſar equitatu præ- 5
miſſo, qui noviſſimum agmen carperet, atque impediret, ipſe cum legionibus ſubſequitur, nullum intercedebat tempus, quin extremi cum equitibus prœliarentur.

9 Genus erat hoc pugnæ: Expeditæ cohortes 1
noviſſimum agmen claudebant: pluresque in

locis campeſtribus ſubſiſtebant: ſi mons erat ad- 2
ſcendendus, facile ipſa loci natura periculum repellebat: quod ex locis ſuperioribus, qui antecesſerant, ſuos adſcendentes protegebant. quum vallis, aut locus declivis ſuberat; neque 3
ii, qui anteceſſerant, morantibus opem ferre poterant; equites vero ex loco ſuperiore in adverſos tela conjiciebant: tum magno erat in periculo res; tum inquirebant, ut, quum ejusmodi eſſet 4
locis appropinquatum, legionum ſigna conſiſtere juberent, magnoque impetu equitatum repellerent; eo ſummoto, repente incitato curſu ſeſe in valles univerſi dimittere, atque ita transgreſſi rurſus in locis ſuperioribus conſiſtere. nam 5
tantum ab equitum ſuorum auxiliis aberant, quorum numerum habebant magnum, ut eos ſuperioribus perterritos prœliis, in medium reciperent agmen, ultroque eos tuerentur: quorum nulli ex itinere excedere licebat, quin ab equitatu Cæſaris exciperetur.

80 Tali dum pugnatur modo; lente, ac paulla- 1
tim proceditur, crebroque, ut ſint auxilio ſuis, ſubſiſtunt, ut tum accidit. millia enim progreſſi 2
IV. vehementiusq; peragitati ab equitatu, montem excelſum capiunt: ibique una à fronte contra hoſtem caſtra muniunt, neque jumentis onera deponunt. ubi Cæſaris caſtra poſita, ta- 3
bernaculaque conſtituta, & dimiſſos equites pabulandi cauſſa animadvertere; ſeſe ſubito proripiunt hora circiter VI. ejusdem diei; & ſpem nacti moræ diſceſſu noſtrorum equitum, iter facere

cere incipiunt. quare animadverſa, Cæſar eductis legionibus ſubſequitur; præſidio impedimentis paucas cohortes relinquit; hora X. ſubſequi pabulatores, equitesque revocari jubet. celeriter equitatus ad quotidianum itineris officium revertitur. pugnatur acriter ad noviſſimū agmen, adeo ut pene terga convertant: compluresque milites, etiam nonnulli centuriones interficiuntur. Inſtabat agmen Cæſaris, atque univerſum imminebat.

1 Tum vero neque ad explorandum idoneum 81
locum caſtris, neque ad progrediendum data facultate, conſiſtunt neceſſario, & procul ab aqua,
2 & natura iniquo loco caſtra ponunt. ſed iisdem de cauſſis Cæſar, quæ ſupra ſunt demonſtratæ, prœlio non laceſſit, & eo die tabernacula ſtatui paſſus non eſt; quo paratiores eſſent ad inſequendum omnes, ſive noctu, ſive interdiu erumpe-
3 rent. illi animadverſo vitio caſtrorum, tota nocte munitiones proferunt, caſtraque caſtris convertunt. hoc idem poſtero die à prima luce faciunt, totumque in ea re diem conſumunt. ſed quantum opere proceſſerant, & caſtra protulerant, tanto aberant ab aqua longius; & præſenti
4 malo aliis malis remedia dabantur. prima nocte aquandi cauſſa nemo egreditur ex caſtris. proximo die, præſidio in caſtris relicto, univerſas ad aquam copias educunt: pabulatum emittitur
5 nemo. his eos ſupplices male haberi Cæſar & neceſſariam ſubire deditionem, quam prœlio decertare, malebat. conatur tamen eos vallo foſ-

Digitized by Google

ſaque circumvenire; ut quam maxime repentinas eorum eruptiones demoretur, quo neceſſario deſcenſuros exiſtimabat. illi & inopia pabu- 6
li adducti, & quo eſſent ad iter expeditiores, omnia ſarcinaria jumenta interfici jubent.

82 In his operibus, conſiliisque biduum conſu- 1
mitur. Tertio die magna jam pars operis Cæſaris proceſſerat. Illi impediendæ rei cauſſa, hora circiter IIX. ſigno dato, legiones educunt, aciemque ſub caſtris inſtruunt. Cæſar ab opere 2
legiones revocat, equitatum omnem convenire jubet; aciem inſtruit. contra opinionem enim militum, famamque omnium, videri prœlium diffugiſſe, magnum detrimentum afferebat. ſed eisdem de cauſſis, quæ ſunt cognitæ, quo mi- 3
nus dimicare vellet, movebatur; atque hoc etiam magis, quod ſpatii brevitas, etiam in fugam conjectis adverſariis, non multum ad ſummam victoriæ juvare poterat. non enim amplius pe- 4
dum millibus II. ab caſtris caſtra diſtabant. hinc duas partes acies occupabant. tertia vacabat ad incurſum atque impetum militum relicta. ſi prœ- 5
lium committeretur, propinquitas caſtrorum celerem ſuperatis ex fuga receptum dabat. Hac de cauſſa conſtituerat ſigna inferentibus reſiſtere, prior prœlio non laceſſere.

83 Acies erat Afraniana duplex, legio V. & III. 1
in ſubſidiis locum alariæ cohortes obtinebant. Cæſaris triplex: ſed primam aciem quaternæ cohortes ex V. legione tenebant. has ſubſidiariæ ternæ, & rurſus aliæ totidem, ſuæ cujusque legio- 2
nis

nis, ſubſequebantur. ſagittarii funditoreſque
media continebantur acie, equitatus latera cin-
3 gebat. Tali inſtructa acie, tenere uterque propo-
ſitum videbatur; Cæſar, ut niſi coactus, prœlium
non committeret; ille, ut opera Cæſaris impe-
diret. producitur tamen res; aciesque ad ſolis
4 occaſum continentur. inde utrique in caſtra diſ-
cedunt. Poſtero die munitiones inſtitutas Cæ-
ſar parat perficere. illi vadum fluminis Sicoris
5 tentare, ſi tranſire poſſent. qua re animadverſa
Cæſar Germanos levis armaturæ, equitumque
partem flumen transjicit, crebrasque in ripis cu-
ſtodias diſponit.

1 Tandem, omnibus rebus obſeſſi, quartum jam 84
diem ſine pabulo retentis jumentis, aquæ, ligno-
rum & frumenti inopia, colloquium petunt; &,
2 id ſi fieri poſſit, ſemoto à militibus loco. ubi id
à Cæſare negatum, &, palam ſi colloqui vel-
lent, conceſſum eſt; datur obſidis loco Cæſari
filius Afranii. venitur in eum locum, quem Cæ-
ſar deligit, audiente utroque exercitu, loquitur
3 Afranius: Non eſſe aut ipſi, aut militibus ſuc-
cenſendum, quod fidem erga Imperatorem ſuum
Cn. Pompejum conſervare voluerint: ſed ſatis
jam feciſſe officio, ſatisque ſupplicii tuliſſe per-
4 peſſos omnium rerum inopiam: nunc vero, pe-
ne ut feminas circummunitos, prohiberi aqua,
prohiberi ingreſſu: neque corpore dolorem,
neque animo ignominiam ferre poſſe: itaque ſe
5 victos confiteri: orare atque obſecrare, ſi quis
locus miſericordiæ relinquatur, ne ad ultimum

Digitized by Google

ſupplicium progredi neceſſe habeant. Hæc quam
poteſt demiſiſſime atque ſubjectiſſime exponit.
85 Ad ea Cæſar reſpondit: Nulli omnium has 1
partes, vel querimoniæ, vel miſerationis, minus
conveniſſe. reliquos enim omnes ſuum officium 2
præſtitiſſe; ſe, qui etiam bona conditione, & lo-
co, & tempore æquo confligere noluerit, ut
quum integerrima eſſent ad pacem omnia; exer-
citum ſuum, qui injuria etiam accepta, ſuisque
interfectis, quos in ſua poteſtate habuit, conſer-
varit, & texerit; illius denique exercitus mili-
tes, qui per ſe de concilianda pace egerint; qua
in re omnium ſuorum vitæ conſulendum puta-
runt. ſic omnium ordinum partes in miſericor- 3
dia conſtitiſſe: ipſos duces à pace abhorruiſſe:
eos neque colloquii, neque induciarum jura ſer-
vaſſe, & homines imperitos, & per colloquium
deceptos crudeliſſime interfeciſſe. Accidiſſe igi- 4
tur his, quod plerumque hominibus nimia per-
tinacia atque arrogantia accidere ſoleat, uti eo
recurrant, & id cupidiſſime petant, quod paullo
ante contempſerint: neque nunc ſe illorum hu- 5
militate, neque aliqua temporis opportunitate
poſtulare, quibus rebus augeantur opes ſuæ, ſed
eos exercitus, quos contra ſe multos jam annos
aluerint, velle dimitti: neque enim VI. legiones 6
alia de cauſſa miſſas in Hiſpaniam ſeptimamque
ibi conſcriptam, neque tot tantasque claſſes pa-
ratas, neque ſummiſſos duces, rei militaris pe-
ritos. nihil horum ad pacandas Hiſpanias, nihil 7
ad uſum provinciæ proviſum, quæ, propter diu-
turni-

Digitized by Google

turnitatem pacis, nullum auxilium deſiderarit.
8 omnia hæc jampridem contra ſe parari: in ſe novi generis imperia conſtitui; ut idem ad portas urbanis præſideat rebus, & duas bellicoſiſſimas
9 provincias abſens tot annos obtineat: in ſe jura magiſtratuum commutari, ne ex prætura, & conſulatu, ut ſemper, ſed per paucos probati & electi in provincias mittantur: in ſe ætatis excuſationem nihil valere, quod ſuperioribus bellis
10 probati ad obtinendos exercitus evocentur: in ſe uno non ſervari, quod ſit omnibus datum ſemper imperatoribus, ut rebus feliciter geſtis aut cum honore aliquo, aut certe ſine ignominia domum revertantur, exercitumque dimittant. Quæ ta-
11 men omnia & ſe tuliſſe patienter, & ſe laturum: neque nunc id agere, ut ab illis abductum exercitum teneat ipſe, quod tamen ſibi difficile non ſit; ſed, ne illi habeant, quo contra ſe uti poſſint: proinde, ut eſſet dictum, provinciis excederent,
12 exercitumque dimitterent. ſi id ſit factum, nociturum ſe nemini. hanc unam, atque extremam pacis eſſe conditionem.

1 Id vero militibus fuit pergratum, & jucundum, ut ex ipſa ſignificatione potuit cognoſci; ut, qui aliquid victi incommodi exſpectaviſſent,
2 ultro inde præmium miſſionis ferrent. nam quum de loco & tempore ejus rei controverſia inferretur, & voce & manibus univerſi ex vallo, ubi conſtiterant, ſignificare cœperunt, ut ſtatim dimitterentur: neque omni interpoſita fide firmum eſſe poſſe, ſi in aliud tempus differretur: pau-

paucis quum eſſet in utramq; partem verbis diſ- 3
putatum; res huc deducitur, ut ii, qui habeant domicilium, aut poſſeſſiones in Hiſpania ſtatim; reliqui ad Varum flumen dimittantur. ne quid 4
eis noceretur, neve quis invitus ſacramento dicere cogeretur à Cæſare, cavetur.

87 Cæſar eo ex tempore, dum ad flumen Varum 1
veniatur, ſe frumentum daturum, pollicetur. addit etiam, ut, quid quisque eorum in bello amiſerit, quæ ſint penes milites ſuos, iis, qui amiſerint, reſtituatur: militibus, æqua facta æſtimatione, pecuniam pro iis rebus ſolvit. quascun- 2
que poſtea controverſias inter ſe milites habuerant, ſua ſponte ad Cæſarem intus adierunt. Pe- 3
trejus atque Afranius quum ſtipendium ab legionibus, pene ſeditione facta, flagitaretur, cujus illi diem nondum veniſſe dicerent, Cæſar ut cognoſceret, poſtulant; eoque utrique, quod ſtatuit, contenti fuerunt. Parte circiter tertia 4
exercitus eo biduo dimiſſa, II. legiones ſuas antecedere, reliquas ſubſequi juſſit; ut non longo inter ſe ſpatio caſtra facerent: eique negotio Q. Fuſium Kalenum legatum præfecit. hoc ejus præ- 5
ſcripto ex Hiſpania ad Varum flumen eſt iter factum, atque ibi reliqua pars exercitus dimiſſa eſt.

Digitized by Google

LIBER II.

1 Dum hæc in Hiſpania geruntur, C. Trebo- 1
nius legatus, qui ad oppugnationem
Maſſiliæ relictus erat, duabus ex partibus
aggerem, vineas, turresque ad oppidum
2 agere inſtituit. una erat proxima portui, navali-
busque; altera ad partem, qua eſt aditus (ex
Gallia atque Hiſpania ad id mare, quod adigit)
3 ad oſtium Rhodani. Maſſilia enim fere ex III.
oppidi partibus mari alluitur. reliqua quarta
eſt, quæ aditum habet à terra. hujus quoque ſpa-
tii pars ea, quæ ad arcem pertinet, loci natura, &
valle altiſſima munita longam & difficilem ha-
4 bet oppugnationem. ad ea perficienda opera C.
Trebonius magnam jumentorum atque homi-
num multitudinem ex omni provincia vocat;
vimina materiamque comportari jubet. quibus
comparatis rebus, aggerem in altitudinem pe-
dum LXXX. exſtruit.

1 Sed tanti erant antiquitus in oppido omnium 2
rerum ad bellum apparatus, tantaque multitudo
tormentorum, ut eorum vim nullæ contextæ vi-
2 minibus vineæ ſuſtinere poſſent. Aſſeres enim
pedum XII. cuſpidibus præfixi, atque hi maximis
baliſtis miſſi per IV. ordines cratium (in terra)
3 defigebantur. itaque pedalibus lignis conjunctis
inter ſe porticus integebantur; atque hac agger
4 inter manus proferebatur. antecedebat teſtudo
pedum LX. æquandi loci cauſſa (facta; item) ex
5 fortiſſimis lignis, involuta omnibus rebus, qui-
bus ignis jactus & lapides defendi poſſent. ſed
magni-

Digitized by Google

magnitudo operum, altitudo muri, atque turri-
um, multitudo tormentorum omnem admini-
ſtrationem tardabat. tum crebræ per Albicos e-
ruptiones fiebant ex oppido; ignesque aggeri
& turribus inferebantur, quæ facile noſtri repel-
lebant milites; magniſque ultro illatis detri-
mentis, eos, qui eruptionem fecerant, in oppi-
dum rejiciebant.

3 Interim L. Naſidius ab Cn. Pompejo cum claſ- 1
ſe navium XVI. in quibus paucæ erant æratæ, L.
Domitio Maſſilienſibusque ſubſidio miſſis, fre-
to Siciliæ, imprudente atque inopinante Curio-
ne, provehitur: appulſisque Meſſanam navibus, 2
atque inde, propter repentinum terrorem, prin-
cipum ac Senatus fuga facta, ex navalibus eorum
unam deducit. Hac adjuncta ad reliquas naves, 3
curſum Maſſiliam verſus perficit; præmiſſaque
clam navicula, Domitium Maſſilienſesque de
ſuo adventu certiores facit; eosque magnope-
re hortatur, ut rurſus cum Bruti claſſe, additis ſuis
auxiliis, confligant.

4 Maſſilienſes poſt ſuperius incommodum ve- 1
teres ad eundem numerum ex navalibus produ-
ctas naves refecerant, ſummaque induſtria ar-
maverant; remigum gubernatorumque magna 2
copia (ſuppetebat,) piſcatoriasque adjecerant,
atque contexerant, ut eſſent ab ictu telorum re-
miges tuti: has ſagittariis tormentisque com-
pleverant. Tali modo inſtructa claſſe omnium 3
ſeniorum, matrum familiæ, virginum precibus,
& fletu excitati, ut extremo tempore civitati
ſub-

Digitized by Google

ſubvenirent, non minore animo ac fiducia, quam
4 ante dimicaverant, naves conſcendunt. Communi enim fit vitio naturæ, ut inviſis, latitantibus atque incognitis rebus magis confidamus, vehementiusque exterreamur; ut tum accidit. adventus enim L. Naſidii ſumma ſpe & volunta-
5 te civitatem compleverat. nacti idoneum ventum ex portu exeunt, & Tauroenta, quod eſt caſtellum Maſſilienſium, ad Naſidium perveniunt; ibique naves expediunt: rurſusque ſe ad confligendum animo confirmant; & conſilia communicant. dextra pars Maſſilienſibus attribuitur, ſiniſtra Narſidio. eodem Brutus contendit, aucto navium numero.

1 Nam ad eas, quæ factæ fuerant Arelate per 5
Cæſarem, captivæ Maſſilienſum acceſſerant VI. has ſuperioribus refecerat diebus, atque omni-
2 bus rebus inſtruxerat. itaque ſuos cohortatus, quos integros ſuperaviſſent, ut victos contemnerent, plenus ſpei bonæ atque animi adverſus eos
3 proficiſcitur. facile erat ex caſtris C. Trebonii, atque omnibus ſuperioribus locis proſpicere in urbem, ut omnis juventus, quæ in oppido remanſerat, omnesque ſuperioris ætatis, cum liberis, atque uxoribus, publicisque cuſtodiis, aut ex muro ad cœlum manus tenderent, ut templa Deorum immortalium adirent, & ante ſimula-
4 cra projecti victoriam ab Diis expoſcerent. neque erat quisquam omnium, qui non in ejus diei caſu ſuarum omnium fortunarum eventum conſiſtere exiſtimaret. nam & honeſti ex juventute,

& cujuſque ætatis ampliſſimi, nominatim evo-
cati atque obſecrati naves conſcenderant; ut, ſi
quid adverſi accidiſſet, ne ad conandum quidem
ſibi quidquam reliqui fore viderent: ſi ſupera-
viſſent vel domeſticis opibus, vel externis auxi-
liis, de ſalute urbis confiderent.

6 Commiſſo prœlio, Maſſilienſibus res nulla ad
virtutem defuit: ſed memores eorum præce-
ptorum, quæ paullo ante ab ſuis acceperant, hoc
animo decertabant, ut nullum aliud tempus ad
conandum habituri viderentur, &, quibus in pu-
gna vitæ periculum accideret, non ita multo ſe
reliquorum civium fatum antecedere exiſtima-
rent, quibus urbe capta eadem eſſet belli fortuna
patienda. deductiſque noſtris paullatim navi- 2
bus, & artificio gubernatorum mobilitati navi-
um locus dabatur; & ſi quando noſtri faculta-
tem nacti ferreis injectis manibus, navem religa-
verant, undique ſuis laborantibus ſuccurrebant.
Neque vero conjuncti Albicis cominus pugnan- 3
do deficiebant: neque multum cedebant virtute
noſtris. ſimul ex minoribus navibus magna vis
eminus miſſa telorum, multa noſtris de impro-
viſo imprudentibus atque impeditis vulnera in-
ferebant: conſpicatæque naves triremes II. na- 4
vem D. Bruti, quæ ex inſigni facile agnoſci pote-
rat, duabus ex partibus ſeſe in eam incitaverant:
ſed tantum re proviſa Brutus celeritate navis eni-
ſus eſt, ut parvo momento antecederet. illæ adeo 5
graviter inter ſe incitatæ conflixerunt, ut vehe-
mentiſſime utræque ex concurſu laborarent; al-

tera

tera vero, perfracto roſtro, tota collabefieret.
6 qua re animadverſa, quæ proximæ ei loco ex
Bruti claſſe naves erant, in eas impeditas impe-
tum faciunt, celeriterque ambas deprimunt.
1 Sed Naſidianæ naves nulli uſui fuerunt, cele- 7
riterque pugna exceſſerunt. non enim has aut
conſpectus patriæ, aut propinquorum præcepta
ad extremum vitæ periculum adire cogebant.
2 itaq; ex eo numero navium nulla deſiderata eſt:
ex Maſſilienſium claſſe V. ſunt depreſſæ. IV. captę.
I. cum Naſidianis profugit: quæ omnes citerio-
3 rem Hiſpaniam petiverant. at ex reliquis una
præmiſſa Maſſiliam, hujus nuncii perferendi gra-
tia, quum jam appropinquaret urbi omnis ſeſe
multitudo ad cognoſcendum effudit: ac, re co-
gnita, tantus luctus excepit, ut urbs ab hoſtibus
4 capta eodem veſtigio videretur. Maſſilienſes
tamen nihilo ſequius ad defenſionem urbis reli-
qua apparare cœperunt.
1 Eſt animadverſum ab legionariis, qui dexte- 8
ram partem operi adminiſtrabant, ex crebris
hoſtium eruptionibus magno ſibi eſſe præſidio
poſſe, ſi pro caſtello ac receptaculo, turrim ex la-
tere ſub muro feciſſent: quam primo ad repenti-
2 nos incurſus humilem parvamque fecerant. huc
ſe referebant: hinc, ſi qua major oppreſſerat vis,
propugnabant: hinc ad repellendum & proſe-
3 quendum hoſtem procurrebant. patebat hæc
quoquo verſus pedes XXX: ſed parietum craſſi-
tudo pedum V. poſtea vero, ut eſt rerum omni-
um magiſter uſus, hominum adhibita ſollertia,

Digitized by Google

inventum eſt, magno eſſe uſui poſſe, ſi hæc eſſet in altitudinem turris elata. id hac ratione perfectum eſt.

1 Ubi turris altitudo perducta eſt ad contabulationem: eam in parietes inſtruxerunt ita, ut capita tignorum extrema parietum ſtructura tegerentur: ne quid emineret, ubi ignis hoſtium inhæreſceret. hanc inſuper contignationem, 2
quantum tectum plutei ac vinearum paſſum eſt, laterculo adſtruxerunt: ſupraque eum locum duo tigna transverſa injecerant non longe ab extremis parietibus, quibus ſuſpenderent eam contignationem, quæ turri tegumento eſſet futura: ſupraque ea tigna directo transverſas trabes injecerunt, eaſque aſſeribus religaverunt. has tra- 3
bes paullo longiores, atque eminentiores, quam extremi parietes erant, effecerunt; ut eſſet, ubi tegumenta præpendere poſſent, ad defendendos ictus ac repellendos, dum inter eam contignationem parietes exſtruerentur: eamque contabulationem ſummam lateribus lutoque conſtraverunt, ne quid ignis hoſtium nocere poſſet; centoneſque inſuper injecerunt; ne aut tela tormentis miſſa tabulationem perfringerent, aut ſaxa ex catapultis lateritium diſcuterent. ſtorias 4
autem ex funibus anchorariis tres in longitudinem parietum turris latas IV. pedes fecerunt: eaſq; ex III. partibus, quæ ad hoſtes vergebant, eminentibus trabibus circum turrem præpendentes religaverunt. quod unum genus tegumenti aliis locis erant experti nullo telo neque tor-

Digitized by Google

5 tormento tranſjici poſſe. ubi vero ea pars turris, quæ erat perfecta, tecta atque munita eſt ab omni ictu hoſtium; pluteos ad alia opera adduxerunt: turris tectum per ſe ipſum prehenſionibus ex contignatione prima ſuſpendere ac tollere cœperunt: ubi quantum ſtoriarum demiſſio patie-
6 batur, tantum elevabant. Intra hæc tegumenta abditi atque muniti parietes lateribus exſtruebant: rurſusq; alia prehenſione ad ædificandum
7 ſibi locum expediebant. ubi tempus alterius contabulationis videbatur, tigna item ut primo tecta extremis lateribus inſtruebant; exque ea contignatione rurſus ſummam contabulationem,
8 ſtoriasque elevabant. ita tuto, ac ſine ullo vulnere ac periculo VI. tabulata exſtruxerunt: feneſtrasque, quibus in locis viſum eſt, ad tormenta mittenda inſtruendo reliquerunt.

1 Ubi ex ea turri, quæ circum eſſent, opera tueri 10
ſe poſſe confiſi ſunt; muſculum pedum LX. longum ex materia bipedali, quem à turri latericia ad hoſtium turrem, murumque, perducerent, facere inſtituerunt; cujus muſculi hæc erat forma.
2 Duæ primum trabes in ſolo æque longæ, diſtantes inter ſe pedes IV. collocantur: inque eis columellæ
3 pedum in altitudinem V. defiguntur. has inter ſe capreolis molli faſtigio conjungunt, ubi tigna, quæ muſculi tegendi cauſſa ponant, collocentur. eo ſuper tigna bipedalia injiciunt; eaq;
4 laminis clavisque religant. ad extremum muſculi tectum, trabesque extremas, quadratas regulas IV. patentes digitos defigunt; quæ lateres,

 qui

qui ſuper muſculo ſtruantur, contineant. ita fa- 5
ſtigiato, atque ordinatim ſtructo, ut trabes erant
in capreolis collocatæ, lateribus lutoque muſcu-
lus, ut ab igne, qui ex muro jaceretur, tutus eſſet,
contegitur. ſupra lateres coria inducuntur, ne 6
canalibus aqua immiſſa lateres diluere poſſet.
Coria autem, ne rurſus igni ac lapidibus corrum-
pantur, centonibus conteguntur. hoc opus o- 7
mne tectum vineis ad ipſam turrim perficiunt,
inopinantibus hoſtibus, machinatione navali,
phalangis ſubjectis, ad turrim hoſtium admo-
vent, ut ædificio jungatur.

11 Quo malo perterriti ſubito oppidani ſaxa 1
quam maxima poſſunt vectibus promovent,
præcipitataque muro in muſculum devolvunt.
Ictum firmitas materiæ ſuſtinet; &, quidquid
incidit, faſtigio muſculi elabitur. Id ubi vident, 2
mutant conſilium: cupas tæda ac pice refertas
incendunt; easque de muro in muſculum de-
volvunt. involutæ labuntur; delapſæ ab lateri-
bus, longuriis, furcisque ab opere removentur.
interim ſub muſculo milites vectibus infima ſa- 3
xa turris hoſtium, quibus ſundmenta contine-
bantur, convellunt. Muſculus ex turri lateritia
à noſtris telis tormentisque defenditur: hoſtes-
que ex muro ac turribus ſubmoventur. non da-
tur libera muri defendendi facultas. Compluri- 4
bus jam lapidibus ex ea, quæ ſuberat, turri ſub-
ductis, repentina ruina pars ejus turris concidit.
pars reliqua conſequens procumbebat.

12 Tum hoſtes turris repentina ruina commoti, 1
ino-

inopinato malo turbati, Deorum ira perculſi, urbis direptione perterriti, inermes cum inſulis ſeſe porta foras univerſi proripiunt; ad legatos at-
2 que exercitum ſupplices manus tendunt. Qua nova re oblata, omnis adminiſtratio belli conſiſtit: militesque averſi à prœlio ad ſtudium au-
3 diendi & cognoſcendi feruntur. ubi hoſtes ad legatos exercitumque pervenerunt, univerſi ſe ad pedes projiciunt: orant, ut adventus Cæſaris ex-
4 ſpectetur; captam ſuam urbem videre, opera perfecta, turrem ſubrutam; itaque à defenſione deſiſtere: nullam exoriri moram poſſe, quo minus cum veniſſet, ſi imperata non facerent, ad
5 nutum è veſtigio diriperentur. docent, ſi omnino turris concidiſſet, non poſſe milites contineri, quin ſpe prædæ in urbem irrumperent, urbemque delerent. hæc, atque ejusdem generis complura, ut ab hominibus doctis, magna cum miſericordia fletuque pronunciantur.

1 Quibus rebus commoti legati, milites ex 13
opere deducunt, oppugnatione deſiſtunt, operibus cuſtodias relinquunt. Induciarum quodam genere miſericordia facto, adventus Cæſaris exſpectatur. nullum ex muro, nullum à noſtris mittitur telum. ut re confecta, omnes
2 curam & diligentiam remittunt. Cæſar enim per literas Trebonio magnopere mandaverat; ne per vim oppidum expugnari pateretur; ne gravius permoti milites, & defectionis odio, & contemptione ſui, & diutino labore, omnes
3 puberes interficerent. quod ſe facturos minabantur:

quam omnino relinqueretur, quo aut vi militibus, aut igni operibus, noceri poſſet; eodemque 2
exemplo ſentiunt totam urbem, qua ſit aditus, ab terra, muro, turribusque circumiri poſſe; ſic ut ipſis conſiſtendi in ſuis munitionibus locus non eſſet quum pene ædificata in muris ab exercitu noſtro mœnia viderentur; ac tela manu conjicerentur; ſuorumque tormentorum uſum, quibus 3
ipſi magna ſperaviſſent ſpatio propinquitatis interire; parique conditione è muro ac turribus bellandi data, virtute ſe noſtris adæquare non poſſe intelligunt ad eaſdem deditionis conditiones recurrunt.

17 M. Varro in ulteriore Hiſpania initio, cognitis 1
iis rebus quæ ſunt in Italia geſtæ, diffidens Pompejanis rebus, amiciſſime de Cæſare loquebatur. præoccupatū ſeſe legatione ab Cn. Pompejo, teneri obſtrictum fide: neceſſitudinem quidem ſibi 2
nihilo minorem cum Cæſare intercedere: neque ſe ignorare, quod eſſet officium legati, qui fiduciariam operam obtineret, qui vires ſuæ, quæ voluntas erga Cæſarem totius provinciæ. Hæc omnibus ferebat ſermonibus; neq; ſe in ullam partem movebat. poſtea vero, quum Cæſarē ad Maſſiliam detineri cognovit, copias Petreji cum exer- 3
citu Afranii eſſe conjunctas, magna auxilia conveniſſe, magna eſſe in ſpe atque exſpectatione, & conſentire omnem citeriorem Provinciam, quæq; poſtea acciderant, de anguſtiis ad Ilerdam rei frumentariæ accepit; atq; hæc ad eum latius atq; inflatius Afranius perſcribebat; ſe quoque ad motum fortunæ movere cœpit.

Dele-

1 Delectum habuit tota provincia; legionibus 18
completis II. cohortes circiter XXX. alarias addi-
dit; frumenti magnum numerum coëgit, quod
Maſſilienſibus, item quod Afranio Petrejoq; mit-
teret; naves longas X. Gaditanis, ut facerent,
imperavit; complures præterea Hiſpali facien-
das curavit: pecuniam omnem omniaque orna-
menta ex Fano Herculis in oppidum Gades con-
2 tulit. eò VI. cohortes, præſidii cauſſa, ex provincia
miſit: Cajumq; Gallonium, equitem Romanum,
familiarem Domitii, qui eò procurandæ hæredi-
tatis cauſſâ venerat, miſſus à Domitio, oppido
Gadibus præfecit: arma omnia privata & publi-
3 ca in domum Gallonii contulit. ipſe habuit gra-
ves in Cæſarem conciones. ſæpe ex tribunali præ-
dicavit adverſa Cæſarem prœlia feciſſe, magnum
numerum ab eo militum ad Afraniũ perfugiſſe.
hæc ſe certis nunciis, certis auctoribus, comperiſ-
4 ſe. Quibus rebus perterritos cives Romanos ejus
provinciæ ſibi ad Remp. adminiſtrandam HS.
CXC. & argenti pondo XX. millia, tritici modios
5 CXX. millia polliceri cogit. quas Cæſari eſſe a-
micas civitates arbitrabatur, iis graviora onera
injungebat: qui verba atque orationem adverſus
Remp. habuiſſent, eorum bona in publicum addi-
cebat; præſidiaq; eo deducebat; & judicia in pri-
vatos reddebat: provinciam omnẽ in ſua & Pom-
6 peji verba per jusjurandum adigebat. Cognitis
iis rebus, quæ ſunt geſtæ in citeriore Hiſpania,
parabat bellum. Ratio autem hæc erat belli, ut ſe
cum II. legionibus Gades conferret, naves, fru-

Digitized by Google

mentumque omne ibi contineret. provinciam enim omnem Cæſaris rebus favere cognoverat. in inſula, frumento navibusque comparatis, bellum duci non difficile exiſtimabat. Cæſar, etſi 7
multis neceſſariisque rebus in Italiam revocabatur; tamen conſtituerat nullam partem belli in Hiſpaniis relinquere: quod magna eſſe Pompeji beneficia, & magnas clientelas in citeriore provincia ſciebat.

19 Itaq; duabus legionibus miſſis in ulteriorem 1
Hiſpaniam cum Q. Caſſio Tribuno pl. ipſe cum equitibus DC. magnis itineribus progreditur, edictumq; præmittit ad quam diem magiſtratus, principesque omnium civitatum ſibi eſſe præſto Cordubæ vellet. quo edicto tota provincia pervulgato, nulla fuit civitas, quin ad id temp9 partem Senatus Cordubam mitteret; nullusve civis Romanus paullo notior, quin ad diem conveniret. ſimul ipſe Cordubæ conventus per ſe portas 3
Varroni clauſit; cuſtodias vigiliasque in muro turribusque diſpoſuit. cohortes II. quæ Colonicæ 4
appellabantur, quum eò caſu veniſſent, tuendi oppidi cauſſa apud ſe retinuit. Iisdem diebus 5
Carmonenſes, quæ eſt longe firmiſſima totius provinciæ civitas, deductis III. in arcem oppidi cohortibus à Varrone præſidio, per ſe cohortes ejecit, portasque præcluſit.

20 Hoc vero magis properare Varro, ut cum le- 1
gionibus quamprimum Gades contenderet: ne itinere, aut transjectu intercluderetur. tanta, ac tam ſecunda in Cæſarem voluntate provinciæ pro-

progreſſo ei paullo longius literæ à Gadibus red-
duntur; ſimul atq; cognitum ſit de edicto Cæſa-
ris, conſenſiſſe Gaditanos principes cum Tribu-
nis cohortium, quæ eſſent ibi in præſidio, ut Gal-
lonium ex oppido expellerent, urbem inſulam-
3 que Cæſari ſervarent. Hoc inito conſilio, denun-
ciaviſſe Gallonio, ut ſua ſponte, dum ſine peri-
culo liceret, excederet Gadibus; ſi id non fecis-
ſet, ſibi conſilium capturos. Hoc timore addu-
4 ctum Gallonium Gadibus exceſſiſſe. His cogni-
tis rebus, altera ex II. legionibus, quæ Vernacu-
la appellabatur, ex caſtris Varronis, adſtante &
inſpectante ipſo, ſigna ſuſtulit, ſeſeque Hiſpalim
recepit, atque in foro, & porticibus ſine malefi-
cio conſedit. quod factum adeò ejus conventus
cives Romani comprobaverunt, ut domum ad ſe
6 quisque hoſpitio cupidiſſime reciperet. Quibus
rebus perterritus Varro, quum itinere converſo,
ſeſe in Italiam venturũ promiſiſſet, certior à ſuis
7 factus eſt, præcluſas eſſe portas. Tum verò, omni
intercluſus itinere, ad Cæſarem mittit, paratum
ſe eſſe, legionem, cui juſſerit, transdere. Ille ad
eum Sex. Cæſarem mittit, atque huic transdi ju-
8 bet. Transdita legione, Varro Cordubam ad
Cæſarem venit: relatis ad eum publicis rationi-
bus, cum fide, quod penes eum eſt pecuniæ,
transdit; &, quod ubique habeat frumenti, ac
navium, oſtendit.

1 Cæſar, habita concione Cordubæ, omnibus 21
generatim gratias agit; civibus Romanis, quod
oppidum in ſua poteſtate ſtuduiſſent habere; Hi-
panis,

ſpanis, quod præſidia expuliſſent; Gaditanis, quod conatus adverſariorum infregiſſent, ſeſeq; in libertatem vindicaſſent; tribunis mil. centurionibusq;, qui eò præſidii cauſſa venerant, quod eorum conſilia ſua virtute confirmaſſent; pecu- 2
nias, quas erant in publicum Varroni cives Romani polliciti, remittit; bona reſtituit iis, quos liberius locutos hanc pœnam tuliſſe cognoverat, tributis quibusdam publicis privatisq; præmiis: reliquos inpoſterum bona ſpe complet; biduumque Cordubæ commoratus Gades proficiſcitur: pecunias monumentaque, quæ ex Fano Hercu- 3
lis collata erant in privatam domum, referri in templum jubet: provinciæ Q. Caſſium præficit. huic IV. legiones attribuit: ipſe iis navibus, quas 4
M Varro, quasque Gaditani juſſu Varronis fecerant, Tarraconem paucis diebus pervenit. ibi totius fere citerioris provinciæ legationes Cæſaris adventum exſpectabant. Eadem ratione priva- 5
tim ac publicè quibusdam civitatibus habitis honoribus, Tarracone diſcedit, pedibusque Narbonem, atque inde Maſſiliam pervenit. ibi legem de Dictatore latam, ſeſeque Dictatorem dictum à. M. Lepido, prætore cognoſcit.

22 Maſſilienſes omnibus defeſſi malis, rei fru- 1
mentariæ ad ſummam inopiam adducti, bis prœlio navali ſuperati, crebris eruptionibus fuſi, gravi etiam peſtilentia conflictati, ex diutina concluſione, & mutatione victus (panico enim vetere, atque hordeo corrupto omnes alebantur; quod ad hujusmodi caſus antiquitus paratum in publi-

publicum contulerant) dejecta turri, labefacta
magna parte muri, auxiliis provinciarum & exer-
cituum deſperatis, quos in Cæſaris poteſtatem
veniſſe cognoverant, ſeſe dedere ſine fraude con-
2 ſtituunt. ſed paucis ante diebus L. Domitius, co-
gnita Maſſilienſium voluntate, navibus III com-
paratis, ex quibus II. familiaribꝰ ſuis attribuerat,
unam ipſe conſcenderat, nactus turbidam tem-
3 peſtatem, eſt profectus. Hunc conſpicatæ naves,
quæ juſſu Bruti conſvetudine quotidiana ad por-
tum excubabant, ſublatis anchoris ſequi cœpe-
4 runt. ex iis unum ipſius navigium contendit, &
fugere perſeveravit, auxilioque tempeſtatis ex
conſpectu abiit; duo perterrita concurſu noſtra-
5 rum navium ſeſe in portum receperunt. Maſſili-
enſes arma tormentaq; ex oppido, ut eſt impera-
tum, proferunt: naves ex portu navalibusq; edu-
6 cunt: pecuniam ex publico transdunt. Quibus
rebus confectis, Cæſar magis eos pro nomine, &
vetuſtate, quam pro meritis in ſe civitatis, conſer-
vans, II. ibi legiones præſidio relinquit; ceteras in
Italiam mittit: ipſe ad urbem proficiſcitur.

1 Iisdem temporibus C. Curio, in Africam pro- 23
fectus ex Sicilia, & jam ab initio copias P. Attii
Vari deſpiciens, II. legiones ex IV. quas à Cæſa-
re acceperat, & D. equites transportabat: biduoq;
& noctibus III. navigatione conſumptis appellit
2 ad eum locum, qui appellatur Aquilaria. Hic lo-
cus abeſt à Clupeis paſſuum XXII. millia, habetq;
non incommodam (æſtate) ſtationem, & duobus
3 eminentibus promontoriis continetur. Hujus
adven-

Digitized by Google

adventum L.Cæſar filius cum X. longis navibus
ad Clupeam præſtolans (quas naves, Uticæ ex
prædonum bello ſubductas, P. Attius reficien-
das hujus belli cauſſa curaverat,) veritus navium
multitudinem, ex alto refugerat; apulſaque ad
proximum littus trireme conſtrata, & in littore 4
relicta, pedibus Adrumetum profugerat. Id
oppidum C. Conſidius Longus unius legionis
præſidio tuebatur. reliquæ Cæſaris naves ejus
fuga Adrumetum ſe receperunt. Hunc ſequutus 5
M. Rufus Quæſtor navibus XII. quas præſidio
onerariis navibus Curio ex Sicilia eduxerat, poſt-
quam relictam in littore navem conſpexit, hanc
remulco abſtraxit.

24 Ipſe ad Curionem cum claſſe redit. Curio Mar- 1
cum Uticam navibus præmittit: ipſe eodem
cum exercitu proficiſcitur: biduiq; iter progreſ-
ſus, ad flumen Bagradam pervenit: ibi C. Cani- 2
nium Rebilum legatum cum legionibus relin-
quit: ipſe cum equitatu antecedit ad caſtra ex-
ploranda Corneliana; quòd is locus peridoneus
caſtris habebatur. Id autem eſt jugum directum, 3
eminens in mare, utraque ex parte præruptum
atque aſperum, ſed paullo tamen leniore faſtigio
ab ea parte, quæ ad Uticam vergit. abeſt directo
itinere ab Utica paullo amplius paſſuum mille,
ſed hoc itinere eſt fons quo mare ſuccedit. lon- 4
ge lateque is locus reſtagnat: quem ſi quis vita-
re voluerit, VI. millium circuitu in oppidum
perveniet.

25 Hoc explorato loco, Curio caſtra Vari conſpi- 1
cit,

Digitized by Google

cit, muro oppidoq; conjuncta ad portam, quæ appellatur Bellica, admodum munita natura loci: una ex parte ipſo oppido Utica, altera theatro, quod eſt ante oppidum, ſubſtructionibus ejus operis maximis, aditu ad caſtra difficili & anguſto.
2 ſimul animadvertit multa undique portari atque agi pleniſſimis viis, quæ repentini tumultus ti-
3 more ex agris in urbem conferebātur. Huc equitatum mittit, ut diriperet, atq; haberet loco prædæ. eodemque tempore his rebus ſubſidio DC. equites Numidæ ex oppido, peditesque CD. mittuntur à Varo, quos auxilii cauſſa rex Juba paucis
4 diebus ante Uticam miſerat. huic & paternum hoſpitium cum Pompejo, & ſimultas cum Curione intercedebant; quòd tribunus pl. legem promulgaverat, qua lege regnum Jubæ publicaverat.
5 Concurrunt equites inter ſe, neque vero primum impetum noſtrorum Numidæ ferre potuerunt; ſed interfectis circiter CXX. reliqui ſe in caſtra ad
6 oppidum receperunt. Interim adventu longarum navium Curio pronunciari onerariis navibus jubet, quæ ſtabant ad Uticam numero circiter CC. ſe in hoſtium habiturum loco, qui non è ve-
7 ſtigio ad caſtra Corneliana vela direxiſſet. Qua pronunciatione facta, temporis puncto, ſublatis anchoris, omnes Uticam relinquunt, &, quo imperatum eſt, tranſeunt. quæ res omnium rerum copia complevit exercitum.

1 His rebus geſtis, Curio ſe in caſtra ad Bagra- 26
dam recepit, atque univerſi exercitus conclamatione Imperator appellatur. poſtero die Uticam exer-

exercitum ducit,& prope oppidum caſtra ponit. nondum opere caſtrorum perfecto, equites ex 2
ſtatione nunciant, magna auxilia equitum peditumque ab rege miſſa Uticam venire, eodemque tempore vis magna pulveris cernebatur; & è veſtigio temporis primum agmen erat in conſpectu. Novitate rei Curio permotus præmittit e- 3
quites, qui primum impetum ſuſtineant, ac morentur. ipſe celeriter ab opere deductis legionibus aciem inſtruit. equites committunt prœlium: & prius, quam plane legiones explicari & 4
conſiſtere poſſent; tota auxilia regis impedita, ac perturbata, quod nullo ordine, & ſine timore iter fecerant, in fugam ſe conjiciunt: equitatuq; omni fere incolumi, quod ſe per litora celeriter in oppidum recepit, magnum peditum numerum interficiunt.

27 Proxima nocte centuriones Marſi II. ex caſtris 1
Curionis cum manipularibus ſuis XXII. ad Attiũ Varum perfugiunt. ii, ſeu verè, quam habuerant, 2
opinionem perferunt, ſive etiam auribus Vari ſerviunt; (nam quæ volumus & credimus libenter; &, quæ ſentimus ipſi, reliquos ſentire ſperamus;) confirmant quidem certè totius exercitus animos alienos eſſe à Curione: maxime opus eſſe 3
in conſpectum exercitum venire, & colloquendi dare facultatem. Qua opinione adductus Varus 4
poſtero die manè legiones ex caſtris educit. facit idem Curio: atque una valle non magna interjecta, ſuas uterque copias inſtruit.

28 Erat in exercitu Vari Sex. Quinctilius Varus, 1
quem

Digitized by Google

quem fuiſſe Corfinii ſupra demonſtratum eſt. Hic
demiſſus à Cæſare in Africam venerat: legiones-
que eas transduxerat Curio, quas ſuperioribus
temporibus Corfinio receperat Cæſar; adeo ut,
paucis mutatis centurionibus, iidem ordines
2 manipuliq; conſtarent. hanc nactus appellatio-
nis cauſſam Quinctilius circumire aciem Curio-
nis, atq; obſervare milites cœpit, ne primi ſacra-
menti, quod apud Domitium, atq; apud ſe Quæ-
3 ſtorem dixiſſent, memoriam deponerent; neu
contra eos arma ferrent, qui eadem eſſent uſi for-
tuna, eademq; in obſidione perpeſſi, neu pro iis
pugnarent, à quibus contumelia perfugæ appel-
larentur. His pauca ad ſpem largitionis addit,
quæ ab ſua liberalitate, ſi ſe atque Attium ſecuti
4 eſſent, exſpectare deberent. Hac habita oratione,
nullam in partem ab exercitu Curionis fit ſignifi-
catio: atque ita ſuas uterque copias reducit.

1 At in caſtris Curionis magnus omnium inceſ- 29
ſit timor. nam in variis hominum ſermonibus
celeriter augetur. unusquisq; enim opiniones fin-
gebat; & ad id, quod ab alio audierat, ſui aliquid
2 timoris addebat. hoc ubi uno auctore ad plures
permanaverat, atq; alius alii transdiderat, plures
3 auctores ejus rei videbantur: Civile bellum; ge-
nus hominum, quod liceret liberè facere, & ſequi,
quod vellet; legiones eæ, quæ paullo antè apud
adverſarios fuerant; nam etiam Cæſaris benefi-
ciū mutaverat conſvetudo, qua offerrentur mu-
4 nicipia etiam adverſis partibus conjuncta. neque
enim ex Marſis, Pelignisque veniebant, ut qui

Digitized by Google

ſuperiore nocte in contuberniis, commilitones-
que nonnulli graviores ſermones militum vul-
gò durius accipiebant. nonnulla etiam ab iis, qui
diligentiores videri volebant, fingebantur.

30 Quibus de cauſſis concilio convocato de ſum- 1
ma rerum deliberare incipit. Erant ſententiæ, quę
conandum omnibus modis, caſtraq; Vari oppu-
gnanda cenſerent; quòd hujusmodi militum con-
ſiliis otium maximè contrarium eſſe arbitraren-
tur. poſtremo præſtare dicebant, per virtutem in 2
pugna belli fortunam experiri; quam deſertos,
& circumventos à ſuis graviſſimum ſupplicium
patì. porrò erant, qui cenſerent de tertia vigilia 3
in caſtra Corneliana recedendum; ut majore ſpa-
tio temporis interjecto militum mentes ſanaren-
tur: ſimul ſi quid gravius accidiſſet, magna mul-
titudine navium & tutius, & faciliùs in Siciliam
receptus daretur.

31 Curio utrumque improbans conſilium, quan- 1
tum alteri ſententiæ deeſſet animi, tantum alteri
ſupereſſe dicebat; hos turpiſſimæ fugæ rationem
habere, illos etiam iniquo loco dimicandum pu-
tare. Qua enim, inquit, fiducia, & opere & natura 2
loci munitiſſima caſtra expugnari poſſe confidi-
mus? aut verò quid proficimus, ſi accepto ma- 3
gno detrimento ab oppugnatione caſtrorum di-
ſcedimus: quaſi non & felicitas rerum geſtarum,
exercitus benevolentiam imperatoribus, & res
adverſæ odia concilient. Caſtrorum autem mu- 4
tatio quid habet niſi turpem fugam & deſperatio-
nem omnium, & alienationem exercitus? nam

neque

Digitized by Google

neque prudentes ſuſpicari oportet, ſibi parum
credi; neque improbos ſcire, ſeſe timeri; quòd il-
lis licentiam timor augeat, noſtris ſtudia demi-
5 nuat. Quòd ſi jam, inquit, hæc explorata habe-
mus, quæ de exercitus alienatione dicuntur; quæ
quidem ego aut omnino falſa aut certè minora
6 opinione eſſe confido: quanto hæc diſſimulare,
& occultare, quam per nos confirmari, præſtat?
an non uti corporis vulnera, ita exercitus incom-
moda ſunt tegenda, ne ſpem adverſariis augea-
7 mus? at etiam ut media nocte proficiſcamur, ad-
dunt: quo majorem, credo, licentiam habeant, qui
peccare conentur. namq; hujusmodi res aut pu-
dore, aut metu tenentur, quibus rebus nox maxi-
8 mè adverſaria eſt. Quare neque tanti ſum animi,
ut ſine ſpe caſtra oppugnanda cenſeam; neq; tanti
timoris, ut ipſe deficiam: atque omnia priùs ex-
perienda arbitror: magnaq; ex parte jam me una
vobiſcum de re judicium facturum confido.
1 Dimiſſo concilio concionem advocat militum: 32
commemorat, quo ſit eorum uſus ſtudio ad Cor-
finium Cæſar; ut magnam partem Italiæ benefi-
2 cio atque auctoritate eorum ſuam fecerit. Vos
enim, veſtrumq; factum, inquit, omnia deinceps
municipia ſunt ſecuta, neque ſine cauſſa & Cæſar
amiciſſimè de vobis, & illi graviſſimè judicave-
3 runt. Pompejus enim nullo prœlio pulſus veſtri
facti præjudicio demotus Italia exceſſit: Cæſar
me, quem ſibi cariſſimum habuit, provinciamque
Siciliam atque Africam, ſine quibus Urbem atq;
Italiam tueri non poteſt, veſtræ fidei commiſit.

 Ad-

Digitized by Google

Adſunt, qui vos hortentur, ut à nobis deſciſcatis. 3
quid enim eſt illis optatius, quam uno tempore
& nos circumvenire, & vos nefario ſcelere ob-
ſtringere? aut quid irati gravius de vobis ſentire 4
poſſunt, quam ut eos prodatis, qui ſe vobis omnia
debere judicant: & in eorum poteſtatem venia- 5
tis, qui ſe per vos periiſſe exiſtimant? an verò in
Hiſpania res geſtas Cæſaris non audiſtis? duos
pulſos exercitus? duos ſuperatos duces? duas re-
ceptas provincias? hæc acta diebus XL. quibus in
conſpectum adverſariorum venerit Cæſar. an 6
qui incolumes reſiſtere non potuerunt, perditi
reſiſtant? vos autem incerta victoria Cæſarem ſe-
cuti, dijudicata jam belli fortuna victum ſequa-
mini, quum veſtri officii præmia percipere de-
beatis? Deſertos enim ſe ac proditos à vobis di- 7
cunt, & prioris ſacramenti mentionem faciunt.
Voſne verò L. Domitium, an vos L. Domitius 8
deſeruit? nonne extremam pati fortunam para-
tos projecit ille? non ſibi clam vobis ſalutem fu-
ga petivit? non proditi per illum, Cæſaris bene-
ficio eſtis conſervati? Sacramento quidem vos te- 9
nere qui potuit; quum, projectis faſcibus, & de-
poſito imperio, privatus, & captus ipſe in alie-
nam veniſſet poteſtatem? Relinquitur nova re-
ligio, ut eo neglecto ſacramento, quo nunc tene-
mini, reſpiciatis illud, quod deditione ducis, &
capitis diminutione ſublatum eſt. At credo, ſi 10
Cæſarem probatis, jam me offenditis, qui de meis
in vos meritis prædicaturus non ſum, quæ ſunt
adhuc & mea voluntate, & veſtra exſpectatione
leviora

Digitized by Google

leviora, ſed tamen ſui laboris milites ſemper, eventu belli præmia petiverunt: qui qualis ſit fu-
11 turus, ne vos quidem dubitatis. Diligentiam quidem noſtram, aut quem ad finem adhuc res pro-
12 ceſſit; fortunamque cur prætéream? An pœnitet vos, quod ſalvum atque incolumem exercitum, nulla omnino nave deſiderata transduxerim? quod claſſem hoſtium primo impetu adveniens profligaverim? quod bis per biduum equeſtri prœlio ſuperaverim? quod ex portu, ſinuque adverſariorum CC. naves onerarias adduxerim? eoque illos compulerim, ut neque pedeſtri itinere,
13 neque navibus commeatu juvari poſſint? Hac vos fortuna atque his ducibus repudiatis, Corfinienſem ignominiam, (an) Italiæ fugam, (an) Hiſpaniarum deditionem, (an) Africi belli præju-
14 dicia ſequimini? Equidem me Cæſaris militem dici volui; vos me Imperatoris nomine appellaviſtis. Cujus ſi vos pœnitet; veſtrum vobis beneficium remitto, mihi meum reſtituite nomen; ne ad contumeliam honorem dediſſe videamini.

1 Qua oratione permoti milites, crebro etiam 33
dicentem interpellabant; ut magno cum dolore infidelitatis ſuſpicionem ſuſtinere viderentur.
2 diſcedentem vero ex concione univerſi cohortantur, magno ſit animo, neu dubitet prœlium committere, & ſuam fidem virtutemque experi-
3 ri. Quo facto commutata omnium voluntate, & opinione, conſenſu ſummo conſtituit Curio, quum primum ſit data poteſtas, prœlio rem
4 committere. Poſtero die productos loco eodem,

Digitized by Google

quo ſuperioribus diebus conſtiterat, in acie col-
locat. Ne Varus quidem Attius dubitat copias 5
producere; ſive ſollicitandi milites, ſive æquo lo-
co dimicandi detur occaſio, ne facultatem præ-
termittat.

34 Erat vallis inter duas acies, ut ſupra demon- 1
ſtratum eſt, non ita magno, at difficili & arduo
adſcenſu. hunc uterque ſi adverſariorum copiæ
tranſire conarentur, exſpectabat; quo æquiore lo-
co prœlium committeret. ſimul à ſiniſtro cornu 2
P. Attii equitatus omnis, & una levis armaturæ
interjecti complures, quum ſe in vallem demit-
terent, cernebantur. ad eos Curio equitatum, & 3
duas Marrucinorum cohortes mittit: quorum
primorum impetum equites hoſtium non tule-
runt; ſed, admiſſis equis, ad ſuos refugerunt:
relictis ab iis, qui una procurrerant, levis arma-
turæ circumveniebantur, atque interficiebantur
ab noſtris. Huc tota Vari converſa acies ſuos fu-
gere, & concidi videbat. Tum Rebilus legatus 4
Cæſaris, quem Curio ſecum ex Sicilia duxerat,
quod magnum habere uſum in re militari ſcie-
bat, Perterritum, inquit, hoſtem vides, Curio.
quid dubitas uti temporis opportunitate? Ille 5
unum elocutus; ut memoria tenerent milites ea,
quæ pridie ſibi confirmaſſent, ſequi ſeſe jubet, &
præcurrit ante omnes: adeoque erat impedita
vallis, ut in adſcenſu, niſi ſublevati à ſuis, primi
non facile eniterentur. ſed præoccupatus ani- 6
mus Attianorum militum timore, & fuga & cæde
ſuorum, nihil de reſiſtendo cogitabat; omnes-
que

Digitized by Google

que jam ſe ab equitatu circumveniri arbitraban-
7 tur. itaque prius, quam telum adjici poſſet, aut
noſtri propius accederent, omnis Vari acies ter-
ga vertit, ſeque in caſtra recepit.
1 Qua in fuga Fabius Pelignus quidam, ex infi- 35
mis ordinibus, de exercitu Curionis, primum
agmen fugientium conſecutus magna voce Va-
rum nomine appellans requirebat; uti unus eſſe
ex ejus militibus, & monere aliquid velle, ac di-
2 cere videretur. ubi ille ſæpius appellatus aſpe-
xit, ac reſtitit, & quis eſſet, aut quid vellet, quæſi-
vit; humerū apertum gladio appetit; paullum-
que abſuit, quin Varum interficeret. quod ille pe-
riculum, ſublato ad ejus conatum ſcuto, vitavit.
3 Fabius à proximis militibus circumventus inter-
ficitur, ac fugientium multitudine ac turba por-
tæ caſtrorum occupantur; atque iter impeditur;
pluresque in eo loco ſine vulnere, quam in prœ-
4 lio aut fuga, intereunt. neque multum abſuit,
quin etiam caſtris expellerentur; ac nonnulli
protinꝰ eodem curſu in oppidum contenderunt.
5 ſed quum loci natura, tum munitio caſtrorum
aditum prohibebat: quod ad prœlium egreſſi
Curionis milites iis rebus indigebant, quæ ad op-
6 pugnationem caſtrorum erant uſui. itaque Cu-
rio exercitum in caſtra reducit, ſuis omnibus
præter Fabium incolumibus, ex numero adver-
ſariorum circiter DC. interfectis ac ∞ vulnera-
tis: qui omnes diſceſſu Curionis, multique præ-
terea, per ſimulationem vulnerum, ex caſtris in
7 oppidum, propter timorem, ſeſe recipiunt. Qua

Digitized by Google

re animadverſa, Varus, & terrore exercitus cognito, buccinatore in caſtris, & paucis ad ſpeciem tabernaculis relictis, de tertia vigilia ſilentio exercitum in oppidum reducit.

36 Poſtero die Curio Uticam obſidere, & vallo 1 circummunire inſtituit. Erat in oppido multitudo inſolens belli, diuturnitate otii; Uticenſes pro quibusdam Cæſaris in ſe beneficiis illi amiciſſimi: conventus qui ex variis generibus conſtaret; terror ex ſuperioribus prœliis magnus. 2 itaque de deditione omnes palam loquebantur, & cum P. Attio agebant, ne ſua pertinacia omni- 3 um fortunas perturbari vellet. Hæc quum agerentur, nuncii præmiſſi ab rege Juba venerunt; qui illum cum magnis copiis adeſſe dicerent, & de cuſtodia ac defenſione urbis hortarentur. quæ res eorum perterritos animos confirmavit.

37 Nunciabantur hæc eadem Curioni, ſed ali- 1 quamdiu fides fieri non poterat, tantam habebat ſuarum rerum fiduciam. Jamque Cæſaris in Hi- 2 ſpania res ſecundæ in Africam nunciis ac literis perferebantur. quibus omnibus rebus ſublatus nihil contra ſe Regem niſurum exiſtimabat. ſed 3 ubi certis auctoribus comperit minus V. & XX. millibus (longe) ab Utica ejus copias abeſſe; relictis munitionibus, ſeſe in caſtra Corneliana recepit. huc frumentum comportare, caſtra munire, 4 materiam conferre cœpit, ſtatimque in Siciliam miſit, uti II. legiones, reliquusque equitatus ad ſe mitterentur. caſtra erant ad bellum ducendum 5 aptiſſima, natura, & loci munitione, & maris

pro-

Digitized by Google

propinquitate, & aquæ & ſalis copia: cujus ma-
gna vis jam ex proximis erat ſalinis eo congeſta.
6 non materia multitudine arborum, non frumen-
tum, cujus erant pleniſſimi agri, deficere pote-
rat. itaque ſuorum omnium conſenſu Curio
reliquas copias expectare, & bellum ducere pa-
rabat.

1 His conſtitutis rebus, probatisque conſiliis, 38
ex perfugis quibꝰdam oppidanis audit, Jubam re-
vocatum finitimo bello, & controverſiis Lepi-
tanorum reſtitiſſe in regno; Saburam ejus præ-
fectum cum mediocribꝰ copiis miſſum Uticæ ap-
2 propinquare. his auctoribus temere credens
conſilium commutat, & prœlio rem committere
conſtituit. multum ad hanc rem probandam ad-
juvat adoleſcentia, magnitudo animi, ſuperioris
temporis proventus, fiducia rei bene gerendæ.
3 His rebus impulſus equitatum omnem prima
nocte ad caſtra hoſtium mittit, ad flumen Bagra-
dam, quibus præerat Sabura, de quo ante erat au-
ditum. Sed rex omnibus copiis inſequebatur, &
VI. millium paſſuum intervallo à Sabura conſe-
4 derat. Equites miſſi nocte iter conficiunt. im-
prudentes, atque inopinantes hoſtes aggrediun-
tur. Numidæ enim quadam barbara conſvetudi-
5 ne nullis ordinibus paſſim conſederant. hos op-
preſſos ſomno & diſperſos adorti magnum eo-
rum numerum interficiunt; multi perterriti pro-
fugiunt. quo facto ad Curionem equites rever-
tuntur, captivosque ad eum reducunt.

1 Curio cum omnibus copiis quarta vigilia exie- 39

Digitized by Google

rat, cohortibus V. caſtris præſidio relictis. Pro- 2
greſſus millia paſſuum VI. equites convenit; rem
geſtam cognovit; ex captivis quærit, quis caſtris
ad Bagradam præſit, reſpondent, Saburam. reli-
qua, ſtudio itineris conficiendi, quærere præter-
mittit; proximaque reſpiciens ſigna, Videtisne, 3
inquit, milites, captivorum orationem cum per-
fugis convenire? abeſſe regem, exiguas eſſe co-
pias miſſas, quæ paucis equitibus pares eſſe non
potuerunt. proinde ad prædam, ad gloriam, pro-
perate: ut jam de præmiis veſtris, & de referenda
gratia cogitare incipiamus. Erant per ſe magna 4
quæ geſſerant equites, præſertim quum eorum
exiguus numerus cum tanta multitudine Numi-
darum conferretur. hæc tamen ab ipſis infla-
tius commemorabantur; ut de ſuis homines
laudibus libenter prædicant. multa præterea 5
ſpolia præferebantur. capti homines, equitesque
producebantur: ut, quidquid intercederet tem-
poris, hoc omne victoriam morari videretur.
ita ſpei Curionis militum ſtudia non deerant. E-
quites ſequi jubet ſeſe, iterque accelerat, ut quam 6
maxime ex fuga perterritos adoriri poſſet. At il-
li itinere totius noctis confecti ſubſequi non po-
terant: atque alii alio loco reſiſtebant. ne hæc
quidem res Curionem ab ſpe morabatur.

40 Juba certior factus à Sabura de nocturno præ- 1
lio II. millia Hiſpanorum & Gallorum equitum,
quos ſuæ cuſtodiæ cauſſa circum ſe habere con-
ſueverat, & peditum eam partem, cui maxime
confidebat, Saburæ ſubmittit. ipſe cum reliquis 2
copiis

Digitized by Google

copiis elephantisque XL. lentius ſubſequitur; ſu-
ſpicatus, præmiſſis equitibus, ipſum affore Cu-
3 rionem. Sabura copias equitum peditumque in-
ſtruit: atque his imperat, ut ſimulatione timoris
paullatim cedant, ac pedem referant: ſeſe, quum
opus eſſet, ſignum prœlii daturum; &, quod rem
4 poſtulare cognoviſſet, imperaturum. Curio ad
ſuperiorem ſpem addita præſentis temporis opi-
nione, hoſtes fugere arbitratus, copias ex locis
ſuperioribus in campum deducit.

1 Quibus ex locis quum longius eſſet progreſ- 41
ſus, confecto jam labore exercitu, XVI. millium
2 ſpatio, conſiſtit. dat ſignum ſuis Sabura, aciem
conſtituit, & circuire ordines, atque hortari in-
cipit. ſed peditatu duntaxat procul ad ſpeciem
3 utitur; equites in aciem mittit. Non deeſt nego-
tio Curio; ſuosque hortatur, ut ſpem omnem in
virtute reponant. nec militibus quidem, ut de-
feſſis; neque equitibus, ut paucis, & labore con-
fectis, ſtudium ad pugnandum virtusq; deerat.
4 ſed ii erant numero CC. reliqui in itinere ſubſti-
terant. hi quamcunque in partem impetum fece-
5 rant, hoſtes loco cedere cogebant. ſed neque lon-
gius fugientes proſequi, nec vehementius equos
incitare poterant. At equitatus hoſtium ab utro-
que cornu circumire aciem noſtram, & averſos
6 proterere incipit. Quum cohortes ex acie pro-
curriſſent, Numidæ integri celeritate impetum
noſtrorum effugiebant; rurſusq; ad ordines ſuos
ſe recipientes circumibant; & ab acie exclude-
bant. ſic neq; in loco manere, ordinesq; ſervare,
neque

Digitized by Google

neque procurrere, & caſum ſubire, tutum vide-
batur. Hoſtium copiæ ſummiſſis ab rege auxiliis 4
crebro augebantur. noſtris vires laſſitudine defi-
ciebant. ſimul ii, qui vulnera acceperant, neq; acie
excedere, neq; in locum tutum referri poterant;
quod tota acies equitatu hoſtium circumdata te-
nebatur. hi de ſua ſalute deſperantes, ut extremo 5
vitæ tempore homines facere conſueverunt, aut
ſuam mortē miſerabantur, aut parentes ſuos cō-
mendabant, ſi quos ex eo periculo fortuna ſerva-
re potuiſſet, plena erant omnia timoris, & luctus.

42 Curio, ubi perterritis omnibus neque cohorta- 1
tiones ſuas, neque preces audiri intelligit, unam,
ut in miſeris rebus, ſpem reliquam ſalutis eſſe ar-
bitratus, proximos colles capere univerſos, atque
eo inferri ſigna jubet. hos quoque præoccupat 2
miſſus à Sabura equitatus. tum vero ad ſummam
deſperationem noſtri perveniunt, & partim fu-
gientes ab equitatu interficiuntur, partim inte-
gri procumbunt. Hortatur Curionem Cn. Do- 3
mitius præfectus equitum, cum paucis equitibus
circumſiſtens, ut fuga ſalutem petat, atque in ca-
ſtra contendat: & ſe ab eo non diſceſſurum pol-
licetur. At Curio, nunquam amiſſo exercitu, 4
quem à Cæſare fidei ſuæ commiſſum acceperit,
ſe in ejus conſpectum reverſurum, confirmat; at-
que ita prœlians interficitur. Equites perpauci 5
ex prœlio ſe recipiunt. ſed ii, quos ad noviſſi-
mum agmen, equorum reficiendorum cauſſa,
ſubſtitiſſe demonſtratum eſt, fuga totius exerci-
tus procul animadverſa, ſeſe incolumes in caſtra
conferunt.

Mili-

Digitized by Google

1 Milites ad unum omnes interficiuntur. His 43
rebus cognitis, M. Rufus quæſtor in caſtris re-
lictus à Curione cohortatur ſuos, ne animo de-
ficiant. Illi orant, atque obſecrant, ut in Sici-
liam navibus reportentur. pollicetur: magiſtriſ-
que imperat navium, ut primo veſpere omnes
2 ſcaphas ad litus appulſas habeant. ſed tantus
fuit omnium terror, ut alii adeſſe copias Jubæ
dicerent, alii cum legionibus inſtare Varum,
jamque ſe pulverem venientem cernere; qua-
3 rum rerum nihil omnino acciderat: alii claſ-
ſem hoſtium celeriter advolaturam ſuſpicaren-
tur. itaque, perterritis omnibus, ſibi quiſque
conſulebat. qui in claſſe erant, proficiſci prope-
rabant horum fuga navium onerariarum ma-
giſtros incitabat. pauci lenunculi ad officium
4 imperiumque conveniebant. ſed tanta erat com-
pletis litoribus contentio; qui potiſſimum ex
magno numero conſcenderent; ut multitudi-
ne atque onere nonnulli deprimerentur, reliqui
ob timorem propius adire tardarentur.

1 Quibus rebus accidit, ut pauci milites, patreſ- 44
que familiæ, qui aut gratia aut miſericordia va-
lerent, aut naves adnare poſſent, recepti in Sicili-
am incolumes pervenirent. reliquæ copiæ, miſſis
ad Varum noctu legatorum numero centurioni-
2 bus, ſeſe ei dediderunt. quorum cohortes mili-
tum Juba poſtero die ante oppidum conſpicatus,
ſuam eſſe prædicans prædam, magnam partem
eorum interfici juſſit: paucos electos in regnum
re-

Digitized by Google

remiſit. cum Varus ſuam fidem ab eo lædi que- 3
reretur, neque reſiſtere auderet; ipſe equo in oppidum vectus, proſequentibus compluribus ſenatoribus, quo in numero erat Ser. Sulpitius, & Licinius Damaſippus, paucis diebus, quæ fieri vellet, Uticæ conſtituit, atque imperavit; diebusque poſt paucis ſe in regnum cum omnibus copiis recepit.

LIBER III.

1 DIctatore habente comitia Cæſare, conſu- 1
les creantur (Julius) Cæſar, & P. Servilius. is enim erat annus, quo per leges
ei conſulem fieri liceret. His rebus con- 2
fectis, quum fides tota Italia eſſet anguſtior, neq; creditæ pecuniæ ſolverentur; conſtituit, ut arbitri darentur: per eos fierent æſtimationes poſſeſſionum, & rerum, quanti quæque earum ante bellum fuiſſent, atque eæ creditoribus transde-
rentur. hoc & ad timorem novarum tabularum 3
tollendum, minuendumque, qui fere bella & civiles diſſenſiones ſequi conſvevit, & ad debitorum tuendam exiſtimationem, eſſe aptiſſimum
exiſtimavit. item, prætoribus, tribunisque pl. 4
rogationes ad populum ferentibus, nonnullos ambitus Pompeja lege damnatos, illis temporibus, quibus in urbe præſidia legionum Pompejus habuerat, quæ judicia, aliis audientibus judicibus, aliis ſententiam ferentibus, ſingulis diebus
erant perfecta, in integrum reſtituit: qui ſe illi 5
initio civilis belli obtulerant, ſi ſua opera in bello

uti

uti vellet; perinde æſtimans, ac ſi uſus eſſet, quo-
niam ſui feciſſent poteſtatem. ſtatuerat enim hos
prius judicio populi debere reſtitui, quam ſuo
beneficio videri receptos; ne aut ingratus in re-
ferenda gratia, aut arrogans in præripiendo po-
puli beneficio videretur.

1 His rebus, & feriis Latinis, comitiisque omni- 2
bus perficiundis XI. dies tribuit, dictaturaque ſe
abdicat, & ab Urbe proficiſcitur, Brunduſiumque
pervenit. eo legiones XII. equitatum omnem
2 venire juſſerat. ſed tantum navium reperit, ut
anguſte XX. millia legionariorum militum &
DC. equites tranſportare poſſent. hoc unum
(inopia navium) Cæſari ad conficiendi belli ce-
3 leritatem defuit. atque eæ copiæ ipſæ hoc infre-
quentiores imponuntur, quod multi Gallicis
tot bellis defecerant, longumq; iter ex Hiſpania
magnum numerum deminuerat; & gravis autu-
mnus in Apulia circumque Brunduſium, ex ſalu-
berrimis Galliæ & Hiſpaniæ regionibus omnem
exercitum valetudine tentaverat.

1 Pompejus annuum ſpatium ad comparandas 3
copias nactus, quod vacuum à bello, atq; ab ho-
ſte otioſum fuerat, magnā ex Aſia, Cycladibus-
que inſulis, Corcyra, Athenis, Ponto, Bithynia,
Syria, Cilicia, Phœnice, & Ægypto claſſem coë-
gerat, magnam omnibus locis ædificandam cu-
2 raverat: magnam imperatam Aſiæ, Syriæ regi-
busque omnibus, & dynaſtis, & tetrarchis, & li-
beris Achaiæ populis pecuniam exegerat, ma-

Digitized by Google

gnam ſocietates earum provinciarum, quas ipſe
obtinebat, ſibi numerare coëgerat.
4 Legiones effecerat civium Romanorum IX. 1
V. ex Italia, quas transduxerat. unam ex Sicilia
veteranam, quam factam ex duabus gemellam
appellabat; unam ex Creta & Macedonia, ex ve-
teranis militibus, qui dimiſſi à ſuperioribus im-
peratoribus in iis provinciis conſederant, II. ex
Aſia, quas Lentulus conſcribendas curaverat.
Præterea magnum numerum ex Theſſalia, Bœo- 2
tia, Achaia, Epiroque, ſupplementi nomine, in
legiones diſtribuerat. His Antonianos milites 3
admiſcuerat. Præter has exſpectabat cum Scipio-
ne ex Syria legiones II. ſagittarios ex Creta, Lace-
dæmone, Ponto, atque Syria, reliquisque civita-
tibus III. millia numero habebat: funditorum
cohortes VI. mercenarias II. equitum VII. mil-
lia: ex quibus DC. Gallos Dejotarus adduxerat,
D. Ariobarzanes ex Cappadocia: ad eundem nu-
merum Cotus ex Thracia dederat, & Sadalem fi-
lium miſerat. Ex Macedonia CC. erant, quibus 4
Raſcipolis præerat, excellenti virtute. D. ex Ga-
binianis Alexandria, Gallos Germanosque, quos
ibi A. Gabinius præſidii cauſſa apud regem Pto-
lemæum reliquerat: Pompejus filius cum claſſe
adduxerat DCCC. quos ex ſervis ſuis paſtorum-
que ſuorum coëgerat: CC. Tarcundarius Caſtor 5
& Donilaus ex Gallogræcia dederat. horum al-
ter una venerat, alter filium miſerat. CC. ex Sy-
ria à Comageno Antiocho, cui magna præmia
Pompejus tribuit, miſſi erant. in his plerique
hip-

6 hippotoxotæ. Huc Dardanos, Beſſos, partim
mercenarios, partim imperio aut gratia compa-
ratos, item Macedonas, Theſſalos, & reliquarum
gentium & civitatum adjecerat: atque eum,
quem ſupra demonſtravimus, numerum exple-
verat.

1 Frumenti vim maximam ex Theſſalia, Aſia, 5
Ægypto, Creta, Cyrenis, reliquisque regioni-
2 bus comparaverat. hiemare Dyrrhachii, Apol-
loniæ, omnibusque oppidis maritimis conſtitue-
rat, ut mare Cæſarem tranſire prohiberet. ejus
rei cauſſa omni ora maritima claſſem diſpoſue-
3 rat. Præerat Ægyptiis navibus Pompejus filius:
Aſiaticis D. Lælius, & C. Triarius: Syriacis C.
Caſſius: Rhodiis C. Marcellus cum C. Coponio:
Liburnicæ atque Achaicæ claſſi Scribonius Libo,
4 & M. Octavius. toti tamen officio maritimo M.
Bibulus præpoſitus cuncta adminiſtrabat. ad
hunc ſumma imperii reſpiciebat.

1 Cæſar, ut Brundiſium venit, concionatus 6
apud milites, quoniam prope ad finem laborum
ac periculorum eſſet perventum, æquo animo
mancipia atque impedimenta in Italia relinque-
rent; ipſi expediti naves conſcenderent, quo
major numerus militum poſſet imponi; omnia-
que ex victoria, & ex ſua liberalitate ſperarent:
2 conclamantibus omnibus, imperaret, quod vel-
let, quodcunque imperaviſſet, ſe æquo animo
eſſe facturos; pridie Non. Jan. naves ſolvit, im-
poſitis, ut ſupra demonſtratum eſt, legionibus
VII. poſtridie terram attigit Cerauniorum.

Digitized by Google

ſaxa inter & alia loca periculoſa quietam nactus 3
ſtationem, & portus omnes timens, quos tene-
ri ab adverſariis arbitrabatur, ad eum locum,
qui appellatur Pharſalus, omnibus navibus ad
unum incolumibus, milites expoſuit.

7 Erat Orici Lucretius Veſpillo, & Minucius 1
Rufus cum Aſiaticis navibus XIIX. quibus juſſu
D. Lælii præerant; M. Bibulus cum navibus
CX. Corcyræ. ſed neque ii ſibi confiſi ex portu 2
prodire ſunt auſi; quum Cæſar omnino XII. na-
ves longas præſidio duxiſſet, in quibus erant
conſtratæ IV. Bibulus, impeditis navibus, di- 3
ſperſiſque remigibus, ſatis mature occurrit:
quod priꝰ ad continentem viſus eſt Cæſar, quam
de ejus adventu fama omnino in eas regiones
perferretur.

8 Expoſitis militibus, naves eadem nocte Brun- 1
duſium à Cæſare remittuntur; ut reliquæ legio-
nes, equitatusque transportari poſſent. Huic 2
officio præpoſitus erat Fuſius Kalenus legatus,
qui celeritatem in tranſportandis legionibus ad-
hiberet. ſed ſerius à terra provectæ naves, neque
uſæ nocturna aura, in redeundo offenderunt.
Bibulus enim Corcyræ certior factus de adven- 3
tu Cæſaris, ſperans ſe alicui parti onuſtarum na-
vium occurrere poſſe, inanibus occurrit; & na-
ctus circiter XXX. in eas indiligentiæ ſuæ ac
doloris iracundia erupit, omnesque incendit;
eodemque igne nautas dominosque navium in-
terficit, magnitudine pœnæ reliquos deterre-
re ſperans. Hoc confecto negotio, à Salonis 1

ad Orici portum ſtationes, litoraque omnia lon-
ge lateque claſſibus occupavit: cuſtodiisque di-
ligentius diſpoſitis, ipſe graviſſima hieme in na-
vibus excubabat; neque ullum laborem aut mu-
nus deſpiciens, neque ſubſidium exſpectans, ſi in
Cæſaris complexum venire poſſet.

1 Sed poſt diſceſſum Liburnarum, ex Illyrico 9
M. Octavius cum iis, quas habebat, navibus Sa-
lonas pervenit; ibique concitatis Dalmatis, re-
liquiſque barbaris, Iſſam à Cæſaris amicitia
2 avertit: conventum Salonas quum neque polli-
citationibus neque denunciatione periculi per-
movere poſſet, oppidum oppugnare inſtituit.
3 eſt autem oppidum & loci natura, & colle muni-
tum. ſed celeriter cives Romani, ligneis effe-
ctis turribus, iis ſeſe munierunt: &, quum eſ-
ſent infirmi ad reſiſtendum, propter paucitatem
hominum, crebris confecti vulneribus, ad extre-
mum auxilium deſcenderunt: ſervoſque omnes
puberes liberaverunt; & præſectis omnium mu-
4 lierum crinibus, tormenta effecerunt. Quorum
cognita ſententia, Octavius quinis caſtris oppi-
dum circumdedit, atque uno tempore obſidione
5 & oppugnationibus eos premere cœpit. Illi
omnia perpeti parati maxime à re frumentaria
laborabant. quare miſſis ad Cæſarem legatis,
auxilium ab eo petebant: reliqua, ut poterant,
6 per ſe incommoda ſuſtinebant: & longo inter-
poſito ſpatio, quum diuturnitas oppugnationis
negligentiores Octavianos effeciſſet, nacti occa-
ſionem meridiani temporis, diſceſſu eorum, pue-

ris mulieribusque in muro diſpoſitis, ne quid quotidianæ conſvetudinis deſideraretur, ipſi, manu facta, cum iis, quos nuper manumiſſos liberaverant, in proxima Octavii caſtra irruperunt. His expugnatis, eodem impetu altera ſunt adorti, inde tertia, & quarta, & deinceps reliqua: omnibusque eos caſtris expulerunt; &, magno numero interfecto, reliquos atque ipſum Octavium in naves confugere coëgerunt. Hic fuit oppugnationis exitus. Jamque hiems appropinquabat, & tantis detrimentis acceptis Octavius, deſperata oppugnatione oppidi, Dyrrhachium ſeſe ad Pompejum recepit. 7 8

10 Demonſtratum eſt L. Vibullium Rufum Pompeji præfectum bis in poteſtatem perveniſſe Cæſaris, atque ab eo eſſe dimiſſum, ſemel ad Corfinium, iterum in Hiſpania. Hunc pro ſuis beneficiis Cæſar judicaverat idoneum, quem cum mandatis ad Cn. Pompejum mitteret: eundemque apud Cn. Pompejum auctoritatem habere intelligebat. Erat autem hæc ſumma mandatorum: debere utrumque pertinaciæ finem facere, & ab armis diſcedere, neque amplius fortunam periclitari: ſatis eſſe magna utrimque incommoda accepta; quæ pro diſciplina & præceptis habere poſſent, ut reliquos caſus timerent. illum ab Italia expulſum, amiſſa Sicilia, & Sardinia, duabusque Hiſpaniis, & cohortibus in Italia, atque in Hiſpania civium Romanorum C, atque XXX, ſe morte Curionis, & detrimento Africani exercitus tanto, militumque deditione ad Corcyram 1 2 3 4 5

proin-

6 proinde ſibi ac reip. parcerent, quantumque in
bello fortuna poſſet, jam ipſi incommodis ſuis
7 ſatis eſſent documento; hoc unum eſſe tempus
de pace agendi, dum ſibi uterque confideret, &
pares ambo viderentur: ſi vero alteri paullum
modo tribuiſſet fortuna: non eſſe uſurum condi-
tionibus pacis eum, qui ſuperior videretur, neq;
fore æqua parte contentum, qui ſe omnia habitu-
8 rum confideret; conditiones pacis, quoniam an-
tea convenire non potuiſſent, Romæ à Senatu, &
9 à populo peti debere: interea & Reip. & ipſis
placere oportere, ſi uterque in concione ſtatim
juraviſſet, ſe triduo proximo exercitum dimiſſu-
rum: depoſitis armis, auxiliiſque, quibus nunc
confiderent, neceſſario populi ſenatuſque judi-
10 cio fore utrumque contentum: hæc quo facilius
Pompejo probari poſſent, omnes ſuas terreſtres,
urbiumque copias dimiſſurum.

1 Vibullius, his expoſitis à Cæſare, non minus 11
neceſſarium eſſe exiſtimavit, de repentino ad-
ventu Cæſaris Pompejum fieri certiorem, uti
ad id conſilium capere poſſet, antequam de man-
datis agi inciperet: atque ideo, continuato & no-
cte & die itinere, atque mutatis ad celeritatem
jumentis, ad Pompejum contendit; ut adeſſe
2 Cæſarem omnibus copiis nunciaret. Pompejus
erat eo tempore in Candavia, iterque ex Macedo-
nia in hibernia, Apolloniam, Dyrrhachiumque
habebat. ſed, re nova perturbatus, majoribus iti-
neribus Apolloniam petere cœpit; ne Cæſar oræ
3 maritimæ civitates occuparet. At ille, expoſi-

Digitized by Google

tis militibus, eodem die Oricum proficiſcitur.
Quo quum veniſſet, L. Torquatus, qui juſſu
Pompeji oppido præerat, præſidiumque ibi Par-
thinorum habebat, conatus portis clauſis oppi-
dum defendere, Græcos murum adſcendere, at-
que arma capere jubet. illi autem quum ſe con-
tra imperium populi R. pugnaturos eſſe nega- 4
rent, oppidani autẽ ſua ſponte Cæſarem recipere
conarentur; deſperatis omnibus auxiliis, portas
aperit; & ſe atque oppidum Cæſari dedit, inco-
lumisq; ab eo conſervatus eſt.

12 Recepto Cæſar Orico, nulla interpoſita mo- 1
ra Apolloniam proficiſcitur. Ejus adventu au-
dito, L. Staberius, qui ibi præerat, aquam com-
portare in arcem, atque eam munire, obſideſque
ab Apolloniatibus exigere cœpit. Illi vero datu- 2
ros ſe negare; neque portas conſuli præcluſuros,
neque ſibi judicium ſumpturos contra atque o-
mnis Italia populusque R. judicaviſſet. Quorum 3
cognita voluntate, clam profugit. Apolloniates
ad Cæſarem legatos mittunt, oppidoq; recipiunt.
Hos ſequuntur Bullidenſes, Amantiani, & re- 4
liquæ finitimæ civitates, totaque Epirus; & le-
gatis ad Cæſarem miſſis quæ imperaret, facturos
pollicentur.

13 At Pompejus, cognitis iis rebus, quæ erant 1
Orici atq; Apolloniæ geſtæ, Dyrrhachio timens,
diurnis eo, nocturniſque itineribus contendit.
ſimul ac Cæſar appropinquare dicebatur, tan- 2
tus terror incidit ejus exercitui, quod prope-
rans noctem diei conjunxerat, neque iter inter-

miſſe-

Digitized by Google

miſerat, ut pene omnes in Epiro finitimisque regionibus ſigna relinquerent; complures arma projicerent; ac fugæ ſimile iter videretur.
3 ſed quum prope Dyrrhachium Pompejus conſtitiſſet, caſtraque metari juſſiſſet; perterrito etiam tum exercitu; princeps Labienus procedit; juratque, ſe eum non deſerturum, eundemque caſum ſubiturum, quemcunque ei fortuna tribuiſ-
4 ſet. Hoc idem reliqui jurant legati; hos tribuni mil. centurionesque ſequuntur; atqve idem o-
5 mnis exercitus jurat. Cæſar præoccupato itinere ad Dyrrhachium, finem properandi facit; caſtraque ad flumen Apſum ponit in finibus Apolloniatium, ut vigiliis caſtellisque benemeritæ civitates tutæ eſſent præſidio; ibique reliquarum ex Italia legionum adventum exſpectare, & ſub
6 pellibus hiemare conſtituit. hoc idem Pompejus facit; & trans flumen Apſum poſitis caſtris, eo copias omnes auxiliaque conduxit.

1 Kalenus, legionibus equitibusque Brunduſii 14
in naves poſitis, ut erat præceptum à Cæſare, quantum navium (facultatem) habebat, naves ſolvit, paullumque à portu progreſſus, litteras à Cæſare accipit; quibus eſt certior factus, portus littoraque omnia claſſibus adverſariorum te-
2 neri. Quo cognito, ſe in portum recipit, navesque omnes revocat. una ex iis, quæ perſeveravit, neque imperio Kaleni obtemperavit, quod erat ſine militibus, privatoque conſilio adminiſtrabatur, delata Oricum, atque à Bibulo expu-
3 gnata eſt: qui de ſervis liberisque omnibus

ad impuberes ſupplicium ſumit, & ad unum interficit. ita, exiguo tempore, magno caſu totius exercitus ſalus conſtitit.

15 Bibulus, ut ſupra demonſtratum eſt, erat cum 1
claſſe ad Oricum: &, ſicut mari, portubuſque
Cæſarem prohibebat; ita ipſe omni terra earum
regionum prohibebatur. præſidiis enim diſpo- 2
ſitis, omnia litora à Cæſare tenebantur; neque
lignandi, neque aquandi, neque naves ad terram
religandi, poteſtas fiebat. erat res in magna dif- 3
ficultate: ſummiſque anguſtiis rerum neceſſaria-
rum premebantur; adeo ut cogerentur, ſicuti re-
liquum commeatum, ita ligna, atque aquam,
Corcyra navibus onerariis ſupportare: atque u- 4
no etiam tempore accidit, ut difficilioribus uſi
tempeſtatibus, ex pellibus, quibus erant tectæ
naves, nocturnum excipere rorem cogerentur: 5
quas tamen difficultates patienter & æquo ani-
mo ferebant, neque ſibi nudanda littora, & relin- 6
quendos portus exiſtimabant. Sed quum eſſent
in quibus demonſtravi anguſtiis; ac ſe Libo cum
Bibulo conjunxiſſet; loquuntur ambo ex navi-
bus cum M. Acilio & Statio Murco legatis: quo-
rum alter oppidi muris, alter præſidiis terreſtri-
bus præerat; velle ſe de maximis rebus cum Cæ- 7
ſare loqui, ſi ſibi ejus facultas detur. huc addunt
pauca rei confirmandæ cauſſa, ut de compoſitio-
ne acturi viderentur. Interim poſtulant, ut ſint 8
induciæ; atque ab iis impetrant. magnum enim,
quod afferebant, videbatur; & Cæſarem id ſum-
me ſciebant cupere, &, profectum aliquid Bibuli
mandatis exiſtimabatur. Cæſar

Digitized by Google

1 Cæſar eo tempore cum legione una profectus 16
ad recipiendas ulteriores civitates, & rem fru-
mentariam expediendam, qua anguſte utebatur,
2 erat ad Buthrotum oppoſitum Corcyræ. Ibi ab
Acilio certior & Murco per litteras factus de po-
ſtulatis Libonis & Bibuli legionem relinquit; ipſe
3 Oricum revertitur. eo quum veniſſet evocan-
tur illi ad colloquium. prodit Libo, atque excu-
ſat Bibulum, quod is iracundia ſumma erat, ini-
micitias habebat etiam privatas cum Cæſare
ex ædilitate & prætura conceptas: ob eam rem
colloquium vitaſſe, ne res maximæ ſpei maxi-
4 mæque utilitatis ejus iracundia impedirentur.
Pompeji ſummam eſſe, ac fuiſſe ſemper volunta-
tem, ut componeretur, atque ab armis diſcede-
retur: ſed poteſtatem ſe ejus rei nullam habere;
propterea quod de conſilii ſententia ſummam
5 belli rerúmque omnium Pompejo permiſerint:
ſed poſtulatis Cæſaris cognitis, miſſuros ad Pom-
pejum, atque illum reliqua per ſe acturum, hor-
tantibus ipſis: interea manerent induciæ, dum ab
illo rediri poſſet; neve alter alteri noceret. huc
addit pauca de cauſſa, & de copiis, auxiliisque
ſuis.

1 Quibus rebus neque tum reſpondendum Cæ- 17
ſar exiſtimavit, neque nunc, ut memoriæ proda-
2 tur, ſatis cauſſæ putamus. Poſtulabat Cæſar, ut
legatos ſibi ad Pompejum ſine periculo mittere
liceret; idque ipſi fore reciperent, aut acceptos
3 per ſe ad eum perducerent. quod ad inducias
pertineret, ſic belli rationem eſſe diviſam, ut

illi claſſe naves auxiliaque ſua impedirent, ipſe
ut aqua terraque eos prohiberet: &, ſi hoc ſibi 4
remitti vellent, remitterent ipſi de maritimis cu-
ſtodiis; ſin illud tenerent, ſe quoque id retentu-
rum: nihilominus tamen agi poſſe de compoſi-
tione, ut hæc non remitterentur, neque hanc rem
eſſe impedimenti loco. Illi neque legatos Cæſa- 5
ris recipere, neque periculum præſtare eorum,
ſed totam rem ad Pompejum rejicere; unum in-
ſtare de induciis, vehementiſſimeque contende-
re. Quos ubi Cæſar intellexit præſentis periculi, 6
atque inopiæ vitandæ cauſſa omnem orationem
inſtituiſſe, neque ullam ſpem, aut conditionem
pacis afferre; ad reliquam cognitionem belli ſe-
ſe recepit.

18 Bibulus multos dies terra prohibitus, & gra- 1
viore morbo ex frigore ac labore implicitus,
quum neque curari poſſet, neque ſuſceptum of-
ficium deſerere vellet, vim morbi ſuſtinere non
potuit. Eo mortuo, ad neminem unum ſummæ 2
imperii rediit: ſed ſeparatim ſuam quisque claſ-
ſem ad arbitrium ſuum adminiſtrabat. Vibullius, 3
ſedato tumultu, quem repentinus adventus Cæ-
ſaris concitaverat, ubi primum rurſus adhibito
Libone & L. Luccejo, & Theophane, quibus com-
municare de maximis rebus Pompejus conſue-
verat, de mandatis Cæſaris agere inſtituit, eum
ingreſſum in ſermonem Pompejus interpellavit,
& loqui plura prohibuit. Quid mihi, inquit, aut 4
vita aut civitate opus eſt, quam beneficio Cæſa-
ris habere videbor? cujus rei opinio tolli non

poterit, quum in Italiam ex qua profectus ſum,
5 reductus exiſtimabor, bello facto. Ab iis Cæſar dicta cognovit, qui ſermoni interfuerunt. conatus tamen nihilo minus eſt aliis rationibus per colloquia de pace agere.

1 Inter bina caſtra Pompeji atque Cæſaris unum 19
flumen tantum intererat Apſus: crebraque inter ſe colloquia milites habebant: neque ullum interim telum per pactiones colloquentium trans-
2 jiciebatur. Mittit P. Vatinium legatum ad ripam ipſam fluminis: qui ea, quæ maxime ad pacem pertinere viderentur, ageret; & crebro magna voce pronunciaret, liceretne civibꝰ ad cives de pace legatos mittere? quod etiam fugitivis ab ſaltu Pyrenæo prædonibusque licuiſſet; præſertim, ut id agerent, ne cives cum civibus armis
3 decertarent. Multa ſuppliciter locutus, ut de ſua atque omnium ſalute decebat, ſilentioque ab utriſque militibus auditus, reſponſum eſt ab altera parte, A. Varronem profiteri ſe altera die ad colloquium venturum, atque una etiam utrimque admodum tuto legati venire, &, quæ vellent, exponere poſſent: certumque ei rei tem-
4 pus conſtituitur. Quo quum eſſet poſtero die ventum; magna utrimque multitudo convenit: magnaque erat ejus rei exſpectatio: atque omnium intenti animi ad pacem eſſe videbantur.
5 Qua ex frequentia T. Labienus prodiit. ſummiſſa oratione loqui de pace, atque altercari cum Vatinio incipit. quorum mediam orationem interrumpunt undique ſubito tela immiſſa, quæ

quæ ille obtectus armis militum vitavit. vulne- 6
rantur tamen complures; in his Cornelius Bal-
bus, M. Plotius, L. Tiburtius centuriones, mili-
teſque nonnulli. Tum Labienus, Deſinite ergo 7
de compoſitione loqui. nam nobis, niſi Cæſaris
capite relato, pax eſſe nulla poteſt.

20 Iiſdem temporibus Romæ M. Cœlius Rufus 1
prætor, cauſſa debitorum ſuſcepta, initio magi-
ſtratus tribunal ſuum juxta C. Trebonii prætoris
urbani ſellam collocavit; & ſi quis appellaſſet de
æſtimatione, & de ſolutionibus, quæ per arbitrum
fierent, ut Cæſar præſens conſtituerat, fore au-
xilio pollicebatur. ſed fiebat æquitate decreti, & 2
humanitate Trebonii, qui his temporibus cle-
menter & moderate jus dicendum exiſtimabat,
ut reperiri non poſſet, à quibus initium appel-
landi naſceretur. nam fortaſſe inopiam excuſa- 3
re, & calamitatem aut propriam ſuam, aut tem-
porum queri, & difficultates auctionandi propo-
nere, etiam mediocris eſt animi: integras vero
tenere poſſeſſiones, qui ſe debere fateantur, cujus
animi, aut cujus impudentiæ eſt? itaque, qui
hoc poſtularet, reperiebatur nemo. atque ipſis, 4
ad quorum commodum pertinebat, durior in-
ventus eſt Cœlius. & ab hoc profectus initio, ne
fruſtra ingreſſus turpem cauſſam videretur, le-
gem promulgavit, ** ut ſexies ſeni dies ſine uſu-
ris creditæ pecuniæ ſolvantur.

21 Quum reſiſteret Servilius conſul, reliquique 1
magiſtratus; & minus opinione ſua efficeret;
ad hominum excitanda ſtudia, ſublata priore
lege,

lege duas promulgavit: unam, qua mercedes habitationum annuas conductoribus donavit;
2 alteram tabularum novarum: impetuque multitudinis in C. Trebonium facto; & nonnullis vulneratis, eum de tribunali deturbavit: de quibus rebus Servilius conſul ad Senatum retulit: Senatusque Cœlium ab Rep. removendum cenſuit.
3 Hoc decreto eum Conſul Senatu prohibuit, &
4 concionari conantē de Roſtris deduxit. Ille ignominia & dolore permotus palam ſe proficiſci ad Cæſarem ſimulavit, clam nunciis ad Milonem miſſis, qui Clodio interfecto, eo nomine erat damnatus; atque eo, in Italiam evocato, quod magnis muneribus datis gladiatoriæ familiæ reliquias habebat, ſibi conjunxit, atq; eum in Thu-
5 rinum ad ſollicitandos paſtores præmiſit. Ipſe, quum Caſilinum veniret, unoque tempore ſigna ejus militaria atque arma Capuæ eſſent comprehenſa: familia Neapoli viſa, atque proditio oppidi appareret; patefactis conſiliis, excluſus Capua, & periculum veritus, quod conventus arma ceperat, atque eum hoſtis loco habendum exiſtimabat, conſilio deſtitit; atque eo itinere ſeſe avertit.

1 Interim Milo, dimiſſis circum municipia literis, ea, quæ faceret, juſſu atque imperio facere Pompeji, quæ mandata ad ſe per Bibulum delata eſſent: quos ex ære alieno laborare arbitrabatur, 22
2 ſollicitabat. apud quos quum proficere nihil poſſet; quibusdam ſolutis ergaſtulis, Coſam in

agro

agro Turino oppugnare cœpit. eo quum à Q.
Pædio prætore cum legione ** lapide ictus eſſet
ex muro, periit. & Cœlius profectus, ut dictita- 3
bat, ad Cæſarem, pervenit Thurios: ubi, quum
quosdam ejus municipii ſollicitaret, equitibuſ-
que Cæſaris Gallis atque Hiſpanis, qui eo præſi-
dii cauſſa miſſi erant, pecuniam polliceretur, ab 4
iis eſt interfectus. itaque magnarum initia re-
rum, quæ occupatione magiſtratuum & tempo-
rum ſollicitam Italiam habebant, celerem & faci-
lem exitum habuerunt.

23 Libo profectus ab Orico cum claſſe, cui præ- 1
erat, navium L. Brunduſium venit, inſulamque,
quæ contra Brunduſinum portum eſt, occupavit;
quod præſtare unum locum arbitrabatur, qua
neceſſarius noſtris erat egreſſus, quam omnium
litora ac portus cuſtodia clauſos teneri. hic re- 2
pentino adventu naves onerarias quaſdam na-
ctus incendit, & unam frumento onuſtam abdu-
xit; magnumque noſtris terrorem injecit, & no-
ctu militibus & ſagittariis in terram expoſitis, præ-
ſidium equitum dejecit; & adeo loci opportuni- 3
tate profecit, ut ad Pompejum litteras mitteret,
naves reliquas, ſi vellet, ſubduci, & refici juberet:
ſua claſſe auxilia ſeſe Cæſaris prohibiturum.

24 Erat eo tempore Antonius Brunduſii; qui vir- 1
tuti militum confiſus ſcaphas navium magnarum
circiter IX. craſſibus pluteiſque contexit; eoque
milites delectos impoſuit; atque eas in littore
pluribus locis ſeparatim diſpoſuit, naveſque tri-
remes II. quas Brunduſii faciendas curaverat,

per

per cauſſam exercendorum remigum ad fauces
2 portus prodire juſſit. has quum audacius progreſſas Libo vidiſſet, ſperans intercipi poſſe, quadriremes V. ad eas miſit. quæ quum navibus noſtris appropinquaſſent, noſtri veterani in portum refugerunt; illi ſtudio incitati incautius ſeque-
3 bantur. Jam ex omnibus partibus ſubito Antonianæ ſcaphæ, ſigno dato, ſe in hoſtes incitaverunt; primoque impetu unam ex his quadriremem cum remigibus defenſoribusque ſuis ceperunt;
4 runt; reliquas turpiter fugere coëgerunt. Ad hoc detrimentum acceſſit; ut equitibus per oram maritimam ab Antonio diſpoſitis aquari prohiberetur. qua neceſſitate & ignominia permotus Libo, diſceſſit à Brunduſio, obſeſſionemque noſtrorum omiſit.

1 Multi jam menſes tranſierunt; & hiems jam 25
præcipitaverat; neq; Brunduſio naves legionesque ad Cæſarem veniebant; ac nonnullæ ejus rei
2 prætermiſſæ occaſiones Cæſari videbantur, quod certe ſæpe flaverant venti, quib9 neceſſario committendum exiſtimabat. quantoque am-
3 plius proceſſerat temporis, tanto erant alacriores ad cuſtodias, qui claſſibus præerant; majoremq; fiduciam prohibendi habebant; & crebris Pompeji litteris caſtigabantur, quoniam primo venientem Cæſarem non prohibuiſſent, ut reliquos
4 ejus exercitus impedirent. duriuſque quotidie tempus ad tranſportandum lenioribus ventis exſpectabant. Quibus rebus permotus Cæſar, Brunduſium ad ſuos ſeverius ſcripſit, ut nacti idoneum

neum ventum,ne occaſionem navigandi dimit-
terent, & ad Oricum ſive ad litora Apolloniati-
um curſum dirigerent; quod eo naves ejicere
poſſent. Hæc à cuſtodibus claſſium loca maxime 5
vacabant; quod ſe longius portibus committere
non auderent.
26 Illi adhibita audacia & virtute, adminiſtran- 1
tibus M. Antonio, & Fuſio Kaleno, multum ipſis
militibus hortantibus, neque ullum periculum
pro ſalute Cæſaris recuſantibus, nacti Auſtrum,
naves ſolvunt; atq; altera die Apolloniā, Dyrrha-
chiumq; prætervehuntur. qui quum eſſent ex cō- 2
tinenti viſi, Q. Coponius, qui Dyrrhachii claſſi
Rhodiæ præerat, naves ex portu educit, & quum
jam noſtri remiſſiore vento appropinquaſſent,
idem Auſter increbuit, noſtriſque præſidio fuit.
Neque vero ille ob eam cauſſam conatu deſiſte- 3
bat; ſed labore & perſeverantia nautarum ſe vim
tempeſtatis ſuperare poſſe ſperabat; præterve-
ctoſque Dyrrhachium magna vi venti nihilo
ſecius ſequebatur. noſtri uſi fortunæ beneficio 4
tamen impetum claſſis timebant, ſi forte ventus
remiſiſſet, nacti portum, qui appellatur Nym-
phæum, ultra Liſſum millia paſſuum III. eo na-
ves introduxerunt: qui portus ab Africo tege-
batur, ab Auſtro non erat tutus: leviuſque tem-
peſtatis, quam claſſis periculum æſtimaverunt.
quo ſimul atque intus eſt itum, incredibili felici- 5
tate Auſter, qui per biduum flaverat, in Africum
ſe vertit.
27 Hic ſubitam commutationem fortunæ videre 1
licuit.

licuit. qui modo ſibi timuerant, hos tutiſſimus
portus recipiebat: qui noſtris navibus pericu-
2 lum intulerant, de ſuo timere cogebantur. itaq;
tempore commutato tempeſtas & noſtros texit,
& naves Rhodias afflixit, ita, ut ad unam conſtra-
tæ omnes numero XVI. eliderentur, & naufra-
gio interirent; & ex magno remigum propu-
gnatorumque numero pars ad ſcopulos alliſa in-
terficeretur, pars à noſtris diſtraheretur: quos
omnes conſervatos Cæſar domum remiſit.

1 Noſtræ naves II. tardius curſu confecto, in 28
noctem conjectæ, quum ignorarent quem locum
reliquæ cepiſſent, contra Liſſum in anchoris con-
2 ſtiterunt. has ſcaphis, minoribusque navigiis
compluribus ſummiſſis, Otacilius Craſſus, qui
Liſſi præerat, expugnare parabat: ſimul de dedi-
tione earum agebat, & incolumitatem deditis
3 pollicebatur. Harum altera navis ducentos vi-
ginti ex legione tironum ſuſtulerat: altera ex ve-
terana paullo minus ducentis (ſe compleverat.)
4 Hic cognoſci licuit quantum eſſet hominibus
præſidii in animi firmitudine. Tirones enim
multitudine navium perterriti, & ſalo nauſea-
que confecti, jurejurando accepto, nihil iis no-
cituros hoſtes, ſe Otacilio dediderunt: qui o-
mnes ad eum perducti contra religionem juris-
jurandi in ejus conſpectu crudeliſſime interfici-
untur. At veteranæ legionis milites item confli-
5 ctati & tempeſtatis & ſentinæ vitiis non ex pri-
ſtina virtute remittendum aliquid putaverunt;
ſed tractandis conditionibus, & ſimulatione de-

ditionis extracto primo noctis tempore, guber-
natorem in terram navem ejicere cogunt: ipſi 6
idoneum locum nacti reliquam noctis partem ibi
confecerunt, & luce prima, miſſis ad eos ab Ota-
cilio equitibus, qui eam partem oræ maritimæ
aſſervabant, circiter CD. quique eos armati ex
præſidio ſecuti ſunt, ſe defenderunt: & nonnullis
eorum interfectis, incolumes ad noſtros ſeſe re-
ceperunt.

29 Quo facto, conventus civium Romanorum
qui Liſſum obtinebat, quod oppidum iis antea
Cæſar attribuerat, muniendumque curaverat,
Antonium recepit, omnibus rebus juvit. Ota-
cilius ſibi timens oppido fugit, & ad Pompejum
pervenit. Ex omnibus copiis, Antonius, qua- 2
rum erat ſumma, veteranorum III. legionum,
uniusque tironum, & equitum DCCC. pleras-
que naves in Italiam remittit, ad reliquos mi-
lites equitesque transportandos: pontones,
quod eſt genus navium Gallicarum, Liſſi reli- 3
quit; hoc conſilio, ut, ſi forte Pompejus vacu-
am exiſtimans Italiam eo transjeciſſet exercitum,
quæ opinio erat edita in vulgus, aliquam Cæſar
ad inſequendum facultatem haberet: nuncios- 4
que ad eum celeriter mittit, quibus regionibus
exercitum expoſuiſſet, & quid militum trans-
vexiſſet.

30 Hæc eodem fere tempore Cæſar atque Pom- 1
pejus cognoſcunt. nam prætervectas Apollo-
niam Dyrrhachiumque naves viderant; ipſi iter
ſecundum eas terra direxerant: ſed quo eſſent

ex

Digitized by Google

ætæ delatæ, primis diebus ignorabant: cognita-
que re, diverſa ſibi ambo conſilia capiunt; Cæ-
ſar, ut quamprimum ſe cum Antonio conjun-
geret; Pompejus, ut venientibus in itinere ſe
opponeret, &, ſic imprudentes ex inſidiis ado-
3 riri poſſet. Eodemque die uterque eorum ex
caſtris ſtativis à flumine Apſo exercitum edu-
cunt: Pompejus clam, & noctu, Cæſar palam,
4 atque interdiu. ſed Cæſari circuitu majore iter
erat longius, adverſo flumine, ut vado tranſire
poſſet. Pompejus, quia expedito itinere flu-
men ei tranſeundem non erat, magnis itineri-
5 bus ad Antonium contendit; atque, ubi eum
appropinquare cognovit, idoneum locum na-
ctus ibi copias collocavit: ſuoſque omnes ca-
ſtris continuit, ignesque fieri prohibuit; quo oc-
6 cultior eſſet ejus adventus. Hæc ad Antonium
ſtatim per Græcos deferuntur. Ille miſſis ad Cæ-
ſarem nunciis unum diem ſeſe caſtris tenuit. al-
7 tero die ad eum pervenit Cæſar. Cujus adventu
cognito Pompejus, ne duobus circumcludere-
tur exercitibus, ex eo loco diſcedit: omnibusque
copiis ad Aſparagium Dyrrhachinorum perve-
nit: atque ibi idoneo loco caſtra ponit.

1 His temporibus Scipio detrimentis quibus- 31
dam circa montem Amanum acceptis ſeſe Im-
2 peratorem appellaverat. Quo facto civitati-
bus tyrannisque magnas imperaverat pecu-
nias: item à publicanis ſuæ provinciæ debitam
biennii pecuniam exegerat, & ab eisdem in-
ſequentis anni mutuam præceperat; equites-

que toti provinciæ imperaverat. Quibus coactis, 3
finitimis hoſtibus Parthis poſt ſe relictis, qui
paullo ante M. Craſſum imperatorem interfe-
cerant, & M. Bibulum in obſidione habuerant,
legiones equitesque ex Syria deduxerat: ſumma- 4
que in ſollicitudine ac timore Parthici belli in
Provinciam quum veniſſet, ac nonnullæ militum
voces audirentur, ſeſe, contra hoſtem ſi duce-
rentur, ituros; contra civem & conſulem arma
non laturos; deductis Pergamum, atque in lo-
cupletiſſimas urbes in hiberna legionibus; ma-
ximas largitiones fecit: & confirmandorum mi-
litum cauſſa, diripiendas iis civitates dedit.

32 Interim acerbiſſime imperatæ pecuniæ tota 1
provincia exigebantur. Multa præterea genera-
tim ad avaritiam excogitabantur. in capita ſin-
gula ſervorum ac liberorum, tributum impone-
batur. Columnaria, oſtiaria, frumentum, mili- 2
tes, remiges, arma, tormenta, vecturæ impera-
bantur. cujus modo rei nomen reperiri poterat.
hoc ſatis eſſe ad cogendas pecunias videbatur,
non ſolum urbibus, ſed bene vicis, caſtellisque 3
ſingulis cum imperio præficiebantur. qui horum
quid acerbiſſime crudeliſſimeque fecerat, is &
vir, & civis optimus habebatur. erat plena li- 4
ctorum & imperiorum provincia, conferta
præfectis atque exactoribus: qui, præter impe-
ratas pecunias, ſuo etiam privato compendio
ſerviebant. dictitabant enim ſe domo patria-
que expulſos, omnibus neceſſariis egere re-
bus,

Digitized by Google

bus, ut honeſta præſcriptione rem turpiſſimam
5 tegerent. Accedebant ad hæc graviſſimæ uſuræ, quod in bello plerumque accidere conſvevit, univerſis imperatis pecuniis: quibus in rebus prolationem diei donationem eſſe dicebant. Itaq; æs alienum provinciæ eo bienno multipli-
6 catum eſt. nec minus ob eam cauſam civibus Romanis ejus provinciæ, ſed in ſingulos conventus, ſingulasque civitates certæ pecuniæ imperabantur; mutuasque illas ex SC. exigi dictitabant: publicanis, ut in ſorte fecerant, inſequen-
7 tis anni vectigal pro mutuo. præterea Epheſi à Fano Dianæ depoſitas antiquitus pecunias Scipio tolli jubebat, ceterasque ejus deæ ſtatuas.

1 Quum in Fanum ventum eſſet, adhibitis 33
compluribus Senatorii ordinis, quos advocaverat Scipio, litteræ ei redduntur à Pompejo, mare tranſiſſe cum legionibus Cæſarem, properaret ad ſe cum exercitu venire, omniaque poſthabe-
2 ret. His literis acceptis, quos advocaverat, dimittit: ipſe iter in Macedoniam parare incipit: paucisque poſt diebus eſt profectus. hæc res Epheſiæ pecuniæ ſalutem attulit.

1 Cæſar Antonii exercitu conjuncto, deducta 34
Orico legione, quam tuendæ oræ maritimæ cauſa poſuerat, tentandas ſibi provincias, lon-
2 giusque procedendum exiſtimabat; &, quum ad eum legati veniſſent ex Theſſalia, Ætoliaque, qui præſidio miſſo pollicerentur earum gentium civitates imperata facturas, L. Caſſium

Digitized by Google

Longinum cum legione tironum, quę appellabatur XXVII. atque equitibus CC. in Theſſaliam, C. Calviſium Sabinum cum cohortibus V. pauciſque equitibus in Ætoliam miſit. maxime eos, quod erant propinquæ regiones, de re frumentaria, ut providerent, hortatus eſt. Cn. Do- 3
mitium Calvinum cum legionibus II. XI. & XII. & equitibus D. in Macedoniam proficiſci jubet. 4
Cujus provinciæ ab ea parte, quæ libera appellabatur, Menedemus princeps earum regionum miſſus legatus omnium ſuorum excellens ſtudium profitebatur.

35 Ex his Calviſius, primo adventu ſumma o- 1
mnium Ætolorum receptus voluntate, præſidiis adverſariorum Calydone & Naupacto rejectis, omni Ætolia potitus eſt. Caſſius in Theſſaliam cum legione pervenit. hic quum eſſent factiones duæ, varia voluntate civitatum utebatur. Egeſaretus veteris homo potentiæ Pompejanis rebus ſtudebat. Petrejus ſummæ nobilitatis adoleſcens ſuis ac ſuorum opibus Cæſarem enixe juvabat.

36 Eodemque tempore Domitius in Macedoni- 1
am venit: &, quum ad eum frequentes civitatum legationes convenire cœpiſſent, nunciatum eſt adeſſe Scipionem cum legionibus magna & opinione, & fama omnium. nam plerumque in novitate fama antecedit. Hic nullo in loco Mace- 2
doniæ moratus, magno impetu contendit ad Domitium; &, quum ab eo millia paſſuum XX abſuiſſet, ſubito ſe ad Caſſium Longinum in

Theſſa-

Theſſaliam convertit. hoc adeo celeriter fecit, ut
3 ſimul adeſſe, & venire, nunciaretur. & quo iter
expeditius faceret, M. Favonium ad flumen Ha-
liacmonem, quod Macedoniam à Theſſalia divi-
dit, cum cohortibus IIX. præſidio impedimentis
legionum reliquit, caſtellumque ibi muniri
4 juſſit. Eodem tempore equitatus regis Coti ad
caſtra Caſſii advolavit, qui circum Theſſaliam
5 eſſe conſveverat. Tum timore perterritus Caſ-
ſius, cognito Scipionis adventu, viſisque equiti-
bus, quos Scipionis eſſe arbitrabatur, ad mon-
tes ſe convertit, qui Theſſaliam cingunt; atque
6 ex his locis Ambraciam verſus iter facere cœpit.
At Scipionem properantem ſequi, litteræ ſunt
conſecutæ à M. Favonio, Domitium cum legio-
7 nibus adeſſe, nec ſe præſidium, ubi conſtitutus
eſſet, ſine auxilio Scipionis tenere poſſe. Qui-
bus litteris acceptis, conſilium Scipio iterque
8 commutat; Caſſium ſequi deſiſtit; Favonio au-
xilium ferre contendit. Itaque die ac nocte
continuato itinere ad eum pervenit, tam oppor-
tuno tempore, ut ſimul Domitiani exercitus
pulvis cerneretur, & primi antecurſores Sci-
pionis viderentur. Ita Caſſio induſtria Domitii,
Favonio Scipionis celeritas ſalutem attulit.

1 Scipio in caſtris ſtativis biduum moratus 37
ad flumen, quod inter eum & Domitii caſtra
fluebat, Haliacmonem, tertio die prima luce
exercitum vado transducit; & caſtris poſitis
poſtero die mane copias ante frontem caſtrorum

Digitized by Google

inſtruit. Domitius tum quoque ſibi dubitandum non putavit, quin productis legionibus 2
prælio decertaret. ſed quum eſſet inter bina caſtra campus circiter millium paſſuum VI, caſtris Scipionis aciem ſuam ſubjecit. ille à vallo 3
non diſcedere perſeveravit. attamen ægre retentis Domitianis militibus eſt factum, ne prœlio contenderetur; & maxime, quod rivus difficilibus ripis caſtris Scipionis ſubjectus progreſſus noſtrorum impediebat. Quorum ſtudium ala- 4
critatemque pugnandi quum cognoviſſet Scipio, ſuſpicatus fore, ut poſtero die aut invitus dimicare cogeretur, aut magna cum infamia caſtris ſe continere, qui magna exſpectatione veniſſet, temere progreſſus turpem habuit exitum: & noctu, ne conclamatis quidem vaſis, flumen tranſit, atque in eandem partem, ex qua venerat, rediit: ibique prope flumen edito natura loco caſtra poſuit. Paucis diebus in- 5
terpoſitis, noctu inſidias equitum collocavit: quo in loco ſuperioribus fere diebus noſtri pabulari conſveverant. & quum quotidiana conſvetudine Q. Varus præfectus equitum Domitii veniſſet; ſubito illi ex inſidiis conſurrexerunt. ſed noſtri fortiter eorum impetum tulerunt, ce- 6
leriterque ad ſuos quisque ordines rediit, atque ultro univerſi in hoſtes impetum fecerunt. ex 7
his circiter LXXX interfectis, reliquis in fugam conjectis, noſtri duobus amiſſis, in caſtra ſe receperunt.

38 His rebus geſtis Domitius ſperans Scipionem 1

ad

Digitized by Google

ad pugnam elici poſſe, ſimulavit ſeſe anguſtiis rei frumentariæ adductum caſtra movere; vaſisque militari more conclamatis, progreſſus millia paſſuum III. loco idoneo & occulto o-
2 mnem exercitum equitatumque collocavit. Scipio ad inſequendum paratus equitatum magnamque partem levis armaturæ ad explorandum iter Domitii & cognoſcendum præmiſit.
3 qui quum eſſent progreſſi, primæque turmæ inſidias intraviſſent, ex fremitu equorum illata ſuſpicione, ad ſuos ſe recipere cœperunt; quique hos ſequebantur, celerem eorum receptum
4 conſpicati reſtiterunt. noſtri cognitis hoſtium inſidiis, ne fruſtra reliquos exſpectarent, duas nacti hoſtium turmas exceperunt. in his fuit M. Opimius præfectus equitum. reliquos omnes earum turmarum aut interfecerunt, aut captos ad Domitium deduxerunt.

1 Deductis oræ maritimæ præſidiis Cæſar, ut 39
ſupra demonſtratum eſt, III. cohortes Orici, oppidi tuendi cauſſa, reliquit; iisque cuſtodiam navium longarum transdidit, quas ex Italia transduxerat. huic officio oppidoque præerat A-
2 cilius legatus. Is naves noſtras in interiorem partem poſt oppidum reduxit, & ad terram deligavit, faucibusque portus navem onerariam ſubmerſam objecit; & huic alteram conjunxit; ſuper qua turrim effectam ad ipſum introitum portus oppoſuit; & militibus complevit, tuendamque ad omnes repentinos caſus transdidit.

Digitized by Google

40 Quibus cognitis rebus Cn. Pomp. filius, qui claſſi Ægyptiæ præerat, ad Oricum venit; ſubmerſamq; navim remulco, multisque contendens funibus abduxit: atque alteram navem, 2
quæ erat ad cuſtodiam ab Acilio poſita, pluribus aggreſſus navibus, in quibus ad libram fecerat turres, ut ex ſuperiori pugnans loco, integrosque ſemper defatigatis ſummittens, & reliquis partibus ſimul ex terra ſcalis, & claſſe mœnia oppidi tentans, ut adverſariorum manus diduceret, labore, & multitudine telorum noſtros vicit; dejectisque defenſoribus, qui omnes ſca- 3
phis excepti refugerunt, etiam navem expugnavit: eodemque tempore ex altera parte molem 4
tenuit naturalem objectam, quæ pene inſulam contra oppidum effecerat. IV. biremes ſubjectis ſcutulis impulſas vectibus in interiorem partem transduxit. ita ex utraque parte naves longas aggreſſus, quæ erant deligatæ ad terram, atque inanes, IV ex his abduxit, reliquas incendit. Hoc confecto negotio, D. Lælium ab Aſia- 5
tica claſſe abductum reliquit, qui commeatus Biblide atque Amantia importari in oppidum prohibebat; ipſe Liſſum profectus naves onerarias XXX. à M. Antonio relictas intra portum ag- 6
greſſus omnes incendit; Liſſum expugnare conatus; defendentibus civibus Romanis, qui ejus erant conventus, militibusque, quos præſidii cauſſa miſerat Cæſar, triduum moratus, paucis in oppugnatione amiſſis, re infecta, inde diſceſſit.

Cæſar

Digitized by Google

1 Cæſar, poſtquam Pompeium ad Aſparagium 41
eſſe cognovit, eodem cum exercitu profectus,
& expugnato in itinere oppido Parthinorum, in
quo Pompejus præſidium habebat, III. die in
Macedoniam ad Pompejum pervenit, juxtaque
eum caſtra poſuit; & poſtridie, eductis omni-
bus copiis, acie inſtructa, decernendi poteſta-
2 tem Pompejo fecit. ubi eum ſuis locis ſe tenere
animadvertit; reducto in caſtra exercitu, aliud
3 ſibi conſilium capiendum exiſtimavit. itaque
poſtero die omnibus copiis, magno circuitu
difficili anguſtoque itinere, Dyrrhachium profe-
ctus eſt, ſperans Pompejum aut Dyrrhachium
compelli, aut ab ea intercludi poſſe, quod o-
mnem commeatum, totiusque belli apparatum
4 is eo contuliſſet; ut accidit. Pompejus enim
primo ignorans ejus conſilium, quod diverſo ab
ea regione itinere profectum videbat, anguſtiis
rei frumentariæ compulſum diſceſſiſſe exiſtima-
bat; poſtea per exploratores certior factus po-
ſtero die caſtra movit; breviore itinere ſe oc-
currere ei poſſe ſperans. quod fore ſuſpicatus Cæ-
5 ſar, militesque adhortatus, ut æquo animo labo-
rem ferrent, parva parte noctis itinere intermiſ-
ſo, mane Dyrrhachium venit, quum primum a-
gmen Pompeji procul cerneretur; atque ibi ca-
ſtra poſuit.

1 Pompejus intercluſus Dyrrhachio, ubi pro- 42
poſitum tenere non potuit, ſecundo uſus con-
ſilio, edito loco, qui appellatur Petra, aditum-
que habet navibus mediocrem, atque eas à qui-
busdam

buſdam protegit ventis, caſtra communit. eo 2
partem navium longarum convenire, frumentum commeatumque ab Aſia, atque omnibus regionibus, quas tenebat, comportari imperat. Cæſar longius bellum ductum iri exiſtimans, & de Italicis commeatibus deſperans, 3
quod tanta diligentia omnia litora à Pompejanis tenebantur, claſſesque ipſius, quas hieme in Sicilia, Gallia, Italia fecerant, morabantur, in Epirum rei frumentariæ cauſſa L. Carnulejum legatum miſit: quodque hæ regiones aberant lon- 4
gius, locis certis horrea conſtituit; vecturasque frumenti finitimis civitatibus deſcripſit. Item Liſſo, Parthinisque, & omnibus caſtellis, quod eſſet frumenti, conquiri juſſit. id erat perexi- 5
guum, quum ipſius agri natura, quod ſunt loca aſpera & montuoſa, ac plerumque utuntur frumento importato; tum quod Pompejus hæc providerat, & ſuperioribus diebus prædæ loco Parthinos habuerat; frumentumque omne conquiſitum, ſpoliatis effosſisque eorum domibus, per equites comportaverat.

43 Quibus rebus cognitis Cæſar conſilium capit ex loci natura. erant enim circum caſtra Pompeji permulti editi atque aſperi colles. hos primum præſidiis tenuit; caſtellaque ibi communit. inde, ut loci cujusque natura ferebat, ex 2
caſtello in caſtellum perducta munitione; circumvallare Pompejum inſtituit, hæc ſpectans, quod anguſta re frumentaria utebatur, quodque Pompejus multitudine equitum valebat, quo mino-

Digitized by Google

minore periculo undique frumentum commea-
3 tumque exercitui ſupportare poſſit: ſimul, ut
pabulatione Pompejum prohiberet, equitatum-
que ejus ad rem gerendam inutilem efficeret:
4 tertio, ut auctoritatem, qua ille maxime apud
exteras nationes niti videbatur, minueret:
quum fama per orbem terrarum percrebuiſſet,
illum à Cæſare obſideri, neque audere prœlio di-
micare.

1 Pompejus neque à mari Dyrrhachioque di- 44
ſcedere volebat; quod omnem apparatum bel-
li, tela, arma, tormenta ibi collocaverat, frumen-
tumque exercitui navibus ſupportabat; neque
munitiones Cæſaris prohibere poterat, niſi prœ-
lio decertare vellet; quod eo tempore ſtatu-
2 erat non eſſe faciendum. Relinquebatur, ut
extremam rationem belli ſequens quampluri-
mos colles occuparet, & quam latiſſimas regio-
nes præſidiis teneret, Cæſariſque copias, quam-
3 maximè poſſet, diſtineret. idque accidit. ca-
ſtellis enim XXIV. effectis, XV. millia paſſuum
circuitu amplexus, hoc ſpatio pabulabatur; mul-
taque erant inter eum locum manu ſata, quibus
4 interim jumenta paſceret. atque ut noſtri, qui
perpetuas munitiones habebant, perductas ex
caſtellis in proxima caſtella, ne quo loco erum-
perent Pompejani, & noſtros poſt tergum ado-
rirentur, timebant: ita illi interiore ſpatio per-
petuas munitiones efficiebant; ne quo loco no-
ſtri intrare, atque ipſos à tergo circumvenire,
5 poſſent. ſed illi operibus vincebant; quod & nu-

Digitized by Google

mero militum præſtabant,& interiore ſpatio minorem circuitum habebant. Quæ quum erant lo- 6
ca Cæſari capienda, etſi prohibere Pompejus totis copiis & dimicare non conſtituerat; tamen ſuis locis ſagittarios funditoresq; mittebat, quorum magnum habebat numerum; multiq; ex noſtris vulnerabantur. magnusq; inceſſerat timor 7
ſagittarum; atque omnes fere milites aut ex coactis, aut ex centonibus, aut ex coriis tunicas, aut tegmenta fecerant, quibus tela vitarent.

45 In occupandis præſidiis magna vi uterq; utebatur. 1
Cæſar, ut quam anguſtiſſime Pompejum contineret; Pompejus, ut quam plurimos colles quam maximo circuitu occuparet. crebraque ob eam cauſſam prœlia fiebant. In his quum 2
legio Cæſaris IX. præſidium quoddam occupaviſſet, & munire cœpiſſet; huic loco propinquũ & contrarium collem Pompejus occupavit, noſtrosque opere prohibere cœpit: & quum una ex 3
parte prope æquum aditum haberet, primum ſagittariis funditoribusque circumjectis, poſtea levis armaturæ magna multitudine miſſa, tormentisque prolatis, munitiones impediebat. neque 4
erat facile noſtris uno tempore propugnare, & munire. Cæſar, quum ſuos ex omnibus partibus vulnerari videret, recipere ſe ſtatuit, & loco excedere. erat per declive receptus: illi autem hoc 5
acrius inſtabant, neq; regredi noſtros patiebantur, quod timore adducti locũ relinquere videbantur. Dicitur eo tempore glorians apud 6
ſuos Pompejus dixiſſe, Non recuſare ſe quin nullius

lius uſus Imperator exiſtimaretur, ſi ſine maxi-
mo detrimento legiones Cæſaris ſeſe recepiſſent
inde,quo temere eſſent progreſſæ.

1 Cæſar receptui ſuorum timens crates ad ex 46
tremum tumulum contra hoſtem proferri, & ad-
verſas locari; intra has mediocri latitudine foſ-
ſam, tectis militibus,obduci juſſit, locumque in
2 omnes partes quam maxime impediri. ipſe ido-
neis locis funditores inſtruxit,ut præſidio noſtris
ſe recipientibus eſſent. His rebus completis le-
3 giones reduci juſſit. Pompejani hoc inſolentius
atque audacius noſtros premere & inſtare cœpe-
runt; cratesq; pro munitione objectas propule-
4 runt,ut foſſas tranſcenderent. Quod quum ani-
madvertiſſet Cæſar, veritus, ne non reducti, ſed
rejecti viderentur,majusque detrimentum cape-
retur,à medio fere ſpatio ſuos per Antonium,qui
ei legioni præerat, cohortatus, tuba ſignum da-
5 ri,atque in hoſtes impetum fieri juſſit. Milites
legionis IX. ſubito conſtipati pila conjecerunt; &
ex inferiore loco adverſus clivum incitati cur-
ſu,præcipites Pompejanos egerunt, & terga ver-
tere coëgerunt. Quibus ad recipiendum crates
directæ,longuriiq; objecti, & inſtitutæ foſſæ ma-
6 gno impedimento fuerunt. Noſtri vero,qui ſa-
tis habebant ſine detrimento diſcedere, com-
pluribus interfectis, V. omnino ſuorum amiſſis,
quietiſſime ſe receperunt, paulloque citra eum
locum,aliis comprehenſis collibus, munitiones
perfecerunt.

1 Erat nova & inuſitata belli ratio,quum tot ca 47
ſtello-

ſtellorum numero, tantoque ſpatio, & tantis munitionibus, & toto obſidionis genere, tum etiam reliquis rebus. nam, quicunque alterum ob- 2
ſidere conati ſunt, perculſos atque infirmos hoſtes adorti, aut prœlio ſuperatos, aut aliqua offenſione permotos continuerunt, quum ipſi numero militum equitumque præſtarent. Cauſſa 3
autem obſidionis hæc ferè eſſe conſuevit, ut frumento hoſtes prohibeantur. at contra integras atque incolumes copias Cæſar inferiore militum numero continebat; quum illi omnium rerum copia abundarent. quotidie enim magnus un- 4
dique navium numerus conveniebat, quæ commeatum ſupportarent: neque ullus flare ventus poterat, quin aliqua ex parte ſecundum curſum haberet. ipſe autem, conſumptis omnibus lon- 5
ge lateque frumentis, ſummis erat in anguſtiis. ſed tamen hæc ſingulari patientia milites ferebant. recordabantur enim, eadem ſe ſuperiore 6
anno in Hiſpania perpeſſos, labore & patientia maximum bellum confeciſſe. meminerant ad Aleſiam magnam ſe inopiam perpeſſos, multo etiam majorem ad Avaricum, maximarum ſe gentium victores diſceſſiſſe. non, illis hordeum quum daretur, non legumina recuſabant: pecus vero, cujus rei ſumma erat ex Epiro copia, magno in honore habebant.

48 Eſt etiam genus radicis inventum ab iis, qui fuerant cum Valerio, quod appellatur Chara: quod admiſtum lacte multum inopiam levabat, id ad ſimilitudinem panis efficiebant, ejus erat

magna

2 magna copia. ex hoc effectos panes quum in colloquiis Pompejani famem noſtris objectarent, vulgo in eos jaciebant, ut ſpem eorum minuerent.

1 Jamque frumenta matureſcere incipiebant; 49
atque ipſa ſpes inopiam ſuſtentabat; quod cele-
2 riter ſe habituros copiam confidebant. crebro-
que voces militum in vigiliis colloquiiſque au-
diebantur, prius ſe cortice ex arboribus victu-
3 ros, quam Pompejum è manibus dimiſſuros. fre-
quenter etiam ex perfugis cognoſcebant equos
eorum vix tolerari, reliqua vero jumenta inter-
4 iſſe; uti autem ipſos valetudine non bona quum
anguſtiis loci, & odore tetro, & multitudine cada-
verum, & quotidianis laboribus inſvetos ope-
rum, tum aquæ ſumma inopia (affectos.) omnia
enim flumina, atque omnes rivos, qui ad mare
pertinebant, Cæſar aut averterat, aut magnis o-
peribus obſtruxerat. atque, ut erant loca mon-
tuoſa, & ad ſpecus anguſtiæ vallium, has ſublicis
in terram dimiſſis præſepſerat, terramque aggeſ-
5 ſerat, ut aquam continerent. itaque illi neceſſario
loco ſequi demiſſa, ac paluſtria, & puteos fodere
cogebantur: atque hunc laborem ad quotidia-
na opera addebant: qui tamen fontes à quibuſ-
dam præſidiis aberant longius, & celeriter æſti-
6 bus exareſcebant. At Cæſaris exercitus optima
valetudine, ſummaque aquæ copia utebantur;
tum commeatus omni genere præter frumen-
tum abundabat: quibus quotidie melius ſucce-

dere tempus, majoremque ſpem maturitate fru-
mentorum proponi videbant.

50 In novo genere belli novæ ab utriſque bel- 1
landi rationes reperiebantur. illi, quum animad-
vertiſſent ex ignibus noctu cohortes noſtras ad
munitiones excubare, ſilentio aggreſſi univerſam
intra multitudinem ſagittas conjiciebant, & ſe
confeſtim ad ſuos recipiebant. Quibus rebus, 2
noſtri, uſu docti, hæc reperiebant remedia, ut a-
lio loco ignes facerent, alio excubarent.

Deſunt.

51 Interim certior factus P. Sulla, quem diſcedens 1
caſtris præfecerat Cæſar, auxilio cohorti venit
cum legionibus II. cujus adventu facile ſunt re-
pulſi Pompejani. neque vero conſpectum aut im- 2
petum noſtrorum tulerunt: primisque dejectis,
reliqui ſe verterunt, & loco ceſſerunt. ſed inſe-
quentes noſtros, ne longius proſequerentur, Sul-
la revocavit. At plerique exiſtimant, ſi acrius in- 3
ſequi voluiſſent, bellum eo die potuiſſe finiri. cu- 4
jus conſilium reprehendendum nō videtur. aliæ
enim ſunt legati partes atque Imperatoris. alter
(omnia) agere ad præſcriptum; alter libere ad
ſummam rerum conſulere debet. Sulla à Cæſare 5
caſtris relictus, liberatis ſuis, hoc fuit contentus,
neque prœlio decertare voluit: quæ res tamen
fortaſſe aliquem reciperet caſum; ne imperato- 6
rias ſibi partes ſumpſiſſe videretur. Pompejanis
magnam res ad receptum difficultatē afferebat.
nam ex iniquo progreſſi loco in ſummo conſti- 7
terant, ſi per declive ſeſe reciperent, noſtros ex

ſupe-

ſuperiore inſequentes loco verebantur; neque
multum ad ſolis occaſum tempori ſupererat. ſpe
enim conficiendi negotii, prope in noctem rem
8 deduxerant. ita, neceſſario, atque ex tempore
capto conſilio, Pompejus tumulum quendam
occupavit; qui tantum aberat à noſtro caſtello,
ut telum, tormentumque miſſum adjici non poſ-
ſet. Hoc conſedit loco, atque eum communit: o-
mneſque ibi copias continuit.

1 Eodem tempore duobus præterea locis pu- 52
gnatum eſt. nam plura caſtella Pompejus pari-
ter, diſtinendæ manus cauſa tentaverat; ne ex
2 proximis præſidiis ſuccurri poſſet. uno loco Vol-
catius Tullus impetum legionis ſuſtinuit cohor-
tibus III. atque eam loco repulit. altero Ger-
mani munitiones noſtras egreſſi, compluribus
interfectis, ſeſe ad ſuos incolumes receperunt.

1 Ita uno die VI. prœliis factis. III. ad Dyrrha- 53
chium, III. ad munitiones, quum horum omnium
ratio haberetur, ad duorum millium numerum
ex Pompejanis cecidiſſe reperiebamus, evocatos
2 centurioneſque complures. in eo fuit numero
Valerius Flaccus L. filius, ejus qui prætor Aſiam
obtinuerat: ſignaque ſunt ſex militaria relata,
noſtri non amplius XX. omnibus ſunt prœliis de-
3 ſiderati. ſed in caſtello nemo fuit omnino mili-
tum, quin vulneraretur; quatuorque ex una co-
4 horte centuriones oculos amiſerunt. &, quum
laboris ſui periculique teſtimonium afferre vel-
lent, millia ſagittarum circiter XXX. in caſtellum
conjecta Cæſari remuneraverunt: ſcutoque ad

Digitized by Google

eum relato Scævæ centurionis, inventa ſunt in eo foramina CCXXX. quem Cæſar, ut erat de ſe meritus & de Republ. donatum millibus ducen- 5
tis [æris] ab octavis ordinibus ad Primipilum ſe transducere pronunciavit. ejus enim opera caſtellum conſervatum eſſe magna ex parte conſtabat. cohortemque [poſtea] duplici ſtipendio, 6
frumento, vel ſpeciariis militaribusque donis ampliſſime donavit.

54 Pompejus noctu magnis additis munitioni- 1
bus, reliquis diebus turres exſtruxit; & in altitudinem pedum XV. effectis operibus, vineis eam partem caſtrorum obtexit: & V. intermiſſis die- 2
bus, alteram noctem ſubnubilam nactus, exſtructis omnibus caſtrorum portis, & ad impediendum objectis, tertia inita vigilia, ſilentio exercitum eduxit, & ſe in antiquas munitiones recepit.

55 Ætolia, Acarnania, Amphilochis per Caſſium 1
Longinum, & Calviſium Sabinum, ut demonſtravimus, receptis, tentandam ſibi Achaiam, ac paullo longius progrediendum, exiſtimabat Cæſar: itaque eo Fuſium Kalenum miſit: & Q. Sabinum, & Caſſium cum cohortibus adjungit. Quorum 2
cognito adventu, Rutilius Lupus, qui Achaiam miſſus à Pompejo obtinebat, Iſthmum præmunire inſtituit, ut Achaia Fuſium prohiberet. Ka- 3
lenus Delphos, Thebas & Orchomenum voluntate ipſarum civitatum recepit: nonnullas per vim expugnavit: reliquas civitates circummiſſis legationibus, amicitiæ Cæſaris conciliare

ſtude-

audebat. In his rebus fere erat Fuſius occu-
patus.

1 Omnibus deinceps diebus *Cæſar* exercitum 56
in aciem æquum in locum produxit, ſi Pompejus
prælio decertare vellet; ut pene caſtris Pompeji
legiones ſubjiceret: tantumque à vallo ejus pri-
ma acies aberat, uti ne in eam telum tormentum-
2 ve adjici poſſet. Pompejus autem ut famam &
opinionem hominum teneret, ſic pro caſtris ex-
ercitum conſtituebat, ut tertia acies vallum con-
tingeret, omnibusque inſtructus exercitus telis
ex vallo adjectis protegi poſſet.

1 Hæc quum in *Achaja* atque apud Dyrrha- 57
chium gererentur, Scipionemque in Macedo-
niam veniſſe conſtaret; non oblitus priſtini in-
ſtituti *Cæſar*, mittit ad eum *Clodium*, ſuum at-
que illius familiarem; quem ab illo transditum
initio, & commendatum, in ſuorum neceſſario-
2 rum numero habere inſtituerat. Huic dat lite-
ras, mandataque ad eum: quorum hæc erat ſum-
ma: ſeſe omnia de pace expertum, nihil adhuc
arbitrari factum, vitio eorum, quos eſſe auctores
ejus rei voluiſſet: quod ſua mandata perferre
non opportuno tempore ad Pompejum vereren-
3 tur, Scipionem ea auctoritate eſſe, ut non ſolum
libere, quæ probaſſet, exponere; ſed etiam ex
magna parte compellere, atque errantem regere
poſſet: præeſſe autem ſuo nomine exercitui; ut,
præter auctoritatem, vires quoque ad coërcen-
dum haberet: quod ſi feciſſet, quietem Italiæ,

Digitized by Google

pacem provinciarum, ſalutem imperii uni omnes acceptam relaturos.

58 Hæc ad eum mandata Clodius refert. ac pri- 2
mis diebus, ut videbatur, libenter auditus, reliquis ad colloquium non admittitur. Caſtigato Scipione à Favonio, ut poſtea confecto bello reperiebamus; infectaque re, ſeſe ad Cæſarem recepit. Cæſar, quo faciliùs equitatum Pompeja- 3
num ad Dyrrhachium contineret, & pabulatione prohiberet, aditus duos, quos eſſe anguſtos demonſtravimus, magnis operib9 præmunivit: caſtellaque his locis poſuit. Pompejus, ubi nihil 4
profici equitatu cognovit: paucis intermiſſis diebus, rurſum eum navibus ad ſe intra munitiones recipit. Erat ſumma inopia pabuli, adeo, ut fo- 5
liis ex arboribus ſtrictis, & teneris arundinum radicibus contuſis equos alerent. frumenta enim, 6
quæ fuerant intra munitiones ſata, conſumpſerant; & cogebantur Corcyra, atque Acarnania, longo interjecto navigationis ſpatio, pabulum ſupportare: quoque erat ejus rei minor copia, hordeo adaugere, atque his rationibus equitatū tolerare. Sed poſtquam non modo hordeum, 7
pabulumque omnibus in locis, herbæque deſectæ, ſed etiam frons ex arboribus deficiebat, corruptis equis macie, conandum ſibi aliquid Pompejus de eruptione exiſtimavit.

59 Erant apud Cæſarem ex equitum numero Allobroges duo fratres Roſcillus & Ægus, Adbucilli filii, qui principatum in civitate multis annis obtinuerat, ſingulari virtute homines, quorum opera

opera Cæſar omnibus Gallicis bellis, optima for-
2 tiſſimaque erat uſus. his domi ob has cauſſas am-
pliſſimos magiſtratus mandaverat; atque eos
extra ordinem in ſenatum legendos curaverat;
agroſque in Gallia ex hoſtibus captos, præmia-
que rei pecuniariæ magna tribuerat; locupletes-
3 que ex egentibus effecerat. hi propter virtutem
non ſolum apud Cæſarem in honore erant, ſed et-
iam apud exercitum cari habebantur. ſed freti
amicitia Cæſaris, & ſtulta ac barbara arrogantia
elati deſpiciebant ſuos, ſtipendiumque equitum
fraudabant, & prædam omnem domum averte-
4 bant. Quibus illi rebus permoti univerſi Cæſa-
rem adierunt, palamque de eorum injuriis ſunt
queſti; & ad cætera addiderunt, falſum ab his e-
quitum numerum deferri, quorum ſtipendium
averterent.

1 Cæſar neque tempus illud animadverſionis eſ- 60
ſe exiſtimans, & multa virtuti eorum concedens,
rem diſtulit totam; illos ſecreto caſtigavit; quod
quæſtui eqvites haberent, monuitque ut ex ſua
amicitia omnia exſpectarent, & ex præteritis ſuis
2 officiis [reliqua ſperarent.] Magnam tamen
hæc res illis offenſionem, & contemptionem ad
omnes attulit. idque ita eſſe quum ex aliorum
objectationibus, tum etiam ex domeſtico judicio
3 atque animi conſcientia intelligebant. Quo pu-
dore adducti, & fortaſſe ſe non liberari, ſed in a-
liud tempꝰ reſervari arbitrati, diſcedere à nobis,
& novam tentare fortunam, novasque experiri
4 amicitias conſtituerunt: & cum paucis collocuti

clientibus ſuis, quibus tamen facinus committere audebant, primum conati ſunt præfectum equitum *C.* Voluſenum interficere, ut poſtea, bello confecto, cognitum eſt; ut cum munere aliquo perfugiſſe ad Pompejum viderentur. poſtquam 5
id difficilius viſum eſt, neq; facultas perficiendi dabatur, quam maximas potuerunt pecunias mutuati, perinde ac ſatisfacere, & fraudata reſtituere vellent, multis coëmptis equis, ad Pompejum tranſierunt cum iis quos ſui conſilii participes habebant.

61 Quos Pompejus, quod erant honeſto loco na- 1
ti, & inſtructi liberaliter, magnoque comitatu, & multis jumentis venerant, virique fortes habebantur, & in honore apud *Cæſarem* fuerant; quodque novum, & præter conſvetudinem acciderat, omnia ſua præſidia circumduxit, atque o-
ſtentavit. nam ante id tempus nemo aut miles, 2
aut eques, à *Cæſare* ad Pompejum tranſierat; quum pene quotidie à Pompejo ad *Cæſarem* perfugerent: vulgo vero in Epiro, atque Ætolia conſcripti milites, earumque regionum omnium,
quæ à *Cæſare* tenebantur. Sed hi, cognitis o- 3
mnibus rebus, ſeu quid in munitionibus perfectum non erat, ſeu quid in peritioribus rei militaris deſiderari videbatur, temporibusque rerum, & ſpatiis locorum, & cuſtodiarum varia diligentia animadverſa; prout cujusque eorum, qui negotiis præerant, aut natura, aut ſtudium ferebat; hæc ad Pompejum omnia detulerunt.

62 Quibus ille cognitis, eruptionisque jam ante 1

capto

capto conſilio, ut demonſtratum eſt, tegumenta
galeis milites ex viminibus facere, atque agge-
2 rem comportare jubet. His paratis rebus, ma-
gnum numerum levis armaturæ & ſagittario-
rum, aggeremque omnem noctu in ſcaphas &
naves actuarias imponit; & de media nocte co-
hortes LX. ex maximis caſtris præſidiisque dedu-
ctas, ad eam partem munitionum ducit, quæ per-
tinebant ad mare, longiſſimeque à maximis ca-
3 ſtris *Cæſaris* aberant. Eodem naves, quas de-
monſtravimus aggere & levis armaturæ militi-
bus completas, quasque ad Dyrrhachium naves
longas habebat, mittit; & quid à quoque fieri
4 velit, præcipit. Ad eas munitiones *Cæſar* Len-
tulum Marcellinum quæſtorem cum legione IX.
poſitum habebat. huic, quod valetudine minus
commoda utebatur, Fulvium Poſthumum adju-
torem ſummiſerat.

1 Erat eo loco foſſa pedum XV. & vallus contra 63
hoſtem in altitudinem pedum X. tantundemque
2 ejus valli aggere in latitudinem patebat. ab eo,
intermiſſo ſpatio pedum *DC.* alter converſus in
contrariam partem erat vallus, humiliore paullo
3 munitione. hoc enim ſuperioribus diebus timens
Cæſar, ne navibus noſtri circumvenirentur, du-
plicem eo loco fecerat vallum. ut ſi ancipiti præ-
4 lio dimicaretur, poſſet reſiſti. ſed operum ma-
gnitudo, & continens omnium dierum labor,
quod millia paſſuum in circuitu XIIX. munitio-
nes erat complexus, perficiendi ſpatium non da-
5 bat. Itaque contra mare transverſum vallum,

Digitized by Google

qui has duas munitiones contingeret, nondum perfecerat. quæ res nota erat Pompejo, delata per Allobroges perfugas; magnumque noſtris attulit incommodum. nam, ut ad mare noſtræ 6
cohortes IX. legionis excubuerant, acceſſere ſubito prima luce Pompejani [exercitus:] novusque eorum adventus exſtitit: ſimulque navibus circumvecti milites in anteriorem vallum tela jaciebant: foſſæque aggere complebantur: & legionarii, interioris munitionis defenſores, ſcalis admotis, tormentisque cujusque generis, telisque terrebant; magnaque multitudo ſagittariorum ab utraque parte circumfundebatur. multum au- 7
tem ab ictu lapidum, quod unum noſtris erat telum, viminea tegumenta galeis impoſita defendebant. itaqve, quum omnibus rebus noſtri pre- 8
merentur, atque ægre reſiſterent; animadverſum eſt vitium munitionis, quod ſupra demonſtratum eſt; atque inter duos vallos, qua perfectum opus non erat, per mare navibus expoſiti in averſos noſtros impetum fecerunt; atque ex utraque munitione dejectos terga vertere coegerunt.

64 Hoc tumultu nunciato, Marcellinus cohortes subſidio noſtris laborantibus ſummiſit; quæ ex caſtris fugientes conſpicatæ neque illos ſuo adventu confirmare potuerunt, neq; ipſæ hoſtium impetum tulerunt. itaque quodcunque adde- 2
batur ſubſidio, id corruptum timore fugientium terrorem & periculum augebat. hominum enim multitudine receptus impediebatur. in eo prœ- 3
lio, quum gravi vulnere eſſet affectus Aquilifer, &

viri-

viribus deficeretur, conſpicatus equites noſtros,
Hanc ego, inquit, & vivus multos per annos ma-
gna diligentia defendi, & nunc moriens eadem
4 fide Cæſari reſtituo. nolite, obſecro, committe-
re, quod ante in exercitu Cæſaris non accidit, ut
rei militaris dedecus admittatur, incolumemque
ad eum referte. Hoc caſu aquila conſervatur,
omnibus primæ cohortis centurionibus interfe-
ctis, præter principem priorem.

1 Jamque Pompejani magna cæde noſtrorum 65
caſtris Marcellini appropinquabant, non medio-
2 cri terrore illato reliquis cohortibus. & M. An-
tonius, qui proximum locum tenebat præſidio-
rum, ea re nunciata cum cohortibus XII. deſcen-
dens ex loco ſuperiore cernebatur. cujus adven-
tus Pompejanos compreſſit; noſtrosque firma-
3 vit, ut ſe ex maximo timore colligerent. neque
multo poſt Cæſar, ſignificatione per caſtella fu-
mo facta, ut erat ſuperioris temporis conſuetu-
do, deductis quibusdam cohortibus ex præſi-
4 diis, eodem venit. qui cognito detrimento, quum
animadvertiſſet Pompejum extra munitiones e-
greſſum, caſtra ſecundum mare, ut libere pabu-
lari poſſet, nec minus aditum navibus habere,
commutata ratione belli, quoniam propoſitum
non tenuerat, juxta Pompejum munire juſſit.

1 Qua perfecta munitione, animadverſum eſt à 66
ſpeculatoribus Cæſaris, cohortes quaſdam, quod
inſtar legionis videretur, eſſe poſt ſilvam, & in
2 vetera caſtra duci. Caſtrorum hic ſitus erat. Su-
perioribus diebus, quum ſe IX. legio Cæſaris ob-
jecis-

jeciſſet Pompejanis copiis, atque opere, * ut de-
monſtravimus, circummuniret; caſtra eo loco
poſuit. Hæc ſilvam quandam contingebant, ne- 3
que longius à mari paſſibus *CD.* aberant. poſt 4
mutato conſilio quibusdam de cauſis, *Cæſar*
paulo ultra eum locum caſtra tranſtulit: pau-
cisque intermiſſis diebus, hæc eadem Pompejus
occupaverat; & quod eo loco plures erat legio-
nes habiturus, relicto interiore vallo, majorem
adjecerat munitionem. ita minora caſtra incluſa 5
majoribus caſtelli atq; arcis locum obtinebant.
Item ab angulo caſtrorum ſiniſtro munitionem 6
ad flumen perduxerat, circiter paſſus *CD.* quo li-
berius, ac ſine periculo milites aquarentur. ſed
is quoque, mutato conſilio quibusdam de cauſ-
ſis, quas commemorari neceſſe non eſt, eo loco
exceſſerat. ita complures dies manſerant caſtra. 7
munitiones quidem integræ omnes erant.

67 Eo ſigno legionis illato, ſpeculatores *Cæſari*
renunciarunt. hoc idem viſum ex ſuperioribus
quibusdam caſtellis confirmaverant. Is locus 2
aberat à novis Pompeji caſtris circiter paſſus D.
hanc legionem ſperans *Cæſar* ſe opprimere poſſe,
& cupiens ejus diei detrimentum ſarcire, reli-
quit in opere cohortes II. quæ ſpeciem munitio-
nis præberent. ipſe diverſo itinere, quam potuit 3
occultiſſime reliquas cohortes numero XXXIII.
in quibus erat legio IX. multis amiſſis centurio-
nibus, deminutoque militum numero, ad legio-
nem Pompeji caſtraque minora duplici acie du-
xit. neque eum prima opinio fefellit. nam & per- 4
venit

venit prius, quam Pompejus ſentire poſſet; & tametſi erant munitiones caſtrorum magnæ, tamen ſiniſtro cornu, ubi erat ipſe, celeriter aggreſſus Pompejanos ex vallo deturbavit. erat objectus portis eritius. hic paulisper eſt pugnatum, quum irrumpere noſtri conarentur, illi caſtra defenderent, fortiſſimè T. Pulcione, cujus opera proditum exercitum C. Antonii demon-
6 ſtravimus, eo loco propugnante. ſed tamen noſtri virtute vicerunt: exciſoque eritio, primo in majora caſtra, poſt etiam in caſtellum, quod erat incluſum majoribus caſtris, irruperunt, &, quod eo pulſa legio ſeſe receperat, nonnullos ibi repugnantes interfecerunt.

1 Sed fortunæ, quæ plurimum poteſt quum in 68
reliquis rebus, tum præcipue in bello parvis momentis magnas rerum commutationes effecit; ut
2 tum accidit. Munitionem, quam pertingere à caſtris ad flumen ſupra demonſtravimus, dextri Cæſaris cornu cohortes ignorantia loci ſunt ſecutæ, quum portam quærerent, caſtrorumque
3 eam munitionem eſſe arbitrarentur. Quod quum eſſet animadverſum conjunctam eſſe flumini; protinus his munitionibus, defendente nullo tranſcenderunt: omnisque noſter equitatus eas cohortes eſt ſecutus.

1 Interim Pompejus, hac longa ſatis interjecta 69
mora, & renunciata, V. legionem ab opere deductā ſubſidio ſuis duxit; eodemq; tempore equitatus ejus noſtris equitib. appropinquabat, & acies inſtructa à noſtris, qui caſtra occupaverāt, cernebatur:

Digitized by Google

batur: omniaque ſunt ſubito mutata. Pompeja- 2
na enim legio celeris ſpe ſubſidii confirmata ab Decumana porta reſiſtere conabatur, atq; ultro in noſtros impetum faciebat. equitatus Cæſaris, quod anguſto itinere per aggeres adſcendebat, receptui ſuo timens, initium fugæ faciebat. dex- 3
trum cornu, quod erat à ſiniſtro ſecluſum, terrore equitum animadverſo, ne intra munitionem opprimeretur, ex parte, qua proruebat, ſeſe recipiebat: ac plerique ex iis, ne in anguſtias inciderent X. pedum munitiones ſeſe in foſſas præcipitabant; primisque oppreſſis, reliqui per horum corpora ſalutem ſibi, atque exitum pariebant. Siniſtro cornu milites, quum ex vallo Pompejum 4
adeſſe, & ſuos fugere cernerent, veriti, ne anguſtiis intercluderentur, quum extra & intus hoſtem haberent, eodem, quo venerant, receptui conſulebant: omnia erant tumultus, timoris, fugæ plena. adeo, ut, quum Cæſar ſigna fugientium manu prehenderet, & conſiſtere juberet, alii ex metu etiam ſigna dimitterent; neque quisquam omnino conſiſteret.

70 His tantis malis hæc ſubſidia ſuccurrebant, quo 1
minus omnis deleretur exercitus, quod Pompejꝰ inſidias timens, credo, quod hæc præter ſpem acciderant ejꝰ, qui paullo ante ex caſtris fugientes ſuos conſpexerat, munitionibus appropinquare aliquandiu non audebat; equitesque ejus, anguſtiis, portisque à Cæſaris militibus occupatis, ad inſequendum tardabantur. ita parvæ res magnũ in utramq; partem momentum habuerunt. Mu- 2
nitio-

Digitized by Google

nitiones enim à caſtris ad flumen perductæ, expugnatis jam caſtris Pompeji, propriam & expeditam Cæſaris victoriam interpellaverunt. eadẽ res, celeritate inſequentium tardata, noſtris ſalutem attulit.

1 Duob9 his unius diei prœliis Cæſar deſideravit 71 milites DCCCCLX. & notos equites R. * Felginatem, Tuticanum Gallum, Senatoris filium; C. Felginatem Placentia; A. Gravium Puteolis; M. Sacrativirum Capua; tribunos mil. L. & centu-
2 riones XXX. Sed horum omnium pars magna in foſſis munitionibusque, & fluminis ripis oppreſſa ſuorum terrore ac fuga ſine ullo vulnere, interiit, ſignaque ſunt militaria XXXII. amiſſa. Pompejus eo prœlio Imperator eſt appellatus.
3 hoc nomen obtinuit; atque ita ſe poſtea ſalutari paſſus eſt. ſed neque in literis, quas ſcribere eſt ſolitus, neque in faſcibus inſignia laureæ prætu-
4 lit. At Labienus, quum ab eo impetraviſſet, ut ſibi captivos transdi juberet, omnes productos oſtentationis, ut videbatur, cauſſa, quo major perfugæ fides haberetur, commilitones appellans, & magna verborum contumelia interrogans, ſolerentne veterani milites fugere, in omnium conſpectu interficit.

1 His rebus tantum fiduciæ ac ſpiritus Pompe- 72 janis acceſſit, ut non de ratione belli cogitarent,
2 ſed viciſſe jam ſibi viderentur. non illi paucitatẽ noſtrorum militum, non iniquitatem loci, atque anguſtias præoccupatis caſtris, & ancipitem terrorem intra extraq; munitiones, non abſciſſum in

in duas partes exercitum, quum alter alteri auxilium ferre non poſſet, cauſſæ fuiſſe cogitabant. non ad hæc addebant, non ex concurſu acri fa- 3
cto, non prœlio dimicatum; ſibique ipſos multitudine atque anguſtiis majus attuliſſe detrimentum, quam ab hoſte accepiſſent. non deni- 4
que communes belli caſus recordabantur, quam parvulæ ſæpe cauſſæ vel falſæ ſuſpicionis, vel terroris repentini, vel objectæ religionis, magna detrimenta intuliſſent: quoties vel culpa ducis, vel tribuni vitio in exercitu eſſet offenſum: ſed proinde, ac ſi virtute viciſſent, neque ulla commutatio rerum poſſet accidere, per orbem terrarum, fama ac literis victoriam ejus diei concelebrabant.

73 Cæſar à ſuperioribus conſiliis depulſus o- 1
mnem ſibi commutandam belli rationem exiſtimavit. itaque uno tempore, præſidiis omnibus deductis, & oppugnatione dimiſſa, coactoque in unum locum exercitu, concionem apud milites habuit; hortatusque eſt, ne ea, quæ accidiſſent, 2
graviter ferrent, neve his rebus terrerentur, multisq; ſecundis præliis unum adverſum, & id mediocre, opponerent: habendam fortunæ gra- 3
tiam, quod Italiam ſine aliquo vulnere cepiſſent: quod duas Hiſpanias, bellicoſiſſimorum hominum, peritiſſimis atque exercitatiſſimis ducibus, pacaviſſent; quod finitimas frumentariasque provincias in poteſtatem redegiſſent: denique recordari debere, qua facilitate inter medias hoſtium claſſes, oppletis non ſolum portubus, ſed

etiam

etiam litoribus, omnes incolumes eſſent trans-
4portati: ſi non omnia caderent ſecunda, fortu-
nam eſſe induſtria ſublevandam: quod eſſet ac-
ceptum detrimenti, ejus juri potius, quam ſuæ
5culpæ debere tribui: locum ſe tum ad dimican-
dum dediſſe; potitum eſſe hoſtium caſtris; ex-
puliſſe, ac ſuperaſſe pugnantes: ſed ſive ipſorum
perturbatio, ſive error aliquis, ſive etiam fortuna
partam jam præſentemque victoriam interpellaſ-
ſent, dandam omnibus operam, ut acceptum in-
6commodum virtute ſarciretur: quod ſi eſſet fa-
ctum, detrimentum in bonum verteret, uti ad
Gergoviam accidiſſet, atque ii, qui ante dimica-
re timuiſſent, ultro ſe prœlio offerrent.

1 Hac habita concione, nonnullos ſigniferos 74
2ignominia notavit, ac loco movit. Exercitui
quidem omni tantus inceſſit ex incommodo do-
lor, tantumque ſtudium infamiæ ſarciendæ, ut
nemo aut tribuni aut centurionis imperium de-
ſideraret; & ſibi quisque etiam pœnæ loco gra-
viores imponeret labores, ſimulque omnes arde-
rent cupiditate pugnandi; quum ſuperioris et-
iam ordinis nonnulli oratione permoti manen-
dum eo loco & rem prœlio committendam exi-
3ſtimarent. Contra ea Cæſar neque ſatis militi-
bus perterritis confidebat, ſpatiumque interpo-
nendum ad recreandos animos putabat; reli-
ctisque munitionibus magnopere rei frumenta-
riæ timebat.

1 Itaque nulla interpoſita mora, ſauciorum mo- 75
do & ægrorum habita ratione, impedimenta

Digitized by Google

omnia ſilentio prima nocte ex caſtris Apollo-
niam præmiſit, ac conquieſcere ante iter confe-
ctum vetuit. his una legio miſſa præſidio eſt.
His explicitis rebus, duas in caſtris legiones re- 2
tinuit, reliquas de IV. vigilia compluribus portis
eductas eodem itinere præmiſit; parvoque ſpa-
tio intermiſſo, ut & militare inſtitutum ſervare-
tur, & quam ſeriſſime ejus profectio cognoſcere-
tur, conclamari juſſit; ſtatimque egreſſus, & no-
viſſimum agmen conſecutus, celeriter è conſpe-
ctu caſtrorum diſceſſit. Neque vero Pompejus, 3
cognito conſilio ejus, moram ullam ad inſequen-
dum intulit: ſed eadem ſpectans, ſi itinere impe-
ditos & perterritos deprehendere poſſet, exerci-
tum è caſtris eduxit, equitatumq; præmiſit ad
noviſſimum agmen demorandum; neque con-
ſequi potuit, quod multum expedito itinere an-
teceſſerat Cæſar: ſed quum ventum eſſet ad flu- 4
men Genuſum, quod ripis erat impeditis, conſe-
cutus equitatus noviſſimos prœlio detinebat.
Huic ſuos Cæſar equites oppoſuit, expeditosque 5
anteſignanos admiſcuit CD. qui tantum profe-
cere, ut, equeſtri prœlio commiſſo, pellerent o-
mnes, compluresq; interficerent, ipſi incolumes
ſe ad agmen reciperent.

76 Confecto juſto itinere ejus diei, quod propo- 1
ſuerat Cæſar, transductoque exercitu flumen
Genuſum, veteribus ſuis in caſtris contra Aſpa-
ragium conſedit; militesque omnes intra vallum
continuit; equitatumque per cauſam pabulandi
emiſſum confeſtim Decumana porta in caſtra ſe-
reci-

recipere juſſit. Simili ratione Pompejus, confe-
cto ejusdem diei itinere, in ſuis veteribus caſtris
ad Aſparagium conſedit, ejusque milites, quod
ab opere, integris munitionibus, vacabant, alii
lignandi pabulandique cauſſa longius progre-
diebantur; alii, quod ſubito conſilium profe-
ctionis ceperant, magna parte impedimentorum
& ſarcinarum relicta, ad hæc repetenda invitati
propinquitate ſuperiorum caſtrorum, depoſitis
2 in contubernio armis, vallum relinquebant. Qui-
bus ad ſequendum impeditis, Cæſar quod fore
providerat, meridiano fere tempore, ſigno pro-
fectionis dato, exercitum educit, duplicatoque
ejus diei itinere, IIX. millibus paſſuum ex eo loco
procedit. quod facere Pompejus diſceſſu mili-
tum non potuit.

1 Poſtero die Cæſar ſimiliter præmiſſis prima 77
nocte impedimentis, de IV. vigilia ipſe egreditur;
ut, ſi qua impoſita eſſet dimicandi neceſſitas, ſu-
bitum caſum expedito exercitu ſubiret. Hoc
2 idem reliquis fecit diebus. Quibus rebus perfe-
ctum eſt, ut altiſſimis fluminibus, atque impedi-
tiſſimis itineribus nullum acciperet incommo-
3 dum. Pompejus enim, primi diei mora illata,
& reliquorum dierum fruſtra labore ſuſcepto,
quum ſe magnis itineribus extenderet, & pro-
greſſos conſequi cuperet, IV. die finem ſequendi
fecit, atque aliud ſibi conſilium capiendum exi-
ſtimavit.

1 Cæſari ad ſaucios deponendos, ſtipendium ex- 78
ercitui dandum, ſocios confirmandos, præſidium

Digitized by Google

urbibus relinquendum, neceſſe erat adire Apol-
loniam. ſed his rebus tantum temporis tribuit, 2
quantum erat properanti neceſſe: timensque
Domitio, ne adventu Pompeji præoccuparetur,
ad eum omni celeritate & ſtudio incitatus fere-
batur. Totius autem rei conſilium his rationibus 3
explicabat, ut, ſi Pompejus eodem contenderet,
abductum illum à mari, atque ab iis copiis, quas
Dyrrhachii comparaverat, frumento ac comea-
tu abſtractum pari conditione belli ſecum decer-
tare cogeret: ſi in Italiam tranſiret, conjuncto 4
exercitu cum Domitio per Illyricum Italiæ ſub-
ſidio proficiſceretur: ſin Apolloniam Oricum-
que oppugnare, & ſe omni maritima ora exclu-
dere conaretur, obſeſſo tamen Scipione, neceſſa-
rio illum ſuis auxilium ferre cogeret. itaque præ- 5
miſſis nunciis ad Cn. Domitium Cæſar ſcripſit,
ecquid fieri vellet, oſtendit: præſidioque Apol-
loniæ cohortibus IV. Liſſi I. III. Orici relictis,
quique erant ex vulneribus ægri, depoſitis; per
Epirum atque Acarnaniam iter facere cœpit.
Pompejus quoque de Cæſaris conſilio conjectura 6
judicans, ad Scipionem properandum ſibi exiſti-
mabat, ſi Cæſar iter illo haberet, ut ſubſidium
Scipioni ferret; ſi ab ora maritima Corcyraque
diſcedere nollet, quod legiones equitatumq; ex-
ſpectaret, ipſe ut omnibus copiis Domitium ag-
grederetur.

79 Iis de cauſſis uterque eorum celeritati ſtude- 1
bat, ut ſuis eſſet auxilio, &, ad opprimendos ad-
verſarios, ne occaſioni temporis deeſſet. Sed

Cæ-

Cæſarem Apollonia à directo itinere averterat.
2 Pompejus per Candaviam iter in Macedoniam
3 expeditum habebat. Acceſſit etiam improviſo
aliud incommodum, quod Domitius, qui dies
complures caſtris Scipionis caſtra collata habuiſ-
ſet, rei frumentariæ cauſſa eo diſceſſerat, &
Heracleam Senticam, quæ eſt ſubjecta Candaviæ,
iter fecerat; ut ipſa fortuna illum objicere Pom-
4 peio videretur. Hæc ad id tempus Cæſar igno-
rabat. ſimul à Pompejo literis per omnes pro-
vincias civitatesque dimiſſis de prœlio ad Dyr-
rachium facto elatius inflatiusque multo, quam
res erat geſta, fama percrebuerat, pulſum fugere
Cæſarem pene omnibus copiis amiſſis. hæc iti-
nera infeſta reddiderant: hæc civitates nonnul-
5 las ab ejus amicitia averterant. Quibus accidit
rebus, ut pluribus dimiſſi itineribus à Cæſare ad
Domitium, & ab Domitio ad Cæſarem, nulla ra-
tione iter conficere poſſent. Sed Allobroges
Roſcilli, atque Ægi familiares, quos perfugiſſe ad
Pompejum demonſtravimus, conſpicati in itine-
re exploratores Domitii, ſeu priſtina ſua con-
ſuetudine, quod una in Gallia bella geſſerant;
ſeu gloria elati cuncta, ut erant acta, expoſue-
runt, & Cæſaris profectionem, & adventum Pom-
6 peji docuerunt. à quibus Domitius certior fa-
ctus vix IV. horarum ſpatio antecedens hoſtium
beneficio periculum vitavit: & ad Æginium,
quod eſt objectum oppoſitumque Theſſaliæ, Cæ-
ſari venienti occurrit.

1 Conjuncto exercitu, Cæſar Gomphos perve 80

Digitized by Google

nit;quod eſt oppidum primum Theſſaliæ venientibus ab Epiro; quæ gens paucis ante menſibus ultro ad Cæſarem legatos miſerat, ut ſuis omnibus facultatibus uteretur, præſidiumque ab eo militum petierat. ſed eo fama jam præcurrerat, 2
quam ſupra docuimus, de prœlio Dyrrhachino, quo multis auxerat partibus. itaque Androſthe- 3
nes prætor Theſſaliæ, quum ſe victoriæ Pompeji comitem eſſe mallet, quam ſocium Cæſaris in rebus adverſis, omnem ex agris multitudinem ſervorum ac liberorum in oppidum cogit, portasq; præcludit, & ad Scipionem Pompejumque nuncios mittit, ut ſibi ſubſidio veniant: ſe confidere munitionibus oppidi, ſi celeriter ſuccurratur: longinquam oppugnationem ſuſtinere nō poſſe.
Scipio diſceſſu exercituum à Dyrrhachio cognito 4
Lariſſam legiones adduxerat. Pompejus nondum Theſſaliæ appropinquabat. Cæſar caſtris munitis ſcalas muſculosq; ad repentinam oppugnationem fieri, & crates parari juſſit. Quibus 5
rebus effectis cohortatus milites docuit, quantum uſum haberet ad ſublevandam omnium rerum inopiam, potiri oppido pleno atque opulento; ſimul reliquis civitatibus urbis hujus exemplo inferre terrorem; & id fieri celeriter, priusquam auxilia concurrerent. itaque uſus ſingulari mili- 6
tum ſtudio, eodem, quo venerat, die, poſt horam IX. oppidum altiſſimis mœnibus oppugnare aggreſſus, ante ſolis occaſum expugnavit, & ad diripiendum militibus conceſſit; ſtatimque ab oppido caſtra movit, & Metropolim venit, ſic, ut

nun-

nuncios expugnati oppidi, famamque antecederet.

1 Metropolitæ, eodem primum uſi conſilio, iisdem permoti rumoribus, portas clauſerunt, murosq; armatis compleverunt. ſed poſtea caſu civitatis Gomphenſis ex captivis cognito, quos Cæſar ad murum producendos curaverat, portas 81
2 aperuerunt. Quibus diligentiſſime conſervatis, collata fortuna Metropolitum cum caſu Gomphenſium, nulla Theſſaliæ fuit civitas præter Lariſſeos, qui magis exercitibus Scipionis tenebantur, quin Cæſari pateret, atque imperata fa-
3 ceret. Ille ſegetis idoneum locum in agris nactus, quæ prope jam matura erat, ibi adventum expectare Pompeji, eoque omnem rationem belli conferre conſtituit.

1 Pompejus paucis poſt diebus in Theſſaliam 82 pervenit; concionatusque apud cunctum exercitum ſuis agit gratias: Scipionis milites cohortatur, ut parta jam victoria prædæ ac præmiorum velint eſſe participes; receptisque omnibus in una caſtra legionibus, ſuum cum Scipione honorem partitur: claſſicumque apud eum cani, & al-
2 terum illi jubet prætorium tendi. Auctis copiis Pompeji, duobusque magnis exercitibus conjunctis, priſtina omnium confirmatur opinio, & ſpes victoriæ augetur, adeo, ut quidquid intercederet temporis, id morari reditum in Italiam vi-
3 deretur; &, ſi quando quid Pompejus tardius aut conſideratius faceret, unius eſſe negotium diei, ſed illum delectari imperio, & conſulares præto-

 rios-

Digitized by Google

rioſque ſervorum habere numero, dicerent. Jam- 4
que inter ſe palam de præmiis ac ſacerdotiis contendebant; in annoſque conſulatum definiebant. alii domos bonaque eorum, qui in caſtris erant Cæſaris, petebant: magnaque inter eos in conſi- 5
lio fuit controverſia, oporteretne L. Hirtii, quod is à Pompejo ad Parthos miſſus eſſet, proximis comitiis prætoriis abſentis rationem haberi: quum ejus neceſſarii fidem implorarent Pompeji, ut præſtaret, quod proficiſcenti recepiſſet, ne per ejus auctoritatem deceptus videretur; reliqui in labore pari ac periculo, ne unus omnes antecederet, recuſarent.

83 Jam de ſacerdotio Cæſaris Domitius, Scipio, 1
Spintherque Lentulus quotidianis contentionibus ad graviſſimas verborum contumelias palã deſcenderunt: quum Lentulus ætatis honorem oſtentaret; Domitius urbanam gratiam digni- 2
tatemque jactaret; Scipio affinitate Pompeji confideret. Poſtulavit etiam L. Afranium proditionis exercitus Attius Rufus apud Pompejum, quod geſtum in Hiſpania diceret. & L. Domitius 3
in conſilio dixit, placere ſibi bello confecto ternas tabellas dari ad judicandum iis, qui ordinis eſſent ſenatorii, belloque una cum ipſis interfuiſſent, ſententiaſque de ſingulis ferrent, qui Romæ remanſiſſent, quique intra præſidia Pompeji fuiſſent, neq̃ue operam in re militari præſtitiſſent. unam fore tabellam, qui liberandos omni peri- 4
culo cenſerent; alteram, qui capitis damnarent; tertiam, qui pecunia multarent. poſtremo omnes 5
aut

aut de honoribus ſuis, aut de præmiis pecuniæ,
aut de perſequendis inimicis agebant. nec qui-
bus rationibus ſuperare poſſent; ſed quemad-
modum uti victoria deberent, cogitabant.

1 Re frumentaria præparata, confirmatisque 84
militibus, & ſatis longo ſpatio temporis à Dyrrha-
chinis prœliis intermiſſo, quum ſatis perſpectum
militum animum habere videretur, tentandum
Cæſar exiſtimavit, quidnam Pompejus propoſiti
2 aut voluntatis ad dimicandum haberet. itaque
ex caſtris exercitum eduxit, aciemque inſtruxit,
primum ſuis locis, paulloque à caſtris Pompeji
longius; continentibus vero diebus, ut progre-
deretur à caſtris ſuis, collibusque Pompejanis a-
ciem ſubjiceret. Quæ res in dies confirmatio-
3 rem ejus efficiebat exercitum. ſuperius tamen
inſtitutum in equitibus, quod demonſtravimus,
ſervabat, ut, quoniam numero multis partibus
eſſet inferior, adoleſcentes atque expeditos ex an-
teſignanis electos milites ad pernicitatem armis
inter equites prœliari juberet, qui quotidiana
conſvetudine uſum quoq; ejus generis prœlio-
4 rum perciperent. his erat rebus effectum, ut equi-
tes ∞ apertioribus etiam locis VII. millium Pom-
pejanorum impetum, quum adeſſet uſus, ſuſtine-
re auderent, neq; magnopere eorum multitudi-
ne terrerentur. namque etiam per eos dies prœ-
lium ſecundum equeſtre fecit, atque unum Allo-
brogem ex duobus, quos perfugiſſe ad Pom-
pejum ſupra docuimus, cum quibusdam inter-
fecit.

Digitized by Google

85 Pompejus, quia caſtra in colle habebat, ad in- 1
fimas radices montis aciem inſtruebat; ſemper,
ut videbatur, ſpectans, ſi iniquis locis Cæſar ſe
ſubjiceret. Cæſar nulla ratione ad pugnam elici 2
poſſe Pompejum exiſtimans, hanc ſibi commo-
diſſimam belli rationem judicavit, uti caſtra ex
eo loco moveret, ſemperque eſſet in itineribus,
hoc ſperans, ut movendis caſtris, pluribusque
adeundis locis, commodiore frumentaria re ute-
retur; ſimulq;, in itinere ut aliquam occaſionem
dimicandi nanciſceretur, & inſolitum ad laborē
Pompeji exercitum quotidianis itineribus defati-
garet. His conſtitutis rebus ſigno jam profe- 3
ctionis dato, tabernaculisque detenſis, animad-
verſum eſt, paullo ante, extra quotidianam con-
ſvetudinem, longius à vallo eſſe aciem Pompeji
progreſſam, ut non iniquo loco poſſe dimicari
videretur. Tunc Cæſar apud ſuos, quum jam eſ- 4
ſet agmen in portis, Differendum eſt, inquit, iter
in præſentia nobis, & de prœlio cogitandum, ſi-
cut ſemper depopoſcimus: animo ſimus ad di-
micandum parati: non facile occaſionem poſtea
reperimus, confeſtimque expeditas copias e-
ducit.

86 Pompejus quoque, ut poſtea cognitum eſt, 1
ſuorum omnium hortatu ſtatuerat prœlio de-
certare. namque etiam in concilio ſuperioribus 2
diebus dixerat, prius, quam concurrerent acies,
fore, ut exercitus Cæſaris pelleretur; id quum
eſſent plerique admirati, Scio me, inquit, pene
incre-

incredibilem rem polliceri: ſed rationem conſi-
3 lii mei accipite, quo firmiore animo in prœlium prodeatis. perſuaſi equitibus noſtris, idque mihi ſe facturos confirmaverunt, ut, quum propius ſit acceſſum, dextrum Cæſaris cornu ab latere aperto aggrederentur, ut, circumventa ab tergo acie, prius perturbatum excercitum pellerent, quam à nobis telum in hoſtem jaceretur.
4 ita ſine periculo legionum, & pene ſine vulnere bellum conficiemus. id autem difficile non eſt,
5 quum tantum equitatu valeamus. ſimul denunciavit, ut eſſent animo parati in poſterum; &, quoniam fieret dimicandi poteſtas, ut ſæpe cogitaviſſent, ne uſu manuque reliquorum opinionem fallerent.

1 Hunc Labienus excepit, ut, quum Cæſaris co- 87
pias deſpiceret, Pompeji conſilium ſummis lau-
2 dibus efferret. Noli, inquit, exiſtimare, Pompei, hunc eſſe exercitum, qui Galliam Germaniamque devicerit. omnibus interfui prœliis; neque temere incognitam rem pronuncio. perexigua pars illius exercitus ſupereſt; magna pars
3 deperiit: quod accidere tot prœliis fuit neceſſe. multos Autumni peſtilentia in Italia conſumpſit: multi domum diſceſſerunt: multi ſunt
4 relicti in continenti. an non audiſtis ex iis, qui per cauſſam valetudinis remanſerunt, cohor-
5 tes eſſe Brunduſii factas? hæ copiæ, quas videtis, ex delectibus horum annorum in citeriore Gallia ſunt refectæ: & pleræque ſunt ex coloniis Tranſpadanis. attamen, quod fuit roboris, duo-

duobus prœliis Dyrrhachinis interiit. Hæc quum 6 dixiſſet, juravit, ſe, niſi victorem, in caſtra non reverſurum: reliquosque, ut idem facerent, hortatus eſt. Hoc laudans Pompejus idem juravit. nec vero ex reliquis fuit quisquam, qui jurare dubitaret. Hæc quum facta eſſent in concilio, ma- 7 gna ſpe & lætitia omnium diſceſſum eſt. ac jam animo victoriam præcipiebant, quod de re tanta, & à tam perito Imperatore nihil fruſtra confirmari videbatur.

88 Cæſar, quum Pompeji caſtris appropinquaſ- 1 ſet, ad hunc modum aciem ejus inſtructam animadvertit. Erant in ſiniſtro cornu legiones duæ, transditæ à Cæſare initio diſſenſionis ex SC. quarum una prima, altera tertia appellabatur. in eo loco ipſe erat Pompejus. mediam aciem Scipio cum legionibus Syriacis tenebat. Cilicien- 2 ſis legio conjuncta cum cohortibus Hiſpanis, quas transductas ab Afranio docuimus, in dextro cornu erant collocatæ; has firmiſſimas ſe habere 3 Pompejus exiſtimabat. reliquas inter aciem mediam, cornuaque interjecerat: numeroque cohortes CX. expleverat. hæc erant millia XLV. e- 4 vocatorum circiter duæ, quæ ex beneficiariis ſuperiorum exercituum ad eum convenerant: quæ tota acie diſperſæ erant. reliquas cohortes VII. caſtris propinquisq; caſtellis præſidio diſpoſuerat. dextrum cornu ejus rivus quidam impedi- 5 tis ripis muniebat. quam ad cauſſam cunctum equitatum, ſagittarios funditoresque omnes in ſiniſtro cornu objecerat.

Cæſar

Digitized by Google

1 Cæſar, ſuperius inſtitutum ſervans, X. legio- 89
nem dextro cornu, IX. in ſiniſtro collocaverat, ta-
metſi erat Dyrrachinis prœliis vehementer at-
tenuata: & huic ſic adjunxit IIX. ut pène unam
ex duabus efficeret; atque alteram alteri præſi-
2 dio eſſe juſſerat. Cohortes in acie LXXX. con-
ſtitutas habebat. quæ ſumma erat ∞ XXII. co-
hortes II. caſtris præſidio reliquerat. Siniſtro
cornu Antonium, dextro P. Sullam, media acie
Cn. Domitium præpoſuerat. ipſe contra Pom-
3 pejum conſiſtit. Simul his rebus animadverſis,
quas demonſtravimus, timens, ne à multitudine
equitum dextrum cornu circumveniretur, cele-
riter ex tertia acie ſingulas cohortes detraxit; at-
que ex his quartam inſtituit, equitatuique oppo-
ſuit; &, quid fieri vellet, oſtendit; monuitque,
ejus diei victoriam in earum cohortium virtute
4 conſtare. ſimul tertiæ aciei, totique exercitui im-
peravit, ne injuſſu ſuo concurreret: ſe, quum id
fieri vellet, vexillo ſignum daturum.

1 Exercitum quum militari more ad pugnam 90
cohortaretur, ſuaque in eum perpetui temporis
officia prædicaret, in primis commemoravit, te-
ſtibus ſe militibus uti poſſe, quanto ſtudio pacem
2 petiſſet: quæ per Vatinium in colloquiis, quæ
per A. Clodium cum Scipione egiſſet; quibus
modis ad Oricum cum Libone de mittendis le-
3 gatis contendiſſet: neque ſe unquam abuti mi-
litum ſanguine, neque Rempubl. alterutro exer-
4 citu privare voluiſſe. Hac habita oratione, ex-
poſcen-

poſcentibus militibus, & ſtudio pugnæ ardentibus, tuba ſignum dedit.

91 Erat Craſtinus evocatus in exercitu Cæſaris, 1
qui ſuperiore anno apud eum primum pilum
in legione X. duxerat, vir ſingulari virtute. Hic,
ſigno dato, Sequimini me, inquit, manipulares
mei qui fuiſtis; & veſtro Imperatori, quam con-
ſtituiſtis, operam date. unum hoc prœlium ſu- 2
pereſt: quo confecto, & ille ſuam dignitatem, &
nos noſtram libertatem recuperabimus. ſimul 3
reſpiciens Cæſarem, Faciam, inquit, hodie,
Imperator, ut aut vivo mihi, aut mortuo gra-
tias agas. Hæc quum dixiſſet, primus ex dextro
cornu procurrit, atque eum milites electi cir-
citer CXX. voluntarii ejꝰdem centuriæ ſunt pro-
ſecuti.

92 Inter duas acies tantum erat relictum ſpatii, 1
ut ſatis eſſet ad concurſum utriusque exercitus.
ſed Pompejus ſuis prædixerat, ut Cæſaris impe-
tum exciperent, neve ſe loco moverent; aciem-
que ejus diſtrahi paterentur. idque admonitu 2
C. Triarii feciſſe dicebatur, ut primus excurſus
visque militum infringeretur; aciesque diſten-
deretur; atque ſuis ordinibus diſpoſiti diſperſos
adorirentur: levius quoque caſura pila ſpera-
bat, in loco retentis militibus, quam ſi ipſi im-
miſſis telis occurriſſent: ſimul fore, ut, duplica-
to curſu, Cæſaris milites exanimarentur, & laſſi- 3
tudine conficerentur. quod nobis quidem nulla
ratione factum à Pompejo videtur: propterea,
quod eſt quædam animi incitatio, atque alacritas
natu-

Digitized by Google

naturaliter innata omnibus, quæ ſtudio pugnæ
incenditur. hanc non reprimere, ſed augere im-
peratores debent, neque fruſtra antiquitus inſti-
tutum eſt, ut ſigna undique concinerent, clamo-
remque univerſi tollerent: quibus rebus & hoſtes
terreri, & ſuos incitari exiſtimaverunt.

1 Sed noſtri milites dato ſigno, quum infeſtis 93
pilis procurriſſent, atque animadvertiſſent non
concurri à Pompejanis, uſu periti, ac ſuperiori-
bus pugnis exercitati ſua ſponte curſum repreſ-
ſerunt, & ad medium fere ſpatium conſtiterunt,
ne conſumptis viribus appropinquarent; parvo-
que intermiſſo temporis ſpatio, ac rurſus reno-
vato curſu, pila miſerunt, celeriterque, ut erat
præceptum à Cæſare, gladios ſtrinxerunt. neque
2 vero Pompejani huic rei defuerunt. nam & tela
miſſa exceperunt, & impetum legionum tule-
runt, & ordines conſervaverunt; piliſque miſſis
3 ad gladios redierunt. Eodem tempore equites
à ſiniſtro Pompeji cornu, ut erat imperatum, uni-
verſi procurrerunt: omniſque multitudo ſa-
gittariorum ſe profudit: quorum impetum no-
ſter equitatus non tulit, ſed paullum loco motus
ceſſit: equiteſque Pompejani hoc acrius inſta-
re; & ſe turmatim explicare, aciemque noſtram
4 à latere aperto circuire cœperunt. quod ubi
Cæſar animadvertit, IV. aciei, quam inſtituerat
5 ſex cohortium numero, ſignum dedit. illi ce-
leriter procurrerunt; infeſtiſque ſignis tan-
ta vi in Pompeji equites impetum fecerunt,
ut eorum nemo conſiſteret. omneſque con-
verſi

Digitized by Google

verſi non ſolum loco excederent, ſed protinus
incitati, fuga montes altiſſimos peterent. quibus
ſummotis, omnes ſagittarii, funditoresque deſti-
tuti inermes, ſine præſidio, interfecti ſunt. Eo- 6
dem impetu cohortes ſiniſtrum cornu, pugnan-
tibus etiam tum ac reſiſtentibus in acie Pompeja-
nis, circumierunt eosque à tergo ſunt adorti.

94 Eodem tempore tertiam aciem Cæſar, quæ 1
quieta fuerat, & ſe ad id tempus loco tenuerat,
procurrere juſſit. ita, quum recentes atque inte- 2
gri defeſſis ſucceſſiſſent, alii autem à tergo ado-
rirentur, ſuſtinere Pompejani non potuerunt, at-
que univerſi terga verterunt. Neque vero Cæ-
ſarem fefellit, quin ab iis cohortibus, quæ contra 3
equitatum in IV. acie collocatæ eſſent, initium
victoriæ oriretur, ut ipſe in cohortandis mili-
bus pronunciaverat. ab his enim primum equi-
tatus eſt pulſus; ab iiſdem facta cædes ſagitta-
riorum atque funditorum: ab iiſdem acies Pom- 4
pejana à ſiniſtra parte erat circumventa, atque i-
nitium fugæ factum. ſed Pompejus, ut equitatum 5
ſuum pulſum vidit, atque eam partem, cui maxi-
me confidebat, perterritam animadvertit, aliis
diffiſus acie exceſſit, protinusq; ſe in caſtra equo
contulit; & iis centurionibus, quos in ſtatione ad 6
prætoriam portam poſuerat, clare, ut milites ex-
audirent, Tueamini, inquit, caſtra, & defendite
diligenter, ſi quid durius acciderit. ego reliquas
portas circumeo, & caſtrorum præſidia confirmo.
Hæc quum dixiſſet, ſe in prætorium contulit, ſum- 7
mæ rei diffidens, & tamen eventum exſpectans.

Cæſar

1 Cæſar, Pompejanis ex fuga intra vallum compulſis, nullum ſpatium perterritis dare oportere æſtimans milites cohortatus eſt, ut beneficio fortunæ uterentur, caſtraque oppugnarent: qui, etſi magno æſtu fatigati (nam ad meridiem res erat perducta;) tamen ad omnem laborem animo pa- 95
2 rati imperio paruerunt. Caſtra à cohortibus, quæ ibi præſidio erant relictæ, induſtrie defendebantur, multo etiam acrius à Thracibus, barba-
3 risq; auxiliis. nam qui acie refugerant milites, & animo perterriti & laſſitudine confecti, miſſis plerique armis, ſignisque militaribus, magis de reliqua fuga, quam de caſtrorum defenſione cogita-
4 bant. neque vero diutius, qui in vallo conſtiterant, multitudinem telorum ſuſtinere potuerũt; ſed confecti vulneribus locum reliquerunt; protinusque omnes, ducibus uſi centurionibus, tribunisque mil. in altiſſimos montes, qui ad caſtra pertinebant, confugerunt.

1 In caſtris Pompeji videre licuit triclinia ſtrata, 96
magnum argenti pondus expoſitum, recentibus ceſpitibus tabernacula conſtrata, L. etiam Lentuli, & nonnullorum tabernacula protecta edera, multaque præterea, quæ nimiam luxuriam, & victoriæ fiduciam deſignarent; ut facilè æſtimari poſſet, nihil eos de eventu ejus diei timuiſſe, qui
2 non neceſſariis conquirerent voluptates, atque ii miſerrimo ac patientiſſimo exercitui Cæſaris luxuriem objiciebant, cui ſemper omnia ad ne-
3 ceſſarium uſum defuiſſent. Pompejus jam, quum intra vallum noſtri verſarentur, equum nactus,

Digitized by Google

detractis inſignibus imperatoris, Decumana por-
ta ſe ex caſtris ejecit; protinuſque equo citato
Lariſſam contendit. neque ibi conſtitit, ſed ea- 4
dem celeritate paucos ſuorum ex fuga nactus,
nocturno itinere non intermiſſo, comitatu equi-
tum XXX. ad mare pervenit, navemq; frumen-
tariam conſcendit; ſæpe, ut dicebatur, querens,
tantum ſe opinionem feſelliſſe, ut à quo genere
hominum victoriam ſperaſſet, ab eo initio fugæ
facto, pene proditus videretur.
97 Cæſar caſtris potitus à militibus contendit, ne 1
in præda occupati reliqui negotii gerendi facul-
tatem dimitterent. Qua re impetrata, montem 2
opere circumvenire inſtituit. Pompejani, quod
is mons erat ſine aqua, diffiſi ei loco, relicto mon-
te univerſi (juris ejus) Lariſſam verſus ſe recipe-
re cœperunt. qua re animadverſa, Cæſar copias
ſuas diviſit; partemque legionum in caſtris Pom- 3
peji remanere juſſit, partem in ſua caſtra remiſit;
IV. ſecum legiones duxit; commodioreque iti-
nere Pompejanis occurrere cœpit: & progreſſus 4
millia paſſuum VI. aciem inſtruxit. Qua re ani-
madverſa, Pompejani in quodam monte conſti-
terunt. Hunc montem flumen ſubluebat. Cæ-
ſar, milites cohortatus, etſi totius diei continenti
labore erant confecti, noxque jam ſuberat, tamen
munitione flumen à monte ſecluſit, ne noctu
Pompejani aquari poſſent. Quo jam perfecto 5
opere, illi de deditione, miſſis legatis, agere cœ-
perunt. pauci ordinis Senatorii, qui ſe cum iis
conjunxerant, noctu fuga ſalutem petierunt.

Digitized by Google

1 Cæſar prima luce omnes eos, qui in monte
conſederant, ex ſuperioribus locis in planitiem
2 deſcendere, atque arma projicere juſſit. quod ubi
ſine recuſatione fecerunt, paſſisque palmis, pro-
jecti ad terram, flentes, ab eo petierunt ſalutem:
conſolatus conſurgere juſſit: & pauca apud eos
de lenitate ſua locutus, quo minore eſſent timo-
re, omnes conſervavit; militibusque ſuis juſſit,
ne qui eorum violarentur, neu quid ſui deſidera-
3 rent. Hac adhibita diligentia, ex caſtris ſibi le-
giones alias occurrere, & eas quas ſecum duxe-
rat, invicem requieſcere, atque in caſtra reverti
4 juſſit: eodemque die Lariſſam pervenit.
1 In eo prœlio non amplius CC. milites deſide- 99
ravit; ſed centuriones, fortes viros, circiter XXX.
amiſit. interfectus eſt etiam fortiſſime pugnans
Craſtinus, cujus mentionem ſupra fecimus, gla-
dio in os adverſum conjecto. neque id fuit fal-
ſum, quod ille in pugnam proficiſcens dixerat. ſic
enim Cæſar exiſtimabat, eo prœlio excellentiſſi-
2 mam virtutem Craſtini fuiſſe; optimeque eum
3 de ſe meritum judicabat. Ex Pompejano exer-
citu circiter millia XV. cecidiſſe videbantur: ſed
in deditionem venerunt amplius millia XXIV.
namque etiam cohortes, quæ præſidio in caſtel-
lis fuerunt, ſeſe Sullæ dediderunt. multi præter-
4 ea in finitimas civitates refugerunt. Signaque
militaria ex prœlio ad Cæſarem ſunt relata
CLXXX. & Aquilæ IX. L. Domitius ex caſtris in
5 montem refugiens, quum vires eum laſſitudine
defeciſſent, ab equitibus eſt interfectus.

100 Eodem tempore D. Lælius cum claſſe ad Brun- 1
duſium venit; eademque ratione, qua factum à
Libone antea demonſtravimus, inſulam objectã
portui Brunduſino tenuit. Similiter Vatinius, 2
qui Brunduſio præerat, tectis inſtratisque ſca-
phis elicuit naves Lælianas; atque ex his longius
productam unam quinqueremem, & minores
duas in anguſtiis portus cepit: itemque per equi-
tes diſpoſitos aqua prohibere claſſiarios inſti-
tuit. ſed Lælius tempore anni commodiore uſus 3
ad navigandum onerariis navibus Corcyra Dyr-
rhachioque aquam ſuis ſupportabat; neque à
propoſito deterrebatur; neque ante prœlium in 4
Theſſalia factum cognitum, aut ignominia amiſ-
ſarum navium, aut neceſſariarum rerum inopia,
ex portu inſulaque expelli potuit.

101 Iiſdem fere temporibus Caſſius cum claſſe Sy- 1
rorum, & Phœnicum, & Cilicum in Siciliam ve-
nit: & quum eſſet Cæſaris claſſis diviſa in duas
partes, & dimidiæ parti præeſſet P. Sulpicius præ-
tor Liboque ad fretum, dimidiæ M. Pomponius
ad Meſſanam; prius Caſſius ad Meſſanam navi-
bus advolavit, quam Pomponius de ejus adventu
cognoſceret: perturbatumq; eum nactus, nullis 2
cuſtodiis, neq; ordinibus certis, magno vento & ſe-
cundo completas onerarias naves tæda & pice, &
ſtupa reliquisq; rebus, quæ ſunt aptæ ad incendia,
in Pomponianam claſſem immiſit, atq; omnes na-
ves incendit XXXV. in quibus erant XX. roſtra-
tæ: tantusque eo facto timor inceſſit, ut, quum
eſſet legio præſidio Meſſanæ, vix oppidum defen-

dere-

deretur, & niſi eo ipſo tempore nuncii de Cæ-
ſaris victoria per diſpoſitos equites eſſent allati,
exiſtimabant plerique futurum fuiſſe, ut amitte-
4 retur. ſed opportuniſſime nunciis allatis oppi-
dum fuit defenſum; Caſſiusque ad Sulpicianam
inde claſſem profectus eſt & Libonem: applica-
tiſque noſtris ad terram navibus, propter eun-
5 dem timorem, pari, atque antea, ratione egit. ſe-
cundum nactus ventum, onerarias naves circiter
XL. præparatas ad incendium immiſit; & flam-
ma ab utroque cornu comprehenſa, naves ſunt
6 combuſtæ V. quumque ignis magnitudine venti
latius ſerperet; milites, qui ex veteribus legioni-
bus erant relicti præſidio navibus, ex numero æ-
grorum, ignominiam non tulerunt: ſed ſua ſpon-
te naves conſcenderunt, & a terra ſolverunt; im-
petuque facto in Caſſianam claſſem, quinquere-
mes II. in quarum altera erat Caſſius, ceperunt.
7 ſed Caſſius exceptus ſcapha refugit. Præterea
duæ ſunt deprehenſæ triremes. neque multo poſt
de prœlio facto in Theſſalia cognitum eſt, ut ipſis
Pompejanis fides fieret. nam ante id tempus fin-
gi a legatis amicisque Cæſaris arbitrabantur.
Quibus rebus cognitis, ex iis locis Caſſius cum
claſſe diſceſſit.

1 Cæſar omnibus rebus relictis perſequendum 102
ſibi Pompejum exiſtimavit, quascunque in par-
tes ex fuga ſe recepiſſet, ne rurſus copias compa-
rare alias, & bellum renovare poſſet: & quan-
tum itineris equitatu efficere poterat, quotidie
progrediebatur: legionemque unam minoribus

Digitized by Google

itineribus ſubſequi juſſit. Erat edictum Pompeji a
nomine Amphipoli propoſitum, uti omnes ejus
provinciæ juniores, Græci, civesque R. jurandi
cauſſa convenirent. ſed utrum avertendæ ſuſpi- 3
cionis cauſſa Pompejus propoſuiſſet, ut quam
diutiſſime longioris fugæ conſilium occultaret;
an novis delectibus, ſi nemo premeret, Macedo-
niam tenere conaretur, exiſtimari non poterat.
Ipſe ad anchoram una nocte conſtitit; & vocatis 4
ad ſe Amphipoli hoſpitibus, & pecunia ad neceſ-
ſarios ſumptus corrogata, cognito Cæſaris ad-
ventu, ex eo loco diſceſſit, & Mitylenas paucis
diebus venit. Biduum tempeſtate retentus, na- 5
vibusque aliis additis actuariis, in Ciliciam, at-
que inde Cyprum pervenit. ibi cognoſcit, con-
ſenſu omnium Antiochenſium, civiumque R. qui
illic negotiarentur, arcem ante captam eſſe ex- 6
cludendi ſui cauſſa; nunciosque dimiſſos ad eos,
qui ſe ex fuga in finitimas civitates recepiſſe di-
cerentur; ne Antiochiam adirent: id ſi feciſſent,
magno eorum capitis periculo futurum. Idem 7
hoc L. Lentulo, qui ſuperiore anno conſul fuerat,
& P. Lentulo conſulari, ac nonnullis aliis acci-
derat Rhodi, qui quum ex fuga Pompejum ſe-
querentur, atque in inſulam veniſſent, oppido ac
portu recepti non erant; miſſisque ad eos nun-
ciis, ut ex iis locis diſcederent, contra voluntatem
ſuam naves ſolverunt. Jamque de Cæſaris ad-
ventu fama ad civitates perferebatur.

103 Quibus cognitis rebus, Pompejus, depoſito
adeundæ Syriæ conſilio, pecunia ſocietatis ſubla-

Digitized by Google

ta, & à quibusdam privatis ſumpta, & æris ma-
gno pondere ad militarem uſum in naves impo-
ſito, duobusq; millibus hominum armatis, par-
tim quos ex familiis ſocietatum delegerat, par-
tim à negotiatoribus coëgerat, quosque ex ſuis
quisque ad hanc rem idoneos exiſtimabat, Pelu-
2 ſium pervenit. ibi caſu rex erat Ptolemæus, puer
ætate, magnis copiis, cum ſorore Cleopatra ge-
rens bellum; quam paucis ante menſibus per
ſuos propinquos atque amicos regno expulerat:
caſtraque Cleopatræ non longo ſpatio ab ejus ca-
3 ſtris diſtabant. Ad eum Pompejus miſit, ut pro
hoſpitio atque amicitia patris Alexandria recipe-
retur, atque illius opibus in calamitate tegere-
4 tur. Sed qui ab eo miſſi erant, confecto lega-
tionis officio, liberius cum militibus regis col-
loqui cœperunt, eosque hortari, ut ſuum offi-
cium Pompejo præſtarent, neve ejus fortunam
5 deſpicerent. In hoc erant numero complures Pom-
peji milites; quos ex ejus exercitu acceptos in Sy-
ria Gabinius Alexandriam transduxerat, belloq;
confecto apud Ptolemęum patrē pueri reliquerat.

1 His tunc cognitis rebus, amici regis, qui pro- 104
pter ætatem ejus in procuratione erant regni; ſi-
ve timore adducti, ut poſtea prædicabant, ne, ſol-
licitato exercitu regio, Pompejus Alexandriam
Ægyptumque occuparet; ſive deſpecta ejus for-
tuna, ut plerumque in calamitate ex amicis ini-
mici exiſtunt, iis, qui erant ab eo miſſi, palam li-
2 beraliter reſponderunt, eumque ad regem venire
juſſerunt. ipſi clam conſilio inito Achillam præ-

fectum regium ſingulari hominem audacia, & L. Septimium tribunum mil. ad interficiendum Pompejum miſerunt. Ab his liberaliter ipſe ap- 3
pellatus, & quadam notitia Septimii productus, quod bello prędonum apud eum ordinem duxerat, naviculam parvulam conſcendit cum paucis ſuis & ibi ab Achilla & Septimio interficitur. Item L. Lentulus comprehenditur à rege, & in cuſtodia necatur.

105 Cæſar, quum in Aſiam veniſſet, reperiebat, T. 1
Apium conatum eſſe tollere pecunias Epheſo ex Fano Dianæ; ejusque rei cauſſa, ſenatores omnes ex provincia vocaſſe, ut iis teſtibus in ſumma pecuniæ uteretur; ſed interpellatum adventu Cæſaris profugiſſe. ita duobus temporibus E- 2
pheſiæ pecuniæ Cæſar auxilium tulit. Item conſtabat, Elide in templo Minervæ, repetitis atque enumeratis diebus, quo die prœlium ſecundum feciſſet Cæſar, ſimulacrum Victoriæ, quod ante ipſam Minervam collocatum erat, & ante ad ſimulacrum Minervæ ſpectabat, ad valvas ſe templi, limenque convertiſſe. Eodemque die An- 3
tiochiæ in Suria bis tantus exercitus clamor, & ſignorum ſonus exauditus eſt, ut in muris armata civitas diſcurreret. Hoc idem Ptolemaide accidit. Pergami in occultis ac remotis templi, quo, præ- 4
ter ſacerdotes, adire fas non eſt, quæ Græci ἄδυτα appellant, tympana ſonuerunt. Item Trallibus in 5
templo victorię, ubi Cæſaris ſtatuam conſecraverant, palma per eos dies in tecto inter coagmenta lapidum ex pavimento exſtitiſſe oſtendebatur.

1 Cæſar paucos dies in Aſia moratus, quum au- 106
diſſet Pompejum Cypri viſum, conjectans eum in
Ægyptum iter habere, propter neceſſitudines re-
gni, reliquasque ejus loci opportunitates, cum
legionibus, una, quam ex Theſſalia ſe ſequi juſſe-
rat, & altera, quam ex Achaia à Fuſio legato evo-
caverat, equitibusque DCCC. & navibus longis
Rhodiis X, & Aſiaticis paucis, Alexandriam per-
2 venit. In his erant legionibus hominum III. mil-
lia CC. reliqui vulneribus ex prœliis, & labore,
ac magnitudine itineris confecti conſequi non
3 potuerant. Sed Cæſar confiſus fama rerum ge-
ſtarum infirmis auxiliis proficiſci non dubitave-
rat; atque omnem ſibi locum tutum fore exiſti-
4 mabat. Alexandriæ de Pompeji morte cogno-
ſcit: atque ibi primum è navi egrediens clamo-
rem militum audit, quos rex in oppido præſidii
cauſa reliquerat; & concurſum ad ſe fieri videt,
quod faſces anteferrentur. In hoc omnis mul-
titudo majeſtatem regiam minui prædicabat.
5 Hoc ſedato tumultu, crebræ continuis diebus ex
concurſu multitudinis concitationes fiebant:
compluresque milites hujus urbis omnibus par-
tibus interficiebantur.

1 Quibus rebus animadverſis legiones ſibi alias 107
ex Aſia adduci juſſit, quas ex Pompejanis militi-
bus confecerat. ipſe enim neceſſario Eteſiis te-
nebatur; qui Alexandria navigantibus ſunt ad-
2 verſiſſimi venti. Interim controverſias regum
ad populum R. & ad ſe, quod eſſet conſul, perti-
nere exiſtimans, atq; eo magis officio ſuo conve-

nire,quod ſuperiore conſulatu cum patre Ptolemæo, & lege, & SC. ſocietas erat facta; oſtendit ſibi placere, regem Ptolemæum, atque ſororem ejusCleopatram exercitus,quos haberent, dimittere;& de controverſiis jure apud ſe potius,quam inter ſe armis, diſceptare.

108 Erat in procuratione regni propter ætatem 1
pueri nutricius ejus, eunuchus,nominePothinus.
is primum inter ſuos queri atque indignari cœpit, regem ad dicendam cauſſam evocari;deinde 2
adjutores quoſdam conſcios ſui nactus ex regiis amicis, exercitum à Peluſio clam Alexandriam avocavit; atque eundem Achillam, cujus ſupra meminimus, omnibus copiis præfecit. hunc incitatum ſuis, & regis inflatum pollicitationibus, quæ fieri vellet, literis nunciisque edocuit. In 3
teſtamento Ptolemæi patris hæredes erant ſcripti ex duobus filiis major; & ex duabus ea, quæ ætate antecedebat. Hæc uti fierent, per omnes deos, perque fœdera, quæ Romæ feciſſet,eodem teſtamentoPtolemæus populum R.obteſtabatur.
Tabulæ teſtamenti,unæ per legatos ejus Romam 4
erant allatæ, ut in ærario ponerentur (eæ,quum propter publicas occupationes poni non potuiſſent, apud Pompejum ſunt depoſitæ;) alteræ,eodem exemplo, relictæ atque obſignatæ Alexandriæ proferebantur.

109 De his rebus quum ageretur apud Cæſarem, 2
isque maxime vellet pro communi amico atque arbitro controverſias regum componere: ſubito exercitus regius, equitatusque omnis venire

Ale-

Alexandriam nunciatur. Cæſaris copiæ nequa-
2 quam erant tantæ, ut eis extra oppidum, ſi eſſet
dimicandum, conſideret. relinquebatur, ut ſe ſuis
locis oppido teneret, conſiliumque Achillæ co-
gnoſceret. Milites tamen omnes in armis eſſe,
3 juſſit: Regemque hortatus eſt; ut ex ſuis ne-
ceſſariis, quos haberet maximæ auctoritatis, le-
gatos ad Achillam mitteret; &, quid eſſet ſuæ
voluntatis, oſtenderet. A quo miſſi Dioſcori-
4 des, & Serapion, qui ambo legati Romæ fuerant,
magnamque apud patrem Ptolemæum auctori-
tatem habuerant, ad Achillam pervenerũt. Quos
5 ille, quum in conſpectum ejus veniſſent, prius,
quam audiret, aut, cujus rei cauſſa miſſi eſſent,
cognoſceret, corripi ac interfici juſſit. Quo-
rum alter accepto vulnere occupatus, per ſuos
pro occiſo ſublatus, alter interfectus eſt. Quo
6 facto, regem ut in ſua poteſtate haberet Cæſar ef-
fecit; magnamque regium nomen apud ſuos au-
ctoritatem habere exiſtimans, & ut potius priva-
to paucorum & latronum conſilio, quam regio
ſuſceptum bellum videretur.

1 Erant cum Achilla copiæ, ut neque numero, 110
neque genere hominum, neque uſu rei militaris
contemnendæ viderentur. millia enim XX. in
2 armis habebat. Hæ conſtabant ex Gabinianis mi-
litibus: qui jam in conſuetudinem Alexandrinæ
vitæ atque licentiæ venerant, & nomen diſcipli-
namque populi R. dedidicerant, uxoreſque du-
3 xerant, ex quibus plerique liberos habebant. Huc
accedebant collecti ex prædonibus latronibuſq;

Suriæ,

Suriæ, Ciliciæque provinciæ, finitimarumque re- 4
gionum. Multi præterea, capitis damnati, exu-
lesque convenerant: fugitivisque omnibus no-
ſtris certus erat Alexandriæ receptus, certaque
vitæ conditio, ut dato nomine militum eſſent nu-
mero: quorum ſi quis à domino comprehende-
retur, concurſu militũ eripiebatur, qui vim ſuo-
rum, quod in ſimili culpa verſabantur, ipſi pro
ſuo periculo defendebant. Hi regum amicos ad 5
mortem depoſcere; hi bona locupletum diripe-
re ſtipendii augendi cauſſa, regis domum obſide-
re, regno expellere alios, alios accerſere, vetere
quodam Alexandrini exercitus inſtituto conſue-
verant. Erant præterea equitum millia II. qui 6
inveteraverant compluribus Alexandriæ bellis.
hi Ptolemæum patrem in regnum reduxerant,
Bibuli filios duos interfecerant, bella cum Ægy-
ptiis geſſerant. hunc uſum rei militaris habe-
bant.

CXI His copiis fidens Achillas, paucitatemque mi- 1
litum Cæſaris deſpiciens, occupat Alexandriam:
præterea oppidi partem, quam Cæſar cum militi-
bus tenebat. primo impetu domum ejus irrum-
pere conatus eſt: ſed Cæſar diſpoſitis per vias co-
hortibus impetum ejus ſuſtinuit. Eodemque 2
tempore pugnatum eſt ad portum: ac longe ma-
ximam ea res attulit dimicationem. ſimul enim,
diductis copiis, pluribus viis pugnabatur: & ma-
gna multitudine naves longas occupare hoſtes
conabantur: quarum erant auxilio L. miſſæ ad
Pompejum: quæ, prœlio in Theſſalia facto, do-
mum

3 mum redierant, illæ triremes omnes, & quinque-
remes erant, aptæ, inſtructæque omnibus rebus
4 ad navigandum. Præter has, XXII. erant, quæ
præſidii cauſſa Alexandriæ eſſe conſueverãt, con-
ſtratæ omnes, quas ſi occupaſſent, claſſe Cæſari
erepta, portum ac mare totum in ſua poteſtate
haberent; commeatu auxiliisque Cæſarem pro-
5 hiberent. itaque tanta eſt contentione actum,
quanta agi debuit: quum ille celerem in ea re vi-
6 ctoriam, hi ſalutem ſuam conſiſtere viderent. ſed
rem obtinuit Cæſar; omneſque eas naves & reli-
quas, quæ erant in navalibus, incendit; quod tam
late tueri tam parva manu non poterat; confe-
ſtimque ad Pharum navibus milites expoſuit.
1 Pharus eſt in inſula turris, magna altitudine, 112
mirificis operibus exſtructa, quæ nomen ab inſula
2 accepit. Hæc inſula objecta Alexandriæ portum
efficit; ſed a ſuperioribus regionibus in longitu-
dinem paſſuum DCCCC. in mare jactis molibus,
anguſto itinere, & ponte cum oppido conjungi-
3 tur. In hac ſunt inſulæ domicilia Ægyptiorum, &
vicus oppidi magnitudine: quæque ubiq; naves
imprudentia, aut tempeſtate paullulũ ſuo curſu
deceſſerint, has more prædonum diripere conſue-
4 verunt. Iis autem invitis, a quibus Pharus tene-
tur, non poteſt eſſe, propter anguſtias, navibus
5 introitus in portum. Hoc cum veritus Cæſar,
hoſtibus in pugna occupatis, militibusque
expoſitis, Pharum apprehendit, atque ibi præ-
6 ſidium poſuit. Quibus eſt rebus effectum, u-
ti tuto frumentum, auxiliaque navibus ad eum
ſupportari poſſent: dimiſit enim circum-

Digitized by Google

omnes propinquas regiones; atque inde auxilia evocavit: reliquis oppidi partibus ſic eſt pugna- 7
tum, ut æquo prœlio diſcederetur, & neutri pellerentur (id efficiebant anguſtiæ loci:) paucisque utrimque interfectis, Cæſar loca maxime neceſſaria complexus, noctu præmunit: hoc tractu 8
oppidi pars erat regiæ exigua, in quam ipſe habitandi cauſſa initio erat inductus, & Theatrum conjunctum domui, quod arcis tenebat locum, aditusque habebat ad portum, & ad reliqua navalia. Has munitiones inſequentibus auxit diebus, ut pro muro objectas haberet, neu pugnare invitus cogeretur. Interim filia minor Ptole- 9
mæi regis, vacuam poſſeſſionem regni ſperans, ad Achillam ſe ex regia transjecit, unaque bellum adminiſtrare cœpit. ſed celeriter eſt inter eos de 10
principatu controverſia orta, quæ res apud milites largitiones auxit. magnis enim jacturis ſibi quisque eorum animos conciliabat. Hæc dum 11
apud hoſtes geruntur, Pothinus, nutritius pueri, & procurator regni, in parte Cæſaris, quum ad Achillam nuncios mitteret, hortareturque ne negotio deſiſteret, neve animo deficeret, indicatis deprehenſisque internunciis, à Cæſare eſt interfectus. Hæc initia belli Alexandrini fuerunt.

A. HIR-

A. HIRTII PANSÆ
COMMENTARIORUM
DE
BELLO ALEXANDRINO,
LIBER UNUS.

1 BEllo Alexandrino conflato, Cæſar Rhodo, atque ex Suria Ciliciaque omnem claſſem accerſit, ex Creta ſagittarios, equites ab rege Nabatæorum Malco evocat: tormenta undique conquiri, & frumentum
2 mitti, auxiliaque adduci jubet. Interim munitiones quotidie operibus augentur; atque omnes oppidi partes, quæ minus firmæ eſſe viderentur, teſtudinibus, atque muſculis aptantur: ex ædificiis autem per foramina in proxima ædificia arietes immittuntur; quantumque aut ruinis dejicitur, aut per vim recipitur loci, in tantum muni-
3 tiones proferuntur: nam incendio fere tuta eſt Alexandria; quod ſine contignatione ac materia ſunt ædificia, & ſtructuris atque fornicibus continentur, tectaque ſunt rudere, aut pavimentis,

4 tis. Cæſar ſtudebat maxime, ut, quam anguſtiſſimam partem oppidi palus à meridie interjecta efficiebat: hanc operibus, vineis agendis, à
5 reliqua parte urbis excluderet; illud ſperans, primum, ut, quum eſſet in duas partes urbs diviſa, acies uno conſilio atque imperio adminiſtraretur; deinde, ut laborantibus ſuccurri, atque ex
6 altera oppidi parte auxilium ferri poſſet; in primis vero, ut aqua, pabuloque abundaret: quarum alterius rei copiam exiguam, alterius nullam omnino facultatem habebat: quod utrumque palus large præbere poterat.

1 Neque vero Alexandrinis in gerendis negotiis cunctatio ulla, aut mora inferebatur: nam in omnes partes, per quas fines Ægyptii, regnumque pertinet, legatos, conquiſitoreſque delectus habendi cauſſa miſerant, magnumque numerum in oppidum telorum, atq; tormentorum convexerant; & innumerabilem multitudinem addu-
2 xerant. nec minus in urbe maximæ armorum erant inſtitutæ officinæ. ſervos præterea puberes armaverant: quibus domini locupletiores victum quotidianum, ſtipendiumque præbebant.
3 hac multitudine diſpoſita, munitiones ſemotarum partium tuebantur. veteranas cohortes vacuas in celeberrimis urbis locis habebant; ut, quacunque regione pugnaretur, integris viribus ad auxilium ferendum opportunæ eſſent. omnibus viis atque angiportis triplicem vallum ob-
4 duxerant. erat autem quadrato exſtructus ſaxo; nec minus XL. pedes altitudinis habebat. quæq;

partes

partes urbis inferiores erant, has altiſſimis turri-
5 bus denorum tabulatorum munierant. Præterea
alias ambulatorias totidem tabulatorum confi-
xerant; ſubjectiſque eas rotis, funibus jumentis-
que (objectis,) directis plateis in quamcunque
erat viſum partem movebant.

1 Urbs fertiliſſima & copioſiſſima omnium re- 3
rum apparatus ſuggerebat. ipſi homines inge-
nioſiſſimi atque acutiſſimi, quæ à nobis fieri vi-
derant, ea ſollertia efficiebant, ut noſtri illorum
2 opera imitari viderentur: & ſua ſponte multa re-
periebant: unoque tempore & noſtras munitio-
3 nes infeſtabant, & ſuas defendebant: atque hæc
principes in conſiliis, concionibusq; agitabant.
populum Rom. paullatim in conſvetudinem ejus
regni venire occupandi; paucis annis antea Ga-
4 binium cum exercitu fuiſſe in Ægypto: Pom-
pejum ſe ex fuga eodem recepiſſe; ac Cæſarem
veniſſe cum copiis: neque morte Pompeji quid-
quam profectum, quo minus Cæſar apud ſe com-
5 moraretur: quem ſi non expuliſſent, futurum ex
regno provinciam: idq; agendum mature. nam-
que eum, intercluſum tempeſtatibus propter anni
tempus, recipere transmarina auxilia non poſſe.

1 Interim, diſſenſione orta inter Achillam, qui ve- 4
terano exercitui præerat, & Arſinoën Regis Ptole-
mæi minorem filiam, ut ſupra demonſtratum eſt,
quum uterque utrique inſidiaretur, & ſummam
imperii ipſe obtinere vellet; præoccupat Arſinoë
per Ganymedem eunuchum nutricium ſuum,
2 atque Achillam interficit. hoc occiſo ipſa

ſine ullo ſocio & cuſtode omne imperiū obtinebat. exercitus Ganymedi transditur. is ſuſcepto officio largitionem in milites auget, reliqua pari diligentia adminiſtrat.

5 Alexandria eſt fere tota ſuffoſſa, ſpecusque habet ad Nilum pertinentes, quibus aqua in privatas domos inducitur, quæ paullatim ſpatio temporis liqueſcit ac ſubſidit. hac uti domini ædificiorum, atque eorum familia conſveverunt. nam quæ flumine Nilo fertur, adeo eſt limoſa atque turbida, ut multos variosque morbos efficiat. ſed ea plebs ac multitudo contenta eſt neceſſario, quod fons urbe tota nullus eſt. hoc tamen flumen in ea parte urbis erat, quæ ab Alexandrinis tenebatur. quo facto eſt admonitus Ganymedes, poſſe noſtros aqua intercludi; qui diſtributi munitionum tuendarum cauſſa vicatim ex privatis ædificiis, ſpecubus & puteis extracta aqua utebantur. 1 2 3 4

6 Hoc probato conſilio, magnum ac difficile opus aggreditur. interceptis enim ſpecubus, atque omnibus urbis partibus excluſis, quæ ab ipſo tenebantur, aquæ magnam vim ex mari rotis ac machinationibus exprimere contendit. hanc locis ſuperioribus fundere in partem Cæſaris non intermittebat. quamobrem ſalſior paullo præter conſvetudinem aqua trahebatur ex proximis ædificiis, magnamque hominibus admirationem præbebat, quam ob cauſſam id accidiſſet; nec ſatis ſibi ipſi credebant; quum ſe inferiores ejusdem generis, ac ſaporis, aqua dicerent uti, atque 1 2 3

ante

ante conſveſſent: vulgoque inter ſe conferebant, & deguſtando, quantum inter ſe differrent aquæ,
4 cognoſcebant. parvo vero temporis ſpatio, hæc propior bibi non poterat omnino: illa inferior corruptior jam, ſalſiorque reperiebatur.

1 Quo facto dubitatione ſublata, tantus inceſſit 7 timor, ut ad extremum caſum omnes deducti viderentur: atque alii morari Cæſarem dicerent, quin naves conſcendere juberet; alii multo graviorem extimeſcerent caſum; quod neque celari Alexandrinos poſſent in apparanda fuga, quum hi tam parvo ſpatio diſtarent ab ipſis; neque, illis imminentibus atque inſequentibus, ullus in
2 naves receptus daretur. Erat autem magna multitudo oppidanorum in parte Cæſaris: quam domiciliis ipſorum non moverat; quod ea ſe fidelem palam noſtris eſſe ſimulabat, & deſciviſſe à ſuis videbatur: ut, ſi mihi defendendi eſſent Alexandrini, quod neque fallaces eſſent, neque teme-
3 rarii, multa oratio fruſtra abſumeretur. quum vero uno tempore & natio eorum, & natura cognoſcatur; aptiſſimum eſſe hoc genus ad proditionem, nemo dubitare poteſt.

1 Cæſar ſuorum timorem conſolatione & ratio- 8 ne minuebat. nam puteis foſſis aquam dulcem poſſe reperire affirmabat. omnia enim litora na-
2 turaliter aquæ dulcis venas habere. quod ſi alia eſſet litoris Ægyptii natura, atque omnium reliquorum; tamen, quoniam mare libere tenerent, neque hoſtes claſſem haberent, prohiberi ſeſe non poſſe, quo minus quotidie aquam navibus

Digitized by Google

peterent, vel à ſiniſtra parte à Paratonio, vel à dextra ab inſula; quæ diverſæ navigationes nunquam uno tempore adverſis ventis precluderentur: fugæ vero nullum eſſe conſilium non ſolùm 3
iis, qui primam dignitatem haberent, ſed ne iis quidem, qui nihil, præterquam de vita cogitarent: magno negotio impetus hoſtium adverſos 4
ex munitionibus ſuſtineri: quibus relictis, nec loco, nec numero pares eſſe poſſe: magnam au- 5
tem moram & difficultatem adſcenſum in naves habere, præſertim ex ſcaphis: ſummam eſſe contra in Alexandrinis velocitatem, locorumque & 6
ædificiorũ notitiam. hos præcipue in victoria inſolentes, præcurſuros & loca excelſiora atq; ædificia occupaturos: ita fuga navibusque noſtros prohibituros. proinde ejus conſilii obliviſcerentur, atq;omni ratione eſſe vincendum cogitarent.

9 Hac oratione apud ſuos habita, atque omnium 1
mentibus excitatis, dat centurionibus negotium, ut, reliquis operibus intermiſſis, ad fodiendos puteos animum conferant, neve quam partem nocturni temporis intermittant. Quo ſuſcepto 2
negotio, atque omnium animis ad laborem incitatis, magna una nocte vis aquæ dulcis inventa eſt. ita operoſis Alexandrinorum machinatio- 3
nibus, maximisq; conatibus, non longi temporis labore, occurſum eſt. Eo biduo legio XXXVII. 4
ex dedititiis Pompejanis militib9, cum frumento, armis, telis, tormentis impoſita in naves à Domitio Calvino, ad litora Africæ, paulo ſupra Alexandriam, delata eſt. hæ naves Euro, qui multos 5
dies

Digitized by Google

dies continenter flabat, portum capere prohibe-
6 bantur. ſed loca ſunt egregia omni illa regione ad tuendas anchoras. hi, quum diu retinerentur, atq; aquæ inopia premerentur, navigio actuario Cæſarem faciunt certiorem.

1 Cæſar ut per ſe conſilium caperet, quid facien- 10
dum videretur, navim conſcendit, atque omnem claſſem ſequi juſſit, nullis noſtris militibus impoſitis; quod quum longiꝰ paullo deſcenderet, mu-
2 nitiones nudare nolebat: quumque ad eum locum acceſſiſſet, qui appellatur Cherroneſus, aquandique cauſſa remiges in terram expoſuiſſet, nonnulli ex numero, quum longius à navibus prædatum proceſſiſſent, ab equitibus hoſtium ſunt excepti: ex iis cognoverunt, Cæſarē ipſum in
3 claſſe veniſſe, nec ullos milites in navibꝰ habere. Qua re comperta, magnam ſibi facultatem fortunam obtuliſſe bene gerendæ rei crediderunt. itaque naves omnes, quas paratas habuerant ad
4 navigandum, propugnatoribus inſtruxerunt, Cæſarique redeunti cum claſſe occurrerunt: qui
5 duabus de cauſſis eo die dimicare nolebat, quod & nullos milites in navibus habebat, & poſt horam X. diei res agebatur: nox autem allatura videbatur majorem fiduciam illis, qui locorum notitia confidebant: ſibi etiam hortandi ſuos auxilium defuturum; quod nulla ſatis idonea eſſet hortatio, qua neque virtutem poſſet notare, ne-
6 que inertiam. Quibus de cauſſis naves, quas potuit, Cæſar ad terram detrahit: quem in locum illos ſucceſſuros non exiſtimabat.

11 Erat una navis Rhodia in dextro Cæſaris cor- 1
nu longe ab reliquis collocata. hanc conſpicati
hoſtes non tenuerunt ſeſe: magnoque impetu
IV. ad eam conſtratæ naves, & complures apertæ
contenderunt. cui coactus eſt Cæſar ferre ſubſi- 2
dium: ne turpiter in conſpectu contumeliam ac-
ciperet; quanquam, ſi quid gravius illi accidiſ-
ſet, merito caſurum judicabat. Prœlium commiſ- 3
ſum eſt magna contentione Rhodiorum: qui
quum in omnibus dimicationibus & ſcientia &
virtute præſtitiſſent, tum maxime illo tempore
totum onus ſuſtinere non recuſabant; ne quod
ſuorum culpa detrimentū acceptum videretur.
ita prœlium ſecundiſſimum eſt factum. capta eſt 4
una hoſtium quadriremis; depreſſa eſt altera. de-
inde omnes epibatis nudatæ: magna præterea
multitudo in reliquis navibus propugnatorum
eſt interfecta. quod niſi nox prœlium diremiſſet, 5
tota claſſe hoſtium Cæſar potitus eſſet. Hac cala- 6
mitate perterritis hoſtibus, adverſo vento leni-
ter flante, naves onerarias Cæſar remulco victri-
cibus ſuis Alexandriam deducit.

12 Eo detrimento adeo ſunt fracti Alexandrini, 1
quum nō jam virtute propugnatorum, ſed ſcien-
tia claſſiariorum ſe victos viderent. . . . quibus,
& ſuperioribꝰ locis ſublevabantur, ut ex ædificiis
defendi poſſent: & materiam cunctam objicerent,
quod noſtræ claſſis oppugnationem etiam ad ter-
ram verebantur, iidem, poſtea quam Ganyme- 2
des in concilio confirmavit ſeſe & eas, quæ eſſent
amiſſæ, reſtituturum, & numerum adaucturum,

magna

magna ſpe & fiducia veteres reficere naves, accu-
3 ratiusq; huic rei ſtudere atque inſervire inſtitue-
runt: ac, tametſi amplius CX. navibus longis in
portu navalibusque amiſerant, non tamen repa-
randæ claſſis cogitationem depoſuerunt. vide-
bant enim non auxilia Cæſari, non commeatus
4 ſupportari poſſe, ſi claſſe ipſi valerent. Præterea
nautici homines, & urbis & regionis maritimæ,
quotidianoq; uſu à pueris exercitati, ad natura-
le ac domeſticum bonum refugere cupiebant:
&, quantum parvulis navigiis profeciſſent, ſen-
tiebant: itaque omni ſtudio ad parandam claſ-
ſem incubuerunt.

1 Erant omnibus oſtiis Nili cuſtodiæ exigendi 13
portorii cauſſa diſpoſitæ. Naves veteres erant in
occultis regiæ navibus, quibus multis annis ad
navigandum non erant uſi. has reficiebant; illas
2 Alexandriam revocabant. deerant remi: porti-
cus, gymnaſia, ædificia publica detegebant: aſſe-
res remorum uſum obtinebant, aliud naturalis
3 ſollertia, aliud urbis copia, ſubminiſtrabat. Po-
ſtremo non longam navigationem parabant, ſed
præſentis temporis neceſſitati ſerviebāt, & in ipſo
portu confligendum videbant. itaque paucis die-
bus, contra omnium opinionem, quadriremes
4 XXII. quinqueremes V. confecerunt. ad has mi-
nores apertasque complures adjecerunt: &, in
portu periclitati remigio, quid quæq; earum ef-
ficere poſſet, idoneos milites impoſuerunt, ſeque
ad confligendum omnibus reb9 paraverunt. Cæ-
5 ſar Rhodias naves IX. habebat (nam, X. miſſis,

una in curſu litore Ægyptio defecerat,) Ponticas
IIX. Lycias V. ex Aſia XII. ex his quinqueremes
V. erant, & quadriremes X. reliquæ infra hanc
magnitudinem, & pleræque apertæ. tamen virtu-
te militum confiſus, cognitis hoſtium copiis, ſe
ad dimicandum parabat,
14 Poſtquam eo ventum eſt, ut ſibi uterque eo- 1
rum conſideret; Cæſar Pharon claſſe circumve-
hitur, adverſasque naves hoſtibus conſtituit: in
dextro cornu Rhodias collocat, in ſiniſtro Pon-
ticas. inter has ſpatium CD. paſſuum relinquit,
quod ſatis eſſe ad explicandas naves videbatur.
poſt hunc ordinem reliquas naves ſubſidio diſtri- 2
buit: quæ quamque earum ſequatur, & cui ſub-
veniat, conſtituit atque imperat. Non dubitanter 3
Alexandrini claſſem producunt, atq; inſtruunt;
in fronte collocant XXII. reliquas ſubſidiarias
in ſecundo ordine conſtituunt, magnum præter- 4
ea numerum minorum navigiorum & ſcapharũ
producunt cum malleolis, ignibusque; ſi quid
ipſa multitudo, & clamor, & flamma noſtris ter- 5
roris afferre poſſent. Erant inter duas claſſes va-
da tranſitu anguſto, quæ pertinent ad regionem
Africæ. ſic enim prædicant, partem eſſe Alexan-
driæ dimidiam Africæ. Satisque diu inter ipſos 6
eſt exſpectatum, ab utris tranſeundi fieret ini-
tium: propterea quod, eo qui intraſſent, & ad ex-
plicandam claſſem, & ad receptum, ſi durior acci-
diſſet caſus, impeditiores fore videbantur.
15 Rhodiis navibus præerat Euphranor, animi 1
magnitudine ac virtute magis cum noſtris homi-
nibus,

Digitized by Google

2nibus, quam cum Græcis comparandus. hic ob notiſſimam ſcientiam atque animi magnitudinem delectus eſt ab Rhodiis, qui imperium claſ-
3 ſis obtineret. qui, ubi Cæſaris animum advertit, Videris mihi, inquit, Cæſar, vereri, ſi hæc vada primus navibus intraveris, ne prius dimicare cogaris, quam reliquam claſſem poſſis explicare.
4 nobis rem committe. nos prœlium ſuſtinebimus, neque tuum judicium fallemus; dum reliqui ſubſequantur. hos quidem diutius in noſtro conſpectu gloriari magno nobis & dedecori &
5 dolori eſt. Cæſar illum adhortatus, atque omni-
6 bus laudibus proſecutus dat ſignum pugnæ, progreſſas ultra vadum IV. Rhodias naves circumſiſtunt Alexandrini, atque in eas impetum faciunt. ſuſtinent illi, atque arte ſollertiaque ſe explicant: ac tantum doctrina potuit, ut in diſpari numero nulla transverſa hoſti objiceretur, nullius remi detergerentur, ſed ſemper venientibus adverſæ
7 occurrerent. interim ſunt reliquæ ſubſecutæ. tum neceſſario diſceſſum ab arte eſt propter anguſtias loci; atque omne certamen in virtute conſtitit.
8 neque vero Alexandriæ fuit quiſquam aut noſtrorum, aut oppidanorum, qui aut in opere, aut in oppugnatione occupatum animum haberet, quin altiſſima tecta peteret, atque ex omni proſpectu locum ſpectaculo caperet, precibusq; & votis victoriam ſuis ab diis imortalibus expoſceret.

1 Minime autem erat par prœlii certamen. noſtris enim prorſus neque terra neque mare effugium dabatur victis; omniaque victoribus erant 16

futura in incerto. illi, ſi ſuperaſſent navibus, o- 2
mnia tenerent; ſi inferiores fuiſſent, reliquam ta-
men fortunam periclitarentur. ſimul illud grave 3
ac miſerum videbatur, per paucos de ſumma re-
rum, ac de ſalute omnium decertare: quorum ſi
quis aut animo aut virtute ceſſiſſet, reliquis etiã
eſſet cavendum, quibus pro ſe pugnandi facultas
non fuiſſet. Hæc ſuperioribus diebus ſæpenu- 4
mero Cæſar ſuis expoſuerat; ut hoc majori ani-
mo contenderent, quod omnium ſalutem ſibi
commendatam viderent. eadem ſuum quisque 5
contubernalẽ, amicum, notum proſequens erat
obteſtatus; ne ſuam atque omnium falleret opi-
nionem, quorum judicio delectus ad pugnam
proficiſceretur. itaque hoc animo eſt decerta- 6
tum, ut neque maritimis nauticisque ſollertia
atque ars præſidium ferret, neque numero na-
vium præſtantibus multitudo prodeſſet, neque
flexi ad virtutem ex tanta multitudine viri virtu-
ti noſtrorum poſſent adæquari. Capitur hoc prœ- 7
lio quinqueremis una, & biremis cum defenſori-
bus remigibusque; & deprimuntur tres, noſtris 8
incolumibus omnibus, reliquæ propinquam fu-
gam ad oppidum capiunt; quas protexerunt ex
molibus atque ædificiis imminentibus, & noſtros
adire propius prohibuerunt.

[17 Hoc ne ſibi ſæpius accidere poſſet, omni ratio- 1
ne Cæſar contendendum exiſtimavit, ut inſulam
molemque ad inſulam pertinentem in ſuam re-
digeret poteſtatem. perfectis enim magna ex 2
parte munitionibus in oppido, & illam, & urbem

uno

Digitized by Google

3 uno tempore tentari poſſe confidebat. Quo ca-
pto conſilio, cohortes X. & levis armaturæ ele-
ctos, quos idoneos ex equitibus Gallis arbitra-
batur, in navigia minora ſcaphasque imponit:
alteram inſulæ partem diſtinendæ manus cauſſa
cum conſtratis navibus aggreditur, præmiis ma-
4 gnis propoſitis, qui primus inſulam cepiſſet. at
primo impetum noſtrorum pariter ſuſtinuerunt.
uno enim tempore & ex tectis ædificiorum pro-
pugnabant, & litora armati defendebant, quo
propter aſperitatem loci non facilis noſtris adi-
tus dabatur: & ſcaphis navibusque longis V. mo-
5 biliter & ſcienter anguſtias loci tuebantur. ſed
ubi locis primum cognitis vadisque pertentatis,
pauci noſtri in litore conſtiterunt, atque hos
ſunt alii ſubſecuti; conſtanterque in eos, qui
in litore æquo inſtiterant, impetum fecerunt;
6 omnes Pharitæ terga verterunt. his pulſis, cu-
ſtodia portus relicta, ad litora & vicum adplica-
verunt; ſeque ex navibus ad tuenda ædificia
ejecerunt.

1 Neque vero diutius ipſi [ex] munitione ſe con- 18
tinere potuerunt. etſi erat non diſſimile, atque
Alexandriæ, genus ædificiorum, (ut minora ma-
joribus conferantur:) turresque editæ & conjun-
2 ctæ muri locum obtinebant. neque noſtri aut ſca-
lis, aut cratibus, aut reliquis rebus parati vene-
rant ad oppugnandum; ſed terror hominibus
mentem conſiliumque eripit, & membra debili-
3 tat; ut tunc accidit. qui ſe in æquo loco ac plano
pares eſſe confidebant, idem perterriti fuga
ſuo-

Digitized by Google

ſuorum, & cæde paucorum, XXX. pedum altitudine in ædificiis conſiſtere auſi non ſunt, ſeque per molem in mare præcipitaverunt, & DCCC. paſſuum intervallo ad oppidũ enataverunt. Multi tamen ex iis capti interfectique ſunt. ſed numerus captivorum omnino fuit DC.

19 Cæſar, præda militibus conceſſa, ædificia diripi juſſit; caſtellumque ad pontem, qui propior 1
erat Pharo, communivit; atque ibi præſidium poſuit. hunc fuga Pharitæ reliquerant; fortiorem illum, propioremque oppido Alexandrini 2
tuebantur. ſed eum poſtero die ſimili ratione aggreditur; quod, his obtentis duobus, omnem navigiorũ excurſum & repentina latrocinia ſublatum iri videbatur. jamque eos, qui præſidio eum locum tenebant, tormentis è navibus ſagittiſque depulerat, atq; in oppidum redegerat; 3
& cohortium III. inſtar in terram expoſuerat. non enim plures conſiſtere anguſtię loci patiebantur. reliquæ copiæ in navibus ſtationem obtinebant. Quo facto imperat pontem adverſus hoſtem prævallari, &, qua exitus navibus erat, fornice exſtructo, quo pons ſuſtinebatur, lapidibus oppleri atque obſtrui: quorum alterò opere effecto, nulla omnino ſcapha egredi poſſet; altero inſtituto, omnes Alexandrinorum copiæ ex oppido ſe ejecere, & contra munitiones pontis latiore loco conſtiterunt; eodemque tempore, quæ conſueverant navigia per pontes ad incendia onerariarum emittere, ad molem conſtituerunt. Pugnabatur á noſtris ex ponte, ex mole; ab illis ex a- 4 5 6

rea,

rea, quæ erat adverſus pontem, & ex navibus
contra molem.
1 In his rebus occupato Cæſare, militesque hor- 20
tante, remigum magnus numerus, & claſſiario-
rum ex longis navibus noſtris in molem ſe ejecit.
2 Pars eorum ſtudio ſpectandi ferebatur; pars eti-
am cupiditate pugnandi. Hi primum navigia
hoſtium lapidibus ac fundis à mole repellebant;
ac multum proficere multitudine telorum vide-
3 bantur. ſed poſtquam ultra eum locum ab late-
re eorum aperto auſi ſunt egredi ex navibus A-
lexandrini pauci, ut ſine ſignis certiſque ordini-
bus, ſine ratione prodierant, ſic temere in naves
4 refugere cœperunt. quorum fuga incitati Ale-
xandrini ex navibus egrediebantur, noſtroſque
acrius perturbatos inſequebantur. ſimul qui in
navibꝰ longis remanſerant, ſcalas rapere, naveſ-
que à terra repellere, properabant; ne hoſtes na-
5 vibus potirentur. Quibus omnibus rebus per-
turbati milites noſtri cohortium trium, quæ in
ponte, ac prima mole conſtiterant, quum poſt ſe
clamorem exaudirent, fugam ſuorum viderent,
magnam vim telorum adverſi ſuſtinerent, veriti
ne ab tergo circumvenirentur, & diſceſſu naviũ
omnino reditu intercluderentur, munitionem
in pontem inſtitutam reliquerunt, & magno
6 curſu incitati ad naves contenderunt. quorum
pars proximas nacta naves multitudine homi-
num atque onere depreſſa eſt; pars reſiſtens
& dubitans, quid eſſet capiendum conſilii, ab
7 Alexandrinis interfecta eſt, nonnulli feliciore
exitu

exitu expeditas ad anchoram naves conſecuti incolumes diſceſſerunt: pauci allevati ſcutis, & animo ad conandum nixi, ad proxima navigia adnatarunt.

21. Cæſar, quoad potuit, cohortando ſuos ad pon- 1
tem & munitiones contendere, eodem in periculo verſatus eſt: poſtquam univerſos cedere animadvertit, in ſuum navigium ſe recepit. quo 2
multitudo hominum inſecuta quum irrumperet, neque adminiſtrandi neque repellendi à terra facultas daretur; fore, quod accidit, ſuſpicatus, ſeſe ex navigio ejecit, atque ad eas, quæ longius conſtiterant, naves adnatavit. hinc ſuis laboran- 3
tibus ſubſidio ſcaphas mittens nonnullos conſervavit. navigium quidem ejꝰ multitudine depreſſum militum una cum hominibus interiit. hoc 4
prœlio deſiderati ſunt ex numero legionariorum militum circiter CD. & paullo ultra eum numerum claſſiarii & remiges. Alexandrini eo loco 5
caſtellum magnis munitionibus multisque tormentis corfirmaverunt, atque egeſtis ex mari lapidibus, libere ſunt uſi poſtea ad mittenda navigia.

22. Hoc detrimento milites noſtri tantum abfue- 1
runt ut perturbarentur, ut incenſi potius atque incitati magnas acceſſiones fecerint in operibus hoſtium expugnandis, in prœliis quotidianis, quandocunque ſors obtulerat, procurrentibus & 2
erumpentibus Alexandrinis * manum comprehendi multum operibus, & ardentibus ſtudiis militum, nec divulgata Cæſaris cohortatio ſub-

ſequi

ſequi legionum aut laborem, aut pugnandi poterat cupiditatem: ut magis deterrendi & continendi à periculoſiſſimis eſſent dimicationibus, quam incitandi ad pugnandum.

1 Alexandrini, quum Romanos & ſecundis re- 23
bus confirmari, & adverſis incitari viderent, neque ullum belli tertium caſum noſſent, quo poſſent eſſe firmiores, ut conjectura conſequi poſſumus, aut admoniti à regis amicis, qui in Cæſaris erant præſidiis, aut ſuo priore conſilio, per occultos nuncios regi probato; legatos ad Cæſarem miſerunt, ut dimitteret regem, tranſireque
2 ad ſuos pateretur: paratam enim omnem multitudinem eſſe confectam tædio puellæ, fiduciario regno, dominatione crudeliſſima Ganymedis, facere id, quod rex imperaſſet: quo ſi auctore in
3 Cæſaris fidem amicitiamque venturi eſſent, nullius periculi timorem multitudini fore impedimento, quo minus ſe dederent.

1 Cæſar, etſi fallacem gentem, ſemperque alia 24
cogitantem, alia ſimulantem, bene cognitam habebat, tamen petentibus dare veniam utile eſſe
2 ſtatuit: quod ſi quo pacto ſentirent ea, quæ poſtularent, manſurum in fide dimiſſum regem credebat; ſin, id quod magis illorum naturæ conveniebat, ducem ad bellum gerendum regem habere vellent, ſplendidius atque honeſtius ſeſe
3 contra regem, quam contra convenarum ac fugitivorum manum, bellum eſſe geſturum. itaque regem cohortatus, ut conſuleret regno paterno, parceret præclariſſimæ patriæ, quæ turpiſſimis in-

cen-

Digitized by Google

cendiis & ruinis eſſet deformata, cives ſuos pri-
mum ad ſanitatē revocaret, deinde conſervaret,
fidem populo R. ſibique præſtaret; quum ipſe
tantum ei crederet, ut ad hoſtes armatos eum
mitteret; dextera dexteram tenens dimittere
cœpit adulta jam ætate puerum. at regius ani- 4
mus diſciplinis fallaciſſimis eruditus, ne à gentis
ſuæ moribus degeneraret, flens orare contra Cæ-
ſarem cœpit, ne ſe dimitteret: non enim regnum
ipſum ſibi conſpectu Cæſaris eſſe jucundiꝰ. Com- 5
preſſis pueri lacrymis, Cæſar ipſe commotus, ce-
leriter, ſi illa ſentiret, fore eum ſecum affirmans,
ad ſuos dimiſit. Ille, ut ex carceribus in liberum 6
curſum emiſſꝰ, adeo contra Cæſarem acriter bel-
lum gerere cœpit, ut lacrymas, quas in colloquio
projecerat, gaudio videretur profudiſſe. Acci-
diſſe hoc complures Cæſaris legati, amici, centu-
riones militesque lætabantur; quod nimia boni-
tas ejus fallaciis pueri eluſa eſſet. quaſi vero id
Cæſar bonitate tantum adductus, ac non pru-
dentiſſimo conſilio feciſſet.

25 Quum duce aſſumto Alexandrini nihilo ſe 1
firmiores factos, aut languidiores Romanos a-
nimadverterent; eludentibusque militibus re-
gis ætatem atque infirmitatem, magnum dolo-
rem acciperent, neque ſe quidquam proficere
viderent: rumoresque exſiſterent, magna Cæ-
ſari præſidia, terreſtri itinere, Suria Ciliciaque
adduci, quod nondum Cæſari auditum erat; in-
terea commeatum, qui noſtris mari ſupporta-

batur

Digitized by Google

2 abatur, intercipere ſtatuerunt. itaque expeditis
navigiis, locis idoneis ad Canopum in ſtatione
diſpoſitis navib9, inſidiabantur noſtris commea-
3 tibus. quod ubi Cæſari nunciatum eſt, claſſem
jubet expediri atque inſtrui; præficitur Ti. Nero;
proficiſcuntur in ea claſſe Rhodiæ naves, atq; in
his Euphranor, ſine quo nulla unquam dimicatio
maritima, nulla etiam parum feliciter confecta
4 erat. At fortuna, quæ plerumque eos, quos plu-
rimis beneficiis ornavit, ad duriorẽ caſum reſer-
vat, ſuperiorum temporum diſſimilis, Euphra-
5 norem proſequebatur. nam quum ad Canopum
ventum eſſet, inſtructaque utrimque claſſis con-
flixiſſet, & ſua conſuetudine Euphranor primus
prœlium commiſiſſet; & illic triremem hoſtium
perforaſſet ac demerſiſſet; proximam longius in-
ſecutus, parum celeriter inſequentibus reliquis,
6 circumventus ab Alexandrinis eſt. cui ſubſidium
nemo tulit: ſive quod in ipſo ſatis præſidii pro
virtute ac felicitate ejus putarent eſſe; ſive quod
ipſi ſibi timebant. itaque unus ex omnibus eo
prœlio bene rem geſſit, ſolus cum ſua quadrire-
mi victrice periit.

1 Sub idem tempus Mithridates Pergamenus 26
magnæ nobilitatis domi, ſcientiæque in bello, &
virtutis, fidei dignitatiſque in amicitia Cæſaris,
miſſus in Suriam Ciliciamque initio belli Alexan-
drini ad auxilia acccerſenda, cum magnis copiis,
quas celeriter & propenſiſſima civitatum volun-
tate, & ſua diligentia confecerat, itinere pede-
ſtri, quo conjungitur Ægyptus Suriæ, Peluſium

Digitized by Google

adduxit: idque oppidum firmo præſidio occupa- 2
tum ab Achilla propter opportunitatem loci
(namque tota Ægyptus maritimo acceſſu Pharo,
pedeſtri Peluſio, velut clauſtris, munita exiſtima-
tur,) repente magis circumdatum copiis, multi-
plici præſidio pertinaciter propugnantibus, &
copiarum magnitudine, quas integras vulnera-
tis defeſſisque ſubjiciebat, & perſeverantia con-
ſtantiaque oppugnandi, quo die eſt aggreſſus, in
ſuam redegit poteſtatem, præſidiumq; ibi ſuum
collocavit. Inde re bene geſta Alexandriam ad 3
Cæſarem contendit, omnesque eas regiones, per
quas iter faciebat, auctoritate ea, quæ plerum-
que adeſt victori, pacarat, atque in amicitiam
Cæſaris redegerat.

27 Locus eſt fere Regionum illarum nobiliſſimus,
non ita longe ab Alexandria, qui nominatur Del-
ta, quod nomen à ſimilitudine literæ cepit. nam 2
pars quædam fluminis Nili, (mire) derivata in-
ter ſe, duobus itineribus paullatim, medium in-
ter ſe ſpatium relinquens, diverſiſſimo ad litus
intervallo (à) mari conjungitur. cui loco quum 3
appropinquare Mithridaten Rex cognoviſſet; &
tranſeundum ei flumen ſciret; magnas adverſus
eum copias miſit, quibus vel ſuperari delerique
Mithridaten, vel ſine dubio retineri poſſe crede-
bat. quemadmodum autem optabat eum vinci,
ſic ſatis habebat interclusum à Cæſare à ſe retine-
ri. quæ primæ copiæ flumen à Delta tranſire, & 5
Mithridati occurrere potuerunt, prælium com-
miſerunt, feſtinantes præripere ſubſequentibus
victo-

6 victoriæ ſocietatem. quorum impetum Mithri-
dates magna cum prudentia, conſvetudine no-
7 ſtra caſtris vallatis,ſuſtinuit,quum vero incaute
atque inſolenter ſuccedere eos munitionibus vi-
deret; eruptione undique facta magnum nume-
8 rum eorum interficit. quod niſi locorum noti-
tia reliqui ſe texiſſent, partimque in naves, qui-
bus flumen tranſierant, recepiſſent; funditus
deleti eſſent. qui ut paullulum ab illo timo-
re ſe recrearunt, adjunctis iis, qui ſubſeque-
bantur, rurſus Mithridaten oppugnare cœpe-
runt.

1 Mittitur à Mithridate nuncius Cæſari,qui rem 28
geſtam perferret. cognoſcit ex ſuis, eadem hæc
accidiſſe Rex. ita pene ſub idem tempus & rex
ad opprimendum Mithridaten proficiſcitur, &
2 Cæſar ad recipiendum. celeriore fluminis Nili
navigatione Rex eſt uſus, in qua magnam & pa-
ratam claſſem habebat. Cæſar eodem itinere
uti noluit,ne navibus in flumine dimicaret: ſed,
circumvectus eo mari, quod *Africæ* partis eſſe
dicitur, ſicuti ſupra demonſtravimus, prius ta-
men Regis copiis occurrit, quam is Mithridaten
aggredi poſſet, eumque ad ſe victorem incolumi
3 exercitu recepit. Conſederat cum copiis rex lo-
co natura munito,quod erat ipſe excelſior; pla-
nitie ex omnibus partibus ſubjecta. tribus au-
tē ex lateribus variis genere munitionibus tege-
4 batur. unum latus erat adjectum flumini Nilo;
alterum editiſſimo loco ductum, ut partem ca-
ſtrorum obtineret; tertium palude cingebatur.

Digitized by Google

29 Inter caſtra Regis & Cæſaris iter, flumen in-
tercedebat anguſtum, altiſſimis ripis; quod in
Nilum influebat. aberat autem ab Regis caſtris 2
millia paſſuum circiter VII. Rex, quum hoc iti-
nere venire Cæſarem comperiſſet, equitatum o-
mnem expeditoſque delectos pedites ad id flu-
men miſit, qui tranſitu Cæſarem prohiberent, &
eminus ex ripis prœlium impar inirent. nullum 3
enim proceſſum virtus habebat; aut periculum
ignavia ſubibat. quæ res incendit dolore milites
equitesque noſtros; quod tam diu pari prœlio
cum Alexandrinis certaretur. itaque eodem tem- 4
pore equites Germani diſperſi vada fluminis quę-
rentes, partim demiſſioribus ripis flumen tranſ-
narunt; & legionarii, magnis arboribus exciſis,
quæ longitudine utramque ripam contingerent,
projectis, repentinoque aggere injecto, flumen
tranſierunt. quorum impetum adeo pertimue- 5
runt hoſtes, ut in fuga ſpem ſalutis collocarent.
ſed id fruſtra. namque ex ea fuga pauci ad regem
refugerunt, pene omni reliqua multitudine in-
terfecta.

30 Cæſar, re præclariſſime geſta, quum ſubitum 1
adventum ſuum judicaret magnum terrorem A-
lexandrinis injecturum, protinus victor ad regis
caſtra pertendit. hæc quum & opere magno val- 2
lata, & loci natura munita adverteret; confertam-
que armatorum multitudinem collocatam in
vallo videret, laſſos itinere, ac præliando milites
ad oppugnanda caſtra ſuccedere noluit; itaque,
non magno intervallo relicto ab hoſte, caſtra po-
ſuit

3 ſuit. poſtero die caſtellum, quod rex in proxi-
mo vico non longe à ſuis caſtris muniverat, bra-
chiisque cum opere caſtrorum conjunxerat vici
obtinendi cauſſa, Cæſar aggreſſus, omnibus co-
piis expugnat; non quod id minori numero mi-
litum conſequi difficile factu putaret; ſed ut ab
ea victoria, perterritis Alexandrinis, protinus ca-
4 ſtra regis oppugnaret. itaque eo curſu, quo re-
fugientes Alexandrinos ex caſtello in caſtra ſunt
milites inſecuti, munitionibus ſucceſſerunt, acer-
5 rimeque eminus prœliari cœperunt. duabus ex
partibus aditus oppugnationibus noſtris daba-
tur; una, quam liberum acceſſum habere demon-
ſtravi; altera, quæ mediocre intervallum inter
6 caſtra & flumen Nilum habebat. maxima & ele-
ctiſſima Alexandrinorum multitudo defendebat
eam partem, quæ facillimum aditum habebat.
7 plurimum autem proficiebant hoſtes in repellen-
dis vulnerandisque noſtris, qui in regione flumi-
nis Nili propugnabant. diverſis enim telis no-
ſtri figebantur, adverſi ex vallo caſtrorum, ad-
verſiq; ex flumine, in quo multæ naves inſtructæ
funditoribus & ſagittariis noſtros impugnabant.
1 Cæſar, quum videret milites acrius prœliari 31
non poſſe, nec tamen multum profici propter lo-
corum difficultatem; quumque animum adver-
teret excelſiſſimum locum caſtrorum relictum
eſſe ab Alexandrinis; quod & per ſe munitus eſ-
ſet, & ſtudio partim pugnandi, partim ſpectandi,
decurriſſent in eum locum, in quo pugnaba-
tur; cohortes illo circuire caſtra, ſummum lo-

Digitized by Google

cum aggredi juſſit, hisque Carſulenum perfecit & animi magnitudine, & rei militaris ſcientia virum præſtantem. Quo ut ventum eſt, paucis de- 2
fendentibus munitionem, noſtris contra militibus acerrime pugnantibus, diverſo clamore & prælio perterriti Alexandrini, trepidantes in omnes partes diſcurrere cœperunt. quorum per- 3
turbatione noſtrorum animi adeo ſunt incitati, ut pene eodem tempore ex omnibus partibus, primi tamen editiſſimum locum caſtrorum caperent: ex quo decurrentes magnam multitudinem hoſtium in caſtris interfecerunt. quod peri- 4
culum plerique Alexandrini fugientes acervatim ſe de vallo præcipitaverunt in eam partem, quæ flumini erat adjuncta. horum primis in ipſa foſſa 5
munitionis magna vi oppreſſis, ceteri faciliorem fugam habuerunt. conſtat fugiſſe ex caſtris re- 6
gem ipſum, receptumque in navem, & multitudine eorum, qui ad proximas naves adnatabant, demerſo navigio periiſſe.

32 Re feliciſſime celerrimeque geſta, Cæſar, ma- 1
gnæ victoriæ fiducia proximo terreſtri itinere Alexandriam cum equitibus contendit, atque ea parte oppidi victor introiit, quæ præſidio hoſtium tenebatur, neque eum conſilium ſuum fe- 2
fellit, quin hoſtes, eo prœlio audito, nihil jam de bello eſſent cogitaturi. dignum adveniens fructum virtutis & animi magnitudinis tulit. omnis 3
enim multitudo oppidanorum, armis projectis, munitionibusque ſuis relictis, veſte ea ſumpta, qua ſupplices dominantes deprecari conſueverunt,

runt, ſacriſque omnibus prolatis, quorum religione precari offenſos iratoſque animos regum erant ſoliti, advenienti Cæſari occurrerunt, ſeque
4 ei dediderunt. Cæſar in fidem receptos conſolatus per hoſtium munitiones in ſuam partem oppidi magna gratulatione venit ſuorum: qui non tantum bellum ipſum ac dimicationem, ſed etiã talem adventum ejus felicem fuiſſe lætabantur.
1 Cæſar Ægypto atque Alexandria potitus reges 33 conſtituit, quos Ptolemęus teſtamento ſcripſerat, atque obteſtatus erat populum Rom. ne muta-
2 rentur. nam majore ex duobus pueris rege amiſſo, minori transdidit regnum, majorique ex duabus filiis Cleopatræ, quæ manſerat in fide præſi-
3 diiſque ejus minorem Arſinoën, cujus nomine diu regnaſſe impotenter Ganymeden docuimus, deducere ex regno ſtatuit; nequa rurſus nova diſſenſio, prius quam diuturnitate confirmarentur regis imperia, per homines ſeditioſos naſce-
4 retur. Legione veterana VI. ſecum deducta, ceteras ibi relinquit; quo firmius eſſet eorum regum imperium: qui nempe amorem ſuorum habere poterant, quod fideliter permanſerant in Cæſaris amicitia, neque vetuſtatis auctoritatem, paucis
5 diebus reges conſtituti. ſimul ad imperii noſtri dignitatem utilitatemq; publicam pertinere exiſtimabat, ſi permanerent in fide reges, præſidiis eos noſtris eſſe tutos, & hos, ſi eſſent ingrati, poſ-
6 ſe iiſdem præſidiis coërceri. ſic rebus omnibus confectis & collatis, ipſe itinere terreſtri profectus eſt in Suriam.

Digitized by Google

34 Dum hæc in Ægypto geruntur, rex Dejotarus 1
ad Domitium Calvinum, cui Cæſar Aſiam, finiti-
masq; provincias adminiſtrandas tranſdiderat,
venit, oratum, ne Armeniam minorem, regnum
ſuum, neve Cappadociam, regnum Ariobarza-
nis, poſſideri vaſtarique pateretur à Pharnace;
quo malo niſi liberarentur, imperata [illegible]cere,
pecuniamque promiſſam Cæſari non [illegible]ſe per-
ſolvere. Domitius non tantum ad explicandos
ſumtus rei militaris, quum pecuniam neceſſa-
riam eſſe judicaret; ſed etiam turpe populo Rom.
& Cæſari victori, ſibique infame eſſe ſtatueret, re-
gna ſociorum atque amicorum ab externo rege
occupari, nuncios confeſtim ad Pharnacem miſit:
Armenia Cappadociaque decederet, neve occu- 2
patione belli civilis, populi Rom. jus majeſtatem-
que tentaret. hanc denunciationem quum majo- 3
rem vim habituram exiſtimaret, ſi proprius eas re-
giones cum exercitu acceſſiſſet; ad legiones pro-
fectus, unam ex trib9 XXXVI. ſecum ducit, II. in
Ægyptum ad Cæſarem mittit, literis ejus evoca-
tas: quarum altera in bello Alexandrino non oc-
currit; quod itinere terreſtri per Suriam erat
miſſa, adjungit Cn. Domitius legioni XXXVI. 4
duas à Dejotaro, quas ille diſciplina atque arma-
tura noſtra complures años conſtitutas habebat,
equitesque centum; totidemque ab Ariobarza-
ne ſumit. mittit P. Sextium ad C. Prætorium quæ- 5
ſtorem, ut legionem adduceret, quę ex tumultua-
riis militibus in ponto confecta erat; Quinctium-
que Pariſium in Ciliciam ad auxilia accerſenda;

quæ

Digitized by Google

quæ copiæ celeriter omnes juſſu Domitii Comanæ convenerunt.

1 Interim legati à Pharnace reſponſa referunt, 35
Cappadocia ſe deceſſiſſe, Armeniam minorem recepiſſe, quam paterno nomine jure obtinere deberet; denique ejus regni cauſſa integra Cæſari ſervaretur: paratum enim ſe facere, quod is ſtatuiſſet. Cn. Domitius, quum animadverteret
2 eum Cappadocia deceſſiſſe non voluntate adductum, ſed neceſſitate; quod facilius Armeniam defendere poſſet ſubjectam ſuo regno, quam Cappadociam longius remotam; quodque omnes III. legiones adducturum Domitium putaſſet; ex quibus cum II. ad Cæſarem miſſas audiſſet, audaciusque in Armenia ſubſtitiſſet; perſeverare cœpit, ut eo quoque regno decederet;
3 neque enim aliud jus eſſe Cappadociæ atque Armeniæ: nec juſte eum poſtulare, ut in Cæſaris adventum res integra differretur; id enim eſſe in-
4 tegrum, quod ita eſſet, ut fuiſſet. His reſponſis datis, cum iis copiis, quas ſupra ſcripſi, profectus eſt in Armeniam, locisque ſuperioribus iter
5 facere inſtituit. nam ex Ponto à Comanis jugum editum ſilveſtre eſt, pertinens in Armeniam mi-
6 norem, quo Cappadocia finitur ab Armenia. cujus itineris has eſſe (certas) opportunitates, quod in locis ſuperioribus nullus impetus repentinus accidere hoſtium poterat, & quod Cappadocia his jugis ſubjecta magnam commeatus copiam erat ſubminiſtratura.

1 Complures interim legationes Pharnaces ad- 36

Digitized by Google

Domitium mittit, quæ de pace agerent, regiaque munera Domitio ferrent. ea conſtanter omnia aſpernabatur: nec ſibi quidquam fore antiquius, 2 quam dignitatem populi R. & regna ſociorum recuperare, legatis reſpondebat. Magnis & con- 3 tinuis itineribus confectis, quum adventaret Nicopolim, quod oppidũ in Armenia minore poſitum eſt, plano ipſum loco, montibus tamen altis ab duobus lateribus objectis, ſatis magno intervallo ab oppido remotis, caſtra poſuit longe à Nicopoli circiter millia paſſuum VII. Quibus 4 ex caſtris, quum locus anguſtus atque impeditus eſſet tranſeundus, Pharnaces in inſidiis delectos pedites omneſque pene diſpoſuit equites. magnam autem multitudinem pecoris intra eas fau- 5 ces diſſipari juſſit, paganoſque & oppidanos in iis locis obſervari: ut ſi amicus Domitius eas anguſtias tranſiret, nihil de inſidiis ſuſpicaretur, quum in agris & pecora & homines animadverteret verſari, tanquam amicorum adventu: ſin vero in hoſtium fines veniret, præda diripienda milites diſſiparentur, diſperſique cæderentur.

37 Hæc quum adminiſtraret, nunquam tamen in- 1 termittebat legatos de pace atque amicitia mittere ad Domitium: quum hoc ipſo crederet eum facilius decipi poſſe. At contra ſpes pacis Domitio in iiſdem caſtris morandi attulit cauſſam. ita Pharnaces, amiſſa proximi temporis occaſio- 2 ne, veritus, ne cognoſcerentur inſidiæ, ſuos in caſtra revocavit. Domitius poſtero die propius 3 Nicopolim acceſſit; caſtraque oppido contulit.

quæ

quæ dum muniunt noſtri, Pharnaces aciem in-
4 ſtruxit ſuo more atque inſtituto. in fronte enim,
ſimplici directa acie, cornua trinis firmabantur
ſubſidiis. eadem ratione hæc media collocaban-
tur acie, duobus dextra ſiniſtraque intervallis,
5 ſimplicibus ordinibus inſtructis. perfecit ince-
ptum caſtrorum opus Domitius, parte copiarum
pro vallo inſtructa.

1 Proxima nocte Pharnaces interceptis tabella- 38
riis, qui de Alexandrinis rebus literas ad Domi-
tium ferebant, cognoſcit Cæſarem magno in pe-
riculo verſari, flagitárique à Domitio, ut quam
primum ſibi ſubſidia mitteret, propiusque ipſe
2 Alexandriam per Suriam accederet. Qua co-
gnita re, Pharnaces victoriæ loco docebat, ſi tra-
here tempus poſſet; quum diſcedendum celeri-
3 ter Domitio putaret. itaque ab oppido, qua facil-
limum acceſſum & æquiſſimum ad dimicandum
noſtris videbat, foſſas II. directas, non ita magno
medio intervallo relicto, IV pedum altitudinis in
eum locum deduxit, quo longius conſtituerat
4 ſuam non producere aciem. inter has foſſas aciem
ſemper inſtruebat, equitatum autem ab lateri-
bus omnem extra foſſam collocabat: qui neque
aliter utilis eſſe poterat, & multum numero an-
teibat noſtrum equitatum.

1 Domitius autem quum Cæſaris magis pericu- 39
lo, quam ſuo, commoveretur; neque ſe tuto di-
ſceſſurum arbitraretur, ſi conditiones, quas reje-
cerat, rurſus appeteret, aut ſine cauſſa diſcede-
ret; ex propinquis caſtris in aciem exercitum
eduxit.

Digitized by Google

deuxit. XXXVI. legionem in dextro cornu collocavit, Ponticam in ſiniſtro; Dejotari legiones in mediam aciem contulit, quibus tamen anguſtiſſimum frontis reliquit intervallum, reliquis cohortibus in ſubſidiis collocatis. ſic utrimq; acie inſtructa, proceſſum eſt ad dimicandum.

40 Signo ſub idem tempus ab utroque dato, concurritur: acriter varieq; pugnatur. nam XXXVI. legio, quum extra foſſam in equitatum regis impetum feciſſet, adeo ſecundum prœlium fecit, ut mœnibus oppidi ſuccederet, foſſamque tranſiret, adverſoſq; hoſtes aggrederetur. at Pontica ex altera parte legio, quum paullulum a verſa hoſtib9 ceſſiſſet, foſſam autem circuire (acies) ſecundo conata eſſet, ut aperto latere aggrederetur hoſtẽ, in ipſo tranſitu foſſæ, confixa, & oppreſſa eſt. Dejotari vero legiones vix impetum ſuſtinuerũt. itaq; victrices regis copiæ cornu ſuo dextro, mediaque acie converterunt ſe ad XXXVI. legionem: quæ tamen fortiter vincentium impetum ſuſtinuit; magnis copiis hoſtium circumdata, preſentiſſimo animo pugnans in orbem ſe recepit ad radices montium: quo Pharnaces inſequi, propter iniquitatem loci, noluit, ita, Pontica legione pene tota amiſſa, magna parte Dejotari militum interfecta, XXXVI. legio in loca ſe ſuperiora contulit, non amplius CCL. deſideratis. ceciderunt eo prœlio ſplẽdidi ac illuſtres viri nonnulli equites Romani. Quo tamen incommodo Domitius accepto, reliquias exercitus diſſipati collegit, itineribuſq; tutis per Cappadociam ſe in Aſiam recepit.

Phar-

Digitized by Google

1 Pharnaces rebus ſecundis elatus, quum de Cæ- 41
2 ſare ea, quæ optabat, ſperaret, Pontum omnibus
copiis occupavit: ibique & victor, & crudeliſſi-
mus rex, quum ſibi fortunam paternam feliciore
eventu deſtinaret, multa oppida expugnavit; bo-
na civium Romanorum Ponticorumq; diripuit:
3 ſupplicia conſtituit in eos, qui aliquam formæ at-
que ætatis commendationem habebant, ea quæ
morte eſſent miſeriora; Pontumque nullo defen-
dente, paternum regnum ſe recepiſſe glorians,
obtinebat.

1 Sub idem tempus Illyrico eſt incommodum 42
acceptum: quæ provincia ſuperioribus menſi-
bus retenta non tantum ſine ignominia, ſed etiam
2 cum laude erat. namque eo miſſus æſtate cum II.
legionibus Q. Cornificius Cæſaris quæſtor pro
prætore, quamquam erat provincia minime co-
pioſa ad exercitus alendos, & finitimo bello ac
diſſenſionibus vaſtata & confecta, tamen pruden-
tia ac diligentia ſua, quod magnam curam ſuſci-
piebat, ne quo temere progrederetur, & recepit,
3 & defendit. namque caſtella complura locis
editis poſita, quorum opportunitas caſtellanos
impellebat ad decurſiones faciendas, & bellum
inferendum, expugnavit; eaque præda milites
donavit: quæ etſi erat tenuis, tamen in tanta pro-
4 vinciæ deſperatione erat grata, præſertim virtute
parta: & quum Octavius ex fuga Pharſalici
prœlii magna claſſe in illum ſe ſinum contulis-
ſet paucis navibus Jadertinorum, quorum ſem-
per in Remp. ſingulare conſtiterat officium, di-
ſperſis

Digitized by Google

ſperſis Octavianis navibus erat potitus; ut vel
claſſe dimicare poſſet, adjunctis captivis, navibus
ſociorum: & quum diverſiſſima parte orbis ter- 5
rarum Cn. Pompejum victor Cæſar ſequeretur;
compluresque adverſarios in Illyricum propter
Macedoniæ propinquitatem, ſe, reliquis ex fu-
ga collectis, contuliſſe audiret, literas ad Gabi-
nium mittit, uti cum legionibus tironum, quæ
nuper erant conſcriptæ, proficiſceretur in Illyri-
cum, conjunctiſque copiis cum Q. Cornificio, ſi
quod periculum provinciæ inferretur, depelleret:
ſin ea non magnis copiis tuta eſſe poſſet, in Mace- 6
doniam legiones adduceret. omnem enim il-
lam partem, regionemque vivo Cn. Pompejo,
bellum inſtauraturam.

43 Gabinius, ut in Illyricum venit, hiberno tem- 1
pore anni, ac difficili, ſive copioſiorem provin-
ciam exiſtimans, ſive multum fortunæ victoris
Cæſaris tribuens, ſive virtute & ſcientia ſua confi-
ſus, quam ſæpe in bellis periclitatus magnas res
& ſecundas ductu auſpicque ſuo geſſerat; neque
provinciæ facultatibus ſublevabatur, quæ par-
tim erat exinanita, partim infidelis, neque navi-
bus intercluſo mari tempeſtatibus, commeatus
ſupportari poterat; magniſque difficultatibus
coactus non ut volebat, ſed ut neceſſe erat, bel-
lum gerebat. ita, quum duriſſimis tempeſtati- 2
bus, propter inopiam, caſtella aut oppida expu-
gnare cogeretur, crebra incommoda accipiebat:
adeoque eſt à barbaris contemptus, ut, Salonam 3
ſe recipiens in oppidum maritimum, quod cives

Ro-

4 Romani fortiſſimi fideliſſimique colebant, in agmine dimicare ſit coactus. Quo prœlio duobus millibus militum amplius amiſſis, centurionibus XXXIIX. tribunis IV. cum reliquis copiis Salonam ſe recepit: ſummaque ibi difficultate rerum omnium preſſus paucis menſibus morbo
5 periit. cujus & infelicitas vivi, & ſubita mors in magnam ſpem Octavium adduxit provinciæ potiundæ: quem tamen diutiꝰ in rebus ſecundis & fortuna, quæ plurimum in bellis poteſt, diligentiaque Cornificii, & virtus Vatinii verſari paſſa non eſt.

1 Vatinius, Brundufii quum eſſet, cognitis rebus, quæ geſtæ erant in Illyrico, quum crebris literis Cornificii ad auxilium provinciæ ferendum evocaretur: & M. Octavium audiret cum barbaris fœdera percuſſiſſe, compluribusque locis noſtrorum militum oppugnare præſidia, partim claſſe per ſe, partim pedeſtribus copiis per barbaros; etſi gravi valetudine affectus, vix corporis viribus animum ſequebatur; tamen virtute vicit incommodum naturæ, difficultateſque hie- 44
2 mis & ſubitæ præparationis. nam quū ipſe paucas in portu naves longas haberet, literas in Achaiam ad Q. Kalenum miſit, uti ſibi claſſem mitteret.
3 Quod cum tardius fieret, quam periculum noſtrorum flagitabat, qui ſuſtinere impetū Octavii non poterant; navibus actuariis, quarum numerus erat ſatis magnus, magnitudine quamquam non ſatis juſta ad prœliandum, roſtra impoſuit.
4 His adjunctis navibꝰ longis, & numero claſſis aucto

cto, militibus veteranis impoſitis, quorum ma-
gnam copiam habebat, ex omnibus legionibus,
qui numero ægrorum relicti erant Brunduſii,
quum exercitus in Græciam transportaretur,
profectus eſt in Illyricum, maritimasque non-
nullas civitates, quæ defecerant, Octavioque ſe
transdiderant, partim recipiebat, partim rema-
nentes in ſuo conſilio prætervehebatur: nec ſibi
ullius rei moram neceſſitatemque injungebat,
quin, quam celerrime poſſet, ipſum Octavium
perſequeretur; hunc oppugnantem Epidaurum, 5
terra marique, ubi noſtrum erat præſidium, ad-
ventu ſuo diſcedere ab oppugnatione coëgit, præ-
ſidiumque noſtrum recepit. Octavius, quum Va- 6
tinium claſſem magna ex parte confectam ex na-
viculis actuariis habere cognoviſſet, confiſus ſua
claſſe, ſubſtitit ad inſulam Tauridem.

45 Qua regione Vatinius inſequens navigabat, 1
non quod Octavium ibi reſtitiſſe ſciret; ſed quod
eum longius progreſſum inſequi decreverat.
Quum propius Tauridem acceſſiſſet, diſtenſis 2
ſuis navibꝰ, quod & tempeſtas erat turbulenta, &
nulla ſuſpicio hoſtis, repente adverſam ad ſe ve-
nientem navem, antennis ad medium malum de-
miſſis, inſtructam propugnatoribus animadver-
tit. Quod ubi conſpexit, celeriter vela ſubduci, 3
demittique antennas jubet, & milites armari; &
vexillo ſublato, quo pugnandi dabat ſignum,
quæ primæ naves ſubſequebantur, idem ut face-
rent, ſignificabat. Parabant ſe Vatiniani repente 4
oppreſſi: parati deinceps Octaviani ex portu
pro-

procedebant. Inſtruitur utrimque acies; ordine diſpoſita magis Octaviana, paratior militum animis Vatiniana.

1 Vatinius, quum animadverteret neq; navium 46
ſe magnitudine, neque numero parem eſſe futuræ dimicationi, fortunæ rem committere maluit. itaq; primus ſua quinqueremi in quadriremem
2 ipſius Octavii impetum fecit. celerrime fortiſſimeque contra illo remigante, naves adverſæ roſtris concurrunt adeo vehementer, ut navis Octa-
3 viana roſtro diſcuſſo, ligno contineretur. Committitur acriter reliquis locis prælium, concurriturque ad duces maxime. nam quum ſuo quisque auxilium ferret, magnum cominus in angu-
4 ſto mari prœlium factum eſt: quantoque conjunctis magis navib9 confligendi poteſtas dabatur, tanto ſuperiores erant Vatiniani: qui admiranda virtute ex ſuis navibus in hoſtium naves tranſilire non dubitabant; & dimicatione æquata, longe ſuperiores virtute rem feliciter gere-
5 bant. deprimitur ipſius Octavii quadriremis: multæ præterea capiuntur, aut roſtris perforatæ merguntur: propugnatores Octaviani partim in navibus jugulantur, partim in mare præcipitantur. Ipſe Octavius ſe in ſcapham confert: in
6 quam plures quũ confugerent, depreſſa ſcapha, vulneratus tamen adnatat ad ſuum myoparonem. Eo receptus, quum prœlium mox diri-
7 meret, tempeſtate magna velis profugit. ſequuntur hunc ſuæ naves nonnullæ, quas caſus ab illo periculo vindicaret.

Digitized by Google

47 At Vatinius re bene geſta receptui cecinit; ſuiſ- 1
que omnibus incolumibus in eum ſe portum vi-
ctor recepit, quo ex portu claſſis Octaviana ad
dimicandum proceſſerat. capit ex eo prœlio pen- 2
terem I. triremes II. dycrotas IIX. compluresq;
remiges Octavianos: poſteroque ibi die fuit, dum
ſuas captivasque naves reficeret. Poſt diem III. 3
contendit in Inſulam Iſſam; quod eo ſe rece-
piſſe ex fuga credebat Octavium. erat nobiliſſi- 4
mum regionum earum oppidum, conjunctiſſi-
mumque Octavio. quo ut pervenit, oppidani ſup-
plices ſe Vatinio dediderunt: comperitq; ipſum
Octavium, parvis pauciſque navigiis vento ſe-
cundo regionem Græciæ petiſſe, inde ut Siciliam,
deinde Africam, caperet. Ita brevi ſpatio re- 5
præclariſſime geſta, provincia recepta, & Corni-
ficio reddita, claſſe adverſariorum ex illo toto ſi-
nu expulſa, victor ſe Brunduſium, incolumi exer-
citu & claſſe, recepit.

48 Iis autem temporibus, quibus Cæſar ad Dyr- 1
rhachium Pompejum obſidebat, & Palæpharſali
rem feliciter gerebat, Alexandriæque cum peri-
culo magno, tum etiam majore periculi fama di-
micabat, Caſſius Longinus in Hiſpania proprætor
provinciȩ ulterioris obtinendæ cauſſa relictus, ſi-
ve conſuetudine naturæ ſuæ, ſive odio, quod in
illam provinciam ſuſceperat quæſtor, ex inſidiis
ibi vulneratus magnas odii ſui fecerat acceſſio-
nes; quod vel ex conſcientia ſua, quum de ſe mu- 2
tuo ſentire provinciã crederet, vel multis ſignis,
& teſtimoniis eorum, qui difficulter odia diſſi-
mulant,

3 mulant, animadvertere poterat; & compenſare
offenſionem provinciæ exercitꝰ amore cupiebat.
itaq; quum primum in unum locum exercitum
conduxit, HS. centenos militibus eſt pollicitus:
4 nec multo poſt, quum in Luſitania Medobregam
oppidum, montemq; Herminium, expugnaſſet,
quo Medobregenſes confugerant; ibique Impe-
rator eſſet appellatus; iterum HS. centenis mili-
5 tes donavit. Multa præterea & magna præmia
ſingulis concedebat, quæ ſpecioſum reddebant
præſentem exercitus amorem; paullatim tamen
& occulte militarem diſciplinam ſeveritatemq;
minuebant.

1 Caſſius legionibus in hiberna diſpoſitis ad jus 49
dicendum Cordubam ſe recepit, contractumque
in ea æs alienum graviſſimis oneribus provinciæ
conſtituit exſolvere; &, ut largitionis poſtulat
conſuetudo, per cauſſam liberalitatis ſpecioſam
plura largitori quærebantur; pecuniæ locuple-
2 tibus imperabantur; quas Longinus ſibi expen-
ſas ferri non tantum patiebatur, ſed etiam coge-
bat: in gregem locupletium ſimultatum cauſſæ
3 tenues conjiciebantur. neque ullum genus quæ-
ſtus, aut magni & evidentis, aut minimi & ſordi-
di, prætermittebatur. quod domus & tribunal im-
4 peratoris vacaret. nemo erat, qui modo aliquam
jacturam facere poſſet, quin aut vadimonio tene-
5 retur, aut inter reos referretur. ita etiam magna
ſolicitudo periculorum ad jacturas, & detrimen-
ta rei familiaris adjungebatur.

1 Quibus de cauſſis accidit, ut, quum Longinus 50

Digitized by Google

Imperator eadem faceret, quæ fecerat quæſtor,
ſimilia rurſus de morte ejꝰ provinciales conſilia
inirent. horum odium confirmabant nonnulli
familiares ejus: qui, quum in illa ſocietate verſa- 2
rentur rapinarum, nihilo minus oderant eum,
cujus nomine peccabant: ſibique, quod rapue-
rant, acceptum ferebant; quod interciderat, aut
erat interpellatum, Caſſio aſſignabant. V. legio-
nem novam conſcribit. augetur odium & ex ipſo 3
delectu & ſumptu additæ legionis. complentur 4
equitum III. millia: maximiſque onerantur im-
penſis: nec provinciæ datur ulla requies.

51 Interim literas accepit à Cæſare, ut in Africam 1
exercitum tranſjiceret, perque Mauritaniam ad
fines Numidiæ perveniret: quod magna Cn.
Pompejo Juba rex miſerat auxilia, majoraque
miſſurus exiſtimabatur. Quibus literis acceptis, 2
inſolenti voluptate efferebatur; quod ſibi nova-
rum provinciarum, & fertilliſſimi regni tanta
oblata eſſet facultas. Itaque ipſe in Luſitaniam
proficiſcitur, ad legiones accerſendas auxiliaque 3
adducenda. certis hominibus dat negotium, ut
frumentum navesque C. præparentur, pecuniæ-
que ſcriberentur, atque imperaretur, ne qua
res, quum rediſſet, moraretur. reditus ejus fuit 4
celerior omniũ opinione. non enim labor aut vi-
gilantia cupienti præſertim aliquid Caſſio deerat.

52 Exercitu coacto in unum locum, caſtris ad 1
Cordubam poſitis, pro concione militibus expo-
nit, quas res Cæſaris juſſu gerere deberet: polli-
ceturque iis, quum in Mauritaniam tranſjeciſſet,

2 HS. centenos ſe daturum: V. fore in Hiſpania le-
gionem. ex concione ſe Cordubam recepit, eo-
que ipſo die, meridiana hora, quum in Baſilicam
iret, quidam Minutius Silo, cliens L. Racilii, li-
bellum, quaſi aliquid ab eo poſtularet, ut miles,
ei tranſdit: deinde poſt Racilium (nam is latus
3 Caſſii tegebat) quaſi reſponſum ab eo peteret, ce-
leriter dato loco, quum ſe inſinuaſſet, ſiniſtra cor-
ripit eum, dextraque bis ferit pugione. Cla-
more ſublato, fit à conjuratis impetus univerſis.
4 Munatius Plancus proximum gladio transjicit
lictorem. hoc interfecto, Q. Caſſium legatum
vulnerat. Ibi T. Vaſius, & L. Mergilio, ſimili
confidentia Plancum municipē ſuum adjuvant.
erant enim omnes Italicenſes. Ad ipſum Lon-
ginum L. Licinius Squillus involat, jacentemque
levibus ſauciat plagis.

1 Concurritur ad Caſſium defendendum. ſem- 53
per enim berones compluresque evocatos cum
2 telis ſecum habere conſveverat. à quibus ceteri
intercluduntur, qui ad cædem faciendam ſubſe-
3 quebantur. Quo in numero fuit Calpurnius
4 Salvianus, & Manilius Tuſculus. Minutius in-
ter ſaxa, quæ jaciebantur in itinere, fugiens oppri-
mitur, & relato domum Caſſio ad eum deduci-
tur. Racilius in proximam ſe domum familia-
ris ſui confert, dum certum cognoſceret, confe-
5 ctumne Caſſius eſſet. L. Laterenſis, quum id non
dubitaret, accurrit lætus in caſtra, militibus ver-
naculis, & ſecundæ legionis, quibus odio ſciebat
præcipue Caſſium eſſe, gratulatur. tollitur à mul-

 titu-

titudine in tribunal. prætor appellatur, nemo 6
enim in provincia natus, aut vernaculæ legionis
miles, aut diuturnitate jam factus provincialis,
quo in numero erat II. legio, non cum omni pro-
vincia conſenſerat in odio Caſſii. nam legiones 7
XXX. & XXI. paucis menſibus in Italia ſcriptas,
Cæſar attribuerat Longino. V. legio ibi nuper
erat confecta.

54 Interim nunciatur Laterenſi vivere Caſſium. 1
Quo nuncio, dolore magis permotus, quam
animo perturbatus reficit celeriter ſe, & ad Caſ-
ſium viſendum proficiſcitur. Re cognita, XXX. 2
legio ſigna Cordubam infert, ad auxilium feren-
dum Imperatori ſuo. facit hoc idem XXI. ſubſe-
quitur has V. quum II. legiones reliquæ eſſent in 3
caſtris, ſecundarii veriti, ne ſoli relinquerentur,
atq; ex eo, quid ſenſiſſent, indicaretur, ſecuti ſunt
factum ſuperiorum. permanſit in ſententia legio
vernacula, nec ullo timore de gradu dejecta eſt.

55 Caſſius eos, qui nominati erant conſcii cædis, 1
jubet comprehendi: legionē V. in caſtra remittit,
cohortibꝰ XXX. retentis. indicio Minutii cogno- 2
ſcit, L. Racilium & L. Laterenſem, & Annium
Scapulam, maximæ dignitatis & gratiæ provin-
cialem hominem, ſibique tam familiarem, quam
Laterenſem & Racilium, in eadem fuiſſe conju-
ratione. nec diu moratur dolorem ſuum, quin 3
eos interfici jubeat. Minutiū libertis transdit ex-
cruciandum: item Calpurnium Salvianum, qui
profitetur indicium, conjuratorumq; numerum
auget, vere, ut quidam exiſtimant; ut nonnulli
que-

Digitized by Google

4 queruntur, coacti9. Iisdem cruciatibus affectus L. Mergilio. Squillus nominat plures: quos Caſſius interfici jubet, exceptis iis, qui ſe pecunia rede-
5 merunt. nam palam HS. X. cum Calpurnio paciſcitur, & cum Q. Sextio quinquaginta, qui etſi maxime nocentes ſunt multati, tamen periculum vitæ, dolorque vulnerum pecunia remiſſus crudelitatem cum avaritia certaſſe ſignificabat.

1 Aliquot poſt diebus literas à Cæſare miſſas accipit; quibus cognoſcit Pompejum in acie victum 56
2 amiſſis copiis fugiſſe. Qua re cognita, miſtam dolori voluptatem capiebat. victoriæ nuncius lætitiam exprimebat: confectum bellum licentiam temporum intercludebat. ſic erat dubius animi,
3 utrum nihil timere, an omnia licere mallet. Sanatis vulneribus, accerſit omnes, qui ſibi pecunias expenſas tulerant, acceptasque eas jubet referri, quibus parum videbatur impoſuiſſe oneris, am-
4 pliorem pecuniam imperat. æqua autem ratione delectum inſtituit: quos ex omnibus conventib9 coloniisque conſcriptos transmarina militia perterritos ad ſacramenti redemptionem vocabat. magnum hoc fuit vectigal, majus tamen creabat
5 odium. His rebus confectis, totum exercitum lu-
6 ſtrat. Legiones, quas in Africam ducturus erat, & auxilia mittit ad Trajectum: ipſe claſſem, quam parabat, ut inſpiceret, Hiſpalim accedit: ibique moratur: propterea quod edictum tota provincia propoſuerat, ut, quibus pecunias imperaſſet, neque contuliſſent, ſe adirent. Quæ evocatio vehementer omnes turbavit.

57 Interim L. Titius, qui eo tempore tribunus 1
mil. legionis vernaculæ fuerat, nunciat fama le-
gionem XXX. quam Q. Caſſius legatus ſimul du-
cebat, quum Ilurgim ad oppidum caſtra haberet,
ſeditione facta, centurionibus aliquot occiſis, qui
ſigna tolli non patiebantur, diſceſſiſſe, & ad II. le-
gionem contendiſſe, quæ ad fretum alio itinere
ducebatur. Cognita re, noctu cum V. cohorti- 2
bus undeviceſimanorum egreditur. mane perve-
nit. ibi eum diem, ut, quid ageretur, perſpiceret,
moratus, Carmonam contendit. hic, quum le- 3
gio XXX. & XXI. cohortes IV. & V. legio, totus-
que conveniſſet equitatus, audit IV. cohortes à
vernaculis oppreſſas ad Obuculã, cum his ad ſe-
cundam perveniſſe legionem, omnesq; ibi ſe con-
junxiſſe, & T. Thorium Italicenſem ducem dele-
giſſe. Celeriter habito concilio, Marcellum Cor- 4
dubam, ut eam in poteſtate retineret, Q. Caſſium
legatum Hiſpalim mittit. paucis ei diebꝰ affertur 5
conventũ Cordubenſem ab eo defeciſſe, Marcel-
lumque aut voluntate, aut neceſſitate adductum
[namque id varie nunciabatur] conſentire cum
Cordubenſibus; II. cohortes legionis V. quæ fue-
rant Cordubæ in præſidio, idem facere. Caſſius his 6
rebus incenſus movet caſtra, & poſtero die Sego-
viam ad flumen Silicenſe venit. Ibi habita concio-
ne militum tentat animos: quos cognoſcit, non
ſua, ſed Cæſaris abſentis cauſſa ſibi fidiſſimos eſſe,
nullumque periculum deprecaturos, dum per
eos Cæſari provincia reſtitueretur.

58 Interim Thorius ad Cordubam veteres legio- 1

nes

nes adducit: ac,ne diſſenſionis initium natum ſeditioſa militum ſuaque videretur natura; ſimul ut contra Q. Caſſium, qui Cæſaris nomine majoribus viribus uti videbatur, æque potentem opponeret dignitatem: Cn. Pompejo ſe provinciam
2 recuperare velle palam dictitabat. & forſitan etiam hoc fecerit odio Cæſaris,& amore Pompeji: cujus nomen multum poterat apud eas legiones, quas M. Varro obtinuerat. ſed id qua mente commotus fecerit, conjectura ſciri non poteſt. Certe
3 hoc præ ſe Thorius ferebat: milites adeo fatebantur, ut Cn. Pompeji nomen in ſcutis inſcri-
4 ptum haberent. frequens legionibus conventus obviam prodit. neque tantum virorum, ſed etiam matrum familias, ac prætextatorum; deprecaturq;, ne hoſtili adventu Cordubam diriperent: nam ſe contra Caſſium ſentire cum omnibus; contra Cæſarem ne facere cogerentur, orare.

1 Tantæ multitudinis precibus & lacrymis exercitus commotus, quum videret ad Caſſium perſequendum nihil opus eſſe Cn. Pompeji nomine & memoria, tamque omnibus Cæſarianis, quam 59
2 Pompejanis, Longinum eſſe in odio, neq; ſe conventum, neq; M. Marcellum contra Cæſaris cauſſam poſſe producere, nomen Pompeji ex ſcutis detraxerunt; Marcellum, qui ſe Cæſaris cauſſam defenſurum profitebatur, ducem adſciverunt, prætoremque appellarunt; & ſibi conventum adjunxerunt; caſtraque ad Cordubam poſue-
3 runt. Caſſius eo biduo circiter IV. millia paſſuum à Corduba, citra flumen Bætim in oppidi

conſpectu loco excelſo facit caſtra: literas ad re-
gem Bogudem in Mauritaniam, & ad M. Lepidum
proconſulem in Hiſpaniam citeriorē mittit, ſub-
ſidio ſibi provinciæque Cæſaris cauſſa quampri-
mum veniret. Ipſe hoſtili modo Cordubenſium
agros vaſtat, ædificia incendit.
60 Cujus rei deformitate atq; indignitate legio- 1
nes, quæ Marcellum ſibi ducem ceperant, ad eum
concurrerunt; ut in aciem educerentur, orant,
priusque confligendi ſibi poteſtas fieret, quam
cum tanta contumelia nobiliſſimæ cariſſimæque
poſſeſſiones Cordubenſium in conſpectu ſuo ra-
pinis, ferro, flammaque conſumerentur. Mar- 2
cellus, quum confligere miſerrimum putaret,
quod & victoris & victi detrimentum ad eundē
Cæſarem eſſet redundaturum, neque ſuæ poteſta-
tis eſſe, legiones Bætim transducit, atque aciem
inſtruit. Quum Caſſium contra pro caſtris ſuis 3
aciem inſtruxiſſe loco ſuperiore videret, cauſſa
interpoſita, quod is in æquum non deſcenderet;
Marcellus militibus perſuadet, ut ſe in caſtra re-
cipiant. itaque copias reducere cœpit. Caſſius, 4
qui bene valebat, Marcellumque infirmum eſſe
ſciebat, aggreſſus æquitatu legionarios ſe reci-
pientes, complures noviſſimos in fluminis ripis
interficit. Quum hoc detrimento, quid tranſitus 5
fluminis vitii difficultatisque haberet, cognitum
eſſet, Marcellus caſtra Bætim transfert: crebroque
uterque legiones in aciem educit; neque tamen
confligitur, propter locorum difficultates.
61 Erat copiis pedeſtribus multo firmior Marcel-

lus. habebat enim veteranas legiones, multiſque prœliis expertas. Caſſius fidei magis, quam vir-
2 tuti legionum, confidebat. itaque quum caſtra caſtris collata eſſent, & Marcellus locum idoneum caſtello cepiſſet, quo prohibere aqua Caſſianos poſſet; Longinus veritus, ne genere quodam obſidionis clauderetur in regionibus alienis ſibique infeſtis, noctu ſilentio ex caſtris proficiſcitur, celeriq; itinere Ullam contendit; quod
3 ſibi fidele eſſe oppidum credebat. Ibi adeo conjuncta ponit mœnibus caſtra, ut & loci natura (namque Ulla in edito monte poſita eſt) & ipſa munitione urbis, undiq; ab oppugnatione tutus
4 eſſet. hunc Marcellus inſequitur, & quam proxime poteſt Ullam caſtra caſtris confert: locorumque cognita natura, quo maxime rem deducere volebat, neceſſitate eſt abductus; ut neque confligeret, cujus ſi rei facultas eſſet, reſiſtere incitatis militibus non poterat, neque vagari Caſſium latiꝰ pateretur, ne plures civitates ea paterentur,
5 quæ paſſi erant Cordubenſes. Caſtellis idoneis locis collocatis, operibusque in circuitu oppidi continuatis, Ullam, Caſſiumque munitionibus clauſit: quæ priusquam perficerentur, Longinus omnem ſuum equitatum emiſit: quem magno ſibi uſui fore credebat, ſi pabulari frumentarique Marcellum non pateretur; magno autem impedimento, ſi clauſus obſidione & inutilis neceſſarium conſumeret frumentum.

1 Paucis diebus literis Caſſii acceptis, rex Bo- 62
gud cum copiis venit; adjungitque ei legionem,

quam

quam ſecum adduxerat, compluresque cohortes
auxiliarias Hiſpanorum. namque, ut in civili- 2
bus diſſenſionibus accidere conſvevit, ita tem-
poribus illis in Hiſpania nonnullæ civitates re-
bus Caſſii ſtudebant; plures Marcello favebant.
Accidet cum copiis Bogud ad exteriores Marcel- 3
li munitiones. pugnatur utrimque acriter cre-
broque, ut accidit, fortuna ſæpe ad utrumque
transferente victoriam; nec tamen unquam ab
operibus depellitur Marcellus.
63 Interim Lepidum ex citeriore provincia cum 1
cohortibus legionariis XXXV. magnoq; nume-
ro equitum, & reliquorum auxiliorum, venit ea
mente Ullam, ut ſine ullo ſtudio contentiones 2
Caſſii Marcellique componeret. huic venienti ſi-
ne dubitatione Marcellus ſe credit atque offert.
Caſſius contra ſuis ſe tenet præſidiis, ſive eo quod
plus ſibi juris deberi, quam Marcello exiſtimabat,
ſive eo quod, ne præoccupatus animus Lepidi eſ-
ſet obſequio adverſarii, verebatur. ponit ad Ul- 3
lam caſtra Lepidus; neq; habet à Marcello quid-
quam diviſi. ne pugnetur, interdicit. ad exeun-
dum Caſſium invitat; fidemque ſuam in re omni
interponit. Quum diu dubitaſſet Caſſius, quid ſi- 4
bi faciendum, quidve Lepido eſſet credendum;
neque ullum exitum conſilii ſui reperiret, ſi per-
maneret in ſententia; poſtulat, uti munitiones
disjicerentur, ſibique liber exitus daretur. non 5
tantum induciis factis, ſed prope jam conſtitu-
ta opera quum complanarent, cuſtodiæque mu-
nitionum eſſent deductæ, auxilia regis in id ca-
ſtel-

Digitized by Google

ſtellum Marcelli, quod proximum erat regiis ca-
ſtris, neque opinantibus omnibus; ſi tamen in
omnibus fuit Caſſius (nam de hujus conſcientia
dubitabatur,) impetum fecerunt, compluresque
6 ibi milites oppreſſerunt. quod niſi celeriter, indi-
gnatione & auxilio Lepidi, prælium eſſet dirèm-
ptum; major calamitas eſſet accepta.

1 Quum iter Caſſio patefactum eſſet; caſtra 64
Marcellus cum Lepido conjungit. Lepidus eo-
dem tempore, Marcelluſque Cordubam cum
2 ſuis proficiſcitur: Caſſius Carmonam. Sub i-
dem tempus Trebonius proconſul ad provinciam
obtinendam venit. de cujus adventu ut cogno-
vit Caſſius, legiones, quas ſecum habuerat, equi-
3 tatumque in hiberna diſtribuit: ipſe, omnibus
ſuis rebus celeriter correptis, Malacam conten-
dit; ibique adverſo tempore navigandi naves
conſcendit, ut ipſe prædicabat, ne ſe Trebonio, &
4 Lepido, & Marcello committeret; ut amici ejus
dictitabant, ne per eam provinciam minore cum
dignitate iter faceret, cujus magna pars ab eo de-
fecerat; ut cæteri exiſtimabant, ne pecunia illa
ex infinitis rapinis confecta in poteſtatem cujus-
5 quam veniret. Progreſſus ſecunda, in hiberna,
tempeſtate, quum in Iberum flumen noctis vi-
tandæ cauſſa ſe contuliſſet, inde paullo vehemen-
tiore tempeſtate nihilo periculoſius ſe navigatu-
rum credens, profectus, adverſis fluctibus oc-
currentibus oſtio fluminis; in ipſis faucibus,
quum neque flectere navem propter vim flumi-

nis

Digitized by Google

nis neq; directam tantis fluctibus tenere poſſet, demerſa navi periit.

65 Quum in Suriam Cæſar ex Ægypto veniſſet, atq; ab iis, qui Roma venerant ad eum, cognoſceret, literisque urbanis animadverteret, multa Romæ male & inutiliter adminiſtrari, neque ullam partem Reipublicæ ſatis commode geri; quod & contentionibus Tribunitiis perniciosę ſeditiones orirentur; & ambitione, atque indulgentia Tribunorum militum, & qui legionibus præerant, multa contra morem conſuetudinemque militarem fierent, quæ diſſolvendæ diſciplinæ ſeveritatisque eſſent; eaque omnia flagitare adventum ſuum videret; tamen præferendum exiſtimavit, quas in provincias regionesque veniſſet, eas ita relinquere conſtitutas, ut domeſticis diſſenſionibus liberarentur, jura legesque acciperent, & externorum hoſtium metum deponerent. Hæc in Suria, Cilicia, Aſia celeriter ſe confecturum ſperabat; quod hæ provinciæ nullo bello premebantur. In Bithynia ac Ponto plus oneris videbat impendere ſibi. Non enim exceſſiſſe Ponto Pharnacem audierat, neque exceſſurum putabat, quum ſecundo prělio eſſet vehementer inflatus, quod contra Domitium Calvinum fecerat. Commoratus fere in omnibus civitatibus, quæ majore ſunt dignitate, præmia benemeritis & viritim, & publice tribuit: de controverſiis veteribus cognoſcit ac ſtatuit. reges tyrannos, dynaſtas provinciæ, finitimos que, qui omnes ad eum concurrerant, receptos in fidem, conditionibus impe-

impoſitis provinciæ tuendæ ac defendendæ dimittit & ſibi & populo R. amiciſſimos.

1 Paucis diebus in ea provincia conſumptis, Sex. 66
Cæſarem amicum & neceſſarium ſuum legionibus Suriæque præficit, ipſe eadem claſſe, qua ve-
2 nerat, proficiſcitur in Ciciliam. Cujus provinciæ civitates omnes evocat Tarſum: quod oppidum fere totius Ciliciæ nobiliſſimum, fortiſſi-
3 mumque eſt. ibi, rebus omnibus provinciæ & finitimarum civitatum conſtitutis, cupiditate proficiſcendi ad bellum gerendum non diutiꝰ mora-
4 tur; magnisque itineribus per Cappadociam confectis, biduum Mazacæ commoratus, venit Comana, vetuſtiſſimum & ſanctiſſimum in Cappadocia Bellonæ templum, quod tanta religione colitur, ut ſacerdos ejus deæ majeſtate, imperio & potentia ſecundus à rege conſenſu gentis illius
5 habeatur. id homini nobiliſſimo Lycomedi Bithynio adjudicavit, qui regio Cappadocum genere ortus, propter adverſam fortunam majorum ſuorum mutationemque generis, jure minime dubio, vetuſtate tamen intermiſſo, ſacerdotium
6 id repetebat. fratrem autem Ariobarzanis Ariaraten, quum bene meritus uterque eorum de Rep. eſſet, ne aut regni hereditas Ariaraten ſollicitaret, aut heres regni terreret, Ariobarzani attribuit, qui ſub ejus imperio ac ditione eſſet: ipſe iter cœptum ſimili velocitate conficere cœpit.

1 Quum propius Pontum, finesque Gallogræ- 67
ciæ acceſſiſſet, Dejotarus tetrarches Gallogræciæ

tunc

tunc quidem pene totius, quod ei neque legibus
neque moribus conceſſum eſſe ceteri tetrarchæ
contendebant, ſine dubio autem Rex Armeniæ
minoris ab Senatu appellatus ; depoſitis regiis
inſignibus, neque tantum privato veſtitu, ſed
etiam reorum habitu ſupplex ad Cæſarem venit
oratum, ut ſibi ignoſceret, quod in ea parte poſi-
tus terrarum, quæ nulla præſidia Cæſaris habuiſ-
ſet, exercitibus imperiisque in Cn. Pompeji ca- 2
ſtris fuiſſet: neque enim ſe judicem debuiſſe eſſe
controverſiarum populi Romani, ſed parere præ-
ſentibus imperiis.

68 Contra quem Cæſar, quum plurima ſua com- 1
memoraſſet officia, quæ conſul ei decretis publi-
cis tribuiſſet; quumque defenſionem ejus nul-
lam poſſe excuſationem ejus impudentiæ reci-
pere coarguiſſet; quod homo tantæ prudentiæ 2
ac diligentiæ ſcire potuiſſet, quis urbem Italiam-
que teneret; ubi Senatus populusque Romanus,
ubi Reſp. eſſet; quis deinde poſt L. Lentulum, C. 3
Marcellum, conſul eſſet; ſed tamen ſe concedere
id factum ſuperioribus ſuis beneficiis, veteri ho-
ſpitio, atque amicitiæ, dignitati, ætatique homi-
nis, precibus eorum, qui frequentes concurriſ-
ſent hoſpites atque amici Dejotari ad deprecan-
dum: de controverſiis tetrarcharum poſtea ſe 4
cogniturum eſſe dixit: regium veſtitum ei reſti-
tuit. Legionem autem, quam ex genere civium
ſuorum Dejotarus armatura diſciplinaq; noſtra
conſtitutam habebat, equitatumque omnem ad
bellum gerendum adducere juſſit.

Quum

Digitized by Google

1 Quum in Pontum veniſſet, copiaſque omnes 69
in unum locum coëgiſſet; quæ numero, atque
exercitatione bellorum mediocres erant (excepta
enim legione VI. quam ſecum adduxerat Alexan-
dria veteranam, multis laboribus periculiſque
functam, multiſque militibus partim difficultate
itinerum ac navigationũ, partim crebritate bel-
lorum adeo deminutam, ut minus ∞ hominum
in ea eſſet; reliquæ erant III. legiones, una Dejo-
tari, duæ, quæ in eo prœlio, quod Cn. Domitium
feciſſe cum Pharnace ſcripſimus, fuerant;) legati
2 à Pharnace miſſi Cæſarem adeunt. atque in pri-
mis deprecantur, ne ejus adventus hoſtilis eſſet;
facturum enim omnia Pharnacem, quæ imperata
3 eſſent. maximeq; cõmemorabant nulla Pharnacẽ
auxilia contra Cæſarem Pompejo dare voluiſſe;
quũ Dejotarus, qui dediſſet, tamen ei ſatisfeciſſet.

1 Cæſar reſpondit ſe fore æquiſſimum Pharnaci, 70
2 ſi, quæ polliceretur, repræſentaturus eſſet. monuit
autem, ut ſolebat, mitibus verbis legatos, ne aut
Dejotarum ſibi objicerent, aut nimis eo gloria-
rentur beneficio, quod auxilia Pompejo non mi-
3 ſiſſent. nam ſe neque libentius facere quidquam,
quam ſupplicibus ignoſcere; neque provincia-
rum publicas injurias condonare iis poſſe, qui
4 non fuiſſent in ſe officioſi: id ipſum, quod com-
memoraſſent, officium utilius Pharnaci fuiſſe, qui
providiſſet, ne vinceretur, quam ſibi, cui Dii
immortales victoriam tribuiſſent. itaque ſe
5 magnas & graves injurias civium Romanorum,
qui in Ponto negotiati eſſent, quoniam in

integrum reſtituere non poſſet, concedere Phar-
naci: nam neque interfectis amiſſam vitam, neq; 6
exſectis virilitatem reſtituere poſſe; quod qui-
dem ſupplicium gravius morte cives Romani
ſubiiſſent: Ponto vero decederet confeſtim; fa- 7
miliasque publicanorum remitteret; ceteraque
reſtitueret ſociis civibusq; Romanis, quæ penes
eum eſſent. ſi feciſſet, jam tunc ſibi mitteret mu- 8
nera ac dona, quæ bene rebus geſtis imperatores
ab amicis accipere cōſueſſent. miſerat enim Phar-
naces coronam auream.

71 His reſponſis datis legatos remiſit. At Phar- 1
naces omnia liberaliter pollicitus; quum feſti-
nantem ac properantem Cæſarem, ſperaret li-
bentius etiam crediturum ſuis promiſſis, quam
res pateretur, quo celerius honeſtiusque ad res
magis neceſſarias proficiſceretur, (nemini enim
erat ignotum, plurimis de cauſſis ad Urbem Cæ-
ſarem revocari,) lentius agere, decedendi diem
poſtulare longiorem, pactiones interponere, in
ſumma fruſtrari cœpit. Cæſar cognita callidita- 2
te hominis, quod aliis temporibus natura facere
conſueverat, tunc neceſſitate fecit adductus, ut ce-
lerius omnium opinione manum confereret.

72 Ziela eſt oppidum in Ponto poſitu ipſo, ut in 1
plano loco, ſatis munitum. tumulus enim natu- 2
ralis, velut manu factus, excelſiore undique faſti-
gio ſuſtinet murum, circumpoſiti ſunt huic oppi-
do magni multique interciſi vallibus colles: quo-
rum editiſſimus unus qui propter victoriam Mi-
thridatis, & infelicitatem Triarii, detrimentumq;
exerci-

Digitized by Google

exercitus noſtri, ſuperioribus locis atque itineri-
bus pene conjunctꝰ oppido, magnam in illis par-
tibus habet nobilitatem, nec multo longius milli-
3 bus paſſuum III. abeſt ab Ziela. hunc locum Phar-
naces, veteribus paternorum Felicium caſtrorum
refectis operibus, copiis omnibus ſuis occupa-
vit.

1 Cæſar, quum ab hoſte millia paſſuum V. ca- 73
ſtra poſuiſſet; videretque eas valles, quibus
regia caſtra munirentur, eodem intervallo
ſua caſtra munituras, ſi modo ea loca hoſtes
priores non cepiſſent. quæ multo erant propiora
regis caſtris; aggerem comportari jubet intra
munitiones. Quo celeriter collato, proxima no-
2 cte, vigilia quarta, legionibus omnibus expeditis,
impedimentisque in caſtris relictis, prima luce,
neque opinantibus hoſtibus, eum ipſum locum
cepit, in quo Mithridates ſecundum prœlium ad-
verſus Triarium fecerat. huc omnem comportare
3 aggerem è caſtris ſervitia, quæ ageret, juſſit; ne
quis ab opere miles diſcederet; quum ſpatio non
amplius ∞ paſſuum interciſa vallis caſtra hoſti-
um divideret ab opere incepto Cęſaris caſtrorum.

1 Pharnaces, quum id repente prima luce ani- 74
madvertiſſet, copias ſuas omnes pro caſtris in-
ſtruxit; quas interpoſita tanta locorum iniquita-
te, cōſuetudine magis pervulgata militari crede-
bat inſtrui Cæſar, vel ad opus ſuum tardandum,
quo plurès in armis tenerentur, vel ad oſtentatio-
nem regiæ fiduciæ, ne munitione magis, quam
2 manu defendere locū Pharnaces videretur. itaq;

Digitized by Google

deterritꝰ non eſt, quo minus prima acie pro vallo inſtructa, reliqua pars exercitus opus faceret. At 3
Pharnaces impulſꝰ ſive loci felicitate, ſive auſpiciis & religionibus inductus, quibꝰ obtemperaſſe eum poſtea audiebamus; ſive paucitate noſtrorum, qui in armis erant, comperta, quum more operis quotidiani magnam illam ſervorum multitudinem, quæ aggerem portabat, militum eſſe crediḍiſſet, ſive etiam veterani fiducia exercitus ſui, quem (cum legione) XXII. in acie conflixiſſe, & viciſſe legati ejus gloriabantur; ſimul contemptu exercitus noſtri, quem pulſum à ſe, Domitio duce ſciebat; inito conſilio dimican- 4
di, deſcendere prærupta valle cœpit. cujus aliquandiu Cæſar irridebat inanem oſtentationem, & eo loco militum coarctationem; quem in locum nemo ſanus hoſtis ſubiturus eſſet: quum interim Pharnaces eodem gradu, quo præruptam deſcenderat in vallem, adſcendere adverſus arduum collem inſtructis copiis cœpit.

75 Cæſar incredibili ejus vel temeritate, vel fidu- 1
cia motus, neque opinans imparatusque oppreſſus eodem tempore milites ab operibꝰ vocat, arma capere jubet, legiones opponit, aciẽ inſtruit. cujus rei ſubita trepidatio magnum terrorem at- 2
tulit noſtris, nondum ordinibus inſtructis, falcatæ regiæ quadrigæ permiſtos milites perturbant, 3
quæ tamen celeriter multitudine telorum opprimuntur. inſequitur has acies hoſtium; & clamore 4
ſublato confligitur, multum adjuvante natura loci, plurimum Deorum immortalium benignitate:

tate: qui quum omnibus caſibus belli interſunt, tum præcipue eis, quibus nihil ratione potuit adminiſtrari.

1 Magno atque acri cominus prœlio facto, dex- 76
tro cornu, quo veterana legio VI. erat collocata, initium victoriæ natum eſt ab ea parte, quum in proclive detruderentur hoſtes; multo tardius, ſed tamen iiſdem Diis adjuvantibus, ſiniſtro cornu, mediaque acie, totæ profligantur copiæ regis.
2 quæ quam facile ſubierant iniquum locum, tam celeriter gradu pulſę premebantur loci iniquitate. itaque multis militibus partim interfectis, partim ſuorum ruina oppreſſis, qui velocitate effugere poterant, armis tamen projectis vallem transgreſſi nihil ex loco ſuperiore inermes pro-
3 ficere poterant. at noſtri victoria elati ſubire iniquum locum, munitioneſque aggredi non dubitarunt. defendentibus autem iis cohortibus caſtra, quas Pharnaces præſidio reliquerat, celeriter
4 caſtris hoſtium ſunt potiti. interfecta multitudine omni aut capta ſuorum, Pharnaces cum paucis equitibus profugit. cui niſi caſtrorum oppugnatio facultatem attuliſſet liberius profugiendi, vivus in Cæſaris poteſtatem adductus eſſet.

1 Tali victoria toties victor Cæſar incredibili eſt 77
lætitia affectus, quod maximum bellum tanta celeritate confecerat: eratque ſubiti periculi recordatione lætior, quod victoria facilis ex diffi-
2 cillimis rebus acciderat. Ponto recepto, præda omni regia militibus condonata, poſtero die cum expeditis equitibus ipſe proficiſcitur: legio-

nem VI. decedere ad præmia atque honores accipiendos in Italiam jubet: auxilia Dejotari domum remittit: II. legiones cum Cœlio Vinciano in Ponto reliquit.

78 Ita per Gallogræciam Bithyniamque in Aſiam 1
iter facit: omniumque earum provinciarum de controverſiis cognoſcit, & ſtatuit: jura in tetrarchas, reges, civitates diſtribuit. Mithridaten Per- 2
gamenum, à quo rem feliciter celeriterq; geſtam in Ægypto ſupra ſcripſimus, regio genere ortum, diſciplinis etiam regiis educatum (nam eum Mithridates rex Aſiæ totius propter nobilitatem Pergamo parvulum ſecum aſportaverat in caſtra, multosque tenuerat annos,) regem Boſphori conſtituit, quod ſub imperio Pharnacis fuerat; provinciasque populi R. à barbaris, atque inimicis regibus, interpoſito amiciſſimo rege, munivit.
Eidem tetrarchiam (legibus) Gallogræcorum, 3
jure gentis & cognationis adjudicavit, occupatã & poſſeſſam paucis ante annis à Dejotaro. Ne- 4
que tamen usquam diutius moratus eſt, quam neceſſitas urbanarum ſeditionum pati videbatur. Rebus feliciſſime celerrimeque confectis, in 5
Italiam celerius omnium opinione venit.

A. HIR-

A. HIRTII PANSÆ

COMMENTARIORUM DE BELLO AFRICANO, LIBER UNUS.

1 CÆſar, itineribus juſtis confectis, nullo 1
die intermiſſo, ad XIV. Kal. Jan. in Lily-
bæum pervenit: ſtatimque oſtendit, ſeſe
naves velle conſcendere; quum non am-
plius legionem tironum haberet unam, equites-
2 que vix DC. Tabernaculũ ſecundum litus ipſum
conſtituit, ut prope fluctus verberaret. Hoc eo
conſilio fecit, ne quis ſibi moræ quidquam fore
ſperaret, ut & omnes in dies horasque parati eſ-
3 ſent. Incidit per id tempus, ut tempeſtates ad
navigandum idoneas non haberet. Nihilo tamen
minus in navibus remiges, militesque contine-
re, & nullam prætermittere occaſionem profecti-
4 onis; quum præſertim ab incolis ejus provinciæ
nunciarentur adverſariorum copię, equitatus in-
finitus, legiones regiæ VI. levis armaturæ magna

Digitized by Google

vis, Scipionis legiones X. elephanti CXX. claſſeſ-
que eſſe complures, tamen non deterrebatur,
animoque & ſpe confidebat. Interim in dies &
naves longę adaugeri, & onerariæ complures eo-
dem concurrere, & legiones tironum convenire;
in his veterana legio V. equitum ad II. millia.

2 Legionibus collectis V. & equitum II milli-
bus, ut quæq; prima legio venerat, in naves lon-
gas imponebatur, equites autem in onerarias. ita 2
majorem partem navium antecedere juſſit, & in-
ſulam petere Aponianam, quæ non abeſt à Lily-
bæo. ibique commoratus bona paucorum ven- 3
didit publice: deinde Allieno prætori, qui Siciliam
obtinebat, de omnibus rebus præcipit, & de reli-
quo exercitu celeriter imponendo. Datis man- 4
datis, ipſe navem conſcendit a. d. VI. Kal. Jan. &
reliquas naves ſtatim eſt conſecutus. ita vento 5
certo, celerique navigio vectus, poſt diem quar-
tam cum longis paucis navibus in conſpectum
Africæ venit. namque onerariæ reliquæ, præter 6
paucas, vento diſperſæ atque errabundæ diverſa
loca petierunt. Clupeam claſſe prætervehitur, 7
inde Neapolim. complura præterea caſtella & 8
oppida non longe à mari relinquit.

3 Poſtquam Adrumetum acceſſit, ibi præſidium
erat adverſariorum, cui præerat C. Conſidius, & à
Clupeis ſecundum oram maritimam cum equi-
tatu Adrumeti Cn. Piſo cum Maurorum circiter
III. millibus apparuit. Ibi paulliſper Cæſar ante 2
portum commoratus, dum reliquæ naves conve-
nirent, exponit exercitum. cujus numerus in
præ-

Digitized by Google

præſentia fuit peditum III. millium, equitum CL. caſtriſq; ante oppidum poſitis, ſine injuria cujuſ-
3 quam conſedit; cohibetq; omnes à præda. Oppidani interim muros armatis complent. ante portum frequentes conſidunt ad ſe defendendum:
4 quorum numerus II. legionum intus erat. Cæſar circum oppidum vectus, natura loci perſpecta, redit in caſtra. non nemo culpæ ejus imprudentiæque aſſignabat, quod neque certum locum gubernatoribus, præfectiſque, quem peterent, præceperat: neque, ut mos ipſius conſvetudoq; ſuperioribus temporibus fuerat, tabellas ſignatas dederat, ut in tempore iis perlectis, locum
5 certum peterent univerſi. quod minime Cæſarem fefellerat. namque nullum portum terræ Africæ, quo claſſes decurrerent, pro certo tutum ab hoſtium præſidio fore ſuſpicabatur: ſed fortuitu oblatam occaſionem egreſſus aucupabatur.

1 L. Plancus interim legatus petit à Cæſare, ut ſibi daret facultatem cum Conſidio agendi, ſi poſ- 4
2 ſet aliqua ratione perduci ad ſanitatem. itaque data facultate litteras conſcribit, & eas captivo
3 dat perferendas in oppidum ad Conſidium. Quo ſimulatque captivus perveniſſet, litteraſque, ut erat mandatum, Conſidio porrigere cœpiſſet, prius quam acciperet ille, Unde, inquit, iſtas?
4 Tum captivus, (venio) à Cæſare. Tum Conſidius, Unus eſt, inquit, Scipio Imperator hoc tempore populi R. deinde in conſpectu ſuo captivum ſtatim interfici jubet: litteraſque non-

 dum

dum perlectas, ſicut erant ſignatæ, dat homini
certo ad Scipionem perferendas.

5 Poſtquã una nocte & die ad oppidum conſum- 1
pta, neque reſponſum ullum à Conſidio dabatur;
neque ei reliquæ copiæ ſuccurrebant; neq; equi-
tatu abundabat; & ad oppidum oppugnandum
non ſatis copiarum habebat, & eas tironum; ne-
que primo adventu convulnerari exercitum vo-
lebat; & oppidi egregia munitio; difficiliſque ad
oppugnandum erat acceſſus; & nunciabantur
auxilia magna equitatus oppidanis ſuppetias ve-
nire: non eſt viſa ratio ad oppugnandum oppi-
dum commorandi; ne, dum in ea re Cæſar eſſet
occupatus, circumventus à tergo ab equitatu
hoſtium laboraret.

6 Itaque caſtra quum movere vellet, ſubito ex
oppido erupit multitudo: atque equitatus ſubſi-
dio uno tempore eis caſu ſuccurrit, qui erat miſ-
ſus ab Juba ad ſtipendium accipiendum: caſtra-
que, unde Cæſar egreſſus iter facere cœperat, oc-
cupant: & ejus agmen extremum inſequi cœpe-
runt. Quæ res quum animadverſa eſſet; ſubito 2
legionarii conſiſtunt; & equites, quanquam erant
pauci, tamen contra tantam multitudinem au-
daciſſime concurrunt. Accidit res incredibilis, ut
equites minus XXX. Galli, Maurorum equitum 3
II. millia loco pellerent, urgerentq; in oppidum.
Poſtquam repulſi, & conjecti erant intra munitio-
nes, Cæſar iter conſtitutum ire contendit. quod 4
quum ſæpius facerent; & modo inſequerentur, 5
modo rurſus ab equitibus in oppidum repelleren-

tur;

tur; cohortibus paucis ex veteranis, quas ſecum
habebat, in extremo agmine collocatis, & parte
equitatus, iter leniter cum reliquis facere cœpit.
ita, quanto longiꝰ ab oppido diſcedebatur, tanto
6 tardiores ad inſequendum erant Numidæ. inte-
rim in itinere ex oppidis & caſtellis legationes ve
nire, polliceri frumentum, paratosque eſſe, quæ
imperaſſet, facere. itaque eo die caſtra poſuit ad
oppidum Ruſpinam, Kalendis Januar.

1 Inde movit, & pervenit ad oppidum Leptin, li- 7
beram civitatem, & immunem. Legati ex oppido
veniunt obviam: libenter ſe omnia facturos, quæ
2 vellet, pollicentur. Itaq; centurionibus ad portas
oppidi, & cuſtodiis impoſitis, ne quis miles in op-
pidũ introiret aut injuriam faceret cuipiam inco-
læ, non longe ab oppido ſecundum litus facit ca-
3 ſtra. Eodem naves onerarię, & longę nonnullę ca-
ſu advenerunt. reliquę, ut eſt ei nunciatum, incer-
4 tæ locorum Uticam verſus petere viſæ ſunt. Inte-
rim Cæſar à mari non digredi, neq; mediterranea
petere propter navium errorem, equitatumq; in
navibꝰ omnem continere, ut arbitror, ne agri va-
5 ſtarentur; aquam in naves jubet comportari. Re-
miges interim, qui aquatum à navibus exierant,
ſubito equites Mauri, neq; opinantibus Cæſaria-
nis, adorti multos jaculis convulneraverunt, nō-
6 nullos interfecerunt. latent enim in inſidiis cum
equis inter convalles, & ſubito exiſtunt, non ut
in campo cominus depugnent.

1 Cæſar interim in Sardiniam nuncios cum lit- 8
teris, & in reliquas provincias finitimas dimiſit, ut

ſibi

Digitized by Google

ſibi auxilia, commeatus, frumentum, ſimul atque litteras legiſſent, mittenda curarent: exoneratisq; partim navibus longis, Rabirium Poſthumum in Siciliam ad ſecundum commeatum 2
accerſendum mittit. Interim cum X. navibus longis ad reliquas naves onerarias conquirendas, quæ deerraſſent & ſimul mare tuendum ab hoſti- 3
bus, jubet proficiſci. Item C. Salluſtium Criſpum prætorem ad Cercinam inſulam verſus, quam adverſarii tenebant, cum parte navium ire jubet; 4
quod ibi magnum numerum frumenti eſſe audiebat. Hæc ita imperabat, itaq; unicuique præci- 5
piebat, ut, fieri poſſet, nec ne, locum nullum excuſatio haberet, nec moram, tergiverſatio. ipſe 6
interea ex perfugis & incolis cognitis conditionibꝰ Scipionis, & qui cum eo contra ſe bellum gerebant, miſerari. Regium enim equitatum in Pro- 7
vincia Africa Scipio alebat. tanta homines eſſe dementia, ut mallent regis eſſe vectigales, quã cum civibus in patria in ſuis fortunis eſſe incolumes.

9 Cæſar ad III. Non. Jan. caſtra movet: Leptique 1
VI. cohortium præſidio cum Saſerna relicto, ipſe rurſus, unde pridie venerat, Ruſpinam cum reliquis copiis convertit. ibique ſarcinis exercitus 2
relictis, ipſe cum expedita manu proficiſcitur, circum villas frumentatum; oppidanisque imperat, ut plauſtra, jumentaque omnia ſequantur. Itaque magno frumenti invento numero, Ruſpi- 3
nam redit. Hoc eum idcirco exiſtimo feciſſe, ne 4
maritima oppida poſt ſe vacua relinqueret, præſidioque firmata ad claſſem receptacula muniret.

Ita-

1 Itaque, ibi relicto P. Saſerna, fratre ejus, quem 10
Lepti proximo oppido reliquerat cum legione,
jubet comportari ligna in oppidum quāplurima:
2 ipſe cum cohortibus VII. quæ ex veteranis legio-
nibus in claſſe cum Sulpicio & Vatinio rem geſſe-
rant, ex oppido Ruſpina egreſſus, proficiſcitur ad
3 portum, qui abeſt ab oppido millia paſſuum II. i-
biq; claſſem ſub veſperum cum ea copia conſcen-
dit, omnibus in exercitu inſciis, & requirentibus
Imperatoris conſilium; magno metu ac triſtitia
4 ſollicitabantur. Parva enim cum copia, & ea tiro-
num, neque omni expoſita, in Africa contra ma-
gnas copias, & inſidioſę nationis, equitatumq; in-
numerabilem, ſe expoſitos videbant: neque quid-
quam ſolatii in præſentia, neq; auxiliū in ſuorum
conſilio animadvertebant, niſi in ipſius Impera-
5 toris vultu, vigore, mirabiliq; hilaritate. animum
enim altum & erectū præ ſe gerebat. Huic acqui-
eſcebant homines, & in ejus ſcientia & conſilio o-
mnia ſibi proclivia omnes fore ſperabant.

1 Cæſar in navibus una nocte conſumpta, jam 11
cœlo albente quum proficiſci conaretur, ſubito
navium pars, de qua timebat, ex errore, eodem
2 conferebatur. Hac re cognita Cæſar celeriter de
navibus imperat omnes egredi, atque armatos
in litore reliquos advenientes milites exſpectare.
3 Itaq; ſine mora navibus eis in portum receptis,
& advectis militum equitumq; copiis, rurſus ad
oppidum Ruſpinam redit, atque ibi caſtris conſti-
tutis, ipſe cum cohortibus expeditis XXX. fru-
4 mentatum eſt profectus. ex eo eſt cognitum Cæ-
ſaris

c ſaris conſilium: illum cum claſſe navibus onerariis, quæ deerraſſent, ſubſidio ire clam hoſtibus voluiſſe: ne caſu imprudentes ſuæ naves in claſſem adverſariorum inciderent: neque eam rem eos voluiſſe ſcire, qui in præſidiis relicti ſui milites fuiſſent; ne illi propter ſuorum paucitatem, & hoſtium multitudinem, metu deficerent.

12 Interim quum jam Cæſar progreſſus eſſet à ca- 1
ſtris circiter millia paſſuum III. per ſpeculatores & anteceſſores equites nunciatur ei, copias hoſtium haud longe à ſe viſas. Et Hercle cum eo nuncio pulvis ingens conſpici cœptus eſt. Hac 2
re cognita Cæſar celeriter jubet equitatum univerſum, cujus copiam habuit in præſentia non magnam, & ſagittarios, quorum parvus è caſtris exierat numerus, accerſi, atque ordinatim ſigna ſe leniter conſequi: ipſe antecedere cum paucis armatis. Jamque quum procul hoſtis conſpici 3
poſſet, milites in campo jubet galeari, & ad pugnam parari. quorũ omnino numerus fuit XXX. cohortium cum equitibus CD. & ſagittariis ∴.

13 Hoſtes interim, quorum dux erat Labienus, & 1
duo Pacidii, aciem dirigunt mirabili longitudine, non peditum, ſed equitum confertam: & inter eos levis armaturæ Numidas, & ſagittarios pedites interpoſuerant: & ita condenſaverant, ut procul Cæſariani pedeſtres copias arbitrarentur: & dextrum ac ſiniſtrum cornu magnis equitũ copiis firmaverant. Interim Cæſar aciem dirigit 2
ſimplicem, ut poterat, propter paucitatem ſagittarios ante aciem conſtituit; equites dextro

ſini-

Digitized by Google

ſiniſtroque cornu opponit: & ita præcipit, ut providerent, ne multitudine equitatus hoſtium circumvenirentur. exiſtimabat enim ſe cum pedeſtribus copiis, acie inſtructa, dimicaturum.

1 Quum utrimque exſpectatio fieret; neque Cæ- 14
ſar ſe moveret; & cum ſuorum paucitate contra magnam vim hoſtium artificio magis, quam viribus, decernendum videret: ſubito adverſariorum equitatus ſeſe extendere, & in latitudinem promovere, colleſque complecti & Cæſaris equitatum extenuare, ſimulque ad circumeundum
2 comparare ſe cœperunt. Cæſariani equites eorum multitudinem ægre ſuſtinebant. Acies interim mediæ quum concurrere conarentur, ſubito ex condenſis turmis pedites Numidæ levis armaturæ cum equitibus procurrunt; & inter le-
3 gionarios pedites jacula conjiciunt. hic quum Cæſariani in eos impetum feciſſent; illorum equites refugiebant: pedites interim reſiſtebant, dum equites rurſus, curſu renovato peditibꝰ ſuis ſuccurrerent.

1 Cæſar novo genere pugnæ oblato, quum ani- 15
madverteret ordines ſuorum in procurrẽdo turbari (pedites enim, dum equites longius à ſignis perſequuntur, latere nudato, à proximis Numidis jaculis vulnerabantur, equites autem hoſtiũ pilum militis curſu facile vitabant,) edicit per ordines, ne quis miles à ſignis IV. pedes longiꝰ procederet. Equitatus interim Labieni ſuorum multitudine confiſus Cæſaris paucitatem circumire conatur. equites Juliani pauci, multitudine hoſtium

ſtium defeſſi, equis convulneratis, paullatim ce-
dere: hoſtes magis magisque inſtare. ita puncto 3
temporis omnibus legionariis ab hoſtium equi-
tatu circumventis, Cæſarisque copiis in orbem
compulſis, intra cancellos omnes conjecti pu-
gnare cogebantur.

16 Labienus in equo, capite nudo, verſari in pri- 1
ma acie, ſimul ſuos cohortari: nonnunquam
legionarios Cæſaris ita appellare: Quid tu, in-
quit, miles, tiro tam feroculus es? vos quoque
iſte verbis infatuavit? in magnum me hercule vos
periculum impulit. miſereor veſtri. Tum miles,
Non ſum, inquit, tiro, Labiene, ſed de legione X.
veteranus. Tum Labienus, Non agnoſco, inquit,
ſigna Decumanorum. Tum miles, Jam me, quis 2
ſim, intelliges. Simul caſſidem de capite deje-
cit, ut cognoſci ab eo poſſet; atque ita pilum vi-
ribus contortum dum in Labienum mittere con-
tendit, equi graviter adverſo pectori affixit: &
ait: Labiene, Decumanum militem, qui te petit,
ſcito eſſe. omnium tamen animi in terrorem con- 3
jecti, & maxime tironum. circumſpicere enim
Cæſarem, neque amplius facere, niſi hoſtium ja-
cula vitare.

17 Cæſar interim, conſilio hoſtium cognito, ju- 1
bet aciem in longitudinem quam maximam por-
rigi, & alternis converſis cohortibus, ut una poſt
alteram ante ſigna tenderet. ita coronam hoſtium 2
dextro ſiniſtroque cornu mediam dividit; & u-
nam partem ab altera concluſam, equitibꝰ intrin-
ſecus adortus, cum peditatu telis conjectis in fu-
gam

Digitized by Google

gam vertit: neque longius progreſſus, veritus
2 inſidias, ſe ad ſuos recipit, idem altera pars equitum peditumque Cæſaris facit. His rebus geſtis, & procul hoſtibus repulſis, convulneratisque ad ſua præſidia ſeſe, ſic, ut erat inſtructus, recipere cœpit.

18

1 Interim M. Petrejus & Cn. Piſo cum equitibus Numidis ∞ C. electis peditatuque ejusdem generis ſatis grandi ex itinere recta ſubſidio ſuis
2 occurrunt. At hoſtes ſuis ex terrore firmatis, rurſusq; renovatis animis, legionarios converſis equitibus ſe recipientes noviſſimos adoriri, & impedire cœperunt, quo minus ſe in caſtra re-
3 ciperent. Hac re animadverſa, Cæſar jubet ſigna converti, & medio campo redintegrari prœlium.
4 Quum ab hoſtibus eodem modo pugnaretur; nec cominus ad manus rediretur; Cæſarisque equites jumenta ex nauſea recenti, ſiti, languore, paucitate, vulneribus defatigata ad inſequendum hoſtem perſeverandumque curſum tardiora haberent; dieique pars exigua jam reliqua eſſet; cohortibus equitibusque circumdatis imperat, ut uno ictu contenderent, neque remitterent, donec ultra ultimos colles hoſtes repuliſſent; atque
5 eorum eſſent potiti. Itaque, ſigno dato, quum jam hoſtes languide negligenterque tela mitterent, ſubito immittit cohortes, turmasque ſuorum, atque puncto temporis, hoſtibus nullo negotio campo pulſis, poſt collemque dejectis, nacti locum, atque ibi paulisper commorati, ita, ut erant inſtructi, leniter ſe ad ſuas recipiunt

munitiones. itemque adverſarii male accepti
tum demum ſe ad ſua præſidia contulerunt.

19 Interim ea re geſta, & prœlio dirempto, ex 1
adverſariis perfugæ plures ex omni hominum
genere, & præterea intercepti hoſtium complu-
res equites, peditesque: ex quibus cognitum eſt
hoſtium conſilium eos hac mente, & conatu ve-
niſſe, ut novo atque inuſitato genere prœlii tiro-
nes, legionariique pauci perturbati, Curionis
exemplo ab equitatu circumventi opprimeren-
tur: & ita Labienum dixiſſe pro concione; tan- 2
tam ſeſe multitudinem auxiliorum adverſariis
ſubminiſtraturum, ut etiam cædendo in ipſa vi-
ctoria fatigati vincerentur, atque à ſuis ſupera-
rentur; quippe qui in illorum ſibi confideret 3
multitudine; primum quod audierat Romæ le-
giones veteranas diſſentire, neque in Africam
velle tranſire: deinde, quod triennio in Africa
ſuos milites conſuetudine retentos fideles jam
ſibi effeciſſet; maxima autem auxilia haberet
Numidarum equitum leviſque armaturæ. Præ- 4
terea ex fuga prœlioque Pompejano, quos ſecum
à Brunduſio tranſportaverat, equites Germanos
Galloſque, ibique poſtea ex hibridis libertinis
ſerviſque conſcripſerat, armaverat, equoq; fre-
nato uti condocuerat. præterea regia auxilia 5
elephantes CXX. equitatuſque innumerabilis.
deinde legiones conſcriptæ ex cujuſquemodi ge-
neris amplius XII. millibus. Hac ſpe atque ea au- 6
dacia inflammatus Labienus cum equitibus Gal-
lis Germaniſque ∞ DC. Numidarum ſine fre-
nis

Digitized by Google

nis IIX. millibus, præterea Petrejano auxilio adhibito equitibus ∞ C. peditum ac levis armaturæ quater tantis, ſagittariis ac ſunditoribus, hip-
7 potoxotisque compluribus. his copiis pridie Non. Jan. poſt diem tertium, quam Africam attigit, in campis planiſſimis puriſſimiſque ab hora diei quincta usque ad Solis occaſum eſt decertatum. In eo prœlio Petrejus graviter ictus ex acie receſſit.

1 Cæſar interim caſtra munire diligentius, præſi- 20
dia firmare majorib9 copiis, vallumq; ab oppido Ruſpina usq; ad mare deducere, & à caſtris alterum eodem; quo tutius ultro citroq; commeare, auxiliaq; ſine periculo ſibi ſuccurrere poſſent: tela tormentaq; ex navibus in caſtra comportare, remigum partem ex claſſe, Gallorum, Rhodiorumq;, epibatarumq; armare, & in caſtra evocare; uti ſi poſſet, eadem ratione, qua adverſarii, levis armatura interjecta inter equites ſuos inter-
2 poneretur. ſagittariiſq; ex omnibus navibus Ityreis, Suriis, & cujusque generis ductis in caſtra compluribus, frequentabat ſuas copias. audiebat enim Scipionem poſt diem tertium ejus diei, quo prœlium factum erat, appropinquare, copias ſuas cum Labieno & Petrejo conjungere; cujus copiæ legionum IIX. & equitũ IV. millium, eſſe nuncia-
3 bantur. officinas ferrarias inſtruere; ſagittaſq; & tela uti fierent cõplura, curare, glandes fundere, ſudes comparare, litteras in Siciliam nunciosque mittere, ut ſibi crates materiemque congererent ad arietes, cujus inopia in Africa eſſet; præ-

Digitized by Google

terea ferrum plumbumq; mitteretur. & animum 4
etiam advertebat, frumento ſe in Africa niſi im-
portatitio uti non poſſe. priore enim anno, pro-
pter adverſariorum delectus, quod ſtipendiarii
aratores milites eſſent facti, meſſem non eſſe
factam: præterea ex omni Africa frumentum 5
adverſarios in pauca oppida & bene munita
comportaſſe, omnemq; regionem Africæ exina-
niſſe frumento: oppida, præter pauca, quæ ipſi 6
ſuis præſidiis tueri poterant, reliqua dirui atque
deleri, & eorum incolas intra ſua præſidia coë-
giſſe commigrare, agros deſertos & vaſtatos
eſſe.

21 Hac neceſſitate Cæſar coactus privatos ambi- 1
endo, & blande appellando, aliquantulum fru-
menti numerum in ſua præſidia congeſſerat; &
eo parce utebatur. Opera interim ipſe quotidie
circumire, & alternas cohortes in ſtatione habe-
re propter hoſtium multitudinem. Labienus 2
ſaucios ſuos, quorum numerus maximus fuit,
jubet in plauſtris deligatos Adrumetum depor-
tari. Naves interim Cæſaris onerariæ errabun- 3
dæ male vagabantur, incertæ locorum atque ca-
ſtrorum ſuorum: quas ſingulas ſcaphæ adverſa-
riorum complures adortæ incenderant, atque ex-
pugnaverant. Hac re nunciata Cæſari, claſſes cir- 4
cum inſulas, portusque diſpoſuit; quo tutius
commeatus ſupportari poſſet.

22 M. Cato interim, qui Uticæ præerat, Cn. Pom- 1
pejum filium multis verbis, aſſidueque objurga-
re non deſiſtebat. Tuus, inquit, pater, iſtuc æta-

tis

tis quum eſſet, & animadvertiſſet Remp. ab audacibus ſceleratisque civibus oppreſſam, bonosque aut interfectos, aut exilio multatos patria, civitateque carere; gloria & animi magnitudine elatus, privatus, atque adoleſcentulus paterni exercitus reliquiis collectis, pene oppreſſam funditus & deletam Italiam, urbemque Romanam, in libertatem vindicavit: Idemque Siciliam, Africam, Numidiam, Mauritaniam mira-
3 bili celeritate armis recepit. Quibus ex rebus ſibi eam dignitatem, quæ eſt per gentes clariſſima, notiſſimaque, conciliavit; adoleſcentulusque at-
4 que eques Romanus triumphat. atque ille, non ita amplis rebus patris geſtis, neque tam excellenti majorum dignitate (parta,) neque tantis clientelis, nominisq; claritate præditus, in Remp.
5 eſt ingreſſus. tu contra & patris nobilitate, & dignitate, & per te ipſe ſatis animi magnitudine diligentiaq; præditus, nonne eniteris, & proficiſceris ad paternas clientelas, auxilium tibi, Reique publicæ, atque optimo cuique efflagitatum?

1 His verbis hominis graviſſimi incitatus ado- 23
leſcentulus cum naviculis cujusquemodi generis XXX. inibi paucis roſtratis, profectus ab Utica eſt in Mauritaniam, regnumque Bogudis eſt ingreſſus: expeditoque exercitu, numero ſervorum, liberorum II. millium, cujus partem inermem, partem armatam, habuerat, ad oppidũ Aſcurum accedere cœpit: in quo oppido præſidiũ
2 fuit regium. Pompeio adveniente, oppidani usque eo paſſi propius eum accedere, donec ad

ipſas portas ac murum appropinquaret, ſubito eruptione facta poſtratos perterritosque Pompejanos in mare paſſim navesque compulerunt.
Ita re male geſta Cn. Pompejus filius naves inde 3
avertit, neque poſtea litus attigit; claſſemque ad inſulas Baleares verſus convertit.

24 Scipio interim cum iis copiis, quas paullo 1
ante demonſtravimus, Uticæ grandi præſidio relicto, profectus primum Adrumeti caſtra ponit: deinde ibi paucos dies commoratus, noctu itinere facto, cum Petreii & Labieni copiis ſe conjungit; atque unis caſtris factis, III. millia paſ- 2
ſuum longe conſidunt. Equitatus interim eorum circum Cæſaris munitiones vagari, atque eos, qui pabulandi aut aquandi gratia extra vallum progreſſi eſſent, excipere, ita omnes adverſarios intra munitiones continere. qua re Cæſariani gra- 3
vi annona ſunt conflictati; ideo quod nondum neque ab Sicilia, neque ab Sardinia commeatus ſupportatus erat; neque per anni tempus in mari claſſes ſine periculo vagari poterant; neq; amplius millia paſſuum VI. terræ Africæ quoquo verſus tenebant, pabulique inopia premebantur. Qua neceſſitate coacti veterani milites, 4
equitesque, qui multa terra marique bella confeciſſent, & periculis inopiaque tali ſæpe eſſent conflictati, alga è littore collecta & aqua dulci elüta, & ita jumentis eſurientibus data, vitam eorum producebant.

25 Dum hæc ita fierent, rex Juba, cognitis Cæ- 1
ſaris difficultatibus, copiarumque paucitate,

non

non eſt viſum dari ſpatium convaleſcendi, augendarumq; ejus opum, itaque comparatis equitum magnis peditumque copiis, ſubſidio ſuis e-
2 greſſus è regno, ire contendit. P. Sitius interim, & rex Bogud, conjunctis ſuis copiis, cognito regis Jubæ egreſſu, propius ejus regnum copias ſuas
3 admovere: Cirtamq; oppidum ejꝰ regni opulentiſſimum adorti paucis diebus pugnando capiunt, & præterea duo oppida Getulorum; quibus quum conditionē ferrent, ut oppido excederent, idq; ſibi vacuum transderent, conditionemq; repudiaſſent, poſtea ab eis capti interfectiſque ſunt
4 omnes. inde progreſſi agros oppidaq; vexare non deſiſtunt: quibus rebus cognitis Juba, quum jam non longe à Scipione atque ejus ducibus abeſſet, capit conſilium, ſatius eſſe ſibi ſuoq; regno ſubſidio ire, quam dum alios adjuturus proficiſceretur, ipſe ſuo regno expulſus, forſitan utraque re
5 expelleretur. itaque rurſus ſe recepit, atque auxilia à Scipione etiam abduxit, ſibi ſuiſque rebus timens. elephantiſque XXX. relictis, ſuis finibus oppidiſque ſuppetias profectus eſt.

1 Cæſar, quum de ſuo interim adventu dubitatio in provincia eſſet, neque quiſquam crederet ipſum, ſed aliquem legatum cum copiis in Africam veniſſe; conſcriptis literis circum provinciam, omnes civitates facit de ſuo adventu cer- 26
2 tiores. Interim nobiles homines ex ſuis oppidis profugere, & in caſtra Cæſaris devenire, & de adverſariorum ejus acerbitate crudelitateque commemorare cœperunt. quorum lacrymis,

 que-

querelisque Cæſar commotus, quum antea con-
ſtitiſſet in ſtativis caſtris; æſtate inita, cunctis co-
piis auxiliisque accitis, bellum cum adverſariis
gerere inſtituit; litterisque celeriter in Siciliam
ad Allienum, & Rabirium Poſtumum conſcri-
ptis, & per cataſcopum miſſis, ut ſine mora, aut
ulla excuſatione hiemis ventorumque, exerci-
tus ſibi, quam celerrime transportaretur: Afri- 4
cam provinciam perire, funditusque everti à ſuis
inimicis. quod niſi celeriter ſociis foret ſubven-
tum, præter ipſam Africam terram nihil, ne te-
ctum quidem, quo ſe reciperent, ab illorum ſce-
lere inſidiisque reliquum futurum. atque ipſe in 5
tanta erat feſtinatione & exſpectatione, ut poſte-
ro die, quam miſiſſet literas nunciumque in Si-
ciliam, claſſem exercitumque morari diceret, no-
ctes dieſque oculos mentemque ad mare diſ-
poſitos directosque haberet. Nec mirum; ani- 6
madvertebat enim villas exuri, agros vaſtari, pe-
cus diripi trucidariq;, oppida caſtellaq; dirui de-
ſeriq;, principesque civitatum aut interfici, aut
in catenis teneri, liberos eorum obſidum nomi-
ne in ſervitutem abripi; Iis ſe in miſeriis ſuam- 7
que fidem implorantibus, auxilio propter copia-
rum paucitatem eſſe non poſſe. Milites interim 8
in opere exercere, caſtra munire, turres, caſtel-
la facere, molesque jacere in mare non inter-
mittere.

27 Scipio interim elephantes hoc modo condo- 1
cefacere inſtituit. II. inſtruxit acies. unam fundi-
torum contra elephantos, quæ quaſi adverſario-
rum

Digitized by Google

nium locum obtineret, & contra eorum frontem
adverſam lapillos minutos mitteret: deinde in
2 ordinem elephantos conſtituit. poſt illos autem
aciem ſuam inſtruxit; ut, quum ab adverſariis
lapides mitti cœpiſſent, & elephanti perterriti
ſe ad ſuos convertiſſent, rurſus à ſua acie lapidi-
bus miſſis eos converterent adverſum hoſtem:
3 quod ægre tardeque fiebat. rudes enim elephan-
ti multorum annorum doctrina, uſuque vetuſto
vix edocti, tamen communi periculo in aciem
producuntur.

1 Dum hæc ad Ruſpinam ab utriſque ducibus 28
adminiſtrantur, C. Virgilius Prætorius, qui Tha-
pſo oppido maritimo præerat, quum animadver-
tiſſet naves ſingulas cum exercitu Cæſaris incer-
tas locorum atque caſtrorum ſuorum vagari,
occaſionem nactus, navem, quam ibi habuit a-
ctuariam, complet militibus & ſagittariis: ei-
dem ſcaphas de navibus adiungit; ac ſingulas na-
2 ves Cæſarianas conſectari cœpit: & quum plu-
res adortus, pulſus fugatusque inde diſceſſiſſet,
nec tamen deſiſteret periclitari, forte incidit in
navem, in qua erant duo Titii Hiſpani adoleſcen-
tes, tribuni legionis V. quorum patrem Cæſar
in ſenatum legerat, & cum his T. Salienus cen-
turio legionis ejusdem, qui M. Meſſallam lega-
tum obſederat Meſſanæ, & ſeditioſiſſima ora-
tione apud eum eſt uſus: idemque & pecuniam,
& ornamenta triumphi Cæſaris retinenda & cu-
3 ſtodienda curaverat: & ob has cauſſas timebat
ſibi. hic propter conſcientiam peccatorum ſuo-

rum perſuaſit adoleſcentibus ne repugnarent, ſeſeque Virgilio transderent. itaque deducti à Virgilio ad Scipionem, cuſtodibus transditi, & poſt diem III. ſunt interfecti. Qui quum ducerentur 4
ad necem, petiiſſe dicitur major Titus à centurionibus, uti ſe priorem, quam fratrem, interficerent: idque ab eis facile impetraſſe, atque ita eſſe interfectos.

29 Turmæ interim equitum, quæ pro vallo in ſta- 1
tionibus eſſe ſolebant, ab utriſque ducibus quotidie minutis prœliis inter ſe pugnare non intermittunt: nonnunquam etiam Germani. Gal- 2
lique Labieniani cum Cæſaris equitibus, fide data, inter ſe colloquebantur. Labienus inte- 3
rim cum parte equitatus Leptim oppidum, cui præerat Saſerna cum cohortibus III. oppugnare, ac vi irrumpere, conabatur: quod à defenſoribus propter egregiam munitionem oppidi, & tormentorum multitudinem, facile & ſine periculo defendebatur. quod ubi ejus facere equi- 4
tatus ſæpius non intermittebat; & quum forte ante portam turma denſa adſtitiſſet, ſcorpione accuratius miſſo, atque eorum decurione percuſſo & * ad Decumanam defixo, reliqui perterriti, fuga ſe in caſtra recipiunt.

30 Quo facto poſteà ſunt deterriti oppidum ten- 5
tare. Scipio interim fere quotidie non longe à ſuis caſtris paſſibus CCC. inſtituere aciem, ac majore diei parte conſumpta, rurſus ſe in caſtra recipere. Quod quum ſæpius fieret, neque ex Cæ- 2
ſaris caſtris quiſquam prodiret, neque propius

ejus

Digitized by Google

ejus copias accederet; deſpecta patientia Cæſaris, exercitusque ejus, univerſis copiis productis, elephantisq; turritis XXX. ante aciem inſtructis, quam latiſſime potuit porrecta equitum peditumque multitudine, uno tempore progreſſus, haut ita longe à Cæſaris caſtris conſtitit in campo.

1 Quibus rebus cognitis Cæſar jubet milites, 31 qui extra munitiones proceſſerant, quique pabulandi, aut lignandi, aut etiam muniendi gratia vallum petierant, quæque ad eandem rem opus erant, omnes intra munitiones minuatim modeſte ſine tumultu aut terrore ſe recipere, atque in opere conſiſtere; equitibus autem, qui in ſtatione fuerant, præcipit, ut usque eo locum obtinerent, in quo paullo ante conſtitiſſent: donec ab hoſte miſſum telum ad ſe perveniret: quod ſi propius accederetur, quam honeſtiſſime ſe intra munitiones reciperent. alii
2 quoq; equitatui edicit, uti quisque ſuo loco paratus armatusque præſto eſſet. at hæc non ipſe per ſe coram, quum de vallo perſpecularetur, ſed mirabili peritus ſcientia bellandi, in prætorio ſedens, per ſpeculatores, & nuncios imperabat,
3 quæ fieri volebat. animadvertebat enim, quamquam magnis eſſent copiis adverſarii freti, tamen ſæpe à ſe fugatis, pulſis, perterritisq; & conceſſam
4 vitam, & ignota peccata. quibus rebus nunquam tanta ſuppeteret ex ipſorum inertia conſcientiaque animi, victoriæ fiducia, ut caſtra ſua adoriri
5 auderent. præterea ipſius nomen auctoritasque

magna

Digitized by Google

magna ex parte eorum exercitus minuebat au-
daciam. tum egregiæ munitiones caſtrorum, &
valli foſſarumque altitudo, & extra vallum ſti-
li cæci, mirabilem in modum conſiti, vel ſine
defenſoribus aditum adverſariis prohibebant. 6
ſcorpionum, catapultarum, ceterorumque telo-
rum, quæ ad defendendum ſolent parari, ma-
gnam copiam habebat. atque hæc propter exer-
citus ſui præſentis paucitatem & tirocinium præ-
paraverat, non hoſtium vi & metu commotus.
patientem ſe timidumq; hoſtium opinioni præ- 7
bebat. neque idcirco copias, quamquam erant
paucæ, tironumq;, non educebat in aciem, quod
victoriæ ſuorum diffideret: ſed referre arbitra-
batur cujuſmodi victoria eſſet futura. turpe e- 8
nim ſibi exiſtimabat tot rebus geſtis, tantiſque
exercitibus devictis, tot tam claris victoriis par-
tis, ab reliquis copiis adverſariorum ſuorum ex
fuga collectis, ſe cruentam adeptum exiſtimari
victoriam. itaque conſtituerat gloriam exſul- 9
tationemque eorum pati, donec ſibi veterana-
rum legionum pars aliqua in ſecundo commea-
tu occurriſſet.

32 Scipio interim paulliſper, ut ante dixi, in eo 1
loco commoratus, ut quaſi deſpexiſſe Cæſarem
videretur, paullatim reducit ſuas copias in ca-
ſtra, & concione advocata, de terrore ſuo, deſpe-
ratione que exercitus Cæſaris verba facit; & co-
hortatus ſuos, victoriam propriam ſe eis brevi 2
daturum pollicetur. Cæſar jubet milites rur-
ſus ad opus redire, & per cauſſam munitionum,

tirones

3 tirones in labore defatigare non intermittit. interim Numidæ Getulique diffugere quotidie ex
caſtris Scipionis, & partim in regnum ſe conferre, partim, quod ipſi majoreſque eorum beneficio C. Marii uſi fuiſſent, Cæſaremque ejus affinem
eſſe audiebant, in ejus caſtra perfugere catervatim non intermittunt.
4 quorum ex numero electis hominibus, illuſtriores Getulos, literis ad
ſuos cives datis, cohortatus, ut manu facta, ſe ſuoſque defenderent, & ne ſuis inimicis adverſariiſque dicto audientes eſſent, mittit.

1 Dum hæc ad Ruſpinam fiunt, legati ex Acilla 33
civitate libera, etiam undique ad Cæſarem veniunt; ſeque paratos, quæcunque imperaſſet, & li-
2 benti animo facturos pollicentur: tamen orare, & petere ab eo, ut ſibi præſidium daret, quo tutius id, & ſine periculo facere poſſent: ſe & frumentum, & quæcunque res eis ſuppeteret, com-
3 munis ſalutis gratia ſubminiſtraturos. Quibus rebus facile à Cæſare impetratis, præſidioque dato C. Meſſium ædilitia functum poteſtate Acillam jubet proficiſci. Quibus rebus cognitis Conſidius Longus, qui Adrumeti cum II. legionibus & equitibus DCC. præerat, celeriter, ibi parte præſidii relicta, cum IIX. cohortibus Acil-
4 lam ire contendit. Meſſius celerius itinere confecto prior Acilliam cum cohortibus pervenit. Conſidius interim, quum ad urbem cum copiis acceſſiſſet, & animadvertiſſet præſidium Cæſaris ibi eſſe, non auſus periculo ſuo rem facere, nulla re geſta pro multitudine hominum, rurſus A-

drume-

drumetum ſe recipit: deinde paucis poſt diebus 5
equeſtribus copiis à Labieno adductis, rurſus A-
cillanos caſtris poſitis obſidere cœpit.
34 Per id tempus C. Salluſtius Criſpus, quem paucis 1
ante diebus miſſum à Cæſare cum claſſe demon-
ſtravimus, Cercinnam pervenit. cujus adventu C. 2
Decimus quæſtorius, qui ibi cum grandi familiæ
ſuæ præſidio præerat commeatui, parvulum na-
vigium nactus conſcendit, ac ſe fugæ commen-
dat. Salluſtius interim prætor à Cercinnatibus re- 3
ceptus, magno numero frumenti invento, naves
onerarias, quarum ibi ſatis magna copia fuit,
complet, atque in caſtra ad Cæſarem mittit. *Allie-* 4
nus interim proconſul è Lilybęo in naves onera-
rias imponit legiones XII. & XIV. & equites
Gallos DCCC. funditorum ſagittariorumque
mille, ac ſecundum commeatum in Africam mit-
tit ad Cæſarem: quæ naves, ventum ſecundum
nactæ, IV. die in portum ad Ruſpinam, ubi Cæſar
caſtra habuerat, incolumes pervenerunt. Ita Cæ- 5
ſar duplici lætitia ac voluptate uno tempore au-
ctus, frumento auxiliiſq;, tandem ſuis exhilara-
tis, annonæque levata ſollicitudine, deponit le-
giones; equiteſque ex navibus egreſſos jubet ex
languore nauſeaque reficere; dimiſſos in caſtella,
munitioneſque diſponit.
35 Quibus rebus Scipio, quiq; cum eo eſſent comi- 1
tes, mirari, & requirere: C. Cæſarem, qui ultro con-
ſueſſet bellum inferre, ac laceſſere prœlio, ſubito
commutatum non ſine magno conſilio ſuſpica-
bantur. itaq; ex ejus patientia in magnum timorem
conjecti ex Getulis duos, quos arbitrabantur ſuis
rebus

rebus amiciſſimos, magnis præmiis pollicitationibusq; propoſitis pro perfugis ſpeculandi gra-
3 tia in Cæſaris caſtra mittunt. qui ſimul ad eum ſunt deducti, petierunt, ut ſibi liceret ſine pericu-
4 lo verba proloqui. Poteſtate facta, Sæpenumero, inquiunt, Imperator, complures Getuli, qui ſumus clientes C. Marii & propemodum omnes cives Romani, qui ſunt in legione IV. & VI. ad te voluimus, in tuaq; præſidia confugere, ſed cuſtodiis equitum Numidarum, quo ut ſine periculo
5 minus faceremus, impediebamur. nunc data facultate pro ſpeculatoribus miſſi à Scipione, ad te cupidiſſime venimus, ut perſpiceremus, numquę foſſæ aut inſidiæ elephantis ante caſtra portasque valli factæ eſſent; ſimulque conſilia veſtra contra easdem beſtias, comparationemq; pugnæ cogno-
6 ſceremus, atque ei renunciaremus. Qui collaudati à Cæſare, ſtipendioque donati, ad reliquos perfugas deducuntur, quorum orationem celeriter veritas comprobavit. namq; poſtero die ex legionibus iis, quas Getuli nominaverunt, milites legionarii complures à Scipione in caſtra Cæſaris perfugerunt.

1 Dum hæc ad Ruſpinam gerũtur, M. Cato, qui U- 36
ticæ præerat, delectus quotidie libertinorũ, Afrorum, ſervorũ deniq; & cujusquemodi generis hominũ, qui modo per ætatẽ arma ferre poterant, habere, atque ſub manum Scipionis in caſtra ſub-
2 mittere non intermittit. Legati interim ex oppido Tiſdra, in quo tritici modia millia CCC. comportata fuerant à negotiatoribus Italicis aratoribusq;

ad

Digitized by Google

ad Cæſarem venere; quantaque copia frumenti
apud ſe ſit, docent; ſimulque orant, ut ſibi præ-
ſidium mittat; quo facilius & frumentum, & co-
piæ ſuæ conſerventur. Quibus Cæſar in præſen- 3
tia gratias agit, præſidiumque brevi tempore ſe
miſſurum dixit; cohortatuſque ad ſuos cives ju-
bet proficiſci. P. Sitius interim cum copiis Numi- 4
diæ fines ingreſſus caſtello in montis loco muni-
to locato, in quod Juba belli gerendi gratia & fru-
mentum, & res ceteras, quæ ad bellum uſui ſolent
eſſe, comportaverat, vi expugnando, eſt potitus.
36 Cæſar, poſtquam legionibus veteranis II. equi- 1
tatu levique armatura copias ſuas ex ſecundo
commeatu auxerat, naves VI. onerarias ſtatim ju-
bet Lilybæum ad reliquum exercitum tranſpor-
tandum proficiſci: ipſe VI. Kal. Febr. circiter vi-
gilia prima imperat ſpeculatores apparitoreſque
omnes ut ſibi præſto eſſent. Itaque, omnibus 2
inſciis, neque ſuſpicantibus, vigilia tertia jubet
omnes legiones ex caſtris educi, atque ſe conſe-
qui ad oppidum Ruſpinam verſus, in quo ipſe
præſidium habuit, & quod primum ad amicitiam
ejus acceſſit. inde parvulam proclivitatem di- 3
greſſus, ſiniſtra parte campi, propter mare legio-
nes ducit. hic campus mirabili planitie patet 4
millia paſſuum XV. quem jugum ingens â mari
ortum, neque ita præaltum, velut theatri efficit
ſpeciem. in hoc jugo colles ſunt excelſi pauci: in 5
quibus ſingulæ turres ſpeculæque ſingulæ perve-
teres erant collocatæ: quarum apud ultimam
præſidium & ſtatio fuit Scipionis. Poſtquam 6
Cæſar

Digitized by Google

1 Poſtquam Cæſar ad jugum, de quo docui, ad- 38
ſcendit; atque in unumquemque collem turres
2 caſtellaque facere cœpit; atque ea minus ſemi-
hora effecit; & poſtquam non ita longe ab ulti-
mo colle, turrique fuit, quæ proxima fuit caſtris
adverſariorum, in qua docui eſſe præſidium, ſta-
tionemque Numidarum; pauliſper commora-
tus, perſpectaque natura loci, equitatu in ſtatio-
3 ne diſpoſito, legionibus opus attribuit; bra-
chiumque medio jugo ab eo loco, ad quem per-
venerat, usque ad eum, unde egreſſus erat, jubet
4 dirigi ac muniri. quod poſtquam Scipio Labie-
nusque animadverterunt, equitatu omni ex ca-
ſtris educto, acieq; equeſtri inſtructa, à ſuis mu-
nitionibus circiter paſſus ∞ progrediuntur, pe-
deſtremq; copiam in ſecunda acie minus paſſus
CD. à caſtris ſuis conſtituunt.

1 Cæſar in opere milites adhortari, neq; adver- 39
ſariorum copiis moveri. jam quum non amplius
2 paſſuum MD. inter hoſtium aciem ſuasque mu-
nitiones eſſe animadvertiſſet; intellexiſſetque
ad impediendos milites ſuos; & ab opere depel-
lendos, hoſtem propius accedere; neceſſeque ha-
beret legiones à munitionibus deducere; impe-
rat turmæ Hiſpanorum, ut ad proximum collem
propere accurrerent, præſidiumque inde detur-
3 barent, locumque caperent; eodemque jubet le-
vis armaturæ paucos conſequi ſubſidio. qui miſſi
celeriter, Numidas adorti partim vivos capiunt,
4 nonnullos equites fugientes convulneraverunt,
locoque ſunt potiti. Poſtquam id Labienus ani-

 mad-

Digitized by Google

madvertit, quo celerius iis auxilium ferret, ex a-
cie inſtructa equitatus ſui prope totum dextrum
cornu avertit, atque ſuis fugientibus ſuppetias
ire contendit. quod ubi Cæſar conſpexit, Labie- 5
num ab ſuis copiis longius abſceſſiſſe; equitatus
ſui alam ſiniſtram ad intercludendos hoſtes im-
miſit.

40 Erat in eo campo, ubi ea res gerebatur, villa 1
permagna IV. turribus exſtructa, quæ Labieni
proſpectum impediebat, ne poſſet animadvertere
ab equitatu Cæſaris ſe intercludi. itaque non 2
prius vidit turmas Julianas, quam ſuos cædi à
tergo ſenſit. ex qua re ſubito in terrorem conver-
ſo equitatu Numidarum, recta in caſtra fugere
contendit. Galli Germanique, qui reſtiterant, 3
ex ſuperiore loco & poſt tergum circumventi,
fortiterq; reſiſtentes conciduntur univerſi. Quod 4
ubi legiones Scipionis, quæ pro caſtris erant in-
ſtructæ, animadverterunt; metu ac terrore obcæ-
catæ, omnibus portis in ſua caſtra fugere cœpe-
runt. Poſtea Scipione ejusque copiis campo col- 5
libusque exturbatis, atque in caſtra compulſis,
quum receptui Cæſar cani juſſiſſet, equitatumq;
omnem intra ſuas munitiones recepiſſet, campo
purgato, animadvertit mirifica corpora Gallo-
rum Germanorumque, qui partim ejus auctori-
tatem erant ex Gallia ſecuti, partim pretio pol-
licitationibusq; adducti ad eum ſe contulerant:
nonnulli qui ex Curionis prœlio capti conſerva-
tique parem gratiam in fide partienda præſtare
voluerant. horum corpora mirifica ſpecie am- 6
plitu-

Digitized by Google

plitudineque cæſa toto campo, ac proſtrata diverſe jacebant.

1 His rebus geſtis, poſtero die Cæſar ex omnibus præſidiis cohortes deducit, atq; omnes ſuas copias in campo inſtruxit. Scipio, ſuis male acceptis, occiſis vulneratisque, intra ſuas conti- 41
2 nere ſe munitiones cœpit. Cæſar inſtructa acie ſecundum infimas jugi radices propius munitiones leniter acceſſit. jamque minus ∞ paſſuum ab oppido Uzita, quod Scipio tenebat, aberant legiones Julianæ; quumScipio veritus, ne oppidum amitteret, unde aquari, reliquisque rebus ſublevari ejus exercitus conſueverat, eductis omnibus copiis, quadruplici acie inſtructa, ex inſtituto ſuo, prima equeſtri turmatim directa, elephantisque turritis interpoſitis, armatisque ſup-
3 petias ire contendit. Quod ubi Cæſar animadvertit: arbitratus Scipionem ad dimicandum paratum ad ſe certo animo venire, in eo loco, quo paullo ante commemoravi, ante oppidū conſtitit, ſuamque aciem mediam eo oppido texit. dextrum ſiniſtrumque cornu, ubi elephanti erant, in conſpectu patenti adverſariorum conſtituit.

1 Quum jam prope Solis occaſum Cæſar exſpectaviſſet, neque ex eo loco, quo conſtiterat, Scipionem progredi propius ſe animadvertiſſet, locoq; magis ſe defendere, ſi res coëgiſſet, quam in campo cominus conſiſtere audere; non eſt viſa ratio propius accedendi eo die ad oppidum; 42
2 quoniam ibi præſidium grande Numidarum eſſe cognoverat, hoſtesque mediam aciem ſuam

 oppi-

oppido texiſſe; ſibique difficile factu eſſe intelle- 3
xit, ſimul & oppidum uno tempore oppugnare,
& in acie in cornu dextro, & ſiniſtro, ex iniquio-
re loco, pugnare, præſertim quum milites à ma- 4
ne diei jejuni ſub armis ſtetiſſent defatigati. ita-
que reductis ſuis copiis in caſtra, poſtero die
propius eorum aciem inſtituit exporrigere mu-
nitiones.

43 Interim Conſidius, qui Acillam, & IIX. cohor- 1
tes ſtipendiarias Numidis Getulisque obſidebat,
ubi C. Meſſius cohortibus præerat, diu multum-
que expertus, magnisque operibus ſæpe admo-
tis, & iis ab oppidanis incenſis, quum proficeret
nihil, ſubito nuncio de equeſtri prœlio allato
commotus, frumento; cujus in caſtris copiam
habuerat, incenſo, vino, oleo, ceterisque rebus,
quæ ad victum parari ſolent, corruptis, Acillam,
quam obſidebat, deſeruit; atque itinere per re-
gnum Jubæ facto, copias cum Scipione partitus
Adrumetum ſe recipit.

44 Interea ex ſecundo commeatu, quem à Sici- 1
lia miſerat Allienus, navis una, in qua fuerat Q.
Cominius, & L. Ticida eques Romanus, ab re-
ſidua claſſe quum erraviſſet, delataque eſſet ven-
to ad Thapſum, a Virgilio ſcaphis naviculisque
actuariis excepta eſt, & ad Scipionem deducta.
Item altera navis triremis ex eadem claſſe erra- 2
bunda, ac tempeſtate ad Ægimurum delata, à
claſſe Vari & M. Octavii eſt capta; in qua mili-
tes veterani cum uno centurione, & nonnulli ti-
rones fuerunt: quos Varus aſſervatos ſine contu-
melia

Digitized by Google

3 melia deducendos curavit ad Scipionem. qui,
poſtquam ad eum pervenerunt, & ante ſugge-
ſtum ejus conſtiterunt, Non veſtra, inquit, ſponte
vos, certo ſcio, ſed illius ſcelerati veſtri impera-
toris impulſu & imperio coactos, cives & opti-
4 mum quemque nefarie conſectari. quos quo-
niam fortuna in noſtram detulit poteſtatem, ſi
id, quod facere debetis, Rempublicam cum opti-
mo quoque defenditis, certum eſt vobis vitam
& pecuniam donare: quapropter, quid ſentiatis,
proloquimini.

1 Hac habita oratione, Scipio, quum exiſtimaſ- 45
ſet pro ſuo beneficio ſine dubio ab iis gratias ſibi
2 actum iri, poteſtatem iis dicendi fecit. Ex eis
Centurio legionis XIV. Pro tuo, inquit, ſummo
beneficio, Scipio, tibi gratias ago (non enim im-
peratorem te appello,) quod mihi vitam incolu-
mitatemque belli jure capto polliceris: & for-
ſan iſto uterer beneficio, ſi non ei ſummum ſce-
3 lus adjungeretur. Egone contra Cæſarem impe-
ratorem meum, apud quem ordinem duxi, e-
juſque exercitum, pro cujus dignitate victoria-
que amplius XXXVI. añis depugnavi, adverſus
armatusque conſiſtam? Neq; ego iſtud facturus
ſum, & te magnopere, ut de negotio deſiſtas, ad-
4 hortor. contra cujus enim copias contendas, ſi
minus antea expertus es, licet nunc cognoſcas.
elige ex tuis cohortem unam, quam putas eſſe
firmiſſimam, & conſtitue contra me. ego autem
ex meis commilitonibus, quos nunc in tua tenes
poteſtate, non amplius X. ſumam. tunc ex

Digitized by Google

virtute noſtra intelliges, quid ex tuis copiis ſpe-
rare debeas.

46 Poſtquam hæc centurio præſenti animo ad- 1
verſus opinionem ejus eſt locutus; ira percitus
Scipio, atque animi dolore incenſus annuit cen-
turionibus, quid fieri vellet: atque ante pedes
centurionem interfecit, reliquosque veteranos
à tironibus jubet ſecerni. Adducite, inquit, iſtos 2
nefario ſcelere contaminatos, & cæde civium
ſaginatos. ſic extra vallum deducti ſunt, & cru-
ciabiliter interfecti. Tirones autem jubet in- 3
ter legiones diſpertiri, & Cominium cum Ti-
cida in conſpectum ſuum prohibet adduci. Qua 4
ex re Cæſar commotus, eos, quos in ſtationi-
bus cum longis navibus apud Thapſum cuſtodię
cauſſa in ſalo eſſe juſſerat, ut ſuis onerariis lon-
giſque navibus præſidio eſſent; ob negligentiam
ignominiæ cauſſa dimittendos ab exercitu, gra-
viſſimumq; in eos edictum proponendũ curavit.

47 Per id tempus fere Cæſaris exercitui res acci- 1
dit incredibilis auditu. namque, Vigiliarum
ſigno confecto, circiter vigilia ſecunda noctis,
nimbus cum ſaxea grandine ſubito eſt exortus
ingens. Ad hoc autem incommodum acceſſe- 2
rat, quod Cæſar non, more ſuperiorum impe-
ratorum in hibernis exercitum continebat, ſed
in tertio quartoque die procedendo, propius-
que hoſtem accedendo, caſtra communiebat;
opereque faciendo, milites ſe circumſpiciendi
non habebant facultatem. Præterea ita ex Sici- 3
lia exercitum transportaverat, ut præter ipſum

Digitized by Google

militem & arma, neque vas, neque mancipium,
neque ullam rem, quæ uſu militi eſſe conſvevit, in
4 naves imponi pateretur. in Africam autem non
modo ſibi quidquam non acquiſierant aut para-
verant; ſed etiam propter annonæ caritatem, an-
5 te parata conſumpſerant. Quibus rebus attenua-
ti, oppido perquam pauci ſub pellibus acquie-
ſcebant. reliqui ex veſtimentis tentoriolis factis,
atque arundinibus ſcopisque contextis, per-
6 manebant. itaque, ſubito imbre grandineque
conſecuta, gravati pondere, tenebris, aquaque
omnes ſubruti disjectique, nocte intempeſta,
ignibus exſtinctis, rebusque ad victum pertinen-
tibus omnibus corruptis, per caſtra paſſim vaga-
bantur, ſcutisque capita contegebant. Eadem
nocte V. legionis pilorum cacumina ſua ſponte
arſerunt.

1 Rex interim Juba de equeſtri prœlio Scipio- 48
nis certior factus, evocatusque ab eodem lite-
ris, præfecto Sabura cum parte exercitus con-
tra Sitium relicto, ut, quum ipſe aliquid auctori-
tatis haberet, exercitus Scipionis à terrore Cæ-
ſaris liberaretur, cum III. legionibus, equitibus-
que frenatis DCCC. Numidis ſine frenis, pedi-
tibusque ejus armaturæ grandi numero, ele-
phantisque XXX. egreſſus è regno ad Scipionem
2 eſt profectus. Poſtquam ad eum pervenit, caſtris
regiis ſeorſum poſitis, cum eis copiis, quas
commemoravi, haut ita longe à Scipione con-
3 ſedit. Erat in caſtris Cæſaris ſuperiori tempo-
re magnus terror, & exſpectatione copiarum

regiarum, exercitus ejus magis ſuſpenſiore ani-
mo ante adventum Jubæ commovebatur. Poſt- 4
quam vero caſtra caſtris contulit, deſpectis ejus
copiis, omnem terrorem deponit. ita, quam an-
tea abſens habuerat auctoritatem, eam omnem
præſens dimiſerat. quo facto facile fuit intelle- 5
ctu Scipioni additum animum fiduciamque re-
gis adventu. nam poſtero die univerſas ſuas re- 6
giſque copias cum elephantis LX. perductas in
aciem, quam ſpecioſiſſime potuit, inſtruxit; ac
paullo longius progreſſus à ſuis munitionibus,
haut ita diu commoratus, ſe recepit in caſtra.

49 Cæſar poſtquam animadvertit Scipioni auxi- 1
lia fere, quæ exſpectaſſet, omnia conveniſſe, ne-
que moram pugnandi ullam fore, per jugum
ſummum cum copiis progredi cœpit, & brachia
protinus ducere, & caſtella munire, propiuſque
Scipionem capiendo loca excelſa occupare con-
tendit. Adverſarii magnitudine copiarum con- 2
fiſi proximum collem occupaverunt, atque ita
longius ſibi progrediendi eripuerunt faculta-
tem. ejuſdem collis occupandi gratia Labienus 3
conſilium ceperat; &, quo propriore loco fuerat,
eo celerius occurrerat.

50 Erat convallis ſatis magna latitudine, altitu- 1
dine prærupta, crebris locis ſpeluncæ in modum
ſubrutis: quæ erant transgrediendæ Cæſari an-
te, quam ad eum collem, quem capere volebat,
perveniretur: ultraque eam convallem olivetum
vetus crebris arboribus condenſum. Hic quum 2

Labie-

Labienus animadvertiſſet, Cæſarem, ſi vellet
eum locum occupare, prius neceſſe eſſe conval-
lem olivetumque transgredi, eorum locorum
peritus inſidiis cum parte equitatus, leviq; ar-
3 matura conſedit: & præterea poſt montem col-
leſq;, equites in occulto collocaverat; ut quum
ipſe ex improviſo legionarios adortus eſſet, ex
colle ſe equitatus oſtenderet, & re duplici pertur-
batus Cæſar, ejusque exercitus, neque retro re-
grediundi neq; ultra procedendi oblata faculta-
4 te, circumventus concideretur. Cæſar, equita-
tu ante præmiſſo, inſcius inſidiarum, quum ad
eum locum veniſſet, abuſi, ſive obliti præcepto-
rum Labieni, ſive veriti, ne in foſſa ab equitibus
opprimerentur, rari ac ſinguli de rupe prodire,
5 & ſumma petere collis. Quos Cæſaris equites
conſecuti partim interfecerunt, partim vivorum
6 ſunt potiti. deinde protinus collem petere con-
tenderunt, atque eum, decuſſo Labieni præſidio,
celeriter occupaverunt. Labienus cum parte
equitum vix fuga ſibi peperit ſalutem.

1 Hac re per equites geſta, Cæſar legionibus o- 51
pera diſtribuit, atque in eo colle, quo erat poti-
2 tus, caſtra munivit. deinde ab ſuis maximis ca-
ſtris per medium campum, è regione oppidi Uzi-
tæ, quod inter ſua caſtra, & Scipionis, in planitie
poſitum erat, tenebaturque à Scipione, duo bra-
chia inſtituit duci, & ita erigere, ut ad angulum
3 dextrum, ſiniſtrumq; ejus oppidi convenirent. id
hac ratione opus inſtruebat, ut, quum propius
oppidum copias admoviſſet, oppugnareque cœ-

Digitized by Google

piſſet, tecta latera ſuis munitionibus haberét, ne ab equitatus multitudine circumventus ab oppugnatione deterreretur. Præterea, quo facilius 4
colloquia fieri poſſent, & ſi qui perfugere vellent, id quod antea ſæpe accidebat magno cum eorum periculo, tum facile & ſine periculo fieret. 5
voluit etiam experiri, quum propius hoſten acceſſiſſet, haberetne in animo dimicare. Accedebat etiam ad reliquas cauſſas, quod is locus depreſſus erat, puteiq; ibi nonnulli fieri poterant. 6
Aquatione enim longa & anguſta utebatur.
Dum hæc opera, quæ ante dixi, fiebant à legioni- 7
bus, interim pars acie ante opus inſtructa ſub hoſte ſtabat. Equites barbari levisque armaturæ, 8
prœliis minutis cominus dimicabant.

52 Cæſar ab eo opere quum jam ſub veſperum co- 1
pias in caſtra reduceret; magno incurſu, cum omni equitatu levique armatura, Juba, Scipio, Labienus in legionarios impetum fecerunt. E- 2
quites Cæſariani vi univerſæ ſubitæque hoſtium multitudinis pulſi parumper ceſſerunt. quæ res aliter adverſariis cecidit. namque Cæſar ex me- 3
dio itinere copiis reductis, equitibus ſuis auxilium tulit. Equites autem adventu legionum animo addito, converſis equis in Numidas cupide inſequentes diſperſosq; impetum fecerunt, atque eos convulneratos usque in caſtra regia repulerunt, multoſque ex iis interfecerunt. quod 4
ni in noctem prœlium eſſet conjectum, pulviſque vento flatus omnium proſpectui offeciſſet; Juba cum Labieno capti in poteſtatem Cæſaris venis-

veniſſent; equitatuſque cum levi armatura fun-
5 ditus ad internecionem deletus eſſet. Interim in-
credibiliter ex legionibus IV. & VI. Scipionis mi-
lites diffugere, partim in caſtra Cæſaris, partim
6 in quas quisq; poterat regiones pervenire. item-
que equites Curiani, diffiſi Scipioni ejusq; copiis,
complures ſe eodem conferebant.

1 Dum hæc circum Uzitam ab utrisque ducibus 53
adminiſtrantur, legiones duæ, IX. & X. ex Sici-
lia navibus onerariis profectæ, quum jam non
longe à portu Ruſpinæ abeſſent, conſpicatæ na-
ves Cæſarianas, quæ in ſtatione apud Thapſum
ſtabant, veriti, ne in adverſariorum, ut inſidian-
di gratia ibi commorantium, claſſem inciderent,
imprudentes vela in altum dederunt; ac diu mul-
tumque jactati tandem multis poſt diebus ſiti
inopiaque confecti ad Cæſarem pervenerunt.

1 Quibus legionibus expoſitis, memor in Italia 54
priſtinæ licentiæ militaris ac rapinarum certo-
rum hominum, parvulam modo cauſſulam na-
ctus Cæſar, quod C. Avienus Tribunus mil. X.
2 legionis navem commeatu, familia ſua, atque
jumentis occupaviſſet, neque militem unum ab
Sicilia ſuſtuliſſet; poſtero die de ſuggeſtu, convo-
catis omnium legionum tribunis centurionibuſ-
que: Maxime vellem, inquit, homines ſuæ petu-
lantiæ, nimiæque libertatis, aliquando finem fe-
ciſſent, meæque lenitatis, modeſtiæ, patientiæq;
3 rationem habuiſſent. ſed quoniam ipſi ſibi ne-
que modum neque terminum conſtituunt, quo
cete-

Digitized by Google

ceteri diſſimiliter ſe gerant; egomet ipſe docu-
mentum more militari conſtituam. C. Avie- 4
ne, quod in Italia milites populi Rom. contra
remp. inſtigaſti: rapinasque per municipia feci-
ſti: quodque mihi reique pub. inutilis fuiſti: &
pro militibus tuam familiam jumentaque in na-
ves impoſuiſti: itaque opera militibus tempore
neceſſario reſp. caret: ob eas res ignominiæ
cauſſa, ab exercitu meo te removeo: hodieque
ex Africa abeſſe, &, quantum potes, proficiſci
jubeo. Idemque te, Fontei; quod tribunus
mil. ſeditioſus, malusque civis fuiſti, ab exercitu 5
dimitto. T. Saliene, M. Tiro, C. Cluſiane, quum
ordines in meo exercitu beneficio, non virtute
conſecuti ita vos geſſeritis, ut neque bello fortes,
neque pace boni aut utiles fueritis, & magis in
ſeditione concitandi milites adverſus veſtrum
imperatorem, quam pudoris, modeſtiæque fue-
ritis ſtudioſiores; indignos vos eſſe arbitror, qui
in meo exercitu ordines ducatis; miſſosque fa-
cio, &, quantum poteſt, abeſſe ex Africa jubeo.
Itaque transdidit eos centurionibus; & ſingulos 6
non amplius ſingulis additis ſervis in navi im-
ponendos ſeparatim curavit.

55 Getuli interim perfugæ, quos cum literis
mandatisque à Cæſare miſſos ſupra docuimus,
ad ſuos cives perveniunt: quorum auctoritate
facile adducti, Cæſarisque nomine perſuaſi, à
rege Juba deſciſcunt, celeriterque cuncti arma
capiunt; contraque regem facere non dubitant.
Quibus rebus cognitis Juba diſtentus triplici bel-
lo,

lo, neceſſitate coactus, de ſuis copiis, quas contra Cæſarem adduxerat, VI. cohortes in fines regni ſui mittit. quæ eſſent præſidio contra Getulos.

1 Cæſar brachiis perfectis, promotiſque eo us- 56
que, ut telum ex oppido adjici non poſſet, caſtra
2 munit: baliſtis ſcorpionibusque crebris ante
frontem caſtrorum, contraq; oppidum colloca-
tis, defenſores muri deterrere non intermittit:
eoque legiones ex ſuperioribus caſtris deducit.
3 Qua facultate oblata, illuſtriores notiſſimique,
conſpectum amicorum propinquorumque effla-
gitabant, atque inter ſe colloquebantur. quæ res
quid utilitatis haberet, Cæſarem non fallebat.
4 namque Getuli ex equitatu regio nobiliores, e-
quitumque præfecti, quorum patres cum Mario
ante meruerant, ejuſq; beneficio agris finibus-
que donati, poſt Sullæ victoriam ſub Hiempſalis 5
regis erant poteſtate dati, occaſione capta, nocte
jam luminibus accenſis, cum equis calonibusq;
ſuis circiter ∞ perfugiunt in Cæſaris caſtra, quæ
erant in campo proxime Uzitæ locata.

1 Quod poſtquam Scipio, quique cum eo erant, 57
cognoverunt, quum commoti ex tali incommo-
do eſſent, fere per id tempus M. Aquinium cum
2 C. Saſerna colloquentem viderunt. Scipio mit-
tit ad Aquinium, nil attinere eum cum adverſa-
riis colloqui. quum nihilo minus ejus ſermonem
nuncius ad ſe referret, reſtaretque, ut reliqua,
quæ vellet, perageret. viator poſtea ab Juba ad
eum eſt miſſus, qui diceret, audiente Saſerna,

Vetat

Digitized by Google

Vetat te rex colloqui. Quo nuncio perterritus 3
diſceſſit; & dicto audiens fuit regi. Uſu veniſſe
hoc civi Romano miror, & ei, qui à populo R. ho-
nores accepiſſet, incolumi patria, fortuniſque o-
mnibus, Jubæ barbaro potius obedientem fuiſſe,
quam aut Scipionis obtemperaſſe nuncio, aut,
cæſis ejuſdem partis civibus, incolumem rever-
ti malle. Atque etiam ſuperbius Jubæ factum, 4
non in M. Aquinium hominem novum, parvum-
que Senatorem, ſed in Scipionem hominem illa
familia, dignitate, honoribusq; præſtantem. nam 5
quum Scipio ſagulo purpureo ante regis adven-
tum uti ſolitus eſſet, dicitur Juba cum eo egiſſe,
non oportere illum eodem uti veſtitu, atque
ipſe uteretur. itaque factum eſt, ut Scipio ad al- 6
bum ſeſe veſtitum transferret, & Jubæ homini ſu-
perbiſſimo inertiſſimoque obtemperaret.

58 Poſtero die univerſas omnium copias de caſtris 1
omnibus deducunt; & ſupercilium quoddā ex-
celſum nacti non longe à Cæſaris caſtris aciem
conſtituunt; atque ibi conſiſtunt. Cæſar item 2
producit copias, celeriterque iis inſtructis, ante
ſuas munitiones, quæ erant in campo, conſi-
ſtit; ſine dubio exiſtimans, ultro adverſarios,
quum tam magnis copiis auxiliiſque regis eſſent
præditi, promptiusque proſiluiſſent, ante ſe con-
curſuros, propiusque acceſſuros, equo circum- 3
vectus, legioneſque cohortatus, ſigno dato, ac-
ceſſum hoſtium aucupabatur. ipſe enim à ſuis
munitionibus longius non ſine ratione non pro-
cedebat; quod in oppido Uzitæ, quod Scipio te-
nebat,

Digitized by Google

4 nebat, hoſtium erant cohortes armatæ. Eidem autem oppido ad dextrum latus ejus cornu erat oppoſitum. verebaturque, ne, ſi prætergreſſus eſſet, ex oppido eruptione facta, ab latere eum
5 adorti conciderent. præterea hæc quoque eum cauſſa tardavit, quod erat locus quidam perimpeditus ante aciem Scipionis, quem ſuis impedimento ad ultro occurrendum fore exiſtimabat.
1 Non arbitror eſſe prætermittendum, quemadmodum exercitus utriusq; fuerunt in aciem in- 59
2 ſtructi. Scipio hoc modo aciem direxit. Collocabat in fronte ſuas & Jubæ legiones; poſtea autem Numidas in ſubſidiaria acie ita extenuatos, & in longitudinem directos, ut procul ſimplex eſſe acies media à legionariis militibꝰ videretur;
3 in cornibꝰ autem duplex eſſe exiſtimabatur. Elephantos dextro, ſiniſtroque cornu collocaverat, æqualibus inter eos intervallis interjectis. poſt autem elephantos, armaturas leves, Numidas-
4 que ſubſtituerat auxiliares. Equitatum frenatum univerſum in ſuo dextro cornu diſpoſuerat: ſiniſtrum enim cornu oppido Uzita claudebatur, neque erat ſpatium equitatus explicandi. propterea Numidas, levisque armaturæ infinitam multitudinem ad dextram partem ſuæ aciei oppoſuerat. fere interjecto non minus ∞ paſſuum ſpatio, & ad collis radices magis appulerat, longiusque ab adverſariorum ſuisque copiis promoverat: id hoc conſilio, ut, cum acies II. inter ſe concurriſſent initio certaminis, paullo longius ejus equita-

equitatûs circumvectus ex improviſo clauderet multitudine ſua exercitum Cæſaris atque perturbatum jaculis configeret. Hæc fuit ratio Scipionis ea die prœliandi.

60 Cæſaris autem acies hoc modo fuit collocata,[1] ut ab ſiniſtro ejus cornu ordiar, & ad dextrum perveniam. Habuit in ſiniſtro cornu legionem[2] IX. VII: in dextro cornu XXX. XXIX. XIII. XIV. XXVIII. XXVI. in media acie: ipſum autem dextrum cornu, ſecundam aciem fere, in earum legionum parte cohortium collocaverat. Præterea ex tironum legionibus paucas adjecerat. Tertiam autem aciem in ſiniſtrum ſuum[3] cornu contulerat, & usque ad aciei ſuæ mediam legionem porrexerat, & ita collocaverat, ut ſiniſtrum ſuum cornu triplex eſſet. id eo conſilio fecerat,[4] quod ſuum dextrum latus munitionibus adjuvabat; ſiniſtrum autem ut equitatus hoſtiū multitudini reſiſtere poſſet laborabat, eodemq; ſuum omnem contulerat equitatum: &, quod ei[5] parum confidebat, præſidio his equitibus legionem V. præmiſerat; levemque armaturam inter equites interpoſuerat. Sagittarios varie paſſimque, locis certis, maximeque in cornibus collocaverat.

61 Sic utrorumque exercitus inſtructi non plus paſſuum CCC. interjecto ſpatio, quod forte ante id tempus acciderat numquam, quin dimicaretur, à mane, usque ad horam X. diei, perſtiterunt. Jamque Cæſar dum exercitum reducere intra munitiones ſuas cœpiſſet; ſubito univerſus equi-

Digitized by Google

tatus ulterior Numidarum Getulorumque ſine frenis ad dextram partem ſe movere, propiusq; Cæſaris caſtra, quæ erant in colle, ſe conferre cœpit. frenatus autem Labieni eques in loco per-
3 manere, legionesque diſtinere. quum ſubito pars equitatus Cæſaris cum levi armatura contra Getulos injuſſu ac temere longius progreſſi,
4 paludemque transgreſſi multitudinem hoſtium ſuſtinere pauci non potuerunt. levique armatura deſerti, ac pulſi, convulneratique, uno equite amiſſo, multis equis ſauciis, levis armaturæ
5 XXVI. occiſis, ad ſuos refugerunt. Quo ſecundo equeſtri prœlio facto Scipio lætus in caſtra nocte copias reduxit. (quod) proprium gaudi-
6 um bellantibus fortuna tribuere non decrevit; namque poſtero die Cæſar cum parte equitatus ſui Leptim, frumenti gratia, miſit. in itinere prædatores equites Numidas Getulosque ex improviſo adorti circiter centum partim occiderunt;
7 partim vivorum potiti ſunt. Cæſar interim quotidie legiones in campum deducere, atque opus facere; vallumque & foſſam per medium campum deducere, adverſariorumq; excurſionibus
8 iter officere non intermittit. Scipio item munitiones contra facere, & ne jugo à Cæſare excluderetur, appropenare. Ita duces utraque & in operibus occupati erant, & nihilo minus equeſtribus prœliis inter ſe quotidie dimicabant.

1 Interim Varus claſſem, quam antea Uticæ hiemis gratia ſubduxerat, cognito legionis VII. & IIX. ex Sicilia adventu, celeriter deducit; ibi- 62

 que

que Getulis remigibus epibatiſque complet; in-
ſidiandique gratia progreſſus Adrumetum cum
LV. navibus pervenit. Cujus adventus inſcius
Cæſar L. Ciſpium cum claſſe XXVII. navium
Thapſum verſus in ſtationem, præſidii gratia
commeatus ſui, mittit: itemque Q. Aquilam cum
XIII. navibꝰ longis Adrumetum eadem de cau-
ſa præmittit. Ciſpius, quo erat miſſus, celeriter 3
pervenit. Aquila tempeſtate jactatus, promonto-
rium ſuperare non potuit, atque angulum quen-
dam tutum à tempeſtate nactus claſſe ſe lon-
gius à proſpectu removit, reliqua claſſis in ſa- 4
lo ad Leptim, egreſſis remigibus, paſſimque in
litore vagantibus, partim in oppido victus ſui
mercandi gratia progreſſis, vacua à defenſori-
bus ſtabat. Quibus rebus Varus ex perfugis 5
cognitis, occaſionem nactus vigilia ſecunda A-
drumento ex Cothone egreſſus, primo mane Le-
ptim universa claſſe vectus naves onerarias,
quæ longius à portu in ſalo ſtabant, incendit, &
penteres duas, vacuas à defenſoribus nullo re-
pugnante cepit.

63 Cæſar interim celeriter per nuncios in caſtris, 1
quum opera circuiret, certior factus, quæ aberant
à portu millia paſſuum VI. equo admiſſo, omiſſis
omnibus rebus, celeriter pervenit Leptim: ibiq; 2
moratus, omnes ut ſe naves conſequerentur, pri-
mum ipſe navigiolum parvum conſcendit; in
curſu Aquilam multitudine navigiorum perter-
ritum, atq; trepidantem nactus, hoſtium claſſem
ſequi cœpit. Interim Varus celeritate Cæſaris ad- 3

dacia-

Digitized by Google

daciaq; motus cum univerſa claſſe,converſis na-
4 vibus, Adrumentū verſus fugere contendit. Quē Cæſar in millibus paſſuū IV. conſecutus,recuperata quinqueremi cum omnibus ſuis epibatis,atque etiam hoſtium cuſtodibus CXXX. in ea nave captis,triremem hoſtium proximam, quæ in repugnando erat commorata,onuſtam remigum
5 epibatarumq; cœpit. reliquæ naves hoſtium promontorium ſuperarunt,atque Adrumetum in
6 Cothonem ſe univerſæ contulerunt. Cæſar eodem vento promontorium ſuperare non potuit, atque in ſalo in anchoris ea nocte commoratus prima luce Adrumetum accedit; ibique navibus onerariis,quæ erant extra Cothonem, incenſis, omnibusq; reliquis aliis aut ſubductis, aut in Cothonē compulſis, paulliſper commoratus, ſi forte vellent claſſe dimicare,rurſus ſe recipit in caſtra.

1 In ea nave captus eſt P. Veſtrius eques Roma- 64
nus,& P. Ligarius Afranianus; quem Cæſar in Hiſpania cum reliquis dimiſerat; & poſtea ſe ad Pompejum contulerat; inde ex prœlio effugerat,in Africamque ad Varum venerat. Quem ob perjurium perfidiamque Cæſar juſſit necari.
2 P. Veſtrio autem, quod ejus frater Romæ pecuniam imperatam numeraverat, & quod ipſe ſuam cauſſam Cæſari probaverat, ſe Naſidii claſſe captum, quum ad necem duceretur, beneficio Vari eſſe ſervatum, poſtea facultatem ſibi nul-
3 lam datam tranſeundi, ignovit. 65

Eſt in Africa conſuetudo incolarū, ut in agris, & in omnibus fere villis ſub terra ſpecus, con-

 den-

dendi frumenti gratia, clam habeant; atque id
propter bella maxime, hoſtiumque ſubitum ad-
ventum præparent. Qua de re Cæſar certior per 3
indicem factus, tertia vigilia legiones II. cum e-
quitatu mittit a caſtris ſuis millia paſſuum X. at-
que inde magno numero frumenti onuſtos rece-
pit in caſtris. Quibus rebus cognitis Labienus 4
progreſſus à ſuis caſtra millia paſſuum VII. per
jugum & collem per quem Cæſar pridie iter fe-
cerat, ibi caſtra duarum legionum facit atque
ibi ipſe quotidie exiſtimans Cæſarem eadem ſæpe
frumentandi gratia commeaturum, cum magno
equitatu levique armatura inſidiaturus locis i-
doneis conſedit.

66 Cæſar interim de inſidiis Labieni ex perfugis 1
certior factus, paucos dies ibi commoratus, dum
hoſtes quotidiano inſtituto, ſæpe idem faciendo
in negligentiam adducerentur, ſubito mane im-
perat porta Decumana legiones ſe IIX. veteranas
cum parte equitatus ſequi: atq;, equitibus præ- 2
miſſis, neq; opinantes inſidiatores, ſubito in con-
vallibus latentes levi armatura concidit circiter
D. reliquos in fugam turpiſſimam conjecit. In- 3
terim Labienus cum univerſo equitatu fugienti-
bus ſuis ſuppetias occurrit. cujus vim multitu-
dinis quum equites pauci Cæſariani jam ſuſtine-
re non poſſent, Cæſar inſtructas legiones hoſtium
copiis oſtendit. Quo facto perterrito Labieno, 4
ac retardato, ſuos equites recepit incolumes. Po-
ſtero die Juba Numidas eos, qui loco amiſſo fuga
ſe receperant in caſtra, in cruce omnes ſuffixit.

Cæſar

Digitized by Google

1 Cæſar interim, quoniam frumenti inopia pre- 67
mebatur, copias omnes in caſtra conducit; atque
præſidio Lepti, Ruſpinæ, Acillæ relicto, Ciſpio,
Aquilæq; claſſe transdita, ut alter Adrumetum,
alter Thapſum mari obſiderent, ipſe caſtris in-
cenſis, IV. noctis vigilia, acie inſtructa, impedi-
mentis in ſiniſtra parte collocatis, ex eo loco
proficiſcitur, & pervenit ad oppidum Agar, quod
à Getulis ſæpe antea oppugnatum, ſummaque
2 vi per ipſos oppidanos erat defenſum. ibi in cam-
po caſtris unis poſitis, ipſe frumentatum circum
villas cum parte exercitus profectus, magno in-
vento hordei, olei, vini, fici numero, pauco triti-
3 ci, atque recreato exercitu, rediit in caſtra. Sci-
pio interim, cognito Cæſaris diſceſſu, cum uni-
verſis copiis per jugum Cæſarem ſubſequi cœ-
pit; atque ab ejus caſtris millia paſſuum VI. lon-
ge trinis caſtris diſpartitis copiis, conſedit.

1 Oppidum erat Zerta, quod aberat à Scipione 68
millia paſſuum X. ad ejus regionem, & partem
caſtrorum collocatum, à Cæſare autem diverſum
ac remotum, quod erat ab eo longe millia paſ-
ſuum XIIX. huc Scipio legiones II. frumentandi
2 gratia miſit. Quod poſtquam Cæſar ex perfuga
cognovit, caſtris ex campo in collem, ac tutiora
loca collocatis, atque ibi præſidio relicto, ipſe IV.
vigilia egreſſus præter hoſtium caſtra proficiſci-
3 tur cum copiis & oppido potitur. legiones Sci-
pionis comperit longius in agris frumentari: &
quum eo contendere conaretur, animadvertit
copias hoſtium iis legionibus occurrere ſuppe-

tias. quæ res ejus impetum retardavit. Itaque, 4
capto C. Mutio Regino equite R. Scipionis fa-
miliariſſimo, qui ei oppido præerat, & P. Atrio e-
quite R. de conventu Uticenſi, & camelis XXII.
regis adductis, præſidio ibi cum Oppio legato
relicto, ipſe ſe recipere cœpit ad caſtra.
69 Quum jam non longe à caſtris Scipionis abeſ- 1
ſet, quæ eum neceſſe erat prætergredi, Labienus
Afraniusque cum omni equitatu levique arma-
tura ex inſidiis adorti agmini ejus extremo ſe of-
ferunt, atque ex collibus primis exſiſtunt. Quod 2
poſtquam Cæſar animadvertit, equitibus ſuis
hoſtium vi oppoſitis, ſarcinas legionarios in a-
cervum jubet comportare, atque celeriter ſigna
hoſtibus inferre. Quod poſtquam cœptum eſt 3
fieri; primo impetu legionum equitatus & levis
armatura hoſtium nullo negotio loco pulſa &
dejecta eſt de colle. Quum jam Cæſar exiſtimaſ-
ſet hoſtes pulſos deterritosque finem laceſſendi
facturos; & iter cœptum pergere cœpiſſet; ite-
rum celeriter ex proximis collibus erumpunt; at- 4
que eadem ratione, qua ante dixi, in Cæſaris le-
gionarios impetum faciunt Numidæ, levisq; ar-
maturæ, mirabili velocitate præditi; qui inter e-
quites pugnabant, & una pariterq; cum equitibꝰ
accurrere & refugere conſueverant. Quum hoc 5
ſæpius facerent, & Julianos proficiſcentes inſe-
querentur, & refugerent inſtantes, propius non
accederent, & ſingulari genere pugnæ uterentur;
eosq; jaculis convulnerare ſatis eſſe exiſtimarent;
Cæſar intellexit nihil aliud illos conari, niſi ut ſe
coge-

Digitized by Google

cogerent caſtra in eo loco ponere, ubi omnino aquæ nihil eſſet; ut exercitus ejus jejunus, qui à quarta vigilia usque ad horam X. diei, nihil guſtaſſet, ac jumenta ſibi perirent.

1 Quum jam ad Solis occaſum eſſet, & non totos 70
C. paſſus in horam IV. eſſet progreſſus, equitatu ſuo, propter equorum interitum, extremo agmine remoto, legiones invicem ad extremum
2 agmen evocabat. ita vim hoſtium, placide leniterque procedens, per legionarium militem commodius ſuſtinebat. Interim equitum Numidarum copiæ dextra ſiniſtraque per colles præcurrere, coronæque in modum cingere multitudine ſua Cæſaris copias, pars agmen extre-
3 mum inſequi. Cæſaris autem non amplius tres aut quatuor milites veterani, ſi ſe convertiſſent, & pila viribus contorta in Numidas infeſtos conjeciſſent, amplius II. millium numero ad unum terga vertebant; ac rurſus ad aciem paſſim, converſis equis, ſe colligebant, atque in ſpatio conſequebantur, & jacula in legionarios conjicie-
4 bant. Ita Cæſar, modo procedendo, modo reſiſtendo, tardius itinere confecto, noctis hora prima omnes ſuos ad unum in caſtra incolumes,
5 fauciis X. factis, reduxit. Labienus, circiter CCC. amiſſis, multis vulneratis, ac defeſſis, inſtando o-
6 mnibus, ad ſuos ſe recepit. Scipio interim legiones productas cum elephantis, quas antea caſtra in acie, terroris gratia, in conſpectu Cæſaris collocaverat, reducit in caſtra.

1 Cæſar contra ejusmodi hoſtium genera copias 71

Digitized by Google

ſuas, non ut Imperator exercitum veteranum, victoremque maximis rebus geſtis, ſed ut laniſta tirones gladiatores condocefacere: quo pede 2
ſe reciperent ab hoſte, & quemadmodum obverſi adverſariis, & in quantulo ſpatio reſiſterent, modo procurrerent, modo recederent, comminareturque impetum, ac prope quo loco, & quemadmodum tela mitterent, præcepit. miri- 3
fice enim hoſtium levis armatura anxium exercitum noſtrum atque ſollicitum habebat: quia & equites deterrebat prœlium inire, propter equorum interitum; quod eos jaculis interficiebant; & legionarium militem defatigabat propter velocitatem, gravis enim armaturæ miles ſimul, 4
atque ab his inſectatus conſtiterat, in eoſque impetum fecerat, illi veloci curſu facile periculum vitabant.

72 Quibus ex rebus Cæſar vehementer comōve- 1
batur: quia, quodcumque prœlium, quoties erat commiſſum, equitatu ſuo, ſine legionario milite, hoſtium equitatui, levique armaturæ eorum nullo modo par eſſe poterat. ſollicitabatur au- 2
tem his rebus, quod nondum hoſtium legiones cognoverat, & quonam modo ſuſtinere ſe poſſet ab eorum equitatu, levique armatura, quæ erant mirifica, ſi legiones quoque acceſſiſſent. Accedebat etiam hæc cauſſa, quod elephantorū 3
magnitudo multitudoque militum animos detinebat in terrore. cui uni rei tamen invenerat remedium. namque elephantos ex Italia transportari juſſerat, quo & miles noſter ſpeciemque 4

&

virtutem beſtiæ cognoſceret, & cui parti cor-
poris ejus telum facile adjici poſſet. ornatuſque
ac loricatus elephantus quum eſſet, quæ pars e-
jus corporis nuda ſine tegmine relinqueretur,
5 ut eo tela conjicerentur, prætereà, ut jumenta be-
ſtiarum odorem, ſtridorem, ſpeciem, conſvetu-
6 dine captarum non reformidarent. (Quibus ex
rebus) largiter erat conſecutus. nam & milites
beſtias manibus pertractabant, earumq; tardita-
tem cognoſcebant: equiteſque in eos pila præ-
pilata conjiciebant; atque in conſuetudinem e-
quos patientia beſtiarum adduxerat.

1 Ob has cauſſas, quas ſupra commemoravi, 73
ſollicitabatur Cæſar, tardiorque & conſideratior
erat factus, & ex priſtina bellandi conſvetudine
2 celeritateque exceſſerat. nec mirum. copias enim
habebat in Gallia bellare conſvetas locis campe-
ſtribus, & contra Gallos homines apertos mini-
meque inſidioſos; qui per virtutem, non per do-
3 lum, dimicare conſveverunt. tum autem erat ei
laborandum, ut conſvefaceret milites hoſtium,
dolos, inſidias, artificia cognoſcere, & quid ſe-
4 qui, quid vitare conveniret; itaque quo hæc ce-
lerius conciperent, dabat operam, ut legiones
non in uno loco contineret, ſed per cauſſam fru-
mentandi, huc atque illuc raptaret: ideo quod
hoſtiũ copias ab ſe, ſuoq; veſtigio non diſceſſuras
exiſtimabat atq;, poſt diem III. productas accura-
tius ſuas copias, ſicut inſtruxerat, propter hoſti-
um caſtra prætergreſſus, æquo loco invitat ad di-

micandum. Poſtquam eos abhorrere videt, reducit ſub veſperum legiones in caſtra.

74 Legati interim ex oppido Vacca, quod finitimũ fuit Zetæ, cujus Cæſarem potitum eſſe demonſtravimus, veniunt. petunt & obſecrant, ut ſibi 2 præſidium mittat. ſe res complures quæ utiles bello ſint, adminiſtraturos. Per id tempus de eo- 3 rum voluntate ſtudioque erga Cæſarem transfuga ſuos cives facit certiores: Jubam regem celeriter cum copiis ſuis, antequam Cæſaris præſidium eo perveniret, ad oppidum adcurriſſe, atque adveniente multitudine circumdata, eo potitum; omnibꝰ ejus oppidi incolis ad unum interfectis, dediſſe oppidum diripiendum delendumque militibus.

75 Cæſar interim, luſtrato exercitu a. d. XII. Kal. Apr. poſtero die productis univerſis copiis progreſſus à ſuis caſtris millia paſſuum V. à Scipionis circiter II. millium interjecto ſpatio, in acie conſtitit. Poſtquam ſatis diuque adverſarios à ſe ad 2 dimicandum invitatos ſuperſedere pugnæ animadvertit, reducit copias. Poſtero die caſtra movet, atque iter ad oppidum Sarſuram, ubi Scipio Numidarum habuerat præſidium, frumentumque comportaverat, ire contendit. quod ubi 4 Labienus animadvertit, cum equitatu leviq; armatura agmen ejus extremum carpere cœpit: atque ita lixarum mercatorumque, qui plauſtris merces portabant, interceptis ſarcinis, addito animo, propius audaciusque accedit ad legiones. quod exiſtimabat, milites ſub onere ac ſub ſarcinis

5 nis defatigatos pugnare non poſſe. quæ res Cæ-
ſarem non fefellerat. namque expeditos ex ſin-
gulis legionibus tricenos milites eſſe juſſerat.
6 itaq; eos in equitatum Labieni immiſſos turmis
ſuorum ſuppetias mittit. Tum Labienus, con-
verſis equis, ſignorum conſpectu perterritus, tur-
piſſime contendit fugere; multis ejus occiſis,
7 compluribus vulneratis. Milites legionarii ad
ſua ſe recipiunt ſigna, atque iter inceptum ire
cœperunt. Labienus per jugum ſummum col-
lis dextrorſus procul milites ſubſequi non
deſiſtit.

1 Poſtquam Cæſar ad oppidum Sarſuram venit, 76
inſpectantibus adverſariis, interfecto præſi-
dio Scipionis, quum ſuis auxilium ferre non
auderent, fortiter repugnante P. Cornelio Sci-
pionis evocato, qui ibi præerat, atque à multitu-
dine circumvento interfectoque, oppido poti-
2 tur; atque ibi frumento exercitui dato, poſtero
die ad oppidum Tiſdram pervenit, in quo Conſi-
dius per id tempus fuerat cum grandi præſidio
3 cohorteq; ſua gladiatorum. Cæſar oppidi natura
perſpecta, atq; inopia ab oppugnatione ejus de-
territus, protinus profectus circiter millia paſſu-
um IV. ad aquam fecit caſtra; atque inde IV. die
egreſſus redit rurſus ad ea caſtra, quæ ad Agar
4 habuerat. Idem facit Scipio, atque in antiqua
caſtra copias reducit.

1 Thabenenſes interim, qui ſub ditione & pote- 77
ſtate Jubæ eſſe conſveſſent, in extrema ejus re-
gni regione maritima locati, interfecto regio
præ-

Digitized by Google

præſidio legatos ad Cæſarem mittunt; rem à ſe geſtam docent. petunt orantque, ut ſuis fortunis, de pop. Rom. quod bene meriti eſſent, auxilium ferret. Cæſar, eorum conſilio probato, M. 2
Criſpum Tribunum cum cohorte, & ſagittariis, tormentiſque compluribus præſidio Thabenam mittit. Eodem tempore ex legionibus omnibus 3
milites, qui aut morbo impediti, aut commeatu dato, cum ſignis non potuerant ante tranſire in Africam, ad millia IV. equites CD. funditores ſagittariique ∞ uno commeatu Cæſari occurrerunt. Itaque tum his copiis, & omnibus 4
legionibus eductis, ſicut erat inſtructus, IIX. millibus paſſuum à ſuis caſtris, ab Scipionis vero IV. millibus longe conſtitit in campo.

78 Erat oppidum infra caſtra Scipionis nomine 1
Tegea, ubi præſidium equeſtre circiter CD. habere conſveverat. eo equitatu dextra ſiniſtraque 2
directo ab oppidi lateribus, ipſe, legionibus ex caſtris eductis, atque in jugo inferiore inſtructis, non longius fere ∞ paſſus ab ſuis munitionibus progreſſus, in acie conſtitit. Poſtquam diutius 3
in uno loco Scipio commorabatur; & tempus diei in otio conſumebatur, Cæſar equitum turmas ſuorum jubet in hoſtium equitatum, qui ad oppidum in ſtatione erat, facere impreſſionem; levemque armaturam, ſagittarios funditoreſque eodem ſubmittit. Quod ubi cœptum eſt fieri: 4
& equis concitatis Juliani impetum feciſſent: Pacidius ſuos equites exporrigere cœpit in longitudinem, ut haberent facultatem turmas Julianas

cir-

circumfundere, & nihilo minus fortiſſime acer-
6 grimeque pugnare. quod ubi Cæſar animadver-
tit, CCC. quos ex legionibus habere expeditos
conſueverat, ex proxima legione, quæ ei prœlio
in acie conſtiterat, jubet equitatui ſuccurrere. La-
bienus interim ſuis equitibus auxilia equeſtria
ſubmittere. ſauciisque ac defatigatis integras, re-
centioribusque viribus equites ſubminiſtrare.
7 Poſtquam equites Juliani CD. vim hoſtium ad IV.
millia numero ſuſtinere non poterant, & à levi
armatura Numidarum vulnerabantur, minuta-
timque cedebant; Cæſar alteram alam mittit,
qui ſatagentibus celeriter occurrerent. Quo fa-
8 cto ſui ſublati univerſi in hoſtes impreſſione fa-
cta, in fugam adverſarios dederunt, multis occi-
ſis, compluribus vulneratis. inſecuti per III. mil-
lia paſſuum, usque in colles hoſtibus adactis, ſe
9 ad ſuos recipiunt. Cæſar in horam X. commora-
tus, ſicut erat inſtructus, ſe ad ſua caſtra recepit,
10 omnibus incolumibus. in quo prœlio Pacidius
graviter pilo per caſſidem caput ictus, complu-
resque duces, ac fortiſſimus quisque interfecti,
vulneratique ſunt.

1 Poſtquam nulla conditione cogere adverſari- 79
os poterat, ut in æquum locum deſcenderent, le-
gionumque periculum facerent; neque ipſe pro-
pius hoſtem caſtra ponere propter aquæ penuri-
am ſe poſſe animadverteret, adverſarios non eo-
rum virtute confidere, ſed aquarum inopia fre-
tos, deſpicere ſe intellexit: pridie Non. Apr. ter-
tia vigilia egreſſus, ab Agar XVI. millia paſſu-
um

Digitized by Google

um nocte progreſſus, ad Thapſum, ubi Vergilius
cum grandi præſidio præerat, caſtra ponit, oppi-
dumque eo die circummunire cœpit, locaque i-
donea opportunaq; complura præſidiis occupa-
re; ne hoſtes intrare ad ſe, ac loca interiora ca-
pere poſſent. Scipio interim, cognitis Cæſaris 3
conſiliis, ad neceſſitatem adductus dimicandi, ne
per ſummum dedecus fidiſſimos ſuis rebus Thap-
ſitanos & Vergilium amitteret; confeſtim Cæ-
ſarem per ſuperiora loca conſecutus, millia paſ-
ſuum LIX. à Thapſo binis caſtris contendit.

80 Erat ſtagnum ſalinarum, inter quod, & ma- 1
re, anguſtiæ quædam non amplius mille & quin-
gentos paſſus intererant; quas Scipio intrare
& Thapſitanis auxilium ferre conabatur: quod
futurum Cæſarem non fefellerat. namque pridie 2
in eo loco caſtello munito, ibique trino præſi-
dio relicto, ipſe cum reliquis copiis lunatis ca-
ſtris Thapſum operibus circummunivit. Scipio 3
interim excluſus ab incepto itinere, ſupra ſta-
gnum poſtero die & nocte confecta, cœlo alben-
te, non longè à caſtris, præſidioque, quod ſupra
commemoravimus, ∞ C. paſſibus ad mare ver-
ſus conſedit, & caſtra munire cœpit. Quod poſt- 4
quam Cæſari nunciatum eſt; milites ab opere de-
ductos, caſtris præſidio Aſprenate proconſule
cum legionibus II. relicto, ipſe cum expedita co-
pia in eum locum citatim contendit; claſſisque 5
parte ad Thapſum relicta, reliquas naves jubet
poſt hoſtium tergum quam maxime ad litus ap-
pelli, ſignumq; ſuum obſervare; quo ſigno dato 6
ſu-

ſubito clamore facto, ex improviſo hoſtibus ad-
verſis incuterent terrorem; ut perturbati, ac
perterriti reſpicere poſt terga cogerentur.
1 Quo poſtquam Cæſar pervenit, & animadver- 81
tit aciem pro vallo Scipionis, elephantosq; dex-
tro ſiniſtroque cornu collocatos, & nihilo mi-
nus partem militum caſtra non ignaviter muni-
re; ipſe acie triplici collocata, legione X. ſecun-
daq; dextro cornu; IIX. & IX. ſiniſtro, oppoſitis V.
legionibus in quarta acie, ante ipſa cornua qui-
nis cohortibus contra beſtias collocatis, ſagit-
tariis, funditoribus in utrisque cornibus diſpo-
ſitis, levique armatura inter equites interjecta,
ipſe pedibus circum milites concurſans, virtu-
tesq; veteranorum, prœliaq; ſuperiora comme-
morans, blandeq; appellans, animos eorum exci-
2 tabat. Tirones autem, qui nunquam in acie di-
micaſſent, hortabatur, ut veteranorum virtutem
æmularentur, eorumque famam, nomen locum-
que victoria parta, cuperent poſſidere.
1 Itaq; in circumeundo exercitum, animadver- 82
tit hoſtes circa vallum trepidare, atque ultro ci-
troque pavidos concurſare, & modo ſe intra
portas recipere, modo inconſtanter immodera-
2 teque prodire. cumque idem à pluribus ani-
madverti cœptum eſſet; ſubito legati evocatiq;
obſecrare Cæſarem, ne dubitaret ſignum dare:
victoriam ſibi propriam à diis immortalibus
portendi. Dubitante Cæſare, atque eorum ſtu-
dio cupiditatique reſiſtente, ſibique eruptione
pugnari non placere clamitante, & etiam

atque

Digitized by Google

atque etiam aciem ſuſtentante, ſubito dextro cornu, injuſſu Cæſaris, tubicen, à militibus coactus, canere cœpit. Quo facto ab univerſis co- 4
hortibus ſigna in hoſtem cœpere inferri, quum centuriones pectore adverſo reſiſterent, vique continerent milites, ne injuſſu imperatoris concurrerent, nec quidquam proficerent.

83 Quod poſtquam Cæſar intellexit, incitatis mi- 1
litum animis reſiſti nullo modo poſſe, ſigno Felicitatis dato, equo admiſſo in hoſtem contra principes ire contendit. A dextro interim cor- 2
nu funditores ſagittariique concita tela in elephantos frequentes injiciunt. Quo facto beſtiæ 3
ſtridore fundarum lapidumque perterritæ ſeſe convertere, & ſuos poſt ſe frequentes ſtipatoſque proterere, & in portas valli ſemifactas ruere contendunt. Item Mauri equites, qui in eodem 4
cornu cum elephantis erant, præſidio deſerti principes fugiunt. ita celeriter beſtiis circuitis, legio- 5
nes vallo hoſtium ſunt potitæ: & paucis acriter repugnantibus interfectis, reliqui concitati in caſtra, unde pridie erant egreſſi, confugiunt.

84 Non videtur eſſe prætermittendum de virtu- 1
te militis veterani V. legionis. nam quum in ſi- 2
niſtro cornu elephantus vulnere ictus & dolore concitatus in lixam inermem impetum feciſſet, eumque ſub pede ſubditum, deinde genu innixus pondere ſuo, proboſcide erecta vibrantique ſtridore maximo premeret atque enecaret; miles hic non potuit pati, quin ſe armatum beſtiæ offerret. quem poſtquam elephantus ad ſe telo infe- 3

ſto

ſto venire animadvertit, relicto cadavere mili-
tem proboſcide circumdat, atque in ſublime ex-
3 tollit armatum. qui in ejusmodi periculo quum
conſtanter agendum ſibi videret, gladio probo-
ſcidem, qua erat circumdatus, cædere quantum
viribus poterat, non deſtitit: quo dolore addu-
ctus elephantus, milite abjecto, maximo cum
ſtridore curſuque converſus ad reliquas beſtias
ſe recepit.

1 Interim Thapſo, qui erant præſidio ex oppido 85
eruptionem porta maritima faciunt; &, ſive
ut ſuis ſubſidio occurrerent; ſive, ut oppido de-
ſerto, fuga ſalutem ſibi pararent, egrediuntur,
atque ita per mare umbilici fine ingreſſi, terram
2 petebant. qui à ſervis puerisque, qui in caſtris
erant, lapidibus pilisque prohibiti terram attin-
3 gere, rurſus ſe in oppidum receperunt. Interim
Scipionis copiis proſtratis, paſſimque toto cam-
po fugientibus, confeſtim Cæſaris legiones con-
ſequi, ſpatiumque ſe non dare colligendi. qui
poſtquam ad ea caſtra, quæ petebant perfuge-
runt, ut refectis caſtris rurſus ſeſe defenderent;
ducem aliquem requirunt, quem reſpicerent, cu-
4 jus auctoritate imperioque rem gererent. qui
poſtquam adverterunt neminem ibi eſſe præſi-
dio, protinus armis abjectis in regia caſtra fuge-
5 re contendunt. Quo poſtquam pervenerunt, ea-
que ab Julianis teneri vident, deſperata ſalute
in quodam colle conſiſtunt; atque armis demiſ-
ſis ſalutationem more militari faciunt. quibus
6 miſeris ea res parvo præſidio fuit; namque mili-

tes veterani ira & dolore incenſi, non modo ut
parcerent hoſti, non poterant adduci, ſed etiam
ex ſuo exercitu illuſtres urbanos, quos auctores
appellabant, complures aut vulnerarunt, aut in-
terfecerunt. in quo numero fuit Tullius Rufus 7
quæſtorius: qui pilo transjectus conſulto à mili-
te interiit. item Pompejus Rufus brachium gla-
dio percuſſus, niſi celeriter ad Cæſarem adcur-
riſſet, interfectus eſſet. Quo facto complures e- 8
quites R. ſenatoresque perterriti ex prœlio ſe re-
ceperunt; ne à militibus, qui ex tanta victoria li-
centiam ſibi aſſumpſiſſent immoderate peccan-
di, impunitate propter maximas res geſtas, ipſi
quoque interficerentur. itaque ii omnes Scipionis 9
milites, quum fidem Cæſaris implorarent, inſpe-
ctante ipſo Cæſare, & à militibus deprecante eis
uti parcerent, ad unum ſunt interfecti.

86 Cæſar trinis caſtris potitus, occiſisque hoſti- 1
um X. millibus, fugatisque compluribus, ſe rece-
pit, L. militibus amiſſis, paucis ſauciis, in caſtra
ac ſtatim ex itinere ante oppidum Thapſum con-
ſtitit, elephantosque LXIV. ornatos armatosque 2
cum turribus ornamentisque capit, captos ante
oppidum inſtructos conſtituit; id hoc conſilio, ſi
poſſet Vergilius, quique cum eo obſidebantur,
rei male geſtæ ſuorum indicio à pertinacia dedu-
ci. deinde ipſe Vergilium appellavit, invitavit- 3
que ad deditionem, ſuamque lenitatem & cle-
mentiam commemoravit. quem poſtquam ani-
madvertit reſponſum ſibi non dare, ab oppido re-
ceſſit. poſtero die, divina re facta, concione advo- 4

cata,

Digitized by Google

cata, in conſpectu oppidanorum milites collaudat: totumq; exercitum veteranum donavit. præmia fortiſſimo cuique, ac bene merenti pro ſuggeſtu tribuit. ac ſtatim inde digreſſus, C. Rebello proconſule cum III. ad Thapſum legionibus, & Cn. Domitio cum II. Tiſdræ, ubi Conſidius præerat, ad obſidendum relictis, M. Meſſalla Uticam ante præmiſſo, cum equitatu ipſe eodem iter facere contendit.

1 Equites interim Scipionis, qui ex prœlio fugerant, quum Uticam verſus iter facerent, perveniunt ad oppidum Paradam. ubi, quum ab incolis non reciperentur, ideo quod fama de victoria Cæſaris præcurriſſet; vi oppido potiti, in medio foro lignis coacervatis, omnibusque rebus eorum congeſtis, ignem ſubjiciunt, atq; ejus oppidi incolas cujusque generis, ætatisque, vivos, conſtrictosque in flammam conjiciunt, atque ita acerbiſſimo afficiunt ſupplicio; deinde protinus Uticam perveniunt. Superiore tempore M. Cato, quod Uticenſibus propter beneficium legis Juliæ parum in ſuis partibus præſidii eſſe exiſtimaverat, plebem inermem oppido ejecerat, & ante portam Bellicam caſtris, foſſaque parvula dumtaxat munierat, ibiq; cuſtodiis circumdatis, habitare coëgerat; ſenatum autem oppidi cuſtodia tenebat. Eorum caſtra ii equites adorti expugnare cœperunt, ideo quod eos partibus Cæſaris faviſſe ſciebant, ut, eis interfectis, eorum pernicie dolorem ſuum ulciſcerentur. Uticenſes animo addito ex Cæſaris victoria, lapidibus fuſtibusque 87

busque equites repulerunt. itaque, poſtquam ca-
ſtra non potuerant potiri, Uticam ſe in oppidum
conjecerunt; atque ibi multos Uticenſes interfe-
cerunt; domosque eorum expugnaverunt ac di-
ripuerunt. Quibus quum Cato perſvadere nulla 5
ratione quiret, ut ſecum oppidum defenderent,
& cæde rapinisque deſiſterent, & quid ſibi vel-
let, ſciret, ſedandæ eorum importunitatis gratia,
ſingulis HS C. diviſit. Idem Sulla Fauſtus fecit, 6
ac de ſua pecunia largitus eſt: unaque cum iis
ab Utica proficiſcitur, atque in regnum ire con-
tendit.

88 Complures interim ex fuga Uticam perveni- 1
unt, quos omnes Cato convocatos una cum CCC.
qui pecuniā Scipioni ad bellum faciendum con-
tulerant, hortatur, ut ſervitia manumitterent, op-
pidumque defenderent. Quorum quum partem 2
aſſentire, partem animum mentemque perterri-
tam, atque in fuga deſtinatam habere intellexiſ-
ſet, amplius de ea re agere deſtitit, navesque iis
attribuit, ut, in quas quisque partes vellet, profi-
ciſceretur. Ipſe omnibus rebus diligentiſſime 3
conſtitutis, liberis ſuis L. Cæſari, qui tum ei pro
quæſtore fuerat, commendatis, & ſine ſuſpicio-
ne, vultu atque ſermone, quo ſuperiore tempore
uſus fuerat, quum dormitum iſſet, ferrum intro
clam in cubiculum tulit, atque ita ſe transjecit;
qui dum anima nondum exſpirata concidiſſet; 4
& impetu facto in cubiculum ex ſuſpicione, me-
dicus familiaresque continere atq; vulnus obli-
gare cœpiſſent, ipſe ſuis manibus vulnus crude-
liſſime

Digitized by Google

liſſime divellit, atq; animo præſenti ſe interemit.
5 Quem Utizenſes quamquam oderant partium
gratia, tamen, propter ejus ſingularem integri-
tatem, & quod diſſimillimus reliquorum ducum
fuerat, quodque Uticam mirificis operibus mu-
nierat, turresque auxerat, ſepultura afficiunt.
6 Quo interfecto, L. Cæſar, ut aliquid ſibi ex ea
re auxilii putaret, convocato populo, concio-
ne habita, cohortatur omnes, ut portæ aperi-
rentur: ſe in Cæſaris clementia magnam ſpem
7 habere. Itaque portis patefactis, Utica egreſ-
ſus, Cæſari Imperatori obviam proficiſcitur. Meſ-
ſalla, ut erat imperatum, Uticam pervenit, omni-
busque portis cuſtodias ponit.

1 Cæſar interim à Thapſo progreſſus Uſcetam 89
pervenit, ubi Scipio magnum frumenti nume-
rum, armorum, telorum ceterarumq; rerum cum
parvo præſidio habuerat. id adveniens potitur,
2 deinde Adrumetum pervenit. Quo quum ſine
mora introiſſet, armis, frumento pecuniaq; conſi-
derata, Q. Ligario, C. Conſidio filio, qui tum ibi
3 fuerat, vitam conceſſit. deinde eodem die Adru-
meto egreſſus Livineio Regulo ibi cum legione
relicto, Uticam ire contendit. cui in itinere fit ob-
vius L. Cæſar, ſubitoque ſe ad genua projecit, vi-
4 tamque ſibi nec amplius quidquam, deprecatur.
cui Cæſar facile, & pro ſua natura & inſtituto
conceſſit. idem Cæcinæ, C. Atejo, P. Atrio, & L.
Cellæ patri & filio, M. Eppio, M. Aquinio, Ca-
tonis filio, Damaſippique liberis ex ſua conſve-
tudine, tribuit; circiterque noctem luminibus

Digitized by Google

accenſis Uticam pervenit, atque extra oppidum
ea nocte manſit.

90 Poſtero die mane oppidum introiit; concio- 1
neque advocata, Uticenſes incolas cohortatus
gratias pro eorum ſtudio erga ſe agit; cives au-
tem Romanos negotiatores, & eos, qui inter
CCC. pecunias contulerant Varo & Scipioni,
multis verbis accuſatos, & de eorum ſceleribus
longiori habita oratione ad extremum, ut ſine
metu prodirent, edicit: ſe eis dumtaxat vitam 2
conceſſurum, bona quidem eorum ſe venditu-
rum, ita tamen, ut qui eorum bona ſua redemiſ-
ſet, ſe bonorum venditionem indicturum, & pe-
cuniam mulctæ nomine relaturum, ut incolumi-
tatem retinere poſſent. Quibus metu exſangui- 3
bus, de vitaque ex ſuo promerito deſperantibus,
ſubito oblata ſalute, libentes cupidiq; conditio-
nem acceperunt; petieruntque à Cæſare, ut uni-
verſis CCC. uno nomine pecuniam imperaret.
Itaque bis millies HS. his impoſito, ut per trien- 4
nium ſex penſionibus populo R. ſolverent, nullo
eorum recuſante, ac ſe eodem die demum natos
prædicantes, læti gratias agunt Cæſari.

91 Rex interim Juba, ut ex prœlio fugerat, una 1
cum Petrejo interdiu in villis latitando, tandem,
nocturnis itineribus confectis, in regnum perve-
nit; atque ad oppidum Zamam, ubi ipſe domici- 2
lium, conjuges, liberosque habebat, quo ex cun-
cto regno omnem pecuniam, cariſſimasque res
comportaverat, quodque inito bello operibus
maximis munierat, accedit. Quem antea oppi- 3
dani,

Digitized by Google

dani, rumore exoptato de Cæſaris victoria audito, ob has cauſſas oppido prohibuerũt, quod bello contra populum Rom. ſuſcepto, in oppido Zama lignis congeſtis, maximam in medio foro pyram conſtruxerat; ut, ſi forte bello foret ſuperatus, omnib9 rebus eo coacervatis, de hinc civibus cunctis interfectis, eodemq; projectis, igne ſubjecto, tum demum ſe ipſe inſuper interficeret, atq; una cum liberis, conjugibus, civibus, cunctaque gaza regia cremaretur.
4 Poſtquam Juba ante portas diu, multumq; primo minis pro imperio egiſſet cum Zamenſibus; deinde quum ſe parum proficere intellexiſſet, precibus quoque oraſſet, uti ſe ad ſuos Deos penates admitterent. ubi eos in ſententia perſtare animadvertit, nec minis, nec precibus ſuis moveri quo magis ſe reciperent;
5 tertio petit ab eis, ut ſibi conjuges liberosq; redderent, ut ſecum eos aſportaret. Poſtquam ſibi nihil omnino oppidanos reſponſi reddere animadvertit, nulla re ab iis impetrata, ab Zama diſcedit, atque ad villam ſuam cum M. Petrejo pauciſque equitibus ſe confert.

1 Zamenſes interim legatos de iis rebus ad Cæſa- 92
rem Uticã mittunt, petuntq; ab eo, uti ante, quam rex manum colligeret, ſeſeque oppugnaret, ſibi auxilium mitteret: ſe tamen paratos eſſe, ſibi, quoad vita ſuppeteret, oppidum, ſeq; ei reſervare.
2 Legatos collaudatos Cæſar domum jubet antecedere, ac ſuum adventum prænunciare. Ipſe poſtero die Utica egreſſus cum equitatu ire in
3 regnum contendit. Interim in itinere ex regiis

copiis duces complures ad Cæſarem veniunt, o-
rantq; ut ſibi ignoſcat. Quibus ſupplicibus venia
data, Zamam perveniunt. Rumore interim per- 4
lato de ejus lenitate clementiaque, propemodum
omnes regni equites Zamam perveniunt ad Cæ-
ſarem; ab eoq; ſunt metu periculoque liberati.

93 Dum hæc utrobique geruntur, Conſidius, qui 1
Tiſdræ cum familia ſua, gladiatoria manu Getu-
liſque præerat, cognita cæde ſuorum, Domitiiq;
& legionum adventu perterritus, deſperata ſalu-
te, oppidum deſerit, ſeque clam cum paucis bar-
baris pecunia onuſtus ſubducit, atq; in regnum
fugere contendit; quem Getuli ſui comites *in iti-* 2
nere, prædæ cupidi, concidunt; ſeque in quaſ-
cumq; potuere partes conferunt. C. interim Ver- 3
gilius, poſtquam terra marique clauſus ſe nihil
proficere intellexit, ſuoſque interfectos, aut fu-
gatos, M. Catonem Uticæ ſibi ipſum manus intu-
liſſe, regem vagum à ſuis deſertum ab omnibus
aſpernari; Saburam, ejuſque copias ab Sitio eſſe
deletas; Uticæ Cæſarem ſine mora receptum; de
tanto exercitu reliquias eſſe nullas, qui ſibi, ſuiſ-
que liberis prodeſſent: à Caninio proconſule,
qui eum obſidebat, fide accepta, ſeque & ſua o-
mnia & oppidum proconſuli tranſdit.

94 Rex interim Juba ab omnibus civitatibus ex- 1
cluſus deſperata ſalute, (quum jam conatus eſ-
ſet) cum Petrejo, ut per virtutem interfecti eſſe
viderentur, ferro inter ſe depugnant: atque fir-
mior imbecilliorem Juba Petrejum facile fer-
ro conſumpſit. deinde ipſe ſibi quum cona-

retur gladio transjicere pectus, nec poſſet, precibus à ſervo ſuo impetravit ut ſe interficeret; idque obtinuit.

1 P. interim Sitius, pulſo exercitu Saburæ præfecti Jubæ, ipſoque interfecto, quum iter cum paucis per Mauritaniam ad Cæſarem faceret, forte incidit in Fauſtum Afraniumque, qui eam manum habebant, qua Uticam diripuerant, iterque in Hiſpaniam tendebant, & erant numero circiter ∞ D. itaque celeriter nocturno tempo- 95
2 re inſidiis diſpoſitis, eos prima luce adortus præter paucos equites, qui ex primo agmine fugerant, reliquos aut interficit, aut in deditionem accipit; Afranium & Fauſtum vivos capit cum conjuge & liberis. Paucis poſt diebus, diſſenſio-
3 ne in exercitu orta, Fauſtus & Afranius interficiuntur. Pompejæ cum Fauſti liberis Cæſar incolumitatem, ſuaque omnia conceſſit.

1 Scipio interim cum Damaſippo, & Torquato & Plætorio Ruſtiano navibus longis diu multumque jactati, quum Hiſpaniam peterent, ad Hipponem regium deferuntur, ubi claſſis P. Sitii 96
2 per id tempus erat. à qua pauciora ab amplioribus circumventa navigia deprimuntur. ibique Scipio cum iis, quos paullo ante nominavi, interiit.

1 Cæſar interim, Zamæ auctione regia facta, bonisque eorum venditis, qui cives Romani contra populum R. arma tulerant, præmiisque Zamenſibus, qui de rege excludendo conſilium ceperant, tributis, vectigalibusque regiis abrogatis, 97

ex regnoque provincia facta, atque ibi Criſpo Saluſtio proconſule cum imperio relicto, ipſe Zama egreſſus Uticam ſe recepit ibi bonis venditis 2 eorum, qui ſub Juba Petrejoque ordines duxerant, item Thapſitanis HS. XX. millia, conventui eorum HS. XXX. millia, Adrumetanis HS. XXX conventui eorum HS. L. millia, multæ nomine, imponit; Civitates, bonaque eorum ab omni injuria rapiniſque defendit. Leptitanos, quorum; ſuperioribus annis Juba bona diripuerat, & ad ſenatum queſti per legatos atque arbitris à ſenatu datis, ſua receperant, tricies centenis millibus pondo olei in annos ſingulos multat, ideo quod initio per diſſenſionem principum ſocietatem cum Juba inierant, eumque armis, militibus, pecunia juverant. Tiſdritanos, propter humilita- 4 tem civitatis, certo numero frumenti multat.

98 His rebus geſtis, Idibus Jun. Uticæ claſſem conſcendit, & poſt diem III. Carales in Sardiniam pervenit. Ibi Sulcitanos, quod Naſidium ejusq; claſſem receperant, copiisq; juverant, HS. C. millibus multat; & pro decumis octavas pendere jubet: bonaq; paucorum vendit; & ante diem III. Kal. Quinct. naves conſcendit; & à Caralibus ſe- 2 cundum terram profectus, duodetrigeſimo die, eo quod tempeſtatibus in portubus cohibebatur, ad urbem Romam venit.

A. HIRTII PANSÆ

COMMENTARIORUM DE BELLO HISPANIENSI, LIBER UNUS.

1 PHarnace ſuperato, Africa recepta; qui ex iis prœliis cum adoleſcente Cn. Pompejo profugiſſent, quum & ulterioris Hiſpaniæ potitus eſſet, dum Cæſar muneribus dandis in Italia detinetur; quo facilius præſidia contra compararet Pompejus, in fidem uniuscnjusq; civitatis confugere cœpit; ita partim precibus, partim vi, bene magna comparata manu, provinciã vaſtare cœpit. Quib9 in rebus non-
2 nullæ civitates ſua ſponte auxilia mittebant. item
3 nõnullæ portas claudebant; ex quib9 ſi qua oppida vi ceperat, quum aliquis ex ea civitate optime de Cn. Pompejo meritus civis eſſet, propter pecuniæ magnitudinem aliqua ei inferebatur cauſa, ut, eo de medio ſublato, ex ejus pecunia latronum

Digitized by Google

num largitio fieret. ita paucis commodius hoſte 5
hortato, majores augebantur copiæ. ideoque
crebris nunciis in Italiam miſſis, civitates contrariæ Pompejo auxilia ſibi depoſtulabant.

2 C. Cæſar dictator III. deſignatus IV. multis i- 1
tineribus ante confectis quum celeri feſtinatione ad bellum conficiendum in Hiſpaniam conveniſſet, legati Cordubenſes, qui à Cn. Pompejo
diſceſſerant, Cæſari obviam veniunt: à quibus 2
nunciabatur, nocturno tempore oppidū Cordubam capi poſſe, quod nec opinantibus adverſariis ejus provincia potitus eſſet, ſimulque quod tabellarii à Cn. Pompejo diſpoſiti omnibus *locis* eſſent, qui certiorem Cn. Pompejum de Cæſaris
adventu facerent. Multa præterea veriſimilia 3
proponebant. Quibus rebus adductus, quos legatos ante exercitui præfecerat, Q. Pedium, & Q. Fabium Maximum de ſuo adventu facit certiores, ut, quem ſibi equitatum ex provincia feciſſent, præſidio mitterent. ad quos celerius, 4
quam ipſi opinati ſunt, appropinquavit. atque ut ipſe voluit, equitatum ſibi præſidio habuit.

3 Erat per idem temporis Sex. Pompejus frater, qui 1
cum præſidio Cordubam tenebat, quod ejus provinciæ caput eſſe exiſtimabatur. ipſe autem Cn. Pompejus adoleſcens Ullam oppidum oppugnabat, & fere jam aliquot menſibus ibi detinebatur.
Quo ex oppido, cognito Cæſaris adventu, legati 2
clam præſidia Cn. Pompeji, Cæſarem quum adiſſent, petere cœperunt, ut ſibi primo quoque tempore ſubſidium mitteret. Cæſar eam civitatem

3 omni tempore optime de populo R. meritam
eſſe ſciens, XI. cohortes ſecunda vigilia jubet
4 proficiſci, parique equites numero: quibus præ-
fecit hominem ejus provinciæ notum, & non pa-
rum ſcientem, L. Julium Paciecum. qui quum ad
Cn. Pompeji præſidia veniſſet; incidit idem tem-
poris, ut tempeſtate adverſa vehementique ven-
to afflictaretur. qua vi tempeſtatis ita obſcuraba-
5 tur, ut vix proximum cognoſcere poſſet. Cujus
incommodum ſummam utilitatem ipſis præbe-
6 bat. Ita quum ad locum venerunt, jubet binos e-
quites incedere, & recta per adverſariorum præ-
7 ſidia ad oppidum contendere. mediisq; ex præſi-
diis quum quæreretur, qui eſſent; unus ex noſtris
reſpondit, ut ſileat verbum facere: nam id tem-
poris conari ad murum accedere, ut oppidum ca-
piant; & partim tempeſtate impediti vigiles non
poterant diligentiam præſtare, partim illo re-
8 ſponſo deterrebantur. Quum ad portam appro-
pinquaſſent, ſigno dato, ab oppidanis ſunt rece-
pti; & pedites, equitesq; clamore facto, diſpoſitis
ibi partim, qui remanſere, eruptionem in adver-
ſariorum caſtra fecerunt. Sic illud quum inſci-
entibus accidiſſet, exiſtimabat magna pars ho-
minum qui in iis caſtris fuiſſent, ſe prope ca-
ptos eſſe.

Hoc miſſo ad Ullam præſidio, Cæſar, ut Pom- 4
pejum ab ea oppugnatione deduceret, ad Cordu-
bam contendit: ex quo itinere loricatos viros
fortes cum equitatu ante præmiſit. qui ſimul ac in
conſpectum oppidi ſe dederunt, in equis recipiũ-
tur.

tur. Hoc à Cordubenſibus nequaquam poterat a-
nimadverti. Appropinquantibꝰ, ex oppido bene
magna multitudo ad equitatum concidendum
quum exiſſet; loricati, ut ſupra ſcripſimus, ex e-
quis deſcenderunt, & magnum prœlium fece-
runt, ſic ut ex infinita hominum multitudine
pauci in oppidum ſe reciperent. Hoc timore ad- 4
ductus Sex. Pompejus litteras fratri miſit, ut cele-
riter ſibi ſubſidio veniret, ne prius Cæſar Cordu-
bam caperet, quam ipſe illo veniſſet. Ita Cn. 5
Pompejus, Ullia prope capta, litteris fratris exci-
tus, cum copiis ad Cordubam iter facere cœpit.
5 Cæſar, quum ad flumen Bætim veniſſet, neque 1
propter altitudinem fluminis tranſire poſſet, la-
pidibus corbes plenos dimiſit. ita, inſuper ponte
facto, copias ad caſtra tripartito transduxit. Te- 2
nebant adverſꝰ oppidum è regione pontis trabes,
ut ſupra ſcripſimꝰ, bipartito. Huc quum Pompejꝰ 3
cum ſuis copiis veniſſet, ex adverſo pari ratione
caſtra ponit. Cæſar, ut eũ ab oppido commeatuq;
excluderet, brachium ad pontem ducere cœpit.
Pari idem conditione Pompejus. Hic inter du- 4
ces duos fit contentio, uter prius pontem occu-
paret. ex qua contentione quotidiana minuta
prœlia fiebant, ut modo hi, modo illi ſuperiores
diſcederent. Quæ res quum ad majorem conten-
tionẽ veniſſet, ab utriſq; cominus pugna iniqua; 5
dum cupidius locum ſtudẽt tenere, propter pon-
tem coanguſtabantur; & fluminis ripis appro-
pinquantes coanguſtati præcipitabantur. hic al-
teri alteris non ſolum mortem morti exaggera- 6
bant, ſed tumulos tumulis exæquabant. ita diebus
com-

Digitized by Google

compluribus cupiebat Cæſar, ſi qua conditione
poſſet, adverſarios in æquum locum deducere, &
primo quoq; tempore de bello decernere.
1 Quum animadverteret adverſarios minime 6
velle; quos ideo à via retraxerat, ut in æquum de-
duceret; copiis flumen transductis, noctu jubet i-
gnes fieri magnos. ita firmiſſimum ejus præſidiũ
2 Ateguã proficiſcitur. Id quum Pompejus ex per-
fugis reſciſſet, ea die per viarum anguſtias carra
complura, multasque baliſtas retraxit, & Cor-
3 dubam ſe recepit. Cæſar munitionibus Ateguam
oppugnare, & brachia circumducere cœpit. Cu-
jus rei Pompejo quum nunciꝰ eſſet allatus, eõ die
4 proficiſcitur. Cujus in adventum, præſidii cauſ-
ſa Cæſar complura caſtella occupavit partim ſub
equitatu, partim ut pedeſtres copiæ in ſtatione, &
5 in excubitu caſtris præſidio eſſe poſſent. Hic
in adventu Pompeji incidit, ut matutino tem-
pore nebula eſſet craſſiſſima. itaque in illa obſcu-
ratione cum aliquot cohortibus, & equitum tur-
mis circumcludunt Cæſaris equites, & conci-
dunt, ſic, ut vix in ea cæde pauci effugerent.
1 Inſequenti nocte caſtra ſua incendit Pompejꝰ, 7
& trans flumen Salſum, per convalles caſtra in-
ter duo oppida Ateguam & Ucubim in monte
conſtituit. Cæſar in munitionibus, ceteriſque,
quæ ad oppidum oppugnandum opus fuerunt,
2 aggerem, vineasque agere inſtituit. Hæc loca
ſunt montuoſa, & natura edita ad rem militarem,
quæ planitie dividuntur Salſo flumine; proxi-
me tamen Ateguam, ut ad flumen ſint circiter
3 paſſuum duo millia. ex ea regione oppidi in mon-
tibus

Digitized by Google

tibus caſtra habuit poſita Pompejus in conſpectu utrorumque oppidorum, neq; ſuis auſus eſt ſubſidio venire. Aquilas habuit, & ſigna XIII. legio- 4
num. ſed, ex quibus aliquid firmamenti ſe exiſtimabat habere, duæ fuerunt vernaculæ, quæ à Trebonio transfugerant, & una facta ex coloniis, quæ fuerunt in his regionibus, quarta fuit Afra- 5
niana ex Africa, quam ſecum adduxerat. reliquæ ex fugitivis auxiliares conſiſtebant. nam de levi armatura, & equitatu, longe & virtute & numero noſtri erant ſuperiores.

8 Accedebat huc, ut longius bellum duceret 1
Pompejus; quod loca ſunt edita, & ad caſtrorum munitiones non parum idonea. nam fere totius ulterioris Hiſpaniæ regio propter terræ fœcunditatem, inopem difficilemque habet oppugnationem, & non minus copioſam aquationem. Hic 2
etiam propter barbarorum crebras excurſiones omnia loca, quæ ſunt ab oppidis remota, turribusque, & munitionibus retinentur, ſicut in Africa, rudere, non tegulis, teguntur. ſimulque 3
in his habent ſpeculas, &, propter altitudinem, longe lateque proſpiciunt. Item oppidorum magna pars ejus provinciæ montibus fere munita, 4
& natura excellentibus locis eſt conſtituta, ut ſimul aditus adſcenſusque habeat difficiles. ita 5
ab oppugnationibus natura loci diſtinentur: ut civitates Hiſpaniæ non facile ab hoſtibus capiantur. quod in hoc contigit bello. nam ubi inter 6
Ateguam, & Ucubim, quæ oppida ſupra ſunt ſcripta, Pompejus habuit caſtra conſtituta, in conſpectu

ſpectu

ſpectu duorum oppidorum, ab ſuis caſtris circi-
ter millia paſſuum IV. grumus eſt excellens natu-
ra, qui appellatur Caſtra Poſthumiana. ibi præ-
ſidii cauſſa caſtellum Cæſar habuit conſtitutum.
1 Pompejus, qui eodem jugo tegebatur loci na- 9
tura; & quod remotum erat à caſtris Cæſaris, a-
nimadvertebat loci difficultatem, &, quod flu-
mine Salſo intercludebatur, non eſſe commiſſu-
rum Cæſarem, ut in tanta loci difficultate ad ſub-
2 ſidium ſubmittendum ſe mitteret. Iſta fretus o-
pinione, tertia vigilia profectus caſtellum op-
3 pugnare cœpit, ut laborantibus ſuccurreret. no-
ſtri, quum appropinquaſſent, clamore repenti-
no, telorumque multitudine jactus facere cœpe-
runt: uti magnam partem hominum vulneri-
4 bus afficerent. Quo peracto, quum ex caſtello
repugnare cœpiſſent, & majoribus caſtris Cæſari
nuncius eſſet allatus, cum III. legionibus eſt pro-
5 fectus: & quum ad eos appropinquaſſet, fuga
perterriti multi ſunt interfecti, complures capti.
in quibus multi præterea armis exuti fugerunt,
quorum ſcuta ſunt relata LXXX.

1 Inſequenti luce Arguetius ex Italia cum equi- 10
tatu venit. is ſigna Saguntinorum retulit V. quæ
2 ab oppidanis cepit. ſuo loco præteritus eſt, quod
equites ex Italia cum Aſprenata ad Cæſarem ve-
3 niſſent. Ea nocte Pompejus caſtra incendit, &
ad Cordubam verſus iter facere cœpit. Rex no-
4 mine Indo, qui cum equitatu ſuas copias addu-
xerat, dum cupidius agmen adverſariorum in-

ſequitur; à vernaculis legionariis exceptus eſt, & interfectus.

11 Poſtero die equites noſtri longius ad Cordu- 1
bam verſus proſecuti ſunt eos, qui commeatꝰ ad caſtra Pompeji ex oppido portabant, ex iis capti L cum jumentis ad noſtra adducti ſunt caſtra. Eo-
dem die Q. Marcius tribunus mil. qui fuiſſet 2
Pompeji, ad nos transfugit. & noctis tertia vigilia in oppido acerrime pugnatum eſt: ignemque multum miſerunt; ſic ut & omne genus, quibus
ignis per jactus ſolitus eſt mitti. Hoc præterito 3
tempore, C. Fundanius eques Rom. ex caſtris adverſariorum ad nos transfugit.

12 Poſtero die ex legione vernacula milites ſunt 1
capti ab equitibus noſtris duo, qui dixerunt ſe ſervos eſſe. quum venirent, cogniti ſunt à mili- 2
tibus, qui antea cum Fabio & Pedio fuerant, & à Trebonio transfugerant. Eis ad ignoſcendum nulla eſt data facultas, & à militibus noſtris in-
terfecti ſunt. Eodem tempore capti tabellarii; 3
qui à Corduba ad Pompejum miſſi erant, perperamq; ad caſtra noſtra pervenerant, præciſis ma-
nibus miſſi ſunt facti. Pari conſuetudine, vigilia 4
ſecunda, ex oppido ignem multum, telorumque multitudinem jactando, bene manum tempus conſumpſerant, compluresq; vulneribus affecerunt. Præterito noctis tempore, eruptionem in le- 5
gionem ſextam fecerunt, quum in opere noſtri diſtenti eſſent, acriterq; pugnare cœperunt: quorum vis repreſſa à noſtris, etſi oppidani ſuperiore loco defendebantur. L. quum eruptionem facere 6

cœpiſ-

cœpiſſent, tamen virtute militum noſtrorum
(qui) etſi inferiore loco premebantur, (tamen)
repulſi (adverſarii) bene multis vulneribus affe-
cti in oppidum ſe contulerunt.
1 Poſtero die Pompejus ex caſtris ſuis brachium
cœpit ad flumen Salſum facere: & quum noſtri e-
quites pauci in ſtatione fuiſſent à pluribus reper-
2 ti, de ſtatione ſunt dejecti, & occiſi tres. Eo die A.
Valgius ſenatoris filius, cujus frater in caſtris
Pompeji fuiſſet, omnibus ſuis rebus relictis, equũ
conſcendit, & fugit. Speculator de legione ſecun-
3 da Pompejana captus à militibus, & interfectus
eſt, idem temporis glans miſſa eſt inſcripta; quo
4 die ad oppidum capiendum accederẽt, ſeſe ſcutũ
eſſe poſiturum. Qua ſpe nonnulli, dum ſine peri-
culo murum adſcendere, & oppidum potiri poſſe
ſe ſperarent, poſtero die ad murum opus facere
cœperunt, & bene magna prioris muri pars deje-
5 cta eſt. quo facto ab oppidanis, ac ſi ſuarum partiũ
eſſent, conſervati miſſos facere loricatos, quique
præſidii cauſſa prępoſiti oppido à Pompejo eſſent,
orabant. Quibus reſpondit Cæſar; ſe conditiones
6 dare, nõ accipere, conſveviſſe. Qui quum in oppi-
dum reverſi eſſent, relato reſponſo, clamore ſub-
lato, omni genere telorum emiſſo, pugnare pro
7 muro toto cœperunt. propter quod ferè magna
pars hominũ, qui in caſtris noſtris eſſent, non du-
bitarunt, quin eruptionem eo die eſſent facturi.
8 ita, corona circumdata, pugnatũ eſt aliquamdiu
vehementiſſime, ſimulque baliſta miſſa à noſtris
turrem dejecit: qua adverſariorum, qui in ea

turre fuerant, V. dejecti ſunt, & puer, qui baliſtam
ſolitus erat obſervare.

14 Eo præterito tempore, Pompejus trans flumen
Salſum caſtellum conſtituit; neque à noſtris pro-
hibitus, falſaq; illa opinione gloriatus eſt, quod
prope in noſtris partibus locum tenuiſſet. item, 2
inſequenti die eadem conſuetudine dum longiꝰ
proſequitur, quo loco equites noſtri ſtationem
habuerant, aliquot turmæ cum levi armatura,
impetu facto, loco ſunt dejectæ, & propter pau-
citatem noſtrorum equitum, ſimulque levi ar-
matura inter turmas adverſariorum protritæ.
Hoc in conſpectu utrorumque caſtrorum gere- 3
batur: & majore Pompejani exſultabant gloria,
longiꝰ quod noſtris cedentibus proſequi cœpiſ-
ſent. Qui quum aliquo loco à noſtris recepti eſ- 4
ſent, ut conſueſſent, ex ſimili virtute clamore fa-
cto, adverſati ſunt prœlium facere.

15 Fere apud exercitus hæc eſt equeſtris prœlii
conſvetudo, quum eques ad dimicandum, dimiſ-
ſo equo, cum pedite progreditur, nequaquam par
habetur. id quod in hoc accidit certamine, quum 2
pedites ex levi armatura lecti ad pugnam equiti-
bus noſtris nec opinantibus veniſſent; idque in
prœlio animadverſum eſſet; complures equites
deſcenderunt. ita exiguo tempore eques pede- 3
ſtre; pedes equeſtre prœlium facere cœpit: usq;
eo, ut cædem proxime à vallo fecerint. in quo 4
prœlio adverſariorum ceciderunt CXXIII. com-
pluresque armis exuti, multi vulneribus affecti
in caſtra ſunt redacti. noſtri ceciderunt III. ſau- 5

cii

Digitized by Google

cii XII. pedites & equites V. Ejus diei inſequenti
tempore priſtina conſuetudine pro muro pugna-
ri cœptum eſt. quum bene magnam multitudi-
nem telorum, ignemque noſtris defendentibus
injeciſſent, nefandum crudeliſſimumque facinus
ſunt aggreſſi, in conſpectuque noſtro hoſpites, qui
in oppido erant, jugulare, & de muro præcipites
mittere cœperunt, ſicut apud barbaros: quod
poſt hominum memoriam numquam eſt factum.
1 Hujus diei extremo tempore à Pompejanis 16
clam ad noſtros tabellarius eſt miſſus, ut ea nocte
turres aggeremque incenderent, & III. vigilia
2 eruptionem facerent. ita igne telorumque mul-
titudine jacta, quum bene magnam partem mu-
ri conſumpſiſſent, portam, quæ è regione & in
conſpectu Pompeji caſtrorum fuerat, aperuerunt,
copiæque totæ eruptionem fecerunt, ſecumque
extulerunt calcatas ad foſſas complendas, & har-
pagones ad caſas, quæ ſtramentitiæ ab noſtris hi-
bernorum cauſſa ædificatæ erant, diruendas, &
3 incendendas. præterea argentum, & veſtimenta,
ut, dum noſtri in præda detinerentur, illi cæde
facta ad præſidia Pompeji ſe reciperent. nam,
quod exiſtimabat eos poſſe conatum efficere, no-
4 cte tota ultra ibat flumen Salſum in acie. Quod
factum licet nec opinantibus noſtris eſſet geſtum:
tamen virtute freti, repulſos, multisque vulne-
ribus affectos oppido repreſſerunt, prædaque &
armis eorum ſunt potiti, viroſque aliquos cepe-
5 runt, qui poſtero ſunt interfecti die. Eodemque
tempore transfuga nunciavit ex oppido, Junium,

qui in cuniculo fuiſſet, jugulatione oppidanorũ facta, clamaſſe, facinus ſe nefandum, & ſcelus feciſſe. nam eos nihil meruiſſe, quare tali pœna 6
afficerentur, qui eos ad aras & focos ſuos recepiſſent, eosque hoſpitium ſcelere contaminaſſe: multa præterea dixiſſe: qua oratione deterritos amplius jugulationem non feciſſe.

17 Ita poſtero die Tullius legatus cum Catone 1
Luſitano venit, & apud Cæſarem verba fecit: Utinam quidem Dii immortales feciſſent, ut tuus potius miles, quam Cn. Pompeji, factus eſſem; & hanc virtutis conſtantiam in tua victoria, non in illius calamitate præſtarem, cujus funeſtæ lau- 2
des quippe ad hanc fortunam reciderunt, ut cives R: indigentes præſidii, & propter patriæ luctuoſam perniciem dedamur hoſtium numero: qui neque in illius proſpera acie primam fortunam, neque in adverſa ſecundam obtinuimus victoriam: qui legionum tot impetus ſuſtentan- 3
tes nocturnis diurnisque operibus gladiorum ictus, telorumque miſſus exſpectantes, victi, & deſerti à Pompejo tua virtute ſuperati, ſalutem à tua clementia depoſcimus; petimusque, ut, 4
qualem te gentibus præſtitiſti, ſimilem in civium deditione præſtes.

18 Remiſſis legatis, quum ad portam veniſſet Ti. 1
Tullius, quum eum introeuntem C. Antonius inſecutus non eſſet, reverſus eſt ad portam, & hominem apprehendit. Quod Tiberius quum fieri animadvertit, ſimulque pugionem eduxiſſet,

ma-

manum ejus incidit. Ita refugerunt ad Cæſarem.
3 Eodemque tempore ſignifer de legione prima transfugit; & nunciavit, quo die equeſtre prœlium factum eſſet, ſuo ſigno periſſe homines XXXV. neq; licere caſtris Cn. Pompeji nunciari,
4 neque dici periſſe quemquam. Servus, cujus dominus in Cæſaris caſtris fuiſſet, uxoremque & filium oppido in reliquerat, dominum jugulavit, & ita clam à Cæſaris præſidiis in Pompeji caſtra diſceſſit, & indicium glande ſcriptum miſit, per
5 quod certior fieret Cæſar, quæ in oppido ad defendendum compararentur. Ita, litteris acceptis, quum in oppidum reverſi eſſent, qui mittere glandem ſcriptam ſolebant, inſequenti tempore duo Luſitani fratres, transfugæ nunciarunt, quam Pompej9 concionem habuiſſet: quoniam oppido ſubſidio non poſſet venire, noctu ex adverſariorum conſpectu ſe deducerent ad mare verſum: unum reſpondiſſe, ut potius ad dimicandum deſcenderent, quam ſignum fugæ oſtenderent: tum,
6 qui ita locutus eſſet, jugulatum. Eodem tempore tabellarii ejus deprehenſi, qui ad oppidũ veniebant, quorum litteras Cæſar oppidanis objecit, & qui vitam ſibi peterent, juſſit turrem ligneam op-
7 pidanorum incendere. id ſi feciſſet, ei ſe promiſit omnia conceſſurum; quod difficile erat factu, ut
8 eam turrem ſine periculo quis incenderet. ita* facturo de ligno quum propius acceſſiſſet, ab oppidanis eſt occiſus. eadem nocte transfuga nunciavit, Pompejum & Labienum, de jugulatione oppidanorum indignatos eſſe.

Digitized by Google

19 Vigilia ſecunda propter multitudinem telo- 1
rum turris lignea, quæ noſtra fuiſſet, ab imo vi-
tium fecit, usque ad tabulatum ſecundum & ter-
tium. Eodem tempore pro muro pugnatum a- 2
cerrime, & turrim noſtram, ut ſuperiorem, in-
cenderunt idcirco, quod ventum oppidani ſecū-
dum habuerunt. Inſequenti luce materfamilias 3
de muro ſe dejecit, & ad nos tranſiliit, dixitque
ſe cum familia conſtitutum habuiſſe, ut una
transfugerent ad Cæſarem; illam oppreſſam &
jugulatam. Hoc præterea tempore tabellæ de 4
muro ſunt dejectæ, in quibus ſcriptum eſt inven-
tum; L. Minutius Cæſari: Si mihi vitam tribuis,
quoniam à Cn. Pompejo ſum deſertus, qualem
me illi præſtiti, tali virtute & conſtantia futurum
me in te eſſe præſtabo. Eodem tempore oppida- 5
norum legati, qui antea exierant, Cæſarem adie-
runt, ſi ſibi vitam concederet, ſeſe inſequenti die
oppidum eſſe dedituros. Quibus reſpondit, ſe 6
Cæſarem eſſe, fidemque præſtaturum. ita ante
diem XI. Kalend. Martii oppido potitus Impera-
tor eſt appellatus.

20 Et Pompejus, ex perfugis quum deditionem 1
oppidi factam eſſe ſciſſet, caſtra movit Ucubim
verſus. ſed circum ea loca caſtella diſpoſuit, &
munitionibus ſe continere cœpit. Cæſar mo-
vit, & propius caſtra caſtris contulit. Eo- 2
dem tempore mane loricatus unus ex legione
vernacula ad nos transfugit, & nunciavit, Pom-
pejum oppidanos Ucubenſes convocaſſe, iisque
imperaviſſe, ut diligentia adhibita, perquire-
rent

rent qui eſſent ſuarum partium, itemq; adverſa-
3 riorum victoriæ fautores. Hoc præterito tem-
pore, in oppido, quod fuit captum, ſervus eſt pre-
henſus in cuniculo, quem ſupra demonſtravimus,
dominum jugulaſſe, is vivus eſt combuſtus. Eà-
4 demque tempore centuriones loricati IIX. ad Cæ-
ſarem transfugerunt ex legione vernacula, & e-
quites noſtri cum adverſariorum equitibus con-
greſſi ſunt, & faucii aliquot occiderunt ex levi
5 armatura. Ea nocte ſpeculatores prehenſi ſervi
III. & unus ex legione vernacula. Servi ſunt in
crucem ſublati, militibus cervices abſciſſæ.

1 Poſtero die equites cum levi armatura ex ad- 21
2 verſariorum caſtris ad nos transfugerunt. Et eo
tempore circiter XI. equites ad aquatores no-
ſtros excurrerunt: nonnullos interfecerunt, item
3 alios vivos abduxerunt. Ex equitibus capti ſunt
equites IIX. Inſequenti die Pompejus ſecuri per-
cuſſit homines LXXIV. qui dicebantur eſſe fau-
tores Cæſaris victoriæ; reliquos in oppidum juſſit
deduci, ex quibus effugerunt CXX. & ad Cæſa-
rem venerunt.

1 Hoc præterito tempore, qui in oppido Ategua 22
Burſavolenſes capti ſunt, legati profecti ſunt
cum noſtris, uti rem geſtam Burſavolenſibus re-
ferrent, quid ſperarent de Cn. Pompejo, quum
viderent hoſpites jugulari: præterea multa ſce-
lera ab iis fieri, qui præſidii cauſſa ab his recipe-
2 rentur. Qui quum ad oppidum veniſſent, noſtri,
qui fuiſſent equites Rom. & ſenatores, non ſunt
auſi introire in oppidum, præterquam qui ejus ci-

Digitized by Google

vitatis fuiſſent. Quorum reſponſis ultro citroque 3
acceptis, & redditis, quum ad noſtros ſe recipe-
rent, qui extra oppidum fuiſſent, illi de præſidio
inſecuti, ex averſione legatos jugularunt. duo re-
liqui, qui ex eis fugerunt, Cæſari rem geſtam de-
tulerunt, & ſpeculatores ad oppidum Ateguam
miſerunt. Qui quum certum comperiſſent (lega- 4
torum reſponſa,) ita eſſe geſta, quemadmodum
illi retuliſſent, ab oppidanis concurſu facto; eum,
qui legatos jugulaſſet, lapidare, & ei manus in-
tentare cœperunt, illius opera ſe periſſe. ita vir 5
periculo liberatus petiit ab oppidanis, ut ei liceret
i legatum ad Cæſarem proficiſci: illi ſe ſatisfactu-
rum. Poteſtate data, quum inde eſſet profe- 6
ctus, præſidio comparato, quum bene magnam
manum feciſſet; & nocturno tempore per falla-
ciam in oppidum eſſet receptus, jugulationem
magnam facit. Principibus, qui ſibi contrarii fu-
iſſent, interfectis, oppidum in ſuam poteſtatem
recepit. Hoc præterito tempore, ſervi transfugæ 7
nunciaverũt, oppidanorum bona vendere, nec cui
extra vallum liceret exire, niſi diſcinctum. Iccir- 8
k co, quod ex quo die oppidum Ategua eſſet captũ,
metu conterritos complures profugere in Bethu-
riam, neque ſibi ullam ſpem victoriæ propoſi-
tam habere, ut ſi quis ex noſtris transfugerit, in
levem armaturam conjici, eumque non amplius
XVI. accipere.

23. Inſequenti tempore Cæſar caſtris caſtra con-
tulit, & brachium ad flumen Salſum ducere cœ-
pit. Hic dum in opere noſtri diſtenti eſſent, com-

plures

Digitized by Google

plures ex ſuperiore loco adverſariorum decur-
2 rerunt, nec detinentibus* noſtris multis telis in-
3 jectis, complures vulneribus affecere. hic ta-
men, ut ait Ennius; noſtri ceſſere parumper. ita-
que præter conſuetudinem, quum à noſtris ani-
madverſum eſſet cedere, centuriones ex legione
4 V. flumen transgreſſi duo reſtituerunt aciem. a-
criterq; eximia virtute plures quum agerent; ex
ſuperiore loco multitudine telorum alter eorum
5 concidit. ita, quum is compar prœlium facere
cœpiſſet, & quum undique ſe circumvenire ani-
madvertiſſet, parumper ingreſſus pedem offen-
6 dit. Hujus concidentis viri caſu paſſim audito,
quum complures adverſariorum concurſum fa-
cerent, equites noſtri transgreſſi interiore loco
7 adverſarios ad vallum agere cœperunt. Ita, dum
cupidius intra præſidia illorum ſtudent cædem
facere, à turmis, & levi armatura ſunt intercluſi.
Quorum niſi ſumma virtus fuiſſet, vivi capti eſ-
8 ſent. nam & munitione præſidii ita coanguſta-
bantur, ut equites ſpatio intercluſo vix ſe defen-
dere poſſent. Ex his utroque genere pugnæ com-
plures ſunt vulneribus affecti; in queis etiam Clo-
dius *Aquitius*. inter quos ita cominus eſt pugna-
tum, ut ex noſtris, præter II. centuriones, ſit nemo
deſideratus, gloria ſe efferentes.

1 Poſtero die ab Soricaria utræque convenere 24
2 copiæ. Noſtri brachia ducere cœperunt. Pompe-
jus quum animadverteret, caſtello ſe excludi A-
ſpavia, quod ab Ucubi millia paſſuum V. diſtat,
hæc res neceſſario vocabat, ut ad dimican-
dum

Digitized by Google

dum deſcenderet. neque tamen æquo loco ſui 3
poteſtatem faciebat, ſed & grumo excelſum tu-
mulum capiebat, usque eo, ut neceſſario coge-
retur iniquum locum ſubire. Quo facto, quum 4
utrorumque copiæ tumulum excellentem petiſ-
ſent, prohibiti à noſtris ſunt, dejectique planicie.
Quæ res ſecundum noſtris efficiebat prœlium, 5
undique autem cedentibus adverſariis, noſtri
magna in cæde verſabantur: quibus mons, non
virtus, ſaluti fuit: quo ſubſidio tunc, niſi adve-
ſperaſſet, à paucioribus noſtris omni auxilio pri-
vati eſſent. nam ceciderunt ex levi *armatura* 6
CCCXXIV. ex legionariis CXXXIIX. Præter-
quam quorum arma & ſpolia ſunt allata. Ita
pridie II. centurionum interitio hac adverſario-
rum pœna eſt litata.

25 Inſequenti die pari conſuetudine, quum ad 1
eundem locum ejus præſidium veniſſet, priſtino
illo ſuo utebantur inſtituto. nam præter equites
nullo loco æquo ſe committere audebant. quum 2
noſtri in opere eſſent, equitum copiæ concurſus
facere cœperunt, ſimulque vociferantibus legio-
nariis, quum locum efflagitarent, ut conſveti in-
ſequi exiſtimare poſſent, ſe paratiſſimos eſſe ad
dimicandum, noſtri ex humili convalle bene lõ-
ge ſunt egreſſi, & planitie iniquiore loco conſti-
terunt. Illi tamen proculdubio ad congredien-
dum in æquum locum non ſunt auſi deſcendere, 3
præter unum Antiſtium Turpionem, qui fidens
viribus, ex adverſariis ſibi parem eſſe neminem
cogitare cœpit, hic, ut fertur, Achillis Memno-

nisque

niſque congreſſus. Q. Pompejus niger eques Romanus Italicenſis ex acie noſtra ad congrediendum progreſſus eſt. quoniam ferocitas Antiſtii omnium mentes converterat ab opere ad ſpectandum, acies ſunt diſpoſitæ. nam inter bellatores principes dubia erat poſita victoria, ut prope videretur finem bellandi duorum dirimere pugna. ita avidi cupidique ſuarum quiſq; partium, expertorum virorum fautorumque voluntas habebatur. Quorum virtute alacri quum ad dimicandum in planitiem ſe contuliſſent, ſcutorumque laudis inſignis præfulgens opus cælatum, quorum * pugna eſſet prope profecto diempta, niſi propter equitem * conceſſum, ut ſupra demonſtravimus, levis armatura præſidii cauſſa non longe ab opere caſtrorum conſtitiſſet. Ut noſtros equites in receptu, dum ad caſtra redeunt, adverſarii cupidius ſunt inſecuti, univerſi clamore facto impetum dederunt. Ita metu perterriti, quum in fuga eſſent, multis amiſſis, in caſtra ſe recipiunt.

Cæſar ob virtutem, turmæ Caſſianæ donavit millia XIII. & præfecto torques aureos II. & levis armaturæ millia X. Hoc die A. Bæbius, & C. Flavius, & A. Trebellius equites Romani Aſtenſes argento prope tecti equites ad Cæſarem transfugerunt. qui nunciaverunt equites Romanos conjuraſſe omnes, qui in caſtris Pompeji eſſent, ut tranſitionem facerent: ſervi indicio omnes in cuſtodiam eſſe conjectos, è quibus occaſione capta, ſe transfugiſſe. Item hoc die litteræ ſunt

depre-

deprehenſæ, quas mittebat Urſaonem Cn. Pom-
pejus: S. V. S. G. E. V. Etſi, prout noſtra felicitas, ex 5
ſententia adverſarios adhuc propulſos habemus;
tamen, ſi æquo loco ſui poteſtatem facerent, cele-
rius, quam veſtra opinio eſt, bellum confeciſ-
ſem. Sed exercitum tironum non audent in cam- 6
pum deducere, noſtriſque adhuc freti præſidiis
bellum ducunt. nam ſingulas civitates circum-
ſident; inde ſibi commeatus capiunt. Quare & ci- 7
vitates noſtrarum partium conſervabo, & bellũ
primo quoq; tempore conficiã. Cohortes animo
habeo ad vos mittere. Profecto noſtro commeatu
privati, neceſſario ad dimicandum deſcendent.

27 Inſequenti tempore quum noſtri temere in o- 1
pere diſtenti eſſent, equites in oliveto, dum li-
gantur, interfecti ſunt aliquot. Servi transfu- 2
gerunt, qui nunciaverunt a. d. III. Nonarum
Martii prœlio, ad Soritiam quod factum eſt, ex
eo tempore metum eſſe magnum, & Attium Va-
rum circum caſtella præeſſe. Eo die Pompejus 3
caſtra movit; & circa Hiſpalim in oliveto con-
ſtitit. Cæſar priusquam eodẽ eſt profectus, luna
hora circiter VI. viſa eſt. ita caſtris motis Ucubim 4
præſidium, quod Pompejus reliquit, juſſit ut in-
cenderent, & deuſto oppido in caſtra majora ſe
reciperent. Inſequenti tempore Ventiſponte op- 5
pidum quum oppugnare cœpiſſet, deditione fa-
cta, iter fecit in Carrucam: contra Pompejum ca-
ſtra poſuit. Pompejus oppidum, quod contra ſua
præſidia portas clauſiſſet, incendit. Milesque 6
qui fratrem ſuum in caſtris jugulaſſet, interceptus
eſt a noſtris, & fuſti percuſſus. Hinc itinere fa-

cto,

Digitized by Google

cto, in campum Mundenſem quum eſſet ventum, caſtra contra Pompejum conſtituit.

1 Sequenti die quum iter facere Cæſar cum copiis 28
vellet, renunciatum eſt ab ſpeculatoribus, Pom-
2 pejum de III. vigilia in acie ſtetiſſe. Hoc nuncio
allato, vexillum propoſuit. iccirco enim copias e-
duxerat, quod Urſaonenſium civitati (fuiſſent
fautores) antea litteras miſerat, Cæſarem nolle
in convallem deſcendere, quod majorem partem
3 exercitus tironum haberet. Hæ litteræ vehemen-
ter confirmabant mentes oppidanorum. Ita hac
opinione fretus totum ſe facere poſſe exiſtima-
bat. Etenim & natura loci defendebatur, & ipſius
oppidi munitione, ubi caſtra habuit conſtituta.
4 Namque, ut ſuperius demonſtravimus, loca ex-
cellentia tumulis contineri; interim nulla plani-
tie dividit. Sed ratione nulla placuit taceri id,
quod eo incidit tempore.

1 Planities inter utraq; caſtra intercedebat, cir- 29
citer millia paſſuum V. ut auxilia Pompeji dua-
2 bus defenderentur rebꝰ, oppidi excelſi, & loci na-
tura. Hinc dirigens proxima planities æquaba-
tur. cujus decurſum antecedebat rivus, qui ad eo-
rum acceſſum ſummam efficiebat loci iniquitatē.
3 Nam paluſtri & voraginoſo ſolo currebat ad dex-
tram partem: & Cæſar, quum aciem directam vi-
diſſet, non habuit dubium, quin media planitie
in æquū ad dimicandum adverſarii procederent.
4 hoc erat in omnium conſpectu. Huc accedebat, ut
5 locus illa planitie equitatum ornaret, & diei, So-
liſque ſerenitas: ut mirificum & optandum
tempus prope ab Diis immortalibus illud tribu-

tum

Digitized by Google

tum eſſet ad prœlium committendum. Noſtri 5
lætari, nonnulli etiam timere, quod in eum lo-
cum res fortunæque omnium deducerentur, ut,
quidquid poſt horam caſus tribuiſſet, in dubio
poneretur. Itaque noſtri ad dimicandum proce- 6
dunt: id quod adverſarios exiſtimabamus eſſe fa-
cturos. qui tamen à munitione oppidi ∞ paſſi-
bus longius non audebant procedere, in quo ſibi
prope murum adverſarii conſtituebant. Itaque 7
noſtri procedunt. interdum æquitas loci adver-
ſarios efflagitabat; ut tali conditione contende-
rent ad victoriam. Neque tamen illi à ſua con- 8
ſuetudine diſcedebant. ut aut ab excelſo loco,
aut ab oppido, diſcederent. Noſtri pede preſſo
propius rivum quum appropinquaſſent, adver-
ſarii patrocinari loco iniquo non deſinunt.

30 Erat acies XIII. aquilis conſtituta, quæ lateri- 1
bus equitatu tegebatur, cum levi armatura milli-
bus VI. præterea auxiliares accedebant prope al-
terum tantum. Noſtra præſidia LXXX. cohor-
tibus, IIX. millibus equitum. Ita, quum in ex- 2
trema planitie iniquum in locum noſtri appro-
pinquaſſent, paratus hoſtis erat ſuperior, ut trans-
eundi ſuperius iter vehementer eſſet periculo-
ſum. Quod quum à Cæſare eſſet animadver- 3
ſum, ne quid temere culpa ſua ſequius admitte-
retur, eum locum definire cœpit. Quod quum 4
hominum auribus eſſet objectum: moleſte & a-
cerbe accipiebant, ſe impediri quo minus prœ-
lium conficere poſſent. Hæc mora adverſarios 5
alacriores efficiebat, Cæſaris copias timore im-

pediri

Digitized by Google

5 pediri ad comittendum prœlium. Ita ſe efferen-
tes iniquo loco ſui poteſtatem faciebant, ut ma-
6 gno tamen periculo acceſſus eorũ haberetur. Hic
Decumani ſuum locum cornu dextrum tenebãt,
ſiniſtrum III. & V. legio, itemque cetera auxi-
lia, & equitatus. Prœlium clamore facto com-
mittitur.

1 Hic etſi virtute noſtri antecedebant, adverſarii 31
loco ſuperiore defendebantur acerrime, & vehe-
mens fiebat ab utriſque clamor, telorumq; miſ-
ſus, concurſus, ſic, ut prope noſtri diffiderent
2 victoriæ. congreſſus enim & clamor, quibus
rebus maxime hoſtes conterrentur, in collocatu
3 pari erant conditione. Itaque ex utroque gene-
re pugnæ, quum parem virtutem ad bellandum
contuliſſent, pilorum miſſu fixa cumulatur,
4 & concidit adverſariorum multitudo. dextrum
demonſtravimꝰ Decumanos cornu tenuiſſe, qui,
etſi erant pauci, tamen propter virtutem, ma-
gno adverſarios timore eorum opera afficiebant,
quod ſuo loco hoſtes vehementer premere cœ-
perunt, ut ad ſubſidium, ne ab latere noſtri occu-
parentur, legio adverſariorũ transduci cœpta ſit
5 ad dextrum. Quæ ſimul eſt mota, equitatus Cæ-
ſaris ſiniſtrum cornu premere cœpit. at ii eximia
virtute prœlium facere incipiunt, ut locus in acie
6 ad ſubſidium veniendi non daretur. Ita, quum
clamori eſſet intermiſſus gemitus, gladiorum-
que crepitus auribus oblatus, imperitorum men-
7 tes timore præpediebat. Hic, ut ait Ennius, pes
pede premitur, armis teruntur arma; adverſa-

riosque vehementiſſime pugnantes noſtri agere
cœperunt, quibus oppidum fuit ſubſidio: ita ipſis
Liberalibus fuſi fugatique non ſuperfuiſſent, ni- 8
ſi in eum locum confugiſſent, ex quo erant egreſ-
ſi. in quo prœlio ceciderunt millia hominum cir- 9
citer XXX. & ſi quid amplius: præterea Labienus,
Attius Varus, quibus occiſis utriſque funus eſt
factum: itemque equites Romani partim ex ur-
be, partim ex provincia ad millia III. Noſtri deſi- 10
derati ad hominum ∞ partim peditum, partim
equitum, ſaucii ad D. adverſariorum aquilæ ſunt
ablatæ XIII. & ſigna, ac faſces. Præterea duces
belli XVII. capti ſunt.

32 Hos habuit res exitus. Ex fuga hac quum oppi- 1
dum Mundam ſibi conſtituiſſent præſidium, no-
ſtri cogebantur neceſſario eos circumvallare. Ex 2
hoſtium armis, pro ceſpite cadavera collocaban-
tur, ſcuta & pila pro vallo, * inſuper occiſi, &
gladii, & mucrones, & capita hominum ordina-
ta, ad oppidum converſa univerſa hoſtium timo-
rem, virtutiſque inſignia * propoſita viderent,
& vallo circumcluderentur adverſarii * ita Galli
tragulis jaculiſq; oppidum ex hoſtium cadaveri-
bus ſunt circumplexi, oppugnari cœperunt. Ex 3
hoc prœlio Valerius adoleſcens, Cordubam cum
paucis equitibus fugiens, Sex. Pompejo, qui
Cordubæ fuiſſet, rem geſtam refert. Cognito 4
hoc negotio, quos equites, quod pecuniæ ſe-
cum habuit, eis diſtribuit, & oppidanis dixit, ſe
de pace ad Cæſarem proficiſci, & ſecunda vigilia
ab oppido diſceſſit. Cn. Pompejus autem cum 5
equi-

equitibus paucis, nonnullisque peditibus ad navale præſidium parte altera contendit Carteiam, quod oppidum abeſt à Corduba millia paſſuum
6 CLXX. Quo quum ad octavum milliariũ veniſſet, P. Calvitius, qui caſtris antea Pompeii præpoſitus eſſet, ejus verbis nuncium mittit, quum minus belle haberet, ut mitteret lecticam, qua in oppidum deferri poſſet. Litteris miſſis, Pompeius
7 Carteiam defertur. Qui illarum partium fautores eſſent, conveniunt in domum, quo erat delatꝰ: qui arbitrati ſunt clanculum veniſſe, ut ab eo, quę vellent, de bello requirerent. quum frequentia conveniſſet, de lectica Pompeius eorum in fidem confugit.

1 Cæſar ex prœlio munitione circumdata, Corbubam venit: qui ex cæde de eo refugerant, pon- 33
2 tem occupaverunt. quum eo eſſet ventum, conviciari cœperunt, nos ex prœlio paucos ſupereſſe. quo confugeremus? Ita pugnare cœperunt
3 de ponte. Cæſar flumen transjecit, & caſtra poſuit. Scapula totius ſeditionis familiæ & libertinorum caput, èx prœlio Cordubam quum venis-
4 ſet, familiam & libertos convocavit, pyram ſibi exſtruit, cœnam afferri quam optimã imperavit,
5 item optimis inſternendum veſtimentis. pecuniam & argentum in præſentia familiæ donavit. Ipſe de tempore cœnavit; * reſinam & nardum identidem ſibi infundit. Ita noviſſimo tempore ſervum juſſit, & libertum, qui fuiſſet ejꝰ concubinus, alterũ ſe jugulare, alterum pyram incendere.

34 Oppidani autem, ſimul Cæſar caſtra contra op- 1
pidum poſuit, diſcordare cœperunt uſque eo, ut
clamor in caſtra noſtra perveniret, fere inter Cæ-
ſarianos, & inter Pompejanos. Erant hic legiones, 2
quæ ex perfugis conſcriptæ, partim oppidanorũ
ſervi, qui erant à Sex. Pompejo manumiſſi,
tunc in Cæſaris adventum deſcendere cœpe-
runt. Legio XIII. oppidum defendere cœpit: nam 3
quũ jam repugnarent, turres ex parte, & murum
occuparunt. Denuo legatos ad Cæſarem mit- 4
tunt, ut ſibi legiones ſubſidio intromitteret. Hoc
quum animadverterent homines fugitivi, oppi-
dum incendere cœperunt: qui ſuperati à noſtris
ſunt interfecti hominũ millia XXII. præterquam
extra murum qui perierunt. Ita Cæſar oppido po- 5
titus; dum hic detinetur ex prœlio, quos circum-
munitos ſuperius demonſtravimus, eruptionem
fecerunt; & bene multis interfectis in oppidum
ſunt redacti.

35 Cæſar Hiſpalim quum contendiſſet, legati de- 1
precatum venerunt. Ita quum oppidũ ſeſe tueri
dixiſſet; Caninium legatum cum præſidio intro-
mittit. Ipſe caſtra ad oppidũ ponit. Erat bene ma- 2
gnum intra Pompejanas partes præſidium, quod
Cæſaris præſidium receptum indignabatur, clam
quendam Philonem, illum, qui Pompejanarum
partium fuiſſet defenſor acerrimꝰ. Is tota Luſita-
nia notiſſimus erat. Hic clam præſidio in Luſita- 3
niam proficiſcitur, & Cæcilium Nigrum nomine
Barbarũ ad Lenium convenit; qui bene magnam
manum Luſitanorum haberet. Rurſus in Hiſpalim 4
oppi-

oppidum denuo noctu per murum recipitur.
præſidium vigileſque jugulant, portas præclu-
dunt, de integro pugnare cœperunt.

1 Dum hæc geruntur, legati Carteienſes renun- 36
ciarunt, quod Pompejum in poteſtate haberent;
quod ante Cæſari portas præcluſiſſent, illo bene-
ficio ſuum maleficium exiſtimabant ſe lucrifa-
cere. Luſitani Hiſpalim oppugnare nullo tempo-
2 re deſiſtebant. Quod Cæſar quum animadverte-
ret, ſi oppidum capere contenderet, ut homines
perditi incenderent, & mœnia delerent, (ita) con-
ſilio habito noctu, patitur Luſitanos eruptionem
facere, id quod conſulto non exiſtimabant fieri.
ita irrumpendo naves, quę ad Bætim flumen fuiſ-
3 ſent, incendunt. Noſtri, dum incendio detinen-
tur, illi profugiunt, & ab equitibus conciduntur.
4 tur. Quo facto, oppido recuperato, Aſtam iter
facere cœpit. ex qua civitate legati ad deditio-
nem venerunt, Mundenſeſq;, qui ex prœlio in op-
pidum confugerant, quum diutius circumſide-
rentur, bene multi deditionem faciunt, & quum
eſſent in legionem diſtributi, conjurant inter ſe,
ut noctu ſigno dato, qui in oppido fuiſſent, eru-
ptionem facerent: illi cædem in caſtris admini-
5 ſtrarent. Hac re cognita, inſequenti nocte, vigilia
tertia, teſſera data, extra vallum omnes ſunt con-
ciſi Mundenſes duces.

1 Cæſar in itinere reliqua oppida oppugnat, quæ 37
propter Pompejum diſſentire cœperunt. pars e-
rat, quæ legatos ad Cæſarē miſerat; pars, qui Pom-
pejanarum partium eſſent fautores. Seditione

concitata portas occupant: cædes fit magna. Fan- 2
cius Pompeji naves XXX. occupat longas, & pro-
fugit. Didus, qui Gadis claſſi præfuiſſet, ad quem
ſimul nuncius allatus eſt, confeſtim ſequi cœpit,
partim peditatibus & equitatibus ad perſequen-
dum celeriter iter faciens. Item IV. die navigatio-
ne confecta, inſequuntur. qui imparati à Car- 3
teja profecti ſine aqua fuiſſent, ad terram appli-
cant. Dum aquantur, Didius claſſe occurrit, na-
ves incendit, nonnullas capit.

38 Pompejus cum paucis profugit, & locum quen- 1
dam munitum natura occupat. Equites & cohor-
tes, quæ ad perſequendum miſſæ eſſent; ſpecula-
toribus ante miſſis, certiores fiunt: diem & no-
ctem iter faciunt. Pompejus humero & ſiniſtro 2
crure vehementer erat ſaucius. Huc accedebat,
ut etiam talum intorſiſſet: quæ res maxime im-
pediebat. Ita lectica à turre qua eſſet allatus, in
ea ferebatur. Luſitanus more militari, quum à Cæ- 3
ſaris præſidio fuiſſet conſpectus, celeriter equita-
tu cohortibusque circumcluditur. Erat acceſſus 4
loci difficultas. Nam idcirco, quod propter ſu-
os à noſtro præſidio fuiſſet conſpectus, celeriter
munitum locum natura ceperat, ſibi Pompejus,
quem vix magna multitudine deducti homines
ex ſuperiore loco defendere poſſent. Subeuntes 5
in adventu noſtri depelluntur telis. quibus cedē-
tibus, cupidius inſequebantur adverſarii, & con-
feſtim tardabant ab acceſſu. Hoc ſæpius facto, a- 6
nimadvertebatur noſtro magno id fieri periculo.
Opere circummunire inſtituit, pari autem & ce-

leri

Digitized by Google

leri feſtinatione circum munitiones in jugo dirigunt, ut æquo pede cum adverſariis congredi poſſent. A quibus cum animadverſum eſſet, fuga ſibi præſidium capiunt.

1 Pompejus, ut ſupra demonſtravimus, ſaucius, 39
& intorto talo, idcirco tardabatur ad fugiendum:
itemque propter loci difficultatem, neque equo,
neque vehiculo ſaluti ſuæ præſidium parare po-
2 terat. Cædes à noſtris undique adminiſtrabatur,
3 excluſa munitione, amiſſisque auxiliis. Ad con-
vallem autem atq; exeſum locum ut ſpeluncam
Pompejus ſe occultare cœpit, ut à noſtris non fa-
cile inveniretur, niſi captivorũ indicio. Ita ibi in-
4 terficitur. quum Cæſar gradiebatur Hiſpalim,
pridie Id. Aprilis caput allatum, & populo datum
eſt in conſpectum.

1 Interfecto Cn. Pompejo adoleſcente; Didius, 40
quem ſupra demonſtravimus, illa affectꝰ lætitia,
proximo ſe recepit caſtello, nonnullasque naves
2 ad reficiendum ſubduxit. Luſitani, qui ex pugna
ſuperfuerunt, ad ſignum ſe receperunt, & bene
magna manu comparata, ad Didium ſe repor-
3 tant. Huic etſi non aberat diligentia ad naves
tuendas, tamen nonnunquam ex caſtello propter
eorum crebras excurſiones ejiciebatur, & ſic
prope quotidianis pugnis inſidias ponunt, & tri-
4 partito ſigna diſtribuunt. erant parati, qui naves
incenderent; incenſisque qui ſubſidium repete-
5 rent. ii ſic depoſiti erant, ut à nullo conſpectu
omnium ad pugnam contenderent. Ita, quum
ex caſtello Didius ad propellendum proceſſiſſet
cum copiis, ſignum à Luſitanis tollitur, naves in-

Digitized by Google

cenduntur; ſimulque qui in caſtello ad pugnam
proceſſerant, eodem ſigno fugientes latrones
dum perſequuntur, à tergo inſidiæ clamore ſub-
lato circumveniunt. Didius magna cum virtute cū
compluribus interficitur. nonnulli ea pugna ſca-
phas, quæ ad litus fuerant, occupant; Item com- 7
plures nando, ad naves, quæ in ſalo fuerunt, ſe
recipiunt. Anchoris ſublatis, pelagus remis pe-
tere cœperunt. Quæ res eorum vitæ ſubſidio fuit.
Luſitani præda potiuntur. Cæſar Gadibus rurſus 8
ad Hiſpalim recurrit.

41 Fabius Maximus, quem ipſe ad præ- 1
ſidium oppugnandum reliquerat, operibus aſſi-
duis, hoſtesque circum ſeſe interclusi, inter ſe
decernere, facta cæde bene magna,* eruptionem
faciunt. Noſtri ad oppidum recuperandum oc- 2
caſionem non prætermittunt, & reliquos vivos
capiunt; ac deinde Urſaonem proficiſcūtur; quod
oppidum magna munitione continebatur, ſic, ut
ipſe locus non ſolum opere, ſed etiam natura edi-
tus, ad oppugnandum hoſtem abverteret. Huc 3
accedebat, quod aqua præterquam in ipſo oppi-
do, non erat. nam circumcirca rivus nuſquam re-
periebatur propius millia paſſuum IIX, quæ res
magno erat adjumento oppidanis. Tum præterea 4
accedebat, ut ager, materieſque, unde ſolitæ
ſunt turres agi, propius millia paſſuum VI. non
reperiebantur. Ac Pompejus, ut oppidi oppu-
gnationem tutiorem efficeret, omnem materiem
circū oppidum ſuccisā intro congeſſit. ita neceſ- 5

ſario

Digitized by Google

ſario deducebantur noſtri, ut à Munda, quam proxime ceperant, materiem illo deportarent.

1 Dum hæc ad Mundam geruntur, & Urſaonem, 42
Cæſar, quum à Gadibus ad Hiſpalim ſe recepiſſet, inſequenti die, concione advocata, commemorat, Initio quæſturæ ſuæ eam provinciam ex omnibus provinciis peculiarem ſibi conſtituiſſe, & quæ potuiſſet, eo tempore beneficia largitum eſſe.
2 Inſequenti prætura ampliato honore vectigalia, quæ Metellus impoſuiſſet, à Senatu petiſſe, & eis pecuniis provinciam liberaſſe: ſimulque patrocinio ſuſcepto multis legibus ab ſe in Senatum inductis, ſimul publicas, privatasque cauſſas, multorum inimicitiis ſuſceptis, defendiſſe:
3 ſuo item in conſulatu abſentem, quæ potuiſſet commoda provinciæ tribuiſſe: eorum omnium commodorum eſſe & immemores & ingratos in ſe, & in populum Rom. hoc bello, & in præterito tempore cognoſſe.
4 Vos jure gentium, inquit, & civium Rom. inſtitutis cognitis, more barbarorum Populi R. Magiſtratibus ſacroſanctis, manus ſæpe & ſæpius attuliſtis; luce clara Caſſium in medio foro nefarie interficere voluiſtis.
5 Vos ita pacem ſemper odiſtis, ut nullo tempore legiones deſint Populi Rom. in hac provincia haberi. apud vos beneficia pro maleficiis, maleficia pro beneficiis habentur. Ita neque in otio concordiam, neque in bello virtutem ullo tempore retinere potuiſtis.
6 Privatus ex fuga Cn. Pompejus adoleſcens à vobis receptus, faſces imperiumque ſibi arripuit.

puit. Multis interfectis civibus, auxilia contra populum Rom. comparavit: agros, veſtramque provinciam veſtro impulſu depopulavit. In quo vos victores exiſtimabatis? An me deleto, non animadvertebatis X. habere legiones Populum Rom. quæ non ſolum vobis obſiſtere, sed etiam cœlum diruere poſſent? quorum laudibus & virtute *De ſunt reliqua.*

****

C. JULII CÆSARIS FRAGMENTA, EX LIBRO EPISTOLARUM AD MARCUM TULLIUM CICERONEM.

Cæſar. Imp. S. D. Ciceroni Imp.

QUum Furnium noſtrum tantum vidiſſem, neq; loqui, neque audire me commode potuiſſet, quum properarem, atque eſſem in itinere, præmiſſis jam legionibus; præterire tamen non potui, quin & ſcriberem ad te, & illum mitterem, gratiasque agerem. etſi hoc officium & feci ſæpe, & ſæpius mihi facturus videor: ita de me mereris. imprimis à te peto, quoniam confido me celeriter ad Urbem venturum, ut te ibi videam; ut tuo conſilio, gratia, dignitate, ope omnium rerum uti poſſim. ad propoſitum revertar: feſtinationi meæ, brevitatique litterarum ignoſces. reliqua

ex

Digitized by Google

ex Furnio cognoſces. Vale. *Ex Cic. lib. 9. Epiſt. ad Attic. Epiſt. 5.*

Cæſar. Imp. Ciceroni Imp. S.

RECTE auguraris de me (bene enim tibi cognitus ſum) nihil à me abeſſe longius crudelitate. atq; ego quum ex ipſa re magnam capio voluptatem, tum meum factum probari abs te, triumpho & gaudeo. neque illud me movet, quod ii qui à me dimiſſi ſunt, diſceſſiſſe dicuntur, ut mihi rurſus bellum inferrent: nihil enim malo, quam & me mei ſimilem eſſe, & illos ſui. Tu velim mihi ad urbem præſto ſis, ut tuis conſiliis atque opibus, ut conſuevi, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil mihi ſcito eſſe jucundius. hanc adeo habebo gratiam illi. neque enim aliter facere potuit: tanta ejus humanitas, is ſenſus, ea in me eſt benevolentia. Vale. *Ex Cic. lib. 10. Ep. ad Attic. Ep. 9.*

Cæſar. Imp. Ciceroni Imp. S.

ETSI te nihil temere, nihil imprudenter facturum judicarem, tamen permotus hominum fama, ſcribendum ad te exiſtimavi, & pro noſtra benevolentia petendum, ne quo progredereris inclinata jam re, qua integra etiam progrediendū tibi non exiſtimaſſes. namque & amicitiæ graviorem injuriam feceris, & tibi minus commode conſulueris, ſi non fortunæ obſecutus videbere; omnia enim ſecundiſſima nobis, adverſiſſima illis accidiſſe videntur: nec cauſſam ſecutus (eadē enim tum fuit, quum ab eorum conſiliis abeſſe judicaſti;) ſed meum aliquod factum condemnaſſe:

quo

quo mihi gravius abs te nihil accidere poteſt: quod ne facias, pro jure noſtræ amicitiæ à te peto. Poſtremo, quid viro bono, & quieto, & bono civi magis convenit, quam à abeſſe civilibus controverſiis? quod nonnulli quum probarent, periculi cauſſa ſequi non potuerunt. tu, explorato & vitæ meæ teſtimonio, & amicitiæ judicio, neque tutius, neque honeſtius reperies quidquam, quam ab omni contentione abeſſe. XV. Kal. Maj. ex itinere. Vale. *Ex Cic. lib. 10. Epiſt. ad Attic. Epiſt. 9.*

M. FURIUM quem mihi commendas, vel regem Galliæ faciam, vel Leptæ legatum: ſi vis tu, ad me alium mitte, quem ornem. *Ex Cic. l. 7. Ep. ad Fam. Ep. 5. ad Cæſ.*

NEQUE pro cauto ac diligente ſe caſtris continuit. *Ex Chariſ. l. 1.*

QUID quæris, quid Cæſar ad me ſcripſerit? quod ſæpe, gratiſſimum ſibi eſſe, quod quierim: oratque in eo ut perſeverem. *Ex Cic. lib. 8. Ep. ad Attic. Ep. 11.*

DE tribunatu quod ſcribis, eo vero nominatim petivi Curtio; & mihi ipſe Cæſar nominatim Curtio paratum eſſe reſcripſit. *Ex Cic. lib. 3. Ep ad Quinctum Fratrem Ep. 1.*

Quod quidem propemodum videor ex Cæſaris litteris, ipſius voluntate facere poſſe: qui negat, neque honeſtius neque tutius mihi quidquam eſſe, quam ab omni contentione abeſſe. *Ex Cic. lib. 10. ad Attic. Ep. 10.*

CÆSAR mihi ignoſcit per litteras, quod non

Digitized by Google

venerim, ſeſeque in optimam partem id accipere dicit. Facile patior quod ſcribit, ſecum Tullum & Servium queſtos eſſe, quia non idem ſibi quod mihi remiſiſſet, &c. ſed tamen exemplum miſi ad te Cæſaris litterarum. *Ex. Cic. lib. 10. Epiſt. ad Attic. Epiſt. 3.*

SEXTIUS apud me fuit; & Theopompus pridie veniſſe à Cæſare narrabat literas: hoc ſcribere, ſibi certum eſſe Romæ manere; cauſſamque eam adſcribere, quæ erat in epiſtola noſtra, ne ſe abſente leges ſuæ negligerentur, ſicut eſſet neglecta Sumptuaria. *Ex. Cic. lib. 13. Epiſt. ad Attic. Epiſt. 7.*

Sed heus tu, celari videor à te! quomodo nam, mi Frater, de noſtris verſibus Cæſar? Nam primum librum ſe legiſſe ſcripſit ad me ante: & prima, ſic, ut neget ſe ne Græca quidem meliora legiſſe. Reliqua ad quendam locum ῥαθυμώτερα. hoc enim utitur verbo, &c. *Ex Cic. lib. 2. Epiſt. ad Quinctum Fratrem, Epiſt. 15.*

Ex Britannia Cæſar ad me Kal. Septembr. dedit litteras, quas ego accepi A.D.IV. Kal. Octob. ſatis commodas de Britannicis rebus: quibus ne admirer, quod ad te nullas acceperim, ſcribit ſe ſine te fuiſſe cum ad mare acceſſerit, &c. *Ex Cic. lib. 3. Epiſt. ad Quinctum Fratrem, Epiſt. 1.*

Quum hanc jam epiſtolam complicarem, tabellarii à vobis venerunt A.D. XI. Kal. Septembr. viceſimo die. O me ſollicitum! quantum ego dolui in Cæſaris ſuaviſſimis literis! ſed quo erant ſuaviores, eo majorem dolorem illius ille

casus

caſus afferebat. *Ex Cic. lib. 3. Epiſt. ad Quinctum Fratrem, Epiſt. 1.*

EX LIBRIS EPISTOLARUM AD C. OPPIUM ET BALBUM CORNELIUM.

Cæſar Oppio & Cornelio S.

GAUDEO mehercule vos ſignificare literis, quam valde probetis ea, quæ apud Corfinium ſunt geſta, conſilio veſtro utar libenter, & hoc libentius, quod mea ſponte facere conſtitueram, ut quam leniſſimum me præberem, & Pompejum darem operam ut reconciliarem. tentemus hoc modo ſi poſſumus omnium voluntates recuperare, & diuturna victoria uti: quoniam reliqui diuturnitate odium effugere non potuerunt, neque victoriam diutius tenere præter unum L. Sullam, quem imitaturus non ſum. hæc nova ſit ratio vincendi; ut miſericordia, & liberalitate nos muniamus. id quemadmodum fieri poſſit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri poſſunt. de his rebus, rogo vos, ut cogitationem ſuſcipiatis. Cn. Magium, Pompeji Præfectum, deprehendi: ſcilicet meo inſtituto uſus ſum, & eum ſtatim miſſum feci. Jam duo Præfecti Fabrûm Pompeji in meam poteſtatem venerunt, & à me miſſi ſunt; ſi volent grati eſſe, debebunt Pompejum hortari, ut malit mihi eſſe amicus; quam iis, qui & illi, & mihi ſemper fuerunt inimiciſſimi: quorum artificiis effectum eſt, ut Reſp. in hunc ſtatum perveniret. *Ex Cic. lib. 9. Epiſt. ad Attic. Epiſt. 8.*

Digitized by Google

Cæſar Oppio & Cornelio S.

A. D. VII. Id. Mart. Brunduſium veni: ad murum caſtra poſui. Pompejus eſt Brunduſii: miſit ad me Cn. Magium de pace. quæ viſa ſunt reſpondi. hoc vos ſtatim ſcire volui. quum in ſpem venero, de compoſitione aliquid me conficere, ſtatim vos certiores faciam. Valete. *Ex Cic. l. 9. Epiſt. ad* Attic. *Epiſt. 16.*

De Cæſare fugerat me ad te ſcribere. Video enim quas tu literas exſpectaris. Sed ille ſcripſit ad Balbum, faſciculum illum epiſtolarum, in quo fuerat & mea, & Balbi, totum ſibi aqua madidum redditum eſſe: ut ne illud quidem ſciat, meam fuiſſe aliquam epiſtolam. ſed ex Balbi epiſtola pauca verba intellexerat. ad quæ reſcripſit his verbis: De Cicerone video te quiddam ſcripſiſſe, quod ego non intellexi: quantum autem conjectura conſequebar, id erat hujusmodi, ut magis optandum quam ſperandum putarem. Itaque poſtea miſi ad Cæſarem eodem illo exemplo literas. Jocum autem illius de ſua egeſtate ne ſis aſpernatus, &c. *Ex* Cic. *lib. 2. Epiſt. ad Quinctum Fratrem, Epiſt. 11.*

Libri ſunt epiſtolarum C. Cæſaris ad C. Oppium, & Balbum Cornelium, qui res ejꝰ abſentis curabant. in his epiſtolis quibusdam in locis inveniuntur literæ ſingulariæ, ſine coagmentis ſyllabarum, quas tu putes poſitas incondite. nam verba ex his literis confici nulla poſſunt. erat autem conventum inter eos clandeſtinum, de commutando ſitu literarum, ut inſcriptio quidem

Digitized by Google

alia aliæ locum, & nomen teneret; ſed in legendo locus cuique ſuus, & poteſtas reſtitueretur, *&c.* eſt adeo Probi Grammatici commentarius ſatis curioſe factus, de occulta litterarum ſignificatione Epiſtolarum C. Cæſaris ſcriptarum. *Ex Agell. lib. 17. cap. 9.*

EX LIBRO EPISTOLARUM AD Q. PEDIUM.

Cæſar Q. Pedio S.

POMPEJUS ſe oppido tenet: nos ad portas caſtra habemus: conamur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem maris: ſed tamen nihil eſt, quod potius faciamus. ab utroque portus cornu moles jacimus, ut aut illum quamprimum trajicere, quod habet Brunduſii copiarum cogamus, aut exitu prohibeamus. *Ex Cic. lib. 9. Epiſt. ad Attic.*

EX LIBRO EPISTOLARUM AD PISONEM.

LOCELLUM tibi ſignatum remiſi. *Ex Char. lib. 1.*

EX LIBRO EPISTOLARUM AD ANTONIUM.

NAM ad me miſit Antonius exemplum Cæſaris ad ſe literarum, in quibus erat: ſe audiviſſe Cæſarem, & L. Metellum, in Italiam veniſſe, Romæ ut eſſent palam: id ſibi non placere; ne qui motus ex eo fierent; prohiberique omnes Italia, niſi quorum ipſe cauſſam cognoviſſet. deque eo vehementius erat ſcriptum. *Ex Cic. ad Attic. lib. 11.*

EX

EX LIBRO EPISTOLARUM AD SERVILIUM.

P.SERVILIUS pater ex literis quas ſibi à Cæſare miſſas eſſe dicebat, ſignificat valde te ſibi gratum feciſſe, quod de ſua voluntate erga Cæſarem humaniſſime diligentiſſimeq; locutus eſſes. *Ex Cic. lib. 5. Epiſt. ad Quinctum Fratrem. Epiſt. 1.*

DE C. JULII CÆSARIS EPISTOLIS TESTIMONIA.

EPISTOLÆ quoque ejus ad Senatum extant: quas primus videtur ad paginas & formam memorialis libelli convertiſſe: cum antea Conſules & Duces nonniſi transverſa charta mitterent ſcriptas. extant & ad Ciceronem, item ad Familiares domeſticis de rebus. in quibus ſi qua occultius perferenda erant, per notas ſcripſit, id eſt, ſic ſtructo literarum ordine, ut nullum verbum effici poſſet. quæ ſi quis inveſtigare & perſequi vellet, quartam elementorum literam id eſt, D pro A, & perinde reliquas commutet. *Ex Suet. in Caeſ.* * *Harum mentio apud* Cic. *in Epiſt. 11. l. 16. ad Famil.* Omnino & ipſe Cæſar, amicus noſter, minaces ad Senatum & acerbas literas miſerat, *&c.*

Scribere, & legere ſimul, dictare & audire ſolitum accepimus, epiſtolas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare, aut ſi nihil ageret, ſeptenas. *Ex Plin. lib. 7. cap. 15.*

Ἐν ἐκείνῃ δὴ τῇ στρατείᾳ προσεξήσκησεν ἱππαζόμενος τὰς ἐπιστολὰς ὑπαγορεύειν, καὶ δυσὶν

Digitized by Google

ἡμῶν γράφουσιν ἐξαρκεῖν. ὡς δὲ Ὄππιός φησι, καὶ πλείοσιν. λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι. *Ex Plut. in Caſ.*

EX ORAT. IN FUNERR JULIÆ.

QVÆSTOR Juliam amitam uxoremque Corneliam defunctas laudavit è more pro roſtris, ſed in amitæ quidem laudatione, de ejus ac patris ſui origine ſic refert: Amitæ meæ Juliæ maternum genus ab regibus ortum, paternum cum diis immortalibus conjunctum eſt. nam ab Anco Marcio ſunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater: Venere Julii, cujus gentis familia eſt noſtra. Eſt ergo in genere & ſanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent; & cærimonia deorum, quorum ipſi in poteſtate ſunt reges. *Ex Suet. in Caſ.*

Ὅ τε τῆς Μαρίου γυναικὸς ἀποθανούσης, ἀδελφιδοῦς ὢν αὐτῆς, ἐγκώμιόν τε λαμπρὸν ἐν ἀγορᾷ διῆλθεν, καὶ περὶ τὴν ἐκφορὰν ἐτόλμησεν εἰκόνας Μαρίου προθέσθαι. *Ex Plut. in Caſ.*

EX ORAT. PRO BITHYNIS.

C. Cæſar Pont. Max. in oratione, quam pro Bithynis dixit, hoc principio uſus eſt. Vel pro hoſpitio regis Numedis, vel pro horum neceſſitate, quorum res agitur, refugere hoc munus, M. * Vicini, non potui. nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur; neque clientes ſine ſumma infamia deſeri poſſunt: quibus etiam à propinquis noſtris opem ferre inſtituimus. *Ex Agell. lib. 5. cap. 13.*

* Im

* *Ita Fulvius Urſinus ex libri manuſcripti corrupta ſcriptura.*

Quid ergo ſyngraphæ non ſunt, ſed res aliena eſt. *Ex Julio Refugiano de Figuris.*

EX ORAT. PRO LEGE PLAUTIA.

REPERI tamen in oratione C. Cæſaris, quæ Plautiam rogationem ſvaſit; neceſſitatem dictam pro neceſſitudine, id eſt, jure adfinitatis. verba hæc ſunt: Equidem mihi videor pro noſtra neceſſitate, non labore, non opera, non induſtria defuiſſe. *Ex Agell. lib. 13. cap. 3. & Nonio in voce* Neceſſitas.

EX ORAT. IN CN. DOLABELLAM.

CÆSAR in Dolabellam: *Actionis illibuiſti, quorum in ædibus, faniſque poſita, & honori erant, & ornatu. In libris quoque Analogicis omnia iſtiuſmodi ſine I litera dicenda cenſet. *Ex Agel. lib. 4. cap. 16. * Alias* Actionis allibuiſti, *ſed emendata Stephani & Tornæſii editio:* Cæſar in Dolabellam Actionis III. Ibi iſti, quorum, *&c.*

Nono decimo ætatis anno L. Craſſus C. Carbonem, uno & vigeſimo Cæſar Dolabellam, altero & trigeſimo Aſinius Pollio Catonem, non multo ætatem antecedens Calvus Vatinium iis orationibus inſecuti ſunt, quas hodieque cum admiratione legimus. *Ex Auctore Dialogi de Oratoribus.*

Cæterum compoſita ſeditione civili, Cornelium Dolabellam conſularem & triumphalem virum repetundarum poſtulavit, abſolutoq; Rhodum ſecedere ſtatuit. *Ex Suet. in Caſ.*

Digitized by Google

Divus quoque Julius, quam cæleſtis numinis, tam etiam humani ingenii perfectiſſimum columen, vim facundiæ propriæ expreſſit, dicendo in accuſatione Cn. Dolabellæ, quem reum agit, extorqueri ſibi cauſſam optimam L. Cottæ patrocinio. *Ex Val. Max. lib. 8. cap. 9.*

C. Cæſar Cn. Dolabellam accuſavit, nec damnavit. *Ex Pediano in orat. pro M. Scauro.*

Significat & Cæſarem, item adoleſcentem, in Dolabella reo ex Sicilia, qui quidem damnatus eſt quantum oportuit Hortenſium, &c. *Ex Pediano in Divin.*

Ἐπανελθὼν δὲ ἐς Ῥώμην, Δολαβέλλαν ἔκρινε κακώσεως ἐπαρχίας, καὶ πολλαὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέσχον. ὁ μὲν οὖν Δολαβέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην. *Ex Plut. in Cæſ.*

EX ORAT. AD MILITES.

FAMA vero hoſtilium copiarum perterritos, non negando minuendove, ſed inſuper amplificando, ementiendoque confirmabat. itaque cum exſpectatio adventus Jubæ terribilis eſſet, convocatis ad concionem militibus; Scitote, inquit, pauciſſimis hic diebus regem affuturum cum X. legionibus, equitum XXX. levis armaturæ C. millibus, elephantisque CCC. proinde deſinant quidam quærere ultra, aut opinari; mihique qui compertum habeo, credant: aut quidem vetuſtiſſima nave impoſitos quocunque vento in quaſcunque terras jubeo avehi. *Ex Suet. in Cæſ.*

C. Cæſar apud milites de * incommodis eorum:

Digitized by Google

rum: Non fruſtrabo vos milites. *Ex Diomede l.1*

* *Alias* commodis.

EX ORAT. PRO DECIO SAMNITE.

NISI forte quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Dejatoro rege, ceteroſq; cujusdam lenti luminis ac temporis libros legit, &c. *Ex Auctore Dial. de Orator.*

EX ORAT. PRO SEXTILIO.

Quo enim jambo, qua procella verborum, impium Sextilii caput obrui meretur? quod C. Cæſarem, à quo cum ſtudioſe, tum etiam feliciter graviſſimi criminis reus defenſus fuerat, &c. *Ex Valer. Max. lib. 5. cap. 3.*

EX ORAT. DE CONJURATIS.

CATONEM primum putat de animadverſione dixiſſe, quam omnes ante dixerant præter Cæſarem. & cum ipſius Cæſaris tam ſevera fuerit, qui tum Prætorio loco dixerit, &c *Ex Cic. ad Attic. lib. 12.*

Sed Cæſar, ubi ad eum perventum eſt, rogatus ſententiam à Conſule, hujuſcemodi verba locutus eſt: Omnes homines, &c. *Ex Salluſt. in Conjurat.*

Ὁ δὲ Καῖσαρ ἀναστὰς λόγον διῆλθεν πεφροντισμένον, ὡς ἀποκτεῖναι μὲν ἀκρίτους ἄνδρας ἀξιώματι καὶ γένει λαμπροὺς, οὐ δοκεῖ πάτριον, οὐδὲ δίκαιον εἶναι, μὴ μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης. εἰ δὲ φρουροῖντο δεθέντες ἐν πόλεσι τῆς Ἰταλίας, ἃς, ἂν αὐτὸς ἕληται Κικέρων, μέχρις οὗ καταπολεμηθῇ κατακλίνας, ὕστερον ἐν εἰρήνῃ καὶ καθ' ἡσυχίαν περὶ ἑκάστου τῇ βουλῇ γνῶναι παρέξει. οὕτω δὲ τῆς γνώ-

μης φιλανθρώπε φανείτης, καὶ τοῦ λόγυ δυνατῶς ἐπ' αὐτῇ ῥηθέντος, ἐ μόνον οἱ μετ' τοῦτον ἀνιςάμενοι προσετίθεντο, πολλοὶ δὲ καὶ τὰς εἰρημένας γνώμας ἀπειπάμενοι πρὸς τὴν ἐκείνε κατέςησαν, ἕως ἐπὶ Κάτωνα τὸ πρᾶγμα καὶ Κάτελον περιῆλθεν. *Ex Plut. in Cæſ.*

EX ORAT. IN ::::

SIC fas exiſtimes: poſt has miſerias, id eſt, poſtquam armis diſceptari cœptum eſt de jure publico, nihil eſſe actum aliud cum dignitate. Nam & ipſe Cæſar accuſata acerbitate Marcelli (ſic enim appellabat) laudataque honorificentiſſime & æquitate tua & prudentia, repente præter ſpem dixit, & ſe Senatui roganti de Marcello, ne hominis (L. ominis) quidem cauſa negaturum. *Ex Cic. lib. 4. Epiſt. ad Fam. Ep. 4. ad Ser. Sulpicium.*

EX ORAT. IN FUNERE CORNELIÆ.

QUÆSTOR Juliam amitam, uxoremque Corneliam, defunctas laudavit è more pro roſtris. *Ex Svet. in Cæſ.*

Τὸ μὲν ὖν ἐπὶ γυναιξὶ πρεσβυτέραις λόγοις ἐπιταφίοις διεξιέναι πάτριον ἦν Ρωμαίοις, νέαις δ' ὀυκ ἦν ἐν ἔθει. πρῶτος εἶπεν Καῖσαρ ἐπὶ τῆς ἑαυτῦ γυναικὸς ἀποθανέσης. *Ex Plut. in Cæſ.*

DE C. JULII CÆSARIS ORATIONIBUS TESTIMONIA.

TUM Brutus: Orationes quidem ejus mihi vehementer probantur, complures autem legi, &c. *Ex Cic. in Bruto.*

Orationes aliquas reliquit, inter quas temere

Digitized by Google

quædam feruntur. pro Q. Metello, quam non immerito Auguſtus exiſtimat magis ab actuariis exceptam, male ſubſequentibus verba dicentis, quam ab ipſo editam. nam in quibusdam exemplaribus invenio nè inſcriptam quidem pro Metello, ſed quam ſcripſit Metello, cum ex perſona Cæſaris ſermo ſit, Metellum, ſeque adverſus communium obtrectatorum criminationes purgantis. apud milites quoque in Hiſpania, idem Auguſtus orationem eſſe vix ejus putat. quæ tamen duplex fertur, una quaſi priore habita prœlio, altera poſteriore, quo Aſinius Pollio ne tempus quidem concionandi habuiſſe eum dicit, ſubita hoſtium incurſione. *Ex Svet. in Cæſ.*

EX LIBRIS IN CATONEM.

RELIQVIT & de Analogia duos libros, & Anticatones totidem. *Svet. in Cæſ.*

EX LIB. I.

CÆSAR in Anticatone priore: Uno enim excepto, quem aliusmodi atque omnis natura finxit. ſuos quisque habet charos. *Priſcianus bis lib. 6. & lib. 7. & lib. 13.*

INCERTA EX IISDEM.

ERANT officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit. quem tamen C. Cæſar ita reprehendit, ut laudet. deſcribit enim eos quibus obvius fuerit, cum caput ebrii retexiſſent, erubuiſſe. deinde adjicit: Putares non ab illis Catonem, ſed illos à Catone deprehenſos. Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam ſi ebrius tam venerabilis erat? noſtræ tamen cœnæ

 ut

ut apparatus & impendii, ſic temporis modus cōſtet. neque enim hi ſumus, quos vituperare ne inimici quidem poſſunt, niſi ut ſimul laudent. *Ex Plin. Lib. 3. Epiſt. ad C. Attil. Sever.*

C. etiam Cæſar gravis auctor linguæ Latinæ in Anticatone: Unius, inquit, arrogantiæ ſuperbiæque, dominatuque, *Ex Agel. lib. 4. c. 5.*

DE C. JULII CÆSARIS IN CATONEM SCRIPTIS TESTIMONIA.

QUALIS futura ſit Cæſaris vituperatio contra laudationem meam, perſpexi ex eo libro, quem Hirtius ad me miſit, in quo colligit vitia Catonis, ſed cum maximis laudibus meis: itaque miſi librum ad Muſcam, ut tuis librariis daret. volo enim eum divulgari. *Ex Cic. lib. 12. ad Att.*

Hirtii epiſtolam ſi legeris, quæ mihi quaſi προπλασμα videtur ejus vituperationis, quam Cæſar ſcripſit de Catone, *Ex lib. 12. ad Att.*

Cum mihi Balbus nuper in Lannvino dixiſſet, ſe & Oppium ſcripſiſſe ad Cæſarem, me legiſſe libros contra Catonem, & vehementer probaſſe, *Ex lib. ad Att.*

Quibus omnibus generibus uſus eſt nimis impudenter Cæſar contra Catonem meum. *Ex Cic. in Topic.*

M. Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliud Dictator Cæſar, quam reſcripta oratione velut apud Judices reſpondit? *Ex Tacito lib. 4.*

Hisque uſum C. Cæſarem in vituperando Catone notaverit * Cicero. *Ex Quinct. lib. 3.* * (*in Topicis.*)

Ut

Ut Catonem Tullius laudans: & duobus voluminibus Cæſar accuſans. *Ex Mart. Capell. lib. 5.*

Atque utinam ritus veteres, & publica ſaltem
His intacta malis agerentur ſacra, ſed omnes
Noverunt Mauri, atq; Indi: quæ pſaltria penē
Majorem, quam ſint duo Cæſaris Anticatones:
Illuc. &c. *Ex Juven. Sat. VI.*

Πυθόμενος δὲ ᾧ ἑαυτὸν ὁ ἀνὴρ διειργάσατο, δῆλος μὲν ἦν δεχθεὶς, ἐφ' ᾧ δὲ, ἄδηλον. εἶπε δ' οὖν ὦ Κάτων; φθονῶ σοι τοῦ θανάτου, καὶ γὰρ σύ μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας. ὁ μὲν οὖν μετὰ ταῦτα γραφεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς Κάτωνα τεθνεῶτα λόγος, οὐ δοκεῖ πρᾴως ἔχοντος, οὐδὲ εὐδιαλλάκτως σημεῖον εἶναι. πῶς γὰρ ἐφείσατο ζῶντος, εἰς ἀναίσθητον ἐγχέας ὀργὴν τοσαύτην. Paulo poſt: καὶ τὸν λόγον ἐκεῖνον οὐκ ἐξ ἀπεχθείας, ἀλλὰ φιλοτιμίας πολιτικῆς συντετάχθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν ἔγραψε Κισέρων ἐγκώμιον Κάτωνος, ὄνομα τῷ λόγῳ θέμενος Κάτωνα. καὶ πολλοῖς ὁ λόγος ἦν διὰ σπουδῆς ὡς εἰκὸς, ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ῥητόρων εἰς τὴν καλλίστην πεποιημένος ὑπόθεσιν· τοῦτο ἠνία Καίσαρα, κατηγορίαν αὐτοῦ νομίζοντα, τὸν τοῦ τεθνεῶτος δι' αὐτὸν ἔπαινον. ἔγραψεν οὖν πολλάς τινας κατὰ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγών. τὸ δὲ βιβλίον Ἀντικάτων ἐπιγέγραπται, καὶ σπουδαστὰς ἔχει τῶν λόγων ἑκάτερος διὰ Καίσαρα καὶ Κάτωνα πολλούς. *Ex Plut. in Caſ.*

Αὐτὸς δ' οὖν ὕστερον ἐν τῇ πρὸς Κικέρωνα περὶ Κάτωνος ἀντιγραφῇ, παραιτεῖται, μὴ στρατιωτικοῦ λόγον ἀνδρὸς ἀντεξετάζειν πρὸς δεινότητα ῥήτορος εὐφυοῦς, καὶ σχολὴν ἐπὶ τοῦτο πολλὴν ἄγοντος. *Ex Plut. in Caſ.*

Ἐκ δὲ τούτου διετέλει τιμῶν καὶ φιλοφρονούμενος, ὥστε καὶ γράψαντι λόγον ἐγκώμιον Κάτωνος, ἀντιγράφων, τόν τε λόγον αὐτοῦ καὶ τὸν βίον, ὡς μάλιστα τῷ Περικλέους ἐοικότα καὶ Θηραμένους, ἐπαινεῖν. ὁ μὲν οὖν Κικέρωνος λόγος Κάτων. ὁ δὲ Καίσαρος, Ἀντικάτων γέγραπται. *Ex Plut. in Caſ.*

EX LIBRIS DE ANALOGIA AD M. T. CICERONEM.

RELIQVIT & de analogia duos libros, &c. *Ex Suet. in Caſ.*

EX LIB. I.

QVIN etiam in maximis occupationibus cum ad te ipſum, inquit, in me intuens, de ratione Latine loquendi accuratiſſime ſcripſerit, primoque in libro dixerit verborum delectum originem eſſe eloquentiæ: tribueritque, mi Brute, huic noſtro, qui me de illo maluit, quam ſe dicere, laudem ſingularem (nam ſcripſit his verbis, cum hunc nomine eſſet affatus;) ac ſi cogitata præclare eloqui poſſent, nonnulli ſtudio, & uſu laboraverunt (cujus re pæne principem copiæ, atque inventorem, bene de numine ac dignitate Populi Romani meritum eſſe exiſtimare debemus) hunc facilem, & cotidianum noluiſſe ſermonem, nunc pro relicto eſt habendum. Tum Brutus, amice hercule, inquit, & magnifice te laudatum puto, quem non ſolum principem atque inventorem copiæ dixerit, quæ erat magna laus, ſed etiam bene meritum de Populi Romani nomine & dignitate. *Ex Cic. in Bruto.*

C. Cæſar ille perpetuus Dictator, Cn. Pompeji ſocer,

ſocer, à quo familia & appellatio Cæſarum deinceps propagata eſt; vir ingenii præcellentis, ſermonis præter alios ſuæ ætatis caſtiſſimi, in libris quos ad M. Ciceronem de Analogia ſcripſit. Arenas vitioſe dici exiſtimabat, quod Arena nunquam multitudinis numero appellanda ſit, ſicuti neque Cœlum, neque Triticum. contra autem Quadrigas, etiamſi currus unus equorum quatuor junctorum unum ſit, plurativo ſemper numero dicendas putat, ſicut Arma, & Mœnia, & Comitia, & Inimicitias, &c. *Paulo poſt:* Tunc prolato libro de Analogia primo verba hæc ex eo pauca memoriæ manda, nam quum prædixiſſet, neque Cœlum, Triticumve, neque Arenam multitudinis ſignificationem pati: Num tu, inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quod unam terram, & plures terras, & urbem, & urbes, & imperium, & imperia dicamus? neque Quadrigas in unam nominis figuram redigere, neque Arenam in multitudinis appellationem convertere poſſimus? *Ex Agell. lib. 19. cap. 8.*

Atque id quod à C. Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ *(ita Agellius; Macrobius* providentiæ) viro in primo de Analogia libro ſcriptum eſt, habe ſemper in memoria atque in pectore, ut tanquam ſcopulum ſic fugias inauditum atque inſolens verbum. *Ex Agell. lib. 1. cap. 10. & Macrob. lib. 1. Saturnal. c. 5.*

EX LIB. II.

CÆSAR in libro de Analogia ſecundo, hujus-

dio

die & hujus ſpecie dicendum putat. *Ex Agell. lib. 9. cap. 14.*

Panium Cæſar de Analogia libro ſecundo dici debere ait, ſed Verrius contra. nam *i* detracta Panum ait dici debere. *Ex Chariſ. lib. 1.*

Cæſar de Analogia ſecundo, Fagos, Populos, Ulmos, *Ex Chariſ. lib. 1.*

Cæſar de Analogia ſecundo, Turbonem non Turbinem etiam in tempeſtate dici debere ait, ut Cato Catonis, non ut homo hominis. *Ex Chariſ. lib. 1.*

Lacer an Laceris &c. Cæſar de Analogia ſecundo, nec non Valgius de Rebus per epiſtolam quæſitis. *Ex Chariſ. lib. 1.*

Is homo, Idem compoſitum facit, niſi quia Cæſar libro ſecundo (*de Analogia videlicet*) ſingulariter Idem, pluraliter Iidem dicendum affirmat. ſed conſvetudo hoc non ſervat. *Ex Chariſ. lib. 1.*

EX IISDEM, NON DISTINCTO LIBRO.

C. CÆSAR gravis auctor linguæ latinæ in libris Analogicis omnia iſtiusmodi (*puta Senatu, Victu, Aſpectu, &c.*) ſine *i* litera dicenda cenſet. *Ex Agell. lib. 4. cap. 16.*

Hic & hæc Samnis, hujus Samnitis. ſic Cæſar de Analogia. *Ex Priſc. lib. 6.*

Partum. Cæſar de Analogicis, harum paritum. *Ex Chariſ. lib. 1.*

EX

EX IISDEM, UTI VERO SIMILE EST, NON ADSCRIPTO TAMEN UBI LAUDANTUR LIBRO.

MIHI autem placet Latinam rationem ſequi quosque patitur decor. neq; enim jam Calypſonem dixerim, ut Junonem: quamquam ſecutus antiquos C. Cæſar utitur hac ratione declinandi. *Quinctil. lib.5.cap.5.*

M. Tullius & C. Cæſar, mordeo memordi; pugno pepugi; ſpondeo ſpeponđi dixerunt. *Agell. lib.7.c.9.*

C. Cæſar ait *L.* litera nominativo ſingulari neutro finita nomina, eandem definitionem capere, quam capiant *E.* litera terminata. huic animali, & ab hoc animali, huic puteali, & ab hoc puteali. *Chariſ. lib.1.*

Apluſtre. Omnium nominum quæ ſunt neutri generis & in *E.* terminantur, ait Plinius, Cæſarem ſciſſe eosdem eſſe ablativos, quales ſunt dativi ſingulares. *Chariſ. lib.1.*

AR literis nomina neutralia terminata, ait Cæſar, quod dativo & oblativo pari jure funguntur, ut idem Plinius ſcribit. *Chariſ. lib.1.*

Jubar. Plinius ait inter cætera etiam iſtud Cæſarem dediſſe præceptum, quod neutra nomina, *AR* nominativo clauſa, per *I* Dativum Ablativũque ſingulares oſtendant: Jubar tamen & Far ab hac regula diſſidere. nam huic jubari dicimus, ab hoc jubare; & huic farri, ab hoc farre. *Chariſ. lib.1.*

Ac ne illa ratio recepta eſt, quam Cæſar ponit in

in femininis, ut pupim, reſtim, pelvim. hoc enim modo & ab hoc cani, & ab hoc cane. *Chariſ. lib.* 1.

Tribus *III.* junctis qualis poſſet ſyllaba pronunciari? non poſtremum *I.* pro vocali accipiendum, quod Cæſari artis Grammaticæ doctiſſimo placitum fuiſſe à Victore quoque in arte Grammatica de ſyllabis comprobatur. *Priſcian. lib.* 1.

V, loco conſonantis poſita, eandem prorſus in omnibus vim habuit apud Latinos, quam apud Æoles digamma *F.* pro quo Cæſar hanc figuram Ⅎ ſcribere voluit. quod quamvis illi recte viſum eſt, tamen conſvetudo antiqua ſuperavit. *Priſc. lib.* 1.

Hæc pollis pollinis, ſic Chariſius: Probus autem & Cæſar, hoc pollen pollinis declinaverunt. *Priſc. lib.* 6.

Præterea Cæſar declinat, pubis puberis: Probus, pubes puberis: quidam, puber puberis. *Priſc. lib.* 6.

Quamvis Cæſar non incongrue protulit ens à verbo ſum, es, eſt. *Priſc. lib.* 18

Hoc lutum atque macellum ſingulari exire memento, licet Ennius, iſta macella, dicatque & Cæſar, luta. *Ex Capro.*

Lacrumæ an Lacrimæ, Maxumus an Maximus, & ſi quæ ſimilia ſunt, ſcribi debeant, quæſitum. Terentius Varro tradidit Cæſarem per *I.* ejusmodi verba ſolitum eſſe enunciare & ſcribere: inde propter auctoritatem tanti viri conſvetudinem factam

ſactam. Sed ego in antiquorum &c. *Caſſiodorus ex Annæo Cornuto de Orthographia.*

Varie etiam ſcriptitatum eſt, Mancupium, Aucupium, Manubiæ. ſiquidem C. Cæſar per *I.* ſcripſit, ut apparet ex titulis ipſius. *Ex Velio de Orthographia.*

An ideo minor eſt M. Tullius Orator, quod idem artis hujus (*Grammaticæ*) diligentiſſimus fuit, & in filio, ut in epiſtolis apparet, recte loquendi usquequaque aſper quoque exactor? Aut vim C. Cæſaris fregerunt editi de Analogia libri? *Quinct. lib. 1. cap. 7.*

APOPHTHEGMATA.

Sed tamen ipſe Cæſar habet peracre judicium; &, ut Servius frater tuus, quem literatiſſimum fuiſſe judico, facile diceret hic verſus Plauti non eſt, hoc eſt, quod tritas haberet aures notandis generibus Poëtarum, & conſvetudine legendo: ſic audio Cæſarem quum volumina jam confecerit ἀποφθεγμάτων, ſi quid afferatur ad eum pro meo, quod meum non ſit, rejicere ſolere. quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere quotidie illius familiares. Incidunt autem in ſermone vario multa, quæ fortaſſe illis quum dixi, nec illiterata nec inſulſa eſſe videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur. Ita enim ipſe mandavit. Sic fit, ut, ſi quid præterea de me audiat, non audiendum putet. *Cic. lib. 9. Epiſt. ad Famil. Ep. 16. ad Pap. Pætum.*

DICTA COLLECTANEA.

Feruntur & à puero & ab adoleſcentulo quæ-

dam

Digitized by Google

dam ſcripta, &c. item dicta collectanea. quos omnes libellos vetuit Auguſtus publicari. *Svetonius in Cæſare.*

EPHEMERIDES.

C. Julius Cæſar quum dimicaret in Gallia, & ab hoſte raptus equo ejus portaretur armatus, occurrit quidam ex hoſtibus, qui eum noſſet, & inſultans ait * Cecos Cæſar, quod Gallorum lingua, Dimitte, ſignificat: & ita factum eſt, ut dimitteretur. Hoc autem ipſe Cæſar in Ephemeride ſua dicit, ubi propriam commemorat felicitatem. *Servius in lib.* II. *Æneidos Virgilii.*

* *Alias* Cetos Cæſar. *Servius P. Danielis* Cæſar Cæſar. *quod quid velit, docti examinent.*

LIBRI AUSPICIORUM.

Sed contra Julius Cæſar XVI. Auſpiciorum libro negat nundinis concionem advocari poſſe, id eſt, cum populo agi, ideoque nundinis Romanorum haberi comitia non poſſe. *Macrob. lib.* I. *Saturnal. cap.* 16.

AUGURALIA.

Cæſar in auguralibus: Si ſincera pecus erat. *Priſcianus lib.* 6.

DE DIVINATIONE.

Genus eloquentiæ duntaxat adoleſcens adhuc Strabonis Cæſaris ſecutus videtur: cujus etiam ex Oratione, quæ inſcribitur Pro Sardis, ad verbum nonnulla tranſtulit in Divinationem ſuam, *Svetonius in Cæſare.* *Erunt forte qui hoc ad Orationum Fragmenta pertinere exiſtimabunt, me non multum repugnante.*

ASTRO-

ASTRONOMICA.

Nam Julius Cæſar ut Siderum motus, de quibus non indoctos liberos reliquit, ab Ægyptiis diſciplinis hauſit, ita hoc quoque ex eadem inſtitutione mutuatus eſt, ut ad Solis curſum finiendi anni tempus extenderet. *Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 26.*

Tres autem fuere ſectæ, Chaldæa, Ægyptia, Græca: his addit apud nos quartam Cæſar Dictator, annos ad Solis curſum redigens ſingulos, qui prius antecedebat. *Ex Plin. lib. 18. cap. 25.*

A Bruma in Favonium Cæſari nobilia ſidera ſignificant, III. Kal. Januarii matutino Canis occidens. *Paulo poſt:* Pridie Nonas Januarii Cæſari Delphinus matutino exoritur, & poſtero die Fidicula. quo Ægypto Sagitta veſperi occidit. *Paulo poſt:* A Favonio in æquinoctium vernum Cæſari ſignificat XVII. Cal. Martii triduum varie. & VIII. Kal. Hirundinis viſu, & poſtero die Arcturi exortu veſpertino. Item III. Nonas Martii Cæſar Cancri exortu id fieri obſervavit. *Paulo poſt:* Cæſar ad Idus Martias ferales ſibi annotavit Scorpionis occaſu. *Paulo poſt:* III. Nonas Aprilis in Attica Vergiliæ veſperi occultantur. eædem poſtridie in Bœotia: Cæſari autem & Chaldæis, Nonis. *Paulo poſt:* Cæſari VI. Idus ſignificatur imber Libræ occaſu: XIV. Kal. Maji Ægypto Suculæ occidunt veſperi, ſidus vehemens, & terra marique turbidum. XVI. Atticæ, XV. Cæſari, continuoque triduo ſignificat. *Paulo poſt:*

Digitized by Google

VI. Nonas Maji Cæſari Suculæ matutino exoriuntur, & VIII. Idus Capella pluviis. *Plin. l. 18. c. 26.*

A Vergiliarum exortu ſignificant Cæſari poſtridie Arcturi occaſus matutini. *Paulo poſt :* XI. Kal. Cæſari Orionis gladius occidere incipit : III. Non. Junii Cæſari, & Aſſyriæ Aquila veſperi oritur, &c. XI. Kal. ejuſdem Orionis gladius Cæſari occidere incipit. *Ex Plin. l. 18. c. 27.*

A ſolſtitio ad Fidiculæ occaſum VI. Kal. Junii (*al.* Julii) Cæſari Orion exoritur. *Paulo poſt :* XVIII. Kal. Auguſti, Ægypto Aquila occidit matutino, Eteſiarumque prodromi flatus incipiunt, quod Cæſar X. Kal. ſentire Italiam exiſtimavit. *Paulo poſt :* Aquila Atticæ matutino occidit: III. Kal. regia in pectore Leonis ſtella matutino Cæſari immergitur. *ex Plin. lib. 18. cap. 28.*

DE SIDERIBUS,
etiam aliquid poëticum edidit.

Sed nec aliquis pœne Latinorum de hac arte Inſtitutionis libros ſcripſit, niſi paucos verſus Julius Cæſar, & ipſos tamen de alieno opere mutuatus. *Jul. Firmicus Matheſ. l. 2. initio.*

Exſecutus eſt etiam horum Siderum numerum Græce Aratus Poëta diſertiſſimus; Latine vero Cæſar, & decus eloquentiæ Tullius. Sed hi tantum nomina ipſorum & ortus, non autem apoteleſmatum auctoritatem ediderunt: ita ut mihi videantur non aliqua Aſtrologiæ ſcientia, ſed Poëtica potius elati licentia, docilis ſermonis ſtudia protuliſſe. *Jul. Firmicus Matheſ. lib. 8. c. 6.*

POE-

POEMATA.

Reliquit & de Analogia libros duos, & Anticatones totidem, ac præterea Poëma quod inſcribitur Iter. Quorum librorum primos, in tranſitu Alpium, quum ex citeriore Gallia, conventibus peractis, ad exercitum rediret: ſequentes, ſub tempus Mundenſis prælii fecit: noviſſimum, dum ab Urbe in Hiſpaniam ulteriorem * IV. & XX. die pervenit. *Sveton. in Cæſare.* * VII. & XX. *legis, ex Strabone & Appiano Caſaubonus.*

Feruntur & à puero & ab adoleſcentulo quædam ſcripta: ut laudes Herculis, tragœdia OEdipus, &c. quos omnes libellos vetuit Auguſtus publicari. *Svet. in Cæſare.*

Olus quoque ſilveſtre eſt trium foliorum, D. Julii carminibus præcipue jociſque militaribus celebratum. alternis quippe verſibus exprobravere Lapſana ſe vixiſſe apud Dyrrhachium, præmiorum parſimoniam cavillantes. Eſt autem id cyma ſilveſtris. *Plin. 19. c. 8.*

Donatus, ſeu potius Svetonius in vita Terentii hos ſub C. Julii Cæſaris nomine verſus producit.

Tu quoque, tu in ſummis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & merito puri ſermonis amator.
Lenibus atque utinam ſcriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte jaceres:
Unum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe, Terenti.

Sequens etiam Epigramma C. Julio Cæſari quidam inſcribunt, alii Germanico.

Thrax puer aſtricto glacie dum ludit in Hebro,
Pondere concretas frigore rupit aquas.
Dumque imæ partes rapido traherentur ab amne,
Abſcidit tenerum lubrica teſta caput.
Orba quod inventum mater dum conderet urna,
Hoc peperi flammis, cætera dixit aquis.

Illud vero diſtichon:

PELTRIA. PERPETUO. NIVIUM. DAMNATA. RIGORE.
TERRA. MIHI. POSTHAC. NON. HABITANDA. VALE.

falſo Cæſari inſcriptum eſt, etſi quidam in membrana, alii in ſaxo exſtare dicant. Ajunt quoq; Cæſaris Decretum Viterbii in Hetruria inventum; hoc exemplo:

C. JULIUS. CÆSAR. M. TULLIUM. CICERONEM. OB. EGREGIAS. EJUS. VIRTUTES. SINGULARES. ANIMI. DOTES. PER. TOTUM. ORBEM. NOSTRIS. ARMIS. VIRTUTEQVE. PERDOMITUM. SALVUM. ET. INCOLUMEM. ESSE. JUBEMUS. C. JABOLENUS. *Nugæ nugæ.*

INCERTA.

Unguenta dicuntur à locis, ut Telinum, cujus Julius Cæſar meminit dicens: Corpuſque ſvavi Teſino ungimur. Hoc conficiebatur in Inſula Telo, quæ eſt una ex Cycladibus, &c. *Iſidorus l. 4. Origin. c. 12.*

In:

Digitized by Google

Inſertum hoc ab Fulvio Urſino Fragmentis de Analogia.ut & illud ex Nonio in Voce Cinis, *nec non locus Plinii ex lib. 7. cap. 3. ubi alloquitur M. T. Ciceronem. Quid habuerit cauſæ, cur hoc fecerit, comminiſci non potui. Quo circa inter* INCERTA *referendum duxi. Niſi quia potius Cæſari Straboni, non Dictatori tribuendum arbitretur. Si ad hunc modum addita una vocula ſcripſeris, erit integer Senarius:*

Corpusq; ſvavi Telini unguine ungimur.

Idem Urſinus ex Priſciani lib. 8. Fragmentum hoc,

C. Cæſar, quæ res augurantur οἰωνοσκοποῦνται, *ad Auguralia tranſtulerat: ego prætermiſi, quum iſto Priſciani loco non* Cajus Cæſar, *ſed* Lucius Cæſar *legatur. Non eſt quod corruptum aliquis exiſtimet. Citatur nominatim L. Cæſar à Feſto, voce* Majorem. *Ex eodem fortaſſis eſt quod apud* Servium *nuper ex Petri Danielis & Fuldanæ bibliotheca membranis editum habemus, Commentario ad Æneidos Virgilii lib. 1.* Occiſo, *inquit*, Mezentio Aſcanium, ſicut J. Cæſar (*vero ſimile mihi ſit legendum* L. Cæſar) ſcribit, Julum cœptum vocari dicunt, vel quaſi ἰοβόλον, id eſt, ſagittandi peritum, vel à prima barbæ lanugine, quam ἴουλον, Græci dicunt, quæ ei tempore victoriæ naſcebatur. *Hæc ibi ſimiliter expunxi, quod inter Fragmenta Epiſtolarum legebatur;*

Veſpera fatigatus, luce dormitans.

Non enim apud Chariſium lib. 2. unde hæc deſcripta ſunt, nominatur, Julius Cæſar *ſed* Aurelius Cæſar. lib. 11. *ſive* XI. Epiſtolarum ad Frontonem. *Quo comperto, auctoritatem Civis Romani inſuper habui.*

Digitized by Google

Sed quid ſpuriis his diutius immoror, quin legitima, ſi quæ porro reſtant, Fragmenta colligo?

Apud Cæſarem & Catulum & Calvum lectum eſt: quum jam fulva cinis fueris. *Nonnius in voce* Cinis.

Salve primus omnium parens Patriæ appellate, primus in toga triumphum linguæque lauream merite, & facundiæ, latinorumque literarum parens: atque (ut Dictator Cæſar hoſtis quondam tuus de te ſcripſit) omnium triumphorum lauream adepte majorum, quanto plus eſt, ingenii Romani terminos in tantum promoviſſe, quam imperii. *Plin. lib. 7. cap. 30. in fine, ubi de Cicerone.*

Cicero Cauſſarum XIII. Re vendita iterum empta. unde manifeſtum ſit venita non dici, ſed aut venundata, aut vendita, ut Cicero. C. Cæſar: Poſſeſſiones redimi, eas poſtea pluris venditas. *Diomedes lib. 1.*

Eſſeda vehiculi vel currus genus, quo ſoliti ſunt pugnare Galli: Cæſar teſtis eſt libro ad Ciceronem III. Multa millia equitum atque eſſedariorum habet. Hinc & gladiatores eſſedarii dicuntur, qui curru certant. *Junius Philangyrus* in 3. Georg. Virgilii.

Auguſtus quoque in Epiſtolis ad C. Cæſarem ſcriptis emendat, quod is Calidum dicere quam Caldum (*in libris forte de Analogia*) malit: non quia illud non ſit Latinum, ſed quia ſit otioſum, &, ut ipſe Græco verbo ſignificavit, περίεργον. *Quinctil. l. 1.*

C. JU-

Digitized by Google

C. JULII CÆSARIS DICTA.

Tu, quæſo, quidquid novi (multa autem exſpecto) ſcribere ne pigrere. in his, de Sexto, ſatiſne certum; maxime autem de Bruto noſtro: de quo quidem ille, ad quem diverti, Cæſarem ſoliſum dicere: Magni refert, hic quid velit: ſed quidquid vult, valde vult. (V. C. quidquid volet, valde volet.) idque eum animadvertiſſe quum pro Dejotaro Niceæ dixerit, valde vehementer eum viſum, & libere dicere. *Cicero lib. 14. Epiſt. ad Atticum Epiſt. 1.*

Proxime quum Sextii rogatu apud eum fuiſſem, exſpectaremque ſedens, quoad vocarer, dixiſſe eum: Ego dubitem, quin ſummo in odio ſim, quum M. Cicero ſedeat, nec ſuo commodo me convenire poſſit. Atqui, ſi quiſquam eſt facilis, hic eſt. tamen non dubito quin me male oderit. *Cicero lib. 14. Epiſt. ad Attic. Epiſt. 1.*

Aiebat Cæſarem ſecum, quo tempore Sextii rogatu veni ad eum, quum exſpectarem ſedens, dixiſſe: Ego nunc tam ſim ſtultus, ut hunc ipſum, facilem hominem, putem mihi eſſe amicum, quum tam diu ſedens meum commodum exſpectet? *Cic. lib. 14. Epiſt ad Attic. Epiſt. 2. Idem cum eo quod ſupra ex epiſtola prima attulimus.*

Quo gaudio elatus; non temperavit quin paucos poſt dies frequenti curia jactaret, invitis & gementibus adverſariis adeptum ſe quæ concupiſſet: proinde ex eo inſultaturum omnium capitibus: ac negante quodam per contumeliam, Facile hoc ulli fœminæ fore, reſponderit quaſi al-

Digitized by Google

ludens: In Aſſyria quoque regnaſſe Semiramin; magnamque Aſiæ partem Amazonas tenuiſſe quondam. *Svet. in Cæſare.*

Pharſalica acie cæſos profligatosque adverſarios proſpicientem, hæc eum ad verbum dixiſſe, refert Aſinius Pollio: Hoc voluerunt, tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiiſſem. *Svet. in Cæſare.*

Conſecutusque cohortes ad Rubiconem flumen, qui provinciæ ejus finis erat, paullulum conſtitit, ac reputans quantum moliretur, converſus ad proximos, Etiam nunc, inquit, regredi poſſumus. quod ſi ponticulum tranſierimus, omnia armis agenda erunt. *Svet. in Cæſare.*

Cunctanti oſtentum tale factum eſt. Quidam eximia magnitudine & forma &c. Tunc Cæſar, Eatur, inquit, quo Deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat. Jacta alea eſt, inquit. *Sveton. in Cæſare.*

Romam iter convertit; appellatisque de Rep. Patribus, validiſſimas Pompeji copias, quæ ſub tribus legatis M. Petrejo, & L. Afranio, & M. Varrone in Hiſpania erant, invaſit; profectus ante inter ſuos, Ire ſe ad exercitum ſine duce, & inde reverſurum ad ducem ſine exercitu. *Sveton. in Cæſare.*

Prolapſus in egreſſu navis, verſo ad melius omine, Teneo te, inquit, Africa. *Svetonius in Cæſare.*

Quum exſpectatio adventus Jubæ terribilis eſſet, convocatis ad concionem militibus, Scitote,

tote, inquit, pauciſſimis his diebus Regem affu- turum cum X. legionibus, equitum XXX. levis armaturæ C. millibus, elephantis CCC. Proinde deſinant quidam quærere ultra, aut opinari; mihique, qui compertum habeo credant: aut quidem vetuſtiſſima nave impoſitos, quocunque vento in quaſcunque terras jubeo avehi. *Svet. in Cæſare.*

Jactare ſolitus, Milites ſuos etiam ungventatos bene pugnare poſſe: nec milites eos pro concione, ſed blandiori nomine Commilitones appellabat (*etiam* Quirites.) *Svet. in Cæſare.*

Famem & cæteras neceſſitates, &c. tantopere tolerabant; ut Dyrrhachiana munitione Pompejus, viſo genere panis ex herba, quo ſuſtinebantur, cum feris ſibi rem eſſe dixerit, &c. *Svet. in Cæſare.*

Quoſdam infimi generis ad ampliſſimos honores provexit. Quum ob id culparetur, profeſſus eſt palam, ſi graſſatorum & ſicariorum ope in tuenda ſua dignitate uſus eſſet, talibus quoque ſe parem gratiam relaturum. *Svet. in Cæſare.*

Interrogatus cur repudiaſſet uxorem, Quoniam, inquit, meos tam ſuſpicione, quam crimine judico carere oportere. *Svet. in Cæſare.*

Acie Pharſalica proclamavit, Ut civibus parceretur. *Svet. in Cæſare.*

Nec minoris impotentiæ voces propalam edebat, ut T. Ampius ſcribit: Nihil eſſe Rempublicam, appellationem modo, ſine corpore, ac ſpecie. Sullam neſciſſe literas, qui Dictaturam de-

poſuerit. Debere homines conſideratius jam loqui ſecum, ac pro legibus habere quæ dicat. *Svet. in Cæſare.*

Eoque arrogantiæ progreſſus eſt, ut Haruſpice triſtia, & ſine corde exta ſacro quodam nunciante, Futura diceret lætiora, quum vellet: nec pro oſtento ducendum ſi pecudi cor defuiſſet. *Svet. in Cæſare.*

Triumphanti & ſubſellia Tribunitia prætervehenti ſibi unum è collegio Pontium Aquilam non aſſurrexiſſe, adeo indignatus, ut proclamaverit: Repete ergo à me Aquila Rempublicam Tribunus: nec deſtiterit per continuos dies quidquam cuiquam, niſi ſub exceptione polliceri, Si tamen per Pontium Aquilam licuerit. *Svet. in Cæſare.*

Plebi Regem ſe ſalutanti, Cæſarem ſe, non Regem eſſe reſpondit. *Sveton. in Cæſare.*

De quo genere optime C. Cæſarem prætextatum adhuc accepimus dixiſſe, Si cantas, male cantas, ſi legis, cantas. *Quinctil. lib. 1.*

Elevandi ratio eſt duplex, ut aut veniam quis, aut jactantiam minuat: quemadmodum C. Cæſar Pomponio oſtendenti vulnus ore exceptum in ſeditione Sulpitiana, quod ipſe paſſum pro Cæſare pugnantem gloriabatur, Nunquam fugiens reſpexeris, inquit. Aut crimen objectum, ut Cicero, &c. *Quinctil. lib. 6.*

Eſt & illa ex ironia fictio, qua uſus eſt C. Cæſar. Nam quum teſtis diceret, à reo fœmina ſua ferro petita, & eſſet facilis reprehenſio, cur illam potis-

potiſſimum partem corporis vulnerare voluiſſet? Quid enim faceret, inquit, quum tu galeam & loricam haberes? *Quinctil. l. 6.*

Sic fac exiſtimes, poſt has miſerias, id eſt, poſtquam armis diſceptari cœptum eſt de jure publico, nihil eſſe actum aliud cum dignitate. Nam & ipſe Cæſar, accuſata acerbitate Marcelli (ſic enim appellat) laudataque honorificentiſſime & æquitate tua, & prudentia, repente præter ſpem dixit, ſe Senatui roganti de Marcello, ne *hominis quidem cauſa negaturum. (* *Sic Victorinus edidit, eumq; ſecutus Lambinus, cui tamen* ominis *legendum videtur. ipſum vide.*) *Cicero lib. 4. Epiſt. ad Famil. Epiſt. 4. ad Ser. Sulpitium.*

Demetrio Megæ Siculo Dolabella rogatu meo Civitatem à Cæſare impetravit: qua in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur. Quumque propter quosdam ſordidos, qui Cæſaris beneficia vendebant, tabulam in qua nomina Civitate donatorum inciſa eſſent, revelli juſſiſſet: eidem Dolabellæ, me audiente, Cæſar dixit, Nihil eſſe, quod de Mega vereretur; beneficium ſuum in eo manere. *Cic. lib. 13. Epiſt. ad Famil. Epiſt. 36. ad Acilium.*

DE C. JULIO CÆSARE.

Sed tamen, Brute, inquit Atticus; de Cæſare & ipſe ita judico, & de hoc hujus generis acerrimo exiſtimatore ſæpiſſime audio, illum fore omnium Oratorum Latine loqui elegantiſſime, nec id ſolum domeſtica conſuetudine, ut dudum de Læliorum & Domitiorum familiis audiebamus,

mus, ſed quamquam id quoque credo fuiſſe, tamen ut eſſet perfecta illa bene loquendi laus, multis literis, & iis quidem reconditis & exquiſitis eſt conſecutus, &c. *Ex Cic. in Bruto.*

Sed perge, Pomponi, de Cæſare, & redde quæ reſtant. Solum quidem, inquit ille, quaſi fundamentum Oratoris, &c. Cæſar autem rationem adhibens, conſvetudinem vitioſam & corruptam, pura & incorrupta conſvetudine emendat. itaque quum ad hanc elegantiam verborum Latinorum, quæ etiamſi Orator non ſis, & ſis ingenuus civis Romanus, tamen neceſſaria eſt, adjungit ille oratoria ornamenta dicendi: tum videtur tamquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine: hanc quum habeat præcipuam laudem in communibus, non video cui debeat cedere: ſplendidam quandam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica, & generoſa quodammodo. *Tum* Brutus: Orationes quidem ejus, &c. atque *etiam* Commentarios quosdam ſcripſit rerum ſuarum, valde quidem, inquam, probandas: nudi enim ſunt, recti, & venuſti, omni ornatu orationis tamquam veſte detracta: ſed dum voluit alios habere parata unde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam, ineptis gratum fortaſſe fecit, qui volunt illa calamiſtris inurere; ſanos quidem homines à ſcribendo deterruit, &c. *Ex Cic. in Bruto.*

Quid Oratorum? quem huic ante pones eorum, qui nihil aliud egerunt? quis ſententiis aut

acu-

acutior, aut crebrior? quis verbis aut ornatior, aut elegantior? *Ex Cic. ad Cor. Nepot. apud Svet. in Caſare.*

Sed bene loquendi de Catulis opinio non minor; ſale vero (mero) conditus, & facetiis Cæſar. *Ex Cic. lib. 1. de Offic.*

Reliquit & rerum ſuarum Commentarios Gallici, civiliſque belli Pompejani. nam Alexandrini, Africique & Hiſpanienſis incertus auctor eſt. alii enim Oppium putant, alii Hirtium: qui etiam Gallici belli noviſſimum, imperfectumque librum ſuppleverit. *Paulo poſt:* Pollio Aſinius parum diligenter, parumque integra veritate compoſitos putat; quum Cæſar pleraque & quæ per alios erant geſta temere crediderit: & quæ per ſe, vel conſulto, vel etiam memoria lapſus, perperam ediderit: exiſtimatque reſcripturum, & correcturum fuiſſe; *Ex Svet. in Cæſare.*

C. vero Cæſar ſi tantum foro vacaſſet, non alius ex noſtris contra Ciceronem nominaretur, tanta in eo vis eſt, id acumen, ea concitatio, ut illum eodem animo dixiſſe, quo bellavit, appareat: exornat tamen hæc omnia mira ſermonis, cujus proprie ſtudioſus fuit, elegantia. *Ex Quinctil. lib. 10.*

Quid tantum noceret vim Cæſaris, aſperitatem Cœlii, diligentiam Pollionis, judicium Calvi quibusdam in locis aſſumere? *Ex Quinctil. lib. 10.*

Hinc vim Cæſaris, indolem Cœlii, ſubtilitatem Calidii, gravitatem Bruti, acumen Sulpicii,

cii, acerbitatem Caſſii, diligentiam Pollionis, dignitatem Meſſallæ, ſanctitatem Calvi reperiemus. *Ex Quinct. lib. 1*

At triſtior Calvus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, amarior Cœlius, gravior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero. *Ex Auctore Dialogi de oratore.*

Λέγεται δὲ καὶ φῦναι πρὸς λόγους πολιτικοὺς ὁ Καῖσαρ ἄριστα καὶ διαπονῆσαι φιλοτιμώτατα τὴν φύσιν, ὡς τὰ δευτερεῖα μὲν ἀδηρίτως ἔχειν. &c. *Ex Plut. in Cæſ.*

Ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ περὶ τὰς συνηγορίας αὐτοῦ χάρις ἐξέλαμπεν. Ex Plut. in Cæſ.

Ac mihi ex Græcis orationes Lyſiæ oſtentat, ex noſtris Gracchorum, Catoniſque; quorum ſane plurimæ ſunt circumciſæ & breves. ego Lyſiæ, Demoſthenem, Æſchinem, Hyperidem, multoſque præterea Gracchis, & Catoni Pollionem, Cæſarem, Cœlium, imprimis M. Tullium oppono, cujus oratio optima fertur eſſe, quæ maxima. *Ex Plin. lib. 1. Epiſt.*

Sed ego verear ne me non ſatis deceat, quod decuit M. Tullium, C. Calvum, Aſinium Pollionem, M. Meſſallam, &c. Divum Julium, Divum Auguſtum, Divum Nervam, Tib. Cæſarem, &c. *Ex Plin. libro 5. Epiſt.*

Digitized by Google

DE GALLIÆ DIVISIONE ALDI MANUTII P.F.A.N. COMMENTARIUS,

Ad Franciſcum Morandum Sirenam.

SÆpe legendo incurrimus in hæc tria Galliæ cognomina, Togatæ, Comatæ, Brachatæ: nec tamen omnes, quæ ſit earum differentia, novere, quod oſtendere brevi definitione propoſita, veterum teſtimonio conabimur. Definitur Gallia vel à regione, vel ab hominum cultu: à regione ſic Gallia vel tranſalpina eſt, quæ ulterior etiam dicitur; vel ciſalpina, quæ citerior utraque dividitur in duas; tranſalpina in Narbonenſem & Comatam; ciſalpina in tranſpadanam & ciſpadanam. Rurſus à cultu definitur hoc modo: Gallia vel Comata eſt, vel Brachta, vel Togata. Comata eſt omnis tranſalpina præter Narbonenſem; Brachata, quæ poſtea Narbonenſis dicta; Togata, ciſalpina omnis. de Comata probat Plinius libro IV. cap. XVII. Gallia, inquit, omnis, Comata uno nomine appellata, in tria populorum genera dividitur: amnibus maxime diſtincta; à Scalde ad Sequanam Belgica; ab eo ad Garumnam Celtica, eademque Lugdunenſis; inde ad Pyrenæi montis excurſum, Aquitania, Aremorica ante dicta. Apparet Narbonenſem omitti, de qua ſeparatim lib. III. cap. IV. jam locutus erat. Opinor autem, antiquitus Galliam omnem

trans-

Digitized by Google

tranſalpinam Comatam fuiſſe; poſtea vero Narbonenſem, in qua fuere Allobroges, provinciam à Romanis factam, Romanorum hominum conſvetudine alere comas deſiiſſe. Intonſas enim gentes vocat Plinius Alpinas quoque gentes, quarum nonnullas Narbonenſis opinor Galliæ partem fuiſſe lib. XI. cap. XXXVII. Nomina, inquit, ex eo capillatis Alpium incolis, Galliæ Comatæ. Et, quamquam reliqua quoque Gallia à C. Cæſare in provinciæ formam eſt redacta: quia tamen Narbonenſis prius Provincia facta fuerat; ideo Provinciæ nomine, quod hodie quoque retinet, ſemper appellata. reliqua vero Gallia vetus Comatæ cognomen retinuit. propterea nec Agrippa, cum Galliam longe lateque metiretur, Narbonenſis rationem habuit, quaſi Provinciæ ſeparatæ. ſcripſit enim hæc Plinius eodem loco: Agrippa univerſarum Galliarum inter Rhenum, & Pyrenæum, atque Oceanum, ac montes *Gebennam*, & Juram, quibus Narbonenſem *Galliam* excludit, longitudinem ccccxx∞ paſſ. latitudinem cccxiii. computavit. & Catullus in initio Carminis XXX. Comatam appellavit Galliam à Cæſare perdomitam.

Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pati?
Mamurram habere, quod Comata Gallia
Habebat omnis, ultima & Britannia?

Quis porro dubitet, quin tranſalpina Gallia, non ciſalpina, ſignificetur in iis Antonii verbis, quæ recitat Cicero Philippica IIX. Galliam Togatam remitto: Comatam poſtulo. Fuit enim hoc

Anto-

Antonii conſilium, ut ciſalpinam Galliam D. Bruto, jam eam obtinenti, reliquerat: tranſalpinam autem à L. Planco tunc adminiſtratam, quæ longe erat firmior, ſibi aſſumeret; quo poſſet deinde, ſuperatis alpibus, in Bruti Provinciam, quę Togata Gallia à Romano veſtitu vocabatur impetum facere; Brutoq; ejecto, urbem ipſam exemplo Cæſaris, occupare. quod Ciceronem non fugit, ſubjecit enim in eo loco: Otioſus videlicet eſſe mavult. Et Philippica V. Eſt, inquit, opinio, decreturum aliquem Antonio illam ultimã Galliam, quam Plancus obtinet. Comata igitur omnis tranſalpina, præter Narbonenſem: Togata vero ciſalpina, quã ab Italia amnes duo, Rubico à ſupero mari, Arnus ab infero, dirimebant. Quod autem ait Plinius, ab Ancone Gallica ora incipit, Togatæ Galliæ cognomine; in eo terminos juriſdictionis non ſpectavit. nam ita Anconem Italiæ adjudicaſſet: ſed Gallorum veterum incolarũ rationem habuit. quis autem Anconem cis Rubiconem eſſe neſcit? Mela quoq; Togatam nominat Galliam: & ait: Cari, & Veneti colunt togatam Galliam. Placet autem Dionis verba recitare ex libro XLVI, quæ Galliarum diſtinctionem oſtendant, adjuncta nominis cauſſa & Togatæ, & Comatæ: Λεπίδῳ τὴν Ἰβηρίαν πᾶσαν, καὶ τὴν Γαλατίαν τὴν Ναρβονησίαν, Ἀντωνίῳ δὲ τὴν λοιπὴν Γαλατίαν, τήν τε ἐντὸς τῶν Ἀλπίων, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτὰς οὖσαν ἄρχειν δοθῆναι. Ἐκαλεῖτο δὲ ἐκείνη μὲν Τογάτα, ὅτι τὸ εἰρηνικωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας ἐδόκει εἶναι, καὶ ὅτι καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ Ῥωμαϊκῇ τῇ ἀστικῇ ἐ-

χρῶν τὸ ἤδη, αὐτὴ καὶ δὴ Κόματα, ὅτι οἱ Γαλάται οἱ ταύτῃ ἐς κόμην τὸ πλεῖστον τὰς τρέχας ἀνιόντες, ἐπίσημοι παρὰ τοῦτο παρὰ τοὺς ἄλλους ἦσαν.

Brachata reſtat. hæc transſalpina pars fuit, quæ poſtea Narbonenſis nominata, Plinio lib. III. quæ IV. Narbonenſis provincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur. Bracha ante dicta, amne Varo ab Italia diſcreta, Alpiumque ſaluberrimis Romano imperio jugis: à reliqua vero Gallia, latere ſeptentrionali, montibus *Gebenna*, & Jura. & Mela lib. II. cap. III. Pars Galliæ noſtro mari appoſita, fuit aliquando Brachata, nunc Narbonenſis. Cicero etiam in oratione in Piſonem, Brachatæ illum cognationis dedecus appellat, quod avus ejus maternus, trans Alpes natus erat. Et in oratione pro Fonteio, Sagatos, Brachatosque vocat Gallos, qui Fonteium accuſabant: cum Narbonenſi Galliæ, quod ipſe declarat oratio, Fonteius præfuiſſet. Quo patet, *licet* ea pars nomẽ mutaverit; Narbonenſis dicta, *quæ* Brachata fuerat, ipſas tamen Brachas non eſſe depoſitas. Brachæ autem quaſi tunica fuit omnis Galliæ tranſalpinæ, cui ſagum imponebatur: comata tamen potius; quam à Brachis dicta, quæ capillatior fuit. Quod ſi quis roget, cur brachas tunicam fuiſſe Gallicam putent, recitabo illud Suetonii, quod in C. Cæſaris vita ſcriptum eſt: Iidem in curia Galli brachas depoſuerunt: latum clavum ſumpſerunt. Latus enim clavus tunica Senatorum Romæ fuit, quem Galli Brachis depoſitis ſumpſerunt,

NO-

Digitized by Google

NOMENCLATOR GEOGRAPHICUS

Omnium Galliæ, Germaniæ, & Britanniæ locorum, quorum apud Cæſarem fit mentio.

Exceptus quidem olim potiſſimum è Theſauro Geographico ABRAHAMI ORTELII; *ſed nunc pleriſq; locis utiliter auctus & emendatus.*

ADUALDUBIS: Sic legit Ful. Urſinus apud Cæſarem; quo loco alii codices Alduaſdubis, & Alduaſdalis habent Ptolemæo Dubis eſt. atque ita reſtituendum in Juliani Imp. epiſtolis, ubi Danubin invenies. Galliæ Lugdunenſis fluvius eſt, quem Poldo & Marlianus hodie *le Doux*, nomen habere ajunt.

ATUATICI, alias ADUATICI, quorum Metropolis Atuatuca, ut apud Cæſarem, quanquam apud Ptolemæum Ἀτουάκουτον legitur, quæ olim civitas Tungrorum erat, ubi primum ſedes Epiſcopalis fuit: translata deinde Trajectum Moſæ, hinc in vicum S. Lamperti. Itaque Atuatici ſunt Leodienſes.

ÆDUI. Civitas eorum hodie Auguſtodunum.

AGENDICUM. Civitas Senonum. Hodie *Sens*. Valde in ea exponenda delirarunt Scholiaſtæ Cæſaris. Eſt civitas Archiepiſcopalis.

Digitized by Google

ALEXIA. Cæſari Mandubiorum in Celtis oppidum, Aleſia Paterculo ſcribitur, Diodorꝰ & Polyænꝰ lib. 8. Stratag. *L'Auſſois en Bourgogne*, vocant. Paradinus vero dicit ejus hodie nihil exſtare, præter nominis umbram, *Alize*, cui ſubſcribit Vigenerεus.

ALLOBROGUM Caput fuit Vienna. quorum major pars ſub Ducatu Sabaudiæ hodie. Olim tamen Sabaudi erant intra Alpes maritimas, ut eſt in Notitia Imperii.

ALPES. montes longiſſimi tractus, qui Italiam à Germania & Gallia tanquam muro nativo ſeparant. Albia & Alpionia olim dictos fuiſſe ſcribit Strabo. Stephano atiam Alpeia & Alpeioi dicuntur. Olpia ſunt Phavorino. Hodie multis locis in Germania, adhuc *Alben* vocantur. Salpii videntur à Lycophrone appellati: ut ſentit ejus commentator Iſacius. Alpis, ſingulari numero, aliquando uſurpant poëtæ. Abax vocat Serapio, cap. De reſina. De Alpibus vide Alciatum, in Commentariis ad Tacitum De moribus Germanorum: ſed in primis Joſiam Simlerum, in libello, quem De Alpibus inſcripſit.

AMAGETROBIA. Ignoratur. vide MAGETROBIA.

AMBARRI. Celtarum populi, ignorantur.

AMBIANI. Belgicæ gens. *Amiens*, hodie, Picardiæ urbs. Ambianum primum Sommonobriam dictam, ſcribit Sigebertus: ſi Samarobrinam voluerit dicere, falsò, cum ex Cæſare & Antonio

nio diverſas eſſe urbes conſtet. Ambiano idem Antonius tribuit LEG. XXIII.

AMBIBARII. inter Aremoricos, ignorantur.

AMBIALITES aut AMBILIATES in Celtica, ignorantur.

AMBIVARITI. in Belgio, ignorantur.

ANARTES. Cæſari ſunt populi Dacis vicini, *Walachi, Servii, & Bulgari*, ſunt Blaſio Vigenereo.

ANCALITES. Britanniæ inſulæ populi, *Ankelut*, Glareano. *The hundred of Henley*, Camdeno.

ANDES. *Le Duché d' Anjou*. Civitas Epiſcopalis Juliomagus, *la ville d' Angers*.

ANTUATES. vide Nantuates.

AQVITANIA. Auguſtus diviſit Aquitaniam in tres maximas provincias: primam Aquitaniam, cujus metropolis Avaricum Biturigum Cuborum: ſecundam Aquitaniam, cujus metropolis Burdigala Biturigum Vibiſcorum: tertiam Novempopulaniam, cujus caput Auguſta Auſciorum: Ea eſt, quam Cæſar Aquitaniam vocat, contenta intra Garumnam, Pyrenem, & Oceanum Hodie ab ipſis Aquitanis vocatur Vaſconia: quum Aquitaniæ nomen latius pateat. Itaque anguſtiores fines ſunt Aquitaniæ Cæſaris, quam ut tertiam partem Galliæ facere poſſit.

ARAR. Galliæ Narbonenſis fluvius. Plinio & Virgilio Araris eſt. Ab Am. Marcellino Sangona appellari ſcribit Paradinus: Sauconna ego apud Marcellinum lego. Videtur Scoras à Polybio ap-

Digitized by Google

appellari. Hodie *Saone* vocatur. Auctor de fluminibus tradit antea Brigulum nuncupatum. Fides ſit penes auctorem.

ARDUENNA. Galliæ maximus ſaltus in Belgio. nomen fere retinet; *Ardenne* enim nominant. Franc. Irenicus *Achterwalt* appellat: *Lütticherwalt*, Rhenanus; quaſi Leodienſium nemus dicas.

ARECOMICI. Duplices ſunt: Volcæ Arecomici, ubi Nemauſus, & Narbo: Tectoſages ubi Toloſa.

ARMORICÆ CIVITATES, ponuntur à Cæſare in eo tractu, qui Britannia minor Sigeberto vocatur. Hermionia etiam, & vulgo *Bretagne*, Rob. Cœnali auctore. Antiquâ Britannica linguâ hodie *Lhydaw* appellatur: ut ſcribit Humfredus in ſuo Britannicæ deſcriptionis fragmento. Joannes Lelandus, *Armoria*, idem ſignificare dicit, quod, ſupra mare, in ipſa Britannica lingua. Sunt Plinii Britanni, Pontico Virunnio ſi fidendum. Letavia quoque dicta fuit hæc Armorica.

ARVERNI. Celtarum populi, Aroëni Stephano. Hodie *Auvergne*.

ATREBATES. *Le païs d'Artois*, quorum Civitas Origiacum, *Atras*.

AVARICUM. Eſt metropolis primæ Aquitaniæ, *Bourges*.

AULERCI. Quadruplices fuerunt: Aulerici Eburovices, *Le païs d'Evreux en Normandie*, ubi Epiſcopatus. Aulerci Diablintres. Aulerci Ceno-

nomanni, *le pays du Mans*. Aulerci Brannovices.

AUSCII. Caput Novempopulaniæ, ſive Vaſconiæ: Archiepiſcopatus. Auguſta Auſciorum. *la ville d'Auchſen Gaſcogne.*

AXONA. *Aiſne*, notiſſimum flumen.

B.

BACENIS. Germaniæ ſilva Cæſari, Cheruſcos à Svevis dirimens, quam Althamerus putat *Thüringerwalt*. Ubi forte Semana Ptolemæi. Confundunt quidam cum Hercynia ſilva & Martiana: & *Schwartzwalt* nominant.

BATAVI. Ptolemæo, Tacito & Cæſari Germaniæ inferioris regio eſt, ad oſtia Rheni poſita, quam hodie *Holland* vocant, ſed improprie. Ea enim Hollandiæ pars, quæ hodie inter veterem Rhenum & Vahalim fluvios à Lobico ad Oceanum usq; quaſi duobus brachiis conſtringitur, olim Batavia dicta fuit. Atq; hic tractus etiamnum veteris nomenclaturæ veſtigia retinet, nam *Betuwe*, ab incolis vocatur. Hæc fere Lamb. Hortenſius in libello Ultrajectinarum ſeceſſionum. Batavorum inſula hæc vocatur à Plinio, Dione, Cæſare & Tacito, *Betuwe*, Battua, ab Aimonio, & Badua à Reginone nuncupatur.

BELGÆ, ſeu Belgica, ſtatim è principio Commentariorum Cæſaris innoteſcunt.

BELGIUM. Eſt quidem regionis nomen in Belgis, non autem urbis, ut nugantur Scholiaſtæ. Sed nomen ignoratur.

Digitized by Google

BELLOCASSES, VEROCASSES, BAIOCASSES. *Le pais de Bayeus en Normandie*, urbs epiſcopalis eorum eſt Noviomagus. *La ville de Bayeus*.

BELLOCASSI, aut Bellocaſſes. Sunt qui eandem cum Verocaſſibus, aut Velocaſſibus gentem faciant, eorumque rurſus quidam, *Vergaſſius*, ad Sequanam, quorum oppidum primarium *Giſers* eſſe volunt; quidam in Ultimis Armoricæ Galliæ finibus ponunt. Marlianus verò diſtinguit & Bellocaſſes Celtas, ait, eos qui hodie Bajocenſes: Velocaſſes autem Belgas; eosque qui hodie in Comitatu Flandriæ territorium *Caſſel* occupant.

BELLOVACI. In Belgica ſiti, hodie *Beauvoiſin*.

BIBRACTE. Æduorum longe maximum & copioſiſſimum oppidum. *Beaulne* Orontio, in ſua Galliæ tabula: item Vigenereo. Marlianus ſcribit nomen retinere. Bibracte aliquando Julia dicta fuit, niſi corruptus ſit locus Panegyrici Conſtantino dicti; ubi hæc in calce leguntur: Bibracte quidem huc usque dicta eſt Julia. Bibracte & Auguſtodunum unum & eundem locum deſignare, vult Petrus Sancto-Julianus in ſua Burgundia. *Bevray d' Autun*.

BIBRAX. Rhemorum opidum, ignoratur.

BIBROCI (pro quo nonnulli Bibrocaſſi legunt,) Britanniæ populi. Glareanus eos nominat *Bibrogger*; Camdenus, *The Hundred of Bray*.

BI-

BIGERRONES. in Novempopulania. quorum civitas Epiſcopalis Tarba. *Le conté de Bigorre en Gaſcogne.*

BITURIGES. Duplices fecimus, Cubos, hodie *Berri*, & *le Duché de Berri.* Vibiſcos, *La Seneſchaucée de Bourdelois.* Cæſar Cuborum tantum meminit: quorum metropolim Avaritum ſupra fuiſſe diximus.

BOII. Tranſrhenani populi eorum pars quæ cum Helvetiis Galliam invaſerat, in finibus Æduorum, ipſis Æduis deprecantibus, collocata, eos fines incoluiſſe creduntur, qui hodie *Bourbonnois*. Boia opidum etiam habet Cæſar.

BRANNOVICES. Ignorantur.

BRATUSPANTUM. Inter Bellovacos & Ambianos. ignoratur.

BRITANNIA. Cæſaris tempore parum explorata regio: ſi aliis ſcriptoribus creditur. tamen accurate ſatis eam deſcribit Cæſar. unde ſunt qui dubitant, an Commentarios iſtos ſcripſerit ipſe Cæſar. Ut ut ſit, Britanniæ nomine Veteres comprehendebant omnem illam majorem inſulam, cum circumfuſis minoribus, quæ hodie in Angliæ & Scotiæ regna dividuntur.

C.

CABILLONUM. Æduorum opidum Marliano nomen retinens, *Chalons ſur Saone.*

CADETES. In Aremoricis. Ignorantur.

CADURCI. *La Seneſchaucée de Querci.* Civitas Epiſcopalis, Divona Cadurcorum. *La ville de Cahors.*

Digitized by Google

CÆRESII. Germaniæ populi. ignorantur.

CALETES. Belgicæ populi: Strabo eos ad Sequani oſtia pertingere facit. eorum regionem eſſe putat Divæus, quæ hodie *le pays de Caulx.* Turnebus, eum tractum in quo hodie Diepa & Juliobona, & Caletenſes vocari.

CANTIUM. Britanniæ inſulæ promontorium Orientale Straboni, & Diodoro. Hodie *Northforland* appellatur. Cæſar totum hunc tractum inſulæ qui ſe verſus Ortum extendit, Cantium vocat. Cantiam vocat Beda. Hodie vulgo *Kent* nominatur. Littus Saxonicum in lib. Notitiar. eſt.

CARNUTES. *Le pays Chartrain.* urbs Epiſcopalis Autricum Carnutum, *La ville de Chartres.*

CASSII. Britanniæ inſulæ populi. *Gaſſerer*, Glareani. *Chaisbouw*, Camdeni.

CATUACI in Belgis. ignorantur.

CATURIGES. in Alpibus. *Le pays d'Embrun.* Eorum enim metropolis Archiepiſcopalis Eberodunum, *Embrun.*

CELTÆ. Qui Cæſari fuerint, ſatis ipſe initio libri primi oſtendit. Nomen Celtarum alias latius extenditur. Græcique etiam Germanos ſub iis comprehendebant, & omnes Gallos.

CENIMAGNI. Britanniæ populi. Glareanus eos *Cunman* appellat. Eoſdem cum Icenis eſſe vult Camdenus.

CENOMANNI. *Le pays & Seneſchaucée du Mans.* civitas Epiſcop. Vindinum: *La ville du Mans.*

CEN-

Digitized by Google

CENTRONES. vicini Nerviis, ignorantur. & ſuſpecta eſt lectio.

CENTRONES. in Alpib9. *Le pays de Tarantaiſe.* Civitas Archiepiſcopalis Tarantaſia.

CHERUSCI; Tacito, Paterculo & Straboni: Chæruſci Ptolemæo: quos *Vib.* Sequeſter Cervecios nuncupat. Germaniæ populi, Baceni ſilva à Svevis diviſi. *Manſfelders* ego exiſtimo. *Luneburgenſes* mavult H. Junius in ſua Batavia. Vide Althamerum in Tacitum.

CIMBRI. Germaniæ populi maxime Septemtrionales. *Jutlanders* ſunt noſtra tempeſtate iidem cum Cimmeriis Straboni. Cerberios etiam ab Ariſtophanis Commentatore vocatos notat Becanus.

CÆCOSATES, ſeu (Cocoſſates Sexignani ut Plinius nominat) Aquitaniæ populi.

COCOSATES in Novempopulania, ignorantur.

CONDRUSII, &, ut exiſtimat Vigenereus, Condruſones. Germaniæ populi, ſeu potius Belgicæ, *Condrotz* hodie. Leodienſis Diœceſis tractus eſt, in quo caput eſt *Hoyum* oppidum, ad Moſam. P. Divæus & H. Leodius. *Condoſtrium Auſtraſiæ* vocat Molanus in vita S Beregiſi.

CONFLUENTES MOSÆ & Rheni, in Belgica non longe ab oppido *Bommel.*

CURIOSOLITÆ. Inter Armoricos, ad Oceanum. *Coriſopitenſes* multis eſſe, tradit Marlianus. Vulgò *Cornouaile.*

Digitized by Google

D.

DECETIA. Urbs ad Ligerim, quæ ponte continetur, etiam hodie & nomen retinet. *Deciſe ſur Loire.*

DIABLINTES, vel Diablintres. Celtæ, eoſdem cum Diablindis Plinii facit Urſinus. Diaulitas Ptolemæi credit Villanovanus. *Leondoul* oppidum iis adſcribit Marlianus. Becanus vero in iſtis Atuaticis, *Linter* interpretatur: qui pagus eſt Brabantiæ ad Getam flumen.

DUROCORTORUM. Urbs Archiepiſcopalis caput Rhemorum. *La ville de Reims.*

DURANIUM FLUMEN. Hujus fluminis in octavo Commentario de Bello Gall. nomen quidem non extat, ſed tamen ibi deſignatur, in cujus editiſſimo & maxime prærupto colle Uxellodunum ſitum eſt. *La riviere de la Dordogne.* Nam prioribus quidem temporibus Durantius fluviꝰ dictus ut Auſonio & Sidonio: poſterioribus verò Dordonia, ut Gregorio Turonenſi. Nobiliſſimum & ampliſſimum flumen Aquitaniæ ſecundum Garumnam.

E.

EBURONES, qui & Aulerci Eburones, Belgæ, Trevirorum clientes. Eburi Dioni. Horum urbs hodie Leodium, Leodicum dicitur; vulgo apud Gallos *Liege;* Teutones, *Luick*, & *Lütich.*

BRUNOVICES. urbs eorum Epiſcopalis, Mediolanum Eburovicum, *La ville d'Evreus.*

ELAVER. Celtarum flumen in Arvernis. Alier

Digitized by Google

tier Marliano, idem cum Eleari Sidonii. Vide Gabrielem Simeonium in Dialogo pio & ſpeculativo.

ELEUTHERI. vox ipſa Græca ſatis indicat hoc nomine populos immunes dici. ideo Eleutheri Sueſſones: Eleutheri Cadurci Cæſari.

ELUSATES. *Le pays d' Euſe en Gaſcogne.* Eorum olim Epiſcopatus, Eluſa Novempopulaniæ. Vide Auſonianas lectiones Joſephi Scaligeri; ubi traducitur ſententia ſtultiſſima eorum, qui Eluſates eosdem cum Foxenſibus faciunt.

ESSUI, ignorantur.

G.

GABALI. *Le pays de Givaudan*, quorum caput hodie urbs Mimatenſis: *La ville de Mande en Givaudan.* Eſt civitas Epiſcopalis provinciæ Biturigum attributa. Nugantur qui hodie ſubjiciunt Arelatenſi metropoli.

GALLI. Quinam illi Cæſari, apparet ex initio libri primi Commentariorum ipſius de bello Gallico.

GARITES in Novempopulania ſive Aquitania Cæſaris, ignorantur; niſi ſint Gavaritani. hoc eſt, *le pays de Gavardan.*

GAROCELI. Inalpini populi. Marlianus & Paradinus eos in monte *Mont Cenis* dicto, collocant, *Val de Marienne*, Vigenereo.

GARUMNA. fluvius Celtas ab Aquitanis dividens. Ptolemæo Garyna eſt, *Garonne* hodie. Garumnos, hujus accolas, nominat Cæſar.

GARUMNI. in Novempopulania, ignorantur.

Digitized by Google

GEBENNA,& Gebennici montes,qui Arvernos ab Helviis ſeparant. Cemmenus mons Ptolemæo. *Montagnes de Gevennes.*

GENABUM. Civitas Aurelianorum Epiſcopalis,olim Carnutibus attributa, ævo Cæſaris. *La ville de Orleans.*

GENEVA. Allobrogum op.ad LacumLemanum. Incolis *Geneve*: Helvetiis & Germanis *Genff.*

GERGOVIA. Diſtat horæ itinere à Claromonte civitate Epiſcopali Avernorum,ubi quædam rudera & alia priſcæ urbis veſtigia extant: Vulgo locus dicitur Gergeoia,ut amici noſtri nobis retulerunt.

GERGOVIA Boiorum VIII. Commentario de Bello Gallico manifeſto ſuppoſitum à ſciolis. Nam opidum Boiorum,quod Vercingetorix expugnare decreverat,non nominatur,ut alia loca apud Cæſarem deſignantur potius,quam nominantur. Quare nullum eſt Boiorum opidum nomine Gergovia.

GERMANIA. incolis *Teutſchland*, exteris *Alemagne.*

GORDUNI. in Belgis, ignorantur.

GRUDII. in Belgis, ignorantur.

GRUDII. Nerviorum clientes. *Launois* Marliano; *Brugge*, Flandriæ urbs, Becano; aliis Lovanium,ſeu *Löven.*

H.

HARUDES.populi tranſrhenani, ignorantur.

HEL-

Digitized by Google

HELVETII. Satis à Cæſare deſcripti, *Schweizer*, & *Eydgnoſſe*, incolis. *Suiſſes*, Gallis.

HELVII. Melius ſine aſpiratione. populi ad ripam ſiniſtram Rhodani, quorum Civitas Epiſcopalis Caſtrum Vivario. *Le pays de Vivarez*, & *la ville de Viviers*. Hinc nugantur rerum Gallicarum ſcriptores.

HERCYNIA. Silva in Germania maxima. Orcinia Eratoſthenis, teſte Apollonii Scholiaſte. Orcynium Ptolemæo. Hercynius ſaltus, & Hercynium nemus Plinio. Rhecillanus in Annotationibus ad Cæſarem, & cum eo fere Althametus ad Tacitum, hæc de iſto nemore adferunt: Unam eandemq́; eſſe ſilvam veterum Bacenim, Marcianam, Gabritam, Semanam & Hercyniam. Hodie vero diverſis nominibus appellari. nam juxta Friburgum Briſgaviæ *Schwartzwalt*; prope Heidelbergam, *Odenwalt*; prope Herbipolim, *Steygerwalt*; ad Loniam autem prope Confluentiam *Weſterwált*; prope Franckfurdiam, *Spesbart*; in Saxoniæ faucibus ad Mansvelden-ſem ditionem, *Auff dem Hartz*, denique à Thuringis, *Thüringerwalt*, *Behemerwalt*, à Bohemis.

HIBERNIA. Inſula maris Oceani Incolis *Erin*. Germanis *Yrland*. Scribuntur melius ſine aſpiratione IBERNIA, & IVERNIA, & IVERNA.

I.

ICCIUS PORTUS, Morinorum in Belgica navale, ut ſcribit Strabo; ſed is Itium habet; ut

etiam

etiam pleraque mſs. Commentariorum Cæſaris. Hodie *Calais* eſt,ut Lhuydus oſtendit:quam urbem vernaculo vocabulo *Petreſſe* quandoque vocatam, ſcribit P. Oudegeeſt in ſuis Flandrorum Annalibus. Sunt qui S. Audomari fanum olim Iccium portum fuiſſe credunt,perſuaſi partim ex loci ſitu; qui cum valde humilis ſit, præalta tamen litora urbem quodammodo cingunt, & ſinum maris olim capaciſſimum fuiſſe indicant: partim ex vetuſto urbis nomine, quo *Sithien* vocitabatur, quaſi dicas ſinus Ithii. His addam diſtantiam,quę eſt ab hoc oppido ad proximum Britanniæ inſulæ continentem,ad amuſſim cum cccxx. ſtadiis,quæ illi Strabo lib. 4. tribuit,hodie quadrare, tot namque ſtadia XIII. milliaria noſtratia efficiunt: quæ in hac diſtantia computantur. Cæſar eam XXX. mill. *paſſ.* facit, Plinius quinquaginta. Dion. lib. 29. *ſex* millibus auget. Hunc portum videtur *Plinius* alio in loco Britannicum portum Morinorum vocare.

JURA, & JURASSUS,mons, *Le mont Jura*. in Burgundiorum finibus.

L.

LATOBRIGES; finitimi Helvetiis. ignorantur.

LEMANUS.Lacus Helvetiorum.Limenc,in Ptolemæo, & Lauſonius in Itinerario Antonini nominatur. Hodie à Gallis *Lac de Laſanne*, & *de Geneve*, dicitur: à Germanis *Genfferſee*.

LE-

LEMOVICES, in prima Aquitania. *Limoſin* urbs Epiſcopalis Ratiaſtum, *Limoges*

LEPONTII. Rhætica gens Straboni, Helveticæ populi; apud quos Rheni fontes ſunt Cæſari. *Rhynwalder*, ſumma Alpium habitantes, ſunt Scudo. Lepontios Viberos nominat Plinius, qui Rhodani fontem accolunt. Forte *Suitenſes* hodie dici putat Marlianus.

LEVACI in Belgis, ignorantur.

LEUCI. Belgæ. Eorum urbem vocat Ptolemæus Tullum; atque etiam Itinerarium Antonini. *Toul*, in Lotharingia, Marſiano & Divæo.

LEXOVII, vel Lexobii, Celtæ. *Liſieux* in Normanniæ Ducatu, ut Marliano & Vlneto placet.

LIGERIS, & Liger, Celtarum flumen maximum. *Loire*.

LIMONUM, Oppidum inter Mediolanum Santonum, & Auguſtoritum Pictorum, VIII. Comment. de bello Gallico. Ptolemæo, Antonino, ignoratur.

LINGONES. Celtæ, Longones habet Ptolemæus. Lingonicam urbem nominat Greg. Turonenſis. *Langres*, hodie.

LUTETIA. Oppidum Pariſiorum in inſula Pariſiorum, ubi hodie ſedem regiam *Paris* locant, Lucotetia Ptolemæo, & Leucetia Juliano, in Miſopogono, eſt.

M.

MAGETROBIA in Celtis, ignoratur.

MANDUBII. Celtarum populi, quorum caput Alexia. in Ducatu Burgundico, ut putat Marlianus.

Digitized by Google

MARCOMANNI. Germaniæ populi, qui cum Arioviſto Galliam invaſerant. *Mberen* hodie eſt Rubravio & aliis.

MATISCO. Æduorum & Aratim civitas. *Maſcon.*

MATRONA. Galliæ fluvius, Celtas à Belgis diſterminans hodie *Marne.*

MEDIOMATRICES. Belgæ, quos *Weſtreicher* appellat Rhenanus. eorum metropolis *Metz* dicitur, in Lotharingia.

MEDIOMATRICES. Eorum urbs Epiſcopalis *Divodurum. la ville de Metz.*

MENAPII. Brabantiæ & Flandriæ maritimi populi.

METIOSEDUM, ter nominatur à Cæſare. Poſteris temporibus Melodunum dictum. Hodie *Melun.*

MEDIOSEDUM, aut Joſedum, ad Sequanam oppidum. Marliano *Corbeil* eſt.

MONA. Inter Angliam & Hiberniam Inſula: dubium an illa quæ medio curſu inter utramque (ubi & Cæſar collocat) quæque hodie M*enau* ab incolis, & *Man* ab Anglis vocatur: an illa quæ proximior Angliæ, quæque *Mon*, & ab Anglis *Angleſey* dicitur.

MORINI, quorum caput Taroana, urbs Epiſcopalis, ſed nunc ſolo æquata. Retinet nomen, *Terouane.*

MORINI. Belgæ. *Terouanne* indigitant Marlianus & alii. Bovillus *Monſtreuil.*

MO-

MOSA. Galliæ Belgicæ celebris fluvius. Gallis hodie *Meuſe*, Germanis *Maeſe*.

N.

NANNETES, vel NAMNETES, Ναμνῆτες Ptolemæo, quorum urbs Epiſcopalis Condirincum. *La ville de Nantes*.

NANTUATES. inter Veragros, & fines Genevenſium, ſecundum ripam Lemani. Longe fallit eos ſuum judiciũ, qui monaſterium, Nantua inter Lugdunum & Genevam ſitum, idem cum Nantuatibus faciunt. Diverſæ enim ſunt regiones. Neque ubi blanditur aliqua ſimilitudo nominum, ſtatim ſine delectu de re propoſita pronunciandum.

NARBO. Provinciæ Romanorum urbs, à qua & Gallia Narbonenſis nomen ſervat, *Narbone*.

NEMETES. Ad Rhenum populi. Rhenano & aliis *Speir*, ubi Camera imperialis.

NEMETOCERNA. in Belgis ignoratur.

NERVII. quidam Tornacenſes putant: Sed Cæſar ultra fines Tornacenſium eos ſtatuere videtur.

NITIOBRIGES. Populi ſecundæ Aquitaniæ, quorum Civitas Epiſcopalis Aginum, *Agen, La Seneſchaucée d'Agnois*. Mira fuit omnium inſcitia hactenꝰ, qui Mompelienſes faciunt, quaſi in provincia Narbonenſi bellum geſſerit Cæſar. Errant itinere ſeptem dierum.

NORICUM. regio & Norica urbs, Germaniæ, hodie forte Norimberga.

NOVIDOUNUM ÆDUORUM. civitas Ni-

Digitized by Google

vernenſium, ut eſt in notitia manuſcripta. Eſt urbs Epiſcopalis. *Le duché de Nivernois: La ville de Nevers.*

NOVIODUNUM BELGARUM. civitas Epiſcopalis. *Noion.* Dicta fuit etiam Noviomagus. Nam in Synodis, & Geſtis Francorum dicitur *Noviomum*, unde Gallicum nomen formatum. Sic ex Rigomago, Rigomum, *Rion*: ex Rotomago, Rotomum, *Rouën.*

NOVIODUNUM BITURIGUM, ignoratur.

O.

OCELUM. Cæſari & Straboni in Alpibus oppidum, quod Villanovanus & Varrerius *Oulx* appellari ajunt (*Ours* Itali dicunt) *Iſilles* vocat Simletus. *Eſilles* Vigenereus. *Novaleſiam* interpretatur Marlianus; *Gbielano* Caſtilianeus: ſed male, ut docet Varrerius. Non eſſe idem cum Oſcella Ptolemæi, quod in Lepontiis ponit, oſtendit Scudus erudite.

OCTODURUS. Veragrorum Vicus S. Mauritii hodie, inquit Marlianus, *Martenach*, Valleſia vallis; Rhenanus & Scudus.

OSISINI, vel melius OSISMII. iidem qui Plinio Oſiſmii: quosque Timios vocat Pithœus apud Strabonem, cui etiam Siſmii ſunt. ad mare Britannicum populi. *Landriguet* nominat Cœnalis.

P.

PÆMANI in Belgis, ignorantur.

PARI-

PARISII. Ad Sequanam populi. hodie proprie *l'Ise de France*, & caput ejus *Paris*.

PETROGORII. In ſecunda Aquitania, *Le pays & Seneſchaucée de perigort*. Urbs eorum Epiſcopalis in duas partes diviſa, in oppidum & civitatem. Oppidum antiquitus Veſuna. Hodieq; nomen retinet, ubi Epiſcopium. Civitas à populo nomen hodiernum nacta *perigueus* dicitur.

PICTONES. In ſecunda Aquitania, *le pays de poitou*. Latiſſime patet. Urbs Epiſcopalis Auguſtoritum: *La ville de poitiers*. Ampliſſ. & florentiſſ. civitas.

PLEUMOSII. in Belgis, ignorantur.

PRECIANI. in Novempopulania, ignorantur.

PROVINCIA Romanorum, ea Galliæ pars quæ etiam Narbonenſis dicta, pars hodie nomen retinuit, *provence*.

PYRENÆI. Pyrenæus ſaltus. Montes altiſſimi, qui Galliam ab Hiſpania ſeparant. *Los pyreneos* Hiſpani in univerſum vocant, partes tamen ſeparatim diverſa nomina ſortiuntur.

R.

RAURACI. Ad Rhenum populi, Helvetiis vicini. *Basler* ſunt Scudo, id eſt, Baſileenſis territorii incolæ.

RHEDONES. In Aremoricis, urbs eorum Epiſcopalis Condate. *La ville de Rhenes en Bretagne*.

Digitized by Google

RHEMI. urbs Archiepiſcopalis eorum Durocortorum. *La villa de Reims.*

RHENUS. Fluvius notiſſimus Galliam à Germania ſeparans, Germanice *Rhyn.*

RHODANUS. Galliæ celebris fluvius, Provinciam Romanorum à Celtis diſpartiens. *Rhoſne* hodie.

RUTENI. in prima Aquitania, *La Seneſchaucée de Rourgue.* urbs eorum Epiſcopalis Segodunum, *Rodais.*

S.

SABIS, Belgicæ fluvius, Moſam influens, *Sambre.*

SAMAROBRIVA, *La ville d'Amiens.* Civitas Ambianorum Epiſcopalis. Multa multi de hac deblaterarunt ineptiſſime.

SANTONES. in ſecunda Aquitania: *La Seneſchaucée de Saintonge.* urbs eorum Epiſcopalis Mediolanum, *La ville de Sainctes.* Inepte quidam libri per XXantones.

SCALDIS. hic Ptolemæi Tabuda. Fluvius Belgicæ, nomen ſervans, apud Teutones *Schelt*, Gallos *l'Eſcault.*

SEDUNI. Galliæ populi, Alpibus vicini, *Valleſia* ſuperior. item Sedunum metropolis, *Sion* Sabaudica lingua, & Germanica *Sitten.*

SEDUSII. inter Germanos, ignorantur.

SEGNI. in Belgis, ignorantur.

SEGONTIACI. Angliæ inſulæ populi. à Glareano *Sengerer* nominantur. Apud Belgas fuiſſe putat Camdenus, in tractu *Holeſbor* nunc dicto.

SE-

SEGUSIANI. *Le pays de Forés.* quorum duæ urbes: Forum Seguſianorum. *Fours en Forés.* Unde Fores vulgare nomen, tanquam Foreſces, id eſt, Forenſes. Altera urbs Rodumna, hodie vicus celeberrimus ad Ligerim, *Roüane.* Ptolemæus Lugdunum ponit in Seguſianis, non bene.

SENONS. vide Agendicum.

SEQVANA, Straboni Sequanus, flumen inter Celtas & Belgas. *Seine.*

SEQVANI. *La Franche Comté.* Maxima Sequanorum civitas & Caput Viſontio, *Beſancon.* Civitas imperialis extra territorium Comitatus Burgundici.

SESUVII, in Aremoricis, ignorantur.

SIBUTZATES. in Aquitania Cæſaris, ſive Novempopulania, ignorantur.

SICAMBRI. Belgiæ populi. Olim fuiſſe videntur (ut Marliano placet) ubi hodie Gelriæ ducatus eſt, inter Moſam nempe & Rhenum fluvios. Ptolemæo tamen (apud quem Syngambri ſcribuntur) ſunt ab altera parte Rheni, cui ſubſcribit Svetonius in Auguſto. Zutphaniæ Comitatum eos obtinuiſſe nonnulli volunt. Sugambros nominat Strabo: atque ita plerumque vett. cod. Junius in ſua Batavia putat, *Sigem* oppidum, *Sigenburch* arcem, & *Sigenberch* arcem, & *Sigenberch* cœnobium, in Bergenſi Comitatu gentis ſervare nomen.

SOTIATES. in Novempopulania. *Sars* hodie vocatur. Oppidum in edito colle poſitum patrimonii Eccleſiæ Metropolitanæ Auſciorum.

Digitized by Google

SVESSONES. *Soiſſons*, urbs eorum Epiſcopalis Auguſta Sueſſonum.

SVEVI. Maximam Germaniæ partem obtinebant, parum adhuc cognita ipſorum regio tempore Cæſaris. Hodie qui *Schwaben* appellantur, procul dubio partem tantum veteris Svevorum dominii obtinent.

T.

TAMESIS. Ptolemæi Jamiſſa, maximus Angli fluvius. Incolis hodie etiamnum *Themes* ſcribitur; ſed *Thems* pronunciant.

TARBELLI. Ultimi populi Novempopulaniæ, ſive Aquitaniæ Cæſaris, ad Aturri fluminis ripas. Eorum duæ urbes Epiſcopales, Aquæ Tarbellicæ, *Aqs*: & Bajona Lapurdenſium, *Bajonne au pays de Labourd.* Cave confundas cum Tarba Bigerronum, quæ longe hinc diſtat, quod fecit Ortelius. Vide Auſonianas lectiones Joſephi Scaligeri.

TARUSATES, in Aquitania Cæſaris ignorantur. Quidam volunt eſſe Turſam Epiſcopalem urbem in Auſciorum provincia, quæ nulla eſt in rerum natura, neque ullus Epiſcopatus eo nomine in omni Vaſconia. *Turſan* quidem eſt vicecomitatus patrimonii illuſtris gentis Labretiorum. Sed Turſam cum Taruſatibus idem facere, hoc eſt divinare, & fortaſſe delirare.

TAURENTUM in ſecunda provincia Narbonenſi, ignoratur. Qui Telonum dicunt eſſe, nō meminerunt Telonum eſſe vetuſtam urbem, neque

que

Digitized by Google

que potuiſſe dici Taurentum, ſi quidem Telonum vocata eſt.

TECTOSAGES. Hi apud Cæſarem Germani ſunt (nam & hoc nomine populi fuere in Gallia) circum Hercyniam ſilvam. Nicri fluminis ripam eos accoluiſſe putat Rhenanus, ubi adhuc hodie vetuſta arx eſt *Teek* dicta. Ful. Urſinus in Cæſare, Volcæ legit, pro Tectoſages, Volcæ Tectoſages alii; nec abſurde.

TENCHTERI, aliis Tecteri, Appiano Tanchari Plutarcho Tenterides, Tingri Ptolemæo. Germaniæ populi. Apud Willichium ſunt, qui hodie prope Rhenum, Luppiam & Lonam fluvios accolunt, ubi ſunt plerique Heſſi, & nonnulli Franci. H. Junio ſunt qui Drentham incolunt non abludente vocabulo.

TIGURINUS pagus. Ejus caput & urbs olim fuit Aventicum, vulgo *Avenches*, ut indicat vetus inſcriptio, quæ Aventici extat, in qua legitur GEN. PAG. TIGOR. hoc eſt, Genio pagi Tigorini. & urbs ipſa dicitur Aventicum Helvetiorum in alia inſcriptione.

TOLOSATES, Populi Narbonæ finitimi: nomen retinuère, *Thoulouſe*.

TREVIRI Cæſari, Tribori Ptolemæo, Triberi in Lib. Not. Belgicæ populi, qui hodie *Trieriſche* poſſunt appellari, à metropoli *Trier*.

TRIBOCES. Ita Cæſari. Ptolemæo Tribocci. Germani populi; qui hodie *Elſaſſer* Pyramio; *Straſsburgher*, ab eorum metropoli, Rhenano nominantur. Oſwaldo autem Molitori *zum*

dreyen bucken, vocatur, pagus eſt Alſatiæ: non male ad Tribocci vocem alludens.

TRIBUNANTES, vel Trinovantes, Angliæ populi. Hodie ſunt, ut Lelandus & Lhuydus affirmant, territorii Londinenſis. etiam Nevyllius; qui tamen latius extendit, & illis *Eſſex* & *Middelſex* adſcribit.

TULINGI. Celtæ Helvetiis finitimi. *Lothringer*, ut Germani pronunciant, vel *Lorrainois*, ut Galli, Marliano & Rhellicano ſunt. *Stulingen* & *Nellenburg* Comitatus Schudo.

TURONES. eorum urbs Archiepiſcopalis Cæſarodunum, *Tours*. Apud Ptolemæum male legitur Τυρώπιοι pro Τυρόνιοι.

V.

VANGIONES. Germaniæ populi ad Rhenum. *Wormiſcher Biſthum*, B. Rhenano & Lichtenavio. Sed contra affirmat Pirckaymerus Vangiones eſſe Spirenſes, Nemetes vero Wormatienſes. Sig. Gemblacenſis tamen, qui ante annos ſcripſit circiter quingentos, Wormatiam Vangionum urbem vocat; eandemque Vangionum Speculam aliqaudo vocatam, ex antiqua ibidem inſcriptione colligit Johannes Heroldus.

UBII. Germaniæ populi, qui & Agrippienſes Tacito, ubi & hodie Colonia Agrippina. *Ubich* pagus in agro Juliacenſi forte horum nomen ſervat.

VELAUNI. Pagus Velaunenſis, *Le pays de Velai*. Eorum urbs Epiſcopalis Anicia, *Le pui en Velai. Le pui noſtre Dam, Noſtre Dame du pui.*

VEL-

VELLAUNODUNUM, Senonum oppidum, hodie *Auxerre* Cœnali. Sed Vigenereo *Caſteau-Landon*; aliis *Villeneuxe en Loraine.*

VELLOCASSES. vide Bellocaſſes.

VENETI. Inter Armoricos, *Vannes* hodie in Britannia minori.

VERAGRI. quorum urbs Octodorus. Vide Octodorus.

VERBIGENUS. Pagus Helvetiorum. ignoratur.

VEROMANDUI. Eorum urbs Auguſta Veromanduorum (*S. Quentin Vermondois*) Ptolemæo, & in Martyrologio.

VESONTIO. Metropolis maxima Sequanorum. vide SEQVANI.

VIENNA, Allobrogum ad Rhodanum urbs, ſub Medulis. *Vienne* hodie.

UNELLI. ignorantur.

VOCATES. in Novempopulania, ignorantur.

VOCONTII. Eorum duæ Civitates Epiſcopales, Dia Vocontiorum, *Die en Daulfiné*. item Vaſio Vocontiorum, *Vaiſon au Contat de Veniſſe.*

VOGESUS. Mons in finibus Lingorum, unde Moſa profluit, *Mont de Faucilles* dicitur Vineto.

VOLCÆ, vide ARECOMICI.

USIPETES. Germaniæ populi, quos Plutarchus in vita Julii Huſipas vocat. Rhellicano ſunt intra Rhenum & montes in Haſſia, in eo loco qui *Hocbrug* appellatur. Hos Uſipetes, putat Willichius eosdem eſſe cum Uſipiis Taciti, &

Vi-

Viſplis Ptolemæi; item Syſipetibus Appiani. *Uſipii* tamen & Uſipetes ſunt apud Tacitum diverſi populi, Nuſipi ſunt Straboni, ut cenſet H. Junius in ſua Batavia, ubi eos *Zutphen* hodie vocari, quidquid alii dicant, adfirmat. Viſpos Ptolemæi alios eſſe ab his, docent ejus tabulæ.

VAHALIS, ſive Valis. Batavorum fluvius aut potius pars Rheni. *Wael* hodie dicitur. Tacitus Nabaliæ fluminis etiam meminit. ſed, Vahalis, ibi quoque legunt.

UXELLODUNUM in finibus Cadurcorum primæ Aquitaniæ, in prærupto colle, qui Duranio flumini imminet, ſitum. Hodie nomen retinet. Incolis *La puech d' Uſſoldun*, id eſt, Podium Uxelloduni. Ibi quotidie effodiuntur multi nummi veteres, quædam etiam monumenta venerandæ vetuſtatis extant. Situm eſt in territorio oppidi Martelli. Fons etiã ille de quo mentio fit in ejus oppugnatione Commentario VIII. oſtenditur à ruſticis, qui, mirum dictu, per manus traditum à majoribus habent, Uxellodunum à Cæſare obſeſſum & vix tandem expugnatum fuiſſe. Ridiculi ſunt, qui *Cadenac* interpretantur. Vide DURANIUM.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
RERUM ET VERBORUM QVÆ IN CÆSARIS COMMENTARIIS HABENTUR MAXIME MEMORABILIUM.

De literis quadratis & numeris hoc docendus es, quisquis eo uti voles. G. ſignificat *de bello Gallico* libros, & primus qui ſequitur numerus, libri index, qui ſecundus, capitis, qui tertius, verſiculi ſive thematis eſt. C. libri *de bello Civili*, & numeri ad priorem modum. A Liber *de bello Alexandrino*. F. *de bello Africano*. H. Liber *de Bello Hiſpanienſi*, in quibus poſterioribus tribus librorum tantum capita horumque verſiculos numero ſignare opus fuit.

A.

Abies in Britannia non provenit, G. 5.12.5

Abſentia vehementius hominum mentes perturbat G.7.84.5

Abſentis etiam perinde ac præſentis Arioviſti crudelitas timetur Sequanis G.1.32.4

Acarnania Cæſari ſubdita C.3.55.1

Aceo Senonum princeps G. 6. 4.1

ejus ſupplicium G. 6.44.2

in Achaia & Dyrrachio à Cæſare geſta C.3.55.& *ſeq.*

Achillas præfectus regis Ptolemæi ad occidendum Pompejum miſſus, C.3. 104.2

idem exercitus Alexandrini dux adverſus Cæſarem C.3.108.2

ejus crudelitas. C.3.110.5

Copia. C.3. 110.1

interitus A. 4.1

Achillis & Memnonis congreſſus H.25.3

Acilla civitas libera ſe Cæſari

Digitized by Google

ſari dedit f.33.1
obſidetur fruſtra à Pompeja-nis f.43
Aelius Pelignus Pompejanus captus à Cæſare incolumis dimittitur c.18.4
Aelius Rufus L. Afranium proditionis poſtulat c.3.83.2
Aelii Nærri Pompejani delectus c.1.12.3. & 3.1.3
fuga c.12.2
Aelius Varrus Tuberonem appulſu Africæ prohibet c.1.31.3
ejus copiæ c.2.23.3. caſtra c.2.25.1. pugna cum Curione c.2.33.5. periculum, clades, aſtutiaque c.2.35.2.& ſeqq.
Aelius Varrus caſtellorum præfectus. h.27.2. ejus mors h.31.9
Actuariæ naves g.5.1.3
ad exercitum manere g.5.59.3
Abbacillus Gallus Allobrox c.3.59.1
Adbantuanni ſeu Adiatomi rebellio ac mox deditio. g.3.22.4
adoleſcentes facile dediſcuntur. g.7.37.6
Adrumetum opp. c.2.23.4
à Cæſare obſidetur. f.3.1
capitur f.89.2
Adrumetanorum multa à Cæſare f.97.2
Aduatici eorumque res g.2.4 10.2.16.4.2.29. & ſeqq. 2.30.1. & ſeqq. 5.38.5. 39.3.5.56.2.1.6.23
advesperaſſet h.24.5
advesperaſſet h.24.5
adverſa tempeſtate c.3.105.4
Aeduorum auctoritas ac poteſtas & mox calamitas g.6.12. & ſeqq. 7.5.2.7.9.4.7.37.3.7.41 8.46.4. clientes.g.1.31.6 7.75.2. tumultus ac ſeditio g.7.32. & ſeq. perfidia.g.7.54.2. lex de magiſtratibus ſuis. g.7.33.2 res cum Arioviſto g.1.33 & ſeqq. cum Arvernis g.1.31.4.& ſeqq. cum Biturigibus g.7.5.2. cum Cæſare & Romanis g.1 11.2.1.16. & ſeqq.1.32.4 35.3.1.43. & ſeq.g.5.7.1 5.54.4. g.6.4.2. g.7.32 & ſeq.7.54.& ſeq. 7.63.1 7.89.5

7. 89.5. cum Helvetiis. g. 1.11.1.14.1. cum Sequanis g.6.12.3
[illegible]inium op. c.3.79.8
[illegible]us Gallus Allobrox apud Cæſarem accuſatus c.3 59.4
ad Pompejum transfugit c.3.60.5
ægri militis ingens animus adverſus hoſtes g.6.38.2
Ægypti munimenta b.26.2
Ægypto & Alexandria Cæſar potitus. b.30.31.32.& ſeq.
Ægyptia claſſis Pompejana præfectus Pompejus filius C.3.5.3
Ægyptii milites Cæſari inſidiantur. c.3.106.4
Ænobarbus. vide Domitius.
æquinoctialis navigatio periculoſa, c.4.36.2. g.5 23.5
æraria ſectura ſeu ſtrictura in Aquitania g.3.21.3
ærarium ſanctius c.1.14.1
ærei nummi, & taleæ ferreæ pro pecunia apud Britannos g.5.12.4
æs apud Britannos non naſcitur g.5.12.5
æſtimatio rerum & ſolutio arbitraria ex decreto Cæſaris æquiſſima c.3 20.1
æſtimationes rerum & poſſeſſionum in anguſtiis fidei [illegible]
æſtus maris bis incitatus XII. horarum ſpatio g. 3.1.2
æſtus maritimi vis g. 5.8.4
æſtus maritimos majores concitat plena luna g.4. 29.1
æſtum ut viſent Galli g. 6 30.5
Ætolia à Cæſareanis ducibus recepta c.3.35.1
Afranii & Petreji res c.1. 38.& ſeq.
Afraniana legio b.7.5. vid. Petrejus.
Afri inſidioſa natio f. 10.4
Africa calamitas f. 6.3.& ſeq.74.4
Africana Cæſaris copia f. 77.3
Afrorum mos in frumentis ſuis in ſpecubus ſubterraneis condendis f. 65.1
Agar oppidum g.67.1.76.4

Agen-

Agendicum oppidum g.6.44. 3.g.7.10.4.
Agger in lateritiis muris confectus c.2.15.1
Agger Romanorum ad Avaricum oppidum g.7.24.1
Agriculturæ non ſtudent Germani g.6.22.3
Agri privati olim Suevis nulli g.4.1.7
Agros à finibus ſuis latiſſimè vacare, pulchrum ducunt Suevi g.4.3.1
Alacritas animi, pugna ſtudio incenditur, c.3.92.3
Alba oppidum c.1.15.1
Albens cœlum f.80.3
Albici contra Cæſarem à Maſſilienſibus acciti c.1.34.4.1.56. c.2.2.6
Albicorum feritas C. 1.57.3. Virtus 16
Alces feræ g.6.27.1. & ſeqq.
Alduabis Adduaſdubis fl. g.1.38.4
Aleſia Mandubiorum op. g. 7.68.2. ad Aleſiam opera Cæſaris g.7.69.4. & ſeqq. 7.72.73.74
Aleſienſium obſeſſorum anguſtia g.7.77.1. & ſeqq.
Aleſia cladis memoria G... 34.1. obſidio Cæſari... difficilis c.3.47.1. & ſeq...
Alexandriæ deſcriptio A... 1. & ſeq...
Alexandriæ, receptus fu... tivorum Romanorum c... 110...
Alexandria incendio tuta ... A.1...
Alexandriam usq; ad P... pejum Cæſar perſequitu... f.3.106.1, eandem Acti... occupat. C.3.11...
Alexandrina licentia C... 110.1...
Alexandrini belli initia c... 113.1.1...
Alexandrinorum diligentia, ſolertia & induſtria A... 2. & 3. verſutia A. 24 1. & ſeqq.
Alexandrini Romanorum potentiam ſuſpectam habent A.3.3. eorum techn... adverſus Romanos A. 1... & 3. eorundem ... A.7.2. animi fracti A.1... 1. claſſis adverſus Cæſ... rem, & contra A.10. & 1... & c. A.19. & 20. & ... fug...

ega & calles A.29.5. Ca-
teri deduntur A.32.1
landrinum Cæſaris peri-
culum A.48.1
jumentis in paſtum da-
ta F.24.4
enius Siciliæ prætor F.2.3.
enus proconſul Cæſari
commeatum in Africam
mittit F.34.4
obrogum animus erga Ro-
manos G.1.6.3. G.7.64.7.
iidem ad Cæſarem confu-
giunt G.1.11.5. frumen-
tum Helvetiis dare juben-
tur G.1.28.3. ſollicitantur
G.7.64.7. duo fratres vi-
ri nobiles à Cæſare ad
Pompejum deficiunt. C.3.
59. & 60. & c.3.84.5

lpes, 1.10.3. Alpium trans-
mittendarum difficultas
G.3.1.3
lteri & Alteri G.1.26.1. G.
7.17.2. H.5.6
magetobria G.1.31.12
mantia C.3.40.5
manus mons C.3.31.1
mbacti equitum Gallorum
G.6.15.2
Ambarrorum ad Cæſarem
legati G.1.11.4
Ambianorum deditio G.2.
15.2. eorum poteſtas G.2.
4.9
Ambialites Galli G.2.9.9
Ambiorix & Cativulcus E-
buronum principes G.5.
24.4
Ambiorix Cæſaris beneficia-
rius G.5.27.2
Ambiorigis fraus & perfidia
adverſus Romanos G.5.
27. & ſeqq. 5.34.3.6.2.2
Ambiorigem ulciſci & debel-
lare Cæſar ſtatuit G.6.5.
1.6.29.4. G.8.24.4
Ambiorigis mira fuga G.6.
30.1.6.43.1
Ambivariti Æduorum cli-
entes G.7.75.2.
Ambivariti G.4.9.3.8.7.57.2
Ambracia C.3.3.5
Amicitia populi Romani fœ-
deratis ornamentis debet
eſſe præſidio, non detri-
mento C.1.44.10
Amphilochi à Cæſare recepti
C.3.55.1
Ana oppid. C.1.38.1
Anatres pop. G.6.25.2

Digitized by Google

Ancalites Britanniæ pop. G. 5.21.1
Antona oppid. c.1.11.4
Andes oppid. g.2.35.2. g.3.7.2. G.7.4.6.
Androſthenes Theſſaliæ prætor c.3.80.3
Animadverſio non ubiq; exercenda c.3.60.1
Animarum immortalitas G.6.14.5
Animus Cæſaris altus & erectus f.10.5
Animus indomabilis Cæſarianorum militum g.7.17.5. & ſeq. 7.7.19.4
Animi fortitudo, maximum hominis præſidium c.3.28.4
Animi magnitudo facilia ex difficillimis facit G.2.27.5
Animus ad audendum facientia c.3.26.1
Annini Scapulæ mors a.55.2
Annonæ difficultas ut ingraveſcat c.1.52.1
Annotinæ naves g.5.8.6
Anſerem Britanni non guſtant g.5.12.6
Antebrogius & Iccias legati Rhemorum G.2.3.1
Antecurſores Cæſaris c.1.16.3
Antiſignani equitibus immiſti c.3.75.5
Antiochi Comageni auxilia Pompeio c.3.4.5
Antiſtii Turpionis Q. Pompeii monomachia h.25.3
Antonius Cæſarianus G.8.50.1. c.1.2.7. c.3.24.1. & 4.3.29.1. & ſeq.3.40.5
Antuates Galli ſeu Nantuates g.3.1.1.
Apollinem morbos depellere G.6.17.2
Apolloniam Cæſar recipit C.3.11. & 12
Apolloniæ commoditas Cæſari c.3.75.1. 1.3.97.1
Aponiana inſula f.2.2
Apſus fl. c.3.12.5
in Apuliam Cæſar proficiſcitur c.1.23.5
Apuliæ gravis autumnus c.3.2.3
Aqua dulcis ad littora marina a.8.1
Aquæ avertendæ labor a.6.1. & ſeq.
Aquæ dulcis magna vis inventa

...entis a.9.2
...æ & ignis interdictio. G. 6.44.3
...uæ inopia Pompejani laborant G.3.49.4
...uam intrant Cæſariani, ut cum Britannis decertent G.5.18.5
...uilaria locus in Africa c.2.23.1
...quilia G.1.10.3
...quiliferi Cæſariani moribundi fortis animus c.3.64.3. & ſeq.
...quiliferi decimæ legionis virtus G.4.25.3
...quitania tertia Galliæ pars G.1.1.7. G.3.20.1. ejus limites G.1.1.7. ejusdem maxima ſeſe Craſſo dedit G.3.27.1
Aquitaniam Cæſar ipſe adit G.8.46.1
Aquitani in Cæſaris copiis c.1.39.2
Aquitanorum clades G.3.20. & 21
Aquitius Clodius h.23.8
Arar. fluv. G.1.12.1
Aratores ſtipendiarii milites facti F.20.4
arborum incidendarum aſtus in remorandis hoſtibus g.2.7.5.
Arcana concilii jurejurando ſanciuntur g.1.30.5
Ardor Rom. militum g.7.17.5. & ſeq. 7.19.4
Ardenna ſilva G.5.3.4. G.6.29.4
Arecomici g.7.6.64.6.c.1.35.4
Arelatenſes naves Cæſaris c.1.36.4
Aremici ſeu Arecomici G.7.64.6
Arguetius Cæſarianus h.10.1
Ariarates Ariobarzani frater a.66.6
Ariminum oppid. c.1.8.1
Ariobarzanes D. equites Pompejo ſuppeditat c.3.4.3
Arioviſtus Germanorum Rex G.1.31.4. & ſeq. usq; ad lib.2 g.5.9.55.g.6.12
Armis concrepandi mos apud Gallos g.7.21.1. iisdem deſpoliari timent Advatici G.2.21.4. & ſeq.
Armorum officinæ Alexandriæ inſtitutæ a.2.2
Armorum ſimilitudo, non- ... nunc

Digitized by Google

nunquam fraudulenta eſt G.7.50.2
Armatum concilium Gallorum G.3.56.1
Armenia minor Dejotari regnum A.67.1
Armorica civitates G.5.53.6. G.7.75.4. G.8.31.4
Ars, locorum anguſtiis impedita A.15.7
Arſinoë Ptolomæi Regis minor filia A.4.1
Artomici ſive Aretomici G.7.4
Arvernorum & Æduorum factiones G.1.31.3.
Arverni & Ruteni à Fabio Max. ſuperati. G.1.45.3
Arvernorum timor à Cæſare G.7.7.& 8
Arundinum radicib. paſti equi C.3.58.5
Aſculum op. à Cæſare recipitur C.1.16.1.
Aſcurum oppid. F.23.1
in Aſiam Cæſar proficiſcitur A.78.1
Aſparagium Dyrrhachiorum opid. C.3.30.7
Aſpavia caſtellum H.24
Aſprenas proconſul F.80.4
Aſta oppid. Cæſari ſe dedit H.36.4
Ategua oppid. H.8.6. capi... H.22
Atrebates G.2.4.8.2.16. ... 2.23.1.7.75...
Attius, vide Actius.
Atvatuca G.6.32.3.6.35...
Avaricum oppid. Biturig... G.7.13.3.7.31.3.7.32... 7.47...
Avaritia commenta C.3.59... 1.& ſeqq.
Avaritia Imperatorum ... lum G.1.40.12
Auctio bonorum Jubæ Reg... F.97...
Auctoritas & timor Rom. exercitus apud Barbaros G.4.19.4
Audax facinus Fabii Peligni C.2.35.1.& ſeq.
Avienus trib. militum ignominioſè à Cæſare mittitur F.54.1
Aulerci Romanis dedi... G.2.34.1. rebellant, G.3.17.3. G.7.75.5. Aulerci Brannovices G.7.75.4
Aulerci Cenomani G.7.75.3
Aulerci Eburones ibid.
A. Bebius eques H.26.2
A. Clodius C.3.90.2
A. Fon-

Fonteji ignominioſa miſſio f.54.4
Gabinius c.3.4.4
Trebellius eques h.26.2
Valgius h.13.2
Varro Pompejanus c.3.19.3
urigarum Britannorum in præliis mira dexteritas g.4.33.2
urium defectio in minoribus ſuppliciis g.7.4.10
uſci Aquitani Romanis dediti g.3.27.1
uſetani ad Cæſarem transeunt c.1.60.2
uſpiciorum & religionum obſervans Pharnaces a.74
uximum oppid. c.1.15.1
Axona fl. g.2.5.4.2.9.3

B.

Babilius al. Fabius h.12.2
Bacenis ſilva g.6.10.5
Bætis fl. a.59.3.60.2.h.5.1
Bagrada fl. c.2.38.3
Baleares Inſulæ F.23.3. Baleares funditores. g.2.7.1
Baliſta turrem dejiciens h.13.8
Barbarorum mos in caſtris figendis G.8.36.3
Barbaros ſe vocant Morini g.4.22.1
Baſilica a.52.2
Batavorum Inſula g.4.10.1
Belgæ g.1.1.1.g.2.1.& ſeq.
Belgæ Gallorum fortiſſimi g.1.1.3.g.2.4.g.8.54.5
Belgarum in Romam conjuratio, g.2.1.3.&c. fuga & cædes g.10.& 11
in Britanniam commigratio g.5.12.2.fines g.1.1.6
Belgium g.5.24.3.5.25.4
Bellandi cupidi Helvetii g.1.2.4
Bella parvis momentis magnos caſus admittunt c.1.21.1
Belli communes caſus c.3.72.4
Belli eventu milites præmia ſui laboris expectant c.2.32.7. belli exitus duriſſimi g.7.14.10. belli jus g.1.36.1. belli jure in captos victor vitæ necisq; poteſtatem habet f.45.2. belli de ſumma judicium ducis eſſe debere, non militum g.1.40.3. belli ratio nova & inuſitata c.3.47.1.bel-

1. bello ætate inutiles
Cimbrico bello apud Gallos comeſti g. 7. 77. 12.
bello inutiles ejiciuntur g. 7. 78. 1
Bellum ſectantes otii & prædæ gratia c. 3. 17. 4
Bellum confici nollet qui licentia peccandi gaudet a. 56. 2. idem ſine magiſtratu & Principum conſenſu geri non poſſe g. 8. 22. 2
Bellica porta Uticæ c. 2. 25. 1.
Bellica laude ſemper inclyti Galli, g. 5. 53. 5. 5. 56. 1. g. 7. 1. 2. & ſeq. 7. 76. 2
Bellidenſes ſeu Bullidenſes Cæſari ſe dedunt c. 3. 12. 4.
Bellocaſſi populi g. 7. 75. 3
Bellonæ templum a. 66. 4
Bellovaci, eorumque res G. 2. 4. 5. 2. 13. 1. 2. 14. 1. & ſeqq. g. 7. 59. 2. 7. 55. 5. g. 8. 71. & ſeqq.
Beneficium maximum quod Romani exteris conferre poſſent g. 1. 43. 4
Berones Caſſiani a. 53. 1
Beſſi in copiis Pompeii c. 3. 4. 6
Bethuria b…
Bibracte oppidum Æduor… G. 1. 23. 1. G. 7. …
Bibrax Remorũ oppid. G. …
Bibractenſe Gallorum …cilium G. 7. …
Bibroci Britanniæ popu… 5. …
Bibulus XXX. naves Cæſ… incendit, c. 3. 8. 3 ejuſ… odium in Cæſarem c. 3. … 4. 3. 16. 3. crudelitas in C…ſarianos, c. 3. 14. 3. mo… c. 3. 18. 1. filii ejus duo o…ciſi c. 3. 110. …
Bigerriones Romanis ded… G. 3. 27. 1
Bithyniæ ac Ponti compoſitio Cæſari difficilis a. 65. 2. & ſeq.
Biturigum res g. 7. 5. g. 8. 3. & 4
Bivius Curius Cæſarianus C. 1. 24. 3
Boduognatus Nerviorum dux g. 2. 23. 4
Bogud Mauritaniæ rex à Caſſio in auxilium vocatur. a. 59. 3. adverſus Marcellum pugnat a. 59. 60. à Pompeio filio inſtitu…

Digitized by Google

...ir. P.3.1. idem & Pſittius Cirtam Jubæ regis oppidum invadunt f.25.2
...ga oppidum g.7.14.5
...gi G.1.5.4. Helvetiorum auxiliares g.1.25.6. Æduis attributi g.1.28.5
...jorum opp. Gergovia G.7.9.6
...ma Jubæ regis ſub haſta vendita f.97.2
...os cervi figura g.6.26.1
...oſphori Rex conſtituitur Mithridates Pergameus a.78.2
Bruobium ad flumen ſalſum Pompejus facit H.14.1
Brannovic G.7.75.2
Brannovius vide Aulerci.
Bratuſpantrium Bellovacorum oppid. g.2.13.2
Britanniæ deſcriptio G.5.12 13. &c. & Britannorum res g.2.21.3. & ſeqq. g.5.8.2. & ſeqq.
Britanniam diſciplinæ ergo adhibent Galli G.6.13.11
Brunduſium oppid. circa quod res geſtæ. c.1.24.2. & ſeqq. 1.26.1. & ſeqq. c.3.2.1. & ſeqq.3.24.1
Brutus adoleſcens, Cæſarianus G.7.9.2. ejus claſſis adverſus Maſſilienſes c.2.3.25. & 6.2.22.2
Bullis & Amantia oppida. 6 3.40.5
Burſavolenſes pop. b.22.1
Buthrotum opp. 6.3.16.1

C.

Cabillonum opp. G.7.42.5.7 90.7
Caburus Allobrox g.7.65.2
Cadavera hoſtium pro deſpite b.32.2
Cadetes pop. g.7.75.4
Cadurci vide Heleuteri.
Cæcilius niger Barbarus. Pompejanus b.35.3
Cæcinæ Cæſar ignoſcit f.89.4
Cæreſi Germani g.2.4.10
Cæſar Antonio adeſt in augurattus petitione g.8.50.3
Cæſar cum Afranio dimicat c.1.41. & 42. eum ad deditionem compellere vult c.1.81.5
Cæſar Dejotaro ignoſcit. A. 68.3. deprecans à ſuis militibus non exauditus. f. 85.7

Cæſar dictator à M. Lepido dictus c. 2. 21. 5. idem dictator tertiò deſignatus b. 2. 1

Cæſar diffidentibus ſuis accedens animum reſtituit, g. 2. 25. 3. laborantibus ſubvenit g. 4. 37. 2

Cæſar & Pompeius vicina caſtra ponunt c. 6. 3. 13. 5. & ſeqq. 3. 30. 3

Cæſar in Galliam contendit g. 1. 7. 1. 10. 3. g. 6. 12. 1. in mare ſe abjicit & nando evadit. a. 21. 2. legatos ſuos violatos ulciſcitur. g. 3. 16. 4. novem annis iiſdem fere militibus uſus c. 7. 6

Cæſar Pompeio conciliari vellet c. 1. 26. 2. & ſeqq. 6. 3. 10. 3. 26. & 17. 3. 5. 7. 2. & ſeqq.

Cæſar Pompeium oppugnare ſemel deliberat, C. 1. 26. 3. Pompeium ad pugnam elicere cupit c. 3. 8. 2 Pompeium terra arcet. Pompeius Cæſarem mari ex portibus c. 1. 15. 1.

Cæſar Rhenum trajicit g. 17.

Cæſar quotannis in Itali[a] ibat g. 5. 1. 1. ſuis advers[...] elephantos pugnandi [...]tionem commonſtrat. ſ. [...] ſupplicibus libentiſſim[e ig]noſcit a. 70. unâ æſ[...] duo maxima bella conf[...] g. 1 5 4. 2. uni militum ſcutum detrahit & in primam aciem provol[at] g. 2. 25. 2

Cæſar contra Aduaticos g. 2. 16. & 17. 2. 29. 1. contra Alexandrinos c. 3. 111. 6. a. 1. contra Ambianos g. 2. 18. 3. contra Arioviſtum g. 1. 33. 1. contra Belgas g. 2. 2. 1. & ſeqq. contra Bellovacos g. ſeqq. contra Britannos g. 4. 20. g. 5. 8. 1. & ſeq. contra Gallos g. 7. 88. 1. contra Germanos g. 4. 6. 1. & ſeqq. 4. 14. & 15. contra Æduos g. 7. 40. 1. & ſeqq. contra Labienum. f. 14. 2. & ſeqq. contra Maſſilienſes g. 1. 35. 1. contra Nervios g. 2. 17. 1. g. 5. 46. 1. & ſeq. contra Pha-

Digitized by Google

Pharnacem a. 71. 2. contra Scipionem f. 1. 4. 34. 2. ſeq. contra Sociates g. 3. 20. 2. contra Sueſſiones g. 2. 12. 1. & ſeqq. contra Venetos g. 3. 9. 1. & ſeqq. contra Vercingetorigem g. 7. 7. 3. & ſeqq.
Cæſaris opera varia g. 1. 13. g. 4. 17
Cæſaris opera ac munitiones ad Aleſiam g. 7. 69. 1. ſeqq. 7. 72. 1. & ſeq. 7. 73. 2. & ſeqq. ejusdem opera ad Alexandriam, a. 1. 2. & ſeqq. ad Brunduſium c. 1. 25. 1. ad Ilerdam c. 1. 41. 2. ad Maſſiliam c. 2. 15. 1. & ſeqq. ad Dyrrhachium c. 3. 43. & 44
Cæſaris opera ad Pharum A. 9. 1. & ſeqq. ad Uzitam f. 41. 1
Cæſaris pro caſtris ſemper duæ legiones excubabant g. 7. 24. 5
Cæſaris & Pompeii diſſidiorum cauſa c. 1. 1. & 2. eorum notiſſimum inter ſe prælium c. 3. 93. 1. ſeq.
Cæſaris ad Scipionem de pace mandata c. 3. 57. 3
Cæſaris in Hiſpania res geſta c. 2. 19. 1. & ſeq. in ſcientia & conſilio omnia ſibi poſita milites exiſtimabant F. 10. 5
Cæſari ſupplicatio decreta g. 4. 38. 5. honores exhibiti g. 8. 51. 1
Cæſarem Romana Reſp. deſiderat a. 65. 1
Cæſarem velut deſpicit Scipio f. 32. 1
Cæſarianæ claſſis incendium c. 3. 91. 2
Cæſariani Centurionis captivi ad Scipionem forte & intrepidum reſponſum f. 45. 2
Cæſariani Exercitus tolerantia, ſitis ac fames, c. 6. 3. 47. 5. & ſeqq. f. 69. 5. Cæſariani militis veterani ad Labienum verba f. 16. 1.
Cæſariani haud ferè ad Pompeium fugiebant, ſed ſæpe contra c. 3. 61. 2
Cæſariani à Pompeianis in colloquio condicto contra fidem vulnerantur, c. 19. 5. & ſeqq.

Digitized by Google

Cæſariani equites mille contra ſeptem millia Pompejanorum profligebant c.3. 84.4

Cæſariani milites ab Afranio & Petreio malè plectuntur c.1.76.4. in quodam caſtello omnes vulnerati c.3.53.3. deſperatione ſe interficientes G.5. 5.37.6

Cæſarianorum adverſus Britannos difficultates G.4. 29.2. Cæſarianorum militum adverſus Germanos trepidatio g.1.39.1. adverſus Pompeianos pugna & victoria H.13.7.& ſeq. ſtrages à Pompeio C. 3.69.70.71. diligentia ac induſtria ſingularis G.5. 2.2.5.11.6. eorum lenitas, c.2.23.1. & ſeq. peritia militaris g.2.20.3. licet paucorum adverſus multos hoſtes ingens animus G.3.23.8. perplexitas atq; etiam præſens animus. G. 3.31. & ſeqq.65. conſtantia ſeu pertinacia miranda, g.5.43.4. h.23.2. res fortiter geſta c.3.73.3

Virtus Pompejanis cel[...]ta 5.45.[...]

Cæſarianis militibus Labi[...]nus inſultat f.[...]

C. Antiſtius Rheginus leg[...]tus Cæſaris g.6.[...]

C. Avienus trib. mil. igno[...]nioſè à Cæſare mitti[...] f.54.[...]

C. Biotius ſeu Mutius Re[...]nus eques R. à Cæſare c[...]ptus f.68.[...]

C. Calviſius Sabinus Cæſa[...]anus c.3.34.[...]

C. Caninius Uxellodunum obſidet G. 8.33.2. vide Caninius.

C. Carpinejus ſeu C. Apinius eques Rom. g.5.27.1

C. Caſſius Syriacarum navium Pompeji præfectus C. 3.5.3

C. Cluſianus ſeu Cluſinas ignominioſè dimittitur F. 54.5

Conſidius Pompejanus c.2. 23.4. F.3.33.3. ejus crudelitas f.44

C. Criſpus Salluſtius, vide Criſpus Salluſtius.

C. Curio trib. pl. Cæſaris fa[...]tor

tor G.8 52.4; vide Curio.
Decii ſeu Decimii fuga F. 34.2
C.Fabius legatus Cæſaris G. 5.24.2. G.8.27.1. c.1.37.1
C.Flavius eques b.26.2
C.Fundanius eques Rom. ad Cæſarem transfugit b.11.3
C.Fuſii Cottæ mors g.7.3.1
C.Gallonius eques Rom. c.2. 18.2
C.Marcellus Rhodiæ claſſis Pompeiani præfectus c.3. 5.3
C.Marius G.1.40.5. F.35.4
C.Meſſius Cæſarianus f.33.2
C.Pletorius quæſtor a.34.5
C.Pomponius ſeu Coponius c.3.5.3
C.Rebilus vide T.Rebellus.
C.Salluſtius Criſpus præt. f.83
C.Saſerna f.57.1
C.Trebonius legatus Cæſaris G.5.17.2.G.6.40.4.c.7.11.3. Maſſiliam oppugnat c.1.36.5. prætor urbanus c.3.20.1
C.Triarius Pompeianus c.3. 5.3. ejus de procurſu militum præceptum c.3.92.2
C.Valerius Caburus g.1.47.4
C.Valerius Donataurus g.7. 65.2
C.Valerius Flaccus g.1.47.4
C.Valerius Procillus Galliæ provinciæ princeps G.1. 19.3.1.47.4.1.53.5
C.Vergilius Prætorius Pompeianus f.28.1. ejus deditio F.93.3
C.Volcatius Tullius g.6.29.3
C.Voluſenus g.3.2.g.4.21 1.G 8.23.4.8.48.1.c.3.60.4
Calagurritani pop. c.1.60.1
Calamitas ex amicis inimicos facit c.3.104 1
Calamitatem aut ſuam aut temporum queri, mediocris eſt animi c.3.20.3
Calcata b.16.2
Calenus Cæſarianus c.3.14.2
Caletes pop. g.2.4.9
Calones inermes armatis hoſtibus intrepidi occurrunt g.2.27. eorum fuga G.2.24.2
Calpurnius Salvianus a.53.2
Calydon opp. c.3.53.1
Cameli Regis Jubæ capti F. 68.4
Camalogenus Aulercus g.7. 57.2. ejus mors g.7.62.8

intra

Digitized by Google

inter Cancellos pugnare f.15.3
Candaria C.3.11.2.3.72.2
Caninius Rebilus legatus Caeſ. c.1.26.3
Canopus a.25.2
Cantabri pop. c.1.38.3
Cantium Britanniae g.5.13.1. 5.22.1
Canuſium oppid. c.1.24.1
Capillo promiſſo ſunt Britanni g.5.14.3
Cappadoces in copiis Pompeii c.3.4.3
Cappadocia regnũ Ariobarzanis a.34.2
Capita hominum occiſorum adverſus hoſtium oppidũ converſa b.32.2. in capita ſingula liberorum ac ſervorum tributum impoſitum c.3.32.1. non niſi capite Caeſaris relato pacem fieri poſſe Labieni dictum c.3.19.7. caput Cn. Pompeji adoleſcentis Caeſari allatum b.39.3
Capua op. c.1.10.1. perfugium Pompejanorum c.1. 14.4
Caralitani Caeſaris ſtudioſi C.1.30.3
Caralei Sardiniam Caeſari dit f.98
Carmonenſes pop. c.2.19
Carviona ſeu Carmona a.57
Carnutes, eorumque res 5.25.1. & ſeq. 5.56.1. & ſeqq. 5.2.1. g.2.3.6.4 g.7.2.1. g.8.31.1. & ſeq.
Carri & impedimenta Gallorum in bellis g.8.14.1 G.1.51
Carri Helvetiorum pro vallo c.1.26.1
Carruca oppid. b.27.5
Carſulenus Caeſarianus praefectus a.31.1
Carteia oppid. b.32.5
Carvilius rex G.5.22.1
Caſus memorabilis c.3.12.1
Caſſi Britanniae pop. g.5.21.1
Caſſivellaunus Britannorum Dux g.5.11.9
Caſſianae turmae honos à Caeſare b.26.1
Caſſius Longinus Caeſarianus C.3.74. ejus timor C.3. 36.5
Caſſius Longinus Propraetor in Hiſpania a.48.1. ejus ſtipatores a.53.1. ejusdem odium apud milites a.48. 49. &c.

Digitized by Google

49. & c. A.54.3. pugna cum Marcello A.60.1. & ſeqq. vulneratio & conſanatio A.52.2. & ſeqq. 56 3. ejuſdem mors A.64.5
Caſſius Pompejanus C.3.101. 1. ſeqq. ejus fuga ibid.
Caſtellani, Caſtellorum domini A.42.3
Caſtellorum ingens numerus C.3.44.3
Caſticus Sequanus G.1.3.4
Caſtor Tarcundarius C.3.4.5
Caſtra caſtris incluſa C.3.66.6
Caſtra lunata F.80.2.
Caſtra munire quando primum cœperint Galli G.7.30.4
Caſtra Q. Ciceronis à Gallis oppugnantur G.5.39.3 5.42.1. & ſeqq.
Caſtra Poſthumiana, locus H.8.6
Caſtrorum Cæſaris exiguitas in Britannia G.4.30.1. Pompeianorum luxuries C.3.96.1
Catamantaledes Sequanus G.1.3.4
Catiſcopus F.26.3
Catena ferrea pro funibus G.3.3.5
Cativulcus Eburonum princeps G.5.24.4. taxo vitam finit G.6.31.5
Cato Cæſaris hoſtis C.1.4.1. 1.32.3. Siciliæ prætor C.1.30.2. ejus de Pompejo querela C.1.32.3. ejuſdem ad Cn. Pompejum filium Oratio F.22.2. & ſeq.
Catonis Luſitani oratio ad Cæſarem H.17.1. & ſeqq.
Catonis Uticenſis molimina adverſus Cæſarem F.36.1. ejuſdem apud Uticam gratia, labor, exitus F.88. 1. & ſeqq. vide M. Cato.
Caturiges Galli G.1.10.4
Cavarillus Æduus capitur G.7.67.7
Cavarinus Senonium rex G. 5.54.2. G.6.5.2
Cauſam ex vinculis dicere G.1.4.1
Celeritas mutatis jumentis C.3.11.1
Celeritatis in bellis momentum G.5.29.65.48.1. G. 7.45.9. C.2.7.1. A.32
Celtæ, qui & Galli G.2.1.1. eorum

rum termini. G.1.1.5
Celtiberia regio c.1.61.2
Celtiberi pop. c.1.38.3
Celtillus Vercingetorigis pater G.7.4.1
Cenimagni Britanniæ pop. G.5.21.1
Cenomani vide Aulerci.
Centrones pop. G.1.10.4. Nerviorum clientes G.5 39.1
Cercina Inſula F.8.3
Cercinates Cæſarem commeatu juvant f.34.3
Cervi in operibus militaribus G.7.72.4
Cetejo ſeu C. Atteio Cæſar. ignoſcit F.89.4
Cetratæ cohortes c.1.39.1. cetrati Afraniani occiduntur c.1.70.4
Chare radicis uſus pro pane c.3.48.1
Cherroneſus A.10.2
Cheruſci Germaniæ pop. G.6. 10.5
Cibaria trium menſium molita ſecum efferunt Helvetia g.1.5.3
Cibis quibus Britanni abſtineant g.5.12.6
Cibus ſervitute oblata pe[...]tus G.7.78.[...]
Ciceronis hybernorum o[...] pugnandorum conſiliu[...] G.5.39.[...] Prudentia G.5.40.1. & ſeqq. periculum g.5.43.[...] & ſeqq. cum Cæſaris G.5 48.1. obſervantia mandatorū Cæſaris. G.6.36.[...]
Ciliciæ ordinatio A.65.& [...]
Cimberius & Naſua Suevorum Imperatores g.1.37.[...]
Cimbri ac Teutoni Italiam vaſtantes G.1.33.4. G.7. 77.12. à Mario pulſi G.1. 40.5
Cinga fl. Hiſpaniæ c.1.48.3
Cingetorix ejusq; res G.5. 3.2. ſeqq. 5.45.22. & 2. ſeqq. G.5.56. & 57. G.6. 8.10
Cingulum opp. C.1.15.2
Cippi qui dicantur g.7.73.4
Circino velut circumductum flumen G.1.38.4
Cirta oppidum capitur f.25.[...]
Ciſpius & Aquila Cæſariani f.67.1
Civilis diſſenſio Romanorum 1. præfat.8

Civi-

vilis diſſenſionis remedium g. 8. 52. 4. & ſeq.
Civilibus diſſenſionibus quid accidere ſoleat a. 65. 1
Civitas omnis Helvetia in quatuor pagos diviſa, G. 1. 12. 4
Civitas Pariſiorum & Senonum G. 6. 3. 5
Civitatum Germanicarum laus G. 6. 23. 1
Cives Romani Gaditani C. 2. 18. 1
Civium Romanorum bona, qui contra pop. Rom. arma tuliſſent, Zamæ vendita f. 97. 1
Clades Cæſarianorum c. 3. 63. 6. & ſeqq. 3. 64. & 65. 3. 71. 1. & ſeq.
Cladibus prædeceſſorum ſuorum poſteriores duces prudentiores fiunt g. 3. 20. 1. & ſeq.
Clamor exercitus & ſignorum cantus auditus Antiochia G. 3. 105. 3
Clamor in pugna non inutilis c. 3. 92. 4
Clamoris terror G. 7. 84. 4 H. 31. 2
Claſſis Pompeiana c. 13. 5. 3. & ſeq. Cæſarianæ incendium, c. 3. 101. 2. Gallica adverſus Romanos, G. 3. 14. 1
Cleopatra cum ſuo fratre pugnans c. 3. 103. 2. à Cæſare regina Ægypti conſtituitur a. 33. 2
Clientum Gallorum fides G. 7. 40. 7
Clodius Aquitius cæſus H. 23. 8
Clodii cædes g. 7. 1. 1.
Clodianæ cædis reus Milo C. 3. 21. 4
Clupea inſula c. 2, 23. 3. f. 2. 6. 3. 1
Cneus Domitius Calvinus c. 2. 42. 3. 4. 3. 3. C. 3. f. 86. 5
Cneus Magius, præfectus Fabrum, Pompeianus captus ad Cæſarem adducitur C. 1. 24. 1. 4. 1. 26. 2
Cn. Piſo Pompeianus f. 3. 1. 18. 1
Cn. Pompejus Q. Titurii interpres G. 5. 36. 1
Cn. Pompeji adoleſcentis molimina, ejuſdem præſidium fragile, res malè geſtæ

Digitized by Google

geſta F.23.1.& ſeqq. ejus cædes H.39.3
Cn. Pompeji adverſus Cæſarem iniquitas, G.8.54.1. mors vide Pompejus.
Cocoſates Aquitani G.3.27.2
Cœlius Vinicianus Cæſarianus A.77.2
Cœlius de Rep. remotus C.3.20 & 21. ejus iniquitas C.3.20.1. & ſeq. ejusdem molimina fruſtra cadunt C.3.22.3
Cœliæ leges C.3.20.& 21
Cohortes Coloniæ C.2.19.4
Cohorti uni Pompeianæ decertare non detrectant F.45.4
Colonorum delectum habent Pompejani C.1.14.4
Comagenus Antiochus C.3.4.5
Comana oppid. A.34.5.56.4. Bellonæ templum, ibid.
Cominius F.46.3
Comius Atrebatenſium Rex, ejusque res G.4.21.7.& ſeq.4.27.2.& ſeq.4.35.1. G.6.6.4.G.7.76.1.& ſeqq. G.8.6.2.8.23.& ſeqq.8.47.& 48
Commeatibus duobus reportatus ex Britannia Roman. exercitus G.5.23
Commentariorum Cæſaris elegantia G.8.praef.4
Commentarios Cæſaris Hirtius contexuit G.8.praef.2
Concilia nocturna & occulta G.5.53.4
Concilium Gallorum G.1.30.4.G.6.3.4
Concilium armatum apud Gallos G.5.56.1
Conclamandi mos in caſtris C.1.66.2
Conclamare vaſa ibid.
Concordia bonum G.5.31.2
Conditionem ab armato hoſte Romani non accipiunt G.5.41.7
Conditiones pacis æquæ quando maximè fieri poſſint C.3.10.7
Condruſi Germani, G.2.4.10.G.6.32.1. Trevirorum clientes G.2.6.4
Conductoribus ædium annua merces habitationis donata C.3.21.1
Conetodunus & Gutruatus duces Gallorũ G.7.3.1

Con-

4.15.2
ugia Gallorum g. 6. 19. 1. & ſeqq.
iuratio adverſus Cæſarem g. 4. 10.2. & ſeq. adverſus Q. Caſſium Longinum a. 52.3
ſidii Longi Pompeiani crudelitas F.4.4. ejus acta C. 33.3. & ſeq. F.43.1.93.1
ejus mors f.93.2
ſilia hoſtis audienda non eſſe g.5.28.7
nſilium ſuum Cæſar occultabat f.10.3
nſtantia bonum c.1.40.6
nſulendi occaſio brevis g.5. 29.1.
nſulum & Pompeii ad Cæſarem mandata c.1. 10.3
ontinentia Germanorum g.6.21.4
onventus Thapſitanorum & Adrumetanorum à Cæſare mulctatus f.97.2
onvictolitanes Æduus g. 7.32.4.7.33.4.7.55.4.7.67.7
opiarum Cæſaris paucitas C.3.2.4. elevatio c.3.87.3
orbeus ſeu Correus Bellovacorum dux g.8.6.2
ejus mors g 8.19.8
Corduba Cæſaris amica C. 2.19.3. Hiſpaniæ caput b. 3 1. eam Cæſar capere contendit. b.4.1.& ſeqq.
Cordubenſis conventus Varronem excludit c.2.19.3
Cordubenſium onus à Caſſio Longino a.49.& ſeqq.
defectio a.57.5
Corfinium Cæſar oppugnat c.1.16.1.& ſeqq.
Coriis intecta turres g.7.22.3
Corneliana caſtra c.2.24.2
2.37.3
Cornelius Balbus vulneratur c.3.19.6
Cornificius Cæſarianus A. 42.2
Coronam auream Pharnaces Cæſari miſerat a.70.8
Cortice ex arboribus potius ſe victuros Cæſariani minantur, quam Pompeium è manibus dimiſſuros c.3. 49.2
Corus ventus g.5.7.3
Coſam Milo oppugnat c.3. 22.2
Confluens Moſæ & Rheni g.

Digitized by Google

Cotho Adrumeti F.62.5
Cotta Auruncule ji virtus G.5.33.2
Cotus Æduus G.7.32.4.7 33.3.7.67.7
Cotus Thracum Rex CCCGC equites Pompeio ſuppeditat c.3.4.3.330.4
Craſtini Primipili Cæſariani fortitudo c.3.91. mors c.3.99.1
Cratium uſus in bellis c.3 46.3.3.80.4
Credimus libenter ea quæ volumus g.3.18.6. c.2 27.2
Creditarum pecuniarum ſine uſuris ſolvendarum lex c.3.20.4
Cremandorum cadaverum mos apud Gallos g.6.19.4
Criſpus Salluſtius proconſul. F.79.1. ejusdem prætoris ad Cercinam inſulam geſta A.34.1.& ſeqq.
Crines mulieribus abſciſſi, & ex illis tormenta facta c.3.9.3
Critognati Arverni crudelis Oratio in obſidione Aleſiæ G.7.77.3. & ſeq
Crudelitas veterum Gallorum G.6.16.2.& ſeqq.G 7.77.1
Cuniculorum agendorum peritiſſimi Aquitani G.3.21.3. G.7.22.1
Cupiditatis pecuniæ malum G.6.22.3
Curio Cæſarianus, ejusque res C.1.2.1.& ſeq. 1.23.& ſeqq. ejus mors C.2.42.4
Curianorum militum trepidatio C.2.39. & 2.41.1
Curiani Galli ac Germani F.40.3
Curiani equites à Scipione deficientes F.52.6
Curioſolitæ deditii G.2.34 1.G.3.7.4.G.7.75.4
D.
DAMASIPPI liberis Cæſar ignoſcit F.89.4. ejus mors F.96.2
Damnum privatum ſalutis publicæ cauſa non formidandum G.7.14.5
Dardani in copiis Pompeii G.3.4.6
Decetia op. G.7.33.2
Decimæ legionis commendatio

…io G.1.40.15.1.42.5. G. 2. 21.2

Decimus Brutus adoleſcens G.3.11.5. claſsis ad Maſsiliam præfectus C. 1.36.9.1.56.3

Decimus Lælius Aſiaticarum navium Pompeii præfectus C.3.5.3.40.5.3.100.1

Decimæ in octavas mutatæ F.98.1

Decumanus miles ex decima legione F.16.2

Dejotarus, ejus res, C.3.4.3. & 34.1. & 67.1.68. & 69.1.70.1.78.3

Delphos Kalenus recipit C. 3.55.3

Delta in Ægypto A.27.1.& ſeq. devoti, qui Soldurii, eorum mira fides G.3.22.1

Diablintes Galli G.3.9.10

Diana Epheſiæ fanum ſpoliari jubet Scipio C.3.32.8. id interventu Cæſaris impeditur ibid. & 3.105.1

Dictator Julius Cæſar C.2.21.5.3.2.1. dictatura ſe abdicat C.3.2.1

Didius Gadium præfectus H.37.2. ejus mors H.40.6.

Diei prolatio in exactione pecuniæ donatio dicta C. 3.32.5

Diei unius anteverſio quantum ad ſummam faciat C.3.80.6

Dii Gallorum G.6.17.1.& ſq. Germanorum ibid. 21.2

Dii immortales omnibus caſibus belli interſunt A. 5.4

Dii, quos pro ſceleribus ulciſcuntur impune diu graſſari permittunt G.1 14.5

Dioſcorides & Serapion legati Ptolemæi ad Achillam C.3.109.4

Dis pater Gallorum G.6.18.1

Diſciplina memoria conſtans, non literis G.6.14.1

Diſſenſionis malum G.5.31.2.7.32.1

Divico Helvetiorum legatus G.1.13.2

Divitiacus Æduorum princeps, ejusque res, 6.8.12. G.1.3.5.16. & ſeq 31.3.41.4. G. 2. 4. & ſeq.

Domicilia Gallorum in æſtu G.6.14.8

Domitius Ænobarbus Pompejanus C.1.15.6.&c. ejus

de fuga ex Corfinio conſultatio ibid. 19. 7. à Maſſilienſibus receptus, excluſo Cæſare ibid. 34. & ſeqq. 56. 1. inde fuga c. 2. 22. 2
Domitius proditionis arguitur c. 2. 51. 8. ejus urbana gratia & dignitas c. 3. 83. 1
Domitius Calvinus c. 3. 34. 3 ejus cum Pharnace res a. 34. & ſeq.
Donilaus Gallogræcus CCC equites Pompeio ſuppeditat c. 3. 4. 5
Dotis ratio apud Gallos c. 6. 19. 1
Drapes Senonum princeps G. 8. 30. 1. & ſeq. inedia mortuus ibid. 44. 2
Druidum deſcriptio G. 6. 13. & ſeq.
Ducere bellum c. 2. 37. 5
Dumnacus Andium dux G. 8. 26 2. ejus fuga ib. 31. 5
Dumnorix Æduus Divitiaci frater, ejusque res g. 1. 3. 5. 19. 2. 118. & ſeqq. g. 5. 6. & ſeq. ejus cædes g. 5. 7. 9.
Duo viri aciem inclinatam reſtituunt b. 23. 4
Duracius Picto g. 5. 26.
Durocortorum op. g. 6. 44.
Duumviri municipiorum c. 1. 23. 4. 1. 30.
Dux quanquam in re deſperatiſſima animo non deficiens militibus gratus c. 7. 30. 1
Ducis præſentia animus militibus reſtituitur g. 2. 25. 2
Dynaſtæ provinciarũ a. 65. 5
ad Dyrrhachium caſtra vicina ponunt Cæſar & Pompejus c. 3. 13.
Dyrrhachio intercluditur Pompejus c. 9. 11
Dyrrhachii & in Achaia geſta c. 3. 57. ſeq.
Dyrrhachina duo prælia Cæſarem nonnihil debilitârunt c. 3. 71. 1. 3. 89. 1
Ob ea Cæſar à Pompeianis ubiq; traducitur c. 3. 72. 4

E.

EBURONES pop. G. 2. 4. 10. Trevirorum clientes g. 4. 6. 4. ubi ſiti H. 6. 24. 4. eorum defectio ibid. 36. humiles & ignobiles ibid. 128. 1. prædæ omnibus à Cæſare exponuntur g. 6. 34. &

34.& 35.vaſtantur ib. 43.
per tot. vide & Aulerci.
erovices adverſus Rom. conſpirant g.3.17.3
iſcendi ſtudium apud Druides g.6.14.2
eſaretus Theſſalus c.3.35.2
icere naves c.3.25.4
aver flumen g.7.34.2
ephanti cōdocefacti f.27.1.
ephanti Scipionis f. 1. 4. 27.1
lephanti communi periculo in aciem deducuntur f. 27.1.eorum terroris minuendi ratio f.72.4
lephanti LX. adverſus Cæſarianos producti f. 48.6, eorum fuga f.83.3
lephanti LXXIV. a Cæſare capti f 86.2
Elephanto ferocienti veteranus miles ſe fortiter objicit f.84.1
Eluſates Romanis dediti g. 3.27.1.
Ennius citatus b.23.2.31.7
Epaſnactus Arvernus g.8. 44.3
Ephesiam pecuniam auferre Scipio conatur c.3.32.7. ei ſalutem Cæſar affert ibid. c.3.105.1.
Ephippiorum uſus apud Suevos indecorus g.4.2.4
Epibatæ armantur f.20.1.4. 44.6
Epidaurum liberat Vatinius c.3.12.4.5.42.3
Epiſtolæ mittēdæ mira ratio g.5.48.5
Eporedorix Æduus g. 7. 54. 1.7.63.9.capitur ib.67.7
Equeſtris prælii conſuetudo b.15.1
Equeſtris pugnæ mira exercitatio apud Germanos g.1.48.5
Equites mille Cæſariani ſeptem millia Pompejanorum equitum ſuſtinere non dubitant c.3.84.4
Equites Galli g.6.15.1
Equitum Gallorum temerarium jusjurandum g. 7. 66.7
Equites Germani ſæpè in præliis ex equis deſiliunt, ac pedibus præliantur g. 4.2.3
Equitum Rom. generoſitas g.8. 28.& ſeq.
Equitibus quingentis Helvetii quatuor millia equitu-

tum Rom. propellunt g. 1. 15. 3
Equi alga paſti F. 24. 1
Equorum mira docilitas g. 4. 2. 3
Equorum ſtudioſi Galli ibid.
Equos ſuos aſſvefacit Cæſar non reformidare Elephantos F. 72. 4
Eratoſthenes citatus g. 6. 24. 2
Ergaſtula quædam Milo ſolvit c. 3. 22. 2
Ericius pro caſtris c. 3. 67. 5
Eſſedorum uſus in præliis apud Britannos g. 4. 24. 1 33. 1
Eſſui pop. g. 5. 24. 2
Etcſiæ venti c. 3. 107. 1
Evocati Pompeiani c. 3. 88. 4
Euphranor Rhodius vir fortis a. 15. 1. ejus mors A. 25 per tot.
Exactiones graviſſimæ Scipionis c. 3. 32. 1. & ſeq.
Exactiones graves Caſſii a. 49. 1
Exactor improbus miniſtris etiam ſuis odioſus A. 50. 2
Excommunicatio veterum Gallorum G. 6. 15. 6
Exacti à Pharnace cives Rom. A. 7
Exercitus Cæſarianus Dyrrhachinis præliis attenuatus c. 3. 71. 1. 8.
Exercitus non minorem quam Imperator ipſe laudem conſecutus G. 1. 40
Exercitus Rom. ab Helvetiis pulſus, & ſub jugum miſſus G. 1. 7
Exercitus Cæſariani major pars tirones H. 28. 1
Exercitus Cæſariani ſitis I. 64. 5
Exercitus totius ſalus partis in re aliquando conſiſtit F.

F.

c. 3. 14. 3
FABII Peligni facinus audax c. 2. 35. 1
Fabius Max. Rutenos & Arvernos ſuperavit g. 1. 45. 2
Factiones Gallorum g. 12. 1
Fagum Britannia non habet g. 5. 12.
Falcatæ quadrigæ Pharnacis A. 75
Falcium in navibus bellis uſus g. 3. 14
Fama in novitate antecedit c. 3. 31
Fames ac penuria Afranianorum

[illegible]xium c. 1. 83. 1
[illegible]es Cæſarianorum mili[illegible]um & tolerantia G. 7 17. 3
[illegible]
[illegible]ilia Orgetorigis, decem [illegible]illia hominum c. 1. 4. 12
[illegible]milia una duo ſimul in [illegible]enata Æduo eſſe non [illegible]oterant g. 7. 33. 2
[illegible]um oppid. c. 1. 11. 4
[illegible]cium prælationis invidia c. 3. 106. 4
[illegible]onius Scipionem caſtigat c. 3. 58. 2
[illegible]tores Cæſaris LXXIV. à Pompeio ſecuri percusſi H. 21. 3
[illegible]auſtus Sylla C. 1. 6. 3. à Sitio capitur F. 95. 10. ejus mors ibid.
[illegible]emina notitiam intra ann. XX. Germani non habebant g. 6. 21. 5
[illegible]eminæ à viris prodi hoſtibus metuentes viros hoſtibus ipſæ produnt g. 7 26. 3. & ſeq.
Fœminarum pavor in urbis oppugnatione g. 7. 40. 5
[illegible]erraria Bituricum g. 7. 22. 2
[illegible]errariæ officinæ à Pompeianis inſtituta f. 20. 3
Ferrum in Britannia naſcitur c. 5. 12. 5
Fides Cæſaris H. 19. 5
Fides Cæſarianorum militum conſtantisſima f. 45. 3
Fides clientum Gallorum g. 7 40. 7
Fides tota Italia anguſtior c. 3. 1. 2
Fidei hoſtili non temerè credendum c. 3. 24. 8
Fiducia Cæſaris miranda f. 63. 1
Fiduciaria opera legati c. 2 17. 2
Fiduciarium regnum a. 23. 3
Filia Ptolemæi regis minor c. 3. 113. 1
Flumen velut circino circumductum circa oppidum G. 1. 38. 4
Fluminis alti tranſeundi ratio H. 5. 1
Flumen avertere Cæſar molitur c. 1. 61. 1
Flumina Romanos milites non morantur g. 7. 56. 4
Fœderis militaris ſanciendi ritus apud Gallos g. 7 2. 2

Digitized by Google

Foliis arborum paſti equi C. 3.58.5
Fontem cuniculo intercipit Cæſar g. 8.43.4
Fortiſſimi Gallorum Belgæ g. 1.1.3
Fortunæ vis g. 6.30.2. c. 3. 10. 6
Fraternæ pietatis exempla g. 1. 20. 1. & ſeq. g. 4. 12. 5. f. 28. 4
Frenati equi & infrenati f. 19. 4
Frentani c. 1. 23. 5
Frigoris tolerantiſſimi Suevi g 4.1.10.
Frigoribus expoſita eſt Gallia g. 1. 16. 2
Frumentum dedititiis ſuis dandum curat Cæſar G. 1. 28. 3
Frumentum militibus certis diebus admetiebatur Cæſar g. 1. 16. 5
Frumentum ſuum Helvetii comburunt. g. 1. 5. 3
Frumenti condendi modus apud Afros f 65. 11
Frumenti inopia in Cæſaris caſtris, ea levata f. 34. 5
Frumenta & ædificia ... *pria corrumpentes* ... *li* g. 7. ...
Frumenta intra muniti... *ſata* c. ...
Fuga Ambiorigis mira...
Fuga pernox g. 1. ...
Fugæ celandæ ratio g. ...
Fugæ ſimulatæ fraus g. ... 2. 2. ...
Fuga ſpem ſuis adimit ... g. 1. ...
Fulcius Poſthumus c. 3. ...
Funera Gall. magnifica ... 6. ...
Fuſius ſeu Fuſius Calenus c. 3 8. 2. *ejus induſtria* c. 3. 55. 3
Fuſius Cotta occiſus c. 1. 3. ...

G.

Gabali pop. g. 7. 4. ... 75. ...
Gabini Cæſariani res geſtæ ... 42. 5. *ibid.* 43. ...
Gabiniani milites g. 3. 4 ... 3. 103. 53. ...
Gaditani Cæſaris famam ... c. 2. 18. 1. ...

[Gal]ba Sueſſionum rex g. 2. 4. 7. ejusdem filii Cæſari traduntur ibid. 13. 1

[Galle]rarum tegmenta ex viminib. c. 3. 73. 1

[G]ari f. 12. 3

[Gal]liæ diviſio g. 1. 1. 1

[Ga]llia omnis ad Septentrionem eſt g. 1. 16. 2

[Ga]llia omnis pacata g. 2. 35. 1. repentè tumultuatur g. 3. 7. 1

[Ga]llia provincia c. 1. 39. 2 Cæſari decreta g 1. 35. 4

[G]allia tanquam præda Germanis & Romanis expoſita g. 1. 46. tot. ſubacta libera eſſe juſſa g. 8. 46. 1

Gallia transalpina g. 7. 6. 1

Galliæ concilium, cui ne orbis quidem terrarum poſſit obſiſtere g. 7. 29. 6

Galliæ conſenſus adverſus Cæſarem in libertate vindicanda g. 5. 27. 5. 7. 76. 2

Galliæ conventus Cæſar agit g. 1. 30. 4. concilium indicit ib. g. 6. 3. 4

Galliæ equitatus ad Cæſarem in Britanniam profectarũ convenit. g. 5. 5. 3

Galliæ & Germaniæ morum diſciplina g. 1. 31. 11. g. 6. 11. per tot.

Gallia & Hiſpania regiones ſaluberrimæ c. 3. 2. 3

Galliæ fertilitas & opulentia præ Germania g. 6. 14. 1

Galliæ imperium ſibi vindicare volunt Helvetii g. 1. 2. 2. Arioviſtus & Cæſar g. 1. 33. 4. 1. 43 & ſeq.

Galliæ motus repentini g. 5. 22. 4. 5. 53. 3

Galliæ præſidia diſtribuit Cæſar g. 8. 46. 4

Galliæ provinciæ ſervitus g. 7. 77. 16

Galliæ res geſtas Hirtius abſolvit g. 8. 1. 1

Gallus Gallos fallens g. 5. 48. 3

Galli Belgæ g. 2. 1. 1. 2. 3. 1

Galli bellicoſi g. 3. 19. 6. 5. 54. 5. 5. 56. 2. 6. 15. 1. 7. 1. 8

Galli, Celtæ lingua Gallica dicti g. 1. 11

Galli diſciplinæ ergo in Britanniam proficiſcebantur g. 6. 13. 11

Gallorum equitum mos g. 6.15.1. jusjurandum temerarium g. 7.66.7. virtus ac fortitudo mirabilis c. 1.51.4. F.63

Gallorum veterum mores & inſtituta g. 6.11. & ſeq. Galli à Diti patre progeniti g. 6.18.1. Græcis literis utebantur ibid. 14.3. humanis victimis diis litabant ib. 16.2. Cimbrico bello humanis corporibus veſcebantur g. 7.77.12. in acie ſedere ſoliti g. 8.15 5. jumentis maximè delectantur g. 4.2.1. etiam ſenes militant g. 8.12.5. multos carros in bellis habent. c. 1.51.1. procero ac mirifico ſunt corpore G. 2.30.4. f. 40.5. religionib. dedití, eorumque dii, ac vota g. 6.16. & ſeq. armati in concilium veniebant g. 5.56.1. novis rebus plerumque ſtudent. g. 4.5.1. Galli in copiis Cæſaris, c. 1.39.2. Jubæ regis c. 2.40.1. Pompeii c. 3.4.4. proditores in exercita Cæſ. g. 2.17.2. g. 7.7. urbes ſuas ipſi incendunt g. 7.15

Gallorum ingenia candida & aperta F. 73.2. inter ſe diſcrimina G. 1.12. & ſeqq. factiones duæ 12. per tot. mira conſuetudo in concilii armati indictione g. 5.56.1. nobilium genera duo, Druides & equites g. 6.13. & ſeqq. præcipui, Belgæ & Ædui c. 3.54.5. tutelam adverſus Arioviſtum Cæſar ſuſcipit g. 1.33.1. g. 40.4. & ſeq. g. 43. per tot. adverſus Romanos conjuratio g. 2.1.1. g. 5 53.4. odium & inſidiæ g. 5.53.4. odium & inſidiæ g. 5.29.4. g. 7.1.1. & ſeqq. rebellio g. 3.3.1. g. 3.2.2. g. 4.6.2. g. 6.2.2. g. 7.7. 1. ante Cæſaris adventum annua bella g. 6.15.1. conjugia ib. 19.1. conſilia ſubita & repentina g. 3.8. 3. g. 4.5.1. & ſeq. conſuetudo ergo liberos ſuos natu minores g. 6.18.3

domi-

[D]omicilia in æſtu ib. 30.3
[Gallorum in] rumoribus novis excipiendis g. 4.5.2. cum Cæſarianis prælium g.3 4. & ſeqq. g.7.13.1. & ſeq. disciplina ex Britannia allata g.6.13.11
[Ga]llorum & Belgarum eadem eſt oppugnatio g.2.6.2
[Ga]llorum fortitudo g. 26.24 industria ac ſolertia g.7 22.1. infirmitas g.4.5.1.g. 4.13.3. levitas ac mobilitas g.2.1.3. g.3.10.3. g.4.5 2. libertas g.7.1.5. mollities in adverſis g.3.19.6. temeritas innata g.7.42.2 facinus memorabile in mortis pro patria contemptu G. 7.25.2. & ſeq. fuga ac clades g.3.6.2.g. 7. 83.1.g.7. 88. 4. & ſeq. Gallorum Labienianorum cædes F. 40. 2. & ſeq. immenſa copiæ g.7.75 per tot.
Gallis ignota Britannia g.4 20.2
Gallicarum navium forma g.3.13.1. & ſeq.
Gallica claſſis adverſus Romanos ib. Gallicæ plebis utilitas G.6.13.1. Gallicus victus cum Germanico non conferendus g.1.31.11 Gallico agro Germanicus ager non comparandus ibidem
Gallicorum murorum forma g.7. 23.1. & ſeq.
Gallinam Britanni non guſtant g.5.12.6
Ganymedes eunuchus nutritius Arſinoës a.4.1. ejus odium a. 23.2. impotens dominatio ib. & 33.3.
Garites Romanis dediti g. 3. 27.1
Garoceli Galli g.1.10.4
Garumna fluv. g.1.1.2
Garumni pop. Aquit. g.3 27.1
Gebenna vel Cebenna mons g.7.8.2. ibidem 56.2
Gemella legio c.3.4.1
Genabum, Carnutum op. g.7.3.1.g.8.5.2. diripitur atque incenditur g. 7.11 9
Geneva Allobrogum op. g.1 7.1

Gen-

Digitized by Google

Genuſum flu. c. 3. 75. 4. ib. 76. 1.

Gergovia g. 7. 4. 2. *Bojorum op.* g. 7. 9. 6. g. 7. 4. 2. *Arvernorum op. ibid.* 34. 2. *ejus oppugnatio ib.* 36. 45. &c.

Germania & Gallia morum diſcrimen g. 6. 11. & ſeqq.

Germani quando primum & qua ratione in Galliam tranſierint g. 1. 31. 5. g. 4. 16. 1. &c. g. 4. 16. *inde pulſi* g. 1. 53. 1

Germani auxiliares g. 6. 5. 5. ibid. 8. 1. g. 7. 67. 5. g. 8. 10. 4. *barbari ac feri* g. 1. 31. 5. ibid. 33. 4. *bella non deprecantur* g. 4. 7. 3. *importatis jumentis non utuntur* g. 4. 2. 2. *quatuordecim annis tecta non ſubeuntes* g. 1. 36. 7. *fortunam contra Romanos tertio experiri nolunt* g. 5. 55. 2. *Suevis ſe impares fatentur.*

Germani equites CCCC. *Cæſariani* g. 7. 13. 1. *pedites ſumma velocitatis inter equites pugnantes.* g. 48. 5. & ſeq. g. 8. 36. 2. le- *vis armaturæ* c. 1. 38. *trans-Rhenani conti- nenter cum Belgis pugnantes* g. 1. 1. 4. *Belg- adverſus Romani* [illegible] *juncti* g. 2. 23. 4. ib. 4. 1. *Cæſar ulciſcitur* g. 6. *Germani & Galli Labie- niani cum Cæſarianis* [illegible] *de data acceptaque col- quentes* f. 29. 2. *eorum* [illegible] *des* f. 41. 6

Germanorum ad Cæſarem legatio g. 4. 7. 2. *legati retenti ib.* 13. 6. *in Roman. odium* g. 5. [illegible] *arrogantia* g. 4. 7. [illegible] *cultus corporis* g. [illegible] 3. & ſeq. *cum Ro*[illegible] *conflictus* g. 1. 52. 4. [illegible] *ac fuga ib.* 53. 1. g. 4. [illegible] 2. & *ſeq. matresfam.* [illegible] *di tempus ſuis* [illegible] *bunt* g. 1. 50. 4

Germanorum magnitudi- corporis ac terror g. 1. 39. 1. *mos in bellis paran- dis* g. 6. 23. 4. *nuditas ib.* 21. 5. *perfidia & ſimula- tio*

..tio G.4.12.1.& 13.1. procacitas g.1.46. ſuperſtitio in prœliis ſuſcipiendis g.1.50.4. & ſeqq. trepidatio g.4.14.2. ibid. 15.1. ..agatio ſeu peregrinatio, & error G.6.22. & ſeqq. victus ibid. 22.1. virtus g.7.70.4. omnis vita in venationibus & ſtudio rei militaris conſiſtit g.6. 21.3

..ermanorum equitum virtus ..4.29.4

..ermanorum Uſipetum adverſus Menapios dolus g. 4.4.1

Germanos Galli quondam virtute ſuperabant g.6. 24.1. eoſdem in Galliâ diutius verſari indignantur Galli g.2.1.3

Germanos Cæſar debellat & Germanico bello finem imponit g.4.12.& c. Cætera quæ ad Germanorum deſcriptionem, mores & inſtituta pertinent vide g.6.21.& deinc.

Getulæ & Numidæ, Marii beneficiarii f.32.3. ad Cæſarem deficiunt ibid. 35.6. ibid. 55.1

Getuli Conſidium occidunt f.93.2

Getulorum duo oppida capiuntur F.25.3

Getulorum equites ſine frenis f.61.2

Gladiatoria familia Milonis c.3.22.1

Glans inſcripta vice epiſtolæ miſſa h.13.3.18.4

Glandes fuſæ f.20.3

Glaſto ſe inficiunt Britanni G.5.14.2

Gobanitio patruus Vercingetorigis g.7.4.2

Gomphi à Cæſare non toto die expugnati c.3.80.6

Gorduni Nerviorum clientes g.5.39.1

Grando ſaxea in exercitum Cæſaris cadens f.47.1

Gravis armaturæ miles, legionarius f.71.4

Græcè ad Cic. ſcribit Cæſar g.5.48.4

Græcè indocti Nervii ibid.

Græci contra Rom. Imp. pugnare

Digitized by Google

gnare nolentes C.3.11.4
Græcis literis Galli olim uſi G.6.14.3
Grudii Nerviorum clientes G.5.39.1
Grumus natura excellens H.8.6. *ibid.* 24.3
Guturvatus, Carnutum factionis princeps occiditur G.8.38.3

H

HALIACMON flu. C.3.36.3
Harpagones C.1.57.2. H. ib.2
Harudes pop. G.1.31.10. G.1.37.2. H.1.51.2
Heleuteri ſeu Eleutheri, Cadurci G.7.75.2. *Sueſſiones* G.7.75.3
Helvetia omnis civitas in quatuor pagos diviſa G.1.12.4
Helvetii cæteros Gallos virtute præcedunt G.1.1.4. *Germanis ſuperiores ib.* 40.7. *Romanum Conſulem occidunt, exercitum ſub jugum mittunt ib.* 7.4.4. *Cæſarianos aliquot ibid.* 15.2. *à Cæſare cæduntur ib.* 12.3. *ibid.* 26.1. *obſides accipere, non dare ſol... ib.*14.7. *oppida ſua commigraturi incendunt ib.* 5.2. *ea reſtituere jubentur ibid.* Gall... *profectionem in Galliam adornant ib.* 21.1. *qua... patriam relinquerent ib.* 30.2. *eorum iter ib.* 6. ... *ib.*7.1. *ib.* 9.4. *Rhodani tranſitu à Cæſare prohibentur ibid.* 12.3. *Græcis literis uſi ib.* 29.1. *eorum conjuratio ibid.* 3.5. *feritas ac perſicacia in bello ibid.* 25.7. 26.1. *fuga ib.* 26.2. *jactantia ibid.* 13.3. *legatio ſupplex ad Cæſarem ibid.* 13.2. *ib.*7.3. *mos in judiciis ibid.* 4.1 *perfidia adverſus Romanos ib.* 14.4. *virtus ib.* ... 4. *Cætera vide* G.1.1 *& ſeqq.*
Helvii pop. G.7.8.1. *ibid.* 64.6. C.1.35.4
Heraclea Sentica C.3.79.3
Hercynia ſilva ejusque ſitus G.6.24.2

-rculis fanum Gadibus C. 2.18.1. exinde ablata reſtituit Cæſar ib. 21.2
-rminius mons A. 48. 4
-adertinorum in P. R. officia A. 42. 4
-bernia inſula G. 5. 13. 2
-bernorum Cæſaris expugnandorum consilium apud Gallos G. 5. 26. & ſeq.
-ibrida à Labieno conſcripti F. 19. 4
-iemare ſub pellibus G. 3. 13. 5
-hiemes in Gallia maturæ G. 4. 20. 1
-Hippo regius F. 96. 1
-Hippotoxotæ. C. 3. 4. 5. F. 19. 6
-Hiſpalis oppid. C. 2. 18. 1. ibid. 20. 4. ejus aliqueta H. 27. 3. ejuſdem turbatio H. 35. & 36
-Hiſpalenſibus ingratitudinem exprobrat Cæſar H. 42. 4
-Hiſpani equites G. 5. 26. 3
-Hiſpani in copiis Cæſaris F. 39. 1
-Hiſpanorum auxilia Gallis adverſus Romanos G. 3. 23. 3. Hiſpanorum pugnandi ratio C. 1. 44. 1 ſeditio inter ſe A. 62. 2
Hiſpaniæ principes ad Cæſarem tranſeunt C. 1. 74. 5
ex Hiſpania apportabantur neceſſaria ad armandas naves Cæſaris G. 5. 1. 4
Hiſpaniæ res tam Pompeianorum, quàm Cæſarianorum C. 1. 38. & 39. 1. 48. & deinde H. 3. & c.
Hiſpaniæ duæ à Cæſarianis pacatæ C. 3. 73. 3
Hiſpaniæ ulterioris fœcunditas & ſitus, H. 8. 1. eadem potitus Cn. Pompejus adoleſcens H. 1. 1
Hiſpaniarum deditio C. 1. 32. 1
Hiſſam ſeu Iſſam M. Octavius à Cæſare abalienat. C. 3. 9. 1
Homines à Gallis immolati G. 6. 16. 2
Hordeo corrupto & panico vetere ſe alentes Maſſilienſes C. 2. 22. 1
Hordeo frumentum auctum C. 3. 58. 6
Hoſpitalitas Germanorum G. 6. 23. 9

Digitized by Google

Hoſpitium ſacroſanctum b. 16. 6
ejus violati nefas ibid.
Hoſtis conſilia qualiter acci-piends g. 5. 28. 1
Hoſtes in iniquum locum per-trahendi ſtratagema g. 6. 8 per tot.
Hoſtium res prius diligenter exploranda, quam præli-um committas c. 2. 38. 4
Hyempſal rex f. 56. 4

I.

JABERTINI, vide Hiader-tini.
Iberniа inſ. vide Hibernia.
Iberus flu. c. 1. 60. 2
Iccius & Antebrogius Rhe-morum legati g. 2. 3. 1
Iccii anguſtiæ g. 2. 6. 4
Ignis jaci ſolitus b. 11. 2
Ignis ſupplicium g. 1. 4. 1 f. 7. 4. 10
Cum igne pugnantes Cæſa-riani g. 5. 43. 3
Igni vivi combuſti Pallanden-ſes f. 87. 1
Ignibus nocturnis produn-tur aliquando milites c. 3. 50. 1
Ilerda opp. c. 1. 43. 1. ib...
Illurgavonenſes pop. c. 1...
in Illyrico geſta g... per tot. G. 3. 7. 1. 1...
Imanuentius Trinoban... rex g. 5...
Imitatores ſolertiſſimi... li g. 7...
item Alexandrini ...
Impedimentis amiſſis be... geri non poſſe g. 7...
Imperatoris alia ſunt p... tes atq; legati c. 3... *conſilium milites exp... re non debere* g. 2... 1. g. 7. 52. 1. *Conſi... oratio ac præſentia ... litibus animos adda... convertit* g. 1. 41. 1. f. ... 25. 3. f. 10. 4. ... *vandis militibus ...* c. 1. 72. 2. *in co... pugna officium* a. 16...
Imperatorem ſe appell... Scipio c. 3. 31. 1. ... *ne indignus cenſ... Centurione Cæſari... capto* f. 4...
Imperatores nunc ... na accipiebant re ... geſta a. ...

uberes etiam ſævit Bi-
dus c.3.14.3
dia ædificiorum, incur-
is hoſtium vulgare ſi-
um g.8.3.2
ex b.10.4
rum genus ex miſe-
rdia g.2.13.2
as Pompeiani poſtu-
a Cæſarianis & im-
unt c.3.19.3
omari Treviri ſimu-
io g.5.3.3.5.4.4.do-
c defectio g 5.26.2.
. 1. fuga ibid. 53. 2.
es ibid. 58.6
ibus in ardore pugnæ
n parcunt Rom. g. 7.
28.4
ratos ac perfidos Cæſar
ulciſcitur F.64.1.& ſeq.
guium ſeu Inguvium opp.
c.1.12.1
mici alter alterum ſer-
vantes g.5.14.9
idiæ Labieni adverſus
Cæſarem f.50.2.& ſeq.
detectæ ibid.66.1.& ſeqq.
idiæ præmonitis minus no-
cent c.8.19.3
idiarum occul[illegible]darum
modus a.36.5
Inſignia in præliis accommodabant milites Romani g.2.21.5
Inſignium & ſignorum militarium occultandorum fraus g 7.45.7
Inſtar legionis videri C.3.66.1. inſtar cohortium a.19.3
Integrum quid dicatur a.35.3
Interceſſio tribunitia c.1.5.1.ib.8.2
Intermittere dare obſides, g.4.31.1
Interpretes quotidiani g.1.19.3
per interpretes Cæſ. Gallis locutus g.1.19.3
Iſſa inſula c.3.9.1
Iſthmum Cæſar munit c.3.55.2
Italia ſine vulnere à Cæſarianis capta c.3.73.3
Italia ſine Sicilia & Africa teneri non poteſt c.2.32.3
Italiæ facultates & exiſtimatio g.6.1.3
Itineris Cæſariani ad hoſtes aſperitas c.1.68.2

Digitized by Google

Ithuræ ſeu Ityriæ naves f. 20. 2

Itineris difficultas in Afraniano exercitu c. 1. 78. 1. ib. 79. per tot.

Itius portus g. 5. 5. 1

Juba Numidiæ rex, Pompeji hoſtis & amicus c. 2. 25. 4. A. 5. 1. Caſaris hoſtis f. 25. 1. auxilia Pompejo ſuppeditat a. 51. 1. elephantos triginta ad Scipionem adducit f. 25. 5. ib. 30. 2. auxilia à Scipione adducit f. 25. 5. ad Uticam male pugnat C. 2. 26. 4. Uticenſes confirmat ibid. 36. 3. Curionem Caſarianum vincit ibid. 42. 1. ejus crudelitas c. 2. 44. 2. f. 66. 4. ibid. 74. 3. Superbia & arrogantia F. 57. 4. terror apud Caſarianos, & rurſus contemptus f. 48. 1. & ſeq. anguſtiæ f. 25. 4. & ſeq. ibid. 36. 4. ibid. 55. 1. ibid. 91. 1. mors ibid. 94. 2

Judiciorum mira forma, ut alii audirent, alii judicarent c. 3. 1. 4

Julius Caſar COS. crea… ibid. vide Caſar.

Jumenta alga paſta f. 24…

Jumenta ſua ſarcinaria A…fricani ipſi occidunt … 1. 8…

Jumentis maxime delecta…tur Galli g. 4. 2…

Junii pœnitentia h. 1…

Jupiter à Gallis cultus G. … 17. …

Jura mons altiſſimus G. 1… ibid …

Jusjurandum Labieni a… vorem Pompeji c. 3. 13. 4

Jumentum temerarium… equitum Gallorum g. … 66. 1

L.

LABIENI Caſaris legati caſtra oppugnata G 5. 58. 1. & ſeq. ib. G. 5. 58. 4. G. 6. 7. 8. & ſeqq. G. 7. 60. 4 & ſeq. Supplementum… G. 7. 57. 1. cum Gallis pr…lium ibid. 62. 3. virtus… 59. 1

Labienus à Caſaris inim…cis ad defectionem ſoli…tatur G. 8. 52. 3. cingul… oppidum exædificat c. 1. … 15. 1

c. 2. Pompeio ſunt c. 3.
3. 3. ejusdem cum Vatinio de pace altercatio ibid. 19. 5. adverſus Cæſarianos crudelitas ibid. 87.
. acies contra Cæſarem F.
3. 1. Inſultatio in milites Cæſarianos f. 16. 1. ibid. 10. 2. & ſeq. inſidiæ adverſus Cæſarem ib. 50. 2. detectæ ib. 66. 1. fuga & clades ib. 40. 2. & ſeq. ib. 50. 6. ibid. 69. 3. ibid. 5. 6. mors h. 31. 9
bor qui labores omnes finiat, non ingratus c. 1. 68. 2
boris intolerantes Galli G. 7. 20. 5. ib. 30. 4
bori ac duritiei à pueris ſtudent Germani G. 6. 21. 4
brum duntaxat ſuperius non radunt Britanni g. 5. 14. 2
cetani ſeu Jacetani ad Cæſarem tranſeunt c. 1. 60. 2
cryma ficta a. 24. 4
cte & pecore vivunt Spe vi G. 4. 1. 8
Lacte, caſeo, carne vivunt Germani g. 6. 22. 1
Locus Lemanus G. 1. 2. 3. ib. 8. 1
Lamina ſeu talea ferrea pro numiſmate g. 5. 12. 4
Laniſta in modum Cæſar ſuos adverſus elephantes inſtituit f. 71. 1.
Largitio Cæſaris c. 2. 21. 2. c. 3. 98. 2
Largiter poſſe g. 1. 18. 6
Larinates pop. c. 1. 23. 5
Lariſſa opp. c. 3 80. 4. ib. 97. 2
Latobrigi patriam ſuam deſerunt g. 1. 5. 4. redeunt ibid. 28. 3. eorum numerus ib. 29. 2
Latrocinia quædam apud Germanos infamia non ſunt g. 6. 23. 6
Latrones dicti Romani ab Æduis g. 7. 38. 9
Legati aliæ ſunt partes atq; Imperatoris c. 3. 51. 4
Legati officium c. 2. 17. 2
Legati jure gentium ſacroſancti g. 3. 9. 3
Legati ſingulis præfecti legionibus g. 1. 52. 1. 6. 7. 45. 8
Legatorum violatorum ultio

Digitized by Google

tio g.3.16.4
Legatos Cæſaris Galli violant g.3.8.2. Pompejani item b.22.3
Legio centuriones ſuos cædens a.57.1
Legio gemella c.3.4.1
Legio ſeptima g.4.32.1
Legio octava c.3.89.1
Legionis nonæ imminutio atque afflictio c.3.67.3. ibid. 71.1. ib.98.1
Legionis decimæ virtus g.1.40.15
Legio XI. Cæſaris impar ceteris g.8.8.3
Legio XXVII. tyronum c.3.28.1. & ſeq. ib.34.2
Legio triceſima ſexta a.40.1. triceſima ſeptima a.9.3.
Legio vernacula c.2.20.4
Legio veterana c.2.28.5
Legione una Gallia ulterior obtenta g.1.7.2
Legiones Cæſaris veteranæ novæ g.8.8.2
Legiones duæ Cæſari detractæ, Pompejo traditæ c.1.9.4. eæ primariæ erant in exercitu Pompeii c.3.88.1
Legiones Pompeji c.3.1.4
Legiones ſemper duæ pro caſtris Cæſaris excubabant g.7.24.4
Legionum inter ſe diſſidium & conſenſus A.54. & ſeq.
Legionum Romanarum robur admirabile b.42.7 c.3.16.2. g.8.14.4. 8.19.5
Legionarii militis virtus F.84.1. & ſeq.
Legionarii in equos impoſiti g.1.42.5
Leguminibus etiam contenti erant Cæſariani milites inopia c.3.47.7
Lemanus, vide Lacus.
Lemovices populi g.7.4.6
Lenium opp. b.35.3.
Lentulus Aſculo expellitur c.1.15.3
Lentulus Spinther à Cæſare dimiſſus c.1.23.2. ejuſdem fuga c.1.15.3
Lentulus Marcellinus quæſtor Cæſarianus c.3.62.4
Lentuli conſulis æs alienum c.1.4.2. odium in Cæſarem b.1.1.2. ſenium c.3.83.4
Lentulus & Marcello COSS. Cæſa-

Cæſaris hoſtes G. 8. 30. 4. c. 1. 14. 1. Romæ metu Cæſaris aufugium ibid. 14. 1

uunculi navigia piſcatoria c. 2. 43. 3

pidus proconſ. in exilium à Caſſio vocatur A. 59. 3

pontii populi G. 4. 10. 3

porem Britanni non guſtant G. 5. 12. 6

ptis civitas libera f. 7. 1

eptim oppidum Labienus oppugnare conatur f. 29. 3

eptitanorum mulcta f. 97. 3

evaci Nerviorum clientes G. 5. 39. 1

euci pop. G. 1. 40. 11

evis armatura inter equites interjecta f. 19. 6

evis armatura pedites G. 8. 19. 2

exovii ſeu Lexobii populi G. 3. 11. 4. ibid. 17. 3

ex Æduorum de magiſtratib. creandis G. 7. 33. 3

ex Julia c. 1. 14. 4

ex Pompeia de ambitu C. 3. 1. 4.

eges Cæliæ duæ c. 3. 20. 4. ib. 21. 1. & ſeq.

Libertas Gallorum G. 3. 8. 4

Libertatis cupiditas G. 5. 27. 6. dulcedo G. 3. 10. 3. ſtimulus G. 7. 76. 2. c. 1. 47. 4

Libertini in militiam adſcripti f. 19. 4

Libo Pompeianus cum Cæſare ad Oricum colloquitur c. 3. 16. 3. inſulam Brunduſinam occupat ib. 23. 1. Cæſarianos terret ibid. 24. 2. Brunduſio diſcedit ib. 24. 4. vide Scribonius.

Liburnica claſſis Pompeiana c. 3. 5. 3

Licentiam militarem Cæſar caſtigat f. 54. per tot.

Licinius Damaſippus c. 2. 44. 3

Lictores habere privatis non licebat c. 1. 6. 7

Ligarius P. à Cæſare necari juſſus f. 46. 1

Ligarius vide Q.

Liger, ſeu Ligeris fl. G. 3. 5. 1 G. 7. 5. 4. ib. 55. 9

Lilium, munimenti genus G. 7. 73. 8

Lilybæum promontorium f. 1. 1. ibid. 37. 1

Digitized by Google

Limonium opp. G. 8. 26. 1
Lingones pop. G. 1. 26. 5. ib. 40. 11. G. 4. 10. 1
Lintrium uſus in fluminibus trajiciendis G. 1. 12. 1
Liſcus Æduus Dumnorigem apud Cæſarem defert g. 1. 16. 5. ib. 17. 1
Litana internecio b. 24. 6
Lidavicus Æduus, ejusque fratres g. 7. 37. 1. ibid. 40. 3. ejusq; perfidia ac fuga ib. 38. 1. & ſeq. ibid. 39. 3. ibid. 40. 7. ib. 54. 1
Litera Cæſaris Græcè ad Ciceronem G. 5. 48. 4
Litera Cæſaris vix atque ægrè in ſenatu recitata G. 1. 1. 1
Literarum perferendarum difficultas G. 5. 45. 4
Literis diſciplina Druidum non mandabatur G. 6. 14. 4
Litora omnia venas aquæ dulcis habent a. 8. 2
Linvincius Regulus Adrumeti præfectus f. 89. 3
Loci iniquitas g. 7. 45. 9. ib. 52. 2. ib. 83. 2
Locorum mutatio propter ſalubritatem G. 8. 52.
Longarum navium agilit G. 5. 8.
Longinus Cæſarianus a. 48
Lorica g. 7. 72. 4
L. Æmilius decurio equitum Gallorum G. 1. 23.
L. Afranius legatus Pomp. c. 1. 37. 1. proditionis poſtulatus c. 3. 83. 1
L. Aurunculejus Cotta legatus g. 2. 11. 3. g. 5. 24. 5. ejus prudens conſilium G. 5. 28. 3. vulnus ibid. 35. 3. mors ib. 37. 4
L. Cella Cæſar ignoſcit f. 89. 4
L. Cæſar Adoleſcens legatus G. 7. 65. c. 1. 8. 2 Cæſari Uticam venienti obviam it f. 89. 3
L. Canulejus legatus Cæſ. C. 3. 42. 3
L. Caſſius Conſul ab Helvetiis cæſus G. 1. 7. 4. ib. 12. 6
L. Caſſius Longinus c. 3. 34. 2. a. 49. 1
L. Ciſpius Cæſarianus f. 62. 1
L. Decidius Saxa C. 1. 66. 3
L. Domitius c. 1. 6. 5. in Cæſaris poteſtatem venit ibid.

Digitized by Google

ibid. 23. 2. ejus fuga c. 2. 22. 2
L. Domitii ſententia de tribus tabellis judicibus dandis in cauſa eorum, qui à Pompeio non ſtetiſſent C. 3. 83. 3. ejusdem mors ib. 99. 4
L. Fabii centurionis ſeu virtus, ſeu temeritas admiranda G. 7. 47. 7. 50. ejus mors 50. 3
L. Hirrus à Pompeio ad Parthos miſſus c. 3. 82. 5
L. Junius ſeu Julius Patjecus b. 3. 3
L. Laterenſis mors a. 55. 2
L. Lentulus Cos. c. 1. 1. 1. ejus mors c. 3. 104. 3. vide Lentulo
L. Licinius Squillus Caſſium ſauciat a. 52. 4
L. Lucejus Pompeianus c. 3. 18 2
L. Manilii proconſulis fuga g. 3. 20. 1
L. Manlius pr. Pompeianus c. 1. 24. 3
L. Mergillo a. 55. 4
L. Metellus trib. pl. Cæſari objicitur c. 1. 33. 3
L. Minutius Baſilius g. 6. 29. 4. ejus ad Cæſarem epiſtola h. 9. 4
L. Munatius Plancus G. 5. 24. 3
L. Naſidius Pompeianus c. 2. 3. 1. 24. 4
L. Paullus Conſul g. 8. 48. 10
L. Petroſidii aquiliferi mors c. 5. 37. 5
L. Piſo avus L. Piſonis ſoceri Cæſaris ab Helvetiis interfectus g. 1. 11. 7
L. Piſo Cenſor c. 13. 6
L. Plancus Cæſarianus C. 1. 40. 5. F. 4. 1
L. Pupius centurio c. 1. 13. 4
L. Racilius adverſus Caſſium conſpirat a. 52. 2. ejus mors a. 55. 2
L. Roſcius g. 5. 24. 2. & 5. 53. 6
L. Rubrius c. 1. 23. 2. c. 3. 6
L. Septimius trib. mil. una cum Achilla Pompeium interficit c. 3. 104. 3
L. Sertorius c. 1. 61. 3
L. Staberius Pompeianus c. 3. 12. 1
L. Sylla g. 1. 21. 4
L. Ticida eques Rom. f. 44. 1
L. Titius trib. mil. a. 57. 1

Digitized by Google

L. Tiburtius vulneratur. c. 3.19.6
L. Torquatus Orici præfe-ctus C 3 11.3. & Oricum Cæſari dedit ibid. ejus mors F.96.2
L. Valerii Præconini legati mors G.3.20.1
L. Vareni centurionis egre-gium pro inimico facinus G.5.44.9.
L. Vibullius Rufus c.2.23.2
Lucretius Veſpillo Pompeia-nus c.3.7.1
Lucterius ſeu Luterius Ca-durcus G.7.5.1.7.8.1. G. 8.30.1.8.32.1
Luna plenæ vis in æſtibus maritimis G.4.29.1. luna niſi nova Germanos non contendere G.1.50.5
Lunata caſtra F.80.2
Luſitania c.1.38.1.a.51.2
Luſitani Hiſpalim oppugnant h.36.1
Luſitani levis armaturæ c.1. 48.7
Lutetia Pariſiorum G.6.3. 4. incenditur G.7.58.5
Lux ſeu dies, pudorem male-factoribus affert C.1.67.4
Luxuries Pompejani exerci-tus c.3.81.4
Lyſſum ſeu Liſſum oppid. C 3.26.4.28.2.3.40.5
M.
Macedones equites in Pomp. copiis c.3.4.4
Macedoniæ pars libera c.3. 34.4
Machina bellica Romano-rum barbaris admiratio-ni ſunt G.2.31.1
Machinæ variæ Alexandrinæ a.2.1.1.
Magetobriæ clades, vide Ad-magetobria.
Magiſtratus Gallorum G.6. 20.1. apud Germanos i-bid. 23.4. & ſeq. apud Æ-duos G.7.33.3. præpoſterè decernuntur Romæ c.1. 6.6.
Magiſtratus Rom. ſacroſan-cti h.42.4
Magnitudo corporis, & vi-res ut parentur G.4.1.8
Malaca urbs a.64.1
Malacia ac tranquillitas maris g.3.15.3
Malo præſenti aliis male mederi c.1.81.3

Digitized by Google

Malcus Nabataeorum Rex a. 1. 2
Mandubiorum fames ac miſeria g. 7. 78. 3
Mandubratius Britannus G. 5. 20. 1
Manilius Tuſculus a. 57. 2
Manus ferrea c. 1. 57. 2
Manus rebellibus præciſa G. 8. 44. 1
Marcellus inimicus Cæſaris G. 8. 53. 2
Marcellus cum Cordubenſibus à Caſſio deficit a. 57. 5
Marcius Criſpus præſidio Thabenenſibus mittitur F. 77. 2
Marcomanni Germani G. 1. 51. 2
M. Acilius legatus Cæſaris C. 3. 15. 6
M. Antonius legatus Cæſaris c. 7. 81. 6. quæſtor G. 8. 2. 1. Brunduſio præeſt c. 3. 24. 1. ejus ſacerdotii petitio G. 8. 50. 1
M. Antonius trib. pl. c. 1. 2. 8
M. Aquinius F. 57. 2
M. Aquinio Catonis filio Cæſar ignoſcit f. 89. 4
M. Ariſtius trib. militum G. 7. 42. 5
M. Bibulus præfectus maris c. 3. 7. 2. 3. 5. 4. vide Bibulus
M. Calidii ſententia de rep. in diſſenſione civili c. 1. 2. 3
M. Cato Uticenſis F. 87. & ſeq. vide Cato.
M. Cælius Rufus pr. C. 3. 20. 2
M. Craſſus G. 1. 21. 4. à Parthis interfectus c. 3. 31. 4
M. Eppius f. 89. 4
M. Favonius Pompeianus c. 36. 3
M. Lepidus pr. c. 2. 21. 5
M. Marcelli ſententia de rep. in diſſenſione Cæſaris ac Pompeii c. 1. 2. 2. idem prætor appellatus a. 59. 2. ejusdem prudentia ibid. 60. & 61
M. Meſſala & Piſo coſſ. G. 1. 35. 4
M. Meſſala legatus f. 28. 2
M. Mettius Arioviſti hoſpes G. 1. 47. 4. liberatq; ib. 53. 5
M. Octavius Pompeianus C. 3. 5. 3. 4. 3. &c.
M. Opimius præfectus equitum c. 3. 38. 4

Digitized by Google

M. Petreji centurionis præclarum facinus g.7.50.4
M. Petrejus Pompeji legatus F.18.1. ejus vulnus ibid. 19. tot. fuga ibid. 91. tot. mors ibid. 94.1
M. Plotius vulneratur c.3. 19.6
M. Pomponius Cæſarianus C. 3.101.1
M. Rufus quæſtor c.2.23. 5.243.1
M. Silanus c.6.1.1
M. Trebius Gallus g.3.7.4
M. Tyro ignominiosè mittitur f.54.5
M. Varronis in ulteriore Hiſpania legati mutatio c. 2.17.2. ejus legiones A. 58.2
Mare bis æſtuans XII. horarum ſpatio g.3.12.1
Mare concluſum, & mare apertum G.3.9.7
Maris tranſitu Cæſarem prohibere Pompejus conatur c.3.5.2.&c.
Marium omnium non eandem eſſe naturā. g.3.9.7
Marii affinis Cæſar f.32.2
Maritimorum Gallorum rebellio adverſus Cæſar[em] g.3.7.& ſeqq. &[c.]
Maritimorum oppidor[um] munitio g.3.[…]
Marrucini pop. c.1.23.5[…] 2.3[…]
Mars g.6.1[…]
Marſi centuriones perfug[æ] 2.[…]
Marſorum militum vi[rtus] c.1.26.[…]
Maſſilienſium res c.1.34.[…] 36.1. 56. 57. 58. & ſ[eqq.] eorum nomini & [ve]ſtati defert Cæſar ne eo[s] perdat c.1.22.[…]
Matara G.1.26.3
Materiari frumentari g.7. 73.1
Materfamil. de muro ſe dejiciens b.19.[…]
Materia inopia laborat Africa f.20.3
Matiſco oppid. g.7.90.[…]
Matrona fluvius G.1.1.[…]
Mauri equites f.[…]
Maurorum equitum [duo] millia à minus trig[inta] Gallis equitibus in urb[e] repelluntur f.[…]
Mazaca oppid. a.66.[…]

Digitized by Google

[M]ediomatrices g. 4.10.3.7 75.1
[M]edobrega Luſitaniæ oppidum a. 48.4
[M]elodunum opp. vide Metioſedum.
[M]emoriæ exercitatio g. 6.14 4
[M]enapii Galli g. 2.4 9. g. 3 9.10. g. 4.45.4.38.3. abllſipetibus oppreſſi g. 4.4.5 eorum vaſtatio ibidem 38.3. rebellio g. 6. 21. dedicto 6.6.21
[M]endacii uſus in captandis militum animis g. 7.38. tot.
[M]enedemus Macedoniæ Princeps c.3.34.4
[M]ercatorum commercia cur admittant Svevi g. 4 2.1
[M]ercatura commercio nationum vires enervari g. 1.1.3
[M]ercurius præcipuè apud Gallos colitur g. 6.17.1
[M]etioſedum oppidum g. 7.58. 2.60 1
[M]etropolis oppidum c.3.80.6
[M]eſſaia Cæſarianus Uticam cuſtodit f. 88.7
Meſſanæ periclitatio c.3.101.3
Miles non minus modeſtia & continentia, quam virtute & animi magnitudine commendabilis g. 7. 52.4
Militis adverſus Imperatorem ingratitudo c.3.104. 3. militis etiam ægerrimi mirus animus g. 6.38
Militis veterani cum elephanto pugna f. 84. milites à mane ad veſperam jejuni in armis ſtantes f. 42.4
Milites ab imperatoris auctoritate pendere debent g. 7.52.3
Milites in conſpectu imperatoris enixius contendunt g.3.14.8
Milites luce magis in officio continentur g. 1.67.4
Milites præ pavore teſtamenta condentes g. 1.39.4
Milites propter res maximas geſtas peccandi licentiam ſumentes f. 85.9
Milites ſe ipſos plectentes c. 3.74.2

Mili-

Digitized by Google

Militum amor erga Cæſarem c. 1. 87. tot. alacritas augenda magis quam reprimenda c. 3. 92. 3
Militum inſolentia f. 85. 9
Militum pretium in ſeditionibus civilibus c. 3. 113. 2
Militum ſuorum cura Cæſari G. 6. 34. 5. 7. 19. 4. 84. 1. C. 1. 72. 2. C. 3. 90. 3
Militum tyronum ruditas G. 6. 40. 6
Militibus animus vel minima à ſpe victoriæ monſtrata accenditur G. 3. 26. 4
Milites fortes Cæſar honoribus ac muneribus proſequitur C. 3. 53. 5. & ſeq.
Milites ſuos confirmat Cæſar C. 1. 7. 1. & ſeq. C. 3. 6. 1
Militaris diſciplina & ſeveritas largitione nimia minuitur 4. 48. 5
Militaris rei dedecus in exercitu Cæſaris non admiſſum c. 3. 64. 4
Milo cædis Clodianæ reus C. 3. 21. 4. ejus munera ibidem. ejusdem molimen ac mors ibidem 22. 2
Minerva Dea G. 6. 17. 2. & ejus templum c. 3. 105
Minuatim ſe recipere f. 3
Minutius Rufus Pompej... c. 3. 7
Minutius Silo, L. Roſcius ...ens 4. 5
Conjunctionis adver... Caſſium index 45. 2. ... cruciatur ibi...
Miracula poſt victoriam C... ſaris c. 3. 105. 2. & ſ...
Miſeriam fortiter ferru... tus eſt Gall. 7. 77...
Mithridates Pergamenu... 26. 1. ib. 27. 3. & ſ... Cæſari ſe jungit ibid. ... 2. Rex Boſpori à Cæſar... conſtituitur A. 78...
Mona Inſula G. 5. 13...
Monomachia h. 25. 3. & ſeq...
Morini Galli G. 2. 4. 9. G. 3... 9. ult. Gallorum ... 3. 28. 4. eorum ad Cæſ... nem legati G. 4. 22. 1. C... ſarianos ex Brita... reduces invadunt G. 4... 1. in poteſtatem Roma... rum rediguntur G. 1... Atrebatibus à Cæſa... attributi 6. 7. 7...

Morinis in Britanniam trajectus breviſſimus eſt. g. 4. 20. 3
oritaſgus Cavarini regis frater g. 5. 54. 2
ortis metus ut tollatur g. 6. 14. 5
ortis præſentis pro patria mirus contemptus g. 7. 25. 2. & ſeq.
orti ſe facilius quidam offerunt, quam patienter ferunt g. 7. 77. 5
ortui facilè culpantur g. 8. 22. 2
oſa fluvius g. 4. 10. 1
ulieres & pueri in muro diſpoſiti ad ſpeciem duntaxat c. 3. 9. 6
ulieres Germanorum rhedis & carris impoſitæ g. 1. 51. 3. *earum autoritas in bellis* ibid. 50. 4
ulierum Gallicarum mos in prælis g. 7. 48. 3
ulierum crines præſecti ad tormenta bellica efficienda g. 3. 9. 3
ulierum trepidatio in urbis oppugnatione g. 7. 47. 5
Mulieribus & infantibus non parcunt Romani milites g. 7. 28. 4
Muliones equitum ſpeciem exhibentes g. 7. 45. 2
Munatius Plancus Caſſii lictorem gladio transjicit a. 52. 3
Munda oppidum b. 32. 1
Mundenſis campus b. 27. 6
Mundenſium ducum cædes b. 36. 6
Munera ac dona à ſociis & amicis recipere ſoliti Imperatores Romani re benè geſta a. 70. 8
Municipia Roman. pecunias conferre coguntur c. 1. 6. 8
Munitiones Cæſaris ad Aleſiam g. 7. 72. & ſeq. *munitiones Cæſaris & Pompeji ad Dyrrhachium* c. 3. 43. *per tot.* ibid. 44. &c.
Munitionum ambitus inuſitatus c. 3. 63. 4. *vide Opera.*
Muri oppidorum Gallorum g. 7. 23. 1
Muri hoſtilis primum conſcendendi gloria. g. 7. 47. 7

Murus

Marus miræ longitudinis i. 8. 1
Muſculi forma g. 2. 10. 2
Mutationes magnæ parvis momentis fiunt c. 3. 69. 1
Myoparo a. 46. 6

N.

Nabatæorum rex Malcus a. 1. 1
Nannetes Galli G. 3. 9. 9.
Nantuates g. 4. 10. 3. c. 2
Narbo urbs g. 3. 20. 2. g. 7. 7
Nardum & reſinam ſibi infundens mori certus b. 33. 5
Naſidii claſſis f. 64. 2. ob eam receptam Sulcitani à Cæſare mulctantur f. 98. 1
Naſidianæ naves c. 2. 7. 1
Naſua & Cimberius Suevorum Imperatores g. 1. 37. 3
Naves Britannorũ c. 1. 54. 1
Naves Cæſaris G. 3. 9. 9. g. 4. 21. 8. g. 5. 1. 1. ib. 5. ib. 10. 1. ib. 1. per tot. c. 1. 29. 1. ib. 54. 1. c. 3. 2. 2. ib. 8. 1. & c.
Naves longæ c. 2. 25. 6. G. 4. 25. 1
Navium Cæſarianarum afflictatio f. 44. 1. & ſeq. g. 4. 29. 3. G. 10. 2
Navium Gallicarum forma G. 3. 13.
Navium Rhodiarum naufragium c. 3. 26.
Navium Romanorum cum Gallicis impar prælium G. 3. 13. & ſeq.
Navale certamen Romanorum & Gallorum g. 3. 1 7. Maſſilienſium & Cæſarianorum c. 2. 6. 1. & ſe Vatiniani & Octavii 4
Naupactus c. 3.
Nauſea à ſalo c.
Neapolis f.
Nebulæ craſſa in bello quando magnum momentum b. 6. 5
Neceſſarium tempus g. 7. 3 2. ib. 40. 4
Neceſſitas omnia perquirit a. 13. 5
Negligentia ex diuturnitate G. 8. 17.
Negligentiæ ac remiſſionis pernicies in obſidione c. 3.
Nemetes Germani G. 1. 51.
Nemetocenna opp. G. 8. 4
Nervii equitatu nihil poſſim valebant G. 2. 17. 4

Ga

Gallorũ ferociſſimi g.1.4. 8. Græcè inducti g.5.48 4. militaria opera à Romanis facere docti G.5. 42.2. fuga g.5.51.5. eorum clientes g.59.1. mores g. 2.15.4. æſtus g.5.51.3. multitudo g.5.42.4. rebellio ac fraus g.2.17.4. ib.18.& 19. g.5.39.1. ib.41. per tot. deditio G.2.27.2. g.6.3.2
icomedis Bithynii nobilitas a.66.4
icopolis oppid. a.36.4
ili aqua limoſa atq; turbida a.5.2
itiobriges pop. G.7.7.2. eorum rex Teutomatus ib. 31.5
Nive altiſſima Cæſar viam facit g.7.8.2
orica oppid. g.1.5.4
oricus ager
oricus Rex c.1.18.5
oviodunum opp. g.2.12.1 G.7.12.2. ib.55.1
ox dierum XXX. in Inſulis Britannicis g.5.13.3. peccantib. amica c.2.31.7
octis licentia c.1.21.2
octem diei præponunt Galli c.6.18.2
Noctes in Britannia quam in continente breviores G.5.13.4
Noctium non dierum numero ſpatia temporum metiuntur G.6.18.2
Nocturna Gallorum concilia g.5.53.4
Nocturna opera Cæſarianorum obſeſſorum G.5.40.2
Numejus & Verodocti Helvetiorum Legati G.1.7.3
Numidæ & Cretes Sagittarii G.2.7.1
Numidæ & Getuli à Scipione multi dilabuntur ad Cæſarem f.32.3
Numidæ in cruce ſuffixi f.66.4
Numidarum adverſus Curionem ſtratagema c.2.41.6
Numidarum celeritas f.69.4. eorum equi infrenati f.61.2. Clades c.2.25.7. ib.38.5. incurſio in Exercitum Cæſaris f.6.1. ib.99.4. ib.70.2. & ſeq.
Nymphæum portus c.3.26.4

Digitized by Google

O.

Obſeſſorum fortis & audax eruptio, nec minus felix c.3.9.6.& ſeq.
Obſides retenti c.1.31.7
Obſidentium inſtitutum c.3.47.2
Obſides Cæſariani ab Æduis malè mulctantur g.7.63.3
Obſides Gallorum malè habet Arioviſtus g.1.31.12
Obſidum recuperandorum cura g.3.85
Obucula oppid. a.57.3
Ocelum oppid. g.1.10.5
Octavii Pompeiani caſtra expugnantur c.3.9.6. *ejus cum Vatinio navale prælium* a.45.6. ib.46.1. *fuga* a.46.6
Octodorus ſeu Ogtodurus Veragrorum vicus g.3.1.4 *& ſeq. incenſus* g.3.6.4
Octogeſa oppid. c.1.61.4
Oculorum effoſſio g.7.4.10
Olovico Teutomati Pater g.7.31.5
Onuſtus cum Genitivo f.63.5
Opera bellica Romanorum Advaticis admirationi ſunt g.2.30.3.ib.31.2
Opera Cæſaris ad Aleſiam g.7.72.1.ibid.73.& 74 *ad Maſſiliam* c.2.8.& ſeq.ib.9.& 11
Oppidum quod dicatur Britannis g.5.21
Oppida Hiſpaniæ munita ... 1.2
Oppius Legatus Cæſaris f.11.
in Orbem ſe adverſus hoſtes colligendi ratio g.4.37.2 g.5.33
Orchomenum Cæſar recipit c.3.55.
Orcinia ſylva g.6.24.2
Orgetorix Helveticorum Princeps g.1.2.1.2.3... *filia & filius capitur* g.1.26.4. *mors Orgetorigis* ib. ...4.3
Oricum oppidum Cæſar recipit c.3.11.4.ib.12.
Oſcenſes pop. c.1.60
Oſiſmii Romanis dediti g. ... 34
Otacilii Craſſi perjurium c.3.28

P.

Pabuli equorum inopia ... *Pompeianos* c.3.58.5. *Pabuli inopia jumenta occidunt Pompeiani* ...

81.6. ſine pabulo retenta jumenta toto quatriduo ibid. 84.1
Pacatorum inſigne in bellis g. 7.50.2
Pacidii Pompeiani adverſus Cæſarem pugna f. 78.4 & ſeq. ejus mors ibid. 10.
Pæmani Germani g. 2.4.10.
Pagi centum Suevorum g. 4.1.4
Pagi Tigurini robur g. 1.12.4. & ſeq.
Palæpharſalica victoria a 48.1.
Palma ex pavimento enata c. 3.105.5
Paludes Morinorum g. 4.38.2
Palus inter duo caſtra media g. 2.9.1. Sequanam influens g. 7.57.4
Panis à famelicis in hoſtium caſtra abjectus c. 3.48.2 è radice factus ibid.
Panico ſe alunt Maſſilienſes c. 2.22.1
Panda op. direptum f. 87.1
Paratonium a. 8.2
Parentare civibus g. 7.17.7
Pariſii populi g. 63.4
Parthi Romanorum hoſtes. c. 3.31.8
Parthicum bellum g 8.54.1
Parthinorum oppidum expugnatum c. 3.41.1
Parthinos Pompeius prædæ loco habuit c. 3.42.5
Paſtores indomiti c. 1.57.4
Turini à Milone ſollicitantur c. 3.21.4
Pax quando optime fiat c. 3.10.7
Pax unius diei g. 2.32.4
Pacis ſtudioſus Cæſar c. 3.10.3, & ſeq. eam cum Pompeio ſæpe fruſtra tentat c. 3.10. & 11
Peccandi impunitatem ſibi arrogant milites poſt victoriam f. 85.9
Pecunia conflanda commentæ c. 3.32.1. a. 49.3. ibid. 55.4
Pecunia cupiditatis malum g. 6.22.3. f. 93.2
Pecunia è fanis tolluntur c. 1.6.8
Pecuniam publicam ſibi oblatam Cæſar repudiat c. 2.23.4
Pecus loco frumenti imperatum

ratum c.1.52.4
Pecoris cupidi barbari g.6.35.6
Pedes equeſtre prælium faciens H.15.3
Pedites Germani inter equites præliari ſoliti g.1.48.5 & ſeq. g.7.65.4
Pedites mira celeritate equorum curſum adæquantes g.1.48.7. inter equites pugnant g.8.19.2. ib.36.2. f.69.4
Peligni pop. c.1.15.7
Pelles pro velis g.3.13.6
Pelles veſtitus Suevorum g.4.1.10. G.6.21.5
Peluſium ſe confert Pompeius c.3.103.1. id à Mithridate capitur A.26.2
Pentiremes ſeu Penteres duæ Cæſar. capiuntur f.62.5
Perfidia Æduorum g.7.40 ib.42.1
Perfugæ Cæſariani c.3.60.5
Perfugæ multi quotidiè ad Cæſarem confluebant c.3.61.2
Periclitari fortunam c.3.10.3
Perjurium Cæſar ulciſcitur F.64.1

Petra locus c.3.42
Petreius Legatus Pompeii c.1.38.1. ejus furor ib.75.2 ib.76. &c. vulnus f.4[illegible] vide Afranius.
Petreii mors f.4[illegible]
Petreius Theſſalus c.3.35
Petrocorii populi g.7.75
Pharus quid ſit c.3.112
Pharita A.19
Pharnacis res geſtæ A.34.5 f.[illegible]
Pharſalici exercitus clas[illegible] & c g.3.[illegible]
Pharſalus c.3.6[illegible]
Philippus trib. pleb. c.1.6[illegible]
Philo Pompeianus Hiſp[illegible] H.[illegible]
Photinus ſeu Potinus eunuchus, nutritius Ptolemæi regis c.3.108.1. qui mori[illegible] c.3.112
Picenum c.1.15
Pictones pop. g.3.[illegible]
Pilorum cacumina ardent[illegible] f.4[illegible]
Piruſtæ Illyrici g.5.[illegible]
Piſaurum oppidum c.1.1[illegible] f[illegible]
Piſcibus & ovis avium v[illegible] ſtituentes populi g.4.[illegible]

Digitized by Google

iſo Aquitanus occiditur G.4 12.4

lanicies XV. mille paſſuum f.37.3

lebs Gallorum, ſervorum loco habetur G. 6.13.1

lebis Gallica tutamen adverſus potentiores g. 6.11 4

lebem ſolam vix bellum conſtare poſſe g 8.21.4 (1

letorii Ruſtiani mors f. 69.

leumoſii Nerviorum clientes G.5.39.1

lumbum album in Britannia g.5.12.5

luvia ſaxorum f. 47.1

ompeja lex ambitus c.3.1.3

ompejo Caſar ignoſcit F. 95.3

ompeji & Caſar. amicitia g.6.1.4. abalienatio Pompeii g. 8.55.1.c.1.7.1. aemulatio, obtrectatio & ſtudia adverſus Caſarem g. 8.53.1. c.1 3. & ſeq. arrogantia ejus, ſuperbia parem non ferentis c.1.44.32 tot amici c.1.61.3. auctoritas nomen & exiſtimatio c.1.61.3.c.3.42.1. dominatio Romanis ſuſpecta g.8 53.4. legati & mandata ad Caſarem c.1.8.3. 10.3. ejus dignitati Caſar ſemper ſtuduit ib. 9.2. gratia in Senatu c.1.14.1. in Hiſpania c.2.18.7. Brunduſio abituri opera adverſus Caſarem c.1.27.3. facultas in parandis copiis c.3. 3.1.ib.cap.4.& 5 exercitus & unde conſcriptus ibid. Duces ibid. acceleratio ad Dyrrhachium ib. 13. 1 inde excluſio ib. 42. 1. dictum de Caſare ib.18.4 ambitio ibidem 45. 4. ib. 56. 2. eum ad pugnam elicere Caſar cupit ib.56. 1 ejusdem exercitus penuria ib. 58.4. honor ib. 71.3 praſumptio de victoria & fuga Caſarianorum ib. 82.2. & ſeq. ib.83. 1. & 86 1. & ſeq. luxus ib.96.1. caſtra expugnata ib nomen in ſcutis militum inſcriptum & mox detractum a.59. 2. res praclarè geſta F. 22.2. fuga & incommoda & adverſa c.3.15.4.ib. 94.2

Digitized by Google

94.2.ib.102.3.& ſeq. mors c.3.104.3
Pompeji filii res c.3.40.1.b.1.& ſeq.
Pompejanæ aciei inſtructio c.3.88.1.& ſeq. Claſſis adminiſtratores c.3.5.3 ibid.7.1
Pompejanarum partium inclinatio c.3.49.2.f.89.per tot. earundem fautoribus Cæſar ignoſcit f.89.4
Pompejani Præfecti perfidia adverſus Cæſarianos tyrones c.3.28.4
Pompejani ſæpè ad Cæſarem deficiebant, rarò contra c.3.61.2.b.19.& ſeq. milites mala valetudine laborantes c.3.49.3
Pompejanorum metus c.3.13.2. eorum & Cæſarianorum de pace colloquiū ib.19.2. in difficultatibus patientia ib.15.5. exactiones ib.31.2. ib.31.1. fames & anguſtia ib.58.5. fuga ac clades ib.53.1. ib.94.2. ib.95.5. ib.99. per tot. à victoria ſpiritus ib.72.1. vanæ ſpes de victoria ib. 82.2. deditio ib.98.2. in acie Pharſalica cæſorum numerus ib.99.3. eiſdem victis vix unquam perfugium eſt ib.10.2.
Pompeji Rufi periculum ſ. 81
Pomponius Cæſarianus c.3. 101.
Pontis in Rheno à Cæſare facti ratio & forma g.4.17. tot. g.6.9.
Pontem celeriter efficit Cæſar g.6.9.4. c.1.54.
Pontem Genevenſem Cæſar reſcindit g.1.7.
Pontem in Arare Cæſar facit g.1.13.
Pontones c.3.29.
Pontum Cæſar recipit a.77.
Pontum Pharnaces occupat a.41.
Portenta victoriam Cæſaris ſecuta c.3.105. per tot.
Poſſe largiter g.
Poſthumiana caſtra h.
Præda virtute parta, g. a.4.
Prædonum bellum c.
Prælium equeſtre ſ.52. valde a.11.

Præ

Prælia ſex à Cæſare uno die facta c, 3,33,2
Præſcriptio prætexus c. 3. 32,4
Præſidium Jubæ regis apud Thabenā interficitur f.77.1
Prætores inter ſe adverſarii c.2.20.& ſeqq
Prætorum de imperio, ad populū referebatur c. 1.6.3
Prævertere rei alicui g, 7, 33,1
Præsiani Romanis dediti g. 3,27,1
Precibus aliquem deteſtari g.6.31.5
Princeps, id eſt, prima g. 1. 41.2
Pro rata parte c.1.17.4
Proconſul cum imperio ad urbem manens g. 6.1.3
Provinciæ Galliæ ſervitus g.7.77.16
Ad Ptolemæum regem Ægypti Pompejus fugiens ſe confert c.3.103.1. & ſq.
Ptolemæum inter & Cleopatram Cæſar arbitrum ſe interponit c.3.107.2
Ptolemæi patris teſtamentum c.3.108.5.
Ptolemæum puerum regem Cæſar in ſuam poteſtatem recipit c.3.109,6
Ptolemæi regis pueri fictæ lachrymæ a.24,4
mors ib.31.6
Ptolemæi regis caſtra oppugnat Cæſar a,30,& ſeqq.
Puberes omnes armati convenire coguntur armato concilio indicto apud Gallos g,5.56,2
P. Atius, ſeu Attius c, 2,23,1
P. Atrius eques Roman à Cæſare captus f,68, 4, venia donatus f,89.4
P. Calvitius Pompejanus h. 23.6
P. Conſidius pro exploratore miſſus falſa renuntiat g. 1,22,4
P. Cornelii Scipionis mors f,96.2
P. Craſſi adoleſcentis res geſtæ g,1,52,7 g,2,34,1,g,3,7,20,21,&c.
P. Domitius, vide Domitius.
P. Lentulus Spinther in poteſtatem Cæſaris venit c.1. 23.2. vide Lentulus.
P. Ligarius juſſu Cæſaris ne-

 catus

catus f.64.1
P. Saſerna f.10.1
P. Servilius COS c.3.1.1
P. Sextus Bibaculus, alias Baculus g.2.25.1. g.3.5.2 g.6.38.1
P. Sextius a.34.5
P. Sitius Numidiam Jubæ regnum invadit F.36.3. eiusdem virtus ib.95.5
P. Sulpitius Rufus legatus g.4.22.6
P. Sulpitius pr. c.3.101.1
P. Syllæ dexteritas c.3.51.tot.
P. Vatinius Cæſaris legatus c.3.19.2
P. Veſtrius eques Romanus f.64.2
Puellæ regnantis tædium apud populum a.23.2
Pueri & mulieres in muro ad ſpeciem militum diſpoſiti c.3.9.6
Pugna acerrima Nerviorum ac Romæ g.2.23.tot. &c.
Pugna non ſtataria, ſed percuſſoria Luſitanorum c.1
Pugna ex eſſedis g.4.24.1.&41 33.1
Pugna navalis g.3.14.tot.
Pugna ſex horas durans g. 3.5.1.
Pugnæ ratio aſtuta g.5.34
Pugnam ineuntium Gallorum votum g.6.17
Pulveris excitati indicium in bellis g.4.32.1
Putei à Cæſarianis foduntur a.9.1
Pyra Jubæ regis in oppido Zama f.91.3
Pyrenæi montes g.1.1.3

Q.

Quadrigæ falcatæ Pharnacis adverſus Cæſarem A. 75.3
Quæſtus undecunque quæſitus a. 49.tot.
Quæſtorum nequitia c.3 32.tot.
Quæſtorum improborum odium a.49.tot.
Quatuor unius cohortis Cæſarianæ centuriones in pugna oculos amittunt c.3.53
Q. Aquila Cæſarianus f.62
Q. Atrius navium Cæſarianarum præfectus g.5.9
Q. Attius Varus præfectus equitum g.8.28
Q. Caſsius trib. pleb. Cæſarianus c.2.19.1. Gaditanorum præfectus c.2.2

Digitized by Google

C. Caſſii Longini odium in Hiſpanos & contra a. 48. & ſeqq. vulnus 52.3 mors 64.5. vide Caſſius
C. Cominius Cæſarianus ad Scipionem deductus F. 44.1
C. Coponius Rhodiæ Claſſis Pompeianæ præfectus c.3 26.2
Q. Cornificius Cæſaris Quæſtor a.42.2
Q. Cicero Cæſarianus c.5. 24. 2. ejus caſtra oppugnantur à Nervis ib.39. tot. ejusdem valetudo tenuiſſima ib.40.7
Q. Fabius Max. Legatus Cæſaris h.2.3
Q. Fulginij mors c.1.46.4
Q. Fuſius Kalenus legatus Cæſaris c,3,55,1
Q. Junius Hiſpanus g.5.27.1
Q. Laberij Duri trib. mil. mors g,5,15,5
Q. Ligario Cæſar ignoſcit f,79,2
Q. Lucanij Cẽturionis mors g,5,35,7
Q. Lucretius ſenator c,1,18,1
Q. Marcius trib. mil. Pompeianus ad Cæſarem transfugit H.11.2
Q. Patiſius Cæſarianus. a. 34.5
Q. Pedius legatus Cæſaris G. 2.2.1. 11.3. c.3.22.2
Q. Pompeii Nigri equitis Rom. Italicenſis robur H.25.4 ejusdem cum Antiſtio Turpione ſingulare certamen, ibid.
Q. Sertorii milites g.3.23.5
Q. Sabinus c.3.55.1
Q. Sertorius de vita pecuniam paciſcitur. a.55.1
Q. Titurius Sabinus legatus Cæſaris, g.2.5.6.29. & ſeq. ejusdem provincia, g.3.11.4. apud Unellos acta ib.17. tot. ſtratagema ib.18. & ſeqq. g.5.24 5.5.27.1. ejusdem mors g.5.37.2
Q. Tullius Cicero g.6.32.6
Q. Varus præfectus equitum Domitii Cæſarianus c.3 37.5
Q. Velanius g.3.7.4

Digitized by Google

R.

Rabirius poſthumus f.8.1

Radix qua vice panis uterentur Cæſariani c.3 48.1

Radicibus arundinum paſti equi c.3.58.3

Rapinas ſuorum caſtigat Cæſar f.54. tot.

Raſcipolis Pompeianus c 3. 4.4

Ratione & conſilio Romanos barbaris nationibus in bello præſtare g.1.40.8

Ravenna opid. c.1.5.5

Rauraci pop. g.7.75.2. ſe Helvetiis domos ſuas relinquentibus jungunt g.1 5.4. ibid.92.2

Rebellionis reprimendæ apud Gallos conſilium g 6. 1. & ſeq.

Rebilus, legatus Cæſaris, magni uſus militaris vir c.2.34.4

Reditus Cæſaris in Italiam quam honorificus g.8. 51.1

Regem à Romanis appellari & amicum, maximum beneficium g.1.43.4

Regis pueri ætas à militibus eluſa a.25.

Regem ad dicendam cauſam evocari indignatur regis procurator c.3.1

Reges Ægyptiis conſtituit Cæſar a.33.

Reges Britannici quatuor g.5.22.1

Regnum fiduciarium a.3

Regnum Jubæ in provinciam converſum f.97

Regni ambitio odioſa 7

Regum controverſiis ſe interponit Cæſar c.3.

Rei ex vinculis cauſam pro Helvetios dicebant g.1.4.

Religio ſacerdotum Gallorum g. 6.13.& ſeq.

Remos detergere a.15.

Remuleo navem abſtrahere c.2.23.5. abducere c.3. 4. deducere a.1

Repræſentare in præſentia dare a.7

Reſcribere ad equum 4

ne Reſpublica detrimenti capiat cautio extrema c.1.

Re

Rhedones Romanis deditì g.2.34.1
Rhemi Romanorum amici g. 7.63.7. in inſidias Bellovacorũ incidunt g.8.12.3
Rhemi ſe Cæſari dedunt g.2.3.1 & ſeq. eorum amicitiæ uſus Cæſari ibid. eorundem apud Cæſarem auctoritas & gratia g.5 54.4.g.6.4.5
Rheni fluminis latitudo & altitudo, origo, fluxus, & inſulæ g.4.10.3.4.16.2
Rhenum tranſire Cæſar ſtatuit g.4.16.1.g 6.9.1
Rhodanus fluvius g.1 1.5.1.2.3
Rhodiæ claſſis Pompeianæ præfectus C. Marcellus cum C. Pomponio c.3.5.3
Rhodiorum in maritimis præliis virtus a.11. & ſeq.
Robur & magnitudo corporis ut paretur g.41.2
Roma male adminiſtrata a. 65.1
Roma terrore completur c.1 14.1
Romæ omnia divina humanaq; jura miſcentur Pompeji ac Cæſaris diſſenſione c.1.6.tot.
Romani ab armato hoſte conditionem non accipiunt g.5.41.7
Romani ab Helvetiis cæduntur g.1.7.4. admirationi ſunt Uxello dunenſibus g.8 43.5
Romani arbitri regni Ægyptij teſtamento electi c.3. 108.3
Romani armis graves g.5. 16.1
Romani ſecundis rebus confirmantur, adverſis incitantur Gallic.8.12.7.8. 15.1. Romani ſociorum dignitatem augere ſoliti, non minuere g.1.43.8
Romani negotiatores Genabi à Gallis opprimuntur. g.7.3.1. Romani populi diſciplina & opes g.6.1.4. diviſio c.1.32. & ſeq. Romani non ſine deorum ope bellum gerere Gallis viſi g.2.31.2.
Romani Sicambris produntur g.6.35.tot. Romani ſtatura brevi, Gallis ludibrio ſunt g.2.30.4. Romani

mani milites. deſperata ſalute ſeipſos interficientes G.5.37.6. detrimento accepto diligentiores fiunt G.8.12.7. In inſidiis à Gallis deprehenſi G.5.33. & ſeqq.

Romanorum militum magnanimitas G.5.35.5. G.7.19.4. præſens in repentina re animus G.2.20.3 opprimendorum conſiliũ apud Britannos G.4.31 & ſeq. trepidatio G.1.39. tot. virtus c.1.51.5. a.34. & ſeq. Romanorum ambitio G.7.77.15

Romani auxilio Æduorum adverſus Allobroges uſi G.1.44.17

Romanorum ac Britannorum diſpar pugna G.5.16.1

Romanorum civium etiam hoſtium ſuorum miſericordia movetur Cæſar c.1.72.1

Romanorum civium injurias in Ponto acceptas Pharnaci Cæſar remittit A.70.5. Romanorum in Galliam evocatio per Divitiacum g.6.12.5. inc[...] torum oppreſſio ab Æd[...] is g.7.42. tot. mos in p[...] gna committenda C.3[...] 3. ſervitutem excu[...] Galli conantur g.38.[...] mor apud Æduos G.1.1[...] 2. apud Barbaros g.[...] 16.[...]

Romanis obmurmurant A[...] lexandrinorum princ[...] a.[...]

Romanos in Gallia inv[...] raſcere indignantur B[...] ga g.2.[...]

Romani imperii dignitas [...] conſervetur a.[...]

Romanæ naves ad Maſſil[...] c.1.[...]

Romanarum legionum la[...] H.42.[...]

Romanum præſidium cr[...] deliter ab Æduis inte[...] ctum g.7.[...]

Ros pellibus quibus [...] tegebantur, exceptus [...] 1[...]

Roſcillus & Ægus All[...] ges fratres à Cæſare [...] Pompeium deficiunt [...] 59. & [...]

Ro[...]

Digitized by Google

ſcius prætor Pompejum Cæſari purgat c.1.10.1
ſtrus actuariis navibus Vatinius imponit H.44.3
rumoribus incertis ſæpe Galli ſerviunt g.4.6.2
rumorum coërcendorum ratio g.6.20.tot.
ſpina op. F.6.6. primum ad amicitiam Cæſaris F.3.1
theni g.1.45.2. Arvernis conciliantur g.7.5.7.c.3 55.2
tilius ſeu Rutilius Lupus pr. c.1.24.3

S.

inus, vide Q. Titurius.
is fl. g.2.16.1.2.18.1
ura Jubæ Regis præf. c.2 38.1. ejuſdem ſtrategema c.2.40.1. mors ib.95.1
erdotum autoritas g.7 33.4
erdotes Galliæ Druides g. 6.13. & ſeqq.
ramentum apud ſe dicere Domitianos milites Cæſar jubet c.1.23.4.
ramenti Domitiani religione, milites ſuos liberat Curio c.2.32.9
Sacramentum militare ut ſolvatur c.2.32.9
Sacramenti redemptione, pecuniæ cogendæ inventum a.56.5
Sacramento rogare g.6.1.2
Sacrati viri cædes g.3.71.1
Sacrificia Gallorum g.6.13.6
Sacrificiorum interdictio graviſſima g.6.13.6
Sadales Coti regis filius inter Pompeii copias c.3 4.3
Sagittarii Galli G.7.31.4
Sagittariorum & funditorum Pompejanorum cædes c.3.93.5
Sagittarum triginta millia in Caſtellum Cæſarianum conjecta c.3.53.4
Saguntinorum ſigna V. relata H.10.1
Salinarum ſtagnum f.80.1
Salona oppid. c.3.8.4.3.9.1 a.43.3
Salonarum conventus c.3.9 2. oppugnatio ib.9.2
Salſum fl. H.9.1
Saltus Caſtulonenſis c.1.38.1
Salum pro mari f.62.4

Sali

Sali & nauſea moleſtia c, 3,28,4

Salluſtii ad Cercinam inſulam geſta f,8,3

Salutatio militaris f,85,6

Salutem omnium paucis committi, grave ac miſerum a,16,3

Samarobriva oppid. g,5,24, 1,5,46,2,5,32,3

Samarobrivenſe Gallorum concilium g,5,24,1

Santones Toloſatium vicini g,1,10,1

Sarſum opidum f,57,& *ſeq.*

Saſerna præfectus Lepti f, 10.1,29,3

Sata manu c,3,44,3

Saturnini & Gracchorum caſus c.1,7,5

Saxea grando f,47,6

Scævæ centurionis virtus c, 3,53,4, *ejus ſcutũ* CCXXX *foraminibus confoſſum ib.*

Scaldiũ ſeu Scaldis g,6,33,3

Scapha g,4,6,4

Scapula rogo extructo ſibi exitium parat b,33, *tot,*

Sceleratum Cæſarem vocat Scipio f,44,3

Sceleris conſcientia c.2.60.

Scipio juſſu Jubæ regis ... *tum mutat* f,57,6, ... *phantos ad pugnam* ... *ſvefacit* f.27.1. *imper*... *rem ſe appellat* c,3,3... f,44, *Pompeji ſ*... *affinis* c,3,4,3,37,3... 3,12...

Scipionis copia f,1,4, ... *tia de Pompejo & Cæ*... *re* c,1,1,4, *ib.*21,1, ... *tio & avaritia* c.3,3... *ib.*32 1, *diligentia &* ... *ritas* 16.1. *fuga ibid.* ... *clades* f, ...

Scipionis commiſeratio Cæ... *ſar* f, ...

Scipionis legionarii ... *ad Cæſarem de*... 52,5, *ejus oratio ad* ... *vos Cæſarian.* f,44,3 ... *delitas adverſus* ... f,46,1,& 2, *acies ad* ... *gnam inſtructa*, f,4... *ejus victoriola* f, ...

Scipioni legatos Cæſar ... *pace mittit*, c,3,57... *petiat fero Jubæ R*...

Scipionem unum eſſe ... *Romani Imperatori,* ...

...dii vox f.4.4
...ionis milites ad unum omnes caſi f.85.10
...pionis mors f.96.2
...rpio bellicum inſtrumẽtum g.7.25.2. f.31.6
...iboniu Libo c.1.26.3. Achaica claſſis Pompejanæ præfectus. c.3.5.3. Cæſare ad Oricum colloquitur c.3.16.3.
...uta & pila pro vallo poſita b.32.2
...uta ex cortice facta & viminibus intexta g.2.33.2
...utorum cælatura b.25.7
...utis ſe à grandine protegentes Cæſariani f.47.6
...lio opidi Advaticivendita g.2.33.6
...undani, ſecundæ legionis milites a.54.2
...litionum Romanarũ cum Cæſari a.65.1. & ſeq.
...lulis Lemovicum Ducis mors g.7.88.4
...luni Galli g.3.1.1
...luſii Germani g.1.51.2
...ni pop. Germaniæ g.6.32.
...onax rex c.5.22.(3
...ontiaci Britanniæ pop. g.5.21.1
Segovia oppid. a.57.6
Seguſiani g.1.10.5. g.7.64.4
Sementes facere g.1.3.1
Senatores Rom. in Cæſaris poteſtatẽ redacti c.1.23.1
Senatores tres ex ſexcentis reliqui, quingenti milites ex LX. millib. g.2.28.2
Senatus à Gallis interfectus quod bellum cum Romanis gerere nollet g.3.17.13
Senatus omnis Venetus necatus, reliqui ſub corona venditi g.3.16.4
Senatus reverentia apud Cæſarem g.8.52.3
Senatui populoq; Rom. ſe Cæſar ſubjicere vult ut pacem cum Pompejo faciat c.3.10.8
Senatus conſultum adverſus Cæſarem g.8.53.1.8.54.1
Senatus conſultum extremum, Dent operam magiſtratus, ne Reſpublica detrimentum capiat c.1.5.3. quando id fieret ib. 7.5
Senectus apud Gallos à militia non excuſat g.8.12.5.
Senes bello inutiles, Cimbrico bello apud Gallos comeſti,

meſti g.7.77.12
Senis honor propter peritiam g.7.57.3
Senones in fide Æduorum g.6.4.2
Senonum Conſcientia facinoris adverſus Romanos g.5.56.1. eorundem Motus G.5.54.2. rebellio & deditio g.6.4.2
Sentina vitia c.3.28.5
Sequana fluv. g.1.1.3.g.7.57.1
Sequanus ager optimus totius Galliæ g.1.31.10
Sequani Germanos in Galliam inducunt g.6.12.2. principatu dejiciuntur ib.
Sequanorum demiſſus animus g.1.32.2
Sequanorum & Æduorum factiones g.6.12.1
Sequanorum miſeria à Germanis g.1.31.10 ib.35.3
ab Arioviſto g.1.32.4
Sequanis Ædui ſubditi g.1 31.7.g.6.11
Sequanos ſibi Helvetii per Dumnorigem conciliant g.1.9.3
Serapion legatus Alex. C. 109.4
Sergio Galba Cæſari amici g.8.51.4
Legatus g.3.1.1. ejus perplexitas ib.3.1
Servus Dominum jugulans H.18.4. punitus H.2.5
Servi paſtores armantur Pompejo c.1.24.
Servi puberes armati Alexandrino bello A.1.
Servi puberes omnes in extrema neceſſitate emiſſi c.3.
Servi ſpeculatores capti crucem ſublati H.2.
Servos ſe mentientes interfecti H.2.
Servilis tumultus in Italia g.1.4
Servilis conſul c.3.21.
Servitus conditio ... 3.
Servius Sulpitius c.2.4.
Seſtertia C. militibus ... Longinus A.4.
Senſuvii Romani ... 2.
Severitas Cæſaris g.3.1 Vercingetorigis g.7.4

Digitized by Google

xprælia uno die à Cæſare facta g.3.53.1
xt. Bibaculi egri ingens animus adverſus hoſtes g.6.38.1.& ſeq.
xt. Cæſar c.2.20.7. Julii Cæſaris avunculus a.66.1
x. Pompeius filius Cn. Pompeii Magni H.3.3.1
fratri Cn. Pompeio auxilium petit ib.4.4
x. Quintilius Varus quæſtor g.1.23.2.c.2.28.1
ıuczates Aquitani, Rom. dediti g.3.27.1
ilia ac Sardinia à Cæſare recipiuntur g.1.30.1
oris fl. c.1.40.1.1.48.3.1 63
umbri, vel Sicambri g.4 18.2
norum cantus in bellis utilitas c.3.92.4
na militaria ſeptuaginta quatuor de Gallis capta G.7.88.4
na militaria 22. Cæſariamiſſa c.3.71.2
ſignorum militarium conferendorum mos Gallicus g.7.2.2
Signorum militarium Pompejanorum ad Cæſarem delatorum numerus c.3 101.6
Signiferi ignominia notati c.3.74.1
Signifer Pompejanus ad Cæſarem transfugiens H.18 3
Silicenſe flumen a.57.6
Silvarum latibula & munimenta g.2.17.4. ib.19.5 g.3.28.4.g.4.19.2.g.5. 15.1
Sitis ingens g.8.41.per tot.
Sitius, Jubæ fines invadit f.36.4
Socios de ſe bene meritos Romani non deſerebant g.1 43.8.g.8.6.2
Soldurio rum devotorum fides g.33.22.1.ſeq.
Solitudines circum civitat. ſuas amant Germani G. 6.23.1
Soritia opid.
Sortes & vaticinationes matrum fam. Germanorum in præliis ineundis g.1 50.4.& ſeqq.
Sotiates à Cæſare victi g.3.20 4.ib.21

Spe-

Specula Hiſpaniæ h. 8
Speculator Pompeianus captus & occiſus h. 13. 2
Speculatores, ſuorum conſilia hoſti aperiunt f. 23. 5
Speculatorum | comprehenſorum pœna h. 20. 5
Speculatoria navigia g. 4. 26. 4
Spes inopiam ſuſtentat g. 3. 49. 1
Spes una miſeris reliqua c. c. 24. 1
Sponte ſua hoc eſt per ſe g. 1. 44. 2
Squillus index conjurationis 4. 55. 4
Stagnum Sabinarum f. 80. 1
Statius Murcus Cæſaris legatus c. 3. 15. 6
Statura quibus rebus alatur g. 6. 21. 4
Stimuli in operibus bellicis g. 7. 73. 9
Stipendium duplex bene meritis Cæſar largitur c. 3. 53. 6
Stipendium militum avertentes delati c. 3. 59. 4
Stipendium victores victis imponunt jure belli g. 1. 44. 6
Storiarum uſus in bellis c. 2. ... 9. 4
Stratagema Ambiorigis g. 5. 34. 3. *Bellovacrum* h. 19. 3. g. 8. 12. 1, *Cæſaris* g. 7. 44. & 45. 1. *Domitii* c. 3. 38. 1. *Jubæ Regis* c. 2. 40. ...
Stratagema peditum permiſcendorum equitibus in pugna ... *permiſcendorum* c. 3. 18. ... 43. & ...
Stratagema Pompeji in eruptione c. 3. 62. ...
Stratagema Soloncenſium civium adverſus Octavium c. 3. ...
Stratagema Vercingetorigis in fallendis ſuis g. 7. 20. 8. & ...
Structores ut ſe ... telis hoſtium c. 2. 9. 3. & ...
Styli Cæci f. 3. ...
Sub pellibus hiemare c. ...
Subcoacta vel coacta, ... cis genus ad vitanda tela c. 3. 44. ...
Subſidiari ſubſidium ... g. 8. ...
Sudes in bello paratæ f. ...
Sueſſiones Rhemorum fratres g. 2. 3. 5. *Rhemis* ...

butig. 8. 6. 2. *Cæſari de-dunturg.* 2.13.1.*vide Heleuteri*

vevig. 1.37.3.1.51.2.1.54.1. *Germanorum bellicoſiſſimi g.* 4. 1.3. *Rhenum tranſire moliuntur g.* 1. 37.3. *eorum delectus adverſus Romanos g.* 4.19.3

vevis ne dii quidem pares, ajunt Germani g. 3.7.5

vevis vectigales Ubii g. 4. 3.4

lcitanorum mulcta à Cæſare f.98.1

lmonenſes Cæſaris fautores c.1.18.1

lpitius legatus Cæſaris c. 1.74.6

pplicatio Cæſari decreta 5. & 20. *dierum g.* 2.35.4. *g.* 4.38.5.

pplicia apud Gallos g. 6. 16.5

pplicum ritus ad victores exeuntium a.32.3

pplicibus Caeſ. ignoſcit a.70.3

us Æduus captus g. 8. 45.2

a alter Lentulus c. 1.4.2

Sylla interceſſionem tribunitiam non ſuſtulit c. 1. 5.1.*ib.*7.3.

Sylla (prænomine P.) caſtrorum Cæſaris præfecti induſtria c.3.51.*tot.*

Syllæ Fauſti largitio f. 87.5.

Syriaca res Cæſaris a. 65. & *ſeq.*

T.

Tabulæ tres judicum c. 3. 83.2.

Tabellarii Cæſaris à Pharnace intercepti a.83.1.

Tabellarii capti, manibus præciſis dimiſſi h.12.8

Tabernaculorum Pompejanorum luxuries c.3.96.1.

Tabulæ in Helvetiorum caſtris repertæ literis Græcis confectæ g.1.29.1

Tabulæ novæ c.3.1.3.*earum lex* *ibid.* 21.

Talea g.7.73.9

Tarbelli populi g.3.27.1

Tarcundarius Caſtor CCC. *equites Pompeio ſuppeditat* c.3.4.5

Tarraconenſes ad Cæſarem tanſeunt g. 1.60.2. *c.* 1. 21.4

Digitized by Google

Tarſus Ciliciæ urbs. a.66.2
Taruſates Romanis deditì g.3.23.13.27.1
Targetius Carnutenſis à ſuis civibus cæditur g.5.25.3
Tauroenta, Maſſilienſium caſtellum c.2.4.5
Taxi venenum g.6.31.5
Taximagulus rex g.5.22.1
Tectoſages Volcæ g.6.24.2.
Tegea oppid. f.78.1
Tela ut vitent milites c.3.44.2
Temeritas Gallis innata g.7.42.7
Temeritas & feſtinantiæ exitus c.2.41. & 42.tot.
Tempeſtas naves Cæſaris affligens g.28.24.3. g.5.10.2
Tempeſtatis incommodum in bonum verſum b.3.5
Tempeſtatum vis g.3.29.2 c.1.48.1
Temporum ſpatia Galli non dierum ſed noctium numero definiunt g.6.18.2
Tenchtherorum bellum g.4.1.1.16.4.1
Tenebriola Cæſarianorum f.47.5
Tergeſtinorum oppreſſio g. 8.24.
Teſtimonia Ptolemæi ing c.5.108.3.4.33.
Teſtamenta pavore condunt Cæſariani milites adverſus Germanos pugnari g.1.39.4
Teſtudo pedum LX. c.2.2.
Tetrarchia Dejotaro ademitur a.8.
Teutomatus Nitiobrigum rex g.7.31.5.7.46
Teutoni & Cimbri g.1.33. 4.1.40.5.g.7.77.12. 14. à finibus Belgarum arcentur g.2.4
Thabena oppidum f.
Thabenenſes Cæſaris auxilium invocant
Thameſis ſeu Tameſis g.5.11.8
Thapſus op. f.44 cuſtodes Cæſar ignominia mittit f.
Thapſitanorum angu 79.3: mulcta. f.
Thauris vel Tauris
Thebas Kalenus recip
Tr

lor ſatis infrequens eſt in nobiliſſimo atque
deo divino hoc ſcriptore. At ſi quibus in
nanibus ſit, haut alio legunt fine, quam ob e-
imiam Romanæ Linguæ puritatem verbo-
umque proprietatem ſummum ſuper quo
ntenos non ſemel ſummi viri ſunt conqueſti.
ane ex eo haurire eſt maximarum & utiliſſi-
narũ rer. copiam, quam qui verborum elegan-
ia contenti negligunt, minus etiam pueris
ıpiunt, qui nunquam ita ſe arboris frondibus
blectant, ut egregios ejus fructus conte-
nnant. Quod ſi quid in nobiliſſimo ſcripto-
e culpandum videatur, hoc unum illud fu-
it, quod in iis, quæ jure optimo verterentur
i vitio, Harpocratem agat, vel Sigalionem
Ægyptium. Ita in tertio de bello civili (quem-
ıdmodum & apud Hirtium) altum de eo ſi-
entium eſt, quod Cæſar in urbe Alexandrina
dverſus cives pugnans, ut ſe tueretur, in na-
es juſſerit ignem immitti, qua flamma & na-
alia combuſta, & vicina in Serapæo Biblio-
heca, quæ continebat ferme ſeptingenta a)
oluminum millia, inæſtimabilem theſau-
um, Ptolemæorum vigiliis per ducentos
 amplios annos collectum: At ut ſileat Cæ-
r, non ſilent Plutarchus, Dio, Ammianus,
ii. Quid quod in rebus ſuis non ſatis inter-

a) Gellius lib. 6. cap. 17.

):( ):(dum

dum veritati litaret. Sane ſatis conſtat L. Cœcilium Metellum ſanctius ærarium, cuju claves abſtulerant Conſules; ſella tribunitiâ oppoſitâ, defendiſſe adverſus Cæſarem: Hunc autem tantopere comminatum fuiſſe Metello ut urbe fugeret, effractis foribus, abſtuliſſe theſauros ſacros, qui poſt urbem à Gallis captam iſtic depoſiti erant, atque ad extrema civitatis pericula reſervabantur. Sanè de clauſo perfractoque ærario teſtes Tullius ad Atticum lib. VII. Ep. XII. & XV. Lucanus lib. Florus lib. II. c. 2. E græcis Dio Plutarchus Appianus. At ipſe in commentariis ſcribit Lentulum à Pompejanis habuiſſe in mandatis, ut pecuniam ex ærario omnem Pompejo mitteret, in belli uſum: Sed cum nunciis quamquam vanus ille, ad aures pertigiſſet, Cæſaris milites jam eſſe in Urbe, fuga ſibi quam primum conſuluiſſe, ac præ metu ærarium reliquiſſe apertum. Vir eruditus Philippus Rubenius Electorum lib. I. cap. XXIV. operam ſibi dandam putavit, ne Cæſar cum cæteris ſcriptoribus pugnaret. Itaque ubi vulgo legitur *aperto*, inſerta negatione legat *non aperto* nempe hunc in modum: *Quibus rebus Romam nunciatis, tantus repente terror invaſit, ut cum Lentulus Conſul ad aperiendum ær*

n veniſſet ad pecuniam Pompejo ex S. C. proferendam, protinus non aperto ſanctiore ærario urbe profugeret. Sed profecto ſequentia fellunt. Nam quia mirum poterat videri, quod relinqueret apertum ærarium profugiens, eo ſubjungit: *Cæſar enim adventare jam mque adeſſe ejus equites falſo nunciabantur.* ſanè alia quoque quæ non minus abeant à ro, reperiet, qui cum Cæſaris commentais conſulerit Plutarchum in Pompejo & Cæſare, item Dionem, Appianum, Zonaram cœrosque. Et memorabile eſt, quod ſuper eo qualis Cæſaris, Aſinius Pollio, ſcripſit. Id iale ſit, docebit Tranquillus lib. 1. *Pollio Aſius parum diligenter parumq. integra virtu-* (commentarios eos) *compoſitos putat. cum ſar pleraq. & quæ per alios erant geſta, temecrediderit & quæ per ſe vel conſulto vel etn memoria lapſus perperam ediderit: exiſtiatq. reſcripturum & correcturum fuiſſe.* Requit & Cæſar Ephemeridem ſive diarium rum à ſe geſtarum. Servius in XI. Æn. *Cæſar cum dimicaret in Gallia & ab hoſte raus ejus portaretur armatus, occurrit quidam hoſtibus, qui eum noſſet, & inſultans ait, ko Cæſar, quod Gallorum lingva, demitte, ſigniat, & ita factum eſt ut demitteretur.* Hoc autem

*tem ipſe Cæſar in Ephemeride ſua dicit, ubi pro-
priam commemorat felicitatem.* Imo Epheme-
ridem C. Cæſaris laudat & Symmachus lib. IV.
Epiſt. XIIX. Ubi quidam Balbi intelligunt E-
phemeridem Sidonio memoratam lib. IX. E-
piſt. XIV. Nam Balbum res Cæſaris non curaſ-
ſe ſolum, quod Gellius refert lib. XVII. c. IX.
ſed etiam ſcripſiſſe auctor eſt Svetonius in
Julio cap. LXXXI. Sed à Sidonio non aliud o-
pus intelligitur quam Commentarii Jul. Cæ-
ſaris de bello Gallico. Hæc enim ibid. Sveto-
nius ſubjungit: *Hæc* (Ephemeris C. Cæſar[is]
*te origines, ſitus, pugnas, & quicquid fuerit i[n]
moribus aut legibus Galliarum, docebit.* Qu[æ]
optime conveniunt commentariis Cæſari[s].
Imo omnem ſcrupulum eximit, quod i[n]
MSSis quibusdam hæc verba ſubſcribantur, ul-
timo libro de bello Gallico: *C. Julii Cæſaris
Pontificis maximi Ephemeris rerum geſtaru[m]
belli Gallici lib. VIII. explicat feliciter.* Ut nihi[l]
peccet Paulus Merula Coſmographiæ lib. I[I]
cap. XVII. ubi jubet nos ea, quæ Cæſar n[o-]
vennio in Galliis geſſit, petere ex lib. VII [E-]
phemeridum ipſius Cæſaris, nam non alio r[e-]
ſpexit quam quo dixi. Etiam juſſu ejus ſcrip[tus]
eſt liber de ſitu orbis Romani Æthicus in p[ræf.]
Itaque Julius Cæſar biſextilis rationis in-

...eologia Gallorum. g. 6. 14.5. & ſeq. 6. ib. 1. & ſeq. & Germanorum. ibid. 21.2
...heophanes Pompejanus c. 3.18.3
...ermus prætor. c. 1.12.2
...eſſali in copiis Pompeii. c. 3.5.6
...eſſaliæ & Aetoliæ legati ad Cæſarem. c. 3.34.2
...eſſaliæ diviſio c. 3.36. per tot.
...eſſalia in Cæſ. poteſtatem venit. c. 3.81.1
...eutomatus vide Teutomatus.
...oraces ad vitandos telorum ictus c. 3.44.7
...urris c. 3.12.3.
...urinus ager vid. Turinū.
...berius Nero Cæſarianus. 4.25.3
...berius Tullius h. 28.2
...icida f. 40.3
...igurinus pagus. g. 1.12.4
...imor miſericordiam non recipit in ſummo periculo 7.26.4 mentem hominis eripit. a. 18.2. timoris excuſatio ac prætextus 1.39.4. ejus vanitas. c. 2.41.8. vis g. 6.41.2. c. 2. 1. ibid. 43.2. c. 3.13.2. ejus ſimulandi aſtus g. 3.18.3 g. 5.50.3. ib. 52.4
Timorem à Germanis, militibus ſuis adimit Cæſar. g. 40.1. & ſeq.
Tiſdrum ſeu Tiſdra oppid. f. 36.2, 86.5, 93.1
Tiſdritanorū mulcta. f. 97.4
Titurii Sabini trepidatio. g. 5.33.1
Titi duo Hiſpani adoleſcentes Cæſariani ab inimicis intercepti f. 28.2
T. Allieni vel Salieni ignominioſa miſſio f. 54.5
T. Ampii ſacrilegium impeditur c. 3.105.1
T. Balventii primipilaris mors g. 5.35.6
T. Cæcilii centurionis mors c. 1.46.5
T. Labienus Cæſaris legatus. g. 1.10.3. g. 3.11.1. g. 2. 26.4. g. 5.24.2. g. 6.33.1. vide Labienus.
T. Pulcio c. 3.67.5
T. Pulfionis centurionis inimicitia cum L. Vareno, ejuſdemq; Pulfionis virtus g. 5.44.1. & ſeq.

Digitized by Google

T. vel C. Rebilus procons. f. 86. 5
T. Salienus centurio. f. 28. 2 ibid. 54. 5
T. Sextius g. 6. 1. 1. g. 7. 49. 1. ibid. 90. 6
T. Silius g. 3. 7. 4
T. Terrasidius g. 3. 8. 4
T. Thorius Italicensis, dux à legionibus quibusdam eligitur in odium Caſſii a. 57. 3
T. Vaſius a. 52. 4
Togata Gallia. g. 8. 24. 3, ibid. 52. 3. & ſeq.
Tolerare eques & equitatum, c. 3. 49. 3. ib. 58. 6
Toloſa & Toloſates g. 1. 10. 1. g. 3. 20. 2. g. 7. 7. 4
Torquatus Orici præfect. c. 3. 11, 3. mors f. 96. 1
Torques aurei duo honoris ergo præfecto turmæ à Cæſari dati h. 26. 1
Tragula Caſſiana epiſt. g. 5. 48. 5
Trajectus Britanniæ breviſſimus g. 4. 21. 3
Transrhenani pop. legatos ad Cæſarem mittunt g. 2. 35. 1
Trebonius legatus c. 1. 36. 5, proconſul a. 64. 2. tribunali deturbatus c. 3. 21. 2, ejuſdem mira in reficiendis operibus induſtria c. 2. 15. 1. humanitas c. 3. 20. 2.
Trecentis, qui Varo ac Scipioni pecunias contuliſſent, certo nomine pecunia imperata Cæſar ignoſcit. f. 90. 2. Tres aut quatuor milites Cæſariani duo millia Numidarum in fugam vertunt f. 71. 4
Treviri g. 2. 37. 1. g. 3. 11. 1. equitatu cæteris Gallis præſtant g. 2. 24. 4. g. 5. 3. 1. Germanos adverſus Romanos ſolicitant g. 5. 2. 5. ibid. 55. 1 eorum ferocia. g. 8. 25. 2. clades c. 6. 7. g. 7. 63. 7. g. 8. 45.
Triboces Germani ſeu Triboci g. 1. 51. 2
Tribuni militum & centuriones Afraniani ad Cæſarem deficientes c. 1. 77. 2
Tribuni pleb. ad Cæſarem fugiunt c. 1. 5. 4. octavo demum menſe rationes reddebantur. ... id.
Tribuni quidam militum à Cæſare ignominioſe dimittuntur f. 54. 4. & ...
Tribunitiæ interceſſionis ... tio c. 1. 5. ...
Tributum in capita ... ſervorum ac liberorum impoſitum ...
Triginta equites Galli ... lia Maurorum equitum ... pellunt f. ...
Tribomantes Britanni. g. ...
Triumphi Cæſaris ornamenta f. ...
Triumphus Pompejanorum ante victoriam c. 3. ...
Tuba ſoni non exauditi ... in recepta canendo. g. 7. ...
Tubero ab Attio Varo ... litoris Africani prohibitus c. 1. ...
Tulingi pop. g. 1. 5. 4. ...

Digitized by Google

ullius legatus b,17,1
illi Ruſi quæſtoris mors.f,85.8
urinum oppid. & Turini à Mi-
me ſolicitantur 3,21,4,ib.22.1
urius Cælius ſolicitans interfi-
citur c,3,22,3
urmæ præliares nimis denſæ
eſſe non debent g,8,18,3
urones pop.g,2,35,3,g,6,4,6
g,8.46,4
urris altius tuto attollendæ
ratio c,2,9,& 9,1
urris lateritia c,2.8,1
urris Pharus admirabilis,3,112.1
urres bellicas Romani quo vo-
lunt promovent g,2,31,2
urres CXX. celerrime à Cæſa-
rianis excitatæ g,5,40,2
uticani cædes c,3,71,1
empiorum in adytis ſpontaneus
ſonus c,3,105,4
ranno s Cæſar in fidem recipit
a,65,5
rones ut hortandi f,81.2
ironum legio c,3,28,3,ib,34,2.
mollities & ignavia c,3,28,4
timiditati Cæſar proſpicit
f,31,6,32,2
rones Cæſariani capti inter
legiones Scipionis diſpartiti f,
46.3

V.

acca oppid f.74.1
alerius adoleſcens h,32,3
alerius Flaccus legatus Cæſaris
c,1,30,2,ejus mors c,3,53,2
illo in maſcul.o genere c,3,63,3
angiones Germani g.1,51,2,
reni centurionis virtus g.5,44,9
rro legatus Pompeii c,1,38,1
Varronis cohortes à Carmonen-
ſibus ejiciuntur c,2,19,5
Varronis erga Cæſarem animus
c,2,17.1,deditio c,2,20.8
Varus in Africa f.64.1,Jubæ re-
ſiſtere non audet,c,2,44,3,ejus
fuga c,2.34,-,ib,35,1,f,53.63,3
Varus flu. c,1,87,1
Vaſa conclamare c,1,66,2
Vaſtitatem circum ſe amant
Svevi g,4,3,1
Vatinius Cæſarianus c,3,100.2,
ejus virtus & victoria adverſus
Octavium a,41,4,& ſeq. ib.46
Vatinianorum militum forti-
tudo a,45,4
Vbii g,1,54 g,4,3,3,auxilium
contra Svevos à Romanis pe-
tunt g,4,ib.5,Svevis vectiga-
les g,4,3,4,Cæſari conci-
liati g,4,19,1,g,4,9,8
Vcubis oppid. h,8,6,ib,20,1
Vectigalia Hiſpalenſibus remitti
Cæſar à pop. Romano impe-
traverat h,42,2
Vectigalium multiplicatio c,3
1. 32,per tot.
Vectones ſeu Vettones pop. c,1,
38,1.& ſeq.
Vedeliacus Coti frater g,7,32,4
Velauni g.7.75.2
Velaunodunum opidum deditur
g,7,11,1
Velocaſſium poteſtas g,2,4,9
Velorum navibus inutilium red-
dendorum ratio g,3,14,5,&c.
Venationis exercitium & laus
g.6,21,4,6,27,4,ejus ſtudioſi
Svevi g,4,1,8

Digitized by Google

Venetia urbs Galliæ maritima g.3.9.3
Veneti Galli g.3.8.1. *Romanis dediti* g.2.34.1
Venetorum Senatus à Cæſare necatus g.3.16.4
Veneti belli confecti g.3.16.1 g.4.21.4
Ventiſponte oppid b.27.5
Ventus Cæſari velut ad nutum ſerviens c.3.27.2
Veragri Galli g.3.1.5
Verbigenus pagus g.1.27.4
Vercingetorix Celtilli filius g.7.4.1. *rex à ſuis appellatur ib. ejus conſilia ib.* 8. &c. *proditionis accuſatur ib.* 20.1. *ejusdem res ib.* 28. & *ſeq. usque ad finem libri; Cæſari deditur.*
Vereri navibus g.5.9.1
Vergaſillaunus Arvernus Gallicarum copiarum dux g.7.76.3. *ib.* 83.6. *captus ib.* 88.4
Vergilius Pompejanus Thapſi præfectus f.7.2
Vergiliorum ſignum confectum f.47.1
Vergobretus magiſtratus Æduorum g.1.16.5
Vernacularum legionum duarum robur b.2.4
Verocaſſes ſeu Volocaſſes pop. g.2.4.9
Verodictius g.1.7.3
Veromandui b.2.4.9
Verſaonenſes b.28.2
Vertico Nervius g.5.49.2
Vertiſcus Rhemorum præfectus occiditur g.8.12.4
Veſuntio Sequanorum oppid. [illegible] 1.38.1
Veſtitus regius Dejotaro a Cæſare reſtitutus a.68.4
Veſtitu inſigni utebatur Cæſar in præliis g.7.88.[illegible]
Veteranus exercitus f.[illegible]
Veteranarum legionum f.[illegible] f.[illegible]
Veterani militis mira adverſus Elephantum fortitudo f.[illegible]
Veterani militis, Cæſariani [illegible] *Labienum inſultabundus* [illegible] *ſuperba* [illegible] f.[illegible]
Veterani milites Cæſariani [illegible] *nave capti ad Scipionem ducti & male mulctati* f.[illegible]
Veteranorum hortatio f.[illegible]
Veteranorum militum injuriarum gravis ultio f.[illegible] *Prudentia & fortitudo* [illegible] 3.28.5. *Tolerantia* f.[illegible]
Vetuſta oppida Maſſilienſes Cæſar defert [illegible]
Vexilli proponendi mos [illegible]
Vibullius Rufus Pompejanus [illegible] 1.15.4. ib.23.2. [illegible]
Victori auctoritas addit [illegible]
Victorum in victos poteſtas [illegible]
Victi à victoribus pacem ſupplices petant [illegible]
Victoria non præſumendum, ſed cogitandum ut pararetur. c.3.82.[illegible]
Victoria Cæſaris nunciatur Hoſtibus c.3.101.3.

F.

Digitized by Google

r, divinis humanisq; rebus ſingulariter inſtru-us cum conſulatus ſui faſces erigeret, ex Sena-s Conſulto cenſuit omnem orbem jam Romani bis admetiri per prudentisſimos viros & omni hiloſophiæ munere decoratos. Ergo autem Ju- Cæſare & M. Antonio coſſ. orbis terrarum me-ri cœpit &c. Baldericus, Noviomenſis & ornacenſis Epiſcopus, qui ante annos prope xcentos claruit, Chronici Cameracenſis & trebatenſis lib. I. cap. III. / *Liber qui jubente alio Cæſare ex Senatus Conſulto à prudentiſſi-is de Coſmographia inſcribitur, ubi quidem to-us orbis Romani nominis univerſa loca famoſa ſtinguit, &c.* Etiam Felix Malleolus Helve-us qui floruit ante annos CLXX. mentio-em ejus facit dialogo de Nobilitate. Puto tem idem eſſe opus, quod varie poſtea par-m à Gentilibus partim à Christianis interpo-tum, nunc ſub Antonini & Æthici nomine gitur. Sed occaſio jubet, ut etiam adſcriba-us, quid videatur nobis de fragmento no-ro, quod ſcriptori de bello Hiſpanienſi in ia Cæſaris editione ſubjecit Gothofredus ngermannus. Dicit hoc repertum eſſe in odice Cujacii, non appoſito nomine; item in odice Pataviano ſed nomine Petrarchæ ad-ripto. Meminit ejusdem Caſaubonus no-

 tis

tis in Tranquilli lib. I. cap. LVI. ubi iſta inve-
nias: *Eſt antiqua loci hujus depravatio. Repe-
rimus enim vulgatam lectionem non ſolum in
codd. Suetonii noſtris omnibus, ſed etiam in fra-
gmento quodam rerum Julii Cæſaris, quod ex ve-
teri libro deſcriptum beneficio viri eruditiſſi-
Jacobi Bongarſii nacti ſumus. Continetur in
ſchedis belli Hiſpanienſis hiſtoria à fratre qui-
dam cucullato ex Suetonio, Hirtio aliisq; conci-
nata, plane μοναχικῶς, etſi non monachi preſſu
ſtylo.* Non patiemur diutius hærere viros do-
ctos in re levicula. Eſt fragmentum illud de-
ſumtum ex Julii Celſi commentariis de vi-
Julii Cæſaris editis anno CIↃCCCCLXXIII. Et
vero hic Celſus idem, qui Cæſarem recen-
ſuit, unde multis Cæſaris Codd. MSSis ſub-
junctum legitur: *Julius Celſus Vir Clariſſimus &
Comes recenſui.* Vel hoc pacto: *Julius Cel-
ſus Constantinus V. C. legi.* Aliquid etiam
hoc de ſcriptore diximus lib. V. Inſtit. ora-
toriarum cap. III. Inter hiſtoricos refertur
diligenter de Julii Cæſaris geſtis ſcripſiſſe:
etiam dicitur à Gualtero Barbeo Anglico, Pe-
trarchæ æquali: ut omnino valde errent, q
fragmentum ante memoratum ipſius Petr-
chæ eſſe volunt. Sane ex iſtis Celſi libr
quorum à nemine ante nos mentionem
ct

am miror, multa feliciter in Cæſare poſſunt
ſtitui, quod aliquando σὺν θεῷ oſtendemus.
æterum Oxoniæ, in Collegio Corporis Chri-
habes Mstum cum hac Epigraphe: C. Julii
æſaris, per Julium Celſum Commentarii.
trum Cæſaris, an Celſi ſint, melius dixerint
ii videre. Extremo illud loco adtexam, apud
xtum Aurelium Victorem libro de origine
ntis Romanæ, quorundam ad hoc argu-
entum pertinentium autorem laudari Cæ-
rem: Eumque nunc ἁπλῶς Cæſarem, nunc
Cæſarem, nunc Julium Cæſarem, nunc Lu-
im Cæſarem nuncupari. Quare dubium
rum pro Lucio, Cajus; an pro Cajo, Lucius,
beat reponi. Facilis ſane commutatio li-
æ C. & L. prout prænomina illa ſolent vul-
ri. Nec ſi Lucius ſignetur, ſatis liqueat
is ſignetur. Nam præter Lucium Cæſa-
n, Auguſti ex Julia nepotem; præter
m atavum Cæſaris Dictatoris, fuit & Ata-
hujus ponepos eo prænomine & prone-
tis ejus filius, qui frater erat C. Cæſaris Stra-
nis Oratoris: & ejusdem nepos, qui avun-
lus erat Antonii Triumviri à quo inter-
itus, & ejusdem pronepos, quæſtor Cato-
Uticenſis in Africa, qui Julii Cæſaris juſſu
iſus eſt. Nihil mirum autem ſi vel Ca-
jus

Digitized by Google

jus, vel L. Cæſar, conſignarit originem genti Romanæ, quando Julia gens ortum ſuum ducere credita eſt ab eodem Julio, ſive Aſcanio, quo Urbis conditor Romulus genus traxit.

Jo. Schefferus de Stylo p. 32.

Eſt quidem Cæſar, ſi quis alius puriſſimæ latinitatis autor. Sed in eo occurrere multa, quæ percipi à tenera ætate, quocunque modo explices, non poſſint, negare nemo audet.

Id. ib. p. 46.

In Cæſare ſplendida minimeque veteratoria ratio dicendi teſte Attico apud Cic. in Bruto. Vim ei aſſignat Fabius lib. X. c. II. Vigorem Apulejus in Apologia, quanquam hæc dicta ad orationes ejus pertinere videantur quæ amiſſæ ſunt. In Commentariis ſuperſtitibus Cicero, ut eſt in Bruto, nuditatem, rectitudinem & venuſtatem commendat.

ictoriæ conditio expendenda c.3.72.1.f.31.3
ictoria gloria g.8.19.5
ictoriæ ſimulacrum ſe convertens c.3.105.2
ictoria ſpei ſtimulus g.3.ib.4
ictoriam non qualemcunque Cæſar volebat, ſed incruentam & mitem c.1.2.1.f.21
ictoriam certo ſibi præſumit Pompejus c.3.83.5.86.1
corum ac caſtellorum gravamina c.3.32.3
enna oppid. g.7.9.3
num ad ſe inferri nolunt Nervii g.2.15.4
no Svevi non utuntur g.4.2.6
num & nardum identidem ſibi infundens Scapula mori certus h.33.5
res & magnitudo corporis ut ſuperentur g.4.1.5
rilitas Romanis negotiatoribus in Ponto exſecta a.70.5
orum poteſtas adverſus uxorem & liberos olim in Gallia g.6.19.3
ridomarus ſeu Virdumarus Æduus g.7.38.2.7.40.5.7.54.1
ridovix Unellorum rex g.3.17.4.g.7.63.7.
rtus fortuna incommodum vincens a.43.1
tuti multa concedenda c.3.50.1. Per virtutem interfecti videri volunt Juba & Petreius ſe ipſos conficientes f.94.1
Virtutem ſuorum militum Cæſar honorat c.3.53.5
Virtute non dolo certare ſoliti Galli f.7.3.2. item Helvetii g.1.23.1
Virtute Romanos Galli ſuperabant g.3.14.8
Vita pecunia redempta a.55.4
Vitam fidei poſthabent Cæſariani milites capti f.45.tot.
Vitium fatere a.19.1
Vivos homines diis ſacrificabant Galli veteres c.6.16.2
Ulcilles Hirus Pompejanus c.1.15.5
Ulia oppidum a.61.2.h.3. & ſeq.
Ultio Romanorum militũ f.35.7
Ultionis cupiditas c.1.35. & ſeq.
Undevicesimani, undevicesimæ legionis milites a.57.2
Unelli pop. g.2.34.1.g.3.17.4
Vocabulorum armamentorum imperitia malum in gubernatoribus c.1.58.3
Vocates Aquitani g.3.23.ib.27.1
Vocio Noricorum rex g.1.58.4
Vocontii pop. g.1.18.5
Vogeſus mons g.4.10.1
Volcatius Tullius Cæſarianus c.5.52.2
Volca ſeu Volga g.7.7.4.c.1.35.4
Voraginoſum ſolum h.29.3
Vota Gallorum g.6.16.2
Urbs civitati præſidio g.7.15.4
Urbes à Cæſare occupatæ c.1.11.4
Urbes XX. Biturigum uno die incenſæ g.7.15.1

Uri-

Digitized by Google

Uri fera c.6.28,1
Urſao oppid. natura munitum b,41,2
Uſipetes & Tenchtheri Germani g,4,1,2, à Suevis expulſi g.4.1,1, & 44,2, Sigambris ſejungunt g,4,16.2
Uſura graviſſima 3,32,tot.
Uſurarum levatio c,3.1.tot.
Uſus rerum magiſter c.2.8.1
Utica oppid. c.1.31. 3.c.2. 36.1.f. 87,& ſeq:
Uticenſis expeditio Curionis Cæſariani c,2,23,& ſeq,
Uticenſes Cæſaris amici a,2,36,2, eorum erga Catonem animus f,88,5
Utrium in bellis uſus c,1,48,7
Vulgi inſcientia & levitas civitati exitioſa eſſe non debet g,7,43,4
Vulnera corporis tegenda c,2,31,6
Vulneribus confecti milites lium redintegrant g,2,
Vultus Germanorum formidabilis Gallis viſus, g,1,
Vultu imperatoris ſui milites animantur f,
Uxellodunum oppid. ejusq; um & expugnatio g,8, 40,
Uxores Arioviſti duæ g,1,
Uxores multis communes Britannos g,5,14
Uzita oppidum f,41,2,

Z.

Zama regia Jubæ, illum dit f
Zamenſes Cæſarem [qui ſe à Juba rege ſuo ib.9
Zela vel Ziela oppid. Ponti
Zetta oppidum f

FINIS.

INDEX

PHRASEOLOGICUS.

hoc indice g. libros de bello Gallico, le bello Civili. al. librum de bello Alexandri-, af. de bello Africano, h. de bello Hiſpanien-ignificat. Prior numerus librum, poſterior caput notat, quem in ultimis tribus tantum obſervare opus fuit.

Acceſſionem
Facere. *al.* 22.
Acceſſus. Facillimus.
...Liber. *al.* 30. Ma-...itimus. *al.* 26. Pede-...ris. *ibid.*
...*ſſum*
...abere. *al.* 30.
...*itas. pro fortu-... adverſa & la-...re.*
...*itates*

Perferre. *g.* 7. 17.
Acervus.
Comportare *in eos. af.* 69.
Acies. pro exercitu ad pugnam inſtructo, it. ordine ejusdem.
Confertisſima. *g.* 1. 24.
Equeſtris. *af.* 38. Media. *g.* 1. 34. Prima *g.* 1. 24. Secunda. *g.* 1. 25. Subſidiaria *af.* 59. Tertia. *g.* 1. 25.
Aciem

Cernere. *g*. 7. 62.
Circumdare. *g*. 1. 52.
Colligere *ad*. *aſ*. 70.
Collocare *ante*. *g*. 8. 15.
Conferre. *in*. *al*. 39.
Conſtituere. *h*. 30.
Convertere. *g*. 7. 67.
Dirigere. *g*. 6. 8.
Diſtendere. *c*. 3. 92.
Diſtrahere. *ibid*.
Ducere. *c*. 1. 64.
Educere. *in*. *Al*. 60.
Producere. *c*. 1. 48.
Inſtituere. *g*. 3. 24.
Inſtruere. *g*. 1. 22.
Ire *in*. *h*. 16.
Circumire. *c*. 2. 28.
Prodire *in*. *g*. 8. 8.
Perequitare *inter*. *c*. 1. 46.
Perterrere. *g*. 8. 29.
Premere. *g*. 1. 52.
Procedere *in*. *g*. 2. 25.
Succedere ſub. g. 1. 24.
Procurrere *extra* *c*. 1. 55.
Suſtentare. *aſ*. 82.
Acie
Conſiſtere *in*. *g*. 1. 24.
Conſtituere *in*. *g*. 2. 8.
Dimicare. *g*. 6. 64.
Excedere. *c*. 3. 94.
Excludere *ab*. *c*. 2. 41.
Interficere *in*. *g*. 7. [illegible]
Permanere *in*. *g*. 8. 15.
Procurrere *ex*. *c*. 2. 41.
Sedere *in*. *g*. 8. 15.
Stare *in*. *h*. 27.
Verſari *in*. *g*. 1. 52.
Vincere. *g*. 7. 29.
Acies. *Oculorum*.
Aciem
Ferre. *g*. 1. 39.
Aditus. Acclivis. *g*. 2. 29.
Anguſtus. *c*. 2. 25. Peranguſtus. *g*. 7. 15.
Difficilis. *g*. 7. 36
Facilis. *g*. 3. 25. Facillimus. *al*. 30. Mediocris. *c*. 3. 42.
Eſt. *g*. 2. 15.
Aditum
Dare. *al*. 30.
Defugere. *g*. 6. 13.
Expedire. *g*. 7. 86.
Habere. *g*. 3. 12.
Impedire. *c*. 1. 25.
Perquirere. *g*. 6. 9.
Præſepire. *g*. 7. 77.
Prohibere. *c*. 2. 35.
Reperire. *g*. 7. 37.

Adju-

Digitized by Google

ldjutorem
Profiteri *ſe* g. 5. 38.
ldjutore
Uti. g. 5. 41.
ldminiſter
Uti. *iis*. g. 6. 16.
ldminiſtrationes.
Impedire. *c*. 1. 25.
Tardare. *c*. 2. 1.
ldmirationem
Præbere *al*. 6.
ldmiratione
Capere. g. 8. *prol.*
ldoleſcens. Florens. g. 7. 32. Honeſtus. *c*. 1. 15. Illuſtris. g. 7. 32. Summæ ſpei. g. 7. 63.
dſcenſus. Arduus. g. 8. 40. Facilis. g. 1. 21. Difficilis. *c*. 2. 2. 4. Magnus. *ibid.*
lſcenſum
Dare. g. 7. 85.
Tardare. g. 7. 72.
lſcenſu
Prohibere. g. 5. 32.
Recipere. g. 8. 40.
Tentare *ex*. g. 7. 86.
lventus. Repentinus. g. 6. 31.
Appropinquat. g. 7. 77.
Adventum
Cognoſcere g. 1. 22.
Cognoſcere. *de*. g. 7. 81.
Effugere. g. 8. 3.
Excipere. g. 8. 51.
Expectare. g. 2. 16.
Præſtolari. *c*. 1. 23.
Videre. g. 6. 30.
Adverſarius
Propellere *eos*. *b*. 26.
Ædificium. Creberrima ædificia. g. 5. 12. Disjecta. g. 8. 10. Rara. *ibid.*
Ædificium.
Incendere. g. 2. 7.
Occupare. g 4. 4.
Ædificio
Demigrare *ex*. g. 4. 4.
Invenire *in*. g. 8. 7.
Petere *ex*. g. 7. 14.
Æquinoctium.
Subeſt. g. 5. 23.
Æquitas.
Æquitate
Continere. g. 6. 22.
Superare. *c*. 1. 32.
Ærarium. Sanctius *c*. 1. 14.

Digitized by Google

Ærarium.
Aperire. *c.* 1. 14.
Ærario
Dare *ex. c.* 1. 16.
Æs. Alienum. *c.* 1. 4.
Importatum. *g.* 5. 12.
pro pecunia.
Æs
Contrahere. *al.* 49.
Exſolvere. *ibid.*
Ære
Laborare *ex. c.* 3. 22.
Premi. *g.* 6. 13.
Uti. *g.* 5. 12.
Æſtas. Exacta. *g.* 3. 28.
Æſtatem.
Conſumere. *g.* 5. 4.
Æſtimatio. Æqua. *c.* 1. 87.
Æſtimationem
Facere. *g.* 6. 19.
Æſtuaria.
Colligere *in. g.* 2. 28.
Æſtus Magnus. *g.* 3. 12.
Complet. *g.* 4. 29.
Incitat *ſe g.* 3. 12.
Minuit. *g.* 3. 12.
Æſtum
Efficere. *g.* 4. 29.
Nanciſci. *g.* 4. 23.
Pro calore.
Æſtum
Vitare. *g.* 6. 22.
Ætas. Par. *g.* 7. 39. Superior. *c.* 1. 7.
Ætate
Antecedere. *c.* 3. id
Confici. *g.* 6. 31.
Ager. Copioſiſſimi *g.* 8. 2. Feraciſſimus *g.* 2. 4. Finitimus. *g.* 1. 12. latiſſimus. *g.* 2. 4. (ib. Privatus. *g.* 4. 1 Separatus.
Agrum
Obtinere. *c.* 1. 38.
Agri.
Vacant. *g.* 4. 3.
Agros
Adamare. *g.* 1. 31.
Attribuere. *g.* 4. 7.
Colere. *g.* 5. 12.
Incolere. g. 8. 7.
Concedere. *c.* 1. 35.
Dare. *g.* 1. 28.
Dividere. *g.* 1. 2.
Effundere *ſe in. g.* 5. 19.
Inducere *in. g.* 8. 2.
Occupare. *g.* 1. 31.
Percurrerre. *c.* 1. 15.
Polliceri. *c.* 1. 17.
Populari. *g.* 1. 11.

Digitized by Google

Depopulare. h. 42.
Depopulari. g. 2.7.
Poſſidere. *g.* 2.4.
Relinquere. *g.* 7. 77.
Remigrare *in. g.* 4.27.
Tenere. *g.* 4. 7.
Tranſire *in. g.* 1.5.
Vaſtare. *g.* 1.11.
Vexare. *g.* 4. 15.
ris.
Conſidere *in g.* 7. 77.
Conſiſtere. *g.* 8. 32.
Decedere. *g.* 1. 31.
Deducere *ex g.* 4. 30.
Deprehendere *in g.* 6. 30.
Effugere *ex g.* 8. 24.
Expellere. *g.* 4. 4.
Multare. *g.* 7. 54.
Remanere *in g.* 4. 32.
Reperire *in g.* 7. 20.
Sumere *ex g.* 1. 16.
erem
Apparare. *g.* 7. 17.
Comportare *c.* 2. 15.
Congerere. 2. 14.
acere. *c.* 25.
Adjicere. g. 5. 9.
Conjicere. g. 7. 85.
Injicere. al. 29.
nterſcindere. *g.* 7. 24.
etere. *g.* 2. 20.
Reſtinguere. *g.* 7. 25.
Struere. *g.* 8. 41.
Exſtruere. ibid.
Subtrahere. *g.* 7. 22.
Succendere. *g.* 7. 24.
Aggere
Tegere. *c.* 1. 25.
Veſtire. *c.* 7. 23.
Agmen. Exercitus ambulans. Confertiſſimum. *g.* 2. 23. Extremum. *c.* 1. 64. Longiſſimum. *g.* 5. 31. Magnum. *g.* 78. 61. Mediocre *g.* 8. 8. noviſſimum *g.* 1. 15. primnm *g.* 7. 67. quadratum. *g.* 8. 8. Totum. *g.* 8. 28.
Agmen
Conſiſtit. *g.* 7. 67.
Procedit. *g.* 8. 14.
Sequitur. *g.* 4. 13.
Agmen.
Adducere. *g.* 8. 35.
Adoriri. g. 3. 20.
Antecedere. g. 4. 11.
Carpere. *c.* 1. 63.
Claudere. *g.* 1. 25.
Conſequi. *g.* 8. 28.
Inſequi. g. 1. 15.
Conſpicari. *g.* 7. 40.
Explicare. *g.* 8. 14.

Digitized by Google

Inſtruere. *g*. 8. 8.
Invadere. *g*. 8. 27.
Morari. *g*. 8. 28.
Perequitare *per* g. 7. 66.
Perturbare. g. 8. 29.
Procedere *ante*. g. 8. 27.
Progredi *extra*. g. 7. 66.
Recipere *ad*. g. 7. 13.
Retorquere. *c*. 1. 69.
Agmine
Diſcedere *ab*. g. 5. 19.
Subſiſtere. *g*. 8. 28.
Agricultura
Studere. g. 6. 22.
Agriculturam
Intermittere. g. 4. 1.
Agricultura
Prohibere. *g*. 4. 1.
Revocare *ab*. g. 3. 17.
Ala. pro ordine militum.
Alam
Immittere. *af*. 39.
Alacritas
Innaſcitur. g. 1. 41.
Alacritatem
Augere. *c*. 3. 92.
Incendere. *ibid.*
Injicere. *g*. 1. 46.
Reprimere. *c*. 3. 92.
Alacritate
Uti. g. 4. 24.
Altitudo. Juſta. g. 23.
Expletur. *ibid.*
Altitudinem
Adæquare g. 2. 3
Deprimere *in*. g. 8.
Efferre *in*. *c*. 2. 8.
Perducere. *c*. 2. 9.
Altum. Profundioris pars.
Provehi *in*. *g*. 4. 28.
Amentia.
Progreditur. g. 5. 7.
Amentiâ
Impelli. *g*. 1. 40.
Amicitia. Vetus. c. 1. 22.
Amicitia
Conciliare. *c*. 3. 55.
Dedere *ſe*. g. 3. 32.
Devovere *ſe*. *ibid.*
Tribuere. g. 6. 1.
Amicitiam
Accedere *ad*. *c*. 1. 5
Aggregare *ad*. g. 6.
Commemorare. c. 22.

C

Conciliare. *g.* 7. 55.
Confirmare. *g.* 1. 3.
Experiri. *c.* 3. 6.
Facere. *g.* 4. 16.
Petere. *g.* 5. 55.
Appetere. g. 1. 40.
Recuſare. *g.* 1. 44.
Redigere *in. al.* 26.
Redimere. *g.* 1. 44.
Sequi. *g.* 7. 63.
Simulare. *g.* 1. 44.
Venire *in. g.* 6. 5.
micitiâ
Avertere *ab. c.* 1. 4.
Capere. *g.* 7. 31.
Continere *in. g.* 9. 49.
Deficere *ab. g.* 5. 3.
Eſſe *in g.* 2. 14.
Manere *in. c.* 61.
Permanere. in. g. 8. 26.
micus. Fidelis. *g.* 8. 3.
micum
Appellare *g.* 1. 3.
Defendere. *g.* 1. 35.
Retinere. *g.* 8. 3.
mico
Habere *pro g.* 1. 44.
mici
Intercedunt. *g.* 8. 51.
miſſum
Recuperare. *g.* 7. 15.
Amor. incredibilis. *g.* 8. 51.
Amorem
Habere. *al.* 33.
Amore
Commoveri. *g.* 1. 20.
Excipere. *g.* 8. 51.
Amplitudo.
Deducere *in eam. g.* 7. 54.
Anchora.
Subſiſtit. *g.* 5. 10.
Anchoras
Conſiſtere *ad c.* 3. 102.
Deligare *ad g.* 4. 29.
Jacere. *g.* 4. 28.
Relinquere ad *g.* 5. 59.
Tenere. *al.* 9.
Tollere. *g.* 4. 23.
Anchoris
Commorari *in af.* 63.
Conſiſtere *in. c.* 3. 28.
Deſtinare *c.* 1. 25.
Expectare *in. g.* 4. 23.
Anfractus.
Intercedit. *g.* 7. 46.
Angulus. Tutus *af.* 62.
Angulum
Nanciſci. *af.* 62.

Digitized by Google

Anguſtiæ. pro loco.
Anguſtias
Incidere *in. c.* 3. 69.
Occupare. *c.* 1. 66.
Tranſire. *al.* 36.
Anguſtiis
Intercludere. *c.* 1. 17.
Tenere. *in c.* 1. 66.
pro tenuitate fortunarum.
Anguſtiis
Compelli *c.* 3. 41.
Eſſe *in. c.* 1. 54.
Premi. *g.* 3. 18.
Anima
Interit. *g.* 6 14.
Tranſit. *ibid.*
Animalia
Immolare. *g.* 6. 17.
Animus. Æquior. *g.* 52. Alacer. *g.* 3. 19. Alienus. *c.* 1. 6. Altus. *af.* 10. Erectus *ibid.* Firmior *c.* 3. 86. Infirmus. *c.* 1. 32. Inimicus. *g.* 5. 4. Intentus. *g.* 7. 80. Languidus. *c.* 1. 21. Libentiſſimus. *c.* 1. 5. Magnus. *g.* 5. 6. Major. *al.* 6. Mediocris. *c.* 3. 20. Occupatus. *al.* 15. Paratus *g.* 2. 21. Paratiſſimus *c.* 1. 71. Præoccupatus *c.* 2. 34. Præſens. *af.* 40. Præſentiſſimus. *al.* 40. Promtus. *g.* 3. 19. Quietus. *c.* 1. 75. Remiſs. *c.* 1. 21. Suspenſior. *al.* 48. Tenuis. *c.* 1. 32.
Animus
Ardet. *g.* 6. 34. Relinquit me. *g.* 6. 38. Relanguescit. *g.* 2. 15.
Animum
Addere. *af.* 48.
Augere. *g.* 7. 70.
Avertere. *g.* 1. 20.
Conciliare. *c.* 3. 12.
Confirmare. *g.* 1. 3.
Devincire. *c.* 1. 4.
Effœminare. *g.* 1. 1.
Excitare. *af.* 81.
Ferre *præ ſe. af.* 10.
Conferre. *al.* 9.
Frangere. *g.* 8. 53.
Impedire. *g.* 5. 7.
Incitare. *g.* 8. 12
Inflare. *ibid.*
Occurrit *ad. g.* 7. 85.
Offendere. *g.* 1. 10.
Permulcere. *g.* 4. 6.
Per-

Digitized by Google

Perturbare. *g.* 1. 39.
Occupare. *g.* 7. 29.
Recreare. *c.* 3. 74.
Redintegrare *g.* 2. 25.
Renovare. *af.* 18.
Sanare. *g.* 8. 38.
Sequi. *al.* 44.
Tentare. *c.* 1. 40.
nimo
Cedere. *al.* 16.
Circumſpicere *g.* 8. 19.
Concidere. *g.* 8. 19.
Confirmare. *g.* 5. 49.
Conſternari. *g.* 7. 30.
Continere. *c.* 1. 47.
Deficere. *g.* 7. 30.
Demittere *ſe. g.* 7. 29.
Eſt *in. g.* 1. 7.
Habere *in. g.* 6. 7.
Incumbere. *g.* 7. 76.
nſiſtere. *g.* 6. 5.
Laborare. *g.* 7. 31.
Niti. *al.* 20.
Permoveri. *g.* 7. 53.
Perturbari. *g.* 2. 21.
Præcipere *quid. c.* 3. 87.
Præſentire. *g.* 7. 30.
Proponere. *g.* 7. 47.
Providere. *g.* 7. 30.
Suſtinere. *g.* 8. 42.

Annona. Gravis. *af.* 24.
Creſcit. *c.* 1. 15.
Pervenit *ad denarios.* 50. *c.* 1. 52.
Annonâ.
Conflictari. *af.* 24.
Annus. ſuperior. *g.* 6. 32.
Inſequens. *g.* 8. 48.
Anſerem
Guſtare. *g.* 5. 12.
Antennæ.
Concedunt. *g.* 3. 14.
Antennas
Demittere. *al.* 45.
Deſtinare. *g.* 3. 14.
Disjicere. *ibid.*
Apparatus.
Suggerere *eum. al.* 3.
Aqua. Altior *c.* 1. 25.
Corruptior. *al.* 6.
Dulcis. *al.* 8. Limoſa. *al.* 8. Majores aquæ. *c.* 1. 48. Salſior. *al.* 6.
Turbida. *al.* 5.
Aqua
Permanet. *c.* 1. 50.
Aquam
Comportare. *c.* 3. 12.
Supportare. *c.* 3. 100.

Digitized by Google

Derivare. *g.* 7. 72.
Inducere *al.* 5.
Progredi *in.* g. 4. 24.
Trahere. *al.* 6.
Aquâ
Complere. *g.* 7. 72.
Contineri. *c.* 1. 25.
Interdicere. *g.* 6. 44.
Prohibere. *g.* 8. 40.
Uti. *al.* 5.
Aquatio. Anguſta. *af.* 51. Longa. *ibid.*
Uti *eâ. ibid.*
Aquila. pro ſigno militari.
Aquilam
Ferre. *g.* 4. 25.
Prodere. *ibid.*
Arbiter.
Dare *eos. g.* 5. 1.
Arbitrium
Adminiſtrare *ad. c.* 3. 18.
Redit *ad. g.* 6. 11.
Arbor. Crebræ arbores. *g.* 5. 9.
Infirma. g. 6. 27.
Tenera. *g.* 5. 9.
Arborem
Accidere. *g.* 6. 27.
Excidere. c. 2. 15.
Incidere. g. 2. 17.
Succidere. g. 5. 1[...]
Affligere. *g.* 6. 27.
Applicare *ad. ibid.*
Inflectere. *g.* 2. 17.
Arcanum.
Colloqui. *c.* 1. 19.
Argentum
Circumcludere. *g.* [...] 28.
Aries. Bellicum inſtrumentum.
Arietes
Immittere. *al.* 1.
Ariete
Defendere *ab. g.* 7. 2[...]
Arma.
Suppetunt. *g.* 7. 85.
Arma
Abjicere. *g.* 5. 5.
Projicere. g. 7. [...]
Accipere. *g.* 3. 13.
Arripere. *c.* 2. 14.
Capere. g. 3. 18.
Concitare *ad.* g. 7. [...]
Conclamare *ad.* g. [...] 70.
Concurrere *ad.* g. [...] 39.
Conquirere. *g.* 7. [...]
Deducere *ad. c.* 1[...]
Deponere. *g.* 4. [...]
Re[...]

Reponere. *c*. 2 41.
Deſcendere *ad*. *g*. 7. 33.
Expedire. *g*. 7. 18.
Ferre. *g*. 1. 29.
Conferre. *g*. 2. 15.
Proferre. *g*. 7. 11.
Imperare. *c*. 1. 6.
Mittere. *c*. 3. 95.
Demittere. *af*. 85.
Parare. *g*. 8. 55.
Suſtinere. *g*. 7. 56.
Tradere. *g*. 3. 21.
Transdere. *g*. 7. 89.
Vocare *ad*. *c*. 1. 7.
'rmis
Concrepare. *g*. 7. 21.
Congredi. *g*. 1. 36.
Conquieſcere *ſub*. *c*. 1. 41.
Contendere. *g*. 6. 34.
Defendere. *g*. 6. 34.
Deſpoliare. g. 2. 31.
Diſcedere. *c*. 3. 10.
Diſcedere *ab*. *g*. 5. 41.
Eſſe *in*. g. 1. 49.
Excubare *in*. g. 7. 11.
Exuere. *g*. 5. 51.
Habere *in*. *c*. 3. 110.
Morari *ſub*. *c*. 1. 41.
Notare. *c*. 1. 7.
Permanere *in*. *g*. 8. 45.
Stare *ſub*. *af*. 42.
Superare. *g*. 1. 36.
Armatura. Levis. *g*. 7. 65.
Arrogantia. Barbara. *c*. 3. 59. Stulta. *ibid*.
Arrogantiam
Reprehendere. *g*. 7. 52.
Sumere. *g*. 1. 33.
Arrogantiâ
Efferri. *c*. 3. 59.
Uti. *g*. 1. 46.
Ars
Continere *eâ*. *g*. 7. 23.
Diſcedere *ab*. *al*. 15.
Artificium.
Vincere *eo*. *g*. 7. 29.
Arx.
Capere *eam*. *c*. 3. 102.
Efficere. *g*. 1. 38.
Aſpectus. Horripilior. *g*. 5. 14.
Aſpectum
Suſtinere. *g*. 7. 76.
Auctor.
Deeſt. *g*. 8. 47.
Auctorem
Eſſe. *g*. 5. 33.
Spectare. *g*. 5. 29.

Digitized by Google

Auctoritas. Ampliſſima. g. 3. 8. Collecta. g. 6. 12. Magna. g. 5. 6. Maxima. c. 3. 109. Nova. g. 6. 12. ſumma. g. 6. 11.

Auctoritas
Valet. g. 1. 17.

Auctoritati.
Obtemperare. c. 1. 1.

Auctoritatem
Amplificare. g 2. 14.
Attribuere. c. 1. 32.
Comparare. g. 5. 55.
Conſequi g. 4. 13.
Dimittere. af. 48.
Facere contra. g. 8. 52.
Habere. g. 6. 11.
Interponere. g. 8. 52.
Minuere. g. 7. 30.
Sequi. c. 1. 35.
Sumere. g. 2. 4.
Tenere. g. 6. 12.

Auctoritate
Adduci. g. 1. 33.
Contineri. g. 7. 37.
Deterrere. g. 1. 31.
Niti. c. 43.
Permoveri. g. 1. 3.
Ponere *in.* g. 7. 32.
Præſtare. g. 2. 15.
Valere. g. 2. 4.

Audacia. Summa g. 7.
Deeſt. g. 6. 34.

Audaciam
Adhibere. c. 3. 26.
Minuere. af. 31.

Audaciâ
Inflammari. af. 19.

Auditionibus
Permoveri g. 4. 5.

Augurem
Facere. g. 8. 50.

Aura. Nocturna c. 3.
Uti *eâ. ibid.*

Auris.

Auribus
Objicere. b. 30.
Servire. c. 2. 27.

Aures
Deſecare. 7. 4.

Avaritia
Impellit. g. 7. 42.

Autumnus. Gravis. c. 2.

Auxilium. Extremum g. 3. 5.

Auxilii
Egere. g. 6. 11.

Auxilio
Eſſe. g. 5. 44.
Submittere. g. 7. 8.

Suc

Digitized by Google

Succurrere. *g.* 7. 80.
Venire. *g.* 6. 8.
xilium
Concitare. *ad g.* 7. 77.
Convenire. *ad g.* 7. 80.
Deſiderare. *c.* 1. 85.
Experiri. *g.* 3. 5.
Ferre. *g.* 1. 13.
Implorare. *g.* 1. 31.
Invocare. *g.* 8. 48.
Petere. *g.* 1. 22
Polliceri. *g.* 4. 19.
Poſtulare. *g.* 1. 31.
Reperire. *g.* 3. 15.
Rogare. *g.* 1. 11.
xilio
Spoliare. *g.* 7. 77.
Uti. *g.* 1. 44.
xilia. *Copia militares.*
Transmarina. *c.* 1. 29
Morantur. *g.* 7. 78.
ilia
Accerſere. *g.* 3. 9.
Adducere *g.* 8. 7.
Denegare. *g.* 8. 45.
Depoſtulare. *b.* 1.
Detrahere. *g.* 6. 5.
Expectare. *g.* 6. 7.
Mittere. *g.* 3. 11.
Dimittere g. 8. 25.
Mutuari. *g* 8 21.
Parare. *c.* 1. 29.
Comparare. g. 3. 20.
Subminiſtrare. *g.* 4. 20.
Tardare. *g.* 6. 29.
Auxiliis
Confirmare. *c.* 1. 29.
Baliſtam
Obſervare. *b.* 13.
Baliſtis.
Mittere. *c.* 2. 2.
Bellum. Continentia bella. *g.* 5. 11. Domeſticum. *g.* 5. 9. Gravius. *g.* 4. 6. Non neceſſarium. *c.* 1. 30. Pat. *g.* 7. 77. Proximum. *g.* 1. 44. Quotidianum.. *g.* 8. 25. Summum. *g.* 8. 6.
Bellum.
Cooritur. *g.* 3. 7.
Incidit. *g.* 2. 14.
Inſtat. *g.* 6. 4.
Intercedit. *g.* 5. 11.
Relinquitur. *g.* 8. 49.
Bello
Intereſſe. *g.* 8. *prol.*
Occurrere. *g.* 4. 6.
Præeſſe. *g.* 6. 23.
Præficere. *g.* 5. 11.
Servire. *g.* 7. 4.

Bel-

Digitized by Google

Bellum
Adminiſtrare. *g*. 5. 11.
Augere. *g*. 7. 63.
Cogere *ad*. *g*. 7. 71.
Concitare. *g*. 8. 22.
Conflare. *g*. 8. 6.
Defendere. *g*. 1. 44.
Ducere. *g*. 1. 38.
Ducere *ad*. *g*. 8. 55.
Evocare *ad*. *g*. 7. 58.
Excitare *ad*. *g*. 3. 10.
Facere. *g*. 3. 29.
Conficere. *g*. 1. 30.
Finire. *c*. 3. 51.
Gerere. *g*. 1. 1.
Incitare *ad*. *g*. 3. 10.
Incumbere *in*. *g*. 7. 76.
Inferre. *g*. 1. 2.
Inſtaurare *al*. 42.
Mittere *ad*. *g*. 8. 54.
Mittere *in*. *c*. 1. 87.
Parare. *g*. 3. 9.
Regere. *g*. 6. 16.
Renovare. *g*. 3. 2.
Suſcipere. *g*. 1. 16.
Transferre. *g*. 7. 8.
Bello
Abeſſe *g*. 7. 63.
Abeſſe *à*. *g*. 6. 14.
Capere. *g*. 4. 2.
Cogitare *de*. *g*. 6. 2.
Conſultare *de*. *g*. 5. 5[illegible]
Contendere. *g*. 7. 6[illegible]
Decernere *de*. *h*. 5.
Diſcedere *à*. *g*. 7. 33.
Experiri. *g*. 4. 3.
Laceſſere. *g*. 6. 5.
Perſequi. *g*. 1. 13.
Premi. *g*. 4. 1.
Reſidere *à*. *g*. 7. 64.
Superare. *g*. 1. 45.
Verſari *in*. *g*. 6. 15.
Vincere. g. 1. 34.
Beneficium. Paria bene-ficia. *c*. 1. 35.
Beneficium.
Commemorare. *g*. 43.
Extorquere. *c*. 1. 9.
Largiri. *h*. 42.
Offerre. *g*. 6. 42.
Præripere. *c*. 3. 1.
Remittere. *c*. 2. 31.
Beneficio
Adduci. *g*. 1. 33.
Affici. *g*. 1. 35.
Devincire. *c*. 1. 19.
Habere. *g*. 7. 20.
Moveri. *g*. 7. 76.
Obſtringere. g. 1. [illegible]
Uti. *c*. 1. 32.
Benevolentia.

De[illegible]

Digitized by Google

Deminuere *de. g.* 7. 43.
uum.
Super eſt. *g.* 1. 23.
um.
Vertere *in. c.* 3. 73.
a. pro poſſeſſionibus.
Diripere. *g.* 7. 3.
Publicare *g.* 5. 56.
Vendere, *af.* 97.
itas.
Eludere *eam. al.* 24.
itate
Adduci. *ibid.*
chium. pars corporis.
Jactare. *g.* 1. 25. *pro munitione caſtrenſi.*
chia
Conveniunt. *af.* 51.
Ducere. *af.* 51.
umducere. b. 6.
Eripere. *af.* 51.
acere. *b.* 13.
Perficere. af. 56.
romovere. *ibid.*
es. Media. *g.* 7. 38.
it. *g.* 7. 67.
am
Administrare. *b.* 36.
onſpicari. *g.* 6. 88.

Facere. *g.* 6. 13.
Cæde
Deſiſtere. *af.* 87.
Fugere *ex. g.* 7. 38.
Refugere ex. g. 8. 39.
Vaſtare. *g.* 8. 25.
Calamitas. Recens. *g.* 8. 31.
Calamitatem
Accipere. *g.* 1. 31.
Cognoſcere. *g.* 8. 20.
Commemorare. *g.* 2. 28.
Inferre. *g.* 1. 12.
Perferre. g. 3. 19.
Calamitate
Frangi. *g.* 1. 31.
Vinci. *g.* 8. 19.
Calcaribus
Incedere. *g.* 8. 48.
Campus. Apertus. *g.* 3. 26. Patens. *g.* 8. 18.
Campum
Deducere *in. c.* 2. 40.
Deligere. *g.* 8. 18.
Purgare. *af.* 40.
Campo
Conſiſtere *in. af.* 30.
Pellere. *af.* 18.
Capillus. Paſſus *g.* 7. 84.

Digitized by Google

7.48. Promiſſus *g*. 5. 14.
Capillum
Oſtentare. *g*. 7. 48.
Caput.
Capitis
Damnare. *c*. 3. 83.
Caput
Demittere. *g*. 1. 32.
Percutere. *g*. 8. 23.
Capite
Extare, ex aqua. *g*. 5. 18.
Capita
Diſtribuere. *g*. 7. 89.
Captivus.
Cognoſcere *ex* iis. *g*. 7. 18.
Carcere
Emittere *è al*. 24.
Caro.
Vivere *eâ g*. 5. 14.
Carrus.
Carrum
Ducere. *g*. 1. 6.
Objicere. *g*. 1. 26.
Caſa. *Stramentitia*. *h*. 16.
Caſam
Ædificare. *h*. 16.
Diruere. *ibid*.
Incendere. *ibid*.
Caſtellum.
Caſtello.
Præeſſe. *g*. 2. 9.
Caſtellum.
Adoriri. *g*. 8. 34.
Aggredi. *al*. 30.
Confirmare. *al*. 2[illegible]
Conſtituere. *g*. 2. 8.
Conſervare. *c*. 3. 5[illegible]
Deſerere. *g*. 2. 29.
Efficere. *c*. 3. 44.
Expugnare. *g*. 2. 9.
Munire. *c*. 3. 36.
Communire. *g*. 1. [illegible]
Caſtello
Educere *ex g*. 7. 87.
Ejicere *ex h*. 40.
Caſtellis
circummunire. *h*
Caſtra. Anguſtiora [illegible] 4. 30. Denſiſſima [illegible] 7. 46. Lunata. 4[illegible] Majora. *g*. 7. 45. Mi[illegible]nora. *ibid*. Munit[illegible]ſima *g*. 5. 57. Na[illegible]lia. *g*. 5. 22. Quint[illegible] 7. 36. Stativa. *c*. 3. [illegible] Superiora. *g*. 7. 83. Trina. *g*. 7. 66. Vacua. *g*. 7. 45.
Ca[illegible]

Digitized by Google

ſtra.
Patent. *g.* 2. 7.
ſtra.
Accedere *ad. g.* 5. 50.
Adducere *in. g.* 7. 31.
Adoriri *g.* 5. 22.
Capere *g.* 6. 37.
Recipere in. g. 2. 11.
Conferre *g.* 8. 9.
Deferre ad. g. 6. 42.
Proferre c. 1. 81.
Transferre c. 3. 69.
Complere *g.* 2. 24.
Conjungere *c.* 1. 63.
Conſidere *contra g.* 7. 58.
Conſtituere *b.* 27.
Contendere *ad. g.* 2. 7.
Contrahere g. 7. 40.
Convertere *c.* 1. 18.
Defendere *g.* 3. 3.
Diſtribuere *in. g.* 8. 36.
Dividere *g.* 8. 14.
Erumpere *in. g.* 6. 37.
Facere *g.* 1. 48.
Habere *g.* 1. 44.
re *ad. g.* 3. 18.
Circumire g. 3. 25.
Locare *af.* 56.
Collocare af. 68.
Metari *g.* 8. 15.
Movere g. 1. 15.
Promovere g. 1. 48.
Munire g. *1.* 49.
Nudare g. 2. 23.
Oppugnare g. 1. 50.
Pergere *ad* g. 3. 18.
Perducere *in. g.* 8. 38.
Pertendere *ad al.* 30.
Ponere g. 1. 22.
Præoccupare *c.* 3. 27.
Refugere *in.* g. 8. 36.
Tueri *c.* 3. 94.
Vallare *al.* 30.
Venire *ad.* 3. 6.
Ventitare *in.* g. 4. 32.
Caſtris.
Præponere *b.* 32.
Caſtris
Abeſſe *g.* 1. 22.
Appropinquare *g.* 6. 37.
Collocare *pro. g.* 7. 98.
Conjungere *cum g.* 5. 11.
Conſiſtere *in. g.* 3. 26.
Conſtituere *pro g.* 7. 70.
Diſcedere *ex. g.* 8. 7.
Procedere à g. 4.
Egredi *g.* 2. 11.
Progredi à. 7. 73.

Ejl.

Digitized by Google

Ejicere *ex.* g. 4. 15.
Erumpere *è* g. 3. 5.
Irrumpere in. g. 4. 14.
Eſſe *in.* g. 8. 36.
Excubare *pro.* g. 7. 24.
Exire *c.* 1. 69.
Exire *ex.* g. 7. 20.
Expellere *ex.* g. 4. 34.
Fugere *ex.* *al.* 31.
Oſtendere *pro* g. 7. 83.
Potiri g. 1. 26.
Proficiſci *è.* g. 1. 12.
Relinquere *in.* g. 6. 36.
Subſidere *in. ibid.*
Tenere g. 1. 40.
Continere g. 1. 48.
Vagari *ſub.* g. 57.
Verſari *in.* g. 2. 24.
Caſus. Pro eventu & fortuna. Communis g. 51. 30. Durior *al.* 14. Extremus g. 3. 5. Gravior *al.* 7. Magnus g. 6. 30. Similis g. 7. 41.
Caſus.
Intercedit *c.* 1. 21.
Recidit g. 7. 1.
Tribuit *b.* 29.
Caſum
Deducere *ad.* g. 7. 7
Deducere *in* g. 2. 31.
Evitare g. 8. 20.
Expectare *g.* 6. 36.
Ferre g. 3. 22.
Afferre g. 6. 35.
Parare *ad.* g. 6. 4
Comparare ad. g. 7.
Recipere *c.* 3. 51.
Reſervare *ad.* *al.* 25.
Subire *c.* 2. 40.
Suſtinere *g.* 5. 30.
Timere *c.* 3. 10.
Extimeſcere g.
Vereri *g.* 8. 34.
Caſu
Accidit *g.* 6. 30.
Affligi g. 6. 27.
Catenas.
Conjicere *in.* g. 4
Catenis
Tenere *in.* *g.* 5. 2
Vincire *g.* 53.
Cauſa. Gravis *c.* 1. 4 Juſta *g.* 8. 50. Juſt *c.* 1. 35. Juſtiſſima g. 16. Levior *g.* 7. 5. Neceſſaria *g.* 1. 39. Parv la *c.* 3. 72. Specioſa 49. Turpis *c.* 3. 20. tus *g.* 1. 43.
Ca

Digitized by Google

auſâ
Intercedit *g.* 1. 43.
auſam
Afferre g. 6. 22.
Inferre g. 1. 39.
Cognoſcere *g.* 1. 19.
Colligere *g.* 8. *prol.*
Commemorare *g.* 4. 17.
Dare *g.* 8. 49.
Defendere *g.* 8. 52.
Delegare *cui* g. 8. 22.
Dicere *g.* 1. 4.
Habere *g.* 1. 43.
Ingredi c. 3. 20.
Interponere g. 1. 42.
Obtinere *g.* 7. 37.
Probare *g.* 6. 32.
Pronunciare g. 7. 5.
Quærere *g.* 6. 73.
Reperire *g.* 1. 50.
Suſcipere *c.* 3. 20.
eritas. Incredibilis *g.* 5. 53.
eritati
Studere *c.* 3. 79.
eritatem
Adhibere *c.* 1. 37.
Deeſt *ad. c.* 3. 2.
Tardare *g.* 8. 14.
ritate,
Conficere g. 7. 12.
Proficere g. 6. 20.
Conſequi *g.* 7. 12.
Incitari *c.* 3. 78.
Ponere *in. g.* 5. 29.
Præcurrere g. 7. 9.
Remittere *de g.* 5. 49.
Venire *g.* 7. 20.
Cenſus.
Habere *g.* 1. 29.
Certamen. Acre *g.* 8. 28.
Par *c.* 1. 51.
Varium *c.* 1. 46.
Certamine
Pugnare *c.* 1. 46.
Certum.
Invenire *c.* 1. 25.
Ponere *pro eô g.* 7. 5.
Cervix.
Abſcindere *eam b.* 20.
Ceſpes. Recens *c.* 3. 91.
Ceſpitem
Circumcidere *g.* 5. 42.
Comportare *g.* 3. 25.
Contrahere g. 5. 49.
Ceſpite
Conſternere *c.* 3. 96.
Cibaria.
Afferre g. 1. 5.

Digitized by Google

Cibus.
Cibo
Abſtinere g. 8. 44.
Carere *g.* 6. 38.
Juvare *g.* 7. 78.
Circuitus. Longior *c.* 1. 59.
Circuitu
Vacare g. 8. 41.
Cives.
Committere *in g.* 8. 38.
Civitas. Ampla g. 4. 3. Exercitata *g.* 8. 25. Exigua g. 7. 17. Finitima *c.* 1. 40. Firma g. 5. 54. Firmiſſima *g.* 5. 20. Florens g. 4. 3. Humilis *g.* 5. 28. Ignobilis *ibid.* Immunis *g.* 7. 76. Incitata *g.* 1. 4. Infirma *g.* 7. 17. Libera *g.* 8. 52. Longinquior *c.* 1. 52. Magna *g.* 2. 15. Maritima g. 2. 34. Stipendiaria g. 1. 30.
Civitas
Deficit g. 5. 25.
Paret g. 8. 47.
Valet g. 5. 3.
Civitati
Conſulere *ibid.*
Indulgere g. 7. 40.
Præeſſe g. 5. 20.
Subvenire *c.* 2. 4.
Civitatem
Adducere *g.* 7. 37.
Adire *g.* 7. 71.
Adjungere *g.* 7. 30.
Alere *g.* 7. 33.
Conciliare *g.* 7. 6.
Confirmare g. 7. 5
Conſervare *g.* 2.
Diripere *c.* 3. 31.
Diſcedere *in. g.*
Exinanire *c.* 1. 48.
Mittere *in.* g. 5.
Ornare *g.* 7. 33.
Pacare *g.* 7. 65.
Recipere g. 8.
Recuperare *g.*
Solicitare *g.* 3.
Civitate
Conſidere *in. g.*
Donare *g.* 1. 47.
Excedere *ex. g.*
Expellere *ex. g.* 7
Judicare *de. g.* 7
Oriri *ex. g.* 5. 12.
Profugere *è g.* 1.
Civitates
Conjungere *g.* 6.

Diſſipare *in* g. 8. 5.
amor. Megnus *g.* 8.29.
Vehemens *b.* 31.
Exiſtit *g.* 7. 84.
Oritur *g.* 2. 24.
amorem
Audire *g.* 4. 15.
Exaudire g. 2. 11.
Facere *af.* 80.
Tollere *g.* 3. 22.
amore
Complere g. 5. 33.
Significare *g.* 7. 3.
aſſicum
Canere *c.* 3. 82.
aſſis. Magna *al.* 28.
Parata *ibid.*
aſſis
Advolat *c.* 2. 43.
Convenit *g.* 3. 14.
aſſi
Attribuere *c.* 1. 57.
Præeſſe *g.* 3. 14.
Præficere g. 2. 11.
ſſem
Accerſere *al.* 1.
Conſcendere *af.* 10.
Dimittere *c.* 1. 36.
Diſponere *c.* 3. 5.
Eripere *c.* 3. 111.
Expectare *g.* 3. 13.
Expedire *al.* 25.
Facere g. 4. 21.
Reficere c. 1. 34.
Inſtruere *c.* 1. 56.
Parare *al.* 12.
Reparari. ibid.
Producere *al.* 14.
Profligare *c.* 2 32.
Claſſe
Confligere *cum c.* 2. 3.
Proficiſci *al.* 66.
Clavus.
Religare *iis. c.* 2. 10.
Clementia
Uti *g.* 2. 14.
Cliens.
Clientes
Convocare g. 7. 4.
Habere g. 6. 15.
Clientela. Magnæ clientelæ *g.* 6. 16. Novæ *ibid.*
Veteres *ibid.*
Clientelam
Dicare *in.* g. 6. 12.
Clientelâ.
Eſſe *in* g. 6. 4.
Clientelas
Comparare *g.* 6. 12.
Dividere *in* g. 7. 32.
Reſtituere *g.* 6. 12.

Digitized by Google

Clivus.
Molire *eum* g. 7. 46.
Coactus.
Facere *eo.* 5. 27.
Cœlum. Albens. *c.* 1. 68.
Cogitatio. Stulta g. 8. 10.
Cogitationem
Deponere *al.* 12.
Incitare g. 8. 10.
Recipere *c.* 3. 17.
Cohors. Armata g. 8. 35. Firmiſſima *af.* 45. minime firma g. 7. 60. nſtructa *c.* 1. 45. rætoria g. 1. 42. Subſidiaria *c.* 1. 83. Veterana. *al.* 2.
Cohors.
Præcurrit g. 5. 34.
Cohortes
Abducere *c.* 1. 15.
Deducere c. g. 7. 86.
Educere g. 3. 26.
Adhortari g. 5. 35.
Armare g. 4. 32.
Collocare g. 3. 1.
Cogere *c.* 1. 15.
Contrahere *ibid.*
Detrahere g. 3. 2.
Demere g. 7. 35.
Diſponere g. 5. 33.
Dividere g. 8. 33.
Inſtruere g. 8. 15.
Interjicere *c.* 1. 73.
Mittere g. 5. 15.
Amittere c. 1. 3
Emittere g. 6. 4
Submittere g. 5. 5
Servare *c.* 1. 70.
Submovere *c.* 1. 46.
Cohortibus
Tenere *c.* 1. 12.
Cohortationes
Audire *c.* 2. 42.
Collegium
Venire *in. c.* 1. 22.
Collis. Adverſus g. 2. Apertus *ibid.* Acclivis g. 7. 19. Ard... *al.* 74. Aſper *c.* ... Contrarius *c.* 3. 4... Dejectus g. 2. 22. E...tus *c.* 3. 43. Exte... g. 7. 79. Infimus g. ... 49. Medius g. 7. ... Propinquus *c.* 3. 4... Proximus *c.* 2. 42. Sylveſtris g. 2. 18. Summus g. 7. 69.
Collis
Intereſt g. 6. 36.

Naſcitur g. 2. 18.
ollem
Capere c. 2. 42.
Compellere in. g. 5. 15.
Comprehendere c. 3. 46.
Occupare g. 7. 36.
Praeoccupare c. 2. 42.
Subducere in. g. 1. 24.
Subire g. 8. 15.
Tenere g. 3. 14.
lle
Conſiſtere in. g. 5. 17.
Conſtituere ſub g. 7. 40.
lloquium. Crebra colloquia c. 3. 19.
lloquium
Adducere ad. g. 1. 43.
Denegare c. 1. 32.
Dirimere g. 1. 46.
Evocare ad. c. 3. 16.
Facere af. 51.
nterrumpere c. 1. 75.
etere c. 1. 84.
Expetere c. 1. 32.
Prodire ad. g. 5. 26.
Tollere g. 1. 42.
Venire ad. g. 1. 43.
Venire in. g. 1. 35.
Colonias
Adire g. 8. 50.
Appellare ibid.
Mittere g. 6. 24.
Tueri g. 8. 24.
Colorem
Efficere g. 5. 14.
Comitia. Libera c. 1. 9.
Habere c. 3. 1.
Perſibere c. 3. 2.
Permittere c. 1. 9.
Commeatus.
Commeatum.
Accerſere af. 8.
Capere h. 26.
Intercipere g. 8. 30.
Diripere g. 7. 38.
Petere g. 3. 2.
Portare g. 2. 5.
Supportare g. 1. 48.
Suſtinere g. 2. 9.
Commeatu
Intercludere g. 1. 48.
Prohibere g. 7. 14.
Commendatione
Conciliare g. 8. 52.
Commentarius.
Commentarium
Conficere g. 8. 48.
Contexere g. 8. proaem.

Digitized by Google

Commodum
Conſequi g. 8. 21.
Negligere g. 7. 14.
Prætermittere g. 7. 55.
Tribuere *h*. 42.
Commodo
Facere g. 5. 46.
Frui g. 3. 22.
Sanare g. 7. 29.
Commutatio. Magna *c*. 1. 52.
Accidit *c*. 3. 72.
Fit *c*. 1. 21.
Commutationem
Afferre g. 5. 54.
Facere g. 2. 27.
Queri g. 7. 63.
Sequi g. 5. 8.
Commutatione
Dolere ex. g. 1. 14.
Compendium. Privatum *c*. 3. 32.
Compendio
Servire *ibid*.
Compendiis
Capi g. 7. 43.
Compoſitione
Agere *de*. *c*. 1. 26.
Conatus.
Conatum
Infringere *c*. 1. 21.
Perficere g. 1. 3.
Conatu
Deſiſtere *c*. 3. 26.
Conceſſus.
Habere *eo*. g. 7. 20.
Concilium. Arma[illegible] g. 5. 56. Comm[illegible] 7. 15.
Concilium
Cogere g. 7. 77.
Convocare g. 1. 4[illegible]
Deferre *ad*. g. 3. [illegible]
Transferre g. [illegible]
Dimittere g. 1. [illegible]
Dimittere *è* g. [illegible]
Fugere *c*. 1. 19.
Habere g. 5. 5[illegible]
Adhibere ad. [illegible]
Incidere g. 1. 30.
Peragere g. 5. [illegible]
Venire *ad*. g. [illegible]
Concilio
Abeſſe *à*. g. 7. [illegible]
Deliberare *in*. [illegible]
Diſcedere *à* g. [illegible]
Loqui *in* g. 6. [illegible]
Loqui *per*. g. 6. [illegible]
Pronunciare *in* [illegible] 56.
Concio, *pro cœtu*.

ncionem
Advocare g. 7. 52.
ncione
Agitare *in. al.* 3.
Exponere *per. al.* 52.
Pro oratione
Gravis *c.* 2. 18.
ncionem
Habere g. 5. 52.
ncordia.
Retinere *eâ. b.* 42.
ncurſus. Acris *c.* 3. 82.
Primus g. 7. 62.
oncurſum
Facere *c.* 3. 72.
oncurſu
Contendere g. 4. 48.
Terreri *c.* 1. 3.
nditio. Æqua *c.* 1. 26. Bona *c.* 1. 85. Certa *c.* 1. 9. Durior g. 8. 7. Extrema *c.* 1. 85. Iniqua g. 6. 10. Melior g. 6. 12. Miſerior g. 8. 7. Par. *c.* 3. 78. Una *c.* 1. 85.
nditionem
Accipere g. 5. 4.
Recipere in. g. 1. 28.
Adducere *de.* g. 8. 3.
Deducere ad. g. 6. 10.
Dare *c.* 2. 16.
Dimittere *c.* 1. 26.
Ferre *g.* 4. 11.
Afferre c. 3. 17.
Imponere *al.* 66.
Odiſſe *g.* 3. 10.
Petere *c.* 3. 10.
Proponere *g.* 8. 3.
Recurrere *ad. c.* 2. 16.
Repudiare *al.* 25.
Reſpuere *g.* 1. 42.
Subire *g.* 7. 78.
Conditione
Agere *de g.* 5. 37.
Diſceptare *de c.* 1. 24.
Uti *g.* 6. 12.
Conjecturam
Facere *g.* 7. 35.
Conjecturâ
Conſequi *al.* 23.
Judicare *c.* 3. 78.
Scire *al.* 58.
Conjurationi
Reſiſtere g. 5. 27.
Conjurationem
Facere *g.* 1. 2.
Conjuratione
Eſſe *in. al.* 55.
Conſcientiam
Timere *propter g.* 8. 38.

Digitized by Google

Conſcientiâ
Inſtigari g. 5. 56.
Intelligere *ex. c.* 3. 60.
Conſilium. Clandeſtinum g. 7. 1. Commune c. 1. 38. Explicitius c. 1. 78. Fiduciæ plenum g. 8. 7. Inſtitutum g. 5. 4. Novum g. 3. 38. Pravum g. 7. 39. Privatum c. 3. 109. Prudentiæ plenum g. 8. 8. Prudentiſſimum *al.* 14. Publicum g. 5. 54. Regium c. 3. 109. Repentinum g. 3. 8. Secundum c. 3. 42. Subitum g. 3. 8. a temeritate remotum g. 8. 8.
Conſilium
Deeſt g. 5. 34.
Fallit *al.* 32.
Occurrit g. 7. 22.
Conſilii
Oblivifci *al.* 8.
Conſilio
Antevorti g. 7. 7.
Suffragari c. 1. 62.
Conſilium
Adjuvare g. 2. 17.
Capere g. 3. 2.
Cognoſcere g. 4. 31.
Communicare c. 2. 4.
Commutare g. 12.
Confirmare c. 2. 11.
Deponere c. 3. 104.
Deſcendere *ad.* g. 5. 21.
Divulgare c. 1. 20.
Efferre g 7. 1.
Perferre g. 4. 21.
Efficere g. 7. 29.
Enunciare g. 1. 17.
Eripere *al.* 18.
Explicare c. 3. 78.
Explorare g. 8. 18.
Habere g. 4. 14.
Hortari *ad.* g. 3. 18
Inire g. 3. 9.
Occultare c. 3. 18
Omittere g. 2. 17.
Probare g. 3. 24.
Improbare c. 2. 3
Renovare g. 8. 1.
Reprehendere g. 5. 33.
Requirere *af.* 10.
Reſervare g. 3. 3.
Separare g. 7. 63.
Tardare c. 1. 26.

nſilio
Abeſſe *à g.* 6. 3.
Depelli *à c.* 3. 73.
Deſiſtere *c.* 3. 21.
Deterrere *à g.* 5. 4.
Excuſare *de. g.* 4. 22.
Facere *g.* 7. 43.
Permanere *in. g.* 6. 40.
Remanere in. al. 44.
Superare *c.* 1. 72.
Uti *g.* 1. 5.
Vincere *g.* 1. 40.
Pro cœtu conſultantium.
Unum *g.* 7. 29.
nſilio
Adhibere *g.* 6. 13.
nſilium
Adhibere *ad. g.* 7. 77.
Efficere *g.* 7. 29.
ſilio
Agitare *in. al.* 3.
Conſurgere *ex. g.* 5. 31.
Pronunciare *in. c.* 1. 19.
ſolatione
Sanare *g.* 8. 38.
ſpectus.
ſpectum

Conſtituere *in. g.* 1. 51.
Dare *in. b.* 4.
Deducere *è b.* 18.
Deducere *in. c.* 1. 22.
Ferre *g.* 7. 19.
Fugere *g.* 7. 30.
Reverti *in. g.* 2. 42.
Venire *in. g.* 4. 12.
Conſpectu
Abire *ex. c.* 2. 22.
Aſſiſtere *in. g.* 6. 18.
Eſſe *in. g.* 7. 35.
Proferre *in. g.* 7. 48.
Removere *è g.* 1. 25.
Tegere *à. g.* 8. 15.
Conſtantiam
Collaudare *c.* 1. 6.
Præſtare *b.* 17.
Conſtantiâ
Dubitare *de. g.* 7. 77.
Conſuetudo. Priſtina *c.* 1. 32. Quotidiana *g.* 5. 58. Tradita *g.* 4. 7.
Conſuetudo
Fert *g.* 4. 32.
Inveteraſcit *g.* 5. 41.
Patitur *g.* 1. 45.
Poſtulat *g.* 6. 34.
Conſuetudinem
Accidit *præter c.* 1. 45.

Ad-

Digitized by Google

Adducere *in. g.* 4. 1.
Perficere *g* 2. 17.
Venire *in. c.* 3. 100.
Conſuetudine
Capi *g.* 6. 22.
Cognoſcere *g.* 5. 42.
Differre g. 5. 14.
Differre *à. g.* 6. 21.
Diſcedere *à. h.* 29.
Excedere ex af. 73.
Moveri *c.* 1. 44.
Conſulem
Creare *g.* 8. 50.
Conſulatus.
Conſulatum
Eripere *g.* 8. 50.
Inire *c.* 1. 5.
Peragere *c.* 1. 11.
Contagium.
Contagione
Accipere ex. g. 6. 13.
Contemtionem
Afferre *c.* 3. 60.
Venire *in* g. 3. 17.
Contentio. Æqua. *g.* 7. 48. Summa g. 5. 29.
Contentionem
Componere *al.* 63.
Habere *g.* 1. 44.
Remittere *c.* 2. 14.
Venit *ad h.* 5.
Contentione
Dimicare g. 8. 29.
Contignationem
Facere *c.* 2. 15.
Suſpendere *c.* 3. 9.
Continens.
Continentem
Adducere *in. g.* 4. [illegible]
Mittere *in. g.* 4. [illegible]
Pervenire *ad. g.* 4. [illegible]
Petere g. 4. 28.
Relinquere *g.* 5. 8.
Venire *in g.* 5. [illegible]
Continente
Accerſere *ex g.* [illegible]
Comportare *ex. g.* [illegible] 31.
Remanere *in. g.* [illegible]
Controverſia. Magna [illegible] 1. 9. Perpetua [illegible] troverſiæ *g.* 5. 44 [illegible] Privata g. 6. 13 [illegible] blica *ibid.*
Controverſia
Exiſtit g. 5. 28.
Controverſiam
Alere *g.* 7. 32.
Cognoſcere g. 8 [illegible]
Componere *c.* 1. [illegible]
Deducere *in. g.* [illegible]
Habere *g.* 5. 44.

Digitized by Google

Minuere g. 5. 26.
Inferre *c.* 1. 86.
Oblivisci [illegible]7. 34.
Tollere *c.* 1. 9.
ntroverſiâ
Cognoſcere *de al.* 65.
Conſtituere *de g.* 6. 13.
Diſceptare *de* c. 3. 108.
Judicare *de.* g. 5. 44.
Statuere *de al.* 65.
ntumeliam
Accipere *g.* 5. 29.
Convertere *in. c.* 1. 8.
Deſcendere *ad. c.* 4. 83.
Perferre *g.* 2. 14.
Oblivisci *g.* 1. 14.
ntumeliâ
Defendere *ab c.* 1. 22.
Permoveri *c.* 1. 28.
Prohibere *ab. c.* 23.
nvallis. Humilis *b.* 25.
nvallem
Demittere *in. g.* 5. 32.
nvalle
Egredi *ex. b.* 25.
nventus. Familiaris *c.* 1. 14.

Conventum
Agere g. 1. 54.
Peragere g. 5. 1.
Percurrere g. 8. 46.
Fugere *c.* 1. 19.
Convitium.
Convitio
Corripi *c.* 1. 2.
Perterreri *ibid.*
Prohibere *c.* 1. 23.
Copia. Exigua *g.* 5. 12.
Summa g. 7. 32.
Copia
Deficit *g.* 6. 16.
Suppetit g. 1. 3.
Copiam
Comparare *g.* 8. 35.
Facere *g.* 1. 28.
Nanciſci *g.* 7. 32.
Subminiſtrare *al.* 35.
Tollere g. 7. 14.
Copiâ
Abundare *g.* 8. 40.
Copiæ. Significatione militari. Armatæ g. 4. 23. Deminutæ g. 7. 31. Domeſticæ g. 1. 10. Exiguæ *c.* 2. 39. Magnæ g. 7. 57. Majores g. 7. 56. Pedeſtres g. 2. 17. Summæ

mæ *g.* 7. 41. Terreſtres *c.* 3. 10.
Copiæ.
Conſidunt *g.* 5. 9.
Conveniunt *g.* 5. 53.
Diminuuntur *g.* 7. 73.
Diſcedunt *g.* 5. 58.
Copias
Accire g. 8. 31.
Augere *g.* 7. 49.
Cogere *g.* 2. 5.
Collocare *g.* 36.
Conducere *g.* 6. 31.
Educere g. 1. 50.
Producere g. 1. 48.
Reducere g. 5. 53.
Subducere g. 1. 22.
Transducere g. 1. 11.
Conſequi *g.* 1. 13.
Conſpicari *g.* 5. 9.
Delere *g.* 6. 41.
Diducere *g.* 3. 23.
Dimittere *g.* 5. 59.
Diſtinere *c.* 3. 44.
Diſtribuere *g.* 6. 32.
Dividere *c.* 3. 97.
Eripere *g.* 7. 54.
Exigere *g.* 5. 55.
Expectare *g.* 5. 50.
Exponere *g.* 4. 13.
Fundere *g.* 1. 44.
Inſtruere *g.* 2. 8.
Parare *g.* 3. 23.
Comparare af. 25.
Partiri [illegible] 6. 6.
Proſternere *af.* 85.
Recenſere *g.* 7. 76.
Redintegrare *g.* 7. [illegible]
Reficere *c.* 3. 87.
Revocare *g.* 7. [illegible]
Superare *g.* 1. 44.
Suſtinere *g.* 8. 28.
Copiis
Præficere *g.* 7. 9.
Copiis
Conſidere *cum* [illegible]
67.
Contendere *g.* 5. [illegible]
Cordi
Eſſe *g.* 6. 19.
Corium
Corio
Integere *g.* 7. 12.
Cornu. In [illegible]*bus.*
Directum *g.* 6. 26.
Excelſius *ibid.*
Cornu
Exiſtit *ibid.*
In Exercitu.
Dextrum *g.* 2. 25.
Siniſtrum *g.* 7. 62.
Cornu
Ar[illegible]

Avertere *af.* 39.
Conferre *in. af.* 60.
Conſiſtere *in. c.* 1. 44.
Firmare *al.* 37.
Premere *b.* 31.
Proficiſci *ad. g.* 2. 25.
rnu
Collocare *in. af.* 60.
rnua
Interjicere *inter. c.* 3. 88.
ona
Vendere *ſub eâ g.* 3. 16.
ro obſidionis genere.
Cingere *eâ g.* 7. 72.
etes. Directæ c. 3. 46.
Leves *c.* 1. 27.
Agere *g.* 8. 41.
Locare, *c.* 3. 46.
Objicere *c.* 3. 46.
Projicere *g.* 7. 81.
Proferre *c.* 3. 46.
Propellere *c.* 3. 46.
tibus
Conſternere *g.* 4. 17.
næquare *c.* 1. 27.
rotegere *c.* 1. 25.
men
re g. 8. *prol.*
sine
Vacare *ibid.*
Crinis
Præſecare *eos c.* 3. 9.
Cruciatus.
Cruciatum
Dedere *in. g.* 7. 71.
Interficere *per. g.* 2. 31.
Perferre *g.* 1. 32.
Venire *in g.* 1. 31.
Vereri *g.* 4. 15.
Cruciatu
Afficere *g.* 5. 56.
Necare *cum g.* 5. 45.
Crudelitas.
Nefaria *g.* 7. 77.
Singularis *ibid.*
Crudelitatem
Horrere *p.* 1. 32.
CRUX.
Crucem
Tollere *in. b.* 20.
Cruce
Suffigere *in. af.* 69.
Culmen
Occupare *g.* 3. 2.
Culpæ
Aſſignare *af.* 3.
Tribuere *c.* 3. 73.
Culpam
Conferre *g.* 4. 27.

Culpâ

Digitized by Google

Culpâ
Verſari *in. c.* 3. 110.
Cultus.
Cultum
Adamare *g.* 1. 31.
Cultu
Abeſſe g. 1. 1.
Differre g. 8. 25.
Uti *g.* 6. 24.
Cuneus. In Exercitu.
Facere *eum g.* 6. 40.
Cuniculus. Pro Specu.
Aperti cuniculi g. 7. 22. Tecti g. 8. 41.
Cuniculos
Agere g. 3. 21.
Morari g. 7. 22.
Cupam
Implere g. 8. 42.
Cupiditas
Evocat g. 6. 34.
Innaſcitur g. 1. 41.
Oritur g. 6. 22.
Cupiditatem
Reprehendere g. 7. 52.
Cupiditate
Adduci g. 7. 50.
Induci g. 1. 2.
Ardere *c.* 3. 74.
Curam
Remittere *c.* 2. 13.
Sucipere *al.* 42.
Currus.
Recipere *in eum g.* 4. [illegible]
Curſus. Secundus *c.* 3. [illegible]
Vehementiſſimus [illegible] 15. Velox *af.* 71.
Curſum
Adæquare *g.* 8. 4[illegible]
Dirigere *c.* 3. 25.
Duplicare *c.* 3. 92.
Emittere *in. al.* [illegible]
Incitare *g.* 2. 26.
Perficere *c.* 2. 3.
Renovare *c.* 3. 93.
Reprimere *ibid.*
Tenere *g.* 4. 26.
Curſu
Exanimari g. 24.
Fugere *g.* 8. 15.
Cuſtodiam
Transdere *c.* 3. [illegible]
Tribuere *ad. c.* [illegible]
Pro Carcere.
Cuſtodiam
Conjicere *in. h.* 2[illegible]
Cuſtodiâ
Necare *in. c.* 3. 1[illegible]
Pro Præſidio.

C

Digitized by Google

uſtodias
Deducere *al.* 63.
Ponere *af.* 88.
Diſponere. g. 7. 27.
Vitare *c.* 1. 59.
ſtodiis
Continere *g.* 5. 58.
Obtinere g. 7. 19.
ſtos.
ſtodes
Interficere *g.* 7. 55.
Ponere *g.* 1. 29.
ECRETUM.
Interponere *g.* 7. 33.
creto
Parere *g.* 6. 13.
creto
Stare *ibid.*
cima
Pendere *eas af.* 98.
urſionem
Facere *al.* 42.
ecus
dmittere g. 4. 25.
itio. Neceſſaria *g.* 1. 81.
itionem
ccipere *in. g.* 1. 28.
Recipere in. g. 3. 21.
dducere *ad. g.* 8. 19.
eriſcere *g.* 7. 77.
Facere *g.* 3. 3.
Significare *g.* 7. 40.
Subire *c.* 1. 81.
Venire *in. g.* 6. 3.
Dedititias.
Subtrahere *eos. g.* 1. 44.
Defectionem.
Admaturare *g.* 7. 54.
Cognoſcere *g.* 7. 63.
Defenſione
Deſiſtere *a. c.* 2. 12.
Defenſores
Deligere *g.* 7. 15.
Depellere *g.* 3. 25.
Delectus. Novus *c.* 1. 25.
Delectum
Conficere *g.* 6. 1.
Habere *ibid.*
Inſtituere *c.* 1. 10.
Intermittere *ibid.*
Delictum. Majus *g.* 7. 4.
Committere *ibid.*
Deprecationem
Habere *g.* 8. *prol.*
Deprecatore
Uti *g.* 6. 4.
Deſcenſus. Difficilis *g.* 8. 40. Facillimus *ibid.*
Præruptus *ibid.*

Digitized by Google

Deſidiam
Minuere g. 6. 23.
Deſpectus. Propinquus g. 3. 14.
Deſpectum
Habere g. 2. 29.
Deſperatio. Summa c. 2. 42.
Deſperationem
Afferre g. 8. 43.
Pervenire *ad.* c. 2. 42.
Detrimentum
Magnum g. 8. 16. Mediocre g. 8. 10. Parvulum g. 5. 52.
Detrimentum
Adaugere g. 6. 1.
Adjungere *ad* al. 49.
Afferre g. 10.
Inferre g. 8. 16.
Capere c. 1. 71.
Accipere g. 5. 22.
Reconcinnare c. 2. 15.
Sarcire g. 1. 6.
Detrimento
Nocere *cum.* g. 6. 34.
Deus.
Deum
Colere g. 6. 17.
Conteſtari g. 4. 25.
Deo
Expoſcere *à* c. 2. 5.
Dextram
Morari g. 5. 44.
Prehendere g. 1. 20.
Retorquere c. 1. 69.
Tenere *dextra* al. 24
Dies Brumalis g. 8. 4
Certa g. 1. 30. Grav-
iſſimus g. 5. 43. Lon-
gior g. 1. 40. Multa
die. g. 1. 21. Pau-
cis dies g. 34.
Appetit g. 6. 35.
Inſtat. g. 1. 16.
Tranſit g. 3. 2.
Venit c. 1. 87.
Diem
Conferre *in.* g. 1. 4
Differre in. c. 1. 4
Conſtituere g. 4
Dicere g. 1. 16.
Ducere g. 1. 16.
Extrahere c. 1. 3
Facere *ad.* g. 2. 5
Intermittere g. 5. 4
Prætermittere g. 4
Morari g. 8. 3.
Reverti *ad.* g. 6.
Sumere g. 1. 7.
Conſumere g.
Venire *ad.* g. 7.
Difficultas.
Summa g. 4. 17.

Digitized by Google

iſficultatem
Ferre *c.* 3. 15.
Afferre g. 7. 10.
Objicere *g.* 7. 59.
Perpeti *g.* 7. 10.
Vincere *g.* 8. 41.
iſficultate
Affici *g.* 7. 6.
Claudere *g.* 8. 19.
Contineri *ibid.*
Eſſe *in. g.* 7. 35.
Premi *al.* 43.
Opprimi g. 8. 5.
Teneri *g.* 8. 19.
gnitas
Clariſſima *af.* 22. Excellens *ibid.*
Prima *c.* 1. 9.
gnitas
Patitur *g.* 6. 8.
gnitati
Favere *c.* 1. 7.
gnitatem
Amplificare *g.* 6. 12.
Antecedere *g.* 7. 54.
Augere *g.* 7. 30.
Conciliare *af.* 22.
Defendere *g.* 8. 52.
Habere *al.* 8.
actare *c.* 3. 83.
mpugnare *g.* 8. 53.
Perducere *ad. g.* 7. 39.
Pertinet *ad. g.* 8. 6.
Quærere *g.* 8. 53.
Recuperare *in. c.* 1. 22.
Tribuere *g.* 5. 7.
Dignitate
Augere *g.* 1. 43.
Defendere *c.* 1. 7.
Depugnare *pro af.* 45.
Exæquari *c.* 1. 4.
Excellere *g.* 6. 13.
Spoliare *g.* 7. 66.
Exſpoliare g. 8. 50.
Diligentia
Magna *g.* 6. 34.
Abeſt *b.* 40.
Diligentiam
Adhibere *g.* 3. 20.
Minuere *g.* 8. 12.
Præſtare *b.* 3.
Remittere *g.* 6. 14.
Requirere *g.* 6. 34.
Diligentiâ
Deſperare *g.* 3. 20.
Ponere *in. g.* 7. 32.
Providere *g.* 6. 34.
Dimicatio
Continua *g.* 8. 41.
Maxima *c.* 3. 111. Perniciosa *g.* 8. 11.
Dimicationem.

Digitized by Google

Afferre. *c.* 3. 111.
Conficere. *al.* 25.
Recuſare *g.* 8. 18.
Dimicatione
Continere *ab.* *al.* 22.
Diſceſſio
Oritur. *al.* 4.
Diſceſſionem
Facere *g.* 8. 52.
Diſceſſus.
Animadvertere *eum* *g.* 8. 16.
Diſciplina
Militaris *al.* 48.
Sublevat *g.* 1. 40.
Diſciplinam
Accipere *ibid.*
Dediſcere *c.* 3. 110.
Diſſolvere *al.* 65.
Efferre *g.* 6. 14.
Transferre *g.* 6. 13.
Minuere *al.* 48.
Reperire *g.* 6. 13.
Venire *in.* g. 6. 14.
Diſciplina
Educare *al.* 78.
Erudire *al.* 24.
Habere *pro.* *c.* 3. 10.
Permanere *in.* *g.* 6. 14.
Diſcrimen.
Diſcrimine
Eſſe *in.* *g.* 6. 38.
Diſputationem
Habere. *g.* 5. 30.
Diſſenſio. Civilis *c.* 1. 67.
Domeſtica *al.* 65.
Exiſtit *c.* 1. 20.
Naſcitur *g.* 6. 21.
Oritur *al.* 33.
Diſſenſionis
Oblivisci *g.* 7. 33.
Diſſenſione
Liberare *al.* 65.
Ditionem
Redigere *in.* *g.* 1. 34.
Ditione
Eſſe *ſub.* *g.* 1. 31.
Teneri *in.* g. 1. 33.
Diuturnitas
Confirmare *eâ* *a.* 3.
Doctrina.
Edoceri *eâ* *af.* 4.
Documentum.
Documento
eſſe. *g.* 7. 4.
Documentum
Conſtituere *af.* 34.
Dolor. Longior. *g.* 52.
Inceſſit. *c.* 3. 74.
Incitat. *c.* 1. 4.
Dolorem
Capere. *g.* 1. 19.

Accipere. al. 25.
Expiare. *g.* 8. 48.
Ferre. *g.* 7. 15.
Morari *al.* 55.
Relinquere. *g.* 5. 52.
Ulciſci. *aſ.* 87.
lore
Affici. *g.* 1. 2.
Exardeſcere. *g.* 5. 4.
Ferre. *g.* 7. 63.
Incendere. *al.* 29.
Permoveri. *al.* 54.
Prohiberi. *g.* 7. 38.
lus.
Contendere *eo. g.* 1. 13.
micilium
Habere. *c.* 1. 86.
Petere. *g.* 1. 31.
minatus.
minatum
Convertere *ad. c.* 1. 4.
mus
Patet. *g.* 6. 23.
mi
Manere. *g.* 4. 1.
Remanere. ibid.
mum
Adducere. *g.* 1. 58.
Avertere. *c.* 3. 59.
Revertere. g. 2. 29.
Reverti. g. 1. 54.

Conferre. *g.* 6. 8.
Contendere. *g.* 2. 24.
Diripere. *aſ.* 87.
Effodere. *g.* 3. 42.
Expugnare. *aſ.* 87.
Irrumpere. *c.* 3. 111.
Pervenire. *g.* 2. 11.
Redire. *g.* 1. 29.
Relinquere. *g.* 1. 30.
Remittere. *g.* 1. 43.
Spoliare. *c.* 3. 42.
Domo
Ejicere. *g.* 4. 7.
Emigrare. *g.* 1. 31.
Excedere. *g.* 4. 14.
Diſcedere. g. 5. 7.
Exire. *g.* 1. 6.
Expellere. *g.* 5. 54.
Donum
Admittere. *c.* 1. 7.
Mittere. *al.* 70.
Donis
Allicere. *g.* 31.
Dubitatio
Datur. *g.* 1. 14.
Dubitationem
Expellere. *g.* 5. 48.
Interponere. *g.* 6. 40.
Tollere. *al.* 7.
Dubium
Devocare *in. g.* 6. 7.

Digitized by Google

Durities. *Relata ad* animum.
Duritiei
Studere g. 6. 21.
Dux. Exercitatiſſimus *c.* 3. 73. Peritiſſimus *ibid.*
Summus g. 7. 21.
Deeſt g. 8. 47.
Ducem,
Accerſere g. 3. 23.
Aſſumere *al.* 25.
Deligere g. 3. 23.
Requirere *af.* 85.
Duce
Uti g. 2. 7.
Edictum
Pervulgare *c.* 2. 19.
Effugium
Dare *al.* 16.
Egeſtas.
Egeſtate
Permanere *in.* g. 6. 24.
Elegantia
Superare *eâ. g.* 8. *prol.*
Elephantus.
Inſtruere *eos. af.* 30.
Ephippium.
Uti *iis g.* 4. 2.
Epiſtolam
Deferre g. 5. 48.
Intercipere *ibid.*
Perlegere *ibid.*
Recitare *ibid.*
Æpulæ. Ampliſſimæ g. 6. 28.
Eques.
Equites
Cedunt g. 8. 19.
Interveniunt g. 6. [illegible]
Præcurrunt g. 6. [illegible]
Equitibus
Interponere g. 8. [illegible]
Equites
Accerſere g. 7. [illegible]
Addere g. 7. 45.
Aggredi g. 8. 4[illegible]
Circumcludere [illegible]
Collocare *af.* [illegible]
Conducere g. 7. [illegible]
Conficere *c.* 1[illegible]
Convocare g. 5. [illegible]
Deligere g. 4. [illegible]
Diſponere g. 6. [illegible]
Opponere c. 3. 7[illegible]
Emittere g. 5. 26.
Præmittere g. 7. [illegible]
Submittere g. 7. [illegible]
Expectare g. 4. [illegible]
Habere g. 4. [illegible]
Pellere g. 2. 19.
Præliari *inter.* g. [illegible]

Digitized by Google

Proturbare *g.* 2. 19.
Subminiſtrare *aſ.* 78.
Verſari *inter. g.* 7. 40.

quitatus
Conſiſtit *g.* 8. 28.
Revertitur *g.* 4. 13.

quitatui
Præeſſe *g.* 1. 18.
Studere *g.* 7. 4.

quitatum
Alere *g.* 1. 18.
Circumfundere *c.* 1. 67.
Cogere *g.* 5. 3.
Comparare *g.* 3. 20.
Concidere *h.* 4.
Delere *g.* 8. 28.
Diſponere *g.* 7. 56.
Diſtribuere *g.* 7. 67.
Dividere *g.* 6. 43.
Educere *g.* 7. 13.
Effugere *g.* 8. 33.
Explicare *aſ.* 59.
Facere *b.* 2.
Fugare *g.* 7. 68.
Habere *circum ſe g.* 1. 18.
Impedire *g.* 2. 17.
Imperare *g.* 4. 6.
Mittere *g.* 5. 17.
Amittere g. 8. 20.
Antemittere g. 1. 21.
Dimittere g. 7. 71.
Emittere g. 5. 51.
Immittere g. 7. 40.
Præmittere g. 1. 15.
Nanciſci *g.* 7. 9.
Oſtentare *g.* 7. 55.
Parare *c.* 1. 29.
Perſequi *g.* 8. 47.
Rejicere *g.* 1. 24.
Revocare *g.* 5. 11.
Submovere *c.* 1. 79.

Equitatu
Abundare *g.* 7. 14.
Opprimi *ab. g.* 8. 3.
Proficiſci *cum. g.* 6. 5.

Equus. Idoneus. *g.* 7. 65.

Equum
Admittere *g.* 1. 22.
Attribuere *c.* 1. 14.
Diſtribuere g. 7. 65.
Citare *c.* 3. 96.
Incitare g. 4. 24.
Comprehendere *g.* 6. 30.
Convertere *g.* 8. 48.
Detrahere *g.* 1. 42.
Flectere *g.* 4. 33.
Frenare *g.* 8. 15.
Imponere *in. g.* 1. 42.
In-

Inferre *in*. *g*. 6. 30.
Moderari. *g*. 4. 33.
Nanciſci. *c*. 3. 96.
Parare. *g*. 5. 55.
Producere. *g*. 7. 12.
Reſcribere *ad*. g. 1. 42.
Sanare. *g*. 7. 65.
Suffodere. *g*. 4. 12.
Suſtinere. *g*. 4. 33.
Equo
Decidere. *g*. 1. 48.
Dejicere. *g*. 4. 12.
Deſcendere *ex*. *b*. 4.
Deſilire *ex*. g. 4. 2.
Ferre *ſe*. *c*. 3. 94.
Vehi. *c*. 2. 44.
Devehere. *g*. 1. 43.
Uti. *g*. 7. 65.
Equos
Partiri. *g*. 7. 55.
Sumere. *g*. 7. 65.
Eruptio. Crebræ eruptiones. *g*. 7. 22. Diurnæ. *ibid*. nocturnæ *ib*.
Eruptioni
Reſiſtere. *g*. 7. 24.
Eruptionem
Conferre. *g*. 7. 77.
Comparare *ad*. *g*. 7. 87.
Præparare ad. *g*. 7. 82.
Facere. *g*. 2. 33.
Probare. *g*. 7. 77.
Tentare. *g*. 3. 21.
Eruptione
Circumvenire. *g*. 7. 82.
Pugnare. *g*. 7. 7[illegible]
Eſſeda.
Deſilire *ex*. *g*. 4. 3[illegible]
Eſſedarios.
Emittere *eos*. [illegible]
Eventus. Secu[illegible] 7. 29.
Excipit. *c*. 1. 2[illegible]
Sequitur. *g*. 2. 2[illegible]
Eventum
Expectare. *g*. 7. [illegible]
Experiri. *g*. 3. [illegible]
Habere. *g*. 5. 4[illegible]
Speculari. *g*. [illegible]
Excurſio. Crebræ [ex]curſiones. *g*. 2. 30.
Excurſiones
Facere. *g*. 2. 30.
Excurſus
Tollere. *al*. 19.
Excuſatio
Valet. *c*. 1. 85.
Excuſationem

Accipere. *g.* 6. 4.
Recipere al. 66.
uſatione
Uti. *g.* 8. 12.
mplum. Novum. *c.* 1. 7.
mplum
Expiare. *c.* 1. 7.
Habere. *g.* 7. 77.
Inſtituere. *ibid.*
Introducere. *c.* 1. 7.
Prodere. *g.* 7. 77.
mplo
Deterrere. *g.* 8. 44.
rcitus. Diſſipatur *al.* 40. Incolumis. *g.* 5. 41. Inſtructus. *g.* . 59. Miſerrimus. *c.* . 96. Paratus. *g.* 7. 9. Patientiſſimus. *c.* . 96. Veteranus. *al.* . Vetus. *c.* 1. 3. Victor. *c.* 7. 20.
citus
Diſcedit. 6. 35.
Subſequitur. *g.* 6. 31.
itum
Excipere. *g.* 7. 38.
ere. *c.* 1. 85.
nittere. *c.* 2. 42.
Dimittere. c. 1. 2.

Comparare. *g.* 8. 6.
Cogere. *g.* 3. 17.
Conſcribere. *c.* 1. 2.
Contrahere. *g.* 1. 34.
Delere. *g.* 6. 37.
Diſtribuere. *g.* 3. 10.
Ducere. *g.* 1. 10.
Adducere. g. 2. 1.
Conducere. g. 2. 2.
Deducere. g. 1. 44.
Educere. g. 3. 18.
Introducere. g. 2. 10.
Reducere. g. 1. 50.
Transducere. c. 1. 30.
Exponere. *g.* 5. 9.
Evocare. *c.* 3. 108.
Habere. *g.* 1. 44.
Inſtruere. *g.* 22. 1.
Ire *ad. c.* 1. 48.
Redire ad. g. 8. 52.
Luſtrare. *ibid.*
Manere *ad. g.* 5. 53.
Partiri. *c.* 1. 4.
Pellere. *c.* 3. 86.
Proficiſci *ad. g.* 4. 6.
Recreare. *af.* 67.
Reficere. *c.* 1. 65.
Relinquere *ad. g.* 7. 5.
Tenere. *c.* 1. 85.
Obtinere. ibid.
Transdere. *al.* 4.

Digitized by Google

Transjicere *c.* 32. 9.
Transportare *g.* 4. 16.
Exercitu
Accidit *in. c.* 3. 64.
Conjungere *cum. c.* 1. 18.
Continere *g.* 8. 54.
Deſertare *cum. g.* 8. 7.
Dimittere *ab. af.* 46. *ignominiæ cauſa.*
Diſcedere *ab. g.* 7. 9.
Eſſe *in. g.* 1. 21.
Adeſſe cum g. 6. 41.
Intercludere *ab. g.* 7. 1.
Removere *ab af.* 54. *ignominiæ cauſa.*
Exiſtimationem
Defendere *c.* 1. 7.
Tueri *c.* 3. 1.
Vereri *g.* 5. 44.
Exiſtimatione
Commoveri *g.* 1. 20.
Exitus. Anguſtus *g.* 7. 28. Liber *al.* 63.
Exitum.
Aſſervare *c.* 1. 21.
Dare *al.* 63.
Impedire *c.* 1. 25.
Exitu
Intercludere *g.* 7. 44. *pro fine.*
Celer c. 3. 22. Facil... *ibid.* Felicior *al.* 10...
Incertus g. 7. 62.
Exitum
Animadvertere *g.* ... 44.
Ferre *g.* 3. 8.
Habere *g.* 5. 29.
Recipere *al.* 63.
Exitu
Conſultare *de g.* 7. ...
Expectatio. Multa c. ... 19. ſumma *c.* 1. ... *ibid.*
Expectatione
Eſſe *in. af.* 26.
Expeditio. Nocturna ... 8. 31.
Expeditionem
Mittere *in. g.* 5. ...
EXPENSAS
Ferre *al.* 49.
Explorator. Certus *g.* ... 16.
Exploratores.
Cognoſcere *per. g.* ... 16.
Diſponere *g.* 7. ...
Mittere *g.* 6. 10.
Præmittere *g.* ...
Exploratum

Digitized by Google

Habere c. 2. 31.
xplorato
Habere *pro. g.* 6. 5.
xpugnationem
Deſperare g. 6. 41.
xpugnatione
Deſperare *de* g. 7. 36.
xules
Accire g. 8. 30.
xultationem
Pati *af.* 31.
aber.
abros
Accerſere g. 5. 11.
Deligere *ibid.*
acinus. Nefarium g. 7. 38.
acinus
Admittere *g.* 3. 9.
Facere *h.* 16.
Impellere *ad. g.* 6. 20.
acinare
Contaminari g. 7. 43.
ctio
Naſcitur g. 6. 22.
ctione
Opprimi c. 1. 22.
ctum
Latet. g. 3. 14.
ctum
Celare g. 7. 80.
Cognoſcere g. 5. 6.
Comprobare *c.* 2. 20.
Sequi *c.* 2. 32.
Facultas. Exigua *c.* 1. 78.
Libera *c.* 1. 74.
Magnæ facultates g. 1. 18. Præſens *c.* 1. 29.
Facultas
Accidit g. 7. 44.
Facultatem
Admittere *c.* 1. 29.
Dare g. 1. 7.
Dimittere c. 1. 28.
Prætermittere c. 2. 33.
Eripere *af.* 49.
Præripere g. 8. pro-œm.
Offerre c. 1. 72.
Petere g. 6. 8.
Præbere *c.* 1. 49.
Relinquere g. 3. 6.
Tribuere c. 1. 5. *pro o-pibus.*
Facultates
Comparare g. 1. 18.
Deſtinare g. 7. 22.
Habere g. 2. 1.
Facultatibus
Sublevare *al.* 43.
Fallacia

Elu-

Digitized by Google

Eludere iis. *al.* 24.
Falx. Præacuta *g.* 3. 14.
Falces
Affigere. *ibid.*
Avertere. *g.* 7. 22.
Deſtinare. *ibid.*
Facere. *g.* 5. 42.
Parare. *ibid.*
Proferre. *g.* 7. 84.
Fama. Magna. *c.* 3. 36.
Affertur. *g.* 6. 30.
Perfertur. *g.* 5. 53.
Antecedit. *c.* 3. 31.
Nunciat. *al.* 57.
Percrebeſcit. *c.* 3. 43.
Pervenit. *g.* 6. 35.
Præcurrit. *c.* 3. 80.
Famam
Antecedere. *ibid.*
Poſſidere. *af.* 81.
Tenere. *c.* 3. 56.
Famâ
Accipere. *g.* 6. 20.
Perferre. *g.* 7. 8.
Fames. Extrema. *g.* 17.
Famem
Pertimeſcere. *g.* 5. 29.
Suſtentare. *g.* 1. 17.
Tolerare. *g.* 1. 28.
Fame
Adduci. *g.* 7. 20.
Excruciare. *ibid.*
Conſumi *ibid.*
Interire. *g.* 5. 30.
Familia. Ampliſſima
7. 37. Antiquiſſima
7. 32.
Familiâ
Naſci. *g* 7. 37.
Familiaritas.
Adduci *eâ.* *g.* 5. 3
Fanum.
Fano
Tollere *è.* *c.* 1. 6
Fas
Eſt. *g.* 6. 14.
Fas
Putare. *g.* 6. 23
Faſtigium. Declive. *g.*
14. Par. *g.* 7. 69.
Superare. *g.* 8. 4
Fatum
Antecedere. *c.* 2. 6
Queri. *g.* 1. 39.
Felicitas. Magna *g.* 1.
Summa *g.* 6. 43.
Conſequitur. *g.* 8.
Felicitatem
Deeſt *ad.* *g.* 6. 43.
Feneſtram
Relinquere. *c.* 2. 9
Fera

Digitized by Google

arcere g. 6. 28.
um
Iaſcitur g. 1. 12.
o
Conſumere *al.* 60.
Depugnare *af.* 94.
nterire g. 5. 30.
natione
Eſſe *in. af.* 26.
s. Anguſtior c. 3. 1.
Perpetua g. 5. 54.
Virtus. *ibid.*
i
Committere g. 8. 23.
Permittere g. 5. 3.
em
Abrogare. g. 6. 23.
Accipere *af.* 93.
Recipere in. g. 4. 22.
Confugere *in. h.* 1.
Dare g. 1. 3.
Operiri c. 2. 33.
acere g. 4. 11.
Habere g. 1. 19.
nplorare g. 5. 7.
nterponere. g. 5. 6.
avocare g. 8. 48.
ædere c. 2 44.
ermittere *in.* g. 2. 3.
erſpicere g. 5. 5.
etere c. 1. 74.
ræſtare. g. 5. 45.
Sequi g. 4. 21.
Servare g. 6. 36.
Conſervare c. 1. 84.
Fides
Venire *in.* g. 2. 13.
Conſervare *in.* g. 2. 15.
Dubitare *de.* g. 7. 21.
Eſſe *in.* 2. 14.
Manere *in.* g. 7. 4.
Quærere *de* c. 1. 74.
Sancire g. 7. 2.
Fiducia
Accedit c. 3. 72.
Suppetit. *af.* 31.
Fiduciam
Afferre g. 8. 10.
Deſignare. c. 3. 96.
Habere c. 2. 37.
Figura
Differt g. 6. 26.
Finis.
Finem
Expectare g. 7. 85.
Facere g. 1. 29.
Pervenire *ad.* c. 3. 6.
Videre g. 8. *proœm.*
Fines. Anguſti g. 1 2.
Extremi g. 2. 5. Medii g. 6. 32. Lati g. 6. 22. Proprii *ibid.* Ultimi g. 8. 31.
Fines.

Digitized by Google

Lavare *in. g.* 4. 1.
Perluere *g.* 6. 21.
Tegi. *g.* 5. 18.
Fœdus.
Fædere
Adjungere *g.* 6. 2.
Fœdera
Percurrere *al.* 44.
Folia
Stringere *c.* 3. 58.
Fons. Magnus *g.* 8. 41.
Perennis *g.* 8. 43.
Exareſcit *c.* 3. 49.
Prorumpit *g.* 8. 41.
Fontem
Exhaurire *g.* 8. 43.
Fonte
Prohibere *g.* 8. 41.
Formam
Demonſtrare *g.* 5. 1.
Fortùna. Adverſa *b.* 17.
Commutata *g.* 3. 6.
Extrema *g.* 7. 40.
Gravior *g.* 32. Magna *g.* 6. 30. Miſerior *g.* 1. 32. Prima *b.* 17. Priſtina *g.* 4. 26. Repentina *c.* 2. 14.
Fortuna
Comprobat *g.* 5. 58.
Deeſt *g.* 1. 40.
Deminuit *g.* 1. 53.
Inclinat *c.* 1. 52.
Mutatur *c.* 1. 59.
Tribuit *c.* 3. 13.
Valet *g.* 6. 30.
Verſat *g.* 5. 44.
Fortunæ
Cedere *g.* 7. 89.
Tribuere *al.* 43.
Fortunam
Deducere *in. g.* 7. [illegible]
Deſpicere. *c.* 3. 103.
Deſtinare *al.* 41.
Experiri *g.* 1. 31.
Ferre *g.* 7. 62.
Miſerari *g.* 7. 1.
Pati *c.* 2. 6.
Periclitari *c.* 1. 72
Recidere *al. b.* [illegible]
Sublevare *c.* 3. [illegible]
Tentare *g.* 1. 36.
Fortunâ
Deſeri *a. g.* 5. 34
Fortunæ.
Fortùnas
Conferre *g.* 6. 35.
Coflagrare *g.* 5. 4[illegible]
Conſumere *g.* 1. 1[illegible]
Perturbare *c.* 2. 3[illegible]
Fortunis
Conſulere *g.* 7. 8

Ff

Digitized by Google

rtunis
Deſperare *g.* 3. 12.
rum
Occupare *g.* 8. 51.
Producere *in. c.* 1. 14.
ſa. Extrema *g.* 2. 8.
Interior *g.* 7. 72. Perpetuæ foſſæ. *g.* 7. 73.
Transverſa *g.* 2. 8.
ſam
Cavere *c.* 1. 28.
Complere *g.* 3. 5.
Explere g. 7. 79.
Deprimere *g.* 8. 40.
Ducere *g.* 7. 72.
Obducere g. 2. 8.
Perducere g. 1. 8.
Præducere c. 1. 27.
Producere g. 8. 48.
Reducere g. 7. 72.
Inſtituere *c.* 3. 46.
Integere *g.* 7. 79.
Intercipere *in. g.* 8. 48.
Perficere *c.* 1. 42.
Tranſcendere *c.* 3. 46.
Tranſire.
ſſa
Cingere *g.* 5. 42.
Munire *g.* 5. 21.
vea.
Capere *iisdem. g.* 6. 28.
Fraus.
Perſpicere *eam. g.* 7. 40.
Fremitus. Nocturnus *g.* 5. 32.
Oritur g. 2. 24.
Fremitu
Sentire *ex g.* 5. 32.
Frequentiam
Præſtare *g.* 8. 50.
Frigus. Remiſſius *g.* 5. 12.
Frigus
Vitare *g.* 6. 22.
Frigore
Tardari g. 7. 24.
Frons. Animalis. Media *g.* 6. 26.
Fronte
Exiſtit *à ibid.*
in Exercitu
Frontem
Munire g. 8. 9.
Fronte
Collocare *in. al.* 14.
Fructus. Magnus *c.* 1. 74.
Fructum
Ferre *ibid.*
Percipere *g.* 7. 27.

Digitized by Google

Servare g. 6. 19.

Fruges
Amittere g. 1. 28.

Frumentationem
Conficere g. 6. 39.
Obſervare g. 7. 16.

Frumentatione
prohibere g. 7. 64.

Frumentum. Importatum *c.* 3. 42. Importatitium *af.* 20. Maturum g. 1. 40.

Frumentum
Adeſt g. 1. 16.
Deeſt. *g.* 4. 36.
Matureſcit *g.* 6. 29.
Procumbit *g.* 6. 43.
Provenit *g.* 5. 24.

Frumentum.
Cumburere g. 1. 5.
Conferre g. 1. 16.
Conſervare *af.* 36.
Continere *c.* 2. 18.
Convehere *c.* 1. 34.
Devehere g. 5. 47.
Corrumpere g. 7. 64.
Dare *c.* 1. 87.
Debere g. 6. 33.
Demetere g. 4. 32.
Diripere g 7. 38.
Flagitare g. 1. 16.
Habere *g.* 7. 71.
Imperare *g.* 5. 20.
Metiri *g.* 1. 16.
Mittere *g.* 5. 20.
Nanciſci *g.* 7. 56.
Petere *g.* 3. 7.
Portare *g.* 1. 5.
Comportare g. 1. 16.
Importare g. 8. 32
Supportare g. 1. 4
Serere *g.* 5. 14.
Subminiſtrare *g.* 1
40.
Succidere *g.* 4.
Sumere *g.* 1. 16.
Conſumere g. 6. 4

Frumento
Carere *g.* 7. 17.
Intercludere *g.* 1.
Juvare *g.* 1. 26.
Prohibere *g.* 4. 30.

Fuga. Clandeſtina *g.* 33. Facilior *al.* 3 Propinqua *al.* 16 Turpis *c.* 2. 34 Turpiſſima *af.* 66. Vehemens *g.* 1. 8. 48.

Fuga
Fit *g.* 7. 88.

Fuga
Mandare *g.* 1. 12.

Commendare, *af.* 34.

[F]ugam

Capere *g.* 7. 26.
Conjicere *in. g.* 3. 6.
Dare *in. g.* 2. 23.
Facere *c.* 2. 3.
Habere *al.* 31.
Ignorare *g.* 1. 27.
Intercludere *g.* 7. 11.
Occultare *g.* 1. 27.
Parare *g.* 7. 61.
Apparare al. 7.
Comparare g. 4. 18.
Quærere *g.* 3. 14.
Reprimere *g.* 8. 19.

[F]uga

Cognoſcere *de. c.* 1. 20.
Colligere *ex al.* 42.
Comprehendere *in. g.*
Conficere *in. g.* 8. 19.
Convenire *ex g.* 6. 32.
Deſiſtere *g.* 4. 12.
Diſcedere *ex. g.* 5. 17.
Eſſe in. *b.* 25.
Excipere *ex. g.* 6. 35.
Intercipere in. g. 8. 48.
Recipere g. 1. 11.
Recipere ex. g. 2. 12.
Evadere *ex. g.* 3. 19.
Perire *in. g.* 1. 53.
Perterreri *g. l.* 18.
Producere *g.* 8. 48.
Prohibere *al.* 8.
Proterere *in. g.* 8. 28.
Significare *de. g* 7. 26.
Subtrahere *g.* 8. 33.

Fumus

Intrat *g.* 8. 16.

Funda

Pugnare *eâ. c.* 1. 26.
Vulnerare *g.* 5. 35.

Funis

Subſiſtit *g.* 5. 10.

Funem

Abſcindere *g.* 3. 14.
Prærumpere *ibid.*

Funus. Magnificum *g.* 6. 19. Sumptuoſum. *ibid.*

Funus

Facere *h.* 31.

Furorem

Impellere *ad g.* 7. 4.

Furore

Impelli *g.* 1. 40.

Furtum

Comprehendi *in eo g.* 6. 16.

Fuſtis

Percutere *eo h.* 27.

Digitized by Google

Gaſa.
Conjicere g. 3. 4.
Galeam
Inducere g. 2. 21.
Gallinam
Guſtare g. 5. 12.
Gaudium. Proprium *af.* 61.
Tribuere *ibid.*
Gens. Bellicoſiſſima g. 4. 1.
Gentem
Devincere g. 8. 24.
Genu
Projicere *ad. af.* 89.
Genus. Ampliſſimum g. 4. 12.
Genera
Inſtituere g. 7. 72.
Gladius.
Gladium
Educere g. 5. 44.
Redire *ad. c.* 3. 93.
Stringere *ibid.*
Diſtringere g. 1. 25.
Gladio
Appetere c. 2. 25.
Cædere *af.* 84.
Inſequi g. 2. 23.
Occurrere g. 5. 44.
Percutere g. 8. 23.
Pugnare g. 1. 52.
Superare c. 1. 72.
Tranſjicere *al.* 52.
Uti. g. 2. 25.
Glans in ſignificatione [illegible] *litari.*
Glande
Scribere *h.* 18.
Glandes
Fundere *af.* 5. 43.
Mittere *h.* 13.
Glandibus
Petere g. 7. 81.
Gloria. Vetus g. [illegible]
Extinguitur. g. 5. [illegible]
Gloriam
Accipere g. 7. 1.
Communicare g. [illegible] 19.
Pati *af.* 31.
Properare *ad. c.* [illegible]
Recuperare g. 7. [illegible]
Gloriâ
Efferri *af.* 22.
Exſultare *h.* 14.
Præſtare g. 8. 6.
Gratia
Minuitur g. 5. 4.
Gratiam
Agere g. 1. 41.
Antecedere g. 7. [illegible]

Ccc

Digitized by Google

Convellere *g.* 8. 50.
Habere *g.* 7. 20.
Jactare *c.* 3. 83.
Inire *g.* 6. 43.
Petere g. 5. 55.
Redimere *g.* 1. 44.
Redire *in. c.* 1. 38.
Referre g. 1. 35.
Repudiare *g.* 1. 40.
Sequi *c.* 1. 1.
tiâ
Adæquare *g.* 6. 12.
Augeri *g.* 1. 43.
Comparare *c.* 3. 4.
Contendere g. 8. 50.
Desperare *de. g.* 1. 18.
Præſtare *af.* 40.
Valere *g.* 7. 63.
tulationem
Facere *g.* 5. 5.
tulationes
Fiunt *c.* 1. 53.
x
Conjicere *in eum. al.* 49.
ernator. Peritus *c.* 1. 48.
ernatores
Comparare *g.* 3. 9.
ernatoribus
Uti *c.* 1. 58.
Hæres.
Scribere *eos.* 3. 108.
Hiberna. Proxima *g.* 5. 28.
Hiberna
Advolare. *ad. g.* 5. 39.
Circuire *g.* 5. 2.
Collocare *in. g.* 3. 29.
Comportare *in. g.* 8. 47.
Conſtituere *g.* 4. 38.
Deducere *in. g.* 1. 54.
Diſponere *in. al.* 49.
Diſtribuere *per. g.* 8.
Munire *g.* 5. 24.
Peragere *g.* 8. 50.
Recuſare *g.* 5. 41.
Remittere *in. g.* 5. 53.
Venire *in. g.* 8. 47.
Pervenire in. g. 5. 25.
Hibernis
Præficere *g.* 1. 54.
Hibernis
Cogere *ex. g.* 5. 46.
Commorari *in.* g. 8. 4.
Contineri *g.* 8. 2.
Contineri *in. af.* 47.
Diſcedere *ab. g.* 5. 1.
Diſcedere *ex. g.* 5. 28.
Educere *g.* 1. 10.

Digitized by Google

Educere *ex* g. 5.47.
Reducere in. g. 6.3.
Egredi *ex.* g. 7.1.
Eſſe *in* g. 2.1.
Evocare *ex.* g. 8.52.
Hiemare *in.* g. 5.53.
Hiems. Graviſſima c. 3.8. Exacta g. 6.1. Matura g. 4.20.
Hiems
Appropinquat c. 3.9.
Eſt g. 4.20.
Subeſt. g. 3.27.
Præcipitat c. 3.25.
Sequitur g. 4.1.
Hiemi
Subjicere g. 4.36.
Hiemem
Agere g. 5.22.
Exigere g. 6.1.
Conficere g. 6.3.
Ducere *in.* c. 1.61.
Tolerare g. 5.47.
Homo. Acutiſſimus *al.* 3. Aſper c. 1.47. Belli-coſiſſimus c. 3.73. Callidus g. 3.18. Conjunctiſſimus g. 8.50. Deſperatus g. 7.3. Electus *af.* 32. Graviſſimus *af.* 23. Idoneus c. 1.9. Ingenioſiſſimus *al.* 3. Nauticus *al.* 12. Perditus g. 8.30. Sceleratus g. 34.
Homini
Parcere g. 6.28
Hominem
Coſicere g. 8.23.
Confirmare c. 1.
Nanciſci c. 1.9.
Probare g. 6.19
Homines
Aſſueſcere *ad* g. 6.
Colligere g. 8.
Conducere g. 2.
Honor. Extraordinar. c. 1.32. Incredibilis g. 8.51. Magnus g. 6. Præcipuus g. 5. 54.
Honori
Favere c. 1.7.
Honorem
Accipere *af* 57.
Ampliare *b.* 41.
Appetere c. 1.32.
Commendare g. 8.
Communicare g. 13.
Dare. c. 2.32.

Digitized by Google

Evocare *ad. g.* 7. 57.
Ferre *c.* 1. 32.
Oſtentare *c.* 3. 83.
Partiri *c.* 3. 82.
Reſtituere *in. c.* 1. 77.
Tribuere *g.* 7. 20.

onore.
Augeri *g.* 1. 43.
Eſſe *in. c.* 3. 61.
Excipere *g.* 8. 51.
Exſpoliare *g.* 8. 50.
Habere *g.* 5. 54.

orreum
Conſtituere *c.* 3. 42.

oſpes.
Violare eos. *g.* 6. 23.

oſpitium.
Eſt *g.* 6. 5.
Intercedit *c.* 2. 25.

oſpitio
Recipere *c.* 2. 20.
Uti *g.* 1. 47.

oſpitiis
Confidere *g.* 8. 3.

oſtiam
Immolare *g.* 8. 51

oſtis. Adverſus *g.* 2. 24. Alacrior *g.* 5. 33. Armatus *g.* 5. 36. Averſus *g.* 1. 26. Cedens *g.* 8. 12. Externus *g.* 8. 27. Impeditus *g.* 2. 10. Medii hoſtes *g.* 6. 40.

Hoſtis
Appropinquat. *g.* 3. 19.
Cadit *g.* 5. 34.
Circumfunditur *g.* 6. 37.
Conſidet *g.* 1. 20.
Imminet *g.* 6. 38.
Inſequitur *g.* 8. 10.
Inſtat. *g.* 2. 25.
Profugit *g.* 7. 58.
Refugit. g. 5. 35.
Subit *g.* 2. 25.
Vagatur *g.* 3. 23.

Hoſti
Appropinquare *g.* 4. 25.
Nocere *g.* 5. 19.
Objicere *al.* 15.
Occurrere *g.* 2. 24.
Offerre *g.* 4. 12.
Reſiſtere *g.* 2. 22.
Transdere *g.* 7. 77.

Hoſtem.
Abvertere *h.* 41.
Convertere h. 41.
Aggredi *g.* 2. 10.
Circumvenire *g.* 2. 26.
Conſectari *g.* 6. 8.

Digitized by Google

Conſpicari g. 2. 27.
Conſiſtere *contra*. g. 7. 51.
Contendere *ad* g. 5. 9.
Conterere *h*. 31.
Deferre *ad*. g. 6. 7.
Delere g. 6. 36.
Deprehendere g. 7. 52.
Diſpergere g. 6. 36.
Incitare *in*. 3. 24.
Invitare g. 5. 51.
Ire *ad*. g. 5. 36.
Ire *contra*. g. 7. 67.
Tranſire ad. g. 3. 18.
Irrumpere *in*. g. 7. 50.
Perrumpere per. g. 6. 40.
Judicare g. 5. 56.
Laceſſere g. 4. 34.
Offendere g. 6. 36.
Pellere g. 1. 46.
Propellere g. 4. 25.
Repellere g. 7. 87.
Proficiſci *ad*. g. 7. 32.
Proficiſci *contra*. g. 6. 7.
Profugere *ad*. g. 7. 40.
Propulſare g. 1. 49.
Relinquere g. 7. 11.
Sequi g. 1. 22.
Inſequi g. 7. 49.
Proſequi c. 2. 8.
Submovere g. 6. 40.
Superare g. 7. 62.
Suſtinere g. 8. 27.
Tardare g. 7. 67.
Vereri. g. 1. 39.
Vexare. g. 6. 43.
Videre g. 5. 8.
Hoſte
Conjungere *cum*. [illegible] 7. 39.
Dirigi *ab*. g. 7. [illegible]
Diſcedere *ab*. [illegible]
Premi *ab*. g. 4. 3[illegible]
Pugnare *cum*. g. 4[illegible]
Stare *ſub*. *af*. 51.
Humanitas.
Humanitate
Abeſſe *ab*. g. [illegible]
Humerus.
Extare *iis* aqua c. [illegible]
Jacturam
Facere g. 7. 77.
Ferre c. 1. 9.
Jacturâ
Perducere g. 6. [illegible]
Jactus
Mittere *per*. *h*. 11
Jactum
Jacere. g. 5. 43.

Con

Digitized by Google

Conjicere *af.* 14.
culo
Configere *af.* 59.
Convulnerare *af.* 69.
us.
um
Defendere *c.* 2. 9.
Repellere *ibid.*
u
Exanimari *g.* 7. 25.
nis
Serpit *c.* 3. 101.
nem
Comprehendere *g.* 5. 43.
Differre *g. ibid.*
Inferre g. 7. 22.
Inferre in. g. 6. 19.
Excitare *g.* 7. 24.
Facere g. 6. 29.
Jactare *b.* 1. 2.
Injicere *b.* 15.
Subjicere af. 87.
Mittere *b.* 11.
ne
Cremare. *g.* 1. 4.
Interdicere *g.* 6. 44.
Interficere *g.* 6. 19.
Necare *g.* 1. 53.
gnominia. Gravis *al.* 70.
Magna *ibid.*
Ignominia
Ferre *loco g.* 7. 17.
Ignominiam
Accipere *ibid.*
Ignominiâ
Notare *c.* 3. 74.
Permoveri *c.* 3. 24.
Imber.
Cooritur *g.* 7. 27.
Imbribus
Tardari *g.* 7. 24.
Immunitas.
Habere *eam. g.* 6. 14
Impedimentum.
Impedimento
Eſſe *g.* 1. 25.
Impedimenta. Magna *g.* 5. 31. Prima *g.* 2. 19.
Impedimenta
Collocare *g.* 6. 8.
Conferre *g.* 1. 24.
Conferre *ad. g.* 1. 26.
Conflagrare *g.* 5. 43.
Deponere *g.* 2. 29.
Diripere *g.* 2. 17.
Intercipere *g.* 8. 30.
Ire *ante. g.* 8. 8.
Mittere *g.* 6. 5.
Amittere g. 3. 20.
Præmittere g. 6. 8.
Relinquere *g.* 5. 33.

Digitized by Google

Reverti *ad* g. 6. 35.
Servare *o.* 1. 70.
Tenere *g.* 3. 29.
Tueri *g.* 8. 2.
Impedimentis
Arripere *ab. g.* 5. 33.
Exuere *g.* 7. 14.
Petere *à g.* 5. 33.
Potiri *g.* 1. 26.
Impenſæ.
Impenſis
Onerare *al.* 50.
Imperatorem
Probare *g.* 7. 63.
Imperatum
Facere *g.* 2. 3.
Imperium. pro Mandato.
Æquius g. 6. 12.
Certum *c.* 1. 51.
Imperio
Obtemperare *g.* 4. 21.
Parere *g.* 5. 2.
Imperium
Deſiderare *c.* 3. 74.
Negligere *g.* 5. 7.
Perferre *g.* 1. 17.
Pro poteſtate,
Juſtiſſimum *g.* 1. 45.
Perpetuum *g.* 7. 64.
Semeſtre *c.* 1. 9.
Imperia
Naſci *g.* 7. 37.
Præficere *g.* 5. 11.
Studere *g.* 2. 1.
Subjicere *g.* 7. 1.
Imperium
Adminiſtrate *g.* 1. 12.
Arripere *h.* 42.
Eripere c. 1. 9.
Conſequi *g.* 7. 64.
Conſtituere *c.* 1. 85.
Deferre *g.* 6. 2.
Perferre g. 1. 5.
Deponere *c.* 2. 5.
Dimittere *c.* 1. 32.
Evitare *g.* 8. 24.
Habere *g.* 2. 3.
Polliceri *g.* 7. 64.
Poſtulare *g.* 2. 4.
Redigere *ſub. g.* 1. 6.
Spectare *g.* 2. 20.
Tenere *g.* 6. 17.
Obtinere g. 1. 3.
Timere *c.* 1. 61.
Tradere *g.* 6. 8.
Imperio
Contineri *g.* 2. 11.
Eſſe *ſub g.* 1. 31.
Potiri *g.* 1. 2.
Relinquere *ſine g.* 7. 20.

mpetus. Magnus *c.* 1. 40.
Primus *g.* 2. 24.
Repentinus *g.* 7. 29.
mpetum
Effugere *c.* 2. 40.
Excipere *g.* 1. 52.
Facere *g.* 1. 44.
Ferre *g.* 3. 19.
Suſtinere *g.* 1. 24.
Tardare *c.* 1. 26.
mpetu
Defendere *ab. c.* 1. 25.
Opprimere *g.* 8. 24.
Pellere g. 8. 48.
mpreſſionem
Facere *g.* 8. 6.
mprudentiæ
Aſſignare *af.* 3.
mpuberem
Permanere *g.* 6. 21.
mpunitas
Concedere *eam. g* 1. 14.
cendium.
cendio
Opponere *g.* 8. 16.
cendium
Conſpicere *g.* 7. 15.
Eſſe *ad. c.* 3. 101.
Facere *g.* 5. 19.
Præparare *ad. c.* 3. 101.
Reſtinguere *g.* 8. 42.
Incendio
Corrumpere *g.* 7. 55.
Defendere *ab. g.* 7. 23.
Deformare *al.* 24.
Terrere *g.* 8. 3.
Vaſtare *g.* 8. 25.
Incolumitas.
Incolumitatem
Concedere *af.* 95.
Polliceri *c.* 3. 28.
Retinere *af.* 90.
Incommodum. Continuum *g.* 7. 14.
Repentinum *c.* 1. 48.
Incommodum
Accidit *ibid.*
Oritur *g.* 7. 33.
Incommodum
Accipere *g.* 5. 10.
Afferre *c.* 3. 63.
Augere *c.* 1. 52.
Expectare *c.* 1. 86.
Expiare *g.* 5. 52.
Habere *g.* 7. 45.
Sarcire *c.* 3. 73.
Suſtinere *c.* 3. 9.
Tegere *c.* 2. 31.
Vincere *al.* 44.
Incommodo
Afficere *g.* 7. 16.

Con-

Digitized by Google

Conflictari *g.* 5. 35.
Incurſio. Repentina *g.* 6. 23. Subita *g.* 8. 11.
Incurſionem
Suſtinere *ibid.*
Vitare. *g.* 5. 21.
Incurſionibus
Prohibere *c.* 6. 10.
Vaſtare *g.* 5. 1.
Incurſus. Repentinus *g.* 7. 36.
Incurſum
Impedire *c.* 1. 25.
Indicium
Enunciare *per.* g. 1. 4.
Indicio
Cognoſcere *g.* 6. 35
Vocare *g.* 7. 20.
Indignitas.
Perferre *eam.g.* 2. 14.
Inducia.
Manent *c.* 3. 16.
Inducias
Facere *al.* 63.
Violare *c.* 2. 15.
Indulgentiam
Requirere *g.* 7. 63.
Infamiam
Capere *g.* 8. 30.
Habere *g.* 6. 23.
Sarcire *c.* 3. 74.
Infidelitas.
Comprimere *eam.* g. 8. 23.
Infirmitas
Impedit *g.* 7. 26.
Inimicitia. Privata *c.* 3. 16
Vetus *g.* 6. 12.
Incitat *c.* 1. 4.
Inimicitiam
Concipere *c.* 3. 16
Gerere *c.* 1. 3.
Habere *c.* 3. 16.
Inimicus. Communis 1. 4.
Inimico
Iraſci *c.* 1. 8.
Nocere *ibid.*
Inimicum
Habere *g.* 8. 44.
Inimico
Defendere *ab. c.*
Incitari *ab. c.* 1. 4
Solicitari *ab. g.* 8. 5.
Iniquitas. Summa *g.* 19.
Iniquitatis
Condemnare *ibid.*
Iniquitatem
Perſpicere *ibid.*
Initium
Naſcitur *g.* 8. 6.

Digitized by Google

Oritur g. 5. 26.
tium
Adire *ad.* g. 6. 25.
Capere g. 1. 1.
Facere g. 1. 18.
Obſervare g. 6. 18.
Pertinere *ad.* g. 5. 2.
Pervenire *ad.* g. 3. 28.
Transdere g. 6. 17.
uria. Gratis *al.* 70.
Magna *ibid.*
uriam
Accipere g. 2. 33.
Commemorare *c.* 1. 7.
Concedere *al.* 70.
Condonare g. 1. 20.
Defendere *c.* 1. 7.
Facere g. 1. 36.
Ferre g. 1. 4.
Inferre g. 7. 54.
Levare *c.* 1. 9.
Negligere g. 1. 35.
Perſequi g. 7. 38.
Propulſare g. 6. 15.
Ulciſci g. 12.
triâ
Defendere *ab.* g. 5. 20.
Laceſſere. g. 1. 35.
Permoveri *c.* 1. 28.
Premi. g. 6. 13.
Prohiberi *ab.* g. 5. 20.
Queri *de.* g. 4. 8.
Satisfacere *de.* g. 5. 1.
Temperare *ab.* g. 1. 7.
Inopia. Summa *c.* 2. 22.
Inopiæ
Mederi g. 5. 24.
Inopiam
Adduci *ad.* *c.* 2. 22.
Ferre g. 7. 14.
Levare *c.* 3. 48.
Perpeti *c.* 1. 84.
Suſtentare *c.* 3. 49.
Suſtinere *c.* 1. 69.
Tutari *c.* 16. 52.
Vereri g. 29.
Inopiâ
Adduci g. 1. 27.
Conflictari *c.* 1. 52.
Facere g. 7. 20.
Confici af. 53.
Reficere *ex.* g. 7. 32.
Perire g. 6. 43.
Permanere *in.* g. 6. 24.
Premi g. 7. 20.
Subigere g. 7. 77.
Inſidiæ.
Inſidias
Cognoſcere *c.* 3. 38.

Col-

Digitized by Google

Collocare *g.* 5. 32.
Facere *af.* 35.
Occultare *g.* 7. 73.
Ponere *h.* 40.
Diſponere af. 95.
Timere *c.* 3. 70.
Vereri *g.* 2. 11.
Inſidiis
Adoriri *ex. c.* 3. 30.
Circumveniri *g.* 1. 42.
Collocare *in. g.* 3. 20.
Conſurgere *ex. c.* 3. 37.
Diſponere *in. g.* 8. 16.
Latere *in. af.* 7.
Niti *g.* 1. 13.
Inſigne.
Inſigni
Noſcere *ex. c.* 2. 6.
Uti *g.* 7. 88.
Inſignia.
Accommodare *g.* 2. 21.
Inſtitutum. Priſtinum. *h.* 25.
Inſtitutum
Servare *c.* 3. 75.
Inſtituto
Differre *g.* 1. 1.
Uti *g.* 4. 20.
Inſtrumentum
Eripere *g.* 6. 30.
Inſula. Minor *g.* 5. 13.
Objecta *ibid.*
Inſulam
Adire *g.* 4. 20.
Capere *g.* 4. 10.
Efficere *g.* 4. 10.
Inſulâ
Occultare *in. g.* 6. 3.
Integrum
Reſtituere *in. c.* 3. 30.
Interceſſio. Libera *c.* 1. 7.
Interceſſionem
Opprimere *ibid.*
Reſtituere *ibid.*
Interdictum.
Interdicto
Tollere *c.* 1. 3.
Internecionem
Delere *ad. af.* 5.
Redigere *ad. g.* 2.
Relinquere *c.* 1. 1.
Internuncius.
Deprehendere *c.* 3. 112.
Interpres.
Interpretem
Mittere *g.* 5. 36.
Removere *g.* 1. 19.
Intervallum. Par. *g.* 16.
Intervallum

Digitized by Google

Habere *al.* 30.
Servare *g.* 7. 23.
troitus
Præcludere *eum g.* 5. 9.
ventorem
Ferre *g.* 6. 17.
vidia
Adduci *g.* 7. 77.
Quærere *ex. g.* 8. 53.
ecundia. Summa *c.* 3. 16.
Erumpit *c.* 3. 8.
Impellit *g.* 7. 42.
ecundiam
Dimittere *c.* 1. 8.
oundiâ
Efferri *g.* 8. 19.
iſus.
ſui
Eſſe *c.* 2. 15.
uptio.
Fit *g.* 7. 69.
. pro actu eundi.
Cœptum *af.* 69. continuum *al.* 36. Diurnum *g.* 7. 9. Infeſtum . 3. 79. Juſtum *c.* 1. 3. Magnum *g.* 1. 37. Maximum *g.* 1. 7. Mi-ſ *g.* 7. 16. Nocturnum *g.* 7. 9. Periculoſum *b.* 30. Tutum *al.* 40.
Iter
Accelerare *c.* 2. 39.
Avertere *g.* 1. 16.
Convertere g. 7. 56.
Continuare *c.* 3. 36.
Facere *g.* 1. 7.
Conficere g. 2. 12.
Habere *c.* 1. 14.
Impedire *c.* 1. 63.
Intermittere *g.* 1. 26.
Maturare *c.* 1. 63.
Morari *g.* 7. 40.
Demorari g. 3. 6.
Munire *g.* 7. 58.
Pergere *af.* 69.
Supprimere *c.* 1. 66.
Tendere *af.* 95.
Itinere
Accidit *in. g.* 5. 33.
Adoriri *in. g.* 7. 42.
Audire *in. g.* 8. 50.
Contendere *g.* 1. 10.
Deſiſtere *g.* 5. 11.
Eſſe *in g.* 2. 16.
Excludi *ab. af.* 80.
Proficiſci *g.* 8. 50
Progredi *c.* 1. 19.
Relinquere *in. c.* 1. 15.

Sub-

Digitized by Google

Subſequi g. 7. 16.
Subſiſtere *in* c. 2. 41.
Tentare g. 1. 14.
Venire g. 6. 3.
Iter pro viâ.
Anguſtum g. 1. 6. Brevius c. 1. 43. Campeſtre c. 1. 66. Certum. c. 1. 68. Difficile c. 3. 41. Difficillimum g. 8. 4. Directum c. 2. 24. Diverſum c. 1. 69. Expeditum g. 1. 6. Facile *ibidem*. Impeditum c. 3. 77. Incertum g. 5. 37. Longum c. 1. 28. Longius g. 3. 26. Medium. g. 7. 41. Obliquum. c. 1. 70. Occultum g. 6. 34. Pedeſtre g. 3. 9. Propoſitum c. 1. 69. Proximum g. 1. 10. Rectum c. 1. 69. Sylveſtre g. 8. 35. Terreſtre *al.* 25.
Iter
Patet c. 6. 25.
Pertinet *ad oppidum* c. 1. 68.
Iter
Cognoſcere g. 1. 2
Dare g. 1. 8.
Explorare g. 5. 50.
Exquirere g. 1. 41.
Habere g. 1. 7.
Impedire g. 2. 1
Includere g. 3. 3
Ire g 3. 1.
Mutare c. 1. 70.
Commutare c. 3.
Obſidere c. 1. 67.
Officere *af.* 61.
Patefacere g. 3. 1
Procedere g. 6. 2
Proficiſci *ad* c. 1.
Servare g. 5. 19.
Tenere c. 1. 68.
Itinere
Aggredi *in* g. 8.
Congredi in g.
Convenire *in* g. 27.
Deſiſtere g. 5. 1
Excedere *ex.* c. 1.
Exire g. 1. 6.
Occurrere *in* g. 5
Prohibere. g. 1.
Judicium.
Judicio
Parere g. 6. 13.

icium
Cogere *ad. g.* 1. 4.
Fallere *al.* 15.
Reddere *c.* 2. 18.
Reddit *ad. g.* 6. 11.
Sumere *c.* 3. 2.
Vereri *g.* 6. 44.
licio
Facere *g.* 5. 27.
Pollere *in. c.* 1. 4.
Probare *g.* 8. *Proœm.*
ulationem
Facere *h.* 16.
gum. pro cacumine montis.
Aſperum *c.* 2. 24. Directum *ibid.* Eminens, *ibid.* Interciſum *g.* 8. 14. Præruptum *c.* 2. 24. Sylveſtre *al.* 35. Summum *g.* 2. 24. Ultimum *g.* 8. 14.
gum
Aſcendere g. 1. 21.
Conpiti *in. c.* 1. 46.
Nanciſci *g.* 7. 67.
Pervenire *ad. g.* 8. 14.
o
Conſiſtere *in. g.* 6. 40.
Inſiſtere in. g. 4. 33.
Tegi. *h.* 9.
Jugum. pro ſervitute.
Mittere *ſub g.* 1. 7.
Jumentum. Importatum *g.* 4. 2. Sarcinarium c. 1. 81.
Jumenta
Conquirere g. 7. 12.
Mutare *c.* 3. 11.
Producere *g.* 7. 11.
Jumentis
Uti *c.* 4. 2.
Juſjurandum
Adigere *c.* 1. 76.
Adigere *ad. g.* 7. 67.
Adigere *per. g.* 2. 18.
Dare g. 1. 3.
Poſcere *g.* 5. 6.
Jurejurando
Confirmare g. 5. 27.
Obſtringere g. 1. 31.
Sancire *g.* 1. 30.
Teneri g. 1. 31.
Jus. Extremum *c.* 1. 5.
Jus
Conſervare *g.* 3. 16.
Dicere *g.* 6. 23.
Exequi *g.* 1. 4.
Habere *g.* 5. 27.
Reddere *g.* 6. 13.
Tentare *al.* 34.

Jure
Diminuere *de* g. 7. 33.
Diſceptare g. 8. 55.
Diſceptare *de*. g. 7. 37.
impedire *in*. g. 1. 36.
Interpellare *in*. g. 1. 44.
Uti g. 2. 3.
Jura
Accipere *al*. 65.
Comutare g. 7. 77.
Diſtribuere *al*. 78.
Permiſcere c. 1. 6.
Relinquere g. 7. 77.
Servare c. 1. 85.
Juſta
Conficere g. 6. 19.
Juſtitia.
Superare *ea*. c. 1. 32.
Juventas, Delecta. g. 8. 8.
Juventuti
Tranſdere g. 6. 14.
Juventutem
Exercere g. 6. 23.
Labor: Continens g. 7. 24. Diutinus c. 2. 13. Gravior c. 3. 74. Inſinitus g. 6. 43. Parvus c. 1. 97. Summus g. 4. 2.
Labori
Parcere c. 1. 64.
Studere g. 6. 21.
Succumbere g. 7. [illegible]
Laborem
Addere c. 3. [illegible]
Continuare c. 1. [illegible]
Deſpicere c. 3. 8.
Ferre g. 4. 2.
Imponere c. 3. [illegible]
Incitare *ad* [illegible]
Recuſare c. 1. [illegible]
Sublevare g. 6. [illegible]
Suſcipere g. 6. [illegible]
Sumere g. 3. 14.
Suſtinere g. 6. [illegible]
Labore
Defatigare g. [illegible]
Defatigare *in*. [illegible]
Durare *ſeq*. g. 6. [illegible]
Efficere g. 5. [illegible]
Reficere ab [illegible]
Reficere ex. [illegible]
Exercere g. 3. [illegible]
Incitari g. 7. 28.
Intermittere [illegible]
Permanere *in*. [illegible]
Permoveri g. [illegible]
Revocare *a* g. [illegible]
Superare g. 7. [illegible]

brum. *Labra in duc-*
ctâ fossâ summita-
tes.
Summa *g.* 7. 72.
Diſtant *ibid.*
cte
Vivere g. 5. 14.
crymas
Comprimere *al.* 24.
Profundere *ibid.*
Projicere *ibid.*
Tenere *g.* 1. 39.
cus
Influit *g.* 1. 8.
atio. Diutina *g.* 5.
52.
ationem
Relinquere *ibid.*
itiam.
Excitare *ad. g.* 7. 79.
Exprimere *al.* 56.
Percipere *g.* 8. 52.
itiâ
Afficere g. 5. 48.
Augere *aſ.* 34.
Afferri *g.* 8. 29.
cea. Infeſta *g.* 8.
48.
cea
Transjicere *ibid.*
guore

Reficere *ex. aſ.* 34.
Lapis
Lapides
Jacere *g.* 2. 2. 6.
Conjicere c. 1. 46.
Mittere *aſ.* 27.
Subminiſtrare *g.* 3. 25.
Lapidibus
Obſtruere *al.* 19.
Opplere *ibid.*
Lapillus.
Mittere *nos aſ.* 27.
Largitio. Maxima *Ec.* 3.
31.
Largitionem
Augere *al.* 4.
Facere *Dg.* 31.
Largitionibus
Moveri *al.* 4.
Laſſitudo.
Laſſitudine
Confici *c.* 3. 92.
Exanimari *g.* 2. 23.
Opprimi *g.* 4. 15.
Latebra.
Eripere *ex g.* 6. 43.
Lateribus
Conſtruere *c.* 2. 9.
Laterculus.
Adſtruere *c.* 2. 9.
Lateritium

Diſcutere r. 2. 9.
Latitudo. Mediocris. c. 3 46.
Patet g. 6. 25.
Latitudinem
Patere in g. 1. 8.
Latrones
Interficere g. 7. 3
Recipere g. 8. 30.
Latrocinium
Fit. g. 6. 23.
Latrocinium
Tollere ad. 19.
Latrocinio
Alere ſe g. 8. 47.
Comprehendere in. g. 6. 36
Opprimi g. 8. 24.
Latus. Apertum. g. 2. 23.
Directum g. 8. 9.
Latus
Cingere c. i. 83.
Conſtituere ad. g. 4. 25
Diſponere ad. g. 6. 8.
Tegere al. 52.
Latere
Circumvenire ab. g. 8. 19.
Laus. Magna g. 6. 28.
Maxima g. 4. 3.
Laudem
Amittere g. 6. 40
Ferre g. 6. 21.
Mereri g. 1. 40.
Parare g. 6. 40.
Recuperare g. 7.
Laudibus
Ferre c. 1. 69.
Efferre c. 3. 81.
Proſequi al. 15.
Lectica
Deferre ea. b.
Legationi
Reſpondere g.
Legationem
Mittere g. 4. 6.
Circummitter
83.
Dimittere g.
Suſcipere g. 1.
Legationes
Concurrunt g.
Legatus.
Legatis
Renunciare g.
Legatos
Audire g. 4.
Deferre ad g.
Mittere g. 1. 7.
Dimittere g.
Relinquere g.

o. Aliena c. 1. 11. Armata g. 8. 36. Attenuata c. 3. 89. Confer... g. 4. 32. Expedita. ... 2. 19. Firma g. 8. 24. ...iemella c. 3. 40. In... olumis g. 3. 6. Infir... ia g. 8. 26. Instru... a g. 8. 36. Parata c. 1 ... Princeps g. 1. 41.
ernacula al. 57.
eterana g. 1. 24.
o
ccedit g. 8. 19.
Diſcedit g. 6. 32.
onſiſtit. g. 2. 26.
iemat g. 5. 24.
roficiſcitur g. 5. 46.
edit g. 6. 39.
me
djungere g. 8. 2.
onſidere g. 1. 40.
ndulgere *ibid.*
ræficere g. 5. 1...
orem
bripere c. 1. ...
Eripere c. 1. 82.
ccerſere g. 7. 6.
dmovere g. 8. 14.
Promovere g. 7. 70.
ppellare g. 7. 17.

Attribuere g. 5. 47.
Circumvenire g. 2. 23.
Pervenire ad g. 7. 1.
Cogere g. 6. 3.
Collaudare g. 5. 52.
Collocare g. 1. 24.
Complere c. 1. 25.
Conficere g. 8. 54.
Efficere c. 1. 31.
Interficere g. 5. 38.
Conſcribere g. 1. 10.
Conſtituere g. 1. 43.
Detrahere g. 8. 54.
Ducere g. 7. 34.
Abducere c. 1. 9.
Adducere g. 5. 46.
Deducere g. 2. 2.
Educere g. 1. 10.
Reducere g. 3. 6.
Producere g. 5. 52.
Reducere g. 4. 38.
Habere g. 8. 24.
Inſtruere g. 8. 24.
Mittere g. 5. 27.
Dimittere g. 8. 25.
Intromittere g. 7. 11.
Remittere g. 8. 54.
Oppugnare g. 5. 39.
Pellere g. 2. 17.
Ponere c. 3. 34.

Opponere g. 6. 36.
Premere g. 2. 24.
Opprimere g. 5. 38.
Proficiſci ad g. 8. 2.
Profligare g. 2. 23.
Promovere g. 7. 70.
Recipere ſe ad. g. 8.
47.
Reverti ad g. 6. 35.
Tenere c. 2. 11.
Continere g. 7. 10.
Obtinere al. 58.
Retinere al. 22.
Transdere g. 5. 25.
Transportare g. 4. 30.
Urgere g. 2. 25.
Legione.
Abſiſtere ab g. 5. 17.
Concionari cum g. 7.
47.
Contendere cum g. 8.
30.
Legiones.
Colligere af. 1.
Conjungere g. 1. 26.
Diſpertiri inter af. 46.
Diſtinere af. 61.
Diſtribuere g. 5. 24.
Recipere inter g. 7.
67.
Lenitas.
Cognoſcere eum. g.
44.
Lepus.
Guſtare eum. g. 5.
Lex. Communis g.
Pernicioſa c. 1. 7.
Leges.
Accipere al. 6.
Commutare g. 7.
Ferre c. 2. 21.
Inducere h. 42.
Promulgare c. 1.
Reddere g. 7.
Relinquere g.
Tollere c. 3. 21.
Legibus.
Damnare c. 3. 1.
Differre g. 1. 1.
Diminuere de. g.
Diſceptare de. g.
Sancire g. 6. 20.
Uti g. 1. 45.
Liberi.
Liberos.
Abſtrahere g. 3.
Habere c. 3. 110.
Libertas. Commu-
5. 27. Præſens g.
Vetus g. 7. 1.
Libertati.
Confirmare c.

Studere g. 3. 10.
Tribuere g. 7. 37.
ertatem
Accipere g. 3. 8.
Concedere g. 7. 64.
Eripere g. 1. 17.
Obtinere g. 7. 66.
Recuperare g. 5. 25.
Relinquere g. 7. 77.
Vindicare g. 7. 76.
Vindicare *in.* g. 7. 1.
Vocare *ad.* g. 8. 30.
ertate
Permanere *in.* g. 3. 8.
ntiam
Assumere *af.* 85.
Habere *c.* 2. 32.
Intercludere *al.* 56.
Reprehendere g. 7. 52.
um
Coacervare *af.* 87.
Comportare *af.* 10.
ua.
Differre *câ.* g. 1. 1.
er.
rem
Conquirere g. 7. 60.
Excitare *ibid.*
Æſtimare *eam* g. 5. 1.

Litera. Pro Elementis.
Literis
Conſidere g. 6. 14.
Mandare *ibid.*
Literis
Conficere g. 1. 29.
Conſcribere g. 5. 48.
Uti g. 6. 14.
Litera. Pro Epiſtola
Crebriores g. 5. 45.
Publicæ g. 5. 47.
Literas
Accipere g. 5. 46.
Afferre g. 5. 49.
Deferre g. 5. 45.
Perferre g. 5. 40.
Mittere *ibid.*
Dimittere g. 8. 47.
Perlegere *c.* 1. 19.
Reddere *c.* 1. 1.
Scribere *c.* 3. 71.
Conſcribere af. 4.
Perſcribere g. 5. 49.
Signare *af.* 4.
Literis
Caſtigare *c.* 3. 25.
Cognoſcere g. 8. 26.
Cognoſcere *ex.* g. 5. 11.
Scribere *in.* g. 5. 48.
Perſcribere in. g. 5. 49.

Digitized by Google

Littus. Apertum *g.* 4. 23.
Molle *g.* 5. 9.
Planum *g.* 4. 23.
Littus
Appellere *ad. c.* 2. 23.
Nudare *c.* 3. 15.
Occupare *c.* 3. 8.
Opplere *c.* 3. 73.
Relinquere *c.* 3. 15.
Littore
Diſcedere *à. g.* 5. 8.
Vagari *in. af.* 62.
Locus. Acclivis *g.* 3. 19.
Æquus g. 7. 28.
Æquior g. 7. 51. Alienus *g.* 1. 15. Auguſtus *c.* 1. 50. Antiquus *g.* 1. 18. Apert9 g. 1. 41. Apertior *c.* 3. 84. Aſper *c.* 1. 66. Campeſtris *g.* 7. 72. Conſecratus *g.* 6. 13. Declivis *c.* 1. 45. Declivis leniter g. 7. 83. Dejectus *c.* 1. 46. Demiſſus g. 7. 72. Deſertus *g.* 5. 53. Directus *c.* 1. 45. Editus g. 7. 18. Editior *c.* 1. 7. Excellens *h.* 8. Excelſus g. 7. Excelſior.

al. 8. 7. Excelſiſſim9 g. 8. 53. Fertiliſſimus g. 6. 24. Fructuoſiſſimus 30. Frumentarius g. 1. 10. Humilis g. 7. ... Idoneus g. 2. 19. Peridoneus c. 2. 24. Illuſtrior g. 6. 19. Impeditus g. 5. 19. Impeditior g. 3. 28. Perimpeditus *af.* 58. Perimpeditior g. 3. 28. Inferior g. 3. 14. Iniquus g. 6. 8. Iniquior g. 2. 10. Iniquiſſimus g. 2. 27. Integer c. 49. Montoſus c. 1. 6. Montuoſus c. 3. 4. Munitus *naturâ* ... pere g. 5. 21. ...tiſſimus g. 8. 16. ...ceſſarius c. 3. 11. Occultus c. 3. 38. ...portunus g. 7. ... Opportuniſſimus g. 30. Paluſtris g. 7. Patens g. 1. 10. ...tentiora loca g. 7. Planus *al.* 36. ...ctus g. 2. 19. Præ... g. 8. 42. Prærup...

c. 1. 45. Princeps. g. 1. 7. Remotus c. 1. 84. Secundus g. 6. 12. Silveſtris g. 5. 19. ſuperior g. 2. 23. Summus ibid. Temperatior g. 5. 12. Tutus. c. 2. 41. Vacuus g. 7. 45.

us

Vacat g. 1. 28.

co

Confidere g. 7. 50.
Præficere g. 6. 29.

cum

Adjungere g. 3. 2.
Aggredi al. 31.
Progredi in. g. 2. 10.
Amittere g. 8. 13.
Dimittere c. 1. 44.
Attribuere g. 7. 81.
Capere c. 1. 67.
Cogere in. g. 8. 6.
Complere g. 3. 3.
Explere c. 1. 45.
Conferre in. g. 6. 17.
Referre in c. 2. 41.
Conjicere in. g. 2. 16.
Dejicere in g. 4. 44.
Contendere ad g. 2. 23.

Convenire in. g. 5. 1.
Devenire in. g. 8. 18.
Pervenire ad g. 6. 11.
Dare c. 2. 6.
Abdere in. g. 5. 8.
Deducere in. h. 29.
Definire h. 30.
Deligere g. 1. 30.
Deſcendere in. g. 7. 53.
Elicere in. g. 5. 50.
Explorare g. 8. 12.
Habere af. 8.
Incolere g. 2. 4.
Munire g. 1. 24.
Nanciſci. g. 7. 85.
Noſſe g. 7. 80.
Cognoſcere g. 4. 20.
Obſidere c. 1. 67.
Occupare g. 1. 10.
Parare g. 1. 31.
Præparare g. 5. 9.
Petere c. 1. 67.
Poſſidere af. 81.
Probare g. 6. 32.
Relinquere g. 6. 42.
Reperire g. 5. 21.
Reſtituere in. g. 1. 18.
Reverti in. g. 5. 35.
Subire g. 2. 27.
Succedere in. g. 6. 12.
Tenere g. 7. 80.

Obtinere g. 1. 7.
Tentare g. 7. 86.
Loco
Cedere g. 7. 6. 7.
Diſcedere ab. g. 5. 34.
Diſcedere ex. c. 3. 101.
Excedere c. 1. 31.
Recedere g. 5. 43.
Recedere ex. g. 8. 27.
Conſidere g. 1. 49.
Conſiſtere g. 7. 49.
Contendere *de.* g. 5. 44.
Decerrere g. 8. 41.
Dejicere g. 7. 51.
Depellere g. 7. 49.
Morari *in.* g. 7. 9.
Commorari in g. 5. 7.
Movere *c.* 3. 74.
Occultare g. 5. 19.
Potiri *af.* 39.
Progredi *ab.* g. 4. 23.
Remanere *in.* g. 4. 1.
Tenere g. 6. 8.
Continere g. 5. 50.
Vagari g. 4. 5.
Longinquitas.
Timere *eam.* c. 1. 29.
Longitudo.
Longitudinem
Patere *in.* g. 7. 69.
Porrigere *in. af.* 17.
Vergere *in.* c. 1. 45.
Longurius.
Objicere *eos.* c. 3. 46.
Longuriis
Conſternere g. 4. 17.
Lorica. Viminea g. 8. 9.
Loricam
Adjicere g. 7. 72.
Attexere g. 5. 40.
Reſcindere g. 7. 86.
Ludus
Habere *in eo* c. 1. 14.
Lumen
Accendere *af.* 56.
Lutum.
Luto
Conſternere *c.* 2.
Integere *c.* 2. 15.
Lux. Prima g. 1. 22.
Appetit g. 7. 82.
Oritur g. 5. 8.
Luce
Opprimi g. 8. 14.
Luxuriam
Deſignare *c.* 3. 96.
Luxuries.
Objicere *eam ibi.*
Macriam

Perducere g. 7. 69.
Tranſcendere g. 7. 70.
...binationem
Inſtituere g. 2. 30.
Promovere g. 2. 31.
...icies.
Corrumpi *eâ* c. 3. 58.
...giſtratus. Pro perſonis poteſtatem habentibus.
Communis G. 6. 23.
Summus g. 1. 16.
...giſtratum
Creare g. 1. 16.
Deducere *ad.* g. 7. 55.
Deferre *ad.* g. 6. 20.
Deligere g. 6. 23.
Intermittere g. 7. 33.
...pro officio.
Ampliſſimus c. 3. 59.
Annuus g. 1. 16.
...giſtratui
Præeſſe *ibid.*
...giſtratum
Abjudicare g. 7. 37.
...eponere g. 7. 33.
...erere g. 7. 32.
...abere g. 2. 3.
Mandare c. 3. 59.
...btinere g. 7. 33.
...gnitudo. Immenſa g. 4. 1. Ingens g. 1. 39.
Magnitudine
Antecedere g. 6. 27.
Majeſtas
Majeſtatem
Minuere c. 3. 106.
Tentare *al.* 34.
Maleficium.
Maleficio
Prohibere *à* g. 1. 28.
Temperare *à.* g. 1. 7.
Malum. Repentinum g. 8. 35. Præſens c. 1. 81.
Malum
Evitare g. 8. 48.
Malo
Liberare *al.* 34.
Perterreri g. 8. 35.
Mandatum. Scriptum c. 1. 10.
Mandata
Accipere *ibid.*
Dare g. 7. 54.
Deferre c. 1. 9.
Perferre g. 4. 27.
Referre g. 1. 37.
Habere c. 1. 8.
Remittere c. 1. 10.
Mandatis
Dare *in.* g. 1. 43.

Mit-

Mittere *cum* g. 1. 35.
Remittere cum c. 1. 24.
Manipulus. Militum
Manipulos
Circuire *c.* 1. 76.
Conjicere *ſe in.* g. 6. 40.
Continere g. 6. 34.
Laxare g. 2. 25.
Manſuetudo.
Uti *eâ* g. 2. 14.
Manus. pro parte corporis.
Supplices manus *c.* 2. 12.
Manum
Arripere g. 8. 23.
Dare g. 5. 31.
Incidere *h.* 18.
Pracidere. h. 12.
Inferre *af.* 93.
Pertractare *af.* 72.
Tendere *c.* 2. 5.
Manu
Defendere g. 5. 7.
Dimittere *è* g. 6. 37.
Eripere g. 1. 53.
Eripere *ex.* g. 7. 46.
Scandere g. 5. 51.
Significare *c.* 1. 86.
Manus
Conſerere *c.* 1. 20.
Demittere *per.* g. 7. 47.
Redire *ad. af.* 18.
Trahere *per.* g. 6. 38.
Manus. pro Exercitu.
Certa g. 6. 34. Deſecta g. 8. 12. Exigua. g. 6. 8. Impedita ibid. Infirma g. 8. 22. Magna g. 5. 8. Major g. 5. 29. Parva g. 7. 6.
Manus
Diſtinetur. g. 7. 4.
Manum
Adoriri g. 6. 8.
Afferre *b.* 22.
Cogere g. 2. 2.
Colligere *af.* 92.
Diſſipare g. 8. 6.
Facere *c.* 3. 9.
Manus
Conveniunt. g. 5. 1.
Manus
Conjungere g. 1. 7.
Dimittere g. 6. 34.
Diſtinere g. 2. 5.
Manus. Inſtrumentum militare.
Ferrea *c.* 2. 6.
Manus.

Digitized by Google

Injicere *ibid.*
[M]are. Apertum *g.* 3. 8.
Concluſum *g.* 3. 9. Vadoſum *c.* 1. 25. Vaſtum *g.* 3. 12.
[M]are
Præcipitare *in. al.* 46.
Reducere *ad. g.* 5. 23.
Timere *g.* 5. 6.
Tranſire *c.* 1. 29.
Tueri *af.* 8.
[M]ari
Prohibere *c.* 3. 15.
Vagari *in. af.* 24.
Uti *g.* 3. 8.
[M]ars. Æquus *c.* 7. 19.
Par. *g.* 8. 19.
[M]arte
Dimicare *g.* 7. 19.
Inire *g.* 8. 19.
[M]ateria. pro ligno.
Arida *g.* 7. 24.
Bipedalis *c.* 2. 10.
Humida *c.* 1. 58.
[M]ateriam
Cædere *g.* 3. 29.
Collocare *ibid.*
Comportare *g.* 4. 18.
Diſtrahere *g.* 7. 23.
Excruere *g.* 3. 29.
Perrumpere *g.* 7. 23.
Materiâ
Uti *g.* 4. 31.
Matrimonium
Dare *in. g.* 1. 3.
Ducere *in. g.* 1. 9.
Maturitas.
Abeſſe *ab eâ c.* 1. 48.
Medium.
Tollere *ex eo b.* 1.
Membra
Debilitare *al.* 18.
Memoria. pro privata.
Memoria
Studere *g.* 6. 14.
Memoriam
Deponere *c.* 2. 28.
Remittere *g.* 6. 14.
Memoria. pro monumentis.
Miſerrima *g.* 8. 34.
Reſidet *g.* 7. 77.
Memoria
Prodere *g.* 6. 25.
Memoriam
Deponere *g.* 1. 14.
Expellere *c.* 1. 34.
Prodere *g.* 1. 13.
Retinere *g.* 2. 28.
Memoriâ
Solicitari *g.* 8. 74.
Moveri *g.* 7. 76.

Te-

Digitized by Google

Tenere g. 1. 7.
Mendacium.
Permoveri *eo. g.* 7. 38.
Mens. Alienata *g.* 6. 41.
Mollis *g.* 3. 19. Reſiſtens minime *ibid.*
Mens.
Reſidet *g.* 7. 64.
Mentem
Confirmare *h.* 28.
Convertere *c.* 1. 76.
Dirigere *af.* 26.
Diſponere *ibid.*
Eripere *g.* 1. 28.
Excitare *al.* 9.
Incendere *g.* 3. 26.
Perturbare *g.* 11. 39.
Præpedire *h.* 3.
Sanare *c.* 1. 35.
Mente
Inſiſtere *g.* 6. 9.
Menſis
Tranſitio *c.* 3. 25.
Menſuram
Noſſe *g.* 6. 25.
Mentionem
Facere *g.* 6. 38.
Merces.
Accerſere *ex g.* 1. 38.
Meridies. Diei tempus.
Appropinquat *p.* 83.
Meridiem.
Perducere *ad. c.* 3. 9
Meridie
Conquieſcere *g.* 7. 4
Pro mundi plaga.
Spectare *ad. g.* 5. 8
Meritum. Levius l
32.
Meritum
Exponere *g.* 7. 54
Proponere *g.* 7. 7
Metus.
Metum
Deponere *al.* 6
Injicere *g.* 4. 19.
Negligere *g.* 6. 14
Tollere *g.* 6. 29.
Metu
Deficere *af.* 11.
Liberare *c.* 3. 5
Obcæcari *af.* 4
Prohibere *g.* 5. 1
Territare *g.* 5 6
Miles. Alacris *g.* 3.
Alacrior *ibid.* E
ditus *c.* 1. 27. I
mibr *c.* 1. 64. Tum
tuarius *al.* 34
Victor *g.* 7. 62
luntarius *c.* 3. 91.
Milites

Conveniunt g. 1. 7.
Diſſipantur al. 36.
Inſtant g. 8. 14.
iliſibus
Confidere c. 3. 74.
Imperare g. 1. 7.
Parcere g. 5. 36.
Præeſſe g. 5. 24.
Tranſdere g. 7. 47.
ilitès
Accipere c. 1. 15.
Appellare g. 5. 33.
Armare c. 1. 28.
Coercere c. 1. 67.
Cohortari g. 2. 20.
Collocare g. 7. 13.
Concionari apud c. 1. 7.
Concitare af. 54.
Confirmare g. 5. 52.
Conſervare g. 6. 34.
Continere g. 7. 49.
Convocare g. 7. 38.
Defatigare af. 71.
Deligere c. 1. 64.
Diducere g. 6. 34.
Exponere g. 5. 23.
Imperare g. 1. 7.
Inſtigare af. 54.
Intergrere g. 6. 40.
iam
Detrectare g. 7. 14.
Minæ.
Minis
Compellere c. 1. 2.
Movere af. 91.
Miſericordiam
Recipere g. 7. 26.
Miſericordia.
Confiſtit in. c. 1. 85.
Moveri g. 1. 72.
Uti g. 2. 28.
Mobilitas
Præſtare eam g. 4. 33.
Modus.
Modum
Conſtituere af. 54.
Demonſtrare g. 5. 1.
Mœnia.
Mœnibus
Æquare g. 8. 41.
Adæquare g. 3. 11
Appropinquare g. 2. 31.
Mœnia
Occupare g. 8. 43.
Mœnibus
Prohibere c. 1. 13.
Moles. Pro ſtructura.
Molem
Adhærere ad. h. 81.
Jacere g. 3. 7.
Momentum. Levem g. 7. 13.

Digitized by Google

39. Magnum c. 7. 85.
Momentum
Afferre c. 1. 51.
Habere g. 7. 85.
Momento
Æſtimare g. 7. 39.
Mons. Altiſſimus g. 1. 6.
Anguſtus g. 4. 23.
Excelſiſſimus c. 1. 70.
Oppoſitus g. 7. 56.
Mons
Impendet g. 1. 6.
Subeſt g. 1. 25.
Tegit g. 7. 62.
Montem
Adſcendere c. 1. 47.
Capere g. 1. 25.
Recipere in ibid.
Cingere g. 8. 40.
Complere g. 1. 24.
Incolere c. 1. 34.
Occultare *poſt* g. 7. 83.
Occupare g. 1. 22.
Tenere *ibid.*
Montes
Cingunt c. 3. 36.
Montibus
Continens g. 3. 1.
Mora. Longa c. 3. 69.
Exoritur c. 2. 12.
Moram
Inferre *al.* 1.
Injungere *al.* 44
Interponere g. 4.
Timere c. 1. 29.
Morâ
Extrahere c. 1.
Facere *ſine* g. 8.
Morbus. Gravior g. 16.
Morbum.
Depellere g. 6.
Efficere *al.* 5.
Morbô
Affici g. 6. 16.
Implicari c. 3. 16.
Perire *al.* 43.
Mors. Subita *al.* 4.
Morti
Offerre g. 7. 7.
Mortem
Conſciſcere g. 1.
Deprecari g. 7.
Effugere g. 6. 30.
Miſerari c. 2. 4.
Perſequi g. 7. 3.
Vitare g. 5. 20.
Morte
Satisfacere g. 7.
Mortuus.

Digitized by Google

Delegare eis g.8.22.

[...]tos.

[...]oribus

Degenerare *à al.* 24.

[...]otus Celer. *g.* 4.23.

Expeditior *g* 4.25.

Inſtabilis *g.* 4.23.

[...]otum

Habere *ibid.*

Pro ſeditione.

Major *g.*16.1. Repentinus *g.* 5.22. Urbanus *g.*7.1.

[...]tus

Exiſtit *g.* 5. 53.

Oritur *g.* 6.8.

[...]tum

Expectare *g.* 6.1.

Vereri *g.*5.5.

[...]liere.

Abſtinere *g.*7.47.

[...]ltam

Imponere *af.*97.

[...]ltitudo. Ad numerum relata.

Magna *g.*2.11.

[...]ltitudinem

Circumfundere *g.*6.34.

Concidere *g.*2.11.

Interficere *ibid.*

Multitudine

Impediri *g.*7.70.

Premi *g.*5.37.

Premi *à g* 4.33.

Opprimi *g.*7.50.

Multitudo. pro frequentia hominum.

Conferta *al.* 30. Diſperſa *g.*6.34. Electiſſima *al.* 30. Infinita *g.* 8. 7. Inſtructa *g.*8.19. Maxima *al.* 30.

Multitudo

Advolat *g.*7.72.

Conclamat *g.*7.21.

Concurrit *g.*7.24.

Convenit *g.*7.48.

Profundit *ſh. t.*3.93.

Multitudinem

Circumjicere *g.*2.6.

Confundere *g.* 7.75.

Conſpicari *g.* 5.49.

Inſequi *g.*8.13.

Occultare *inter g.* 7. 38.

Propellere *g.* 1.15.

Transducere *g.* 1.35.

Multitudine

Impetrare *à g.* 5.36.

Procurrere *ex g.* 5.44.

Proficere *g.* 7. 82.

Digitized by Google

Repellere *g.* 2. 10.
Terrere *c.* 1. 55.
In oppoſitione ad Principes & Magiſtratꝰ.
Multitudini
Exponere *g.* 7. 38.
Prodere *g.* 6. 20.
Multitudinem
Cogere *g.* 1. 4.
Municipia
Adire *g.* 8. 50.
Appellare *ibid.*
Deducere *in c.* 1. 32.
Munimentum
Præbere *g.* 2. 17.
Munitio. Campeſtris *g.* 7. 81. Magna *g.* 6. 29.
Superior *g.* 7. 85.
Ulterior *g.* 7. 77.
Munitiones integræ *c.* 3. 76. Perpetuæ *c.* 3. 44.
Munitioni
Confidere *c.* 3. 80.
Præficere *g.* 1. 10.
Munitionem
Abjicere *intra g.* 5. 48.
Accedere *ad g.* 7. 78.
Augere *c.* 3. 112.
Circumdare *g.* 8. 34.
Cognoſcere *g.* 7. 83.
Continere *intra g.* 5. 57.
Convellere *g.* 8. 26.
Defendere *g.* 7. 20.
Dejicere *per g.* 3. 26.
Disjicere *al.* 63.
Diſponere *af.* 34.
Egredi *extra g.* 6. 35.
Explere *c.* 1. 21.
Exporrigere *af.* 4.
Facere *g.* 1. 10.
Perficere g. 5. 42.
Impedire *c.* 3. 45.
Infeſtare *al.* 3.
Perfringere *g.* 7. 8
Pervenire *ad g.* 3
Procedere *extra* 5 44.
Proferre *c.* 1. 81.
Recipere *ſe in g.* 3. 6
Recipere *ſe intra* 44.
Reducere *intra g.* 51.
Relinquere *al.* 3
Sequi *ad g.* 7. 70.
Munitione
Abeſſe *à g.* 7. 82.
Circumdare *g.* 8. 1
Claudere *g.* 8. 11.
Conjungere *g.* 5.
Conſiſtere *in g.* 38.

Digitized by Google

Continere *g.* 7. 80.
Deducere *à af.* 39.
Firmare *g.* 6. 29.
Procedere *à af.* 58.
Prohibere *g.* 1. 49.
Proruere *g.* 3. 26.
Reducere *è g.* 7. 88.
ſecludere *c.* 3. 97.
Tegere *al.* 28.
nus. pro dono.
Ampliſſimum *g.* 1. 43.
nus
Aſpernari *al.* 36.
Dare *c.* 3. 21.
erre *al.* 36.
Mittere *g.* 1. 43.
uſtinere *g.* 6. 18.
us. pro officio.
Depoſcere *c.* 15. 7.
eſpicere *c.* 3. 8.
ecuſare *c.* 1. 33.
uſtinere *g.* 6. 18.
ere
ingi *g.* 7. 25.
us. Circundatus *g.* 1. 38.
o
Appropinquare *g.* 7. 18.
um
ccedere *ad h.* 3.
Aſcendere *g.* 7. 27.
Aſſervare *c.* 1. 21.
Attingere *g.* 2. 32.
Cingere *g.* 6. 35.
Compellere *intra g.* 7. 65.
Complere *g.* 7. 12.
Contabulare *g.* 7. 22.
Contingere *g.* 7. 24.
Efferre *in g.* 7. 47.
Exſtruere *g.* 7. 27.
Perducere *g.* 1. 8.
Reficere *c.* 1. 34.
Subruere *g.* 2. 6.
Muro
Collocare *in g.* 2. 30.
Conſiſtere *in g.* 7. 28.
Conſiſtere *ſub g.* 7. 48.
Dejicere *h.* 13.
Dejicere *de c.* 1. 18.
Diſponere *g.* 8. 43.
Diſponere *in c.* 1. 17.
Jactare *de g.* 7. 47.
Objicere *pro g.* 6. 10.
Præcipitare *de g.* 7. 50.
Muſculus. Machina bellica.
Muſculos
Proferre *g.* 7. 84.
Natio. Pro gente.

Digitized by Google

Extera c.3.43. Longinqua g. 7.77.
Nationem
Adire g.3.7.
Pellere g 3.28.
Superare *ibid.*
Nationes
Differunt g.6.11.
Natura
Fert g.7.46.
Prohibet g.7.17.
Naturam
Ignorare g.5.9.
Noſſe g.8.27.
*Cognoſcere c.*1. 41.
Vincere g.6.43.
Naturâ
Muniri g.8.32.
Naufragium
Interire *eo c.* 3.27.
Nauſea
Confici *ea c.* 3.28.
Reficere *ex af.* 34.
Naturas
Comparare g.3.9.
Navigationem
Conficere *h.* 37.
Impedire g.5.7.
Præcludere *Al.* 8.
Navigatione
Excludi g.5.23.
Uti *al.* 28.
Navigium. Actuari[um]
c. 1. 27. Celere *af.*
Grave g. 5. 8. Min[...]
c.3.28. Parvulum
34. Speculatori[um]
4.26. Vectori[um]
8.
Navigium
Conſectari g.3.15.
Demergere *al.* 3[...]
Expedire *af.* 2.
Incitare g.3.14.
Mittere *al.* 21.
*Submittere c.*3.[...]
Occupare g.4.4.
Parare g.4.22.
Relinquere c. 1. [...]
Navigia
Ejicere *è al.* 21.
Vehi *af.* 2.
Navis Actuaria [...]
Ærata c. 2. 3. [...]
g. 4.31. Aperta [...]
Conſtrata c. 3. [...]
Expedita *al.* 20.
mentaria c.3.96.
milior g.5.1. [...]
g. 5. 23. Inco[...]
ibid. Inſtructa [...]
Latior g. 5.1. [...]

c.1.30. Minor c.2.6. Nova c.1.30. Oneraria c.1.26. Ornatiſſima g.3.14. Parata g.5.5. Paratiſſima g.3.14. Piſcatoria c.2.4. Triremis c.2.6. Vetus c.1.3.

avis

Aflictatur g.3.12.
Deperit g.5.29.
Interiit c.1.58.
Portat g.5.23.
Procedit g.7.61.
Rejicitur g.5.5.

avi

Præficere g.3.11.

avem

Abducere c.3.23.
Deducere g.5.2.
Perducere g.5.23.
Reducere c.3.29.
Subducere g.5.24.
Transducere c.3.39.
Adornare c.1.26.
Ædificare g.3.9.
Amittere g.4.29.
Appellare g.3.12.
Armare g.3.13.
Capere c.1.58.
Excipere c.1.28.
Recipere in al.31.
Complere c.1.34.
Confugere *in* c.3.9.
Conjungere g.7.58.
Conſcendere g.4.23.
Tranſcendere in g.3.15.
Conſectari *ibid.*
Conſtituere g.4.24.
Conſtruere g.3.2.
Convertere g.3.15.
Decurrere *ad* c.1.28.
Deligare c.3.39.
Religare c.2.6.
Deprehendere g.7.58.
Deprimere c.1.58.
Detinere g.3.12.
Retinere c.1.58.
Expedire c.2.4.
Expugnare g.3.15.
Facere g.3.13.
Efficere c.1.36.
Reficere g.4.29.
Flectere *al.*64.
Frangere g.4.29.
Habere g.4.22.
Imponere *in* c.3.103.
Incendere c.3.40.
Incitare c.2.6.
Inſtituere g.5.11.

Digitized by Google

Objicere c.1.58.
Occupare g.4.4.
Parare g.4.22.
Præparare al.51.
Remittere c.1.27.
Removere g.4.25.
Reverti ad g.5.11.
Revocare c.3.14.
Solvere g.4.28.
Submergere c.3.39.
Tranſilire in al.46.
Vehere g.7.55.
Navè
Deſilire g.4.24.
Egredi ibid.
Egredi è c.3.106.
Ejicere g.5.10.
Exire è af.7.
Exponere ex g.4.37.
Jactari af.96.
Navigare g.3.8.
Proficiſci af.53.
Projicere ex g.4.25.
Reportare g.4.
Supportare c.3.112.
Transportare g.7.61.
Subvehere g.1.16.
Naves
Circumſiſtunt g.3.15.
Rejiciuntur 5.5.
Naves
Cogere g.3.9.
Conquirere c.1.30.
Contrahere g.4.12
Diſtribuere ibid.
Jungere g.1.8.
Navibus
Advolare, c.3.101.
Tranſire g.4.17.
Neceſſitas.
Neceſſitati
Servire al.13.
Neceſſitatem
Imponere c.3.
Injungere al.44.
Neceſſitate
Adduci g.6.11.
Cogi g.8.43.
Contineri g.2.11
Permoveri c.3.
Neceſſitudo.
Neceſſitudines
Parare g.8.53.
Negligentiam
Adducere in aſ.
Negotium.
Eſt g.1.34.
Negotio
Deeſſe c.2.40.
Præeſſe g.5.
Præficere g.7.61

'egotium
Conficere g. 3. 15.
Dare g. 2. 2.
Suſcipere al. 9.
'egotio
Deſiſtere g. 1. 45.
Deſiſtere de af. 45.
'rvus. In corpore animalis.
'rvos
Confirmare g. 6. 21.
Pro opibus.
'rvis
Uti g. 1. 20.
x.
Deducere ad eam af. 28.
x. Altiſſima g. 7. 8.
vem
Diſcutere ibid.
vibus
Creſcere ex g. 7. 55.
bilitas. Magna al. 72.
Summa g. 8. 45.
bilitatem
Habere ibid.
Pro ipſis hominibus.
bilitas
Interit g. 7. 38.
bilitatem
Interficere g. 6. 12.
Nobilitate
Deſpoliare g. 5. 6.
Nomen. Obſcurius c. 1. 61. Sanctum g. 3. 9.
Abeſt g. 1. 36.
Nomen
Capere g. 1. 13.
Dare c. 3. 71.
Poſſidere af. 81.
Reſtituere c. 2. 32.
Timere c. 1. 61.
Tollere g. 6. 34.
Nomine
Appellare g. 7. 77.
Notitia.
Largitur g. 6. 24.
Notitiam
Habere g. 6. 21.
Novitas.
Novitate
Capi g. 8. prol.
Perterreri g. 7. 58.
Perturbari g. 39.
Nox. Adverſa g. 4. 28.
Brevior g. 5. 13. Media g. 5. 31. Multa g. 1. 26.
Subnubila c. 3. 54.
Superior g. 5. 10.
Nox
Subeſt c. 3. 97.

Digitized by Google

Subſequitur g. 6,18.
Noctem
Conjicere *in c.* 3,28.
Conſumere g. 5,31.
Deducere *in c.* 3.51.
Perducere ad g. 5.31.
Intermittere g.5.38.
Nocte
Proficiſci g. 7.18.
Proficiſci *de c.* 1.51.
Nona
Comprehendere in g. 6.16.
Numen
Placare g.6.16.
Numerus.
Pro multitudine.
Certus c. 1.30. Exiguus c.3.39. Falſus c.3.59.
Magnus g. 6. 34.
Permagnus g. 7. 31.
Numerus
Conſtat g.7.35.
Numero
Conſidere g.7.50.
Numerum
Augere g.7.48.
Adaugere al. 12.
Deferre c.3.59.
Duplicare g. 4.36.
Efficere. g.7.81.
Inire.g 7.76.
Inſtituere. g.5.40.
Reperire g.1.29.
Numero
Potiri g. 6.6.
Præſtare c.3.44.
Numerus, Pro ſocius.
Concurrit g.6.15.
Confluit g.7.44.
Convenit g. 6.34.
Numerum
Cogere g.6.43.
Conferre g.7.75.
Exigere c.1.30.
Imperare g.7.75.
Numero
Dare g.8.54.
Transdere *ex. ibi*
Habere g.6.13.
Habere *in* g.1.28.
Pro exiſtimatio
Numero
Ducere g.6.21.
Eſſe g. 6.13.
Nummus, Æreus g. 12.
Nummis
Uti. *ibid.*
Nuncium
Accipere g.3.3.

Digitized by Google

Afferre g.5.53.
Perferre g.8.36.
Exire *eum* g.5.46.
[N]uncius. Certior g.6.10.
Clandeſtinus g.7.64.
Crebri nuncii g.7.48.
Occultus *al*.23.
[N]uncius
Affert g.6.30.
Refugit g.8.21.
Venit g.6.10.
[N]uncium
Accipere g.3.3.
Antecedere c.3.80.
Imperare *per af*.31.
Mittere g.1.26.
Dimittere g.4.19.
[N]uncii
Afferuntur g.19.
[N]unciis
Cognoſcere g.8.26.
Cognoſcere *ex* g.5.11.
Confirmare g.7.77.
Impellere g.5.26.
Perfertur g.7.8.
[...]tus.
[...]tum
[F]acere *ad* g.1.31.
[...]u
[V]ocare g.5.43.
[Con]ſequentia. Nimia
g.7.29.
Obſes.
Obſides.
Accipere g.1.14.
Adducere g.2.5.
Conficere g.8.23.
Cuſtodire g.6.4.
Dare g.1.9.
Reddere g.1.35.
Deponere g.7.63.
Exigere c.3.12.
Extorquere g.7.54.
Imperare g.4.22.
Mittere g.5.20.
Remittere g.3.8.
Nanciſci g.7.63.
Poſcere g.1.27.
Recipere g.3.8.
Recuperare *ibid*.
Repetere g.1.31.
Tradere g.1.28.
Obſidibus
Cavere g.7.2.
Firmare g.8.27.
Teneri g.1.31.
Obſeſſionem
Omittere c.3.24.
Vereri g.8.14.
Obſeſſione
Agere *de* g.7.36.
Obſidio. Longa c.3.

Digitized by Google

29. Prima *g.* 5. 45.
Obſidionem
Relinquere *g.* 5. 49.
Obſidione
Expugnare *g.* 7. 69.
Habere *in c.* 3. 31.
Liberare *g.* 4. 19.
Premere *g.* 7. 32.
Occaſio. Brevis *g.* 5. 29.
Occaſionem
Amittere *g.* 3. 18.
Dimittere g. 5. 38.
Prætermittere c. 3. 25.
Aucupare *af.* 3.
Capere *af.* 56.
Dare *c.* 2. 33.
Nanciſci *g.* 8. 28.
Offerre *g.* 8. 18.
Quærere *c.* 2. 14.
Reperire *c.* 3. 85.
Occaſione
Impelli *g.* 7. 1.
Uti *c.* 1. 40.
Occultus.
Occultum
Abdere *in g.* 7. 30.
Occulto
Continere *in g.* 2. 18.
Inſidiari *ex g.* 6. 34.
Relinquere *in g.* 6. 3[illegible]
Reſiſtere *in g.* 7. 3[illegible]
Occupationes
Anteponere *g.* 4. 2[illegible]
Occupationibus
Prohiberi *g.* 4[illegible]
Oceanus.
Oceano
Appropinquare [illegible] 10.
Conjungi *g.* 8. 3[illegible]
Oceanum
Attingere *g.* 2. 3[illegible]
Influere *in g.* 4[illegible]
Pertinere *ad c.* 1. 3[illegible]
Tranſire *in g.* 4. 10
Octavas
Pendere *af.* 98.
Oculus.
Oculos
Amittere *c.* 3. 5[illegible]
Dirigere *af.* 26.
Diſponere *ibid.*
Effodere *g.* 7. 4[illegible]
Intendere *g.* 3. 2[illegible]
Ponere *ante g.* 6[illegible]
Oculis
Dimicare *sub g.*[illegible]
Judicare *g.* 1. 12.
Odium. Magn[illegible] 48.

Odio
Eſſe *g.* 8.7.
Odium
Adjungere *g.* 8.48.
Augere *al.* 50.
Conciliare *c.* 2. 31.
Diſſimulare *al.* 48.
Suſpicere *ibid.*
dio.
Eſſe *in al.* 59.
ffenſionem
Afferre *c.* 3. 60.
fficinam
Inſtituere *c.* 1. 34.
fficium. Pro munere.
Maritimum *c.* 3. 5.
Quotidianum *c.* 1. 80.
ficio
Convenit *c.* 3. 107.
Præponere *c.* 3. 5.
ficium
Conficere *c.* 3. 103.
Convenire *ad c.* 2. 43.
Deſerere *c.* 3. 18.
Reverti *ad c.* 1. 80.
Suſpicere *c.* 3. 18.
cio
Diſcedere *ab g.* 1. 40.
Fungi *g.* 8. 7.
pro beneficiis ſeu meritis.
Novum *c.* 1. 34.
Privatum *c.* 1. 8.
Recens *g.* 5. 54.
Officium
Prædicare *c.* 3. 90.
Præſtare *c.* 3. 103.
Officio
Deſperare *de g.* 1. 40.
Eſſe *in g.* 5. 3.
Manere *in g.* 8. 47.
Permanere in g. 5.
Tenere *in g.* 5. 54.
Continere in g. 3. 11.
Onus. Novum *g.* 8. 49.
Oneri
Eſſe *c.* 1. 32.
Onus
Exponere *c.* 1. 80.
Imponere g. 49.
Injungere *c.* 2. 18.
Portare *c.* 1. 78.
Transportare g. 5. 1.
Suſtinere *al.* 11.
Onere
Premi *g.* 4. 24.
Opera. Fidelis *g.* 7. 76.
Utilis *ibid.*
Operam
Dare *c.* 3. 91.
Deſiderare *g.* 7. 10.
Navare *g.* 2. 25.

Pro-

Digitized by Google

Probare c.1.47.
Operâ
Uti g.5.25.
Opes. Afflictæ g.8.21.
Summæ g.7.39.
Opibus
Incumbere g.7.76.
Opes
Augere af.25.
Opibus
Juvare g.6.21.
Pugnare g.7.39.
Sublevare g.7.14.
Tegere c.3.103.
Uti g.1.20.
Oppidum. Auctoritatis maximæ g.7.55. Clauſum operibus g.8.40. Copioſiſſimum g.1.23. Fortiſſimum al.66. Maritimum c.3.5. Maximum g.7.13. Munitum natura loci, manu g.3.23. Munitiſſimum g.7.13. Nobiliſſimum al.66. Opulentum c.3.80. Plenum *ibid.* Præruptum g.8.40. Proximum g.3.12. Vacuum g.2.12.
Oppido
Præeſſe g.2.6.
Oppidum
Accedere ad g.2.1[illegible]
Adventare ad g.[illegible]
Amittere c.3.[illegible]
Submitteret [illegible]
Capere h.2.
Recipere g.7.[illegible]
Recipere in g.[illegible]
Cingere g.1.[illegible]
Circumvallare g.[illegible] 11.
Compellere in [illegible] 54.
Compellere intra [illegible] 65.
Repellere in g.[illegible]
Conferre in g.[illegible]
Confugere in g.[illegible]
Conjicere in af.[illegible]
Rejicere in g.[illegible]
Confidere anti[illegible] 79.
Conſiſtere ad [illegible]
Contendere ad [illegible] 26.
Dedere h.19.
Defendere g.[illegible]
Delere af.2[illegible]
Deſerere af.85.

Deurere *b.* 27.
Exurere g. 1. 5.
Dimittere *g.*8.5.
Submittere in g. 7. 31.
Diripere *g.*7. 11.
Diruere *af.*20.
Expugnare *g.* 1. 11.
Oppugnare g. 1.5.
Habere *g.*2.4.
Importare *in g.* 8. 35.
Incendere *g.*1.5.
Introire *af.* 90.
Irrumpere *c.* 1.27.
Irrumpere *in g.* 7.70.
Morari *ad g.*2.7.
Munire *g.*3.9.
Occupare *g.*1.38.
Proficiſci *ad g.* 7. 13.
Recuperare *b.* 36.
Reſtituere *g.* 1. 28.
Tenere *g.* 7. 48.
Retinere g. 7. 21.
Tueri *b.* 35.
Venire *ad g.* 7. 11.
Edo
Abeſſe *g.* 2. 23.
Collocare *pro g.* 7.71.
Conjungere *cum g.* 1. 38.
Emigrare *de g.*4.19.
Demigrare *ex g.* 8. 24.
Educere *ex c.* 1. 13.
Egredi *g.* 2. 13.
Ejicere *ex g.*7. 28.
Excedere *g.*7.78.
Exire *g.*2.33.
Expellere *ex g.*7.4.
Obſideri *in g.*7. 81.
Potiri *g.*7.11.
Profugere *ex ibid.*
Prohibere *c.* 1.31.
Recipere *g.*2. 3.
Tegere *af.* 41.
Uti *g.*2.28.
Opinio. Priſtina *c.* 3.82.
Singularis *g.* 2.24.
Opinio
Fallit *c.*3.67.
Opinionem
Addere *c.*2.41.
Adjuvare *c.*1.69.
Augere *g.*5.57.
Capere *g* 8.8.
Præcipere *g.* 7.9.
Commutare *c.*2.33.
Confirmare *g.* 6.37.
Deperdere *g.* 5. 54.
Fallere *c.*3.86.
Fingere *c.* 2. 29.
Habere *g.* 6. 17.
Perferre *c.*2.27.

Præ-

Præferre *c.*1.47.
Præbere *g.* 3.17.
Tollere *c.*3.18.
Opinione
Dejici *g.*5.48.
Præcipere *g.*7.9.
Opportunitas. Summa *g.* 7.23.
Datur *g.*3.17.
Poſtulat *g.*8.6.
Opportunitatem
Habere *g.*7.23.
Opportunitate
Perſuaderi *g.*7.20.
Proficere *g.*6.29.
Venire *g.*7.20.
Uti *c.*2.34.
Oppugnatio. Aſperior *g.* 5.45. Difficilis *c.*2.1.
Gravior *g.*5.45.
Inops *h.*8.
Longinqua *c.*3.80.
Repentina *ibid.*
Oppugnationem
Deſperare *c.*3.9.
Differre *g.*7.11.
Dimittere *g.*7.17.
Impedire *g.*3.12.
Pertinere *ad g.*7.19.
Relinquere *g.*7.17.
Suſtinere *g.*5.37.
Oppugnatione
Deducere *ab h.*4.
*Reducere ab g.*5.
Deſiſtere *g.*7.12.
Deſiſtere *ab g.*6.39.
Diſcedere *ab c.*2.3
*Recedere ab g.*6. 49.
Premere *c.*3.4.
Opus. Cœlatum *h.*25.
Præfulgens *ibid.*
pro operâ. Difficile
Diurnum *h.*17.
Magnum *al.*6.
Nocturnum *h.*17.
Opus.
Aggredi *al.*6.
Facere *c.*1.41.
*Efficere g.*4.18.
Intermittere *g.*7
Partiri *c.*1.73.
Tardare *al.*74.
Opere
Depellere *ab af.*
Diſcedere *ab c.*1.
Eſſe *in g.*7.24.
Exercere *in af.*
Occupari *in g.*7
Vacare *ab c.*3.76.
Verſari *in g.*7.
Vocare *ab al.*75.

Digitized by Google

Revocare ab g. 2. 20.
pro munitionibus.
Deforme g. 7. 23.
Inſtitutum c. 1. 75.
eri
Deeſt g. 5. 40.
Deſtinare g. 7. 72.
us
Abſolvere g. 8. 15.
Addere g. 7. 73.
Contexere g. 7. 23.
Dejicere g. 4. 17.
Dimetiri g. 2. 19.
Dirigere g. 7. 27.
Diſturbare c. 1. 26.
Facere g. 7. 27.
Perficere g. 1. 49.
mpedire c. 1. 42.
nſtituere g. 7. 70.
ıſtruere af. 51.
erſpicere g. 7. 44.
entare g. 7. 72.
ueri c. 2. 10.
e
ircumdare g. 7. 72.
rcumplecti g. 7. 83.
iſponere in g. 7. 81.
unire g. 5. 21.
ocedere c. 1. 81.
ohibere c. 1. 41.
Opera
Adminiſtrare g. 8. 37.
Complanare al. 63.
Impugnare g. 8. 43.
Opibus
Conjungere cum g. 4. 17.
Oratio. Non ingrata g. 7. 30. Subdola g. 7. 30.
Summiſſa c. 3. 19.
Orationem
Abſumere al. 7.
Accipere g. 5. 1.
Appropinquare g. 7. 21.
Cognoſcere g. 5. 57.
Habere g. 1. 32.
Ingredi in c. 1. 2.
Inſtituere c. 3. 17.
Interpellare c. 1. 22.
Interrumpere c. 3. 19.
Opponere c. 1. 3.
Præterire g. 7. 77.
Referre c. 1. 35.
Oratione
Adduci g. 1. 3.
Cohortari g. 2. 21.
Confirmare g. 7. 53.
Conſentire cum c. 1. 19.
Deſignare g. 1. 18.
Deterrere g. 1. 17.

Digitized by Google

Proſequi *g*. 2.5.
Orbis.
Orbem
Conſiſtere *in g*. 5. 33.
Facere *g*.4. 37.
Orbe
Excedere *ex g*.5.35.
Ordo. Pro ſerie & diſpoſitione.
Ordo.
Poſtulat *g*. 2. 22.
Ordinem
Adjicere *g*. 7. 23.
Conſtituere *in af*. 27.
Ordine
Progredi *ſine al*.20.
Pro ſtatu & claſſibus militum.
Amplior *c*. 1. 77. Conjuncti ordines *g*. 7. 73. Implicati *ibid*. Incerto *g*. 4. 32. Inferior *c*. 1. 46. Infimus *c*. 2. 35. Primus *c*. 1.13. Superior *g*. 6.40.
Ordinis
Eſſe *c*. 1.3.
Ordinem
Ducere *c*. 1.13.
Ordines
Adhortari *g*. 5. 35.
Circuire *c*. 2.41.
Conſequi *af*.54.
Conſervare *c*. 3.93.
Conſtituere *g*. 2. 9.
Convocare *g*. 67.
Recipere *ad c*. 24
Redire *ad c*. 3.
Servare *g*. 4.46.
Turbare *g*. 4. 33.
Ordinibus
Appropinquare *g*. 49.
Oriens.
Orientem
Spectare *ad g*. 7.6
Ornamentum.
Ornamento
Eſſe *g*.7.15.
Os. Pro parte faciei
Ore
Mittere *ex c*. 13.
Pro facie.
Adverſum *g*.
Os
Convertere
Projicere *in*
Oſtentationem
Minuere *g*.
Otium
Deficere *ad*
Pabulatio. Diſpe

Digitized by Google

g.7.Exigua *ibid.* Libera g.7.36.
ulationem
Obſervare g.7.16.
ulatione
Intercludere g. 7.44.
Premi *c.*1.78.
Prohibere g.1.15.
ulum
Conquirere g.8.10.
Conſumere g.7.18.
Secare g.7.14.
tiones
Interponere *al.*71.
us.
Adoriri *eum g.* 1.13.
us. Impedita g.6.34.
Interjecta g.8.10.
Perpetua g.6,5.
us
Cingit g.7.19.
Intercedit g.5.52.
dem
Confugere *in* g.6.5.
Profugere in g. 6.31.
Colligere *in g.*2.28.
Explere g.7.58.
Perrumpere g.7.19.
Tranſire g.8.10.
de
Circumdare g.7.15.

Elicere *ex* g.7.32.
Munire g.5.21.
Panis.
Efficere *eum c.*3.48.
Paries.
Parietem
Extruere *c.* 2.9.
Inſtruere in ibid.
Pars. ut pars. terræ militum &c.
Æqua *c.* 3.10. Anguſtiſſima *al.* 1. Conferiſſima g.5.44. Diverſiſſima g.8.24. Exigua g.4.20. Extrema *c.*1.25. minime firma g.7.84. Interior g.5.12. Major g.8.19. Minor g.5.55. Pacatiſſima g.5.24. Quietiſſima *ibid.* Rata *c.*1.17. Vacua g.8.46. Ultima g.17.28.
Pars
Deficit g.8.26.
Pertinet g.1.1.
Partem
Amittere g. 8.19.
Attribuere g.3.1.
Concedere *ibid.*
*Diſcedere in g.*5.41.

Succedere ad g.4. 3.
Mandare g. 7. 46.
Nudare *ibid.*
Obtinere g. 1.1.
Perferri *in* g 2. 24.
Proficiſci *in* g.8. 46.
Relinquere g. 3.26.
Transdere g. 7. 12.
Transducere *ad g.* 6.
12.
Parte
Diſcedere *ex g.* 3. 2.
Premi *ex g.* 7. 81.
Spoliare g.8.52.
Partes
Abſcindere *in c.* 3. 72.
Circummittere *in g.* 7.
63.
Diſtribuere *in g.* 7. 61.
Dividere *in g.* 6.11.
Partibus
Evolare *ex omnibus g.*
7. 27.
Pro factione.
Partes
Trahi *in c.* 1.21.
Paſſus
Tenere g. 5.12.
Patientia. Singularis *c.* 3.
47.
Patientiâ
Ferre *c.* 3.47.
Niti *c.* 1.45.
Permanere *in g.* 6.2[illegible]
Patrocinium
Suſcipere *h.* 42.
Patronus.
Deſerere eum g.[illegible]
40.
Paucitas.
Paucitatem
Cognoſcere g.4.[illegible]
Contemnere g.[illegible]
Deſpicere g. 6.[illegible]
Pervenire *ad* g.[illegible]
Pavore
Cogi g.8.13.
Pax.
Pacem
Conciliare g. 7.[illegible]
Confirmare g.1.[illegible]
Facere g.1.13.
Firmare g 4.28.
Odiſſe *h.*42.
Petere g.1. 27.
Proficere *ad* g.7.[illegible]
Redimere g.1.37.
Pace
Abhorrere *à* c.1.[illegible]
Continere *in* g.[illegible]
Uti g. 1. 44.
Peccatum

Digitized by Google

Ignoſcere *af.* 31.
Ctus. Summum *c.* 1. 62.
Ctore.
Extare aqua *c.* 1. 62.
cunia. Credita *c.* 3. 11
Maxima *c.* 3. 60. Mutua *c.* 1. 39. Publica *g.* 7. 55.
cuniam
Accipere *g.* 6. 19.
Cogere *c.* 3. 31.
Communicare *g.* 6. 19.
Conferre *g.* 7. 55.
Proferre c. 1. 14.
Corrogare *c.* 3. 102.
Deponere *c.* 3. 32.
Deſcribere *al.* 51.
Diſtribuere *c.* 1. 39.
Donare *af.* 44.
Exigere *c.* 1. 6.
Imperare *c.* 3. 31.
Mutuari *c.* 3. 60.
Numerare *c.* 3. 3.
Partiri *g.* 7. 55.
Polliceri *g.* 5. 55.
Solvere *c.* 3. 1.
Diſſolvere c. 1. 87.
Perſolvere al. 34.
Sumere *c.* 1. 39.
Tollere *c.* 3. 103.
Pecunia
Carere *de g.* 6. 2.
Multare *c.* 3. 83.
Redimere *al.* 55.
Solicitare *g.* 7. 37.
Valere *g.* 7. 63.
Pecus
Adigere *g.* 7. 17.
Compellere *g.* 5. 19.
Deducere *g.* 6. 10.
Diſtribuere *g.* 7. 71.
Imperare *c.* 1. 52.
Removere *c.* 1. 48.
Tenere *g.* 3. 29.
Pedes. Delectus *g.* 8. 21.
Fortiſſimus *g.* 8. 20.
Subvenit *g.* 8. 19.
Pedites
Præliari *contra g.* 8. 28.
Peditatus. Grandis *af.* 18.
Magnus *al.* 46.
Minutus *af.* 29.
Peditatum
Cogere *g.* 5. 3.
Habere *g.* 7. 64.
Pellis. pro corio & indumento.
Pellibus
Inducere *g.* 2. 33.
Veſtiri *g.* 5. 14.

Digitized by Google

Uti g. 6.21.
Pro tentoriis.
Pelles
Diſcedere *in g.5.41.*
Pellibus
Acquieſcere *ſub af.* 47.
Continere *ſub g.*3.29.
Hiemare *ſub c.*3.13.
Percunctationibus
Reperire g.5.13.
Perfidiam
Interponere g.8,48.
Vereri g.7.5.
Perfidia
Adduci *ibid.*
Incitari g.4.14.
Interire g.7.17.
Uti g.4.13.
Perfugium.
Uti g.4.38.
Periculum. Extremum *c.* 2.7. Magnum g.5.16. Par *ibid.* Præſens g.5.29.
Repentinum *c.*1.75.
Summum *c.*1.19.
Periculo
Parcere *c.*1.64.
Periculum
Accidit g.6.34.
Adire *g.*8.48.
Adire *ad c.*2.7.
Æquare g.1.25.
Augere *c.*3.64.
Deducere *in c.*1.19.
Depellere *al.*42.
Depellere *in af.*4.
*Impellere in af.*11.
*Repellere c.*1.79.
Deprecari *c.*1.5.
Fugere *al.*31.
Effugere g.4.3.
Inferre g.5.16.
Miſerari g.1.39.
Negligere g.7.71.
Præſtare *c.*3.17.
Recuſare g.7.2.
Reſervare *ad c.*1.2.
Subire g.1.5.
Venire *in c.*1.17.
Vereri g.8.39.
Vitare *c.*1.70.
Periculo
Cognoſcere *de* g.5.
Eripere g.4.12.
Eſſe *in g.*5.48.
Abeſſe à g.2.1.
Facere *cum g.*1.1.
Liberare *c.*3.83.
Manere *ſine* g.5.
Perturbari g.8.13.

Servare *ex c.* 2.41.
Terrere *g.* 5.30.
Timere *de g.* 5.57.
Verſari *in g.* 2.26.
Vindicare *à al.* 46.
rnicies. Certa *g.* 8.32.
Luctuoſa *b.*17.
niciem
Pertinet *ad c.* 1.9.
tinacia.
Deducere *à af.*86.
Deſiſtere *g.*1.42.
turbatio
Fieg 4.29.
.
lem
Offendere *b.* 23.
Referre *g.* 1.25.
les
Deſilire *ad g.* 4.12.
Procumbere *ad g.* 7.
15.
Projicere *ad g.*1.27.
bus
Contendere *g.* 5.16.
Prœliari *g.* 4.2.
Profugere *c.* 2.23.
Tranſire flumen *g.* 5.
18.
lentia. Gravis *c.* 2.
22.
Conſumit *c.*3.87.
Peſtilentiâ
Conflictari *c.* 2.22.
Petitionem
Commendare *g.*8.50.
Præmittere *ad ibid.*
Petitione
Sublevare *in c.* 1.22.
Phalanx.
Phalangem
Disjicere *c.* 1.25.
Facere *g.* 1.24.
Inſilire *g.* 1.52.
Perfringere *g.* 1.25.
Pilum. Pro jaculo.
Murale *g.* 7.82.
Pilum
Jacere *g.*6.8.
Conjicere g. 1.
Rejicere ibid.
Intercipere *g.* 1.27.
Mittere *g.* 1.25.
Emittere g. 2.23.
Remittere g. 2.27.
Vitare *af.*15.
Pilo
Transfigere *g.*7.62.
Transjicere *g.*7.82.
Pilus. Ordo militum.
Primus *g.*6.38.
Pilum

Ducere g.5.35.
Pinnas
Adjicere g.7.72.
Attexere g.5.40.
Pix.
Fundere eam g.7.24.
Planicies. Intermiſſa collibus g.7.70. Summa g.8.14.
Planicies.
Intercedit h.29.
Patet g.7.69.
Planiciem
Attingere g.7.51.
Complere g.7.79.
Deſcendere in c.3.98.
Nanciſci c.1.70.
Pervenire in g.8.14.
Plateas
Inædificare c.1.27.
Plebs. Imperita g.8.21.
Labitur g.5.3.
Plebem
Concitare g.7.13.
Continere g.6.22.
Plumbum
Naſcitur g.5.10.
Pluteus
Pluteos
Addere g.7.41.
Pluteis
Protegere c.1.25.
Poculum.
Uti pro eo g.6.28.
Pœna. Graviſſima g.6.13.
Teſtatior g.8.44
Pœna
Sequitur g.1.4
Pœnam
Conſtituere g.5.1.
Contrahere g.8.11.
Inferre g.8.21.
Pendere g.6.9.
Perſolvere g.1.11
Repetere g.1.30.
Pœnâ
Afficere h.16.
Perterrere g.7.4
Pollicitationibus
Adducere g.6.4
Allicere g.7.31.
Depoſcere g.7.4.
Incitare c.1.56.
Inflare c.3.108.
Perducere g.6.11.
Pondus.
Examinare ad
12.
Pons. Ulterior
49.
Continet g.7.11.

Pertinet *ex oppido ad g.1.6.*

nium

Contendere *ad g. 6.* 27.

Facere g.1.13.

Efficere c.1.46.

Perficere g.7.56.

Reficere g. 7.35.

Inſtituere g. 4.18.

Interrumpere g.7.19.

Interſcindere g.2. 9.

Reſcindere g. 1.7.

Occupare *h.* 5.

Transducere g.2.10.

Transjicere g. 8.9.

Tueri g.6.29.

nte

Conſternere g.8.14.

Transjicere *c.* 1. 40.

Tranſire g.8.27.

pulatione

Prohibere g.1.15.

pulus.

pulum

Deferre *ad c.* 1.6.

pulo

Agere *cum c.*1.7.

ta. Anguſtior *g.* 7. 70.

tam

Aperire *c.*1.18.

Appropinquare *ab h.* 3.

Aſſervare *c.* 1.21.

Circumire *c.* 3. 94.

Claudere g.2.33.

*Praecludere c.*2.19.

Exſcindere g.7.50.

Extruere *c.* 3. 54.

Incendere g.7.11.

Obſtruere g. 7.41.

Occupare *c.* 2. 35.

Patefacere g.2.32.

Reficere *c.* 1. 34.

Refringere g. 2. 33.

Tueri g.6.37.

Portâ

Avertere *a* g.6. 42.

Ejicere *c.*3. 96.

Emittere g.5.58.

Erumpere *c.* 2. 14.

Submovere *a* g.7. 50.

Portis

Succedere g. 2. 6.

Portorium

Exigere *a l.*13.

Redimere g.1.18.

Portus. Rari portus g. 3. 12.

Tutiſſimus *c.*3.27.

Portus, ui

Ca-

Capit g.4.36.
Recipit c.3.27.
Portum
Capere al.9.
Recipere in c.3.14.
Compellere *in c.*1.58.
Deducere *in c.*1.36.
Opplere *c.* 3.73.
Proficiſci *ad af.10.*
Progredi *in g. 4.23.*
Relinquere *c.* 3.15.
Reperire *g* 4.20.
Tenere *g.*4. 22.
Tueri *g.*5.8.
Venire *in g.* 4.22.
Pervenire ad g.5.5.
Portu
Cohibere *in af.* 98.
Educere *ex c.* 1.47.
Exire *ex c.* 2. 4.
Proficiſci *è g.* 3.14.
Progredi *à c.*3.14.
Prohibere *c.* 1.31.
Recipere *c.* 1.35.
Poſſeſſio. pro jure.
Libera *g.* 1.44.
Poſſeſſionem
Tradere *ibid.*
Poſſeſſiones. pro agris.
Habere *g.*1.12.
Tenere *c.*3.20.
Venire *in g.* 1.44.
Poſſeſſionibus
Expellere *g.*6.22.
Poſteris
Prodere *g.*7.77.
Poſtulatum. Leniſſ[illegible]
*c.*1 5.
Cognoſcere *g.*1.[illegible]
Deferre *c.* 1.9.
Renunciare *c.*1.10.
Poſtulato
Cognoſcere *de* [illegible]
11.
Potentatus.
Potentatu
Contendere *de g.*[illegible]
Potentiam
Convertere *ad c.*[illegible]
Deminuere *g.*1.[illegible]
Potentiâ
Antecedere *g.*6.[illegible]
Poteſtas. Annua *g.*[illegible]
Summa *ibid.*
Deeſt *g.*1.48.
Poteſtatem
Adducere *in al.*[illegible]
Dare *h.* 22.
Transdere in [illegible]
Eripere *c.*1.3.
Facere *g.*1.40.
Habere *in c.*1.35.

Nudare *c.* 1.7.
Obtinere *g.*7. 32.
Offerre *g.* 7.4.
Permittere *in g.* 2. 3.
Recipere *in h.* 22.
Redigere *in g.* 2. 34.
Venire *in g.* 2. 13.
eſtate
Eſſe *in g.* 1.82.
Fungi *af.*33.
Tenere *in g.*7.23.
ceptum
Accipere *c.* 2. 6.
Obſervare *g.* 5. 35.
cepto
Habere *pro c.*3.10.
cones
Circummittere *g.* 5. 51.
da. Magna *g.*8. 27.
Miſera *g.* 6. 35.
Tenuis *ibid.*
Properare *ad c.* 2.39.
Sectari *g.* 6. 35.
Tollere *g.*7.14.
la
Prohibere *à af.*3.
Retineri *in h.* 16.
Evitari *g.* 6.35.
Occupare *in c.* 3. 97.
Potiri *h.* 40.
*Præfectur**am*
Suſcipere *g.* 8. 12.
Præfectus.
Conſtituere *eos g.* 7. 76.
Præjudicium
Sequi *c.*2. 32.
Prælium. Acre *al.* 76.
Adverſum *g* 1. 18.
Anceps *g.* 1. 26.
Crebra prælia *c.* 3. 45.
Diverſum *g.* 8. 19.
Equeſtre *g.* 8.18.
Leve *c.*7. 53.
Magnum *al.* 47. Minutum *af.* 29. Nocturnum *c.* 1. 67. Noviſſimum *g.* 4. 16.
Par. *al.* 29. Compar. *h.* 23. Diſpar. *g.* 5. 16.
Parvulum *g.* 2. 30.
Quotidianum *g.* 1. 1.
Recens *g.* 4. 19. Secundum *g.* 6. 12. Secundiſſimum *g.*7.62.
Prælium.
Diffugit *c.*1.82.
Supereſt *c.* 3. 91.
Prælio.
Intereſſe *g.*7.87.
Objicere *c.*1.65.

Digitized by Google

Offerre c. 3. 73.
Prælium
Offerre c. 3. 73.
Committere c. 1. 82.
Dirimere c. 1. 40.
Egredi *ad* c. 2. 35.
Facere g. 1. 13.
Conficere g. 8. 28.
Inire g. 8. 19.
Prodire *in* c. 3. 86.
Intermittere g. 3. 5.
Nunciare g. 1. 54.
Proficiſci *in* g. 1. 51.
Redintegrare g. 1. 25.
Renovare g. 3. 20.
Reſtituere g. 1. 53.
Suſtinere g. 6. 38.
Vitare c. 1. 67.
Prælio
Abſtineri g. 1. 21.
Certare g. 6. 5.
Decertare g. 1. 50.
Confligere g. 5. 15.
Congredi g. 7. 65.
Contendere g. 1. 1.
Continere *à* g. 1. 15.
Dimicare g. 6. 17.
Excedere g. 2. 25.
Frangi g. 1. 31.
Fugere *ex* aſ. 91.
Profugere ex g. 8. 44.
Interire c. 3. 87.
Laceſſere g. 1. 15.
Pellere c. 2. 32.
Periclitari g. 2. 8.
Pugnare g. 1. 26.
Supereſſe *ex*
Seperſedere g.
Verſari *in* g. 4.
Vincere g. 1. 3.
Præmium. Magnum
17.
Communicare g.
37.
Conſequi g. 1. 4.
Conſtituere g.
Expectare g. 7.
Ferre c. 1. 86.
Merere g. 7. 34.
Percipere c. 2. 3.
Proponere g. 5. 5.
Tribuere c. 3. 5.
Præmio
Afficere g. 8. 49.
Deducere g. 7. 5.
Depoſcere g. 7.
Excitare g. 6. 14.
Incitare c. 1.
Perſuadere g. 5.
Remunerari g. 1.
Præſcriptum
Agere *ad* c. 3. 5.

Digitized by Google

eſidium.
pro militibus
Amiciſſimum *g.*1.42.
Firmum *g.* 6. 9. non
nimis Firmum g. 7. 36.
Infirmum g. 8. 34.
Grande *af.* 34.
Terreſtre *c.*3.25.
eſidio
Confidere *c.*1.42.
Eſſe g.1.25.
*Praeſſe c.*3.15.
Mittere 8.11.
Præficere g.6.29.
Relinquere g.7.40.
eſidium
Addere g.7.70.
Augere g.8 37.
Circumfundere g.7.
74.
Collocare g.1.38.
Comparare g.7.11.
Confirmare *c.*3.94.
Conſtituere g.7.7.
Decutere *af.*50.
Deducere g.2.33.
Deiicere c.1.37.
*Reiicere c.*3.35.
Deturbare *af.*39.
Diffugere *ad* g.8.34.
Diſponere ... 15.
Educere *c.*1.33.
Expellere *a.*2.21.
Ferre *al.*16.
Habere *g.*1.42.
Introducere *c.*1.13.
Ponere *c.*1.47.
*Interponere g.*8.17.
*Opponere g.*7.65.
Providere *ibid.*
Relinquere *g.*1.51.
Sperare g.5.41.
Præſidio
Diſponere *in* g.7.34.
Proficiſci *cum* g. 8. 46.
Relinquere *in* g.6.33.
Tenere g.7.36.
pro loco.
Præſidium
Intrare *in* g.7.18.
Munire c.3.45.
Occupare *ibid.*
Tueri g.8.54.
Præſidio
Deducere *ex ibid.*
Emittere *ex* g.6.42.
Relinquere *in* g.6.35.
Prætorium
Tendere *c.*3.82.
Preces
Audire *c.*2.42.
Precibus

Ad-

Adduci *g.* 1. 16.
Deteſtari *g.* 6.31.
Excitare *c.* 2.4.
Moveri *af.* 91.
Permovere g. 7. 8.
orare *g.* 7.78.
Petere *g.* 7.26.
Pretium. Impenſum *g.* 4. 2.
Pretio
Adduci *af.* 40.
Parare *g.* 4.2.
Primipilus. Ordo militum.
Primipilum
Ducere *c.* 3.91.
Transducere *ad c.* 3. 53.
Principatus.
Principatum
Dimittere *g.* 6.12.
Tenere *g.* 1.31.
Obtinere o. 1.3.
Tradere *g.* 6.8.
Principatu
Contendere *de g.* 5.3.
Dejici *g.* 7. 63.
Proceſſus.
Habere *eum al.* 29.
Procuratione
Eſſe *in c.* 3. 104.
Proditionis
Inſimulare *g.* 7.20.
Poſtulare *c.* 3.83.
Profectionem
Confirmare *g.* 4.
Facere *g.* 5. 47.
Efficere g. 1.
Intermittere *g.*
Parare *c.* 1. 27.
Vereri *g.* 5. 48.
Progreſſus.
Impedire *eum c.* 3.
Pronunciationem
Facere *c.* 2.25.
Propinquitas
Petere *eam g.* 6.5.
Propoſitum.
Tenere *c.* 1. 83.
Propoſito.
Deterrere *de c.* 3. 1
Proſpectus.
Proſpectum
Adimere *g.* 7.81.
Impedire *g.* 2.2.
Proſpectu
Eſſe *in g.* 5. 10.
Removere *à* 41.
Provincia. Copio-
43. Exinanita *al.*
nitima *c.* 3.73. Inſu-
taria *ibid.*

Digitized by Google

vinciam
Adminiſtrare *al.* 34.
Attingere *c.*1.39.
Contendere *in* g. 7.59.
Decernere *c.*1.6.
Depopulare *b.* 42.
Dividere g.1. 2.
acere *aſ.*97.
ugere *in* g.7. 66.
re *in c.* 1. 11.
Exire in g. 1. 33.
artiri g. 8. 35.
roficiſci *in c.* 1. 2.
ecuperare *al.*58.
edigere *in* g. 7.77.
everti *in c.* 1. 11.
enere *ibid.*
Obtinere g.1.35.
inciâ
gredi *ex c.*1.22.
pellere *ex* g. 7.55.
gere *ex c.*1.30.
orari *in* g.8. 46.
cum.
ldicere *in c.*18.
nferre *in c.* 1.36.
Referre g.6.28.
ponere *in c.* 1.23.
ocurrere *in* g. 7.26.
em
erre *c.* 1. 67.

Pudore
Adduci g. 1.39.
Pugionem
Educere *b.* 18.
Pugione
Ferire *al.*52.
Pugna
Superſedere *aſ.* 75.
Pugnam
Elicere *ad c.*3. 38.
Evocare *ad* g. 5. 58.
Incitare *ad al.* 22.
Procedere *ad b.* 40.
Proficiſci *ad al.* 16.
Proficiſci *in c.* 3. 99.
Pugnâ
Decertare g. 3. 23.
Excedere g.5.36.
Excedere *ex* g. 3. 4.
Prohibere g. 4. 11.
Prohibere *à* g.4.34.
Puteus.
Puteum
Fodere *c.*3. 49.
Puteo
Extrahere *al.* 5.
Pyramis
Conſtruere *aſ.* 91.
Incendere *b.* 33.
Quæſtionis
Eſt g.6.4.

Quæ-

Adduci g. 1. 16.
Deteſtari g. 6.31.
Excitare c. 2.4.
Moveri af. 91.
Permovere g. 7. 8.
orare g. 7. 78.
Petere g. 7. 26.
Pretium. Impenſum g. 4. 2.
Pretio
Adduci af. 40.
Parare g. 4. 2.
Primipilus. *Ordo militum.*
Primipilum
Ducere c. 3. 91.
Transducere ad c. 3. 53.
Principatus.
Principatum
Dimittere g. 6. 12.
Tenere g. 1. 31.
Obtinere o. 1. 3.
Tradere g. 6. 8.
Principatu
Contendere de g. 5. 3.
Dejici g. 7. 63.
Proceſſus.
Habere eum al. 29.
Procuratione
Eſſe in c. 3. 104.
Proditionis
Inſimulare g. 7. 20.
Poſtulare c. 3. 83.
Profectionem
Confirmare g. 14
Facere g. 5. 47.
Efficere g. 6.
Intermittere g.
Parare c. 1. 27.
Vereri g. 5. 48.
Progreſſus.
Impedire eum c.
Pronunciationem
Facere c. 2. 25.
Propinquitas
Petere eam g. 6. 7.
Propoſitum.
Tenere c. 1. 83.
Propoſita.
Deterrere à c. 3. 1
Proſpectus.
Proſpectum
Adimere g. 7. 81.
Impedire g. 2. 2.
Proſpectu
Eſſe in g. 5. 10.
Removere à 4.
Provincia. Copioſ. 43. Exinanita. ... nitima c. 3. 73. Frumentaria ibid.

…ovinciam
Adminiſtrare *al.* 34.
Attingere *c.*1.39.
Contendere *in* g. 7.59.
Decernere *c.*1.6.
Depopulare *b.* 42.
Dividere g.1. 2.
…acere *af.*97.
…ugere *in* g.7. 66.
…re *in c.* 1. 11.
Exire in g. 1. 33.
…artiri g. 8. 35.
…roficiſci *in c.* 1. 2.
…ecuperare *al.*58.
…edigere *in* g. 7.77.
…everti *in c.* 1. 11.
…enere *ibid.*
Obtinere g.1.35.
…*inciâ*
…gredi *ex c.*1.22.
…pellere *ex* g.7.55.
…gere *ex c.*1.30.
…orari *in* g.8. 46.
…*cum.*
…dicere *in c.*18.
…nferre *in c.* 1.36.
Reſtituere g.6.28.
…ponere *in c.*1.23.
…currere *in* g.7.26.
…*em*
…erere *c.* 1. 67.
Pudore
Adduci g.1.39.
Pugionem
Educere *b.* 18.
Pugione
Ferire *al.*52.
Pugna
Superſedere *af.* 75.
Pugnam
Elicere *ad c.*3. 38.
Evocare *ad* g. 5. 58.
Incitare *ad al.* 22.
Procedere *ad b.* 40.
Proficiſci *ad al.* 16.
Proficiſci *in c.* 3. 99.
Pugnâ
Decertare g. 3. 23.
Excedere g.5.36.
Excedere *ex* g. 3. 4.
Prohibere g. 4. 11.
Prohibere *à* g.4.34.
Puteus.
Puteum
Fodere *c.*3. 49.
Puteo
Extrahere *al.* 5.
Pyramis
Conſtruere *af.* 91.
Incendere *b.* 33.
Quæſtionis
Eſt g.6.4.

Quæ-

Digitized by Google

Quæſtionem
Decernere *g.* 7. 43.
Habere *g.* 6. 19.
Quæſtione
Explorare *g.* 6. 32.
Quæſtus. Evidens *al.* 49.
Magnus *ibid.*
Minimus *ibid.*
Sordidus *ibid.*
Quæſtui
Habere *c.* 3. 60.
Quies.
Quieti
Dare *c.* 2. 14.
Quietem
Capere *g.* 6. 27.
Dare *ad g.* 7. 41.
Quiete
Reficere *g.* 8. 1.
Quincunx
Diſponere *in eum g.* 7. 73.
Radix. Ima *g.* 8. 40. Infirma *c.* 1. 41. Tenera *c.* 3. 58.
Radice
Subruere *à g.* 6. 27.
Ramus. In cornibus animalis.
Rami
Diffunduntur *g.* 6. 26.
in arbore.
Firmus *g.* 7. 73.
Ramum
Abſcindere *ibid.*
Ramo
Eminere *ibid.*
Rapinas
Facere *af.* 54.
Rapinis
Conficere *ex al.* 64.
Conſumere *al.* 60.
Defendere *à af.* 5.
Deſiſtere *af.* 87.
Prohibere *g.* 1. 15.
Vaſtare *g.* 8. 25.
Ratio. pro modo.
Commodiſſima ... 95. Extrema *c.* ...
Inſtituta *g.* 6. 9. ... *ibid.* Nova *c.* 3. ...
Privata *g.* 6. 14.
Publica *ibid.*
Similis *g.* 7. 38.
Ratio
Poſtulat *g.* 6. 34.
Rationem
Explicare *g.* 6. 5.
Inſiſtere *g.* 3. 14.
Inſtituere *c.* 1. ...
Omittere *c.* 1. ...
Quærere *g.* 7. 5.

Digitized by Google

.e perire *c.*3. 50.

ione

Agere *g.*7. 37. *pro conſilio*

Major *g.*7. 21.

tio

Deducit *g.*2.10.

tionem

Accipere *c.*3.96.

Communicare *g.*7.63.

nire *g.*7.24.

ione

Capi *g.*1. 40.

Deduci *g.*7.37.

Explicare *c.*3.78.

Providere *g.* 7.16.

Vincere *g.* 1.40.

ſupputatione.

ionem

Conficere *g.*1.29.

one

ſſe in *g.*8.6.

ura.

onem

abere *g.*5.27.

Pro cauſa.

onem

epoſcere *g.*5.30.

-

r

ollocare *c.*1.25.

cere *g.*1.8.

Jungere *c.* 1. 25.

Perrumpere *c.*1.26.

Rebellionem

Facere *g.*3. 10.

Receptus. pro loco, quo fit receptio.

Receptum

Dare *c.*1.46.

Habere *g.*4.33.

pro actu recipiendi

Celer. *c.*1.59. Commodior *c.*3. 46. Expeditus *g.* 4.33. Facilis *c.* 1. 46. Tutior *ibid.*

Receptui

Canere *g.*7.47.

Conſulere *c.* 3. 69.

Timere *c.*3.46.

Receſſus.

D re *eum g.*5.43.

Reditus.

Patet *g.*8.3.

Reditum

Habere *g.*8.24.

Reditu

Intercludere *g.*4. 30.

Regio. Æquiſſima *g.* 7. 74. Alia *g.* 6.43. Aliena *al.* 61. Extrema *g.* 8. 31. Fertiliſſima *g.* 7. 13. Finitima *g.* 4. 21. Infeſta *al.* 61. Longinquior

Digitized by Google

quior *c.*1.29. Maritima g. 5. 12. Mediterranea *ibid.*

Religioni
Præeſſe g.5.22.

Religionem
Cognoſcere g.3.7.
Continere g. 8. 46.
Depopulari g. 6.33.
Explicare *c.*1. 68.
Explorare *ibid.*
Incolere g. 4.4.
Obtinere g. 4. 19.
Pacare *al.*26.
Percurrere g. 8. 52.
Perſpicere g. 4. 21.
Petere g. 6.43.
Reverti *in* g.4.4.
Sequi g.7.74.
Vaſtare g. 6. 44.

Regnum.

Regno
Conſulere *al.* 24.

Regnum
Appetere g.7. 4.
Conciliare g. 1. 3.
Deferre g. 5.6.
Habere g.1.3.
Obtinere *ibid.*
Occupare g. 1.3.
Poſſidere *al.* 34.
Publicare *c.*2.25.
Reducere *in c.*3.110.
Transdere *al.*33.
Vaſtare *al.* 34.

Regno
Decedere *al.*35.
Deducere *ex al.*[illegible]
Deſperare *de* g.1.1[illegible]
Egredi *af.* 25.
Expellere g.5.54.

Religio.

Religioni
Conſulere *c.*1.67.

Religionem
Fingere g.6.5.
Interpretari g. 6.[illegible]
Negligere g.6.5.

Religione
Obſtringi *c.* 1. 1[illegible]

Reliquiæ.
Colligere *eas* [illegible]

Remedium
Dare *c.* 1. 81.
Invenire *af.* 72.
Reperire *c.*3.4[illegible]

Remex.

Remiges
Exercere *c.*3.24.
Inſtituere g.3.[illegible]

Remigibus
Uti *c.*1.58.

Digitized by Google

nus.
nos
Detergere. *al.* 15.
Tranſcurrere. *c.* 1. 58.
nis
Contendere. *g.* 5. 8.
ncitare. *g.* 4. 25.
uies.
Dare eam *Al.* 50,
In ſua latitudine.
Comperta. *g.* 7. 42.
ncognita *c.* 2. 4. In-
ieta. *g.* 8. 23. Inviſa.
. 2. 4. Latitans. *ibid.*
Neceſſaria. *c.* 3. 100.
Nova. *g.* 1. 9.

Accedit. *g.* 1. 19.
Cogit. *g.* 7. 78.
Hortatur. *g.* 1. 33.
oſcit. *g.* 7. 1.
oſtulat. *g.* 4. 23.

ræeſſe. *g.* 6. 21.
rovidere. *g.* 3. 18.

administrare. *g.* 3. 4.
gitare. *g.* 7. 2.
ogitare. *g.* 1. 33.
ognoſcere. *g.* 4. 30.
ollocare. *g.* 3. 4.

Commemorare. *g.* 1. 14.
Comparare. *g.* 1. 6.
Confirmare. *g.* 2. 11.
Conſequi. *g.* 2. 1.
Conſtituere. *g.* 3. 4.
Deferre. *g.* 5. 25.
Perferre. *g.* 7. 1.
Deliberare. *c.* 1. 10.
Demonſtrare. *g.* 5. 38.
Dimittere. *c.* 1. 26.
Diſſimulare. *c.* 1. 19.
Diſtrahere. *c.* 1. 33.
Explicare. *c.* 3. 75.
Explorare. *g.* 4. 21.
Exponere. *g.* 7. 45.
Jactare. *g.* 1. 18.
Impedire. *c.* 1. 33.
Imperare. *g.* 2. 21.
Impetrare. *g.* 3. 21.
Nunciare. *g.* 5. 7.
Permittere. *g.* 1. 30.
Perſcribere. *g.* 5. 47.
Perſpicere. *g.* 3. 24.
Petere. *g.* 1. 30.
Præparare. *g.* 3. 14.
Probare. *g.* 7. 67.
Spectare. *g.* 5. 25.
Re
Adduci. *g.* 1. 3.
Agere *de g.* 1. 34.

h Com-

Digitized by Google

Commoveri. g. 1. 37.
Permoveri. g. 5. 7.
Deterrere. g. 5. 7.
Juvare. g. 1. 26.
Perturbari. g. 4. 34.
Proficere. g. 3. 21.
Snblevare. g. 7. 65.
pro eventu & fortuna:
Res adverſæ. g. 7. 30.
Extremæ. g. 2. 25. Florentiſſimæ. g. 1. 30. Illuſtrior. g. 7. 3. Major. *ibid.* Mediocris. g. 8. 13. Miſeræ res. c. 2. 42. Nimiæ. g. 8. 13. Opportuna. g. 3. 15. Opportunisſima. g 4. 13. Proclinata. g. 7. 42. Repentina. g. 5 28. Secundæ res. g. 8. 13. Secundiores. g. 1. 14. Summæ. g. 6. 20.
Res
Accidit. g. 1. 30.
Contingit. g. 1. 43.
Evenit. g. 4. 25.
Incidit. g. 7. 3.
Succedit. g. 7. 26.
Rei
Occurrere. g. 1. 33.
Præverti. g. 7. 33.
Rem
Adjuvare. g. 7. 4[illegible]
Concedere. g. 1. 1[illegible]
Deſperare. g. 2. 2[illegible]
Moderari. g. 8. [illegible]
pro facultate:
Rebus
Ornare. g. 3. [illegible]
pronegotio:
Res. Communis. g. 1[illegible]
Difficillima. g. 8[illegible]
æm. Integr[illegible]
g. 7. 30. [illegible]
ris. g. 6. 30. [illegible]
g. 5. 2. Trans[illegible]
res. g. 6. 24. [illegible]
ma. c. 3. 32.
Rei
Favere. g. 6. 7[illegible]
Inſervire. g. 8. [illegible]
Studere. g. 1. [illegible]
Rem
Conticere. c. [illegible]
Differre. c. 3. [illegible]
Ducere long[illegible]
11.
Producere:
Enunciare. g. [illegible]
Gerere. g. 1. 4[illegible]
Obtinere. c. [illegible]
Proponere. [illegible]

Digitized by Google

ſuſcipere. *g.* 1.9.
Tegere. *c.* 1. 19.
Tentare. *c.* 1. 26.
divina. g. 6. 21.
as divinis,
Intereſſe. *g.* 6. 13.
Familiaris.
Augere eam. *g.* 1. 18.
Frumentaria.
Anguſta. *c.* 3. 43. Ex-
peditior. *g.* 7. 11.
Deficit. *g.* 2. 10.
frumentaria
Proſpicere. *g.* 1. 23.
Providere. *g.* 5. 8.
Timere. *c.* 3. 74.
frumentariam
Comparare. *g.* 4. 7.
Expedire. *g.* 7. 36.
Explicare. *g.* 8. 4.
Providere. *g.* 6. 10.
ſupportare. *g.* 1. 39.
frumentaria
Excludere. *g.* 7. 55.
Intercludere. g. 1. 23.
laborare *à c.* 3. 9.
premi. *g.* 5. 28.
prohibere. *g.* 8. 34.
ſublevare. *ibid.*
ſti. *g.* 7. 11.
ublica.
Reipublicæ
Deeſſe. *c.* 1. 1.
Nocere. *c.* 1. 8.
Tribuere. *g.* 6. 1.
Rempublicam
Adminiſtrare. *g.* 6. 20.
Gerere. *c.* 1. 7.
Ingredi *in af.* 22.
Opprimere. *ibid.*
Suſcipere. *c.* 1. 32.
Republicâ
Pollere *in c.* 14.
Removere *à. c.* 3. 21.
Reſponſum
Accipere. *b.* 22.
Dare. *g.* 1. 14.
Reddere. b. 22.
Expectare. *c.* 1. 5.
Ferre. *g.* 6. 4.
Referre. g. 1. 34.
Petere. *al.* 52.
Reus.
Referre *in eos, al.* 49.
Rex
Regem
Amittere. *al.* 33.
Appellare. *g.* 7. 4.
Conſtituere. *g.* 4. 21.
Ripa. Demiſſior. *al.* 29.
Impedita. *c.* 3. 75. Præ-
rupta. *g.* 6. 7. Summa,

Digitized by Google

c. 1. 48.
Ripam
Adſcendere. *g.* 2. 27.
Contingere. *g.* 6. 29.
Dimittere. *g.* 5. 18.
Munire. *ibid.*
Sperare. *c.* 1. 48.
Rivus
Currit. *h.* 29.
Rivum
Obſtruere. *c.* 3. 49.
Tranſire. *g.* 5. 50.
*R*os. Nocturnus. *c.* 3. 15.
Rorem
Excipere. *c.* 3. 15.
Ruina
Ruinis
Dejicere. *al.* 1.
Opprimi. *al.* 76.
Rumor. Crebri rumores. *g.* 2. 1. Falſus. *g.* 6. 20. Incertus. *g.* 4. 5.
R*umor*
Affertur. *g.* 2. 1.
Perfertur af. 92.
Exiſtit. *al.* 25.
Fingit. *c.* 1. 53.
R*umori*
Addere. *g.* 7. 1.
Affingere. *ibid.*
Servire. *g.* 4. 5.
Rumorem
Audire *af.* 91.
Extinguere. *c.* 1. 60.
Rumore
Accipere. *g.* 6. 20.
Permoveri. *g.* 4.
Terreri. *g.* 6. 20.
Sacramentum. pro jurando
Dicere. *c.* 1. 23.
Negligere. *c.* 2.
Sacramento
Tenere. *ibid.*
Sacrificium. Privatum 6. 13. Publicum.
Sacrificio
Studere. *g.* 6. 21.
Sacrificium
Inſtituere. *g.* 6. 1
Procurare. *g.* 6. 1
Sacrificio
Interdicere. *ibid.*
Sagittam
Conjicere. *c.* 3.
Sagittâ
Pugnare. *c.* 1. 2
Sagittarius.
Interjicere eos *g.*
Saltus.
Saltum
Occupare. *c.* 1. 3
S

Digitized by Google

ltu
Eripere. *g*. 6. 43.
lum
Stare *in eo af*. 62.
lus. Aliena. *g*. 7. 2.
Communis. *ibid*
Domeſtica. *ibid.*
luti.
Eſſe. *g*. 7. 50.
Deeſſe. *g*. 5. 33.
Conſulere. *g*. 5. 27.
Proſpicere. *g*. 7. 50.
lutem
Accipere. *g*. 7. 20.
Æſtimare *g*. 7. 39.
Afferre. *a*. 3. 33.
Offerre af. 90.
Committere. *g*. 1. 42.
Contendere. *ad g*. 33.
Depoſcere. *b*. 17.
Deſperare. *g*. 3. 3.
Negligere. *g*. 7. 39.
Parare. *af*. 85.
Parere. *af*. 50.
Perſpicere. *g*. 5. 31.
Pertinet *ad g*. 5. 36.
Pertere. *g*. 1. 53.
Ponere. *g*. 7. 25.
cte
Agere *de g*. 1. 31.
Cogitare *de c*. 1. 5.
Deſperare *de g*. 7. 85
Salutationem
Facere. *af*. 85.
Sanctus.
Habere *eos g*. 8. 23.
Sangvis.
Deficit. *g*. 7. 50.
Sanitas. Animi
Sanitatem
Perducere *ad g*. 8. 22.
Reverti *ad g*. 1. 42.
Revocare *ad al*. 24.
Sarcinas
Conferre. *g*. 1. 24.
Projicere. *c*. 1. 59.
Relinquere. *af*. 9.
Sarcinis
Aggredi *ſub g*. 8. 27.
Sarmenta. Reſecta virgulta
Colligere. *g*. 3. 18.
Satisfactionem
Accipere. *g*. 6. 9.
Saucius,
Deponere *vos c*. 3. 78.
Saxum. pro ſcopulo. Prærupta ſaxa. *c*. *h*. 68.
pro lapide.
Grande. *g*. 7. 23. magni ponderis *g*. 2. 29.
Saxa

Digitized by Google

Coagmentare. *g*. 7. 23.
Collocare. *g*. 2. 29.
Devolvere. *c*. 2. 11.
Jacere. *al*. 53.
Interjicere. *g*. 7. 23.
Præcipitare. *c*. 2. 11.
Saxis
Effarcire. *g*. 7. 23.
Munire. *g*. 8. 33.
Scalas
Parare. *c*. 1. 28.
Ponere. *ibid.*
Scalis
Adſcendere. *g*. 5. 43.
Scelus. Nefarium. *c*. 2. 32.
Summum. *af*. 45.
Scelus
Adjungere. *ibid.*
Concipere. *c*. 1. 74.
Facere. *h*. 16.
Scelere
Contaminari. *af*. 46.
Ulciſci *pro* *g*. 1. 14.
Scientia. Mirabilis. *af*. 3. Singularis. *g*. 7. 57. Veriſſima. *g*. 8. *prolog.*
Scientia
Deeſt. *ibid.*
Scientiam
Habere. *g*. 3. 23.
Scientiâ
Antecedere. *g*. 3. 8.
Præſtare. *al*. 1. 1.
Vincere. *g*. 7. 29.
Scorpio. *Machina* *militaris*.
Scorpionem
Mittere. *af*. 31.
Scorpione
Percutere. *ibid.*
Transjicere. *g*. 7. 24.
Scrobs.
Scrobes
Delabi in *g*. 7. 73.
Fodere. *g*. 7. 73.
Scutum
Detrahere. *g*. 2. 25.
Facere. *g*. 2. 33.
Ponere. *h*. 13.
Revellere. *g*. 1.
Transfigere. *g*.
Scuto
Inniti. *g*. 2. 27.
Protegere. *g*. 5.
Seceſſionem
Facere. *c*. 1. 7.
Securis.
Securi
Ferire. *g*. 8. 38.
Percutere. *h*. 11.
Securibus
Subjicere. *g*. 7.

Digitized by Google

des. *Habitaculum ſeu domicilium*
Remota *g.* 1. 31.
des
Habere. *g.* 1. 44.
Parare. *g.* 1. 31.
Petere. *ibid.*
Reverti in g. 44.
lidus
Continere. *g.* 6. 24.
ditio
Oritur. *g.* 7. 28.
ditionem
Concitare. *h.* 37.
Facere. *c.* 1. 87.
ges. Proxima. *g.* 6. 36.
getes
Mittere *in ibid.*
mentis. Quam maxima. *g.* 1. 3.
mentes
Facere. *ibid.*
nim
Patet. *g.* 7. 8.
nator. Parvus. *af.* 57.
natus. Frequens. *g.* 8. 53.
Convenit. *g.* 2. 5.
Decernit. *c.* 1. 2.
Reſiſtit. *g.* 8. 22.
natum
Cogere *in c.* 1. 3.
Evocare. *g.* 7. 33.
Habere. *c.* 1. 2.
Legere *in c.* 3. 59.
Mittere. *c.* 1. 3.
Referre *ad c.* 1. 1.
Senatu
Dicere *in c.* 1. 32.
Eſſe *in g.* 7. 33.
Recitare *in c.* 1. 1.
Senatus-Conſultum.
Decurrere *ad c.* 1. 5.
Facere. *g.* 1. 43.
Perſcriberere. *c.* 1. 5.
Sententia. pro cogitato.
Tuta. *g.* 5. 29. Variæ ſententiæ. *g.* 7. 77.
Sententia
Superat. *g.* 5. 31.
Sententiam
Deducere *ad g.* 2. 10.
Perducere *ad g.* 3. 8.
Perducere *in g.* 7. 4.
Deſcendere *ad g.* 7. 78.
Dicere *in g.* 1. 45.
Exquirere. *g.* 3. 3.
Loqui *in c.* 1. 1.
Perſeverare *in c.* 1. 72.
Perſtare *in g.* 7. 26.
Probare. *g.* 7. 77.

Digitized by Google

Sequi. c. 1. 2.
Sententiâ
Deſiſtere, g. 6 4.
Diſcedere *à c.* 1. 2.
Permanere *in g.* 4 21.
pro Judicio.
Gravis. c. 12. Gravior, g. 6. 44. Lenior. c. 1. 2. Libera. g. 8. 52.
Sententia
Vincit. c. 1. 67.
Sententiam
Dicere. c. 7. 77.
Pronunciare. g. 6. 44.
Sentis.
Subjicere *eos g.* 2. 17.
Spes. Denſiſſimæ, g. 2. 22.
Sepes.
Interjicere *ibid.*
Septentrionem
Eſſe *contra g.* 5. 13.
Spectare *in g.* 1. 1.
Vergere *ad ibid.*
Septentrionibus
Poni *ſub g.* 1. 16.
Sepultura
Afficere *eâ af.* 88.
Sermo. Gravior. c. 2. 29.
Longior. g. 5. 37.
Sermoni
Intereſſe. c. 3. 18.
Sermonem
Conficere. c. 1. 8.
Defugere. g. 6. 13
Ingredi *in c.* 3. 18
Inſtituere. g. 5. 5
Referre. *af.* 57
Sermone
Ferre. c. 2. 17.
Servitus. Æterna. g.
Perpetua. *ibid.*
piſſima. *ibid.*
Servituti
Addicere. g. 7.
Servitutem
Abducere *in g.* 1.
Abripere *in af.*
Abſtrahere *in g.*
Dicare *in g.* 6.
Injungere. g. 7.
Perferre. g. 3 8.
Recipere *in g.* 7.
Redigere *in g.*
Tradere *in g.* 1. 5
Servitute
Premi. g. 7. 77.
Tenere *in g.* 1.
Servus
Producere *ex*
20.
Severitas.

Digitized by Google

ſeveritatem
Addere. *g.* 7. 4.
Diſſolvere. *al.* 65.
Minuere. *al.* 48.
ſignum. Significatione militari pro teſſera.
Vulgare. *g.* 8. 3.
Convenit. *c.* 1. 28.
ſignum
Dare. *g.* 1. 52.
Expoſcere. *g.* 7. 19.
Oſtendere. *b.* 18.
Pronunciare. *g.* 8. 15.
ſigno
Revocare. *c.* 1. 28.
pro vexillo
ſignum
Amittere. *g.* 2. 25.
gna Converſa. *g.* 1. 25.
Infeſta. *g.* 5. 8. Militaria. *c.* 3. 21. Prima. *g.* 2. 21.
na
Conſiſtunt. *g.* 7. 47.
gnis
Aggregare *ſe.* *g.* 4. 26.
na
Conjicere *ſe in* *g.* 6. 40.
Conſiſtere *ad* *g.* 2. 21.
Conſpicari. *g.* 6. 39.
Conſpicere. *g.* 2. 21.
Continere. *g.* 6. 43
Convenire *ad* *g.* 6. 1.
Convertere. *g.* 6. 8.
Dimittere. *c.* 3. 69.
Ferre. *g.* 1. 39.
Conferre. *g.* 2. 25.
Inferre. *g.* 1. 25.
Referre. *g.* 7. 88.
Transferre. *c.* 1. 24.
Occultare. *g.* 7. 45.
Recipere *ad* *c.* 1. 40.
Subſequi. *g.* 4. 26.
Tollere. *al.* 57.
Signis
Abſiſtere *ab.* *g.* 5. 17.
Diſcedere *à.* *g.* 5. 16.
Significationem
Facere. *g.* 2. 33.
Significatione
Cognoſcere *ex* *c.* 1. 86.
Silentium.
Silentio
Audire. *c.* 3. 19.
Egredi. *g.* 3. 58.
Progredi. *g.* 7. 60.
Silva. Arctior. *g.* 7. 18.
Continentes ſilvæ. *g.* 3. 28. Denſior. *g.* 3. 29.
Denſiſſima. *g.* 4. 38.
Impedita. *g.* 5. 21. Impe-

Perexiguum. g. 5. 15.
Tantulum. g. 7. 19.

Spatium
Intercedit. g. 7.

Spatium
Complecti. g. 7. 72.
Conficere. g. 3. 29.
Continere. g. 1. 38.
Dare. c. 1. 5.
Finire. g. 6. 18.
Interjicere. g. 7. 79.
Intermittere. g. 5. 15.
Interponere. g. 6. 38.
Nanciſci. 5. 58.
Relinquere. g. 5. 44.

Species. Horribilis. g. 7. 36. Inuſitata. g. 2. 23. Inuſitatior. g. 4. 25.

Species
Accidit, g. 8. 8.
Differt. g. 6. 28.
Relinquitur. g. 6. 27.

Speciem
Præbere. g. 3. 25.

Specie
Circumvehere. g. 7. 45.
Commoveri. g. 2. 31.

Speculam
Collocare. af. 37.

Speculatores
Dimittere. g. 5. 49.
Imperare per af. 3

Spes. Bona. c. 2. 2. Extrema. g. 2. 27. Maxima. c. 3. 16.

Spes
Conſiſtit. g. 2. 3
Diſcedit. g. 2. 7.
Eſt. g. 3. 5.
Fallit. g. 2. 10.
Impellit. c. 1. 4

Spei
Deeſſe. c. 2. 39.

Spem
Adducere in
Adimere. g. 5. 6.
Adjuvare ad g. 7.
Afferre. c. 3. 17.
Inferre. g. 6.
Offerre. g. 6.
Amittere. c. 1.
Augere. g. 6. 7.
Dare. g. 8. 49.
Habere. g. 1.
Minuere. c. 3.
Nanciſci. c. 1.
Ponere in qua
Deponere.
Proponere.
Probare. c. 1. 29.

Redintegrare. *g.* 7. 25.
Relinquere. *g.* 8. 55.
Tollere. *c.* 1. 76.
Venire *in g.* 1. 18.

Complere. *c.* 2. 21.
Confirmare. *c.* 3. 79.
Dejicere. *g.* 1. 8.
Efferri. *g.* 47.
Eſſe *in c.* 2. 17.
Excitari. *c.* 1. 47.
nduci. *g.* 1. 27.
nflammari. *af.* 19.
abi. *g.* 5. 55.
Morari *ab c.* 2. 39.
Moveri. *c.* 1. 4.
epelli *ab g.* 5. 41.
itus. pro ſuperbia.
ccedit. *c.* 3. 72.
tus
umere. *g.* 1. 33.
um
æferre *ea c.* 2. 39.
litas.
æſtare *eam g.* 4. 33.
o. Locus, ubi mili-
conſiſtunt. it. Na-
vale
uieta. *c.* 3. 6.
nem
nciſci. *ibid.*

Obtinere. *c.* 1. 56.
Succedere *in g.* 5. 15.
Statione
Collocare *in. ibid.*
Dejicere *de. b.* 13.
Diſponere *in g.* 8. 15.
Emittere *ex g.* 6. 42.
Eſſe in *g.* 4. 32.
Stare *in af.* 53.
Pro militibus excubias agentibus.
Crebræ *c.* 1. 73. Diſpoſitæ. *g.* 5. 16.
Stationes
Diſponere. *g.* 7. 69.
Habere. *g.* 5. 16.
Vitare. *c.* 1. 59.
Stationibus
Ponere *in c.* 3. 94.
Statuam
Conſecrare. c. 3. 105.
Staturam
Alere. *g.* 6. 21.
Status. Conditio.
Commodior. *g.* 6. 7.
Priſtinus. *g.* 7. 54.
Statum
Pervenire *in g.* 7. 6.
Redire *in g.* 7. 54.
Statu
Cognſocere *de g.* 7. 55.

55.
Eſſe.

Digitized by Google

Eſſe. *g*. 6. 12.

Stimulus. In munitionibus.

Stimulis

Induere. *g*. 7. 82.

Stipendiarius.

Fit. *g*. 1. 36.

Stipendium.

Augere. *c*. 3. 110.

Capere. *g*. 1. 44.

Accipere. af. 6.

Dare *in c*. 1. 23.

Flagitare. *c*. 1. 87.

Fraudare. *c*. 3. 59.

Imponere. *g*. 1. 44.

Pendere. *g*. 1. 36.

Remittere. *g*. 44.

Stipendio

Donare. *af*. 35.

Fungi. *g* 8. 8.

Liberare. *g*. 5. 27.

Recuſare *de g*. 1. 44.

Stipes. Præacutus. *g*. 7. 73.

Præuſtus. *ibid*. Teres *ibid*.

Stipites

Defigere. *c*. 1. 27.

Demitto. *g*. 7. 73.

Stirps. Pro progenie.

Stirpem

Interficere. *g*. 6 34.

Tollere. *ibid*.

Stramentum

Detrahere. *g*. 7. 45.

Strepitus.

Sentire *eum*. *g*. 8. 35.

Structura.

Tegere *eâ c*. 2. 4

Studium. Ardens. 2.

Excellens. *c*. 3. 34. Singulare. *g*. 5. 2. Summum. *g*. 4. 31.

Studium

Accedit. *g*. 2. 7.

Studium

Commutare. *g*. 6.

Deminuere. *c*. 2.

Dimittere. *c*. 1. 8

Excitare. *c*. 3. 21.

Injicere. *g*. 1. 46.

Studio

Adminiſtrare. *g*.

Agere. *g*. 7. 17.

Excitari. *c*. 1. 4

Incitari. c. 1. 4

Impelli. *g*. 7 20

Uti. *g*. 4. 24.

Sublicas

Adigere *g*. 4. 17

Subſidium. pro. ... diſpoſitis.

Subſidium

Digitized by Google

Collocare. *g*. 2. 22.
Comparare. *g*. 4. 31.
Dejicere. *g*. 7. 36.
Mittere. *g*. 2. 6.
Submittere. *g*. 2. 25.
Ponere. *g*. 2. 11.
ſidio
Confidere. *g*. 5. 17.
ſidia
Conveniunt. *g*. 5. 28.
ro auxilio.
ſidium
Succurrit. *c*. 3. 70.
Venit. *g*. 7. 36.
ſidio
Ducere. *g*. 2. 8.
Adducere. *g*. 7. 87.
Eſſe. *g*. 2. 20.
Ire. *g*. 7. 62.
Venire. *g*. 3. 3.
ſidium
erre. *g*. 2. 26.
Rogare. *g*. 7. 5.
ſidio
Conſiſtere *pro g*. 7. 51.
ectio. Dura. *g*. 7. 10.
ectionibus
aborare. *ibid.*
s. Præuſta *g*. 5. 40.
s

Defigere. *c*. 1. 27.
Præfigere. *g*. 5. 18.
Suffragium.
Suffragiis
Permittere. *g*. 7. 63.
Suffragiis
Adlegere. *g*. 6. 13.
Valere. *g*. 8. 50.
Suggeſtus.
Suggeſtu
pronunciare. pro *g*. 6. 3.
Summa. Caput rei
Summa
Eſt. *g*. 1. 29.
Redit. *c*. 1. 4.
Summam
Conſulere *ad c*. 3. 51.
Deferre. *g*. 2. 4.
Permitttere. *g*. 7. 79.
Tenere. *g*. 2. 23.
Obtinere. *al*. 4.
Tradere. *g*. 7. 20.
Transdere. *g*. 7. 57.
Tueri. *g*. 6. 34.
pro numero collecto:
Summa
Eſt. *g*. 1. 39.
Summum.
Diffunditur *à ſummo g*. 6. 26.

Digitized by Google

Sumptus
Explicare eos *al.* 34.
Supplementum. Militum.
Convenit. *g.* 7. 7.
Supplementum
Cogere. *g.* 7. 9.
Supplicationem
Decernere. *g.* 2. 35.
Indicere. *g.* 7. 90.
Supplicium. Acerbiſſimum. *af.* 87. Graviſſimum. *g.* 6. 17. Ultimum. *c.* 1. 84.
Supplicium
Cogere *in g.* 3. 38.
Conſtituere. *g.* 6. 17.
Dedere *ad g.* 7. 26.
Depoſcere *ad g.* 8. 38.
Deſcendere *ad g.* 6. 16.
Pati. *c.* 2. 30.
Progredi *ad c.* 1. 84.
Subire. *al.* 70.
Sumere *g.* 1. 31.
Transdere *ad c.* 1. 76.
Vereri. *g.* 4. 15.
Supplicio
Afficere. *g.* 1. 27.
Territare. *g.* 7. 63.
Suſpicio. Falſa. *c.* 3. 72.
Abeſt. *g.* 1. 4.
Suſpicionem
Avertere. *c.* 3. 102
Augere. *g.* 7. 45.
Dare. *g.* 7. 54.
Interponere. *g.* 4.
Suſtinere. *c.* 2.
Venire *in g.* 6.
Vitare *g.* 1. 20.
Suſpicione
Verſari *ſine g.* 5. 4
Tabellarius.
Tabellarios
Capere. *b.* 12.
Intercipere. *al.*
Diſponere. *b.* 1.
Tabernaculum.
Detendere. *c.* 3.
Statuere. *c.* 1.
Conſtituere.
Tabernaculo
Prodire *ex g.* 6
Tabulationem
Perfringere. *c.*
Tædium.
Confici *eo. al.*
Taleas
Differere. *g.*
Infodere. *ibid.*
Talus.
Intorquere
Tectum

Digitized by Google

ıbire. g. 1. 36.

xpellere. g. 8. 5.
ecipere. g. 7. 66.
ıentum
etrahere. g. 2. 21.
mentum.
ti eo g. 6. 21.
n.
ccidit g. 3. 25.

fferre. g. 8. 42.
m
djicere g. 2. 21.
Conjicere. g. 1. 26.
Injicere. h. 23.
Rejicere. g. 1. 46.
:cipere. g. 3. 5.
Recipere. g. 5. 35.
ittere. g. 3. 4.
Promittere, g. 8. 9.
ıbminiſtrare. g. 3. 25.
itare. c. 3. 19.

gere. al. 30.
ıgnare. c. 1. 26.
ransjicere. c. 2. 9.

onſumere. c. 1. 46.
exitas
npellit. g. 7. 42.

Temeritatem
Reprehendere. g. 7. 52.
Temeritate
Removere à g. 8. 8.
Temonem
Percurrere per g. 4. 33.
Tempeſtas. Acerrima. g. 8. 5. Adverſa h. 3. Difficilior. c. 3. 13. Duriſſima. g. 85. Hiberna. al. 64. Idonea. g. 4. 23. Magna. g. 7. 61. Maxima. g. 5. 10. Secunda. al. 64. Turbida. c. 2. 22. Turbulenta. al. 45. Vehementior. al. 64.
Tempeſtas
Afflictat. g. 4. 29.
Affligit. c. 3. 27.
Conſequitur. g. 3. 29.
Cooritur. g. 4. 28.
Tempeſtatem
Ferre. g. 3. 13.
Nanciſci. g 4. 23.
Subire. g. 8. 5.
Tempeſtate
Afflictari. h. 3.
Deperire. g. 5. 23.
Jactari. af. 63.
Rejici. g. 5. 5.
Retineri. c. 3. 102.

Digitized by Google

Uti *c.* 3. 15.
Templum
Adire. *c.* 2. 5.
Occupare. *g.* 8. 51.
Tempus. Alienum. *g.* 4. 34. Difficillimum. *c.* 1. 48. Durius. *c.* 3. 25. Duriſſimum. *g.* 7. 8. Extremum. *g.* 8. 46. Incertum, *g.* 7. 16. Inſequens. *h.* 27. Legitimum. *c.* 1. 32. Matutinum. *h.* 6. Melius. *c.* 3. 49. Neceſſarium. *g.* 7. 32. Nocturnum. *g.* 5. 11. Novisſimum. h. 33. Opportunum. *c.* 3. 57. Superius. *g.* 4. 22. Unum. *g.* 7. 61.
Tempus
Convenit. *g.* 2. 19.
Datur. *g.* 3. 4.
Deeſt. *g.* 2. 21.
Deficit. *g.* 4. 20.
Intercedit. *g.* 5. 53.
Procedit. *c.* 3. 25.
Succedit. *c.* 3. 49.
Patitur. *g.* 7. 68.
Venit. *g.* 7. 66.
Tempus
Conſtituere. *g.* 7. 2.
Conſumere. *g.* 8.
Dare. *c.* 1. 11.
Definire. *g.* 7. 8
Expectare. *c.* 1.
Dimittere. *g.*
Intermitt.
Omitten.
Partiri. *g.* 7.
Quærere. *c.* 1.
Relinquere. *g.*
Servare *in g.*
Trahere. *al.*
Extraher.
Tempore
Cogi. *g.* 8. 27.
Excludi. *g.* 6
Sublevari. *g.*
Tergum
Cernere *poſt g.*
Oſtendere. *g.*
Tergo
Adoriri *à g.* 7.
Terga
Vertere. *g.* 1.
Terminus.
Conſtituere
54
Terra. Objecta. *g.*
Terram
Aggerere. *c.*
Applicare

Digitized by Google

Attingere. *g.* 5. 23.
Exhauire. *g.* 5. 42.
Exponere *in c.* 3. 23.
Infodere *in g.* 7. 73.
Intueri. *g.* 1. 32.
Occultare *in g.* 7. 85.
Pervenire *ad g.* 3. 15.
Projicere *ad c.* 3. 98.

Terrâ
Contegere. *c.* 1. 25.
Defigere *in c.* 2. 2.
Eminere *ex g.* 7. 73.
Exculcare. *ibid.*
Inæquare. *c.* 1. 27.
Prohibere. *c.* 3. 15.
Repellere *à al.* 20.

Terror. Anceps *c.* 3. 72.
Repentinus. *c.* 2. 3.

Terror
Incidit. *c.* 3. 13.
Invadit. *c.* 1. 14.

Terrori
Eſſe. *g.* 7. 66.

Terrorem
Augere. *c.* 3. 64.
Conjicere *in af.* 16.
Convertere *in af.* 40.
Deponere. *g.* 48.
Inferre. *g.* 7. 8.
Offerre. c. 1. 76.

Terrore
Compelli. *c.* 1. 2.
Detinere *in af.* 72.
Firmare *ex af.* 18.
Liberare *à af.* 48.
Obcœcari *af.* 40.
Recipere *ex g.* 2. 12.

Teſſeram
Dare. *b.* 36.

Teſtamentum
Obſignare. *g.* 1. 39

Teſtamento
Scribere. *al.* 33.

Teſtimonium.

Teſtimonio
Eſſe. *g.* 6. 28.

Teſtimonium
Afferre *c.* 3. 53.

Teſtimonio
Cognoſcere. *g.* 5. 52.
Dicere *pro g.* 8. *prol.*

Teſtis.

Teſtem
Eſſe. *g.* 1. 14.
Habere. *g.* 1. 52.

Teſtudo. Machina bellica.

Teſtudinem
Facere. *g.* 2. 6.

Tignum. Transverſa tigna. *c.* 2. 9. Transverſaria. *c.* 2. 15.

Digitized by Google

Tigna
Collocare. *c.* 2. 10.
Injicere. *c.* 2. 9.
Jungere. *g.* 4.17.
Timor. Juſtus. *g.* 8. 48.
Minor. *c.* 3. 98.
Timor
Augetur. *c.* 2. 29.
Cohibet. *g.* 8. 23.
Inceſſit. *c.* 2. 29.
Lædit, *g.* 8. 52.
Occupat. *g.* 1. 39.
Oritur. *ibid.*
Timori
Concedere. *g.* 8. 48.
Conſulere. *c.* 1. 67.
Timorem
Conferre *in g.* 1. 40.
Injicere *in g.* 7. 55.
Minuere. *c.* 1. 72.
Pervenire *in c.* 1. 61.
Proponere. *g.* 3. 18.
Significare. *g.* 4. 14.
Tollere. *g.* 6. 23.
Timore
Colligere *ex c.* 3. 65.
Corrumgi. *c.* 3. 64.
Eſſe. *c.* 3. 98.
Exterreri. *g.* 7. 43.
Perterreri. g. 1. 22.
Naſci *à g.* 7. 43.
Opprimi. *g.* 4. 15.
Perturbari. *g.* 1. 39.
Recipere *ex. g.* 4. 34.
Recreare *ab al.* 27.
Tormentum. Machinalis lica:
Tormentum
Adjicere. *c.* 2. 10.
Collocare. *g.* 2. 8.
Diſponere. *c.* 1. 17.
Mittere. *c.* 2. 9.
Tormento
Transjicere. *ibid.*
Pro ſupplicio:
Tormentis
Interficere. *g.* 6. 10.
Necare. *g.* 7. 4.
profane:
Tormenta
Efficere. *c.* 3. 9.
Trabs. Alternæ tra-
g. 7. 23. Directa
Eminentior. *c.* 2.
Longior. *ibid.* Pro-
cuta. *g.* 2. 29. Tr-
verſa. *c.* 2. 9.
Trabes
Contingunt *inter*
g. 7. 23.
Trabes
Collocare. *g.* 2. 29

D

Deſigere. *c.* 1. 27.
Immittere, *g.* 4. 17.
Injicere. *c.* 2. 9.
Revincire *g.* 7. 23.
Tragulam
Mittere. *g.* 5. 48.
Tragulâ
Transjicere. *g.* 5. 35.
Tranquillitas.
Summa. *g.* 5. 23.
Exiſtit. *g.* 3. 15.
Tranquillitatem
Conſequi. *g.* 5. 23.
Tranſitionem
Facere *b.* 26.
Tranſitus. De loco.
Impeditus. *g.* 8. 20.
Tranſitu
Prohibere. *g.* 7. 57.
Tribunal.
Prædicare *ex eo. c.* 2, 18.
Tributum.
Abrogare. *af.* 97.
Imponere. *c.* 3. 32.
Pendere. *g.* 6. 14.
Tributo
Premi, *g.* 6. 13.
Triduum
Extrahere. *c.* 1. 33.
Intermittere. *g.* 1. 26.
Morari. *ibid.*
Triſtitia
Permanere *in ea. g.* 1. 32.
Truncus.
Abſcindere *eos. g.* 7. 73.
Tumulus. Editior. *c.* 1. 43. Excellens. *b.* 24. Extremus. *c.* 3. 46. Proximus. *g.* 6. 40.
Tumulum
Collocare *in g.* 6. 8.
Occupare. *c.* 1. 43.
Petere. *b.* 24.
Procurrere *in g.* 6. 40.
Tenere. *c.* 1. 47.
Tumulo
Dejicere. *g.* 6. 40.
Tumultus. Magnus *g.* 7. 60. Repentinus. *g.* 7. 47.
Tumultus.
Evocat. *c.* 1. 7.
Tumultum
Concitare, *c.* 3. 18.
Sedare. *ibid.*
Tumultu
Perterreri. *g.* 7. 47.
Proficiſci. *g.* 7. 60.
Turma Conferta. *g.* 7. 80.
Denſa *af.* 29.
Turmam

Digitized by Google

Circumfundere. *af.* 78.
Diſponere. *g.* 8. 19.
Excipere. *c.* 3. 38.
Inſinuare *in g.* 4. 33.
Mittere. *g.* 7. 45.
Dimittere. g. 8. 7.
Percellere. *g.* 8. 29.
Turmis
Interponere. *g.* 8. 19.
Turpitudo.
Turpitudinem
Delere. *g.* 2. 27.
Turris. Altior. *g.* 8. 9. Humilior. *c.* 2. 8. Lignea. *b.* 19. Parva. *c.* 2. 8.
Turris
Concidit. *c.* 2. 12.
Turrim
Adhærere *ad g.* 5. 48.
Adigere. *g.* 5. 43.
Agere. *g.* 3. 21.
Adigere. g. 5. 43.
Appellere. *c.* 1. 26.
Collocare. *g.* 8. 41.
Conſtituere. *g.* 2. 12.
Contabulare. *g.* 5. 40.
Dejicere. *c.* 2. 22.
Erigere. *c.* 1. 26.
Extruere. *c.* 3. 12.
Facere. *g.* 5. 42.
Imponere. *g.* 8. 9.
Incendere. *b.* 18.
Succendere. g. 5. 4
Inſtituere. *g.* 5. 52
Parare. *g.* 5. 42
Promovere *g.* 7. 2
Reducere. *g.* 7. 24
Subruere. *c.* 2. 12
Turres
Circundare. *g.* 7. 7
Ululatus.
Tollere *eum. g.* 5. 5
Urbs. Copioſiſſima. 1 3. Fertiliſſima. 3 Locupletiſſima. 31. Pulcherrima. *g.* 15.
Urbi
Præficere. *c.* 1. 36.
Urbem
Complere. *c.* 1. 3
Delere. *c.* 2. 12
Irrumpere *in. ibid.*
Manere *ad g.* 6. 1
Retrahere *in c.* 1. 1
Tentare. *al.* 17.
Urbe
Proficiſci *ab. g.* 1.
Proficiſci *ex c.* 10.
Profugere *ex. c.* 14

Digitized by Google

Recipere. *c.* 1. 35.
s. Neceſſarius. *c.* 3.
16. Vetuſtus. *aſ.* 27.
s
Adeſt. *c.* 3. 84.
Interit. *c.* 2. 16.
Largitur. *g.* 6. 24.
Poſcit. *g.* 4. 2.
Venit. *g.* 7. 80.
ti
Eſſe. *g.* 7. 55.
m
Accipere. *g.* 1. 40.
Eripere. *g.* 3. 14.
Habere. *g.* 1. 39.
Intermittere. *g.* 4. 1.
Percipere. *c.* 3. 84.
t
Accidit *ex g.* 1. 30.
Antecedere. *g.* 3. 8.
Doceri. *c.* 3. 49.
Edoceri aſ. 27.
Judicare *ex g.* 6. 26.
Spoliare. *g.* 7. 66.
litas.
Præbere *eam b.* 3.
orem
Ducere. *g.* 1. 53.
Habere. *g.* 1. 18.
cationem
Habere. *g.* 6. 14.
Vadimonium.
Teneri *eo al.* 49.
Vadum. Notum. *g.* 4. 26.
Opportunum. *g.* 7. 56.
Vadum
Efficere. *c.* 1. 61.
Excipere. *g.* 3. 13.
Invenire. *g.* 7. 56.
Quærere. *al.* 29.
Reperire. *c.* 1. 62.
Tentare. *c.* 1. 83.
Pertentare. al. 17.
Tranſire. *g.* 1. 6.
Vado
Conſiſtere *in g.* 3. 13.
Deprehendere *in g.* 5. 58.
Transducere. *c.* 3. 37.
Valetudo. non Bona. *c.* 3. 49. minus Commoda. *c.* 3. 62. Gravis. *c.* 3. 40. Optima. *ibid.* Tenuiſſima. *g.* 5. 40.
Valetudine
Affici. *c.* 1. 31.
Tentare. *c.* 3. 2.
Uti. *c.* 3. 49.
Vallis. Abdita. *g.* 6. 34. Altiſſima. *c.* 2. 1. Difficillima. *c.* 1. 68. Impedi-

Digitized by Google

dita. *c.* 2. 34. Infima. *g.* 8. 40. ſatis Magna. *g.* 7. 47. Maxima. *c.* 1. 68.
Vallem
Intercedit. *g.* 7. 47.
Vallem
Decurrere *in g.* 3. 2.
Demittere *in c.* 1. 79.
Intermittere. g. 8. 7.
Progredi *trans g.* 5. 49.
Tranſcendere. *c.* 1. 68.
Tranſire. *g.* 5. 49.
Vallum. Altius. *g.* 5. 50.
Cœcum. *c.* 1. 28. Transverſum. *c.* 3. 63.
Vallum
Accedere *ad g.* 3. 17.
Adſcendere. *g.* 5. 26.
Conſcendere. g. 5. 39.
Advolare *ad c.* 1. 75.
Agere *ad h.* 23.
Cavere. c. 1. 28.
Contingere *g.* 5. 43.
Decurrere *in g.* 3. 2.
Ducere c. 1. 73.
Emittere *per* c. 1. 76.
Extruere. *g.* 7. 72.
Perficere. c. 3. 63.
Projicere *intra g.* 5. 37.
Scindere. *g.* 3. 5.
Reſcindere. g. 7. 86.
Vallo
Avertere *à g.* 6. 41
Circumcludere. *h* [illegible]
Circummunire. *c.* [illegible] 18.
Collocare *ad g.* [illegible]
Conſtituere *pro g.* [illegible] 70.
Continere *ſe g.* 5. 4[illegible]
Decedere *de g.* 5. [illegible]
Deducere *de g.* [illegible]
Deturbare *ex* c. [illegible]
Deturbare *de g.* [illegible]
Munire *g.* 5. 21.
Permanere *in g.* [illegible]
Tendere *ſub g.* 6. [illegible]
Vallus. Palus *fir*[illegible]
Acutiſſimus. *g.* [illegible]
Vallis
Induere *ſe g.* 7. [illegible]
Vaſa
Conclamare. c. 1. [illegible]
Vaticinatione
Declarare. *g.* 1. 5[illegible]
Vectigalis.
Facere *eos. g.* 4[illegible]
Vectigal
Abrogare. *af.* 97.
Augere. *c.* 1. 35.
Imponere. *h.* 42.

P

Digitized by Google

Pendere. *g.* 5. 22.
Redimere. *g.* 1. 18.
'ctis.
ectibus.
Impellere. *c.* 3. 40.
Promovere. *c.* 2. 11.
ecturas
Deſcribere. *c.* 3. 42.
elum
Dirigere. *c.* 2. 25.
Erigere. *g.* 3. 14.
Subducere. *al.* 45.
elis
Regere. *g.* 3. 13.
na. *Fontis*
enam
Avertere. *g.* 8. 43.
Interſcindere. *ibid.*
enatione
Eſſe *in g.* 4. 1.
niam
Dare. *g.* 6. 4
ntus. Averſiſſimus. *c.* 3. 107. Idoneus. *c.* 2. 4. Lenior. *c.* 3. 15. Magnus. *c.* 2. 14. Remiſſior. *c.* 3. 26. Secundus. c. 2. 14.
entus
Cooritur. *g.* 5. 43.
Fert. *g.* 3. 15.

Flat. *g.* 5. 7.
Intermittit. *g.* 5. 8.
Remittit. c. 3. 26.
Sævit. *g.* 3. 13.
Vento
Dare. *ibid.*
Ventum
Nanciſci. *g.* 4. 23.
Vento
Affligari. *b.* 3.
Protegere *à c.* 3. 42.
Terreri. *g.* 4. 22.
Verberibus
Examinare. *g.* 8. 38.
Verbum
Differt. *c.* 2. 14.
Verbum
Facere. *g.* 2. 14.
Habere. *c.* 2. 18.
Proloqui. *af.* 35.
Verbis
Confirmare. *g.* 1. 33.
Infatuare. *af.* 16.
Veritas
Comprobat. *af.* 35.
Verſus.
Ediſcere *eos g.* 6. 14.
Verutum.
Defigere. *g.* 4. 4.
Veſtigium. Recens. *g.* 8. 20.

Digitized by Google

Veſtigio
Animadvertere *ex g.* 6. 27.
Mittere *è g.* 8. 21.
Remanere. *g.* 4. 2.
Veſtigiis
Diſcedere *à af.* 73.
Ingredi. *g.* 8. 20.
Veſtis
Sumere *eam al.* 32.
Veſtitus.
Transferre *ad eum af.* 57.
Vexillum.
Vexillum
Proponere. *g.* 2. 20.
Vexillo
Mittere *ſub g.* 6. 36.
Proficiſci *ſub g.* 6. 40.
Via. Pleniſſima. *c.* 2. 25.
Relinquitur. *g.* 1. 9.
Viam
Obſidere. *g.* 5. 40.
Patefacere. *g.* 7. 8.
Perquirere. *g.* 6. 9.
Præoccupare. *g.* 6. 16.
Procedere. *g.* 1. 38.
Progredi. *g.* 4. 4.
Viâ
Emittere. *g.* 5. 19.
Excedere *ex ibid.*
Ire. *g.* 1. 9.
Retrahere *à b.* 6.
Victimas
Immolare. *g.* 6. 16.
Victoria. Celer. *c.* 3. 11.
Certiſſima. *g.* 7. 7.
Clara. *af.* 3. Cru-
ibid. Dubia. *g.* 7. 1.
Expedita. *c.* 3. 70. Ex-
plorata. *g.* 3. 18. ...
ta. *c.* 2. 32. Parta. *g.*
43. Secunda. *b.* 17.
Victoriæ
Diffidere. *b.* 31.
Victoriam
Adipiſci. *g.* 5. 39.
Concelebrare *c.* 3.
Conclamare. *g.* 5.
Contendere *ad* 29.
Dare. *af.* 32.
Dimittere. *g.* 7. 5.
Diſtinere. *g.* 7. 5.
Interpellare. *c.* 3.
Morari. *a.* 2. 39.
Obtinere. *b.* 17.
Parere. *af.* 31.
Sperare. *c.* 3. 96.
Deſperare. g. 7.
Transferre. *al.* 62.
Tribuere. *al.* 70.

Digitized by Google

toriâ
)epugnare *pro af.* 45.
ſfferri.*g.* 5. 47.
Gloriari.*g.* 1.14.
Habere.*g.* 7.20.
'onere *in g.* 5. 34.
'otiri.*g.* 3.24.
Jti.*c.* 3.83.
us.
um
'ommunicare.*g.*6.23.
Mercari. *af.* 62.
u
ti. *g.* 6.24.
s. Longinquior. *g.* 7.17.
r
'eſerere.*g.* 8.5.
aedificare. *c.* 1.27.
emigrare *in.g.* 4.4.
'ia. Actus vigilandi.
rima.*g.* 7. 3. &c.
'iam
onficere.*g.* 7.60.
liis
onſumere *noctem.g.* 5.31.
excubiis
ias
iſponere. *c.* 2.19.
m

Exurere.*af.* 26.
Vimen
Tegere iis.*g.* 7. 73.
Vincula pro carcere.
Vincula
Conjicere *in g.* 3.9.
Vinculis
Excruciare.*g.* 7.20.
Vinea. Machina bellica.
Vineas
Agere.*g.* 2. 12.
Proferre.*g.* 8. 41.
Vinum
Importare.*g.* 4. 2.
Vir. Ampliſſimus.*c.*1. 5. Illuſtris.*al.* 40. Splendidiſſimus. *ibid.*
Virgo.
Ducere *eam.g.*5.14.
Virgulta
Colligere.*g.* 3.18.
Virgultis
Integere.*g.*7.73.
Virtus. Alacris.*b.*25. Aliena.*g.*7.84. Egregia. *g.*1.28. Excellens. *c.*3. 4. Excellentiſſima *c.*3.99. Eximia.*c.*1.46. Incredibilis. *g.* 1. 39. Maxima.*g.*8.54. Notior.*g.*8.42. Par.*h.*31. Patria

Digitized by Google

tria. *g.* 2. 15. Priſtina. *g.* 5. 48. Singularis. *g.* 8. 8. Teſtatior. *g.* 8. 42.

Virtutem

Adhibere. *g.* 3. 26.
Æmulari. *af.* 81.
Collaudare. *c.* 1. 6.
Confugere *ad c.* 1. 58.
Deſpicere. *g.* 7. 20.
Excitare *ad g* 6. 14.
Probare. *g.* 4. 21.
Relinquere. *g.* 5. 48.
Remittere. *g.* 2. 15.
Rentere. *g.* 5. 48.
Tribuere. *g.* 1 13.

Virtute

Adæquare. *c.* 2. 16.
Anteferre. *g.* 5. 44.
Præferri. g. 54.
Cedere. *al.* 16.
Comparare. *g.* 6. 24.
Confidere. *g.* 7. 50.
Conſequi. *g.* 7. 47.
Conſiſtere. *g.* 7. 84.
Contendere. *g.* 1. 13.
Deſperare *de g.* 1. 40.
Niti. *c.* 1. 45.
Conniti. c. 1. 46.
Ponere *in g.* 3. 14.
Præcedere. *g.* 1. 1.
Præſtare. *g.* 1. 2.

Projicere. *g.* 2. 15.
Remittere *ex c.* 3. 28
Servare. *g.* 6. 40.
Superare. *g.* 3. 14.
Valere. *g.* 2. 4.
Vincere. *g.* 1. 40.
Vis. Magna. *c.* 3. 26
Summa. *g.* 7. 73

Vis

Deeſt. *g.* 8. 39.
Deficit. *g.* 3. 5.
Sufficit. g. 7. [illegible]
Suppetit. *g.* 7. 7[illegible]
Valet. *g.* 8. 29.

Vim

Deſcendere *ad g.* [illegible]
Excipere. *g.* 4. [illegible]
Recipere per [illegible]
Expugnare *per* [illegible]
Facere. *g.* 1. 8.
Habere. *c.* 3. 57.
Imitari. *g.* 6. 40.
Infringere. *c.* 3 [illegible]
Refringere. g. [illegible]
Minuere. *g.* 9. 1[illegible]
Diminuere. [illegible]
Occupare *per g.* [illegible]
Pati. *g.* 5. 10.
Perferre. *g.* 3. 5[illegible]
Prohibere. *g.* 1[illegible]
Superare. *c.* 3. 2[illegible]

Digitized by Google

uſtinere. g. 4. 3.
'entare *per g.* 1. 14.

ogere. g. 1. 6.
ontendere. g. 4. 4.
eficere. c. 3. 64.
pprimere. g. 4. 15.
ecipere *per al.* 1.
entare. g. 7. 73.
r
lere. g. 1.
us
dere. b. 25.
Confidere. g. 1. 53.
dintegrare. g. 3. 26.

nſiſtit. g. 6. 21.
riclitatur. g. 6. 34.

nſulere. g. 7. 12.
venire. g. 7. 50.

mmittere. g. 6. 43.
ncedere. af. 31.
precari. af. 89.
nare. af. 44.
re. b. 18.
iceri. af. 45.
ducere. af. 24.
dere. g. 6. 16.
rare. g. 7. 77.

Vitâ
Cogitare *de al.* 8.
Deſperare *de af.* 90.
Superare. g. 6. 19.
Vitium
Animadvertere. c. 1. 81.
Facere. b. 19.
Vocabulum
Cognoſcere. c. 1. 58.
Voluntas. Egregia. g. 5. 4. Optima. c. 1. 12. Par. c. 1. 35. Propenſiſſim. al. 26. Secunda. c. 2. 20. Summa. c. 1. 12.
Voluntati
Diffidere. c. 1. 12.
Obtemperare. c. 1. 35.
Tribuere. *ibid.*
Voluntatem
Alienare. g. 7. 10.
Cognoſcere. c. 2. 22a.
Commutare. c. 2. 33.
Facere *ad g.* 1 31.
Facere *contra g.* 4. 1.
Perſpicere. g. 5. 4.
Proponere. c. 1. 3.
Redimere. c. 1. 39.
Reſpondere *ad g.* 4. 5.
Voluntate
Adduci. al. 35.
Facere. g. 5. 27.

B. U. G. Syst-Ca 1938

Digitized by Google

Uti. *c.* 3. 35.
Voluptas.
Voluptatem
Afferre. *g.* 1. 53.
Capere. *al.* 56.
Voluntate
Augeri. *af.* 34.
Efferri. *al.* 51.
Voluptates
Conquirere. *c.* 3. 96.
Votum
Nuncupare. *c.* 1. 6.
Votis
Expoſcere. *al.* 15.
Vox. Clarior. *g.* 5. 30. Contumelioſa. *c.* 1. 69. Indigna. *g.* 7. 17. Magna. *c.* 2. 35.
Vocem
Exaudire. *g.* 3. 24.
Exprimere. *g.* 1. 32.
Voce
Carpere. *g.* 3. 17.
Cogere. *g.* 5. 40.
Compelli. *c.* 1. 2.
Excitare. *c.* 1. 64.
Increpitare. *g.* 2. 30.
Permoveri. *g.* 6. 3
Perturbari. *g.* 1. 3
Pronunciare. *c.* 3.
Significare. *g.* 2. 3
Terrere. *c.* 1. 3
Vocare. *g.* 5. 45.
Vulgus:
Edere *in c.* 3. 20.
Efferre *in g.* 1. 4
Vulnus. Grave. *g.*
Mortiferum. *g.*
Vulnus
Accipere. *g.* 1. 4
Divellere. *af.* 8
Inferre. *g.* 1. 5
Obligare. *af.* 5
Sanare. *al.* 56.
Suſtinere. *c.* 1.
Vulnere
Affici. *c.* 3. 64.
Confici g. 2.
Relinqui *ſine* 52.
Vultus.
Vltum
Ferre. *g.* 1. 39.
Fingere. *ibid.*

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google